ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
1
MARDI
1er DÉCEMBRE
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.050

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 15.050

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՂԵՌՆԱՓՈՐՁ ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՄԷՋ

64 ՄԵՌԵԱԼ, 135 ՎԻՐԱՒՈՐ

Կառք մըն է, որ պայթելով Դամասկոսի կեդրոնը 64 հոգիի մահուան եւ 135 հոգիի ալ վիրաւորուելուն պատճառ եղած է, Կիրակի օր:

Բանուկ, Եզպէքիէի թաղամասին մէջ է, որ ահաբեկչական արարքը կատարուած է, ինչ որ կը բացատրէ զոհերու մեծ թիւը: Կը կարծուի թէ առնուազն հարիւր քիլոյի պայթուցիկ կար կառքին մէջ:

Արարքին տէր եղած էր «օտարներէ Լիբանանը ազատագրելու կազմակերպութիւնը» անանուն բանբերի մը միջոցաւ, որ հեռաձայնած էր Պէյրութի Ա. Էֆ. Փէ-ին, բայց Սուրիոյ կառավարութիւնը տարբեր կարծիք ունի եւ «մահմետական Եղբայրներ»ու կազմակերպութիւնը կը նկատէ ահաբեկումին բուն պատասխանատուն:

Ամէն պարագայի մէջ, այս արարքը, ամէնէն ծանրակշիռն է, Օգոս. 17էն ի վեր, երբ պայթում մը կը քանդէր վարչապետարանին գրասենեակները, որ այս նոր արարքին վայրէն շատ հեռու չէ:

Ֆէսի վեհաժողովի ձախողութենէն ետք, այս եղեռնափորձը քիչ մը աւելի կը լարէ մթնոլորտը արաբական աշխարհին մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ Երկուշաբթի օր Ալժէ գնաց, ուր երեք առանձին խօսակցութիւններ կ'ունենար նախագահ Շատլի Պէնճէտիտի հետ, քանի երկու երկիրները մօտ քսան տարուան առկախ թղթածրար մը ունին: Ալժերիա եւ Ֆրանսա, բոլորովին յատուկ յարաբերութիւններ ունեցող երկիրներ են իրենց անցեալով: Նախագահ Միթերանին կ'ընկերանան բացի նախարարներ՝ Շէյսոնէ, Տէֆէռ, Նիքոլ Քէսթիոյէ, Ժոպէռ, Քուսիէռ, 5 «հրաւիրեալներ» (նախագահին կողմէ), որոնք ծանօթ «սեւ ոտք»եր են ինչպէս՝ իր քենեկալը՝ Ռոժէ Հանէն, յետոյ՝ Ժաք Աթալի, Ժիզէլ Հալիմի, Ժիւլ Ռուա փաստաբան՝ Ռոլան Տիւմա, որ պաշտպանն էր Մեհտի Պեն Պարքայի ընտանիքին:

ՆԱԹԱԼԻ ՎՈՒՏ, ամերիկացի ծանօթ դերասանուհին, գլխաւորաբար հռչակ ստացած «Ուեսթ Սայտ Սթորի»ով, մեռած գտնուած է ծովափէն հազիւ 60 մեթր հեռու եւ կը կարծուի որ ջրամոյն եղած է: Լոս – Անճըլըսի ոստիկանութիւնը որոշած է սակայն քննութիւն մը բանալ եւ հարցաքննել սկսած է ամուսինը, քանի խորհրդաւոր կը նկատուին մահուան պարագաները:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ելմտական նախարարը՝ Տըլոռ ըսաւ թէ հարկ է դադար մը արձանագրել բարեփոխումներուն մէջ եւ նախ լաւագոյնս գլուխ հանել անոնք որոնք ճամբայ ելած են:

ԺԸՆԵՒԻ մէջ, Երկուշաբթի օր սկսան Խորհ. Միութեան եւ Միացեալ – Նահանգներու խօսակցութիւնները, որոնք Եւրոպայի մէջ բանակցութիւններ են եւրոհրթիռներու վերաբերեալ: Նախքան ժողովը, երկու կողմերն ալ անուղղակի առաջարկներ ըրին, մէկը՝ Ռէկըն «ընտրութիւն զերօ», միւսը՝ Բրեժնեւ տեսակ մը առկախում: Լաւատեսութիւն չի տիրեր այս բանակցութեանց մասին, բայց երկու կողմերը ստիպուած են յաջող կամ ձախող ելքի մը անպայման յանգիլ 1983-էն առաջ, երբ ՕԹԱՆ-ը պիտի զետեղէ եւրոհրթիռները:

ՀԱՅԵՐՈՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ
ԵՒ
ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

OUEST - FRANCE
ԵՒ
MATCH

ՆԱԵՒ ԹՐՔ. ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒԻ ՄԸ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

Գաւառի կարեւոր օրաթերթերէն Ուէսթ – Ֆրանս իր Նոյ. 21/22-ի թիւին մէջ (տպաքանակ 894.319), հարցազրոյցներ հրատարակած է, ուր նախ կը պարզուին (մեզի ծանօթ) հայկ. տեսակէտներ, բայց նաեւ անգամ մը համար, ֆրանսական մամուլին մէջ, թրք. դեսպանատան մէկ պատասխանատուին մօտեցումը:

Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ անդամ, մէթր Էմիլ Ասլանեան հակիրճ կերպով կը պարզէ կացութիւնը, ոգեկոչելով հալածանքները Հայերուն դէմ օսմանեան կայսրութեան մէջ, 1895-էն սկսեալ հասնելու համար 1915-ի ցեղասպանութեան, երբ Թուրքերը կ'իրագործէին իրենց թաքուն նպատակը՝ Հայաստանը առանց Հայու: Թալէաթի հեռագրէն զատ, կը յիշէ նաեւ Թուրքիոյ «խոստովանութիւնը» 1919-ին, Փարիզի Խաղաղութեան ժողովին: Վերջաւորութեան, մէթր Ասլանեան կ'ըսէ. – 60 տարի, դիմումնագրերն ու խնդրագրերը բանի մը չծառայեցին: Որ՝ ռումբերը, այսօր, փոխարինած ըլլան յուշագրերը, զարմանալի չէ ուղեկորոյս, յորձանքի քշուող աշխարհի մը մէջ: Չեմ ընդունիր, չեմ վաւերացներ բիրտ ուժը: Բայց կը հասկնամ որ ԱՍԱԼԱ-ն յարձակի Թուրքերու վրայ, որոնք կը ներկայացնեն կառավարութիւն մը, որ կը շարունակէ ուրանալ ջարդերը եւ խեղաթիւրել պատմութիւնը»:

Լրագրողը տեսնուած է նաեւ Գեղամ Գեւոնեանի հետ, «Հող եւ Մշակոյթ»ի պատասխանատուներէն, որ անդրադառնալէ ետք հարցին, չի ծածկեր որ որեւէ պատրանք չունի, Թուրքերը տրամադիր չեն ընդունելու 1915-ի ցեղասպանութեան:

Լրագրողը՝ Փաթրիք լը Տանթէք, կ'եզրակացնէ թէ «ժողովուրդ մը, որ Թուրքիոյ մէջ, 40 տարուան ընթացքին, 1880-էն 1923, երեքուկէս միլիոնէն 100 հազարի անցած է, աւելին կրնայ սպասել Թուրքիայէն քան պարզ ճանաչումը ցեղասպանութեան մը, որու փաստաթուղթերը կը վկտան...

×

Փարիզի Թրքական դեսպանատան մէկ պատասխանատուն, ի պատասխան այն հարցումին թէ 1915-ի ցեղասպանութեան ճանաչումը Թուրքիոյ կողմէ, արդեօ՞ք լաւագոյն միջոցը չէ վերջ տալու հայկ. բիրտ ուժին, կ'ըսէ. – «Մեր դիմաց խօսակից չունինք, որ խօսի Հայերու ամբողջութեան անունով, յետոյ, այդ ջարդերը, ընդունած ենք 1919-ին: Յանցաւորները պատժած ենք: Ճիշդ է որ անկէ ի վեր վերապատուած ենք Թալէաթ փաշան, յետ քայլ չենք կրնար ընել»:

Բայց ցեղասպանութիւն եղաւ, կ'ըսէ Ուէսթ – Ֆրանսի թղթակիցը ու կը ստանայ սա պատասխանը. –

«Մեր պատասխանը երկդիմի է: Թիւերու վրայ կը խաղանք: Մէկուկէս միլիոն մեռեալ չենք խոստովանիր այլ՝ քանի մը հարիւր հազար: Ճշդելով սակայն թէ փոխադարձ սպանդներ կատարուեցան, թէ Հայերը յաճախ Ռուսերուն միացան եւ թէ իրենցմէ շատեր մեռան աքսորի յոգնութենէն...»: Այս «յոգնութենէ մեռնիլը» արդէն բանաձեւի գլուխ-գործոց մըն է, որ մարդու խօսք չի ձգեր:

Թուրքին վերջին խօսքն ալ նորութիւն չի բերեր անշուշտ, երբ հարց կը տրուի թէ կարելի՞ է Թրքական դիրքի յեղաշրջում մը ակնկալել. – «մեր կողմէ, որեւէ զիջումի պարագային, պիտի ըսուի թէ տեղի տուինք սպառնալիքին առջեւ: Ոչինչ կրնայ մտածել տալ փոփոխութիւն մը: Նոյն իսկ եթէ Հայերը Թուրք բոլոր դիւանագէտներու վրայ քաշեն» (ֆրանսերէն, Թուրքը ըսած է. – փօն տէ fառքօն):

×

«Մաչ»ի մէջ Ժան Քոյի գրութիւնը «զգայացունցի» տեղ կուտայ իր խորագրով. – «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱՍՊԱՆ ՋՕՐԱԳՈՒՆԴԵՐԸ ԿԸ ՀԱՍՆԻՆ»:

Գրական ոճով գրուած, Ժան Քոյի յօդուածը, իր նախաբանով իսկ տպաւորիչ է: Առաջին տողերը կուտան հարազատ պատկեր մը՝ «Ո՞վ կը խօսի Հայերու մասին, 70-ական թուականներէն առաջ: Ոչ ոք: Բայց գիտէ՞ք որ Հարցը ժողովուրդի մը կը վերաբերի: Ո՛չ: Բայց գիտէ՞ք որ այդ ժողովուրդը վեց միլիոնէ բաղկացած է...»: Ու կը բաշխէ այդ ժողովուրդը Հայաստանէն՝ Սփիւռք, ցամաքէ ցամաք, համապատասխան թիւերով:

Թալէաթի հեռագրին բովանդակութենէն, կ'անցնի անոր գործադրութեան ու կը նկարագրէ՝ աննկարագրելին. –

«Եւ՝ գործադրութիւն: Անմիջապէս, հազարամեայ, առաջին դարերէն քրիստոնեայ, փառքով լուսաւորուած եւ քաղաքակրթութեամբ յղկուած պատմութիւն մը կրող այս ժողովուրդին վրայ, բնաջնջող հրէշը կը դայրանայ եւ ինքզինքը կը յանձնէ Պատմութեան ճանչցած Անմեղներու ամէնէն ահաւոր ջարդերէն մէկուն...»:

Զօր եւ անողոք բառերով տալէ ետք ջարդերուն մանրամասնութիւնները, կ'անցնի ցեղասպանութեան դրդապատճառներուն ու կը հասնի Գ. Եանըգեանի, ապա՝ ԱՍԱԼԱյին որուն պատասխանատուներէն մէկուն հետ ունեցած հանդիպումը կը պատմէ, Փարիզի մէջ:

×

ՉՈՐՍ ՀԱՅ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐԸ

ԿԱՄԱՒՈՐ ԾՈՄԻ ԴԻՄԱԾ ԵՆ

Շաբաթ առաւօտեան փարիզեան մամուլը կը հաղորդէր, որ չորս հայ երիտասարդները, բանտարկուած Թրք. հիւպատոսարանի գրաւման հետեւանքով, Ուրբաթ օր սկսած են կամաւոր ծոմ մը, բողոքելու համար արգելափակման իրենց պայմաններուն դէմ:

Լը Մոնտ, որ ամէնէն աւելի կ'արտայայտուէր այս մասին, կը գրէր թէ՝ «ըստ Հայկ. Ազատագրութեան, որ Ֆըրանսայի մէջ կը պաշտպանէ ԱՍԱԼԱյի դիրքորոշումները, ԱՍԱԼԱյի չորս անդամները՝ Վազգէն Սիսլեան, Արամ Պասմաճեան, Գէորգ Կիւզէլեան եւ Յակոբ Ջուլֆայեան, ձերբակալուած պատանդ բռնելէ ետք, Թրք. հիւպատոսարանը Սեպտ. 24-ին, կամաւոր ծոմի դիմած են, Ուրբաթ, Նոյ. 27-ին»:

Հայկ. Ազատագրութիւնը կը յայտարարէ ի մէջ այլոց՝ թէ ներկայիս «ֆրանսական ընկերվարական իշխանութիւնները կը մերժեն քաղաքական բանտարկեալներուն սահմանուած արգելափակման յատուկ դրութիւնը»:

Այս մասին, Մոնտ հետեւեալ լուսաբանութիւնը կուտայ. – «Պետութեան ապահովութեան Ատեանին ջնջումէն ի վեր, իրականին մէջ այլեւս արգելափակման յատուկ դրութիւն չկայ, դրութիւն, որ սխալմամբ կոչուած է «քաղաքական» եւ կը վերաբերէր բոլոր արգելափակեալներուն, որոնք այդ իրաւադատութենէն կախում ունէին: Ուրեմն, ԱՍԱԼԱյի անդամները հաւաքական դրութեան ենթակայ են: Յատուկ դրութիւնը կը նախատեսէր արգելափակուածներուն համար, իրարու քով գալու կարելիութիւն եւ այցելութիւն ստանալու զրուցավայրին մէջ, առանց բաժանումի այցելուներուն եւ բանտարկեալներուն միջեւ: 1972-ի եւ 1973-ի բարեփոխումներէն ի վեր թերթերու ընթերցումը արտօնուած է բոլոր արգելափակեալներուն»:

× Ֆրանսական մամուլը կ'արձագանգէր նաեւ սպառնալիքի մը, զոր ըրած է անանուն հեռախօսող մը Պէյրութի Ա. Էֆ. Փէ-ին, յանուն ԱՍԱԼԱյի ըսելով թէ եթէ գոհացում չտրուէր չորս բանտարկեալներուն. – «Ֆրանսական հաստատութիւնները, ֆրանսական դիւանագիտական մարմիններու անդամները, ֆրանսական տնտեսական շահերը եւ կալուածային հարստութիւնները աշխարհի մէջ, ԱՍԱԼԱյի անդամներու հարուածներուն թիրախ պիտի ըլլան»:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅ. 17 – 25)

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆԻ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ ՊԵՏԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. Հայաստանի գրականութեան եւ արուեստի պետական թանգարանին յանձնած է Երուսաղէմի պատրիարքարանի նուէրը՝ Պետրոս Դուրեանի ձեռագիր երկերու երկու տետրակները՝ «Տաղք» խորագրով: Անոնք կը բովանդակեն Դուրեանի 1867 – 1871 թուականներուն գրած քերթուածներու սեւագրութիւնները, ինչպէս նաեւ «Վարդ եւ շուշան», «Սեւ հողեր», «Անկումն Արշակունի հարստութեան», «Թատրոն կամ թշուառներ», «Արտաշէս աշխարհակալ» թատերգութիւնները՝ գրուած 1867 – 1872 թուականներուն: Յիշեալ ձեռագիրները բանաստեղծին կրտսեր եղբայրը՝ Ագրիպաս, Երուսաղէմ տարած էր եւ յանձնած աւագ եղբօր՝ Եղիշէ Արք. Դուրեանին: Տարիներէ ի վեր այդ նիւթերը պահպանուած են Երուսաղէմի Ս. Յակոբայ վանքի դիւաններուն մէջ: Ձեռագիրներու յանձնումի արարողութեան ներկայ եղած են Նախարարաց Խորհուրդին առընթեր հայ եկեղեցւոյ գործերու խորհուրդի նախագահ Ռուբէն Պարսամեան, գրականութեան եւ արուեստի պետական թանգարանի տնօրէն Ստեփան Ալաջաջեան եւ ուրիշներ:

×

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁ ԵՈՒՐԻԿ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՆՈՐ ՄՐՑԱՆԻՇԸ

Վիէննա տեղի ունեցած ծանրաբարձութեան աշխարհի բաժակի մրցումներուն Եուրիկ Վարդանեան համաշխարհային նոր մրցանիշ մը հաստատած է: Հանդէս գալով միջին (մինչեւ 82,5 քիլօ) ծանրութեան դասակարգին մէջ, ան բարձրացուցած է 178,5 քիլօ, իրեն իսկ պատկանող մրցանիշը բարելաւելով կէս քիլոյով: Մոսկուայի Ողիմպիականներու յաղթական, հինգ անգամ աշխարհի ախոյեան, 25-ամեայ մարզիկը ցայժմ համաշխարհային 32 մրցանիշներ հաստատած է: Աշխարհի ամէնէն զօրաւոր ծանրաբարձներու ցանկին մէջ մրցանիշներու քանակով հայ մարզիկը այժմ կը գրաւէ 4-րդ տեղը՝ Վասիլի Ալեքսէյեւէն (79), Դաւիթ Ռիկերթէն (62) եւ Եան Տալթէն (41) ետք:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

«ԶԱՏԻԿ»

Որբունիի այս գրութիւնը կը պատկանի շարքի մը, որմէ ուրիշներ լոյս տեսան արդէն, իր ողջութեան «Յառաջ»ի էջե – րուն մէջ: Բոլորն ալ գրի առնուած են 1979–էն 1980–ին, արկածէն անմիջապէս ետք եւ տարուբերող պատմուածքի, յուշագրութեան ու արձակ քանաստեղծու – թեան միջեւ: *Զատիկը* սերտօրէն առըն – չուած է *Մահազդ*ին (տե՛ս *ԿԱՄ*, պար – բերագիրք, 1980), գրեթէ զայն շարունակող ամէն պարագայի՝ գրուած է անկէ վերջ: Ներկայ օրինակը արտագրութիւն մըն է Որբունիի իսկ կողմէ հրատարա – կութեան համար պատրաստուած մեքե – նագիրէն:

Գ. Պ.

×

Այս ի՞նչ է Զատիկ օրով այս հովը : Զարմանալի չէ, այս պաղ հովը հիւսի – սէն կուգայ, հիւսիսային հով է, Սիպերիայէն մինչեւ հոս, հապա, հապա, ինչպէ՞ս ան պաղ կամ ցուրտ կրնայ ըլլալ, եթէ հիւսիսէն, այսինքն՝ Սիպերիայէն չգայ: Միայն թէ կ'երեւի ուժը հատած է, հիմա չի սուրար, չի վրնջեր, ինչքան ալ զօրաւոր ըլլայ ապտակի մը անգամ ու – ժը չունի, բայց կ'անհանգստացնէ, կը ջղայնացնէ, կը կմթէ: Ապրիլի օդը տաք պէտք էր ըլլար, բայց պաղ է, խռպոտած մարդու մը երեսին պէս, որ կը փոթփոթի, կը կնճռոտի, կը պոռայ. հովը կուգայ այդ տարածութիւններէն, գիշեր ցերեկ, առանց հանգչելու, առանց հանգըստանալու քչիկ մը, առանց օ՜ֆ ընելու, այնպէս որ կանդ առնենք, եղբայր, քիչ մը հանգստանանք, հանգչինք: Ան միտքն իսկ հանդարտ չի ձգեր, եղբայր, այս ի՞նչ զարուն է, ի՞նչ Մայիս է, ի՞նչ է ձմեռ է թէ զարուն: Միտքս կը թափառի հոս հոն, տեղ մը չի գտներ կենալու եւ ուրիշ բան ընելու: Այս տեղը Պոս կը կոչուի, այս երկրի ժողովուրդին փորի ամբարն է: Նայեցէք ձեր չորս դին, անհուն կանաչութիւն, ափիս մէջին պէս տափարակ: Հոս լեռներ չկան, եղածը պուրակներ են, կարծես կանաչութեան կղզիներ ունենալու համար ստեղծուած, մինչ վաղուան օրը չորս դին, անդառնալիօրէն արշաւող ցորենի խարտեաշ հասկերուն վրայ օրհնութեան բոյրը պիտի սրսկէ:

Հիմա պարտէզին սեղանին վրայ կը գրեմ, գլուխս հակած՝ միաժամանակ ընդունելու համար ծոծրակիս եւ կուրծքիս ու երեսիս վրայ արեւին պառաւ կնիկի ջերմ համբոյրը, Սիպերիայէն եկած հովին պաղ, ցուրտ, ապտակի գդուալից ըլլալ ուզող բիրտ փայփայանքը. սա – կայն հիւանդ է զարունը մարդկութեան պէս: Ի՞նչու երկինքը խռպոտ է, գորշ, աւազային, անհիւրընկալ անկողիններու նման փռուեր է երկնակամարին չորս կողմերը. ահա հիմա վար պիտի իջնէ, քանի որ սեւորակ ամպեր կը վազեն կուգան աւելի վարը նոր կամար մը կը կազմեն եւ ես պարանոցս կը մօտեցնեմ սեղանին, զայն կը զետեղեմ հոն, թող հարուածը թոյլ ըլլայ. ամէն չարիք նուա – զեցնելու համար կ'ապրինք իբր թէ եւ ոչ թէ զայն չէզոքացնելու, ջնջելու հա – մար: Ինչո՞ւ խղճահարութիւն կ'ունե – նանք, որովհետեւ պիտի ունենք «դհաց հանապազօր» պատրաստուած, զօրա – ցած, ուժ առած, եղած, ուռճացած հացահատիկով, շնորհիւ Սիպերիոյ քա – միին: Ամէն չարիք բարիք մը ունի կարծես թէ: Եւ ինչո՞ւ չէ: Ո՞վ կրնայ հակառակը պնդել: Ո՞վ կրնայ ինծի հակառակիլ: Այսպէս չէ՞ անդին, դաշտերուն մէջ բարձրացող զանգակատան օրհնու – թեան ծիրին մէջ, իր դամբանին տակ յաւիտենապէս քնացող իմ երկուու – թիւնս, որ իմ էութիւնս պառելով կրցած է հոն երթալ, եւ ես զինք կը կանչեմ գիշեր ցերեկ, եկո՛ւր, եկո՛ւր: Լռութիւնն է սակայն պատասխանողը, այ – սինքն՝ անէութիւնը, թերեւս, ո՞վ գի – տէ, անհունութիւնը, զոր ոչ մէկ աստ – ուած, ոչ մէկ իմաստուն կրցած է բա – ցատրել, ի՞նչ են, ո՞ւրկէ եկած են այսքան տանջանքներ, անպայման տանջանքներով պէտք է մեռնիլ, չես գիտեր ինչո՞ւ եւ ուրտեղէն ծագած է տխեղերքը: Եթէ պարապութենէն՝ հապա՝ ո՞ւր է մնացածը: Ո՞վ մատը վրան պիտի դնէ, պարապութեան: Ի՞նչով պէտք է լեցնել պարապութիւնը, անգոյութիւնը: Ի՞նչ գոյու – թեամբ, ի՞նչ գոյակցութեամբ: Թերեւս այն մտածումով որ քու եղած տեղէդ հոս եկողները իրենց յարութեամբ հոն կ'եր – թան, իրենց ճամբան կը շարունակեն : Ըսէ, այո, ըսէ, եթէ դուն չես գիտեր մենք ի՞նչ գիտնանք. հող ալ այստեղի պէս զինուած պահակներ կան, որպէս զի մէկը երբ զուսպ պահանջով մը ուզէ թափորէն խոյս տալ պոռան «լօ՛ս, լօ՛ս» ... կը հասկնամ, դուն չես ըսեր, չէ, չես խօսիր, բայց ինչպէս կը հասկցնես : Հասկցայ: Դուք բոլորդ ուրեմն այս օրուան պէս օր մը, որքա՞ն ժամանակ ետք չեմ գիտեր որ պատրաստուիմ – ա՜հ միշտ պէտք է պատրաստուիլ, – բոլորդ պարապութեան թեկնածուներ էք, հոն, ուր ամէն ինչ կ'անէանայ, կը կորսուի, կ'աներեւութանայ, կը ցնդի, կ'երթայ, առանց հետք ձգելու: Հոս է ուր հետքը կայ, կրնայ ըլլալ, այս իրր թէ անարդնիւթը, նիւթականութիւնը, իր հազար ու մէկ թակարդներով, «հազար ու մի գիշերներով», սօսինձով, կմիթով, զամով, ասեղով ու գնդասեղով, թելով, չուանով, ճանկող, եղունգով ու ձեռքով եւ դեռ ինչ անհամար բաներով ճարտարապետական, ճարտար կամ ոչ, արուեստական բայց արուեստակեալ, հոս է ան որպէս զի հոգիները պարապութեան կամ անէութեան չդիմեն: Բայց գոնէ երբեմն գայիր, ա՜հ, կ'աղաչեմ գոնէ երբեմն եկուր, հոգ չէ, յետոյ նորէն կը վերադառնաս, ա՜հ, կրկի՞ն պիտի աղաչեմ, միշտ պիտի աղաչեմ որ գաս, գաս ու երթաս, որքան հանգստացուցիչ է տարին անգամ մը երեսդ տեսնել, եթէ նոյնիսկ չենք կրնար համբոյր տալ ու առնել, համբուրուիլ, պլլուիլ, գրկուիլ, սեղմըւիլ: Ի՞նչ է, այս քու Աստուածդ այսքան մըն ալ չի կրնար իր զօրութիւնը տրամադրել, բայց իրաւ, ամենազօրութիւնը պէտք է ըսել, գերզօրութիւնը, ատանկ էակներու համար պէտք է մեծ – մեծ բառեր գործածել, ատոնք անոնց համար յօրինուած են, այդ ձեւով թեւերնին կ'ուռի, տեղի կուտան իրենք: Զօրութիւն բառը մարդկային յատկանիշ է անշուշտ, բայց թագաւորներուն անձեռնմխելիու – թեան համար կը գործածուի: Այո, եկո՛ւր, ի՞նչ կ'ըլլայ, եկո՛ւր, եկո՛ւր, դէմքդ տեսնեմ անգամ մը, եթէ նոյնիսկ միայն մատներուս ծայրովը դէմքիդ անոյշ, համեղ մորթը չկարենամ փայփայել, շոյել, գգուել – չկարենամ քիչ մը մարմնապէս, նիւթապէս, հետս բան մը տանիլ, քեզմէ մաս մը ունենալ, ա՜հ պարզ հպում մը, ոչ իսկ շոյանք մը, կը գոհանամ, այդքանով ալ, եւ հոգիս, ամիսներ վերջ, ճիւղ մը գտած կ'ըլլայ վըրան թառելու համար: Ա՜հ, ի՞նչպէս տարին պիտի կարճնայ, պիտի պզտիկնայ, պիտի բարակնայ, պիտի հատնի, նայէ՛, պիտի լմննայ երբ հոդ, քու տեղդ ոչինչ կը հատնի եւ ուր հրաշքներ տեղի կ'ունենան, մանաւանդ ատանկ օր մը:

Ցաճորդ Զատիկին նորէն պիտի գաս, բայց չես գիտեր, ինչո՞ւ ժամանակը կ'երկարի, կ'անհունանայ քանի օրը կը մօտենայ, իբր թէ բնաւ պիտի չգայ, ըսե – լու համար որ իրաւ է այստեղի համար, նոյնն է նաեւ այդ տեղի համար: Այսպէս, ամէն բան անցնելէ վերջն է որ կը պոռանք, ա՜խ, միշտ անցընելէն վերջ կը տեսնենք, ոչ թէ անցած ատենը: Իրապէս, չեմ գիտեր թէ ո՞ւր եմ, առաւօտուն, յետմիջօրէին թէ իրիկունը: Ինչո՞ւ չեմ գիտեր պատուհանիս առջեւն եմ: Երբ անոր երկաթէ փեղկերը կը բանամ, անշուշտ առաւօտուն, իբր թէ կը բոնաբարեմ երկաթէ թերթերը, որ ջղային ու սիրաբբունքէ գրկուած կիներու պէս կը պոռչտան մինչ ծառերուն վրայ թառած թռչունները, խօլաբար թափահարելով իրենց նաւարկելու ծառայող փետուրէ թեւերը, կը փախչին կ'երթան չես գիտեր ո՞ւր, քանի որ երբեք չես տեսներ զիրենք. նայուածքդ յանկարծ կը լեցուի, լեփ – լեցուն կ'ըլլայ, մէկ ակ – նարկովդ, ամբողջ պարտէզով, ըսել կ'ուզեմ, հասկցէք, բացարձակապէս մէկ նայուածքով, մէկէն ի մէկ կը լեցուի, կը թխուի պարտէզին գոյներով, եւ յե – տոյ է որ գիծերը պարտէզի ձեւ կ'առ – նեն, պարտէզ կ'ըլլան, ահա այս պար – տէզն է ուր կ'երկննայիր ծալծալ աթոռներուն վրայ, յաճախ ազմէջդ ցուցադրելով ինծի, զոյնզգոյն ծաղիկներու այս հանդէսին մէջէն, կարծես բերնիս ջուրերը վազցնել տալու համար, էական ջուրը, կեանքի ջուրը վազցնել տալէ առաջ: Նայէ՛, ինչպէս լեցուն են աչքերս, գոյներու ինչ տօն է. դուն հոս է որ սորվեցար նկարել, ահ, չարաճճի, չես գիտեր, բայց ես գիտեմ ինչու կը գրեմ. կը գրեմ որպէս զի գիրերու, բառերու, լեզուի գործածութեամբ, քեզ անոնց մէջ թակարդելով անոնց մէջ բռնելով, քեզ իմ ներկայութեանս բերեմ, քեզ բանտարկեմ, քեզ իմ ա ն կ ո ղ ի ն ս մտցնեմ, մինակ չեմ ո ւ զ ե ր քունս ապրել, մարմինիդ ջերմութեան պէտք ունիմ, այդ ջերմութիւնը հագնիլ կ'ուզեմ, սգուիլ, անով մարդ ըլլալ, մարդ ըլլալու հպարտութիւնը ապրիլ, զօրանալ կեանքի հարուածներուն դէմ, ոհ, ահա, տես, քեզմով ծաղիկները գոյն կ'առնեն, կեռասենիները սպիտակ ծաղիկներով կը ծանրանան, կարծես թէ կ'երգեն: Ձիւնահանդոյն փաթիլներով ծանրաբեռն ճիւղերը կ'երգեն, չե՞ս լըսեր երգը, երգահանդէսը, կը տեսնե՞ս ասոր պար կ'ըսեն, նետուած երկնքի պորտին վրայ: Ոչ, պորտապար չէ, ոչ ալ թռչուններն են որ կը դեգդեղեն, անոնք իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն, անառակները, անոնք կը սպասեն, կը լրտեսեն, որ ծաղիկները պտուղ դառնան: Չէ, լեւլակներն ալ սպիտակ են, բայց ոչ կեռասենիներու եւ խնձորենիի ծաղիկներուն պէս, ձիւնասպիտակ, ձիւնի փաթիլներ են, ոսկոյզներ, ուզածիդ չափ, ոսկոյզներ ճեփ – ճերմակ, բայց քիչ մը թեթեւ մը ամօթխած ,ոչ թէ գործացած, այլ մեղքին այտերու վրայ բերած սարսուռով սուերաւորուած: Այո, աչքերս լեցուեր են գոյներով, չորս կողմ բացուող, վեր սլացող, կարմիր, դեղին, կապոյտ, լազուարդ ծաղիկներով: Ուրիշ ոչինչ՝ ոչինչ կը տեսնուի: Մո՞ւթ է արդեօք: Այո, մութ ըլլալու է, այլեւս գոյն չկայ: Անպայման քունը կը լափէ աչքերս, կը փակէ զանոնք եւ ամէն ինչ կը խորանայ մթութեան մէջ, կ'անյայտանայ, ժամանակը միայն կը հոսի իր միօրինակութեան մէջ. այսքան: Ամէն բան կը դադրի գոյութիւն ունենալէ: Երբ ամէն բանի գոյութիւնը կը դադրի երազը անոր տեղը կ'առնէ :Ո՞վ է, ո՞վ է փակ պատուհանին առջեւ սլքտացողը: Ըսէք, ըսէք, մազերս փուշ փուշ կ'ըլլան, ես կամք չունիմ, որեւէ կամք չեմ կրնար բանեցնել: Փախչելիք տեղ ալ չունիմ, բայց ինչո՞ւ փախչիմ, ո՞ւր փախչիմ, որմէ՞ փախչիմ, խոյս տամ: Ոչ ոք կըրնայ ինծի օգնութեան գալ: Բացէք դուռ ու պատուհան, ես անդամալոյծ եմ, թերեւս չեն շարժիր, տեղէս չեմ կրնար շարժիլ, բայց որո՞ւ ոտնաձայնն է, ոտնաձայնը ոտնաձայն չէ, այլ ձայն է, իր ձայնն է, որ կը խլրտայ խուլ բայց եւ այնպէս յստակ, այնպէս առօրեայ, «Զարէ, Զարէ» կ'ընէ ձայնը, որ շուարած շեշտ չունի, ամբարտաւան չէ ալ, այլ ընդհակառակն մտերիմ է, այնքան մտերիմ եւ սովորական, ամէն օրուան նման, միշտ քիչ մը սիրտ հատցնող, սիրտս կը մաշեցնէ. Նոր եկեր է Շաբթրէն ինչպէս երբ կուգար, սիրտը ափին մէջ, պլուզ իջեր է հանրային կառքէն եւ հեւասպառ հասեր է տուն, «Զարէ, Զարէ» կը կրկնէ, այս անգամ քիչ մը շուարուն, քիչ մը ինքզինք կորսնցուցած, ոտքերով գետինը կը թփահարէ, կը շարժի, կը սլքտայ: Ինչո՞ւ բռունցքի հարուածներ չիջեցներ պատուհանին վրայ, որ մէկէն կարենամ տեղէս վեր ցատկել: Ինչո՞ւ չեմ կրնար տեղէս շարժիլ եւ երթալ դուռը բանալ, գոնէ պատուհանը, այո, այո, պատուհանը, պատուհանը այնքան ցած է որ մէկ ոստումով կրնայ ներս գալ եւ գրկուիլ ինծի հետ: Բայց զարմանալի է, դուրսը ձայն – ձուն չկայ, ոչ իսկ լելակի ոսկոյզներով բեռնաւորուած ճիւղերը կը շարժին, ծաղիկներուն գոյները անհետացած են, մաքրուած : Ի՞նչպէս գիտեմ ես ատոնք, արդեօք ես ինծի կը թելադրեմ այս բոլորը, ես ինծի՞ կը պարտադրեմ, այո, այսպէս, անկարելիութեան առջեւ ինչպիսի վարպետութեամբ մենք զմեզ կը գործածենք, երբ չիմանալ կ'ուզենք՝ չենք իմանար, երբ իմանալ կ'ուզենք՝ կ'իմանանք: Գնաց, իմ Լիլիս, իմ լելակս գնաց, չտարին, գնաց, ճամբայէն որ վերէն գծուած էր: Աստուած իմ ,այս ի՞նչ անբարոյութիւն է, կարելի չէ որեւէ բան ընել այս աշխարհի վըրայ այնքան ատեն որ վերէն չէ ծրագըրուած: Անկողնիս մէջն եմ, ծալապատիկ, հոս հոն կը դառնամ, կը դառնամ, բան մը կը փնտռեմ, իբրեւ թէ գտածիս պէս պիտի ոտքի ելլեմ, պիտի վազեմ, պատուհանը պիտի բանամ, թեւէն պիտի բռնեմ, ներս ցատկել պիտի տամ ու գըրկըւիմ: Ինչո՞ւ անմիջապէս տեղէս չելայ: Դեռ կը դառնամ, կը դառնամ, իբրեւ թէ հոս եկած ըլլար, իր շուրջը՝ ինչպէս լուսինը արեւին, իր տեղը, պատուհանին առջեւ, ձեռքը գոց փեղկին վրայ, եւ սակայն չի զարներ, իսկ ես հոլի պէս կը դառնամ անկողնին մէջ, երբ պէտք է որ ցատկեմ, վազեմ, բանամ պատուհանը եւ ի՞նչ կ'ընեմ, շուարած, ակնոցը կորսընցուցած մէկու մը պէս չորս կողմս կը շօշափեմ, կը խարխափեմ, իրերը կը շօշափեմ, ձեռքերուս վրայ կը քալեմ եւ չեմ յառաջանար: Ե՞ս է որ կ'ուզեմ անարդիւնք մնալ, չհասնիլ, թէ մէկը, կոյր ուժ մը կապեր է թեւերս ու ոտքերս, եւ հոլի նման ինքզինքիս վրայ կը դառնամ: Պիտի դառնամ յաւիտենապէս:

Զ. ՈՐԲՈՒՆԻ

«ԹԵԿՆԱԾՈՒՆ»

Թեկնածուն *Որբունիի* թերեւս այն վէպն է, որ ամէնէն աւելի ու գերազանցապէս կը պատկանի հատումի շարժումին, որ այդ հատումը կ'արարէ, ի գործ կը դնէ, կամ ըսենք կը տարուի անկէ, խնդրական դարձնելով վէպի դասական ըմբռնումը: Անկիւնադարձ մըն է անիկա Որբունիի անունով եկող արտադրութեան մէջ, եւ Եղեւ Մարդ–էն անմիջապէս յետոյ, երբ կը գրուի իբրեւ շարունակութիւնը Փորձը–ին, Հալածուածները–ի շարքին մէջ: Անկիւնադարձ մը՝ որմէ անդին պատճառաբանուած ու կիրարկըւած հետեւողականութեամբ մը Որբունի կը հեռանայ դասական վէպի կաղապարներէն ու հնարքներէն: Ասփալթը–ն, Սովորական օր մը –ն եւ դեռ անտիպ Վարձու Սենեակը կը շարժին արդէն իրագործուած հատումի ծիրին մէջ: Արդէն իրագործուած, բայց միշտ եւ ամէն գըրութեան մէջ արարելի հատում: Որովհետեւ անիկա տուեալ սահմանէ մը անդին ապահովապէս գացող արարք մը չէ, գիծի մը վրայ, որ ըլլար միանգամընդմիշտ աւարտած: Ոչ մէկ գրող կրնայ հատումը համարկել, այնպէս որ վերադարձը դառնար այլեւս անկարելի: Անկումը, յետաշրջումը զօրութենապէս ներկայ են: Հատումը ինք կը բանի գրութեան մը, գրքի մը մէջ եւ զայն իրագործուած նկատել կը նշանակէ մոռնալ ոչ միայն անոր փորձառական եզրը, այլեւ վտանգաւորը: Ապաւինիլ շարժումի մը որ ապաւէն չէ, ապաստանիլ տեղ մը որ տեղ չէ, ահաւասիկ պատրանքը: Հատումին բեկածը, հոս դասական վէպը, խորքին մէջ ետ մղուած չէ, այլ է միշտ ներկայ, միշտ գրութեան հորիզոնին, այսինքն՝ կը մնայ անհունօրէն հատելի:

Այս վէպը կրկնակ շահեկանութիւն մը ունի այսօր, մեզի համար: Նախ՝ այն որ հոն ի գործ դրուած վիպական ըմբռնումը տակաւին մտածելի գետին մըն է: Սփիւռքի մէջ, թէ Հայաստանի, «մեր» վէպը չէ մարսած Որբունիի արտադրութիւնը, չէ իւրացուցած, ներդրաւած զայն, այնպէս մը որ ան դառնայ իր կարգին «աւանդութիւն», այսինքն՝ աւանդելի, փոխանձելի, հաղորդելի : «Մեր» վէպը տակաւին չէ ապրած կամ ըսենք չէ մտած Որբունիի արտադրութեան տագնապին մէջ, ուրկէ կրնայ միայն տեղաշարժիլ, նորոգումի կարելիութիւն: Վիպասանները նոյնիսկ երբ կարդացած են Թեկնածուն եւ Ասփալթը անոնցմէ գրեթէ ոչինչ սորված են: Թող այս դիտողութիւնը «ազդեցութիւն կրելու» հրաւէր մը չթուի, այնքան մեր մէջ «ազդեցութիւնը» կը նկատուի ժխտական երեւոյթ: Մինչ կ'ազդուի ան որ հնարաւորութիւնը, հզօրագոյն կրաւորականութիւնը ունի ազդուելու, այսինքն՝ փոխուելու եւ նոյն ատեն ստացածը փոխելու: «Մեր» վիպասաններուն մեծ մասը պատմութիւն պատմողներ են, քանի մը սովորական կացութիւններու եւ քանի մը ընթացիկ, «գռեհիկ» գաղափարներու շուրջ թափառող: Որբունիի արտադրութիւնը կարելի է նկատել ծայրագոյն (ո՞վ գիտէ), թերեւս անընդունելի եւ անըմբռնելի (նոյնպէս), բայց կը մնայ էականօրէն անշրջանցնելի:

Միւս կէտը՝ վէպի ըմբռնումէն անկախ, որ կը կազմէ Թեկնածու–ի շահեկանութեան երկրորդ երեսը, ան ալ վէպին տարօրինակ «այժմէականութիւնն» է: Զակերտները կը բացատրուին աւելի անդին: Արդարեւ՝ վէպի նիւթն է՝

(վէպի մը նիւթը պատմութիւնը չէ անշուշտ) Թրքասպանութեան արարք մը: Մատի վրայ խաղ չեն հաշուուիր այն վէպերը ուր նման դէպք կը դառնայ խնդրոյ առարկայ, ոչ միայն Արեւմտահայ Գրականութեան մէջ, ինչ որ հասկնալի է տիրող դրաքննութեամբ, այլեւ ըՍփիւռքահայ Գրականութեան մէջ, որ կը նկատուի աւելի «ազատ» պայմաններու արդիւնք: Զարմանալի է, որ քանական Թուականներու եղեռնափորձերը, իրենց ստեղծած աղմուկով ծանօթ, չեն հետաքրքրած «մեր» վիպասանները, նոյնիսկ անոնք որոնց արտադրութիւնը «բնական» բերումով մը կ'երթար դէպի գաղտնի ոստիկանական կամ արկածախնդրական վէպը: Զոհի ընդհանրացեալ «հոգեբանութի՞ւնն» է արդեօք պատճառը հարցի գրական մակարդակէն բացակայութեան, եւ մղումով կամ կամովին ջնջումով իրագործուած: Կամ արդեօք շարունակուող «գերութի՞ւնն» է որ կ'արգիլէ, ներքին անյաղթահարելի ճնշումով, նման դէպքերու արձանագրումը գիրերուն մէջ, երբ այնքան զօրաւոր է «իրականութիւնը վերարտադրելու» պահանջքն ու պարտադրանքը: Ինչ ալ ըլլայ իսկական դրդապատճառը, յամենայն դէպս կայ սա իրողութիւնը. միայն 1967-ին է, եւ Թեկնածուն-ով, որ Թրքասպանութիւնը գրական «նիւթի» իրաւունք կը ստանայ, թէեւ չէր դադրած «այժմէական» ըլլալէ: Այդ գրական արդիւնքը (Թալուն) աղէտին պատկանող, անոր ծիրին մէջ անմիջականօրէն չարժող ահարկու պատասխան մըն է, միշտ ներկայ, միշտ «ցանկալի» դահիճը պատժելու իբրեւ եղանակ: Միշտ այժմէական ու ապայժմէ: Անոր ներկայ «այժմէականութիւնը» ուրիշ բան չըներ ի հարկէ, եթէ ոչ վերարծարծել անոր էականութիւնը, ըսել կ'ուզեմ բանալ կրկին աղէտին ծալքը, նոյն արարքով բացայայտել, քրքրել Հայոց յարաբերութիւնը բռնութեան հետ: Վասն զի եղեռնափորձերը, Թրքասպանութեան ընդմէջէն, ի յայտ կը բերեն Հայոց ամէնէն խորունկ այժմին պատկանող, անոր յաւիտենական ներկան կազմող բռնութիւնը: Ամէն արեւնահեղումի մէջ՝ նոյն ու առաջին բռնութիւնը: Եւ այն չափով որ եղեռնափորձերը կը խախտեն ընկալեալ չեմները ապրելու եւ մտածելու, եւ մեզ կ'անհանդստացընեն, նոյն չափով անոնք մեզ դէմ յանդիման կը դնեն մեզ ծնած ու ծնող բռնութեան հետ: Ամէն դէպք որ կը մերձենայ ծագումին, կը դառնայ էական: Երբ ծագումը կը շարժի ամէն բան կը շարժի: Հետեւաբար՝ Թեկնածուն կ'այժմէականացնէ մեզի ամէնէն ապայժմէ մնացած բայց մեզ սպասող բանը որ կայ: Կը բանայ առաջին տաղնապը: Մեզ կը յետաշրջէ անոր բռնութեան:

Վէպի դասական ըմբռնումին խախտումը եւ ապայժմէականին վերադարձը, գիրերու կալուածին մէջ, արդիւնքը չեն պատահականութեան կամ դիպուածին: Արդի արեւմտեան վէպի (արեւմտեան վէպ յղացքը ինքնին աւելորդութիւն մըն է, որովհետեւ վէպը արեւմտեան սեռ մըն է էապէս) սկզբունքներուն մուտքը տեղ մը կը հանդիպի, կը բախի էականին, տեղ մը զայն կը դարձնէ խնդրական: Արդի արեւմտեան վէպի կիրարումը, Թեկնածուն-ի մէջ, մանաւա՛նդ ժամանակի ու պատմութեան յղացքներու խախտումով, կրուած է որեւէ վիպագրութիւն կարելի ընող խօսելիութեան ստիպողութենէն: Ժամանակի ու պատմութեան՝ պատումի սկզբունքներուն զանցումը ուղղակիօրէն կը բացուի անժամանակին, անպատումին վրայ, վերջին բառին վերապահելով իր կրկնակ իմաստը: Կը հասկցուի ինչո՞ւ Ասփալթը-ի մուտքին, իբրեւ Թեկնածուն-ի վերջաբան կամ նախաբան - նոյնն է, -Որբունի երկարօրէն կը խօսի ժամանակի ու պատմութեան խնդրին մասին: Դասական վէպին խնդրականացումը կարծէք մէկէն պատումի հարցը կ'առընչէ աղէտի խօսելիութեան. կարծէք արդի վէպը, պատումէն հրաժարելու իր բացայայտ ճիգով իսկ, աղէտը խօսելու յարմարագոյն ձեւը ըլլար: Եթէ պատումը զանցառելի սորողութիւնն է վէպին, ապա՝ վէպը մէկ ոստումով կը մտնէ անպատումի, ապայժմէականի ծիրին մէջ: Այլ խօսքով՝ աւանդական վէպին յատուկ պատմութիւնը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ աղէտը ծածկելու, վարագուրելու եղանակ մը: Բայց երբ պատմութիւնը կը ջնջուի, գրողական արարքը, վիպումը ինքզինք կը գտնէ ... որեւէ պատմութիւն ջնջող աղէտին առջեւ: Որուն մէկ չեղակի կողմն է անշուշտ Թրքասպանութիւնը: Որեւէ պարզացում վտանգաւոր է նման հարցերու մէջ, բայց իբրեւ կարճում իսկ կրնայ թելադրական ըլլալ. եւ ատոր համար կարելի է ըսել, որ Թեկնածուն-ի մէջ Որբունի ժամանակի ու պատումի սպանութեան կը ձեռնարկէ, ինչպէս վէպին Վահագնը Թրքասպանութեան: Հարկ կա՞յ ճշդելու, որ տարազը չի ձգտիր Որբունին միացնելու Վահագնին, հետեւելով աւանդական քննադատութեան:

Անհրաժեշտ է այլեւս ձեռնարկելու ընթերցումին, որ պիտի ներառնէ Որբունիի վէպի ըմբռնումը վէպի «նիւթին» մատուցումին հետ ու մէջ: Պիտի յօդաւորէ վէպի յղացքը սպանութեան կամ ոճիրին: Հետեւաբար Թեկնածուն կը մնայ կարդալ նախ վէպի տեսարանական անկիւնէն, մտնելու համար, յետոյ, երկբորդ շարժումով մը, Թրքասպանութեան հանգոյցին մէջ:

Գ. ՊԸԼՏԵԱՆ

1. – Տես Մայրիներու Շուքին տակ, «Հայրենիք» Ամսագիր, Ապրիլ – Մայիս 1932, նաեւ Մնացորդաց, Տեսակցութիւն մը Օշականի հետ, 1 – 4 Դեկտեմբեր 1931 Յուսաբեր: Կայ նաեւ Գ. Անէմեանի Տեսական Քննադատական Փորձեր, Ա. հատոր, 1962, Վիպագրութեան Արուեստը էջ 1 – 80: Կարելի է նկատի ունենալ Շահնուրի յօդուածը Վէպին Շուրջ խորագրով:

ՀԻՄՆԱՐԿԷՔ

ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Կիրակի, Նոյեմբեր 22-ին, Հայր պատուիրակ Սերովբէ Արք. կը ժամանէ Թիւ 7 ռիւ Պէրնար Փալիսի, ընկերակցութեամբ Նորվան վրդ. Զաքարեանի: Ժամը 15·30-ին կը սկսի արարողութիւնը: Հայր. Պատուիրակին կողքին կը գտնուին Հայր Նորվան վրդ., Իսահակ քհնյ., Յակոբ Սրկ. Թերզան, ինչպէս նաեւ բարերարուհի Տիկին Սիրարփի Թովմասեան, Սէն Թ'էթիէնի Ազգ. Միութեան վարչութեան անդամները, Լիոնի, Տէսինի, Փօն – տը – Շէրիի Ազգ. Միութեանց ներկայացուցիչները, ինչպէս նաեւ հաւատացեալներու խուռներամ բազմութիւն մը:

«Օրհնեսցի եւ Պահպանեսցի» Սերովբէ Արք. սրտառուչ կերպով կ'եղանակէ եւ կ'օրհնուին հերթաբար սիւները կառուցուելիք ապագայ եկեղեցիին: Աւետարանի ընթերցումէն ետք Հայր Նորվան վրդ. կը կարդայ մագաղաթի վրայ գրուած յիշատակարանը ուր յիշուած էին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս՝ Վազգէն Ա.ի, իր պատուիրակին՝ Սերովբէ Արքեպիսկոպոսին, Սէն Թ'էթիէնի բարեպաշտ ժողովրդեան, բարերարուհի Տիկին Սիրարփի Թովմասեանի, ճարտարապետ՝ Զաբեհ Սէրայտարեանի անունները:

Այս յիշատակարանը դրուեցաւ աղիւսէ շինուած փոսի մը մէջ եւ որուն վրայ դրուեցաւ կափարիչը: Սերովբէ Արք. եւ բարերարուհին, դրին շաղախը կափարիչին վրայ: Անկէ ետք բոլորի կողմէ երգուած «Հայր Մեր»ով վերջ գտաւ հիմնարկէքի արարողութիւնը:

×

Թովի սրահին մէջ հաւաքուեցաւ ժողովուրդը: Յաջորդաբար խօսք առին Սէն Թ'էթիէնի Ազգ. Միութեան նախագահ՝ պ. Նուպար Թորոսեան, պ. Մանուկ Մանուկեան, որմէ ետք խօսքը տրուեցաւ հայրապետական Պատուիրակին: Քաջալերեց եկեղեցի շինողները եւ անդրադարձաւ մասնաւորաբար բարերարուհի Տիկին Սիրարփի Թովմասեանի իշխանական ժէսթին, եւ մաղթեց որ շուտով կառուցուի եկեղեցին, մօտ ապագային անոր խորհրդաւոր կամարներուն ներքեւ պատարագելու եւ աղօթելու համար, եւ հանդիսաւորապէս հոգեհանգստեան պաշտօն կատարելու համար բարերարուհիի հանգուցեալ ամուսնոյն, Գրիգոր Թովմասեանի հոգւոյն հանգիստին համար, որուն յիշատակին նուիրուած է եկեղեցին, եւ պիտի կոչուի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցի:

Այս առթիւ հանգանակուեցաւ շուրջ 40·000 Ֆրանքի կոկիկ գումար մը:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

[illegible]

Կորքի կալըրիզ եւ Կարիկ Պասմաճեան Նոյեմբեր 27-էն Փետր. 12 (ժամը 11-էն 19) կը ներկայացնեն՝ «Այսօրուան ռուսական նկարչութիւնը» (1971-1981): Ցուցադրուած նկարիչներու կարգին՝ Ասլամազեան, Յակոբեան, Ոսմանեան, Խաչատրեան, Կուպեցեան, Սմբատեան, Եսայեան եւլն.:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

Երեւանի Բարեկամութիւն փողոցին մէջ, ուր կը գտնուի Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Պրեզիտիոմը, բարձրացած է ությարկանի շէնք մը, ուր տեղաւորուած է Ակադեմիայի գրադարանը: Շէնքը ունի ութ ընթերցասրահներ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը իր տրամադրութեան տակ ունի մասնագիտական գրականութիւն մը: Այսպէս, կան՝ բնա – ուսողագիտական, քիմիա – կենսաբանական, մարդասիրական գիտութիւններու, ինչպէս նաեւ զանազան լեզուներով պարբերական հրատարակութիւններու, մանրաշարժանկարներու սրահներ: Երկու յարկերու առանձին սենեակներու մէջ զետեղուած են գրադարանին նուիրուած անհատական ֆոնտերը: Ակադեմիայի գրադարանը ունի աւելի քան երեք միլիոն գիրք: Քառասուն տարի է, որ կ'աճի ու կ'ընդլայնի համամիութենական եւ միջազգային իր կապերը գիրքի փոխանակութեան մարզէն ներս: Գրադարանը գիրքի փոխանակում կը կատարէ 725 հաստատութիւններու հետ, որոնցմէ 500-ը կը գտնուի Խորհ. Միութենէն դուրս 47 երկիրներու մէջ: Անցեալ տարի միջազգային փոխանակութեան միջոցով գրադարանը ձեռք ձգած է աւելի քան ինը հազար գիտական աշխատութիւններ եւ հանդէսներ: Տասնեակ հազարաւոր գիրքեր ստացուած են խորհրդային եւ արտասահմանի գիտնականներէն, որոնք գրադարանին նուիրած են իրենց անձնական հաւաքածոները: Տպագիր հին հրատարակութիւնները ներկայացուած են հայերէն, ռուսերէն եւ օտար լեզուներով, աւելի քան 17 հազար գիրքերով, Վենետիկ, Հռոմ, Ամստերդամ, Կ. Պոլիս, Մատրաս, Մոսկուա 1512 - 1850 թուականներուն հրատարակուած հայերէն գիրքերով: Գրադարանը ունի բառարաններու, Հին Աստուածաշունչերու, ատլասներու, յուշագրութիւններու եզակի հրատարակութիւններ, որոնցմէ քիչերու կը հանդիպինք Խորհ. Միութեան գիտական այլ գրադարաններու ֆոնտերուն մէջ:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԶԷՅՆԱՊ ՋՐԱՒԱՆԻ ՄԷՋ

Աշուղ Նազար ճամբայ ինկաւ իր զաւկին հետ, մտնելու Հաճի Մուսայի գիւղը ու տեսնելու Զէյնապը: Ան տեսաւ Զէյնապը ու այնպէս զգաց, որ իր փակ կոպերը պիտի բացուէին հրաշքով: Այդ կարելի հրաշքին խինդով լեցուած՝ ան նոյնիսկ բռնեց Զէյնապի փոքրիկ ձեռքը իր ափին մէջ ու լսեց անոր ձայնը:

Այն օրէն ի վեր Աշուղ Նազարի մէջ մնաց Զէյնապի մեղմ ձայնը, ինչպէս կը մնայ երաժշտութիւնը շատ լարեր ունեցող տաւիղի մը վրայ: Անոր ձեռքի ջերմութիւնը տարածուեցաւ Աշուղ Նազարի մէջ, ինչպէս անձրեւէն նոր լուացուած երկնքի կապոյտը: Այն օրէն ի վեր Աշուղ Նազար այլեւս երգեր չյօրինեց, որովհետեւ Զէյնապ գեղեցիկ էր իր բոլոր երգերէն:

Նազարի ուժեղ երեւակայութեան մէջ, պաստառի վրայ գոյն առած դիցազնաբանական նկարներու պէս կազմուեցան Սպիտակ Ձիաւորի մզած կռիւները, ու լսեց անոր ձիուն խրխինջը եւ մութ անհուն աշխարհին մէջ, անոր ձիու խրխինջէն կ'ըսէս սաղերը արձագանգ կուտային փոքրիկ անհամար զանգակներու ձայնով:

Աշուղ Նազար այն օրէն ի վեր այլեւս երգեր չյօրինեց, որովհետեւ Մարտիկ իր բոլոր երգերէն աւելի ուժեղ էր:

Այն օրը, ան երգեց «Սպիտակ Ձիաւորի» երգը Զէյնապի համար, մանաւանդ վերջի տունը երգած պահուն ըզգաց, որ Զէյնապ հեռացեր էր իր քովէն՝ արցունքները ծածկելու համար:

Աշուղ Նազար հովիւի մը վրանին տակ էր գիշեր մը, երբ առաջին անգամ իմացաւ, որ Զէյնապ փախած էր Խատճէի հետ: Թերեւս կարելի հրաշքի մը անծանօթ հաճոյքին համար Աշուղն ինքն ալ թափառեցաւ զանազան տեղեր, հարցուփորձ ըրաւ՝ գտնելու համար Զէյնապը: Եթէ անօթի է, կ'ուզէր հաց հասցնել. եթէ ծարաւ՝ ջուր: Նոյնիսկ բանակներու մէջէն Զէյնապը Սպիտակ Ձիաւորին հասցնելու ուժը կը զգար իր մէջ: Վրանէ վրան ան իմացաւ զանազան պատմութիւններ: Փախուստին մէջ Զէյնապ ի՜նչ շատ հէքեաթ էր դարձեր: Քիւրտ հովիւը պատմեց Նազարին, թէ ինչպէ՞ս Զէյնապն ու սպասուհին հովտի մը մէջ գիշեր ժամանակ կը քնանան եղեր: Երբ առաջին անգամ սպասուհին կ'արթննայ, սարսափով կը տեսնէ որ Զէյնապի քով հաւատարիմ շան մը պէս նստած է գորշ գայլ մը: Մի՛ ըսեր, որ գայլը ամբողջ գիշեր հոն նստած՝ հսկած է եղեր որ որեւէ մէկը չմօտենայ: Սպասուհին ինքն ալ զարմացած էր, թէ ինչպէս յանկարծ իր քունը տարած էր, թէ ո՞ր կողմէն գայլն եկեր՝ Զէյնապի քով էր նստեր:

Ուրիշ անգամ մը անտառէն անցած ատեն, կը տեսնեն, որ թռչուն մը միշտ իրենց առջեւէն կ'անցնի ու ճիւղի մը վրայէն կը ճուայ ուժեղ: Երբ կը յառաջանան, կը տեսնեն որ նոյն թռչունը նորէն իրենց առջեւ է, ու կը ճուայ, կարծես իր ձագերը կորսնցուցած ըլլար: Զէյնապ կ'իմանայ, որ թռչունը բան մը ըսել կ'ուզէ, կարծես վտանգ մը կայ: Անոնք երբ կը փոխեն իրենց ճամբան, թռչունն այլեւս չերեւար: Մի՛ ըսեր որ եթէ այն ճամբան շարունակէին, ճամբաները ցրուած Հաճի Մուսայի զօլամներուն պիտի հանդիպէին:

Աշուղ Նազար լսեց նաեւ, թէ ինչպէս հովիւ մը իր վրանին տակ տեղ կուտայ պառաւի մը եւ իր զաւկին: Այդ գիշեր զարմանքով կը տեսնեն, որ հօտի բոլոր յղի ոչխարները երկուորեակ կը ծնին:

Երգերու ու լեգենդներու մէջէն, Աշուղ Նազար երէկ գիշեր հասած էր Ջըրաւանէն ոչ շատ հեռու բանջարանոցի մը հիւղակը: Այդ առաւօտ շատ կանուխ իմացաւ Հաճի Մուսայի պարտութիւնը ու ճամբայ ինկաւ դէպի Ջրաւան: Հանդիպեցաւ Վարդաձորէն վերադարձող Քիւրտերու, որոնք Թուրքերու դէմ ատելութիւնով լեցուած՝ նոյնիսկ յարձակած էին Թուրք ճամբորդներու վրայ ու կողոպտած:

(Շար. 451)

Այրի Տիկին Վարդեվառ Կէօվշէնեան, Այրի Տիկին Նուարդ Այվազեան, զաւակներն ու թոռները, Տիկին Էմէ Կոավլէ, զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Ժալէ եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Կէօվշէնեան եւ զաւակները (Սուրիա), Տէր եւ Տիկին Մանուէլ Գալճեան եւ զաւակները (Մ. Նահանգներ), Տիկին Էլէն Օհանեան եւ զաւակները (Երեւան), Պր. Գէորգ Գոճաօղլանեան (Սուրիա), Պր. Աւետիս Էլէյճեան (Սուրիա), Աբրահամ Էլէյճեան (Սուրիա), Սարգիս Գալճեան (Սուրիա), Տէր եւ Տիկին Պարտազճեան եւ զաւակները (Սուրիա), ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր եւ ազգականին՝

ՎԱՐԴԵՎԱՌ ԿԷՕՎՇԷՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մէզոն – Լաֆիթի Հանգստեան տունը, Նոյ. 27-ին, 72 տարեկանին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի՝ Չորեքշաբթի, Դեկտ. 2, ժամը 10.30ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի՝ Անիէռ – Բաթր – Ռուէթի գերեզմանատունը (ժամը 11.30–ին):

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 25

Թաղային Ընդհ. Ժողովի կողմէ ընտրուած Ընտրողական Յանձնախումբս, առ ի գիտութիւն Թաղիս եւ շրջակայից հայ հասարակութեան, կը յայտարարէ, թէ նոր ընտրուելիք Թաղ. Խորհուրդի անդամներուն թեկնածութեան ցանկը բացուած է Նոյեմբեր 26–էն ի վեր:

Արդ՝ անոնք որոնք կը փափաքին թեկնածու ըլլալ այս եկեղեցանուէր եւ հայապահպանման մեծ գործին, կրնան ներկայանալ Եկեղեցւոյս Հոգ. Հովիւ՝ Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեանի մօտ, մինչեւ Դեկտեմբեր 6: Իսկ Կիրակի, Դեկտ. 20ին տեղի կ՚ունենայ Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութեան նոր ընտրութիւնը, ժամը 10-էն մինչեւ ժամը 18, Եկեղեցւոյս Խորհրդարանին մէջ:

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ռոմանի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ եղած նուէրները, Պետրոս Զինինեանի թաղման առթիւ.— Զինինեան ընտ. 500, Պր. Զաքարեան 150, Այրի Տիկին Մաքինաճեան եւ զաւակները, Նիզոլ Տէր-Գրիգորեան, Բագլոյեան ընտ., Էժտահարեան ընտ., Տէր եւ Տիկին Էժտահարեան, Տէր եւ Տիկին Նոռօ, Տէր եւ Տիկին Օնոյեան, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Քաջեան, Յակոբ Ամալեան, Տէր եւ Տիկին Միսաքեան, Տէր եւ Տիկին Աւետեան, Տէր եւ Տիկին Զօրիկեան, Տէր եւ Տիկին Թօքաթլեան 100–ական, Տէր եւ Տիկին Սուքիասեան, Վաղարշակ Աղայեան, Կարապետ Քաջեան 50–ական Ֆ.:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԽՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ

ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտ. 6, ժամը 17էն կէս գիշեր

Dans les salons de l'Hôtel GEORGE V. — Ave. George V. Paris 8

Bernard Dédédjian et son Ensemble

ORCHESTRE TZIGANE

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով.– 763. 38. 54

Մուտք 50 Ֆ. – Ուսանողներու՝ կէս գին

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ստեփան Թիրեաքեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Զրկանեան 100 Ֆ. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչին (Ստանալ «Յառաջ»էն եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Նորոգ հանգուցեալ Զապէլ Գալայճեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Յակոբ եւ Վերժին Թաչճեան (Պոսթըն, Ամերիկա), փոխան ծաղկեպսակի 100 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ

ԶՈՅԳ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐԸ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը, ինչպէս ամէն տարի, այցելութիւն մը կազմակերպած է զոյգ հանգստեան տուները (Մոնմորանսի եւ Անտիյի), Կիրակի, Դեկտեմբեր 6–ին:

Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ քանոնի Էլիա Փէհլիվանեան եւ երգչուհի Աննա Քարաքայա:

Այս առթիւ օթոքառ մը վարձուած ըլլալով, փափաքողները կրնան մասնակցիլ: Մեկնում՝ Փլաս Լէոն Պլումէն ժամը 13.15–ին, Իսիի Հայոց Եկեղեցիէն ժամը 13.30-ին: Ճշգապահ ըլլալ:

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՃԱՇ

ԵՒ ՀԱՃԵԼԻ ԺԱՄԱՆՑ

Կազմակերպուած՝

Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ

Կիրակի, Դեկտ. 6, ժամը 13–ին

Հայ Արուեստի եւ Մշակոյթի Կեդրոնին մէջ.–

6, Cité Wauxhall — 75010 PARIS

(Métro: République)

Ճաշի մասնակցութիւն 60 Ֆ.:

Կը խնդրուի տեղերը նախօրոք ապահովել

Հեռ. – 208. 76. 49 – 324. 04. 13

606. 27. 51

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ռոմանի մասնաճիւղը, խոր ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Պաղտասարեան եւ Թօնկուրեան ընտանիքներուն, իրենց սիրեցեալ մօր, եղբօր կնոջ եւ ազգականին՝ Մենտուհի Պաղտասարեանի մահուան առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մանուկներու Օրը՝ Յունուար 17–ին, Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարանի սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Կապ. – Խաչի Շրջ. վարչութեան:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ — ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

« ՅԱՌԱՋ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ »

ԹԻՒ 15

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԻ

« ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ »

ՍՓԻՒՌՔԻ ՎԷՊԸ

ՔԱՆԻՑՍ ՏՊՈՒԱԾ, ՄԻՇՏ՝ ՍՊԱՌԱԾ

Գին՝ 70 Ֆ. – Թղթատարի ծախքով 80 Ֆ.

Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Միսաք Գրիգորեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Տիկին Եւթէր Գրիգորեան 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին. նոյն առթիւ եւ նոյն նպատակին՝ Այրի Տիկին Մխճեան եւ Պր. Նահապետ Գրիգորեան 50–ական Ֆ. կը նուիրեն:

ՆՈՒԷՐ

Սէն Թ՚էթիէնէն Տիկին Վիքթորիա Տէտէրեան կը նուիրէ 100–ական Ֆ. Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերուն (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 200 ֆրանք «Յառաջ»ին, իր ունեցած մէկ մեծ յաջողութեան ուրախ առթիւ:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ

Աւանդական ԲԱԺԱԿԻ ՕՐԸ այս տարի եւս տեղի կ՚ունենայ

Կիրակի, Դեկտ. 13, ժամը 13-ին, Եան՚ց Գլէօպի սրահին մէջ. –

5, Avenue Reille - 75014 Paris

– ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ.– 13.30

ՃԱՇԱԳԻՆ 80 Ֆ.

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները, մինչեւ Դեկտեմբեր 10, հեռաձայնելով.–

ՄԱՌԱՆ Հաստատութիւն	535. 85. 26
ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ	985. 36. 53
ՃԷԶՎԷՃԵԱՆ (փոսթ 15)	236. 54. 48

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՏՕՆԱԾԱՌ

Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարանի Տօնածառի տարեկան հանդէսը՝ Վարժարանի Պէշիկթաշլեան – Ալէմշահ սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 20, Կիրակի օր, երեկոյեան ժամը 5–ին:

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

COURS DE GRAMMAIRE DE L'ARMENIEN CLASSIQUE

Chargé de conférences
M. Charles de LAMBERTERIE

Programme de l'année 1981 - 1982

I. QUESTIONS DE GRAMMAIRE COMPAREE DE L'ARMENIEN

II. ETUDE DE TEXTES CLASSIQUES

Les conférences ont lieu à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes, 4° section, Sorbonne, Escalier E, premier étage, les premier et troisième Mercredis, de 10 à 12 heures.

Aucune condition d'âge, de grade ou de nationalité n'est exigée pour être auditeur des conférences. L'enseignement est gratuit; il est simplement demandé aux auditeurs d'apposer leur nom au registre du secrétariat de la section.

Երգիչ՝ ՊԵՏԻԿ Ձեզի կը սպասէ

ԻՐ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

ուր պիտի գտնէք լաւագոյն ճաշերը, լաւագոյն գինիներով եւ հայկ. ջերմ մթնոլորտի մը մէջ

Չորեքշաբթի՝ ՄԱՆԹԸ–ի օր:

BAR - RESTAURANT

SPÉCIALITÉS ARMENIENNES

Direction: M & Mme Bédikian

ՊԵՏԻԿ

Կ՚երգէ Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը, նուագի ընկերակցութեամբ:

Պատրաստուեցէ՛ք ԱՄԱՆՈՐԻ եւ ՀԱՅԿ. ԾՆՈՒՆԴԻ Ցայգօնքներուն:

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE

tél. 376 32 19 — *Fermé le lundi*

ARMÉNIE

Départ de PARIS, LYON et MARSEILLE

JOUR DE L'AN ET NOEL à Erévan

DU 26 DÉCEMBRE AU 8 JANVIER

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS: LEVON BAGHDASSARIAN — **SABERATOURS** — 31, rue d'Argenteuil — 75001 PARIS — tél. 261 - 51 - 13 — M° Pyramides

A LYON: VAROUJAN SARKISSIAN — **SEVAN VOYAGES** — 48, Cours de la Liberté — 69003 — LYON — Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE: JACQUES CHELELEKIAN — **WASTEELS** — 87, La Canebière — 13001 — Marseille — Té.: (91) 95. 90. 12

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
2
MERCREDI
2 DÉCEMBRE
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.051

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 15.051

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱԼԺԷ

Ջերմ Ընդունելութիւն Նախագահ Միթերանի

—o—

Ֆրանսայի Նախագահը ջերմ ընդունելութեան արժանացած է Ալժէ, թէ պաշտօնական եւ թէ ժողովուրդին կողմէ: Ազգային փառերգները, Թնդանօթի արանդական հարուածները, կիներու ճռուճռուները կազմած են մթնոլորտը: Միթերան ոտքը դնելով ալժերական հողին վրայ, ըսած է. — «Ֆրանսա եւ Ալժերիա ի վիճակի են գլուխ հանելու անցեալի խռովութիւնները եւ անոնցմէ անդին երթալու: Այլեւս կրնան իրենց մերձեցումն ու բարեկամութիւնը հիմնել նոր տուեալի մը վրայ՝ վստահութիւնը»:

Նախագահ Միթերան գացած է նախ էլ-Ալիա գերեզմանատունը եւ ծաղկեպսակ դրած Պումետիէնի շիրմին, ապա ծաղկեպսակ մըն ալ դրած է Պոլկինի (նախկին Սէն Թ'էօժէն) ֆրանսական գերեզմանատանը:

Նախագահ Շատլի Պենճետիտի հետ առաջին խօսակցութիւնը մէկ ժամ տեւած է եւ նոյնքան ալ երկրորդը, նոյն օրը: Խօսակցութեանց ընթացքին շօշափուած հարցերը ծանօթ են՝ ալժերական կազը, ալժերացի աշխատաւորներու պարագան Ֆրանսայի մէջ եւլն.:

Նախագահ Միթերան կարեւոր ճառ մը խօսելէ ետք, Ալժէ, Երեքշաբթի օր, Փարիզ կը վերադառնար նոյն օրը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԻԷՐ ՄՕՐՈՒԱ հրապարակաւ իր տարակարծութիւնը արտայայտեց ելմտական իր նախարարին հետ, աւելի ճիշդ՝ պատասխանեց: Արդարեւ, Տըլոռ յայտարարած էր թէ «դադար» մը պէտք է բարեփոխումներու մէջ, պէտք չէ տեւականօրէն բարեփոխումներ յայտարարել առանց գիտնալու թէ ո՞ւր կը տանին անոնք: Մօրուա, Կրընոպլի մէջ, ըսաւ թէ «բարեփոխումներն ու փոփոխութիւնը պիտի կատարուին: Վճռած ենք կատարել առանց արագացումի ոչ ալ հապճեպի բայց միայն եւ շարունակական ձեւով»: Նախարարապետը դոհացում կ'ուզէ տալ քուէարկող աշխատաւոր դասուն եւ պարտի ամբոխավարութիւն ընել մինչ ելմտական նախարարը կը գիտակցի թէ հարկ է մատակարարել եւ չմտահոգել տեւական կերպով գործատիրութիւնը եթէ տնտեսութիւնը վերականգնել կ'ուզուի:

ԽՄԲԸՍԹԻ ԻՆԹԷՐՆԷՇԸՆԸԼ տեղեկագիր մը հրապարակ կը հանէ ի մօտոյ, ուր կը մատնանշէ քաղաքական հալածանքի նոր ձեւ մը՝ առանց դիակի մեռելներ, այսինքն անհետացումներ: Ըստ տեղեկագրին այս մեթոտը կը գործադրուի 31 երկիրներու մէջ, որոնց 11-ը լատին Ամերիկա, 13-ը՝ Ափրիկէ եւ 4՝ Ասիա: Ձեւը նոյնն է, զինեալ անձեր կուգան անձ մը ձերբակալել տունը կամ աշխատավայրը, յետոյ ընտանիքը կը փնտռէ ու կը փնտռէ առանց արդիւնքի:

ԿԻ ԺՈԼԻ, այն հարցաքննիչ դատաւորը, որ կը զբաղէր Դիմիտրի Կիրոկու-Խաչիկ Աւետիսեանի անցագրին հարցով, վերադարձած է Կիպրոսէն, ուր միակ բանը որ կրցած է հաստատել այն է թէ՝ անցագիրը կեղծ էր (եւ ոչ՝ կեղծուած):

ԻՐԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԱՐԳԻԼՄԱՆ ՀԱՐՑԸ

—o—

ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑԵՐԸ
ՄԵԾ ՏԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՍՏԱՆԱՆ

10 ՀԱԶԱՐ ՀԱՅԵՐ՝
Ս. ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՀԵՏ

ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆԸ ԱՌԿԱԽՈՒԱԾ,
ԲԱՅՑ ՉԷ ԲԵԿԱՆՈՒԱԾ

Նոյ. 27-ի մեր թիւով մանրամասնութիւններ տուած էինք Իրանի մէջ հայերէնի դասաւանդումը արգիլող Կրթական Հիմնարկի շրջաբերականի մասին, յիշելով որ նոյն Հիմնարկի հրապարակ հանած երկրորդ շրջաբերականը ոչ մէկ փոփոխութիւն կը կրէր նախկինին բաղդատմամբ: Ինչպէս ծանօթ է, հարցը մեծ յուզում եւ վրդովում ստեղծած էր ամբողջ գաղութին մէջ եւ ամէն օր՝ դասաւանդութիւններու աւարտին, հայկական բոլոր վարժարաններու աշակերտութիւնը կը հաւաքուէր Թեհրանի Ազգ. Առաջնորդարանի բակը, ուր բողոքի ցոյց մը կը կատարէր պահանջելով յիշեալ շրջաբերականին բեկանումը:

Թեհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիք»ի Նոյ. 23 - 24 թիւերէն կ'իմանանք, թէ բողոքի ցոյցերը կը շարունակուին, հետզհետէ աւելի ծաւալ առնելով: Արդարեւ, Շաբաթ եւ Կիրակի (Նոյ. 21 եւ 22), «Սասուն» թաղամասի Ս. Թարգմանչաց եկեղեցին եւ բակը հաւաքուած են շուրջ 10 հազար Հայեր պահանջելու համար հայերէնի դասաւանդումը արգելող շրջաբերականին բեկանումը: Խօսք առնողներ անդրադարձած են հայկական վարժարաններու եւ Հայութեան իրաւունքներուն վերաբերեալ անցնող երկու տարիներուն տարուած աշխատանքներուն եւ պատահած դէպքերուն: Կիրակի օրուան ցոյցին՝ աշակերտներէն մէկը խօսք առնելով դատապարտած է այն Հայերը, որոնք բողոքի այս մթնոլորտին մէջ առիթը յարմար նկատելով արտագաղթելու իրենց վաղեմի ծրագիրը կ'արդարացնեն:

Միւս կողմէ, Երկուշաբթի (Նոյ. 23) առաւօտ, Իրանի Խորհրդարանի փոքրամասնութիւններու հինգ երեսփոխանները տեսակցութիւն մը ունեցած են կրթական նախարար Պ. Փարվարէշի հետ եւ ներկայացուցած իրենց բողոքին ու պահանջները: Հանդիպումին ներկայ եղած է նաեւ Թեհրանի Կրթական Կեդր. Հիմնարկին պետը՝ Պ. Մոզաֆֆար, որ շրջաբերականը ստորագրողն է: Որոշուած է՝ մինչեւ հարցի բազմակողմանի քննութիւնն ու նոր համաձայնութեան մը յանգումը՝ կասեցնել շրջաբերականին գործադրութիւնը:

Տեսակցութենէն ետք երեսփոխանները գացած են Ազգ. Առաջնորդարան, ուր հաւաքուած էին աւելի քան 10 հազար Հայեր: Խօսք առած են հայ երեսփոխան Հրայր Խալաթեան եւ ասորի երեսփոխան Պէյթ Ուշանա, շեշտելով որ շրջաբերականին գործադրութիւնը կասեցուած է, բայց չէ բեկանուած: Բազմութիւնը չէ գոհացած տրուած որոշումով եւ լոզունգներ արձակած է պահանջելով շրջաբերականին բեկանումը:

«Աբրահամ Սողոմոնեան» դպրոցի տնօրէն Նորայր Էլսայեանի պաշտօնանկ ըլլալէն ետք (Նոյ. 22), աշակերտները որոշած են դասարան չմտնել եւ բողոքել պահանջելով իրենց տնօրէնին պաշտօնի վերահաստատումը: Աշակերտներուն միացած են հարիւրաւոր ծնողքներ եւ բազմաթիւ Հայեր, որոնք գոցած են իրենց խանութները եւ հաւաքուած դպրոց: Խօսք առած են Նորայր Էլսայեան, նոր նշանակուած պարսիկ տնօրէնը, քանի մը ուսուցիչներ, աշակերտներ եւ ուրիշներ:

×

Յաջորդ առաւօտ, Թեհրանի կրթական 8-րդ շրջանի վարիչը այցելած է «Աբրահամ Սողոմոնեան» վարժարանը եւ խօսք առնելով աշակերտութեան առջեւ բացատրած է Նորայր Էլսայեանի պաշտօնազրկումին պատճառները, նշելով. «կ'աշխատինք նոր դէմքեր հաստատել դպրոցներու մէջ, բայց Պ. Էլսայեան իրբեւ փորձառու անձնաւորութիւն պիտի մնայ դպրոցին մէջ եւ պիտի օգտուինք իր փորձառութենէն»: Աշակերտներ եւ ծնողքներ չընդունելով տրուած բացատրութիւնները, դարձեալ պահանջած են հայ տնօրէնին պաշտօնի վերահաստատումը եւ ծանօթ շրջաբերականին բեկանումը: Թեհրանի հայկական այլ վարժարաններու մէջ ալ աշակերտները դասարան չեն մտած եւ համախոհութեան ցոյցեր կատարած են «Աբրահամ Սողոմոնեան» դպրոցի հայ տնօրէնին պաշտօնազրկումին դէմ:

ԷՐԶՐՈՒՄԻ զինուորական դատարանին առջեւ, դատախազը 300 ամբաստանեալներէն 120-ին դէմ մահավճիռ պահանջած է: Ասոնք ծայրայեղ - ձախ Տեւ-Եոլ կազմակերպութեան անդամ են եւ իրենց դէմ եղած ամբաստանութիւնն այն է, որ ամբողջ երկրին մէջ իրենց ահաբեկչական արարքներով Թուրքիան առաջնորդած են անիշխանութեան եւ սարսափի:

ԻՐԱՆԻ մէջ, 36 հոգի եւս գնդակահարուած են բայց Թուականը չէ ճշդուած: Ասոնց մէջ 5 կին կայ եւ յեղափոխական կեդրոնական դատարանին ամբաստանութիւնն այն է թէ ասոնք պատերազմ մղած են Աստուծոյ եւ իր մարգարէին դէմ:

ՆԱԹԱԼԻ ՎՈՒՏԻ մահուան խորհրդաւորութիւնը վերջ գտաւ, պարզուած ըլլալով որ դերասանուհին արկածով խեղդամահ եղած է: Նաւուն վրայ, վիճաբանելէ ետք ամուսնոյն հետ, ջուրը ինկած է եւ բաւական կերած - խմած ըլլալով յանկարծամահ եղած է, ջուրին ջերմութիւնն ալ հազիւ 13 աստիճան ըլլալով:

ԹԵՀՐԱՆԻ մամուլը կը յայտնէ թէ պարսկական բանակի արշաւանքը Խուզիստանի մէջ, Իրաքցիներուն դէմ մեծ յաջողութիւն արձանագրած է եւ մեծագոյն յաղթանակն է պատերազմի սկիզբէն ի վեր:

ԻՐԱՆԻ գլխաւոր կրօնաւորներէն մէկը՝ Այաթոլա Սատուղի «ստախօս» եւ «Միացեալ - Նահանգներու ծառայ» որակած է Արաֆաթը: Առաջին ուղղակի յարձակումն է պարսիկ անձնաւորութեան մը ՊԱԿ-ի պարագլուխին դէմ:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ զինուորական մէկ դատարանը 14 տարուան բանտարկութեան դատապարտած է ոստիկանապետ մը, որ ցմահ չարչարած էր ձախ ուսանող մը, ձերբակալուած հանրադպեր փակցուցած ըլլալուն համար:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԿՈՒՓԱՄԱՐՏԻ
ԱՇԽԱՐՀԻ ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ
ՀԱՅ ԵՐԿՈՒ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ
ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մոնրէալ տեղի ունեցած կափամարտի աշխարհի բաժակի մրցումներուն, Խորհ. Միութեան խումբին մաս կազմող հայ երկու մարզիկներ յաջողութիւն արձանագրած են: Այսպէս, Վորոնէժէն Վալերի Աբաջեան 91 քիլօ եւ վեր ծանրութեան դասակարգին մէջ առաջին հանդիսացած է, իսկ Սամսոն Խաչատրեան (Կիրովականէն) երկրորդ տեղը գրաւած է մինչեւ 57 քիլօ ծանրութեան դասակարգին մէջ: Ի դէպ, մրցումներուն կը մասնակցէին 18 երկիրներէ 89 մարզիկներ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅ. 17 – 25)

ՎԼԱԴԻՄԻՐ ՄՈՎՍԻՍԵԱՆԻ
ԳԼԽԱՒՈՐԱԾ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ
ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ
ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ ԻՐԱՔԻ
ՓՈԽ - ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԿՈՂՄԷ

Իրաքի փոխ - վարչապետ Թ. Ռամատան ընդունած է խորհրդային պատուիրակութիւնը, որ Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդի նախագահի տեղակալ Վլադիմիր Մովսիսեանի գլխաւորութեամբ Իրաք գացած էր՝ մասնակցելու Իրաք - Խորհ. Միութիւն բարեկամութեան օրերուն:

×

ՂԱՓԱՆԻ ՇԻՆԱՆԻՒԹԵՐՈՒ
ՆՈՐ ԳՈՐԾԱՏՈՒՆԸ

Ղափանի մէջ կառուցուած շինանիւթերու եւ շինարարական առարկաներու արտադրութեան նոր գործատունը դարձած է քաղաքին արդիւնաբերական 20-րդ ձեռնարկութիւնը: Նոր գործատունը կը մասնագիտանայ ծիրանաքարի եւ պազալթի խիճի, հրաբխածինի խարամի արտադրութեան գծով եւ կ'ապահովէ ամբողջ Զանգեզուրի շրջանին մէջ կառուցուող արդիւնաբերական եւ բնակելի առաջադրանքներու պահանջները:

×

ԼՈՒՍԻՆԷ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ
ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի Բազմարուեստից Հիմնարկին մէջ տեղի ունեցած է Լուսինէ Զաքարեանի երգահանդէսը, որուն ընթացքին խօսք առած են Լեւոն Միրիջանեան, Լեւոն Աստուածատրեան, Փրոֆ. Յովհաննէս Բարսեղեան եւ ուրիշներ, անդրադառնալով միջնադարեան հայկական երգերու վերածնունդին, Կոմիտասի, Եկմալեանի եւ այլոց գործերու մեկնաբանութեան մէջ երգչուհիին դերին: Խօսուած է նաեւ վերջերս լոյս տեսած «Լուսինէ Զաքարեան» գիրքի մասին, ուր կը ներկայացուի երգչուհիին կեանքն ու արուեստը: Լուսինէ Զաքարեան կ՝ը սերի արուեստագէտներու ընտանիքէ: Իր պապը՝ Յովսէփ Տոմաչեւիչ, եղած է Պետերբուրգի Օփերայի երգիչ: Լ. Զաքարեանի նուիրուած երեկոյթին մասնակցած է նաեւ Էջմիածնի Մայր Տաճարի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Խորէն Մէքխանէջեանի:

ՄԵԾ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏ ՄԸ՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

Նոյեմբեր 24-ին նկարիչ Գրիգոր Պետիկեան ձգեց մեզ եւ մտաւ անմահութեան աշխարհը: Մեծ է իր վաստակը եւ իր գործերը պիտի մնան իբր կենդանի վկաներ իր տաղանդին: Վերջին տասնամեակներու նկարիչներու մեծերէն մին էր. իսկական վարպետ մը՝ սիրուած եւ գնահատուած նաեւ արուեստի միջազգային աշխարհին մէջ: Նկարչութեան պատմութեան մէջ Գրիգոր Պետիկեան պիտի յիշուի իբրեւ լաւագոյն ժառանգորդներէն մէկը վերածնունդի իտալական նկարչութեան եւ արուեստի ասատուածներուն:

«Անապատի սերունդ»ին կը պատկանէր Պետիկեան: Հազիւ ութ տարեկան, ապրեցաւ աքսորը. ականատես եղաւ իր ծնողքին խոշտանգումին, Հայաստանի սրտէն դէպի հարաւի անապատները տանող ճամբաներուն վրայ, մանուկ Գրիգոր կը քալէր անոնց հետ՝ սարսափը աչքերուն մէջ, բայց տոկալու եւ ապրելու կամքով. հանդիստի հազուագիւտ պահերուն ան փայտի կտորով մը աւազին վրայ կը գծէր, կը պատմէն անոնք՝ որ ճանչցան զինք աքսորի ճամբաներուն վրայ եւ վերապրեցան:

1918-ին պատերազմը վերջանալուն, երբ կը փնտռուէին ու կը հաւաքուէին վերապրողները, մանաւանդ «անապատի սերունդ»ը, այլ որբերու կարգին մանուկ Գրիգորն ալ գտնուողներու մէջ է: Նախ կը սկսի որբանոցի կեանքը Կ. Պոլիս, յետոյ՝ Գորֆու: 1925-ին կը յաջողի երթալ Պէյրութ, ուր կը գտնէ իր քոյրը եւ եղբայրը: 18 տարեկանին արդէն ծանօթ է գծելու իր տաղանդը: Կը գծէ ամէն տեղ ու կը ծախէ իր նկարները: Շատեր կը քաջալերեն զինք: Կ'երազէ Փարիզ գալ: 1925-ին կ'անցնի Ֆրանսա, նախ Կրընոպլ, ուր կ'աշխատի իբրեւ գործաւոր քարերու եւ հողերու վրայ, ապա՝ Լիոն, եւ վերջապէս ճամբու ծախքը ճարելով 1926-ին կուգայ Փարիզ: Անհամբեր է ճանչնալու արուեստը եւ մշակոյթը: Ութ տարի կը յաճախէ Ժիւլիան Ակադեմիան, արուեստի եւ նկարչութեան աշխարհը կը հմայէ զինք: Կ'աշխատի անդադար. իր սատուածներն են Ռուպէնս, Թիցիանօ, Վելասքէզ եւ Ռամպրանտ:

Գրիգոր Պետիկեան կ'ուսանի 18 տարի: Կը գծէ, կը նկարէ եւ կ'աշխատի: Դեռ կանուխ է իրեն համար ցուցահանդէսներու մասնակցելու: Իր փափաքն է հասնիլ կատարելութեան:

1937-ին կուտայ իր առաջին ցուցահանդէսը Փարիզ, 1945-ին՝ Լօզան, 1949-ին՝ Գահիրէ, արժանանալով հայ թէ օտար արուեստասէր շրջանակներու գնահատանքին: Գ. Պետիկեան կը ճամբորդէ Հոլանտա, Սպանիա եւ Իտալիա՝ ճանչնալու համար անոնց արուեստը:

Իր ցուցահանդէսներու շարքը կը սկսի Փարիզէն. 1950 – 1958 իր գործերը կը ցուցադրէ Փարիզ եւ Նիւ Եորք, մեծ համբաւ վայելելով ամէնուրեք: Իր նկարները կը գնեն Եւրոպայի, Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի իշխանութիւնները, իրենց թանգարաններուն համար, ինչպէս նաեւ նկարչութեան սիրահարները:

Պետիկեանի համբաւը կը տարածուի նաեւ Հայերուն մէջ: Տարիներու ընթացքին կը նկարէ մանուկները, կը յաճախէ կրկէսները՝ նկարելու հայիմները, իրենց մելամաղձոտ դէմքերով: Արուեստի քննադատներ կը գրուատեն Պետիկեանի նկարչական արուեստը: Ֆրանսական եւ ամերիկեան մամուլը կը ներկայացնէ Պետիկեանը իբրեւ հասնող սերունդի վարպետներէն մին:

Արուեստագէտին ստեղծագործական լաւագոյն տարիներն են: Կ'աշխատի միշտ նոյն եռանդով, կը ստեղծէ մարդկային զգացումներով եւ յուզումներով լի նկարչութիւն մը: Տարուան մեծ մասը կ'անցընէ Իտալիա կամ Սպանիա:

Պետիկեան պահեց իր համեստութիւնը եւ բնաւ չշլացաւ իր փառքէն: Տարիներու ընթացքին իր ունեցած տառապանքները իր վրայ մեծ ազդեցութիւն ձգած էին եւ լաւ կը ճանչնար մարդիկը: Միշտ պահեց իր անկախութիւնը: Շատեր դարկին իր դուռը խոստումներ կամ առաջարկներ բերելով, բայց Պետիկեան նախընտրեց շարունակել իր ճամբան, ինչ որ, թերեւս, պատճառ դարձաւ յաճախ իր յուսախաբութիւններուն:

Բարի էր, բարեացակամ եւ դիւրահաղորդ, մանկական անմեղութեամբ կ'ապրէր, միայն ու միայն նուիրուած իր արուեստին: Հաւատարիմ ընկեր մըն էր, անշահախնդիր եւ ներողամիտ:

Չորս տարի առաջ երեւան ելան իր հիւանդութեան նշանները: Պետիկեան կը շարունակէր աշխատիլ, ճամբորդել ու դարմանուիլ: Հետզհետէ օրերը դժուարացան եւ Նոյ. 24-ին Գրիգոր Պետիկեան փակեց աչքերը:

Բայց վարպետը պիտի ապրի իր գործով:

Այսօր, շատ մը քաղաքներու մէջ՝ Փարիզէն Նիւ Եորք եւ այլուր, շատ մը նկարչական թանգարաններու մէջ կը գտնենք «Պետիկեան» մը: Իր գործերէն պիտի գտնենք հայկական եւ միջազգային հաւաքածոներու մէջ:

Այո, մեծ էր մեր բարեկամին տեսիլքը, որովհետեւ Գրիգոր Պետիկեանի անուշիկ, ազքատիկ եւ անժպիտ դէմքերով մանուկները, շրջապատուած լոյսերով եւ վառ գոյներով՝ դաշտերուն մէջ կամ ջուրին եզերքը, յոյս մը կը բերեն մարդկութեան:

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՇԱՀԵԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՆԻՍ. – «Յառաջ». – Հայ Մշակոյթի Ակումբին նախաձեռնութեամբ է կրկին, որ խիստ շահեկան դասախօսական ցերեկոյթ մը տեղի ունեցաւ, այս անգամ ֆրանսերէն, Հիւթ պանդոկին շքեղ սրահին մէջ: Թուականը՝ Կիրակի, Նոյեմբեր 15, յետ միջօրէին: Պատուոյ նախագահութիւնը ստանձնած էր Նիսի երեսփոխան – քաղաքապետ Ժաք Մէտըսէն:

Ակումբին վարչութեան անունով երիտասարդ անդամներէն Նուրհան Պալէօղեան բացումը կատարեց ցերեկոյթին՝ 150 ունկնդիրներուն ներկայացնելով օրուան դասախօսը՝ Փրոֆ. Ժէրար Տէտէեան, Մոնփելիէի Համալսարանէն: Նաեւ օրուան նիւթը՝ Կիլիկիոյ Հայոց Թագաւորութիւնը, ստորաբաժանումով մը, որ կը կրէր Հայերու եւ Ֆրանսացիներու մերձեցումը պատմութեան ընթացքին ենթախորագիրը:

Դասախօսը նիւթին կարեւորութիւնը ընդգծելէ ետք, – յատկապէս ֆրանսահայ գաղութին համար, – պատմական ակնարկով մը, որու ընթացքին լայն տեղ գրաւեցին թուականներ եւ դէմքեր, պարզեց այլազան երեսները այդ անցեալին: Այսինքն՝ պատմութիւն, մշակոյթ, ընկերային կարգ ու սարք, կապ մերձ շրջաններու, Եւրոպայի, յատկապէս Ֆրանքներու եւ Ֆրանսայի հետ:

Վասպուրականի, Անիի եւ Կարսի Հայոց Թագաւորութեանց անկումէն ետք, ԺԱ. դարու սկիզբէն մինչեւ դարավերջ, հայկական քաղաքական գոյավիճակը, փաստօրէն վերջ կը գտնէ մէկ կողմէ Բիւզանդիոյի հողային կցումներով եւ, միւս կողմէ, Թուրքերու կատարած նուաճումներով: Պատմական Հայաստանի չքացում՝ անյոյս վիճակի մատնելով ժողովուրդ մը: Այլ սակայն կը ծնի, կը ծաղկի եւ իր գոյութեանը համար կը պայքարի Կիլիկեան Հայաստանը նոյն դարաշրջանէն մինչեւ ԺԳ. դար:

Կազմութիւնը: Կապադովկիոյ մէջ, Հայաստանի Արեւմուտքը, ԺԱ. դարու կէսերէն սկսեալ հայկական բազմամարդ գաղութ մը հաստատուած էր Բիւզանդիոնի վարած ծանօթ քաղաքականութեան հետեւանքով: Թուրք Սելճուքներու արշաւանքները, տեւեալ դարաշրջանին վերջերը պատճառ կը դառնան, որ շըրջանին գանգուածը իջնէ դէպի հարաւ՝ Կիլիկիա: Այսինքն՝ Ատանայի, Տարսոնի կամ Աղեքսանտրէթի շրջանները: Նոյն դրդապատճառներով Բարձր Հայքէն ժամանած գաղթական բազմութիւն մը կը մէկտեղուի հոն: Արդէն Կիլիկիոյ մէջ Ժ. դարէն սկսեալ Հայերու կարեւոր թիւ մը գոյութիւն ունէր: Այսպէս է, որ 1073-էն մինչեւ 1375, պատմական Հայաստանէն հազար քիլոմեթր հեռու կեանքի կը կոչուի եւ իր քաղաքական գոյութիւնը կ'ապահովէ Հայկական Կիլիկեան:

Դասախօսը կը բնորոշէ նոր միջավայրին աշխարհագրական դիրքը. – լեռնային գօտիէն մինչեւ ծով, ուրեմն առաջին անգամն է, որ Հայերը Միջերկրականի եզրին կը գտնուին: Քաղաքական պատմութեան հիմնական առա՞նցքը. – սերտ կապ Ֆրանքներու հետ, Խաչակիրներուն հետ հոն հասած ԺԱ. դարավերջերէն սկսեալ:

Ռուբէն Ա. լեռնային Կիլիկիոյ շրջանակին մէջ կը թօթափէ Բիւզանդացիներուն լուծը, հիմնելով ազատ իշխանապետութիւն: Յաջորդները՝ գլխաւորաբար ցաւակները կը յաջողին զսպել Սելճուքներու արշաւանքները, յառաջխաղացումները:

Դասախօսը, ապա, վերլուծական – փաստագրական մօտեցումով հանդրուան առ հանդրուան կը պատկերացնէ հայկական կիլիկեան Թագաւորութեան կազմութիւնը եւ անոր գործակցութիւնը Խաչակիրներուն հետ. կը բնորոշէ մեր կարեւոր դերը այս վերջիններուն արձանագրած յաջողութիւններուն մէջ. օրինակ՝ Անտիոքի եւ հուսկ ուրեմն Երուսաղէմի գրաւումը 1099-ին: Կը ճշդէ, թէ Հայերու եւ Ֆրանքներու զինուորական համագործակցութիւնը իր գագաթնակէտին կը հասնի ԺԲ. եւ ԺԳ. դարերու անկիւնադարձին, Լեւոն Մեծագործի օրերուն, իշխան մը, որ միակն ըլլալով այդ թըւականին եւ այդ շրջագօտիին մէջ կը յաջողի ոչ միայն սանձել մահմետական յառաջխաղացումները, այլեւ ընդարձակել իր սահմանները, նոյնիսկ հասնելով մինչեւ Կապադովկիա:

Քաղաքական եւ այլ իրադարձութեանց հետեւանքով Լեւոն Բ. իշխան 1198 Յունուար 6-ին Տարսոնի մէջ կ'օծուի Լեւոն Ա. «Թագաւոր յամենայն Հայոց»:

Յաջորդական փուլերու պարզաբանումով, դասախօսը կը պատկերացնէ Հեթում Ա.ի եւ, հետեւաբար, Հեթումեան, ապա Լուսինեան արքայատոհմերուն պատմութեանց ժամանակաշրջանները: Կը ծանրանայ եւ, իրաւամբ, Հեթում Ա.ի վարած արտաքին քաղաքականութեան վրայ, քանի թերեւս քիչ ծանօթ, այսուհանդերձ, բացառիկ հեռատես առաջադրութիւն մը նպատակ ունեցած է:

Փոքր Ասիոյ թատերաբեմին վրայ կ'երեւան ոչ մահմետական Մոնկոլները: 1243-ին պարտութեան կը մատնեն Փոքր Ասիոյ Թուրք Սելճուքները: Մոնկոլներուն մէջ կը գտնուին Քրիստոնէութեան յարածներ, Է. դարէն սկսեալ, Ասորի Նեստորական քարոզիչներու միջոցով: Որով յաւ տրամադրուած են Քրիստոնեայ նկատուած Պետութիւններուն և իշխանապետութիւններուն հանդէպ: Հասարակաց թշնամին կը մնայ մահմետական ուժը, որ յաղթութիւններու շարքով ամրապնդած է դիրքը: Հեթումի քաղաքականութիւնը կ'ըլլայ ասպարէզ ելած նոր ուժը օգտագործել ընդդէմ Սելճուքներուն եւ Եգիպտոսի Մամլուքներուն: Անդրանիկ համաձայնութիւնը կը կնքուի Կոստանդին Պայլի եւ մոնկոլ զօրավար Բաչուի միջեւ: Զինակցութիւնը ամրապնդելու մտադրութեամբ, Սմբատ Սպարապետ, ապա Հեթում Ա. գաղտնի կը մեկնին Կարակորում՝ ներկայանալով Մոնկոլ մեծ Խան՝ Մանկուի: Բարեկամութեան եւ փոխադարձ օգնութեան դաշինքը կը կնքուի: Մոնկոլ կայսրութիւնը՝ տարածուած կեդր. Ասիայէն մինչեւ Ռուսիա, Կովկաս եւ պատմական Հայաստանի մեծ մասը, կը յարգէ դերիշխանական իրաւունքները Կիլիկիոյ Հայոց Թագաւորութեան եւ անոր դաշնակից Անտիոքի իշխանապետութեան:

Հեթումի այս հեռատես քաղաքականութիւնը, դժբախտաբար, հարկ եղած արդիւնքը չի տար: Կամ՝ կուտայ կիսովչափ, ժամանակաւոր կերպով: Խաչակիրաց մնացորդ իշխանութիւնները երկուքի կը բաժնուին: Անտիոք, Կիպրոս կը հետեւին Հայոց քաղաքականութեան, Մոնկոլներուն մէջ տեսնելով զսպիչ ուժը մահմետական տարածումին: Անդին,

ՑԱՄՔԱԾ ԱՂԲԻՒՐԸ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ԲԽԻ

ՅԱԿՈԲ ՉՕԼԱՔԵԱՆ

ԴԷՊԻ ՀԱՅՐԵՆԻ ՏՈՒՆ

49.– Հայկական Լէգէոն

Չորս տարի ու կէս մնացինք վրաններուն տակ:

Տարի մը անցաւ: Է՛, ի՞նչ պիտի ընենք, տասը – տասներկու հազար հոգի, գործ չկայ: Կիներ եւ աղջիկներ կ'աշխատին, մեքենաներ բերին, ան որ կար կը կարէ՝ կը կարէ, ան որ կը հիւսէ՝ կը հիւսէ, ան որ սանտր կը շինէ՝ սկսաւ սանտր շինել:

Երիտասարդները գացին Անգլիացիին աշխատեցան. կռուեցան, ինչ ըրին, դարձան եկան ետ: Ըսին.

– Հատէ, Ֆրանսացիին լուր տանք, պիտի զինուորագրուինք, կամաւոր պիտի երթանք. Թող տանին մեզ Թուրքիա, կ'ուզենք, պիտի կռուինք տաճիկին դէմ..

Եկան Ֆրանսացիք, գրեցին, հաշուեցին, հաւաքեցին հինգ – վեց հարիւր հոգի: Մըսըր լուր տուին՝ Մըսըրէ եկան, գրուեցան, գաղթականներ եկան, տաճիկի ձեռքէն փախողներ, գրուեցան, Ամերիկայէն եկան կամաւորներ, կազմեցին բանակ մը, հայկական բանակ մը. բոլորը Հայ:

Մենք նաւու մէջ կ'աշխատէինք:

– Հատէ, դուք ալ պիտի երթաք:

Ըսի.

– Տղայ, ես կ'երթամ, ո՛չ կին ունիմ, ո՛չ պզտիկ ունիմ. դուն կին ունիս, պըզտիկ ունի, ո՞ւր պիտի ձգես երթաս վըրաններուն տակ: Ի՞նչ կ'արժէ՝ մէյ մըն ալ Ֆրանսացիին կամաւոր պիտի դըրուինք...

Մինչդեռ Ֆրանսացիք կ'ըսեն.

– Դուք խե՞ւ էք կ'երթաք Գերմանացիին դէմ. եթէ Գերմանացին «շըշ» ընէ՝ ո՛չ մէկը կը փրկուի ձեզմէ...

Հա:

Յամառեցան. գրուեցան, գրուեցան, բոլորս գրուեցանք: Բերին Կիպրոս, կազմեցին բանակ:

Տարի մը կեցայ Կիպրոս: Իմ խելքը չըկտրեց, տեսայ վերջ չունի, քաշուեցայ: Ըսին.

– Ի՞նչ է, ինչո՞ւ կ'ելլես:

Ըսի.

– Հիւանդ եմ, չեմ կրնար ծառայել:

Գիտեմ՝ վերջ չունի, մնաս՝ ի՞նչ պիտի ընես:

Դարձայ գացի ետ:

50.– Ցամքած աղբիւրը նորէն կը բխի

Չորս տարի ու կէս մնացինք Մուսայ հող, վրաններուն տակ: Կորուեցաւ ին – կաւ Գերմանացին: Եկան Ֆրանսացիք, լեցուցին մեզ նաւերը, բերին ետ Մուսա Լեռ:

Մուսա – Լերան չուրջբոլորը ապրող տաճիկներ եւ թաթեր (*) ըսեր են.

– Հայ ժողովուրդը ետ եկաւ, այս ժողովուրդը չի մեռնիր:

Այդտեղ աղբիւր մը ունէինք, թաթերուն մօտ, Պաղ Աղբիւր կ'ըսէինք: Մեր երթալուն պէս աղբիւրը ցամքեր է, դառնալուն պէս ջուրը բխեր ելեր է նորէն: Հայը այդ հողը կոխելուն պէս ցամքած աղբիւրը նորէն բխեր ելեր է: Հրաշք է: Չորս տարի ու կէս առանց ջուրի մնացեր են: Ըսեր են.

– Փառք Աստուծոյ, Հայերն եկան, հօյ, հօյ:

Աղբիւրի ջուրն անգամ եկաւ, հօյ, հօյ:

(19 եւ վերջ)

(*) Ալեւի արաբ:

յատկապէս Խաչակիր Պետութիւններու մնացորդները, հարաւը Մոնկոլները նըկատելով բարբարոսներ, ինչ որ ընկերային գետնի վրայ ճիշդ է, կը նախընտրեն դաշնակցութիւնը Եգիպտոսի հետ: Դասախօսին հաստատումով այս քաղաքականութիւնը պատմական սխալ մը եղած է:

Մոնկոլները 1258-ին կը գրաւեն Պաղտատը, քիչ ետք Հայերու եւ Անտիոքի Ֆրանքներուն հետ կը գրաւեն անառիկ նկատուած Դամասկոսը: 1299-ին, Հեթում Բ. Երուսաղէմ կը մտնէ՝ ազատագրուած Մոնկոլներու եւ անոնց դաշնակից Հայերու ու Վրացիներու կողմէ: Այս յաղթանակները անցողիկ բնոյթ կը կրեն:

Շրջադարձը կ'արձանագրուի ԺԴ. դարավերջին, երբ Եգիպտոսի Մամլուքները յատկանշական յաջողութիւններ կ'արձանագրեն: Այս ժամանակաշրջանին արդէն, Կիլիկիոյ Հայերը բոլորովին առանձնացած են՝ անհետացած ըլլալով Քրիստոնեայ իշխանապետական կորիզները: ԺԴ. դարը արդէն Հայերուն համար կը դառնայ ողբերգական, գործածելով Փրոֆէսորին սահմանումը: Աղետալի, որովհետեւ Հայերը կ'ակնկալեն նոր Խաչակրութիւն մը, մինչ նման շարժում մը տեղի չի կրնար ունենալ, քանի 1337-էն սկսեալ մինչեւ 1453 այսպէս կոչուած Հարիւրամեակի պատերազմը ծայր կ'առնէ Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ:

Մամլուքները, հետեւաբար, հնարաւորութիւն կ'ունենան առանց այլ եւ այլի աւերել Կիլիկեան Հայաստանը՝ անոր անկումը ապահովելով: Այս քաղաքականութեան կրնան հետեւիլ առաւել դիւրութեամբ, քանի կարեւոր փոփոխութիւն մը կ'արձանագրուի Կիլիկեան Թագաւորութեան հարստութեան մէջ: Արդարեւ, ԺԴ. դարու կէսերուն ամուսնական կապերու ճամբով Ֆրանսացիներ են, Լուսինեան տոհմէն, որ գահ կը բարձրանան: Անոնք ասպետական ծայրայեղ կեցուածք ունին մահմետականներուն դէմ. անկադրական երեւան է. միւս կողմէ, սակայն, ոչ միայն լաւ չեն ճանչնար հայկական դիմագիծն եւ անոր առանձնայատկութիւնները, կրօնական եւ այլ զգացումները, այլեւ՝ աւելին՝ արտակարգ կերպով կապուած կը մնան Լատին արմատներուն հետ: Հոսկէ տարանջատումը ազգային – կրօնական երեսներով Կիլիկիոյ Հայոց կեանքին մէջ: Այս մէկն ալ պատմական իրողութիւն է: Ներքին միասնականութեան ոգիի եւ ձգտումի պակասով պէտք է բացատրել այս փաստը, թէ հակառակ Կիլիկիոյ մայրաքաղաք Սիսի հերոսական դիմադրութեան, Լեւոն Զ.ի կողմէ, 1375-ին բերդաքաղաքը կը գըրաւուի Եգիպտացիներուն կողմէ:

Փրոֆ. Ժ. Տէտէեան այնուհետեւ կը պարզէ Կիլիկեան Հայոց Թագաւորութեան կառոյցին առանձնայատկութիւնը, -ի տարբերութիւն պատմական Հայաստանի, ուր Թագաւորը Արքայից Արքայ էր, ուրեմն իշխաններ գրեթէ անոր հաւասար կը մնային, – այդին Կիլիկիոյ մէջ, ինչպէս Արեւելքի Խաչակիր իշխանները, խիստ կերպով ենթակայ կը մնան իրենց գերիշխանին: Այս երեւոյթը նկատելի կը դառնայ Կիլիկեան պատմութեան մէջ: (Այս ուղղութեամբ կը թուէ մանրամասնութիւններ): Երկրին բարձր խաւը արեւմտականացած է, արքայական ընտանիքը մէջ – ամուսնական կապեր կը հաստատէ Ֆրանքներու եւ այլոց հետ: Ֆրանք իշխաններ՝ Հայուհիներու հետ: Արեւմուտքցիները, իբրեւ բնակչութիւն ներկայ են քաղաքներու մէջ: Յատկապէս կարեւոր թիւ կը ներկայացնեն վաճառականները՝ Իտալացիներ մեծ թիւով, Ճենովացի, վենետիկցի եւ այլն, այսպէս կոչուած եւ ճանչցուած փրովանսալներ, Մարսէյլցիներ, արդէն նաւահանգիստ մը կար, որ կը կոչուէր Փոր Փրովանսալ, կարգ մը նաւահանգիստներ իտալականացած էին, ինչպէս Այասի անուանի նաւահանգիստը առաւել լաւ ճանչցուած էր Լ'Այածծօ անունով, նոյնիսկ Մոնփելիէէն վաճառականներ կը ժամանեն: Կը հետեւի, ուրեմն, թէ Կիլիկիա կարեւոր դեր կատարած է Եւրոպայի եւ Մերձ. Արեւելքի միջեւ, առեւտրական գետնի վրայ:

Այնուհետեւ կ'անդրադառնայ մշակութային կապերուն մասին, այլազան օրինակներու կարգին յիշեցնելով, թէ արքայական շանսելըրիին դրագիրները պաշտօնապէս կը գործածեն երեք լեզուներ՝ գլխաւորաբար Հայերէն, Լատիներէն եւ նոյնպէս Ֆրանսերէն:

Պաշտօնական բառագիտութիւնը Ֆըրանսական ծագում ունի: (Հոս եւս կը թուէ օրինակներ):

Անդրադառնալով մշակութային կապերուն կը յիշատակէ շատերու կարգին Կոռիկոսի բերդատէր իշխան Հեթում Պատմագիրը, կամ պատմիչը ինչպէս ծանօթ է հայ պատմագրութեան մէջ: Կղեմէս Ե. Պապին յանձնարարութեամբ գրած է, միջնադարեան ֆրանսերէնով, ծաղիկ Արեւելքի պատմութիւնը: (Աւելցնենք նաեւ մեր կողմէ՝ Պատմութիւն Թաթարացը, 1307 թարգմանուած լատիներէնի, այնուհետեւ այլ եւրոպական լեզուներու):

Փրոֆէսորը այլ երեսներու մերձեցումին կէտերն ալ նկատի կ'առնէ: Մանրանկարչութիւն, կրօնական յարաբերութիւններ եւայլն:

Փոքր դադարէ մը ետք Փրոֆ. Ժ. Տէտէեան պատկեր – լուսարձակումներով ցոյց կուտայ Կիլիկեան Հայաստանի պատմական վայրերը, անոնց մեկնաբանութիւնը կատարելով:

Շահեկան դասախօսութիւնը վերջ կը գտնէ եւ ներկաները կը բաժնուին սրահէն օգտակար տեղեկութիւններ ամբարած Փրոֆ. Ժ. Տէտէեանի դասախօսութենէն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻՈՅ Հայ Ազգային սրահին մէջ, Հոկտ. 24-ին, նշուած է Հ. Օ. Մ.ի 71-րդ տարեդարձը, ճաշով: Յայտագիրը վարած է ատենապետուհին՝ Էլիզապէթ Սաթճեան, որ բացման իր խօսքով շեշտած է Միութեան գործունէութիւնը եւ հայ կեանքին մէջ անոր կարեւորութիւնը: Բանախօսած է Նանիկ Արթինեան (Թորոնթոյէն), որ անդրադառնալով Հ. Օ. Մ.ի աւելի քան եօթանասնամեայ գործունէութեան վեր առած է հայ կնոջ դերը մեր կեանքին մէջ: Գեղարուեստական յայտագրի գործադրութեամբ վերջ գտած է հանդիսութիւնը:

×

ԱԹԷՆՔԻ «Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան» վարժարանի սրահը, Հոկտ. 26-ին, գումարուած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդամական ընդհանուր ժողովը: Ֆիքսի վարչութեան ատենապետը՝ եղբ. Խ. Աղապապեան, կարդացած է երկամեայ գործունէութեան տեղեկագիրը, իսկ եղբ. Ս. Պօղոսեան՝ սկաուտական կազմի տեղեկագիրը, Միութեան Ֆիքսի մասնաճիւղը ունի 281 անդամներ՝ գործօն եւ օժանդակ, ոտնագնդակի եւ պասքէթպոլի մարզիկներ, սկաուտներ: Կազմակերպած են զանազան ձեռնարկներ եւ մասնակցած մարզական խաղերու: Ժողովի աւարտին կատարուած է նոր վարչութեան ընտրութիւնը:

×

ՊՈՍԹԸՆԻ Գեղարուեստից Թանգարանի նորակառոյց շէնքի սրահին մէջ, Նոյ. 8-ին, նշուած է Ամերիկահայ Մատենադարան – Թանգարանի հիմնադրութեան տասնամեակը ճաշով: Հաստատութիւնը ունի հայկական ձեռագիրներու, գորգերու, դրամներու եւ այլ հարուստ հաւաքածոներ: Բացումը կատարած է ատենապետը՝ Տոքթ. Փօլ Պարսամ: Թանգարանի վարիչ մարմնի նախագահը՝ Արթըր Գրիգորեան, խօսած է հայկական գորգերու յայտնաբերման մասին եւ ցուցադրած վերջերս Լոնտոնի մէջ ձեռք ձգուած հայկական երկու գորգեր: Դրամագէտ Փօլ Պոտւկեան բացատրած է հայկական դրամներու ճանաչման ձեւերը եւ համառօտ պատմականը ըրած հայկական դրամներու զարգացման: Վարիչ մարմինը որոշած ըլլալով ունենալ սեփական շէնք մը, Վեր. Վարդան Յարութիւնեան կոչ ըրած է ներկաներուն, որպէսզի չզլանան իրենց նիւթական օժանդակութիւնը մօտ երկու միլիոն տոլար արժողութեամբ Թանգարանի կառուցումը իրականացնելու համար: Քալիֆորնիայէն Մեսրոպ Պօյաճեան խոստացած է 200 հազար տոլար նուիրել, ինչպէս նաեւ իր կտակին մէկ մասը:

ԵՈՒՍԹԸՆԻ (Միացեալ Նահանգներ) Համալսարանի Թուրք ուսանողները, Հոկտ. 22-ին, կազմակերպած են գեղարուեստական ձեռնարկ մը՝ նշելու համար Աթաթիւրքի ծննդեան հարիւրամեակը: Շրջանի փոքրաթիւ հայ համայնքը հակազդած է Թուրքիկներու ցրուումով եւ յայտարարութիւններով, տեղացիները տեղեակ պահելով Աթաթիւրքի բուն էութենէն ու արարքներէն: Ձեռնարկին ներկայ եղած են շուրջ 130 հոգի, որոնցմէ 30-ը Հայեր, մնացեալը՝ Թուրքեր: Տրուած դասախօսութեան ընթացքին, հայ երիտասարդներ հարցումներով նեղ կացութեան մատնած են կազմակերպիչները: Մթնոլորտը լարուած է եւ բախումներ տեղի ունեցած են Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ: Համալսարանի ոստիկանութիւնը միջամտած եւ ձերբակալած չորս հայ երիտասարդներ, որոնցմէ երեքը անմիջապէս ազատ արձակած են, իսկ չորրորդը՝ ամբաստանուած ըլլալով կարգը խանգարած ըլլալու յանցանքով դատի քաշուած է:

×

ԱՅՆՃԱՐԻ մէջ, Հոկտ. 6-ին մեռած է ընկ. Սերոբ Շէրպէթճեան, Սուէտիոյ ժողովուրդին առաջնորդներէն: Ծնած էր 1888-ին՝ Մուսա Լեռ: Եղած է Սուէտիոյ լեռնալանջերուն կազմուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան առաջին խումբի անդամներէն: Իր երիտասարդութիւնը զուգադիպած է Եղեռնի եւ Մուսա Լերան հերոսամարտի տարիներուն: Եղած է հերոսամարտի օրերուն մեր ժողովուրդի ղեկավարներէն: Չորս տարի Եգիպտոսի մէջ գաղթականի կեանք վարելէ ետք վերադարձած է Մուսա Լեռ, ուր հարկ էր վերաշինել ամէն բան: Հոս երեւան կ'ելլեն ընկ. Շէրպէթճեանի վարչական կարողութիւնները: Շուրջ քսան տարի կը ծառայէ Սուէտիոյ ժողովուրդին, որուն միւտիրն էր ան: 1939-ին, իր ժողովուրդին հետ գաղթականի ցուպը առած կը հաստատուի Այնճար (Լիբանան), ուր դարձեալ կ'անցնի պարտականութեան գլուխ՝ օգնելու, մխիթարելու եւ կորով ներշնչելու գաղթականներուն: Կը դառնայ Այնճարի քաղաքապետ: Իր օրով Այնճար կը վերածուի Հայութեան պատուաբեր աւանի մը: Տարիներ ետք, երբ կը դադրի քաղաքապետի պաշտօնը վարելէ, կը մասնակցի ազգային հաստատութիւններու վարչական կազմերուն: Տարիներ եղած է ատենապետը Ս. Պօղոս Եկեղեցւոյ Թաղականութեան եւ Ազգային «Յառաջ» վարժարանի հոգաբարձութեան: Իր կեանքի վերջին տարիներուն ընկ. Սերոբ Շէրպէթճեան առանձնացած էր ու կը գրէր Մուսա Լերան ժողովուրդին պատմութիւնն ու իր կեանքին յուշերը, որոնք ձեռագիր վիճակի մէջ կը սպասեն հրատարակութեան:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՁԷՅՆԱՊ ՋՐԱՒԱՆԻ ՄԷՋ

Աշուղ Նազար Ջրաւանի հրապարակը մտաւ երգելու անոնց, որոնք մոլուցքէ բռնուած կը սպաննեն եւ որոնց աչքերուն մէջ արիւն ու ոսկիի տենդոտ փայլը կայ: Անոնց, որոնք դիակներ կը կողոպտեն, կը խաբեն, կ'ատեն ու կը գողնան:

Որ տխուր ես, տարտերդ քեզ չի՛
մնար.
Եթէ՝ հիւանդ, ցաւերդ քեզ չի՛
մնար.
Կ'ուզես եղիր Լօգման Հէքիմ,
Խելքդ քեզի չի մնար:

Երկու ժանտարմները սպասեցին, մինչեւ որ լրացաւ Աշուղի երգը: Յետոյ հրապարակը յանկարծ ժխորի մէջ ինկաւ: Այգիներու ճամբայէն հրապարակ թափուեցան խումբ մը ժանտարմներ եւս, եւ հրապարակը դարձաւ ժանտարմներու դատարան, ուր պիտի դատուէին այն բոլոր աօրիները, որոնք ուղղակի եւ անուղղակի օգնած էին քիւրտ սպային ու անոր հետեւորդներուն:

Ձերբակալուեցաւ եւ խիստ հսկողութեան տակ առնուեցաւ գինեպան Եաղուպը: Ժանտարմները գիւղը սարսափի տակ առին: Անոնք կը փնտռէին նաեւ Աշուղը, որովհետեւ Քիւրտերուն ձիեր ծախած էր:

Իրիկուան մութին հետ ժանտարմները իրենց սարսափը աւելի սաստկացուցին Ջրաւանի վրայ: Բնակիչները դուրս ելլել չէին համարձակեր: Աօրիները նոյնիսկ սկսան իրար մատնել, եւ ձերբակալութիւնները աւելի շատցան: Ախոռին մէջ լեցուցին նաեւ անոնք, որոնք Քիւրտերուն ու անոնց ձիերուն կեր տուած էին:

Ջրաւանցիները, ժանտարմներու սարսափը մեղմելու համար, ոչխարներ կը մորթէին, ճրագի լոյսերուն տակ հաւեր կը փետտէին:

Երեկոն ահաւոր էր, եւ դուրսը գեղին լուսնկայ կար ու դրան վրայ կ'ըսես գայլը նստած էր սօթտուած ակռաներով: Թէ ինչո՞ւ այդ սարսափը յանկարծ: Գիւղացիներէն շատերը տէմիրճու աչկերտին նման շատ բան չգիտէին: Գիտէին որ Սարը պնդպաշին քիւրտ սպային ապտակ մը զարկած ու Ջրաւանի մէջ սպաննուած էր ժանտարմ մը:

Կօշկար Մարգարը, որ կը հասկնար անցած դարձածը, վախով բռնուած՝ կը սպասէր, որ ժանտարմները իրենց դուռը թակէին: Կը նայէր պատուհանէն դուրս, երբ լուսնկայի լոյսին մէջ տեսաւ Ուստա Ուսէփի կերպարանքը: Ուստան իրենց փողոցի առուէն կ'անցնէր: Ան էր, ան, խոշոր գլխով, գէրուկ ուսերով: Փողոցներուն մէջ ի՞նչ կ'ընէր այդ ժամուն: Գիւղին վրայ ժանտարմներու սարսափը այնքան շատ էր, որ անկիւններուն մէջ ծուարած շուներն իսկ փողոց ելլել չէին համարձակեր:

Ու այդ գիշերին մէջ ատեն ատեն Վարդաձորի լեռներէն կը հասնէր թնդանօթի ձայնը:

Մարգար զարմացաւ: Բա, ի՞նչ էր պատահած Ուստային:

– Ուստա, Ուստա ...

Ուստայի մէջ անհանգիստ բան մը կար, կարծես չլսեց իր ձայնը:

Մարգար վար իջաւ, ուզեց Ուստան իր տունը կանչել: Պատուհանէն տեսած էր, որ խումբ մը ժանտարմներ նոր անցեր էին իրենց փողոցէն: Մէկ ժամ առաջ ձերբակալած էին նաեւ Մարսուպը:

– Խե՞նթ ես, Ուստա, էս գիշերով ո՞ւր կ'երթաս, – հարցուց Մարգար:

– Ըսէ, Մարգար, դուն չգիտցա՞ր թէ Աշուղ Նազար որո՞ւն տունը գնաց էս գիշեր:

– Խեր ըլլի, Ուստա, ո՞վ գիտէ Աշուղ Նազարի տեղը: Հա, որ կ'ուզես, Թորոսին հարցուր. վերջին անգամ էնոր խանութն էր:

Ուստան որ լսեց՝ դէպի ոսկերիչին տան կողմը շտկուեցաւ:

Մարգար չհասկցաւ թէ ի՞նչ ունէր Ուստան:

(Շար. 452)

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ վարչութիւնը, կը ծանուցանէ թէ՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 13–ին, Ս. Յակոբայ տօնին եւ Եկեղեցւոյս անուանակոչութեան առթիւ, հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ՎՐԴ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն: Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ՝ Եկեղեցւոյս «ԿՈՄԻՏԱՍ» Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Սիրով կը հրաւիրուին Լիոնի եւ շրջանի Հայութիւնը, ներկայ գտնուելու սոյն արարողութեանց:

LE MEILLEUR CADEAU
DE FIN D'ANNEE

Offrez-vous,
Offrez à vos proches,
à vos amis Français:

Un ouvrage dédicacé
344 pages, format 240x155
Couverture cartonnée

...Il s'agit d'un témoignage plutôt qu'un roman, parce que les faits sont véridiques et les personnages réels. La couverture est illustrée par une délicate et émouvante aquarelle d'Aline Etmekdjian.

Le Provençal

Vente en librairie: 60 F.
Auprès des Associations
ou chez l'auteur:
Takvor Takvorian
52, Ave. Jean-Jaurès — 05000 GAP

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ
ԶՈՅԳ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐԸ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը, ինչպէս ամէն տարի, այցելութիւն մը կազմակերպած է զոյգ հանգստեան տուները (Մոնմորանսի եւ Անտիյի), Կիրակի, Դեկտեմբեր 6–ին:

Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ քանոնի էլիա Փէհլիվանեան եւ երգչուհի Աննա Քարաքայա:

Այս առթիւ օթոքառ մը վարձուած ըլլալով, փափաքողները կրնան մասնակցիլ: Մեկնում՝ Փլաս Լէոն Պլումէն ժամը 13.15–ին, Իսիի Հայոց Եկեղեցիէն ժամը 13.30–ին: Ճշդապահ ըլլալ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի խնամակալութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Տիկին Ք. Ժէնի՝ 100 Ֆ. Նորայր Երամեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ, Թիւզէրեան ընտ.՝ 150 Ֆ. Ստեփան Թիքնաքեանի մահուան առթիւ, Տիկին Լ. Աչճեան՝ 200 Ֆ. Գեղամ Քէրէսթէճեանի մահուան առթիւ:

×

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է, փոխան ծաղկեպսակի, Կարապետ Հաւաանեանի մահուան առթիւ.— Մարգարեան ընտ. 100, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Օհանեան, Տէր եւ Տիկին Գարտուքլեան 50–ական Ֆ.:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ

Աւանդական ԲԱԺԱԿԻ ՕՐԸ այս տարի եւս տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Դեկտ. 13, ժամը 13-ին, Եան'ց Գլէօզլի սրահին մէջ.—
5, Avenue Reille - 75014 Paris
- ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ.— 13.30
ՃԱՇԱԳԻՆ 80 Ֆ.

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները, մինչեւ Դեկտեմբեր 10, հեռաձայնելով.—

ՄԱՌԱՆ Հաստատութիւն 535. 85. 26
ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ 985. 36. 53
ՃԻԶՎԻՃԵԱՆ (փոստ 15) 236. 54. 48

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Հաճի Յովսէփ Սահակեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Պզտիկեան, Տէր եւ Տիկին Կիրակոս Փարատեան 100–ական Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Ազատուհի Սիմսարեանի մահուան առթիւ: Նոյն առթիւ, ցաւակցութիւն կը յայտնեն՝ ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն:

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՃԱՇ
ԵՒ ՀԱՃԵԼԻ ԺԱՄԱՆՑ

Կազմակերպուած՝
Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ
Կիրակի, Դեկտ. 6, ժամը 13–ին
Հայ Արուեստի եւ Մշակոյթի Կեդրոնին մէջ.—
6, Cité Wauxhall — 75010 PARIS
(Métro: République)
Ճաշի մասնակցութիւն 60 Ֆ.:
Կը խնդրուի տեղերը նախօրօք ապահովել
Հեռ. – 208. 76. 49 – 324. 04. 13
606. 27. 51

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է Այրի Տիկին Իսկուհի Գումուրեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, 50 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Կիրակոսեանէ:

Restaurant
YORGANTZ

Spécialités
Arméniennes - Russes

52, Bd. Saint - Germain
75005 - PARIS
Métro: MAUBERT
Téléphone: 326 - 20 - 68

OUVERT TOUS LES JOURS, MIDI ET SOIR

Le soir: Tenue correcte souhaitée

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ
Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 25–ին, Թաղային Ընդհ. Ժողովի կողմէ ընտրուած Ընտրողական Յանձնախումբս, առ ի գիտութիւն Թաղիս եւ շրջակայից հայ հասարակութեան, կը յայտարարէ, թէ նոր ընտրուելիք Թաղ. Խորհուրդի անդամներուն թեկնածութեան ցանկը բացուած է Նոյեմբեր 26–էն ի վեր:

Արդ՝ անոնք որոնք կը փափաքին թեկնածու ըլլալ այս եկեղեցանուէր եւ հայապահպանման մեծ գործին, կրնան ներկայանալ Եկեղեցւոյս Հոգ. Հովիւ՝ Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեանի մօտ, մինչեւ Դեկտեմբեր 6: Իսկ Կիրակի, Դեկտ. 20ին տեղի կ'ունենայ Ս. Թադէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութեան նոր ընտրութիւնը, ժամը 10-էն մինչեւ ժամը 18, Եկեղեցւոյս Խորհրդարանին մէջ:

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ Տիկին Սահակ եւ Մարիամ Տէրտէրեան, կը ծանուցանեն իրենց զաւկին՝

ՓՕԼ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ
ընդ
ՊԵՐՃՈՒՀԻ ՏԷՄԻՐԵԱՆԻ
Ամուսնութիւնը
Նոյեմբեր 28, 1981
Կնքահայրութեամբ՝
Յարութիւն Թէնէքէճեանի

եւ այս ուրախ առթիւ կը նուիրեն.— 100 Ֆ. Կապոյտ Խաչին, 100 Ֆ. Կարմիր Խաչին, 200 Ֆ. Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ հայերէնի դասընթացքներուն (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ԼՐԱՏՈՒ

Forum - Radio - Ararad

Ամէն Կիրակի առաւօտ, Դեկտ. 6–էն սկսեալ, Ռատիօ – Ֆօրոմի կայանէն՝
98 Mhz.
ժամը 10 – 10.45:

DÉCEMBRE 1981

au Centre Culturel N. FRINGHIAN
6, Ave. Bourgain - Issy-les-Moulineaux

JEUDI, 10 DECEMBRE
à 20 h. 30

Projection - Débat

— « ARMENIE 1900 »
de JACQUES KEBADIAN
(Film presenté en Novembre 1981,
au Festival de Grenoble)

— « 24 HEURES DE LA VIE
D'UN EDITEUR ARMENIEN:
JEAN - CLAUDE KEBABDJIAN

VENDREDI, 18 DECEMBRE
à 18 h. jusqu'à Mercredi 24 Décembre
— *Exposition:*
Graphismes et écritures «LA TERRE»
de JEAN - PIERRE SEFERIAN
et YERICHE DJERGAIAN

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտ. 6, ժամը 17էն կէս գիշեր
Dans les salons de l'Hôtel GEORGE V. — Ave. George V. Paris 8

Bernard Dédédjian et son Ensemble
ORCHESTRE TZIGANE

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով.— 763. 38. 54
Մուտք 50 Ֆ. – Ուսանողներու՝ կէս գին

RESERVEZ VOTRE SOIREE
DU 13 MARS
AU CHATEAU DES FLEURS
MARSEILLE

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան օրինական ընդհ. ժողովը կը գումարուի, Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12, ժամը 16–ին, իր կեդրոնատեղին՝

32, Rue de Trévise — 75009 Paris
Métro: CADET

Օրակարգ.–
– Գործունէութեան եւ հաշուական տեղեկատուութիւն,
– Նոր վարչութեան ընտրութիւն,
– Զանազան հարցեր:

Կը հրաւիրուին Ընկերակցութեան անդամները:

Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի:

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ՏՕՆԱԾԱՌ

Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարանի Տօնածառի տարեկան հանդէսը՝ Վարժարանի Պէշիկթաշլեան - Ալէմշահ սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 20, Կիրակի օր, երեկոյեան ժամը 5–ին:

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մանուկներու Օրը՝ Յունուար 17–ին, Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարանի սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

« ՅԱՌԱՋ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ »
ԹԻՒ 15

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԻ
« ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ »

ՍՓԻՒՌՔԻ ՎԷՊԸ

ՔԱՆԻՑՍ ՏՊՈՒԱԾ, ՄԻՇՏ՝ ՍՊԱՌԱԾ

Գին՝ 70 Ֆ. – Թղթատարի ծախքով 80 Ֆ.
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
3
JEUDI
3 DÉCEMBRE
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.052

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 15.052

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ Ալժէէն վերադարձաւ, լաւատես, հակառակ անոր որ կարգ մը հարցեր առկախ կը մնան: Անոնց շարքին՝ ալժերական կազի հայթայթումը Ֆրանսայի: Ծախողը կ'ուզէ սուղ ծախել, գնողը կ'ուզէ գինը սակարկել եւ աժան առնել: Ալժերիա կը պահանջէ բարձր գին մը (դրամի պէտք ունի) եւ կազ – քարիւղ համեմատական հաւասարութիւն մը, ինչ որ կը նշանակէ թէ կազը 30% աւելի պիտի արժէ քան բուն գինը: Այդ պայմաններու մէջ, ուրիշներ ալ ո՛չ ըսած են եւ այդ պատճառով ճարտարարուեստական կազմածները քիչ օգտագործուած են եւ ամէն օր Ալժերիա դրամ կը կորսնցնէ: Այսուհանդերձ Միթերան չլուծուելիք հարց չի տեսներ, մէջն ըլլալով Ալժերիոյ վերադարձուելիք դիւանները (էքս – ան – Փրովանս) որ բաւական վրդոված էր Ֆրանսա ներգաղթողները:

ՆՈՒԿՈՍԻԱՅԻ ՏԻ – ՍԻ 9 չարթըր օդանաւ մը, Քորսիքայի Սան Բեթրօ լերան գագաթէն 50 մեթր անդին ճզմուած է, իր 174 ճամբորդներով, բոլորն ալ՝ Նիկոսիա: Պատճառը չէր ճշդուած արկածին յաջորդ օրը Չորեքշաբթի: Կը դատապարտուի Այաչիոյի օդակայանը, որ ռատառ չունի, բայց կը կարծուի թէ օդաչուն ալ կրնայ սխալ մը գործած ըլլալ: Ճամբորդները, մէկ օրուան համար արձակուրդի կ'երթային:

ԹԱԼԻՆ (Էսթոնիոյ մայրաքաղաք) այցելող լրագրողները, Դեկտ. 1-ին, յատուկ բան մը չեն նկատած: Ծանօթ է, որ գործադուլի կոչեր ցրուած էին Դեկտ. 1-ի համար (տես «Յառաջ»՝ Նոյ. 26) իբրեւ բողոք խորհրդային տիրապետութեան դէմ: Նոյնիսկ Ֆրէսի թղթակիցը, առաւօտեան ժամը 10-ին տեսեր է բանուորներու խումբ մը, որ գործիքները վար դրած է, բայց երբ հարցուցեր է «գործադուլի մէջ է՞ք», պատասխաներ են՝ «ընաւ երբեք, ասֆալթ չունինք»: Կէս ժամ ետք սկսած են աշխատիլ, լրագրողը ըսելով՝ «միշտ ասֆալթ չունինք»: Ընդհանուր ձեւով թղթակիցներուն տպաւորութիւնն այն է, թէ գործադուլի կոչը շատ արձագանգ չէ գտած բայց պատճառները պարզ կը թուին Լիպերասիոնի համար: Թալինի բնակչութեան մէկ կարեւոր մասը՝ Ռուս է: Էսթոնիա, անկախ երկիր երկու պատերազմներու մէջտեղ, Խորհ. Միութեան կցուած է 1940-ին ինչպէս՝ Լիթուանիա եւ Լեթոնիա: Անկէ ի վեր, այս երեք երկիրները ռուսացման զօրաւոր ընթացքի մէջ են: Տարիներու երկայնքին ռուս գաղութներ եկած տեղաւորուած են, միւս հանրապետութիւններու բաղդատմամբ, այս հարուստ երկիրները: Էսթոնիոյ մէջ այսօր մէկ միլիոն էսթոնիացիի դիմաց 300 հազար Ռուս կայ: Մոսկուայի այս քաղաքականութիւնը թէեւ ազգայնական զօրաւոր ընդդիմութեան մը կը բախի: Հակախորհրդային ցոյցերն ալ չեն պակսած:

ԿԻՊՐՈՍԻ Նախագահը՝ Սփիրոս Կիփրիանու Նիւ – Եորքի ճամբուն վրայ, Փարիզ հանդիպեցաւ, ուր Դեկտ. 3-ին կ'ընդունուէր Նախագահ Միթերանի կողմէ: Կիպրոսի Նախագահը մեծ յոյսեր դրած է Ֆրանսայի վրայ, լուծելու համար տագնապը: Կիփրիանու կ'ուզէ որ Ֆրանսա զօրավիգ կենայ՝ «Կիպրոսը ապազինելու իրաւունքին ճանաչման»: Դեռ կայ Թրքական գրաւման հարցը, քանի կղզիին 40%-ը, 1974-էն ի վեր 30 հազար Թուրք զինուորի ձեռքն է:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ – ՊԷՅՐՈՒԹի մէջ Լիբանանեան ձախը եւ Տարհամոզման Արաբ Ուժը (ՏԱՏ), շուրջ հազար հոգի ձերբակալած են Երկուշաբթի օր, քաղաքին «տաք» թաղերուն մէջ: Ծեր թէ երիտասարդ, ընտանիքի հայրեր, թրավեսթիներ, պերճացիներ, կաւատներ, իրենց տուներէն բռնի դուրս հանուած են եւ ձեռքերը իրենց գլուխին վրայ ՏԱՏ-ի բեռնակառքերը առաջնորդուած: Այս մասին հրապարակուած զեկոյց մը կ'ըսէ թէ թաղը գրաւուած էր փոքրամասնութեան մը կողմէ, մասնագիտացած ամէն տեսակ մոլութեան մէջ:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ, տարուան ընթացքին երկրորդ անգամ ըլլալով, ոգելից ըմպելիները կը սղին 4-էն 75 առ հարիւր համեմատութեամբ: Ներկայիս մէկ շիշ սովորական վոտկան 735 զլօթիս կ'արժէ (նախապէս՝ 420): Լեհաստանի մէջ, ամսական միջին աշխատավարձը՝ 7055 զլօթիս է, այսինքն շուրջ 1200 ֆրանք:

ԻՆԹԵՐՆԷՇԸՆԸԼ ՀԵՐԸԼՏ ԹՐԻՊԻՒՆ ութ էջնոց յաւելուած մը հրատարակած է, Չորեքշաբթի Դեկտ. 2-ին, Թուրքիոյ նուիրուած:

ԳՐԱԿԱՆ ԷՆԹԷՐՆԱԼԻէ մրցանակը ըստացաւ Լուի Նիւսեռա «Լը Տըմէն տը լա Լանթեռն» գործին համար, որ Հին – Նիսի ժողովուրդին անոյշ պատմութիւնն է:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅ. 20 – 30)

ՓԻՆԿ – ՓՈՆԿԻ ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած է փինկ – փոնկի համամիութենական մրցաշարք մը, որուն մասնակցած են Խորհ. Միութեան գրեթէ բոլոր անուանի մարզիկները, ներկայացնելով մարզական զանազան ընկերութիւններ: Կանանց մէջ յաղթական հանդիսացած է Վալենտինա Պոպովա (Բաքուէն), իսկ պրոնզէ մետալը շահած է Երեւանէն Նարինէ Անտոնեան: Կանանց զոյգ խաղերու մէջ եւս Նարինէ Անտոնեան Պոպովայի հետ երրորդ հանդիսացած է: Խառն զոյգ խաղերուն Եդուարդ Զաքարեան (Կառնասէն) եւ Նարինէ Անտոնեան արծաթէ մետալ շահած են, իսկ պրոնզէ մետալները նուաճած են Երեւանցի Անիտա Զաքարեան և Մինսկցի Իվան Մինկեւիչ:

×

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ ՄԸ ՊՈՒԼԿԱՐ – ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԱՊԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Պուլկար եւ հայ մշակոյթներու դարաւոր կապերուն նուիրուած ժապաւէն մը պատրաստած է Կէորկի Կոստով, պուլկար հեռատեսիլի համար: Շարժարուեստագէտներու խումբը երկար մնացած է Հայաստան նիւթեր հաւաքելու համար: Մատենադարանին մէջ անոնք նկարած են Պուլկարիոյ եւ պուլկար – հայկական կապերու անդրադարձող ձեռագիր աղբիւրները, Հայաստանի քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ այդ կապերու մասին խօսող ճարտարապետական յուշարձաններու արձանագրութիւններ, հանդիպումներ ունեցած են գիտութեան եւ մշակոյթի մարզերու անուանի դէմքերու հետ:

ԻՐԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԱՐԳԻԼՄԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆԸ ԱՌԱՅԺՄ ՉԵՂԵԱԼ ՀԱՄԱՐՈՒԱԾ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԱՐՍԻԿ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Երէկուան մեր թիւով անդրադարձած էինք Իրանի մէջ հայերէնի դասաւանդումը արգիլող Կրթական Հիմնարկի թիւ 62123 շրջաբերականի հետեւանքով ծայր տուած բողոքի ցոյցերուն, որոնց մասնակցած էին հազարաւոր Հայեր՝ ծնողքներ, աշակերտներ: Նշած էինք նաեւ, որ Երկուշաբթի եւ Երեքշաբթի (Նոյ. 23 եւ 24) կարգ մը դպրոցներու աշակերտներ դասարան չէին մտած բողոքելու համար «Աբրահամ Սողոմոնեան» վարժարանի տնօրէն Նորայր Էլսայեանի պաշտօնազրկումին դէմ, պահանջելով նոյն ատեն ծանօթ շրջաբերականին բեկանումը:

Նոր ստացանք Թեհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիք»ի Նոյ. 25 եւ 26-ի թիւերը, որոնցմէ քաղելով կուտանք նոր տեղեկութիւններ կացութեան մասին: Այսպէս, Նոյ. 24-ին, Թեհրանի կրթական 8-րդ շրջանի վարիչը, որ նոյն առաւօտեան «Աբրահամ Սողոմոնեան» վարժարան այցելելով աշակերտութեան բացատրած էր հայ տնօրէնին պաշտօնազրկումին պատճառները եւ որոնցմէ չէր գոհացած աշակերտութիւնը, հեռաձայնային հեռագիր մը ղրկած է իր շրջանը գտնուող դպրոցներուն՝ Կրթական Կեդր. Հիմնարկի պետ Մոզաֆարի ստորագրութեամբ եւ հետեւեալ բովանդակութեամբ. «Կը տեղեկացուի՝, որ թիւ 62123 շրջաբերականի գործադրութիւնը (փոքրամասնութիւններու դպրոցներուն վերաբերեալ) առայժմ կ'առկախուի ու չեղեալ կը համարուի»: Աւելցա, սակայն, յաղթանակ մը չի նկատուիր, քանի որ առկախումը եւ չեղեալ համարումը առժամեայ բնոյթ ունին եւ վերջապէս չէ բեկանուած շրջաբերականը:

Միւս կողմէ, թեմին առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեանի կոչին ընդառաջելով, հայկական վարժարաններու աշակերտները սկսած են դասերը, որպէսզի Ազգ. Իշխանութեան առիթ տրուի բանակցելու Կրթական Նախարարութեան պատկան մարմիններու հետ: Նոյ. 24-ին, «Սասուն» թաղամասի Ս. Թարգմանչաց Եկեղեցին դարձեալ հաւաքուած է 10 հազարի հասնող բազմութիւն մը, իբրեւ բողոք շրջաբերականին դէմ: Խօսք առնելով Արտակ Արք. անդրադարձած է տարուած աշխատանքներուն եւ դրուատած ժողովուրդին պահանջատէր կեցուածքը:

Ինչ կը վերաբերի Ազգ. Իշխանութեան եւ Կրթական Նախարարութեան պատկան մարմիններու բանակցութիւններուն, նըշենք որ Նոյ. 25-ի առաւօտեան երկու ներկայացուցիչներ տեսակցութիւն մը ունեցած են Թեհրանի կրթական 8-րդ շրջանի վարիչ Պ. Փիշպինի հետ, որմէ բացատրութիւն պահանջած են հայ տնօրէնին պաշտօնազրկումին համար, քանի որ նախկին պայմանագրերու համաձայն հայկական վարժարաններու տնօրէնները կը նշանակուէին Թեմական Խորհուրդի առաջարկով եւ կրթական նախարարութեան հաստատումով, իսկ նոր տնօրէնին նշանակումը չէ կատարուած ըստ յիշեալ համաձայնութեան պայմաններուն: Պարսիկ պաշտօնատարը մերժած է այս տրամաբանութիւնը եւ ըսած՝ թէ տնօրէնը փոխելու իրաւասութիւնը կը պատկանի Կրթական Նախարարութեան: Հայ ներկայացուցիչները յայտնած են, որ ժողովուրդին տպաւորութիւնը այն է՝ թէ «Աբրահամ Սողոմոնեան» դպրոցի տնօրէնին պաշտօնազրկումը կը նշանակէ անուղղակի կերպով գործադրութիւնը կասեցուած շրջաբերականին: Պ. Փիշպին նշելէ ետք, թէ դպրոցի տնօրէնին պաշտօնէն հեռացումը որոշում մըն է եւ ինք չի կրնար ետ առնել զայն, ներկայացուցիչները ղրկած է Կրթական Հիմնարկի պետ՝ Պ. Մոզաֆարի մօտ: Հոս հայ ներկայացուցիչները յայտնած են դարձեալ, որ հայկական վարժարանին մէջ նոր տնօրէն մը նշանակելը կը հակասէ Թեմական Խորհուրդի հետ տեղի ունեցած նախկին համաձայնութեան ոգիին: Հիմնարկին պետը հաստատելով, որ կրթական 8-րդ շրջանի վարիչին իրաւասութեան մէջ է նոր տնօրէն նշանակելը, ուշադրութիւն չէ դարձուցած հայ ներկայացուցիչներուն եւ աւելցուցած՝ որ կը սպասէ Կրթական Նախարարին կարգադրութեան:

Նոյն օրը, Արտակ Արք. եւ Թեմական Խորհուրդի ատենապետ Լեւոն Ահարոնեան տեսակցութիւն մը ունեցած են Իսլամական Առաջնորդութեան նախարար Հոճաթ – Օլ – Էսլամ Մոտախահի հետ: Նախարարը ըսած է. «Լսեցի որ դպրոցներու հարցը լուծուած է: Իսլամական հանրապետութիւնը, երբ գոյութիւն ունեցող դժուարութիւնները լուծէ, վստահ եղէք որ փոքրամասնութիւններու համար ալ լաւ վիճակ կը ստեղծուի»:

Յիշենք, որ Նոյ. 27-ին որոշուած էր մեծ ցոյց մը կատարել Թեհրանի «Արարատ» մարզադաշտին մէջ, ուր տարուած աշխատանքներուն եւ բանակցութիւններու արդիւնքին մասին զեկուցում պիտի տրուէր ժողովուրդին: Նկատի ունենալով, որ բանակցութիւնները ապարդիւն անցած էին մինչեւ Նոյ. 26, ցոյցը մէկ շաբաթով յետաձգուած է: Ի դէպ, Իրանի հայկական բոլոր կազմակերպութիւնները, միութիւնները, վարժարանները եւ բազմաթիւ մարմիններ բողոքի հեռագիրներ ղրկած են պետական պաշտօնատարներուն:

Այս առթիւ յիշենք, որ «Ալիք» Նոյ. 17-էն ի վեր, ամէնօրեայ իր խմբագրականներով կ'անդրադառնայ հայերէնի արգիլման հարցին, զօրավիգ կենալով ժողովուրդին՝ իր իրաւունքներու պաշտպանութեան համար մղող պայքարին մէջ: Քանի մը նմոյշներ խմբագրականներու խորագիրներէն՝ «Իրաւունքը միայն իրաւատիրութեամբ կարող է երաշխաւորուել», «Ժողովուրդն է իրաւատէրը», «Ոչ ընկրկում, ոչ էլ արկածախնդրութիւն», «Հարցերը չեն լուծուել», «Կասեցումը բեկանում չէ», «Ո՛չ խանդավառ, ո՛չ յոռետես», կը պարզեն Իրանի հայկական գաղութին դժուարութիւնները հայերէնի դասաւանդումը արգիլող շըրջաբերականի հրապարակումով:

Բանակցութիւնները կը շարունակուին:

×

Երեւանի հեռատիպը, Նոյ. 27 թուականով հետեւեալը կը հաղորդէ այս նիւթին շուրջ:

«ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՄՏԱԴԻՐ ԵՆ ԲՌՆԱԳՐԱՒԵԼ ԱՐԱՐԱՏ ՄԱՐԶԱԴԱՇՏԸ», Կ'ԸՍԷ ԹԱՍԻ ԹՂԹԱԿԻՑԸ

ԹԱՍ-ի Թեհրանի թղթակիցը եւս անդրադառնալով (Նոյ. 27) հարցին կը նշէ, թէ շաբաթէ մը ի վեր Թեհրանի հայկական դպրոցները չեն գործեր: Ի նշան բողոքի պարսկական իշխանութիւններու դէմ, որոնք արգիլած են հայերէնի դասաւանդութիւնը, հայ երախաները ամէն օր դպրոց կ'երթան, բայց դասարան չեն մտներ: Նաեւ երեւան ելած է, որ իշխանութիւնները մտադիր են բռնագրաւել «Արարատ» մարզադաշտը, որ Թեհրանի մէջ կառուցուած է հայկական համայնքի միջոցներով: Հայկական դպրոցներու մէջ մայրենի լեզուով դասաւանդութիւնը արգիլելը Իրանի Սահմանադրութեան խախտում է, – կ'ըսէ թղթակիցը ու կ'աւելցնէ, սակայն Իրանի լուսաւորութեան նախարարութիւնը մինչեւ այժմ պաշտօնական յայտարարութիւն չէ ըրած այդ առթիւ:

ՎԱՍՏԱԿԱՒՈՐ ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ

(ՍԻՐԱՐՓԻ ՏԷՐ – ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 85-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ)

ՀՍՍՀ Գիտութիւնների Ակադեմիայի արտասահմանեան անդամ Սիրարփի Տէր – Ներսէսեանի անունը քաջ յայտնի է տարբեր երկրների բիւզանդագիտական եւ հայագիտական շրջաններին: Նրա գրչին են պատկանում հարիւր քանից աւելի գիտական ուսումնասիրութիւններ՝ մենագրութիւններ, յօդուածներ, որոնք անգնահատելի արժէք ունեն ընդհանրապէս միջնադարի մշակոյթի եւ պատմութեան հետազօտման իմաստով:

Սիրարփի Տէր – Ներսէսեանը ծնուել է 1896 թուականին, Կ. Պոլսում: Տարրական կրթութիւնը ստացել է Կ. Պոլսի Էսաեան վարժարանում, իսկ միջնակարգը՝ անգլիական Հայ Սքուլում, որը մայրաքաղաքի իգական վարժարաններից լաւագոյնն էր: Այդ դպրոցում չդասաւանդուող առարկաները ուսուցում էին տանը, ուստի Ս. Տէր – Ներսէսեանը, եղբայրը եւ քոյրը ատրիճանաբար, տիրապետում են ոչ միայն ֆրանսերէնին եւ անգլերէնին, այլեւ մայրենի լեզուին: Երեխաները շատ վաղ են զրկւում ծնողներից: Մօր մահից յետոյ որբերի խնամքը իր վրայ է վերցնում չամուսնացած մօրաքոյրը՝ Եւ. Օրմանեանը:

1915 թուականի Մեծ Եղեռնը արմատապէս փոխում է Տէր – Ներսէսեան քոյրերի կեանքի ընթացքը: Բարեկամների եւ ազգականների խորհրդով նրանք որոշում են հեռանալ Կ. Պոլսից: Նախ հաստատւում են Պուլկարիայում եւ ութ ամիս մնում Սոֆիայում, այնուհետեւ փոխադրւում են Զուիցերիա:

1917–ին աւարտելով Ժընեւի քոլէճը, ապագայ գիտնականն ընդունւում է Ժընեւի համալսարանի գրականութեան ֆակուլտետը, սակայն չի հասցնում աւարտել: 1919 թուականին քոյրերը տեղափոխւում են Փարիզ եւ այդտեղ Սիրարփին ուսումը շարունակում է Սորպոնում:

Սիրարփի Տէր – Ներսէսեանի բացառիկ մտաւոր ընդունակութիւնները գրաւում են այնպիսի հռչակաւոր գիտնականների ուշադրութիւնը, որպիսիք էին բիւզանդագէտներ Շառլ Տիլ եւ Կապրիէլ Միյէ, ռոմանական և գոթական արուեստների պատմաբան Հանրի Ֆոսիյոն:

1924 թուականին լոյս է տեսնում Ս. Տէր – Ներսէսեանի առաջին յօդուածը, իսկ 1937 թուականին՝ առաջին մենագրութիւնը: Վերջինս գրուել էր Շառլ Տիլի ղեկավարութեամբ եւ նուիրուած էր բիւզանդական մի նշանաւոր երկի՝ Բարլաամի եւ Յովասափի վէպի նկարազարդումների քննութեանը: Այդ աշխատութիւնը հեղոյն եւեթ արժանանում է ֆրանսական գրականութեան եւ պատմութեան ակադեմիայի փոլտ մրցանակին: 1937 թուականին լոյս է տեսնում նրա մէկ ուրիշ մենագրութիւնը՝ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան գրադարանի ԺԲ. – ԺԴ. դարերի հայկական նկարազարդ ձեռագրերի հետազօտութիւնն ընդգրկող գիրքը: Ս. Տէր – Ներսէսեանի գրած այդ առաջին հայագիտական մենագրութիւնը պսակւում է Փարիզի յունական ուսումնասիրութեանց միութեան մրցանակով: Բարձր է գնահատւում նաեւ նրա երրորդ գիրքը՝ «Հայաստանը եւ բիւզանդական կայսրութիւնը», չահելով «Պոեմոն մրցանակը»:

Հայաստանի եւ Բիւզանդիայի առընչութիւններին վերաբերող գիրքը, որը հրատարակւում է 1945 թուականին, առաջին անգամ հանրամատչելի կերպով ներկայացնում է հայկական ճարտարապետութիւնը, քանդակագործութիւնը, որմնանկարչութիւնը, մանրանկարչութիւնը:

1937 – 1946 թուականներին Սիրարփի Տէր – Ներսէսեանը զբաղեցնում է Ուելսլիի քոլէճի (ԱՄՆ) արուեստի բաժնի եւ Ֆարնսֆորթ թանգարանի տեսչի պաշտօնը: 1946 թուականին նրան հրաւիրում են Հարվարտ համալսարան՝ Տումպարտոն Օքս գիտա – հետազօտական հաստատութիւն, որտեղ ստանում է բիւզանդական արուեստի փրոֆէսօրի կոչում եւ դառնում Հարվարտի արուեստների ու գիտութեան ֆակուլտետի անդամ: Այստեղ 1963 թուականին նա արժանանում է վաստակաւոր փրոֆէսօրի պատուաւոր կոչման:

Այդ ընթացքում Սիրարփի Տէր – Ներսէսեանը բիւզանդագիտական ուսումնասիրութիւններին զուգընթաց հայ արուեստի առանձին ստեղծագործութիւնների մասին գրում է զանազան յօդուածներ, որոնցից ոմանք շրջադարձային նշանակութիւն են ունենում հայ եւ ընդհանրապէս միջնադարեան արուեստի վաղ շրջանի աւանդոյթների հետազօտման իմաստով:

40–ական թուականներից սկսւում են Ս. Տէր – Ներսէսեանի հետազօտութիւնները Աղթամարի Ս. Խաչ եկեղեցու քննութեան ուղղութեամբ եւ 1965 թուականին լոյս է տեսնում այդ աքանչելի կոթողին նուիրուած մենագրութիւնը: 915 – 921 թուականների ընթացքում Գագիկ Արծրունի արքայի պատուէրով Մանուէլ ճարտարապետի կառուցած Ս. Խաչ եկեղեցին Ժ. դարի հայ արուեստի հաղուագիւտ օրինակներից է, քանդակներով ու որմնանկարչութեամբ արուեստի պատմութեան բացառիկ օրինակներից մէկը եւ հետեւաբար նրա ուսումնասիրութիւնը արտակարգ նշանակութիւն ունէր ընդհանուր քրիստոնէական մշակոյթի համար:

1958, 1963 եւ 1973 թուականներին յաջորդաբար լոյս են տեսնում անուանի գիտնականի գրքերը Տըպլինի Չէսթըր Փիթի գրադարանի, Ուաշինկթոնի Ֆրիըր Արուեստի պատկերասրահի եւ Ուոլթըրս Պալթիմորի Արուեստի պատկերասրահի հայկական ձեռագրերի մասին: Այս աշխատութիւններում բազմակողմանի քըննւում են ձեռագրերի ձեւաւորումների գեղագիտական հարցերը, բացայայտւում հայ մանրանկարչութեան զարգացման օրինաչափութիւններն ու պատմութիւնը: Այդ գրքերը բացառիկ կարեւորութիւն են ներկայացնում մասնաւորապէս ԺԲ. – ԺԴ. դարերի Կիլիկեան մանրանկարչութիւնը եւ մանաւանդ Թորոս Ռոսլինի արուեստը հետազօտելու իմաստով: Բացի դրանից, յիշեալ աշխատութիւնները արժէքաւոր են Վանայ լճի շրջանում ծաղկուած մատեանները եւ յատկապէս Խիզանի մանրանկարչական դպրոցը քննելու առումով:

Անուանի գիտնականի ուշագրաւ մենագրութիւններից է նաեւ «Հայերը» գիրքը, որը հրատարակուել է «Հին երկրներ եւ ժողովուրդներ» մատենաշարով (1969 թ.):

1973 թուականին Գալուստ Կիւլպէնկեան հաստատութեան միջոցներով լոյս են տեսնում Սիրարփի Տէր – Ներսէսեանի վաթսունից աւելի յօդուածները, որոնք ժամանակին հրատարակուել են տարբեր հանդէսներում եւ ժողովածուներում: «Բիւզանդական եւ հայկական ուսումնասիրութիւններ» անուանումը կրող այդ գիրքը ի մի է բերում գիտնականի տարիների վաստակը, մատնանշելով այն դերը, որ նա կատարել է միջնադարեան քաղաքակրթութեան հետազօտութեան բնագաւառում:

Կէս դար տեւած ուսումնասիրութիւնների օրինաչափ արդիւնքն է նրա «Հայ արուեստը սկզբից մինչեւ ԺԷ. դար» կոթողային աշխատութիւնը, որը աննախադէպ երեւոյթ է հայ մշակոյթի անդաստանում: Այդ գիրքը 1977 թուականին հրատարակուեց ֆրանսերէն, իսկ յաջորդ տարի թարգմանուեց եւ լոյս ընծայուեց անգլերէն: Այդտեղ առաջին անգամ ըստ ամենայնի շարադրուած է հայ արուեստի դարաւոր պատմութիւնը, վեր են հանուած հայ ժողովրդի ստեղծած գեղագիտական արժէքների առանձնայատկութիւնները:

Սիրարփի Տէր – Ներսէսեանի գիտական վաստակը նշուել է մի շարք երկրների հաստատութիւնների կողմից: 1948 թըւականին նա արժանացել է համալսարանական կանանց ամերիկեան միութեան յատուկ մրցանակին, 1963 թուականին՝ Արձանագրութիւնների եւ գեղարուեստական գրականութեան Ֆրանսիայի ակադեմիայի Շլումպերժէ մըրցանակին, 1960 թուականին՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ առաջին կարգի ադամանդակուռ ոսկէ շքանշանին, 1970 թուականին՝ Անգլիայի հնագէտների միութեան ոսկէ շքանշանին: Նա ամերիկեան Սմիթ եւ Ուիլսոն քոլէճների тоեքթոր honoris causa է, Ֆրանսիայի հնագէտների Ազգային Միութեան եւ ԱՄՆ-ի միջնադարեան ակադեմիայի անդամ, Բրիտանական ակադեմիայի ու Արձանագրութիւնների եւ գեղարուեստական գրականութեան Ֆրանսիայի ակադեմիայի թղթակից – անդամ եւայլն:

Սիրարփի Տէր – Ներսէսեանի վաստակը բարձր է գնահատուել նաեւ մեզ մօտ՝ Սովետական Միութիւնում. Նա Հայաստանի Գիտութիւնների Ակադեմիայի արտասահմանեան անդամ է ընտրուել 1965 թուականին:

Ականաւոր գիտնականը զեկուցումներով հանդէս է եկել բազմաթիւ միջազգային գիտաժողովներում: Նա երկու անգամ այցելել է Սովետական Միութիւն, առաջին անգամ 1960 թուականին՝ արեւելագէտների Մոսկուայի կոնգրեսին, իսկ 1969–ին՝ պատմաբանների Երեւանում կազմակերպուած սովետական - ֆրանսիական գիտաժողովին:

Այսօր դժուար է գտնել հայ միջնադարեան արուեստի մասին գրուած որեւէ գիրք, որի հեղինակը յենուած չլինի Սիրարփի Տէր – Ներսէսեանի ուսումնասիրութիւնների վրայ: Մեծավաստակ գիտնականի երկերը տարբեր երկրների ուսումնասիրողներին ծանօթացնում են հայ արուեստի գանձերին, նպաստում հայ մշակոյթի հեղինակութեան բարձրացմանը ողջ աշխարհում:

Համաշխարհային քաղաքակրթութեան իմացութիւնը նրան թոյլ է տալիս սահմանազատելու եւ ճիշդ գնահատելու այն աւանդը, որ մուծել են հայ արուեստագէտները համընդհանուր մշակոյթի պատմութեան մէջ:

ԼԵՒՈՆ ՋՈՒԳԱՍԶԵԱՆ

ԴՈՂԱՆՋՈՒԹԻ ԴԱՍԼԿԱՆ

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Ս. Քառասնից Մանկանց վարժարանի սրահին մէջ, Նոյ. 5ին տեղի ունեցած է Լ. Օ. Խաչի Դաստիարակչական Յանձնախումբի կազմակերպած դասախօսութեանց շարքի իններորդը, «Հայ Մշակոյթի Պատմութիւն» նիւթին շուրջ: Դասախօսած է Սոնա Զէյթլեան, որ անդրադառնալէ ետք մշակոյթի զարգացման զանազան հանգրուաններուն եւ անոր ունեցած դերին հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ, դարերու ընթացքին, եզրակացուցած է, թէ Սփիւռքի պայմաններուն մէջ գոյատեւելու համար մշակոյթը անհրաժեշտ է և աւելցուցած. «Մշակոյթը սերունդէ – սերունդ բուն փոխանցողը մայրենի լեզուն է: Ծընողքները, դպրոցներն ու միութիւնները պէտք է դուրգուրան մեր լեզուի պատմութեան, ինչպէս նաեւ մշակոյթի գանձարանին մաս կազմող արուեստներուն վրայ»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

«ՎԻԿՏՈՐԻԱՅԻ» ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

Խօսքս այն թուականի մասին է, երբ Գրողների Միութեան նախագահը Եղիա Զուբարն էր. բարի, ազնիւ, իր գործին նուիրուած մէկը: Ես արդէն Պետհրատից անցել էի միութիւն. վարում էի կազմակերպական բաժինը: Պաշտօնս էր այդպէս կոչւում. իրականում անում էի՝ ինչ պատահում էր. գրական – մասսայական գործերից մինչեւ հացի գրքոյկների բաժանումը:

Ամառուայ սկիզբներին երեւաց իմ տարիքին, բարձրահասակ, թխադէմ մի երիտասարդ, բաւականին հաստափոր թղթապանակը թեւի տակ:

– Ես ընկեր Զուբարին եմ ուզում,– դիմեց նա ինձ,– կարելի՞ է:

Դէ, ի հարկէ, կարելի էր. Եղիա Զուբարի առանձնասենեակի դուռը բոլորի համար էլ բաց էր:

– Մի բոպէ,– ասացի,– հիմա կը զեկուցեմ:

– Սիրով,– լսելով ինձ, վրայ բերեց Զուբարը, ներս հրաւիրիր:

Երիտասարդը չսպասեց էլ, որ ես թողնեմ սենեակը, անմիջապէս դարձաւ նախագահին.

– Ապարանից եմ եկել, ընկեր Զուբար, ուսուցիչ եմ: Մի վէպ եմ գրել՝ «Վիկթորիա» վերնագրով: Կարո՞ղ էք կարդալ եւ ձեր կարծիքը յայտնել:

- Սիրով,– առաջուայ խօսքը կրկնեց Զուբարը: – Էլ ինչո՞ւ եմ այստեղ նստել: Տո՛ւր գործդ:

Ապարանցին, ուրախացած, թեւի տակ պահած թղթապանակը դրեց նախագահի գրասեղանին:

Զուբարն առաջ քաշեց այն, բացեց, երեւի կարդաց հեղինակի անուն – ազգանունը:

– Սիրելի Թափալցեան,- խօսքը նրան ուղղեց,– մի շաբաթից կարո՞ղ էք երեւալ ինձ մօտ: Մինչ այդ ես արդէն կարդացած – վերջացրած կը լինեմ:

– Կարող եմ,- պատրաստակամ յայտնեց Թափալցեանը,– իմ բախտից ամառային արձակուրդներն են, ես էլ՝ ազատ:

Իրարու ձեռք սեղմելով՝ միմեանց հըրաժեշտ տուին Եղիա Զուբարն ու ըղձանակ գրող Քրիստափոր Թափալցեանը: Եւ Զուբարը մնաց Երեւանում, Թափալցեանը վերադարձաւ Ապարան:

×

Մի քանի օր անց, առաւօտեան, Զուբարն ինձ կանչեց իր մօտ:

– Գարեգին, - սկսեց, – այն Ապարանցի տղային յիշո՞ւմ ես:

– Քրիստափոր Թափալեանցի՞ն,- հարցրի ես:

– Հա՛, հէնց նրան,– շտապեց Զուբարը,– որ երեւայ՝ ամէն ինչ արա, որ չհանդիպի ինձ:

Զարմացայ. Եղիա Զուբարը մարդկանցից, մանաւանդ երիտասարդներից խուսափի՞: Ինձ թոյլ տուի հարցնելու.

– Ինչո՞ւ: Եթէ վէպը չէք հաւանել, այդպէս էլ ասէք նրան. ինչքան շուտ հասկանայ իր տեղը կեանքում, այնքան լաւ: Պարտադի՞ր է, որ բոլորն էլ գըրող դառնան:

– Նրանի՛ք քո ասածի պէս լինէր,– հառաչեց Զուբարը: - Աւելի սարսափելին է պատահել:

– Աւելի սարսափելի՞ն,– շշմեցի ես:

Սարսափելի ի՞նչ կարող էր պատահել:

Զուբարը կարմրել, քրտինքի մէջ կորել էր:

– Մի խօսքով, ազատիր ինձ նրանից, Գարեգին ջան, մինչեւ տեսնենք փրկութեան ինչ դուռ կը բացուի:

Էլ առաջ չգնացի. տարակուսած թողեցի նրա առանձնասենեակը: Մէկին սիրով ընդունես, յետոյ թէ՝ փրկիր ինձ նրանի՞ց:

Նշանակուած օրը ներկայացաւ Թափալցեանը: Զուբարը՝ իր առանձնասենեակում, ես ու նա՝ ընդունարանում:

– Ընկեր Զուբարը գնացել է կենտրոնական կոմիտէ,– ասացի նրան,– եւ հազիւ թէ մինչեւ աշխատանքի վերջը վերադառնայ այնտեղից:

Թափալցեանը հաւատաց խօսքիս:

– Լա՛ւ,– ասաց,– գնամ՝ վաղը գամ:

Զուբարը, որ, ասես, փշերի վրայ էր նստած, ազատ շունչ քաշեց:

– Կեցցե՛ս,– գոհունակութեամբ ասաց ինձ:

Թափալցեանը եկաւ յաջորդ օրը:

(Շար. 1)

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ ՀԻՒՍԷՅԻՆ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

Միակն է այս վեհապետը ամէն մարզի մէջ, իբրեւ յանդուգն առաջ նետուող անձ։ Շատ յաճախ ճարպիկ օդանաւային թռիչքներ կը կատարէ իր մայրաքաղաք Ամմանի վրայ, կտրելով բարձունքներ ։ Իսկ թռանով իր երկրին շրջանը կ'ընէ ։ Յաճախ կը տեսնուի որ կինը մօթոյին ետին նստած քաղաքին շրջանը կ'ընեն։

Քսանութ տարիէ ի վեր իշխանութեան գլուխ կը գտնուի, այս տեսակէտով միակն է շրջանի արաբ ղեկավարներու մէջ։ Առաջքը առած է բազմաթիւ դաւադրութիւններու եւ առնուազն ինը անգամ ազատած մահափորձէ։

Արաբ եւ իսրայէլեան վէճին մէջ կարեւոր դեր կատարած է։ Ամերիկամէտ է Հիւսէյին թագաւոր եւ երկար ատենէ ի վեր խելացի քաղաքականութեան մը պաշտպանն է Միջին Արեւելքի մէջ։ Չափաւոր արաբ կառավարութեանց վստահութիւնը վայելելով հանդերձ, նոյնիսկ ատեններ մը յարգանքը կը վայելէ Իսրայէլի։ Միացեալ – Նահանգները եւ ուրիշ երկիրներ անոր վրայ կը դնեն իրենց յոյսը, նոր ձեռնարկներուն համար որոնք նպատակ ունին գլուխ հանելու Արաբ - Իսրայէլ համաձայնութիւն մը։

Տակաւին մինչեւ վերջերս Յորդանան աղքատ ազգականն էր քարիւղ ունեցող պետութեանց մէջ։ Յորդանան գետի արեւելեան ափը կը գտնուի երկիրը, ընդարձակ անապատով մը, ուր կ'ապրին քանի մը պետուի ցեղախումբեր։ Երկու միլիոն երկու հարիւր հազար բնակիչներու վրայ 90%-ին միայն 10%-ը կը գտնուին հողին վրայ եւ ամփոփուած են Ամմանի շուրջ։ Երկար ատենէ ի վեր փոսֆաթը եւ երկրագործական արտադրութիւնները եղած են միակ արտածումի քիչ թէ շատ կարեւոր ապրանքները։

Այսօր, սակայն, Յորդանան կ'օգտուի իր դրացի հարուստ քարիւղ ունեցող երկիրներէն։ Արդարեւ, մօտ երկու հարիւր յիսուն հազար Յորդանանցիներ կ'աշխատին Ծոցի երկիրներուն մէջ եւ անցեալ տարի 1,5 միլիառ տոլար ղրկեցին իրենց ընտանիքներուն։ Միւս կողմէ Սաուտի Արաբիա եւ ուրիշ քարիւղ արտադրող արաբ երկիրներ ամէն տարի 1,25 միլիառ տոլար կուտան անոր օգնելու համար իր զինուորական եւ տնտեսական կարիքներուն։ Իսկ Յորդանան Ծոցին բազմաթիւ փոքր պետութեանց կը ղրկէ զինուորական խորհրդատուներ, որոնք կ'ապահովեն տեղական ուժերու կազմութիւնը, պահելու համար շրջանի կայունութիւնը, եւ դէմ դնելու Խորհրդային գիտումներուն Մերձաւոր Արեւելքի քարիւղին վրայ։

Ուրեմն Յորդանան այսօր ամէնէն արագ զարգացող երկիրներէն մէկն է։ 1975–էն ի վեր աճումի տարեկան տոկոսը 9,5%-ի կը հասնի։ Քսան տարի առաջ անգրագիտութիւնը որ հարիւրին եօթանասուն էր, ներկայիս երեսուն առ հարիւր է։ Ոչ միայն գործազրկութիւն չկայ, այլեւ հարիւր հազար օտար աշխատաւորներ կանչուեցան, մեծ մասով Եգիպտացիներ զարկ տալու համար շինարարութեան։

Երբ Հիւսէյին թագաւոր գահ բարձրացաւ հարիւր հազար բնակիչ կար Ամմանի մէջ, իսկ ներկայիս վեց հարիւր յիսուն հազարի բարձրացած է պաղեստինցի գաղթականներու խուժումով։

Թագաւորը հպարտ է շինարարութեան այս մեծ ծրագրին համար, որով 1,5 միլիառ տոլարով պիտի իրականանայ Յորդանան գետի արեւելեան աջ ափին հովիտին մէջ, որ մօտ հարիւր քիլոմեթր երկարութիւն ունի։ Այս հողը առաջ պատերազմի դաշտ էր, յետոյ տասներկու տարիէ ի վեր անապատային փետայինները հաստատուած էին, անկէ է որ կը հարուածէին Իսրայէլ, եւ գետին միւս ափէն կ'ընդունէին հարուածներ։ Ի վերջոյ 1970 – 1971-ին յորդանանեան բանակը վտարեց զանոնք ծանր վնասներ պատճառելով։ Թշնամութիւնը վերջ գտնելէ ետք, սկսան փոխակերպել հովիտը, օրինակելի յաջողութեամբ։

Ներկայիս, շնորհիւ ոռոգումի ընդարձակ դրութեան տարեկան երկու–երեք պտուղի եւ բանջարեղէնի հունձք կ'արտադրեն։ Հաստատեցին ելեկտրականութիւն, շինեցին դպրոցներ, պանդոկներ, քաղաքապետական շէնքեր, հոն ներկայիս հարիւր հազար հոգի կ'ապրի։

Հիւսէյին իր ուսումը առած է Անգլիոյ Սէնտհըրսթի զինուորական վարժարանը եւ կը յենու գլխաւորաբար իր բանակին վրայ որ կը բաղկանայ վաթսուն հազար զինուորէ եւ նկատուած է լաւագոյնը արաբական աշխարհի մէջ։ Հիւսէյին ծանօթ է իր բոլոր բարձրաստիճան զինուորականներուն եւ ամէն շաբաթ կ'այցելէ մէկն ու մէկին։ Ներկայ կ'ըլլայ զինուորական գործողութեանց։ Ինքն է որ կը փորձէ առաջին անգամ երբ կառք մը կամ թնդանօթ մը յանձնուի։

Հիւսէյին մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ և տեւական շփման մէջ է իր հպատակներուն հետ։ Կը պատահի որ թըռանով անապատ երթայ Պետուիներու հետ խնճոյք ընել վրանի տակ։

Հիւսէյին շատ սիրալիր չէ պաղեստինցի գաղթականներու հետ, որոնք ժողովուրդին կէսը կը կազմեն, թէեւ անոնցմէ ոմանք կը պաշտպանեն զինք, կան ալ որ չեն ուզեր ներել որ վտարեց փետայինները։

Թագաւորը ծնած է արքայական ընտանիքի մէջ թէեւ աղքատ։ Իր մանկութեան Ամմանի մէջ կ'ապրէր միայն 5 սենեակ ունեցող համեստ բնակարանի մը մէջ, ուր հայրը՝ գահաժառանգ իշխան Թալալ չէ կրցած յարմար ջերմութիւն հաստատել։ Թալալ գահ բարձրացաւ 1951–ին իր հօր Աբտուլլահի սպանութենէն ետք, բայց շուտով քաշուեցաւ գահէն 1952–ին հիւանդութեան հետեւանքով։ Այդ թուականին է որ Հիւսէյին որ 17 տարեկան էր յաջորդեց անոր։ Արդէն տէր կատարեալ ուսումի, անմիջապէս պաշտօնանկ ըրաւ բոլոր այն ղեկավարները, որոնք անհաճոյ էին իրեն։ 21 տարեկան էր երբ առաջքը առաւ պետական հարուածի մը։ Արդէն մազերը սկսեր են ճերմկիլ, սակայն միշտ առոյգ է։ Շնորհիւ իր հիւմըրին եւ պարզութեան ամէն ոք ազատ կը զգայ իր ներկայութեան։ Ամուսնալուծուած է իր առաջին երկու կիներէն ։ Երրորդը Ալիա Թագուհին մեռաւ 1977–ին թռանի արկածի հետեւանքով։ Լիզա Հալապին իսլամութիւնը ընդունեցաւ եւ արաբական Նուր ալ Հիւսէյին (Հիւսէյինի լոյսը) անունը առաւ։ Այս գեղեցիկ խարտեաշ կինը երկու զաւակ տուաւ թագաւորին։

Հիւսէյին թագաւորը օրական մինչեւ 14 ժամ կ'աշխատի, յաճախ կը ճաշէ կէս գիշերին։ Այս ամոլը երբեք արձակուրդի չերթար։ Որպէսզի ամուսինը քիչ մը հանգստանայ կինը թենիս սորվեցուց։

Տէյվիտ Րիտ կը կարծէ թէ այս թագաւորին ամէնէն մեծ սխալը եղաւ իր մասնակցութիւնը Իսրայէլի դէմ պատերազմին 1967–ին։ Իսրայէլացիները յորդորեցին չմասնակցիլ, փոխարէն խոստանալով չյարձակիլ Յորդանանի վրայ ։ Ինք սակայն յամառեցաւ եւ կորսնցուց երեք օրուան մէջ Երուսաղէմի արեւելեան մասը եւ Յորդանան գետի արեւմըտեան ափը։

Վերջերս տեսակցութեան մը ընթացքին յայտնեց թէ խաղաղութիւնը անկարելի է այնքան ատեն որ Իսրայէլ չպարպէ գրաւուած հողերը։ Անկէ զատ, ըսաւ, պէտք է Պաղեստինցիներուն կարելիութիւն տալ, որոշելու թէ կ'ուզեն անկախ փոքր – պետութիւն Այսրյորդանանի եւ կամ Իսրայէլի կողմէ գրաւուած Կազայի գօտիին մէջ եւ կամ թերեւս կը նախընտրեն դաշնակցութիւն մը Յորդանանի հետ։ Բոլոր միւս Արաբներուն նման, ինքն ալ մտահոգ է Այսրյորդանանի կացութեան մասին։ Այս հողին մէկ երրորդը գրաւուած է Իսրայէլացիներու կողմէ, որոնք հոն տեղաւորած են 80 զօրագունդ, թագաւորը կը կարծէ որ Երուսաղէմը՝ սրտին մօտ բոլոր անոնց որ կը հաւատան Աստուծոյ, չի կրնար Իսրայէլի քաղաքական մայրաքաղաքը ըլլալ, իսկ այս կացութեան մէջ կարելի չէ տեւական խաղաղութիւն հաստատել։

«Մեծ դեր» պզտիկ թագաւորին, կ'ըսէ Տէյվիտ Րիտ։ Եթէ դարձեալ պատերազմ ծագի Միջին Արեւելքի մէջ, Ամերիկայի տնտեսութիւնը տակն ու վրայ պիտի ըլլայ քարիւղի նոր արգելքով։ Որով Ամերիկա պիտի դիմէ Հիւսէյինի, Յորդանանի անյողդողդ թագաւորին սանձ դնելու պայթուցիկ լարուածութեանը որ կը ըսպառնայ շրջանին։

Մ. Մ.

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՍԵԼԱՆԻԿԻ «Մաքեդոնիքոն Սթուտոն» սրահին մէջ, Նոյ. 11–ին, դասախօսութիւն մը տուած է Փրոֆ. Հրաչ Բարթիկեան (Երեւանէն), Համալսարանի Բիւզանդական Ուսում. Կեդրոնի հրաւէրով։ Ներկայ եղած են դասախօսներ, ուսանողներ, հայկական միութեանց ներկայացուցիչներ։ Կեդրոնի նախագահը՝ Փրոֆ. Մուցոբուլոս, ներկայացուցած է դասախօսը։ Փրոֆ. Հրաչ Բարթիկեան խօսած է (յունարէն) «Բիւզանդիոն եւ Հայաստան» նիւթին շուրջ, ներկայացնելով Բիւզանդիոնի եւ Հայաստանի սերտ կապերը մշակութային քաղաքական, կրօնական եւ զինուորական մարզերու մէջ, թուելով հայ կայսրերու եւ զօրավարներու ընծայած ծառայութիւնները բիւզանդական կայսրութեան։

×

ՊՈՍԹԸՆԻ մէջ, Նոյ. 14 – 15–ին, տեղի ունեցած են Հ. Օ. Մ.ի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կազմակերպած ձեռնարկները։ Այսպէս, Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Նոյ. 14–ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի ճաշ-պարահանդէսը, որու ընթացքին երգիչ Գառնիկ Սարգիսեանի ստեղծած խանդավառութեան մէջ եղած նուէրներէն գոյացած է աւելի քան երկու հազար հինգ հարիւր տոլար, ի նպաստ կազմակերպութեան։ Յաջորդ առաւօտ, Ուաթըրթաունի Ս. Ստեփանոս Եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է ողբացեալ Հ. Մ. Ը. Մ.-ականներու յիշատակին։ Երեկոյեան, Հայ Կեդրոնի սրահը տեղի ունեցած է 40 սկաուտներու, արենոյշներու, Գայլիկներու եւ մրջնիկներու երդման արարողութիւնը։ Եղբ. Կարէն Տէմիրճեան ներկայացուցած է Սկաուտական Խորհուրդին հինգամսեայ տեղեկագիրը։ Թորգոմ Ա. քհնյ. Ցակոբեան խօսքը երդուեալներուն ուղղելով շեշտած է հայ սկաուտին պարտականութեան գիտակցութեան կարեւորութիւնը։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Արեւելեան Ամերիկայի Շրջ. վարչութեան ատենապետ եղբ. Պետրոս Կարապետեան բանախօսած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի դերին եւ առաքելութեան շուրջ ։ Հանդիսութիւնը վերջ գտած է հիւրասիրութեամբ։

×

Ուաթըրթաունի Ս. Ստեփանոս Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Նոյ. 15-ին, աւելի քան երեք հարիւր հոգի ներկայ եղած են Հ. Օ. Մ.ի կազմակերպած ճաշ – հանդէսին, Գոհաբանական տօնին առթիւ։ Յայտագիրը վարած է Միութեան տեղական մասնաճիւղի ատենապետուհին՝ Ռահէլ Մելքոնեան։ Բանախօսած է Գէորգ Տօնապետեան, որ պարզելէ ետք Գոհաբանական Տօնի ծագումը Միացեալ – Նահանգներու մէջ, անդրադարձած է Հ. Օ. Մ.ի առաքելութեան։ Փակման խօսքը արտասանած է Թորգոմ Ա. քհնյ. Ցակոբեան։

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՁԷՅՆԱՊ ՋՐԱՒԱՆԻ ՄԷՋ

Այդ երիկնադէմին ժանտարմները, երբ Ջրաւանի հրապարակը թափուեցան, շատ շատերու նման Ուստան ալ իր տունը քաշուեցաւ։ Ուստան աւելի յուսահատեցաւ, երբ զգաց որ իր մէջ սկսած էր հետըզհետէ քանդուիլ այն ճամբան, ուրկէ ինք պիտի անցնէր՝ Ձէյնապի ձեռքէն բռնած։

Այդ երեկոյ Ուստան խօսեցաւ Սարը պինպաշու բանակէն փախած սպայի մասին, պատմեց Հաճի Մուսայի դէմ եղած դաւադրութենէն։ Պատմեց, որ գինետան դրան վրայ սպաննած էին ժանտարմը, որ սպան եւ իր հետեւորդները կորսուած էին անտառին մէջ։ Ուստան այդ բոլորին մէջ չկրցաւ մոռնալ նաեւ Աշուղ Նազարը, որովհետեւ անոր երգը յարատեւ կը կրկնուէր իր մէջ նոյնիսկ այն պահուն, երբ ինք տխուր էր եւ յուսահատ, ու սիրտը կտոր կտոր կ'ըլլար, կարծես ամէն անգամ, որ Ձէյնապի երեսը կը նայէր։

Այո՛, այո՛, Ձէյնապ կ'ակնկալէր որ այդ գիշեր ճամբայ պիտի իյնար Նիկարի հաղուստով։ Ուստան չգիտէր, թէ ի՞նչ խօսէր Ձէյնապին։ Երբ Աշուղ Նազարի մասին կը խօսէր, նկատեց, որ Ձէյնապի աչքերը թեթեւ հրճուանք մը առին, արեւին տակ թեւերը շարժող թիթեռի մը խայտանքին պէս։

Ան է, ան, Խաճէ, այն աշուղն է, որ բակին մէջ երգեց Սպիտակ Ձիաւորին երգը։

Ձէյնապ ինչքա՞ն կ'ուզէր տեսնել Աշուղը, լսել անոր երգը. կ'ուզէր այդ երգին հետ լալ։ Ան իր արցունքներուն մէջ սկսած էր հաճելի ազատութիւն մը ըզգալ։ Անոր աչքերը կը լեցուէին յաճախ ամէն անգամ, երբ Մարտիկի մասին փոքրիկ վերյիշում մը ընէր, երբ նոյնիսկ յիշէր հովիւ եղած պահուն անոր եղկելին գոյնը։

Այն օրերուն Հաճի Մուսան յաճախ Գարափունարի կողմերը կ'իջնար։ Ձէյնապ պատուհանը ճրագ կը դնէր, տեսնես ուշ ատեն պարտէզին կողմէն կ'երեւար Մարտիկը։ Խաճէ կը հսկէր դռներուն, ու ծառաներուն, երբ Մարտիկ ձիուն վրայէն պատուհան կը բարձրանար։

Այն օրերուն էր, երբ Աշուղ Նազար բակին մէջ երգեց Սպիտակ Ձիաւորին ու Ձէյնապին երգը։

Այդ բոլորը Ձէյնապի արցունքին չափ գեղեցիկ էին դարձեր։ Կ'ուզէր տեսնել Աշուղը, կ'ուզէր խօսիլ անոր հետ, կ'ուզէր լալ անոր երգին հետ։ Ան Աշուղին մէջ անոր երգին չափ մտերիմ բան մը կը զգար։

Ձէյնապի այնպէս թուեցաւ, որ աւելի դժբախտ պիտի ըլլար, եթէ չտեսնէր Աշուղը, այնպէս ինչպէս մարդիկ դժբախտ պիտի ըլլային, եթէ արցունքը չըլլար։

Ուստան պահ մը պիտի մտածէր լուսընկան վար առնելու հնարաւորութեան մասին, եթէ զգար, որ Ձէյնապ լուսընկային կը բաղձար։

×

Ուստան գիշերով ոսկերիչ Թորոսին դուռը թակեց։ Ոսկերիչը վախով բացաւ դուռը՝ կարծելով որ ժանտարմներ են։

— Թորոս, գիտե՞ս թէ ո՛ւր է Աշուղ Նազարը։

— Մեր տունն է, Ուստա։ Լաւ որ ժանտարմի չհանդիպեցար։ Եկուր, վեր եկուր։

— Թորոս, չնեղուիս, երբ ըսեմ որ կ'ուզեմ Նազարը մեզի տանիլ։

— Էս գիշերո՞վ, Ուստա, — հարցուց Թորոսը ու նկատեց, որ Ուստայի աչքերուն մէջ կենդանիի մը պէս բնազդային յամառ ու ազնիւ բան մը կար։

Թորոս շատ կը յարգէր Ուստան։ Իր արհեստին մէջ ունեցած դժուարութիւնները յաճախ Ուստային կը հարցնէր։

— Ուստան է, Նազար, եկած է քեզ իրենց տունը տանելու, — ըսաւ Թորոսը, երբ ներս մտան սենեակը, ուր Նազար նստած էր ծալապատիկ ու իր դէմքի ծանրութիւնն ունեցող լռութեան մէջ կարծես գաղտնիքի մը կ'ունկնդրէր։

(Շար.— 453)

Այրի Տիկին Մարի Ոսկերիչեան, զաւակները, թոռներն ու ընտանեկան պարագաները, ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ԵՐՈՒԱՆԴ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 1-ին, իր բնակարանը՝
41, Rue d'Alençon - 92400 *COURBEVOIE*

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի՝ այս Ուրբաթ, Դեկտ. 4, ժամը 10.30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի՝ Քուրպըվուայի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.- Տէր եւ Տիկին Մուրատ Մուրատեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Շահան Հօրոյեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Համազասպ Մուրատեան եւ զաւակները, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան իրենց հօր, աներհօր եւ մեծ-հօր՝

ՎԱՐԴԱՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 6-ին Սէնթ Մարկրիթի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԷՍԱԵԱՆ-ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ Միութիւնը 500 Ֆ. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին, փոխան ծաղկեպսակի ողբ. Վարդեվառ Կէօվշէնեանի մահուան առթիւ: Ստանալ «Յառաջ»էն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ ԵՆ՝

1) Manuel Pratique d'Arménien Occidental

265 էջ, գին և առաքման ծախքը 87 Ֆ.

—×—

2) Mon Premier Livre d'Arménien

122 էջ, գին և առաքման ծախքը 65 Ֆ.

Դիմել.-

— *M. MINASSIAN*
108, Rue de Genève
74240, Gaillard — FRANCE
վճարումը չէքով:

— *LIBRAIRIE ORIENTALE*
H. Samuelian
51, Rue Monsieur - le - Prince
75006 - PARIS

Aram

DEUX RÉCITALS EXCEPTIONNELS

MERCREDI 9 — JEUDI 10 DECEMBRE, A 20 H 45

Avec la création de la chanson inédite

« DU COTÉ D'ERZEROUM »

Au STUDIO BERTRAND

29, Rue du Général Bertrand, 75007 Paris — Métro: DUROC

TEL.: 783. 64. 66

Tarif unique: 35 F.

Réservation: Billets en vente à la
— *Librairie H. SAMUELIAN*; 51, *Rue Monsieur - le - Prince*, - 75006 *Paris*
Tél. 326. 88. 65 (Fermé Samedi après - midi) et
— *Chez BALTAIAN*; 27, *Rue Bleue* - 75009 *Paris* — Tél. 824. 93. 86

ԼՐԱՏՈՒ

Forum - Radio - Ararad

Ամէն Կիրակի առաւօտ, Դեկտ. 6-էն սկսեալ, Ռատիօ-Ֆօրոմի կայանէն՝
98 *Mhz.*
ժամը 10 – 10.45:

—×—

Radio - Monte - Carlo

Հինգշաբթի Դեկտ. 3, ժամը 8.15-ին՝ Լիոնի հայ գաղութը:

ENSEMBLE

DE MUSIQUE ARMENIENNE

Rouben Haroutunian — tar et voix
Aram Kerovpyan — *qanoun*
Virginia Patti — voix
Mahmoud Tabrizi-Zadeh — kamantcha
Edmond Zartarian — dehol

Փարիզի մէկ քաֆէ-թէաթրը կը նուագեն
Դեկտեմբեր 6 ժամը 17-ին
LA VIEILLE GRILLE
1, Rue du Puits-l'Ermite - 75005 Paris

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ

ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտ. 6, ժամը 17էն կէս գիշեր
Dans les salons de l'Hôtel GEORGE V. — Ave. George V. Paris 8

Bernard Dédédjian et son Ensemble

ORCHESTRE TZIGANE

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով.- 763. 38. 54
Մուտք 50 Ֆ. – Ուսանողներու՝ կէս գին

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՃԱՇ

ԵՒ ՀԱՃԵԼԻ ԺԱՄԱՆՑ

—o—

Կազմակերպուած՝
Ֆրանսահայ Մշակութային Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին կողմէ
Կիրակի, Դեկտ. 6, ժամը 13-ին
Հայ Արուեստի եւ Մշակոյթի Կեդրոնին մէջ.-
6, Cité Wauxhall — 75010 PARIS
(Métro: République)
Ճաշի մասնակցութիւն 60 Ֆ.:
Կը խնդրուի տեղերը նախօրօք ապահովել
Հեռ. – 208. 76. 49 – 324. 04. 13
606. 27. 51

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ

ԶՈՅԳ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐԸ

—o—

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը, ինչպէս ամէն տարի, այցելութիւն մը կազմակերպած է զոյգ հանգստեան տուները (Մոնմօրանսի եւ Անտիյի), Կիրակի, Դեկտեմբեր 6-ին:

Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ քանոնի էլիա Փէհլիվանեան եւ երգչուհի Աննա Քարաքայա:

Այս առթիւ օթոքառ մը վարձուած ըլլալով, փափաքողները կրնան մասնակցիլ: Մեկնում՝ Փլաս Լէոն Պլումէն ժամը 13.15-ին, Իսիի Հայոց Եկեղեցիէն ժամը 13.30-ին: Ճշդապահ ըլլալ:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Այս Կիրակի, Դեկտ. 6, ժամը 10-ին հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ՝

ՏԱՐՕՆ ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Նիսի եւ շրջակայքի հոգեւոր հովիւ

Կը քարոզէ.–

ՎԱԶԳԷՆ ՎՐԴ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Տիկին Եազմաճեան 100 Ֆ.:

Պր. Նաւոյեան 100 Ֆ.:

Խմբագրատուն իր այցելութեան առթիւ, Մարսէյլէն Տիկին Պիւլկիւրեան 60 Ֆ.:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ալֆորվիլէն՝ Այրի Տիկին Մարգրիտ Գասպարեան, Տիկին Զապէլ Գալայճեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի՝ 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ վարչութիւնը, կը ծանուցանէ թէ՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 13-ին, Ս. Յակոբայ տօնին եւ Եկեղեցւոյս անուանակոչութեան առթիւ, հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ՎՐԴ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն: Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ՝ Եկեղեցւոյս «ԿՈՄԻՏԱՍ» Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Սիրով կը հրաւիրուին Լիոնի եւ շրջանի Հայութիւնը, ներկայ գտնուելու սոյն արարողութեանց:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ

Աւանդական ԲԱԺԱԿԻ ՕՐԸ այս տարի եւս տեղի կ'ունենայ

Կիրակի, Դեկտ. 13, ժամը 13-ին, Եան'ց Գլէօպի սրահին մէջ.–
5, Avenue Reille - 75014 Paris
– ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ.– 13.30
ՃԱՇԱԳԻՆ 80 Ֆ.

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները, մինչեւ Դեկտեմբեր 10, հեռաձայնելով.–

ՄԱՌԱՆ Հաստատութիւն	535. 85. 26
ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ	985. 36. 53
ՃԷԶՎԷՃԵԱՆ (փոսթ 15)	236. 54. 48

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆ. Տիկին Զապէլ Թելէրէ իր եղբօր յիշատակին (եւ ոչ յիսուն, ինչպէս յայտարարուած էր Նոյ. 26-ի թիւով):

Երգիչ՝ ՊԵՏԻԿ Ձեզի կը սպասէ

ԻՐ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

ուր պիտի գտնէք լաւագոյն ճաշերը, լաւագոյն գինիներով եւ հայկ. ջերմ մթնոլորտի մը մէջ

Չորեքշաբթի՝ ՄԱՆԹԸ-ի օր:

BAR - RESTAURANT

ՍԵՒԱՆ — SEVAN

SPÉCIALITÉS ARMENIENNES

Direction: M & Mme Bédikian

ՊԵՏԻԿ

Կ'երգէ Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը, նուագի ընկերակցութեամբ:

Պատրաստուեցէ՛ք ԱՄԱՆՈՐԻ եւ ՀԱՅԿ. ԾՆՈՒՆԴԻ Ցայգօնքներուն:

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE

tél. 376 32 19 — *Fermé le lundi*

ARMÉNIE

Départ de PARIS, LYON et MARSEILLE

JOUR DE L'AN ET NOEL à Erévan

DU 26 DÉCEMBRE AU 8 JANVIER

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261 - 51 - 13
M° Pyramides

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
4
VENDREDI
4 DÉCEMBRE
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F. 50

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.053

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 15.053

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ կացութիւնը բաւական ծանրակշիռ բնոյթ ստացած է երբ քաղաքագօրքը պարպած է Վարշաւայի հրշէջներու սպայից վարժարանը, գրաւուած Նոյ. 18-էն ի վեր ուսանողներուն կողմէ, որոնք գործադուլի դիմած էին : Այս միջամտութեամբ, լեհ ղեկավարները նախընթաց մը ստեղծած են : Վարժարանի աշակերտները կ'ուզէին կախում ունենալ ուսումնական նախարարութենէն եւ ոչ՝ Ներքին եւ այդ ձեւով նոյնանալ կարգապահութեան ուժերուն հետ : Սոլիտարիթէ ընդհ. գործադուլի կոչ ըրած էր Հինգշաբթի օրուան համար, բողոքելու համար նախ եղածին դէմ, ապա նաեւ պահանջելով իր մօտ քսան անդամներու ձերբակալութիւնը : Լէխ Վալեզա ալ յայտարարած է.– «այլեւս չենք կըրնար նահանջել, որովհետեւ ալ տեղ չմընաց՝ ըլլալու համար» :

ԽՈՄԷՅՆԻ խրատ տուած է Իրաքի նախագահին, որ քաշուի եւ «երթայ միանայ Փարիզի իր բարեկամներուն, նախքան ժողովուրդին զինքը վար առնելը» : Իրանի պարագլուխը «Փարիզի բարեկամներ»ով կ'ակնարկէ իրանեան ընդդիմութեան, մէջն ըլլալով նախկին նախագահ՝ Պանի Սատրի եւ ձախ պարագլուխ՝ Ռաճավիի : Այս վերջինին եղբայրն ալ՝ ձերբակալուած է Սպահան, հակառակ անոր որ քաղաքական ոչ մէկ գործունէութիւն կը տանէր :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ լրագրողներու հարցումներու պիտի պատասխանէ Դեկ. 9-ին, հեռատեսիլի Ա. կայանէն (Թէէֆ 1) : Նախագահութեան գլուխ անցնելէ ի վեր առաջին նման ելոյթն է, որ պիտի ունենայ :

ՔՈՐՍԻՔԱՅԻ Սան – Փիէթրօ լերան մօտ ճզմուած եուկոսլաւ օդանաւը, կըրկին հրապարակ կը դնէ որոշ օդակայաններու վտանգաւոր բնոյթը : Ֆրանսական գիծերու օդաչուներու չորս «սարսափ»ներն են՝ Այաչիօ, Պասթիա, Փերփինեան, Քլերմոն – Ֆերան : Անցեալին շատ վտանգաւոր նկատուած է նաեւ Նիս – Քոթ տ'Ազիւրի օդակայանը, բայց այնքան ալ գէշ չեն նկատուիր պայմանները ներկայիս, հակառակ համակարգումի հարցերու Էքս – ան – Փրովանսի եւ Նիսի օդանաւային հսկիչներու միջեւ :

ԺԱՆ – ՓՕԼ ՍԱՐԹՐԻ որդեգիր աղջիկը՝ Առլէթ – էլ – Քայիմ բաց նամակով մը, ուղղուած Սիմոնն տը Պօվուառի, կը բողոքէ այս վերջինին լոյս ընծայած հատորին՝ La Cérémonie des Adieux-ին առթիւ : Կը գրէ որ փիլիսոփային կեանքի ընկերուհին դաւաճանած է այն Սարթրին՝ զոր ինք ճանչցած է : Գրագիտուհին «հրաժեշտի արարողութեան» այդ հատորին մէջ, ներկայացուցած է վերջին շրջանի Սարթրը, հիւանդ, տկար, գրեթէ՝ անկար : Բայց, բաց նամակին մէջ, զոր Libération հրատարակած էր Հինգշաբթի առտու, Դեկտ. 3ին, Առլէթ էլ – Քայիմ աւելի իր համբաւը կը պաշտպանէ, քան Սարթրի վարկը :

ԱԼԺԵՐԱԿԱՆ ԿԱԶԻ շուրջ, Ֆրանսա եւ Ալժերիա ծայրը ծայրին համաձայնութեան եկան, առջի օր : Ֆրանսա սուղ պիտի վճարէ, որու փոխարէն մեծ աշխատանքներ պիտի յանձնուին ֆրանսական հաստատութեանց :

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ 1,4 առ հարիւր յաւելում կրած է Նոյեմբերին եւ մէկ տարուան մէջ՝ 24,8% : Ներկայիս գործ փնտռողներու թիւը հասած է երկու միլիոն 13 հազարի :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅ. 26 – 30)

ԳՈՐԾԱՏԱՆ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ԿԸ ՔՆՆԱՐԿԵՆ ՍԵՐՕ ԽԱՆԶԱԴԵԱՆԻ ՎԷՊԸ

Երեւանի «Աւտօզօղ» գործատան գրադարանի կազմակերպութեամբ տեղի ունեցած է հաւաքոյթ մը, որուն ընթացքին քննարկուած է Սերօ Խանզադեանի «Մխիթար Սպարապետ» վէպը, հեղինակին ներկայութեամբ : Գործատունը ունի աւելի քան եօթը հարիւր աշխատաւորներ : Գրադարանը ութ հազար գիրք ունի : Աշխատաւորները յաճախ կ'ունենան գրական հանդիպումներ, ընթերցումներ՝ եւ զրոյցներ գրողներու հետ :

×

ԹԱՒՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՅ ԴԱՓՆԵԿԻՐՆԵՐԸ

Թիֆլիս տեղի ունեցած Թաւջութակահարներու համամիութենական վեցերորդ մրցումը վերջ գտած է : Մասնակցած էին 25 Թաւջութակահարներ : Դատական կազմը ոչ ոքի առաջին մրցանակ չնորհած է : Երկրորդ մրցանակը տրուած է Սուրէն Բագրատունիի, Երեւանի Կոմիտաս Երաժշտանոցի ուսանող : Գ. մըրցանակը շահած են դարձեալ Կոմիտաս Երաժշտանոցի ուսանող Վարուժան Վարդիկեան, Մոսկուայի Չայքովսքի Երաժըշտանոցի ուսանողներ Լեւոն Մուրադեան եւ Մարինա Տարասովա : Վկայականներով պարգեւատրուած են կարգ մը երաժիշտներ : Վրացի երաժիշտ Սուլխան Ցինցաձէի հին փրէլիւտներու լաւագոյն մեկնաբանութեան համար Մշակոյթի Նախարարութեան յատուկ մրցանակը շընորհուած է Վարուժան Վարդիկեանի, իսկ Ադամ Խուդոյեանի գործերու լաւագոյն մեկնաբանութեան համար Վրաստանի Երաժիշտներու Միութեան հաստատած մրցանակը տրուած է Սուրէն Բագրատունիի :

×

87-ԱՄԵԱՅ ԲՐՈՒՏԻՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Արարատեան դաշտը գտնուող Շահումեան գիւղի բնակիչներուն մէջ մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է իրենց համագիւղացի, 87-ամեայ Սիրեկան Օհանեանի բրուտագործական առարկաներու ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են ամէն տեսակ գինիի կարասներ, կուժեր, կճուճներ, խնոցիներ, զորս վարպետը հմտօրէն պատրաստած է 70 տարուան ընթացքին : Սիրեկան Օհանեան սերած է տոհմիկ բրուտ ընտանիքէ մը. այդ արհեստով զբաղած են անոր հայրը, պապը : Ծերունիի վեց սենեակնոց բնակարանի պատերուն փակցուած լուսանըկարները, թերթերէ փրցուած էջերը, պատուոյ գիրերը կը ներկայացնեն Օհանեանի կեանքի գլխաւոր դրուագները, անոր վաստակը : Իր աշխատանքները ցուցադրուած են Հայաստան, եւ պարգեւատրուած վկայականներով եւ գիրերով : Քանի մը գործեր դրուած են Հայաստանի ժողովրդական ստեղծագործութեան թանգարանը :

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐԸ ԱՄՄԱՆԻ ՄԷՋ

Ամմանի Մշակոյթի Կեդրոնական Տունը հանդէս եկած են Հայաստանէն ժամանած արուեստագէտներ, որոնք երեկոյթ մըն ալ տուած են տեղւոյն հայկական ակումբին մէջ : Ժողովրդական նուագարաններու ընկերակցութեամբ մեկնաբանուած հայկական պարերն ու երգերը մեծ տպաւորութիւն գործած են Յորդանանցիներու եւ Հայերու վրայ : Նախապէս ալ երեւանցի արուեստագէտները հանդէս եկած էին Պաղտատ, Խորհ. Միութիւն – Իրաք բարեկամութեան օրերու շրջագիծին մէջ :

×

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Երեւանի Ալ. Միասնիկեան գրադարանին մէջ բացուած է «Գիրքեր Թատրոնի, երաժշտութեան եւ շարժանկարի մասին» ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են անգլիական հրատարակութիւններ : Մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է վերջերս լոյս տեսած «երաժշտական նոր հանրագիտարան»ը, որուն խմբագրութեան աշխատանքներուն մասնակցած են աւելի քան երկու հազար մասնագէտներ :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳԻՐՔ ԿԱՐԴԱՑՈՂՆԵՐ

Աշխարհի ոչ մէկ կողմը գիրք կարդացող այնքան շատ մարդ տեսած եմ, որքան Փարիզի համբաւաւոր մէթրօներուն մէջ : Տեսարան մը, որ երբեք չի սրբըւիր եւ պիտի չջրուի աչքերուս առջեւէն, այդ է : Մէթրոյի մէջ գիրք կարդացող մարդոց տեսարանը : Քանի քանի անգամներ ուշադրութիւնս գրաւած, ինծի անբացատրելի հաճոյք մը պատճառած է այդ տեսարանը, որ ուրիշի մը համար թերեւս աննշմար պիտի մնար :

Ամէն անգամ որ Փարիզ կ'երթայի, խօլ հաճոյքով մը կը դանդաղէի գրավաճառներու ցուցափեղկերուն, մանաւանդ հին գիրքեր վաճառող խանութներու դռներուն առջեւ : Սորպոնը շրջապատող նեղ փողոցներուն մէջ, անցնելով չինական ու վիէթնամեան ճաշարաններու առջեւէն, մի առ մի կանգ կ'առնէի գիրքերով, անհամար ու գոյնզգոյն գիրքերով լեցուն ցուցափեղկերուն դիմաց, կամ գրավաճառի մը խանութին առջեւ՝ սեղանի մը վրայ դիզուած հին գիրքերու քով : Նոյնիսկ եթէ հատ մը գիրք գնելու գիտաւորութիւնն ու կարելիութիւնը չունէի, կը դանդաղէի հոն, կը դիտէի չուրջս, կը նայէի գիրքերուն եւ երանութեամբ կը տեսնէի այն երիտասարդտղաներն ու աղջիկները, որոնք գիրք կը փնտռէին, գիրք կը վերցնէին, կը թըղթատէին, իրարու ցոյց կուտային, յետոյ կը գնէին ու ծրարը իրենց թեւին տակ դնելով կը մեկնէին :

Ճամբաս կը շարունակէի ու այս անգամ կանգ կ'առնէի լրագրավաճառներու քիոսքներուն առջեւ : Կը նայէի վաճառորդուհիին, որ կը տեսնուէր մըլակներով կախուած թերթերու, ամսագիրներու եւ օրաթերթերու միջեւ մնացած պզտիկ ծակէ մը : Երանի կուտայի անոր, առանց նոյնիսկ խորհելու որ ան իր ծախածները միայն կը տեսնէ եւ երբեք առիթը չունի զանոնք թղթատելու : Թերեւս կ'ատէ իսկ կարդալը, ոչինչ գիտէ կարդալու հաճոյքին մասին, թերեւս ալ ձանձրացած է տպագրուած թուղթի տեսարանէն, մելանի հոտէն : Երանի կուտայի վաճառորդուհիին ու կը դիտէի գնորդները, մանաւանդ ո՛չ թէ գնող ու մեկնողները, այլ այն միւսները որոնք երկար վայրկեաններ, ինծի նման, կանգ կ'առնէին կրպակին առջեւ եւ մի առ մի կը քննէին կախուած թերթերն ու պարբերաթերթերը... :

Բայց այս բոլորէն վերջ, երբ կը մըտնէի մէթրոյէն եւ վիս կը նետէի վակոնէ մը ներս, ողջ աչքերով կը տեսնէի թէ ինչ կը նշանակէ իրաւ ընթերցասիրութիւնը : Երիտասարդ թէ տարեց, կին թէ այր, ճամբորդներուն մեծ մասը գիրք մը կը բանար անմիջապէս եւ կարդալ կը սկսէր : Կը կարդար նոյնիսկ ոտքի վըրայ, մէկ թեւովը կախուած վերի բռնիչէն, առանց կարեւորութիւն տալու վակոնին ցնցումներուն : Ինչ որ կը կարդար, օրաթերթ չէր, ուշադրութիւնս կը գրաւէր թէ մէթրոյին մէջ ամէնէն շատ կարդացուածը թերթ կամ պարբերաթերթ չէր, այլ գիրք : Ցարգանքով ու սիրով կը լեցուէի այդ ընթերցողներուն նկատմամբ : Հեռուէն գաղտնաբար դիտելով, կը ջանայի ենթադրել թէ ինչ էր անոր կամ ասոր կարդացածը : Գիրքը արդէն յաճախ դուրսէն կը մատնէ իր բովանդակութեան տեսակը : Ահա հոն աղջիկ մը վէպ մը կը կարդար, բայց լաւագոյն տեսակէն, Կալիմարի հրատարակածներէն : Հոս, երիտասարդ մը ընկերաբանական գիրք մը կը կարդար : Չեմ կրնար սխալիլ, Համալսարանի Հրատարակչական մէկ հատորը ըլլալու էր ան, կանաչ կողքէն կը ճանչնայի : Անդին մանկամարդուհի մը դարձեալ վէպ մը կը կարդար : Բոլորն ալ իրենց գլուխները կը վերցնէին միայն տեսնելու համար թէ տակաւին քանի՞ կայան մնացած էր մինչեւ իրենց իջնելիք տեղը :

×

Աւելի քան հինգ, վեց տարի անցաւ այն օրէն ասդին երբ անգամ մըն ալ Փարիզ չկրցայ երթալ : Չեմ գիտեր, Փարիզի մէթրօներուն մէջ պատկերը այսօր ալ նո՞յնն է : Վերջին անգամ ի զուր փընտռած էի այն սիրուն, գիրուկ տիկինները, որոնք մուտքին թէ՛ բուրդ կը հիւսէին շաղակրատելով, եւ թէ անցորդներուն տոմսերը կը ծակէին իրենց գործիքով : Անոնք անհետացած էին, իրենց տեղերը ձգելով նոյն գործը ընող ելեքտրական մեքենաներու : Ցաւ պատճառած էր ինծի մարդուն այս նոր նահանջը՝ մեքենային դիմաց : Գիրքի սիրահարներն ալ իրենց տեղը թողա՞ծ են այսօր ուրիշներու, չեմ գիտեր :

Երբեմն կը խորհիմ. աշխարհի ամէն կողմը ամէն օր քանի՞ գիրք հրապարակ կ'ելլէ, քանի՞ գիրք կը գրուի ու տպագրութեան կը յանձնուի : Ցետոյ կը ջանամ հաշուել որ աշխարհի ամէն կողմը ամէն օր քանի՞ հոգի ձեռքը գիրք մը կ'առնէ, կարդալ կը սկսի :

Օ՜, ով գիտէ որքան գիրքեր կան որ առանց ընթերցողի կը մնան, որքան ընթերցողներ կան որ առանց գիրքի կը մընան, եւ ով գիտէ որքան մարդիկ կան, որ կարդալ չեն գիտեր, կարդալու հաճոյքը չեն ճանչնար :

Ռ. Հ.

ANTENNE 2 ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

Երեքշաբթի եւ Չորեքշաբթի (Դեկտ. 1 եւ 2) երեկուն ժամը 20-ի լրատուութեան ընթացքին, մօտ 10-ական վայրկեանի փաստանկարներ ներկայացուեցան : Առաջինը յատկացուած էր ԱՍԱԼԱյի եւ հարցազրոյց մը կը ներկայացուէր Ալեքս Ենիգոմշեանի հետ, երկրորդը՝ նուիրուած Թուրքիոյ Հայերուն : Այս մասը կը սկսէր ոգեկոչելով «հայկ. ողբերգութիւնը», կը պարզէր նաեւ թրքական տեսակէտը ու քանի մը տեսակցութիւններ կը ներկայացնէր «Ժամանակ»ի խմբագրատունը, քանի մը հայ արհեստաւորներու ու նաեւ կրօնաւորի մը հետ, որոնց պատասխանները իրենց եղած հարցումներուն, այն միակ պատասխաններն են զորս կրնան ըսել Թուրքիա ապրող Հայեր :

ՀԵԼԼԵՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ՀԱՄԱՅՆԱԳԻՏԱՐԱՆԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Վերջերս կը խօսուի հելլենական նոր Համայնագիտարանի մը մասին, որու մէջ մեծ տեղ տրուած է Հայաստանի ու հայ ժողովուրդին: Համայնագիտարանը իր տեսակին մէջ եզակի ու աննախընթաց հրատարակութիւն մըն է Յունաստանի համար: Սկսած է հրատարակուիլ 1978 թուականին ու ցարդ միայն 12 հատոր–ներ լոյս տեսած են: Իր ամբողջութեան մէջ հանրագիտարանը պիտի ունենայ ընդամէնը 40 հատոր: Խմբագրական կազմին մէջ կը գտնուին արդի Հելլադայի ամենամեծ մասնագէտները, գիտնա–կանները եւ գրական – քաղաքական գոր–ծիչներու անունները: Համայնագիտա–րանը կը կոչուի Իսթորիա, էլլինիքի քէ բանգօզմիա մէղալի էնգիքլոբէ–տիա, (Իսթրիա, հելլենական եւ համաշ–խարհային մեծ ընդհանուր հանրագի–տարան):

Առաջին 12 հատորներուն մէջ չափա–զանց ճոխ եւ հարուստ է հայագիտական մասը: Կան անհամար յօդուածներ հայ ժողովուրդի լեզուի, գրականութեան, ծագման, պատմութեան ու մանաւանդ 200–է աւելի գրական, քաղաքական եւ մշակոյթի գործիչներու մասին: Գաղա–փար մը տալու համար թէ որքան համա–պարփակ եւ հարուստ է այս մասը, կ'ու–զեմ յիշել մի քանի անուններ միայն: Օրինակ՝ Աւետիս Ահարոնեան – գրող, քաղաքական գործիչ, Նիկոլ Աղբալեան – բանասէր, մանկավարժ, քա–ղաքական գործիչ, Յովհաննէս Այվա–զովսկի – ծովանկարիչ, Խաչատուր Ա–բովեան – լուսաւորիչ, գրագէտ, Հրաչ–եայ Աճառեան – հայագէտ, Վիքթոր Համբարձումեան – աստղաֆիզիքոս, նախագահ՝ Հայաստանի Գիտութիւննե–րու Ակադեմիայի, Հայր Ղեւոնդ Ալիշան – Մխիթարեան բանասէր, գրագէտ, Ար–շակ Ալպօյաճեան – սփիւռքահայ պատ–մաբան, Լիւսի Ամարա – ամերիկահայ երգչուհի, Վիքթորիա Աղանուր – հա–յազգի իտալական բանաստեղծուհի, Հայր Ներսէս Ակինեան – բանասէր, պատմա–բան, ձեռագրագէտ, Ագաթանգեղոս, Զօր. Անդրանիկ, Մայքլ Արլէն եւ ան–համար այլ գրագէտներու եւ քաղաքա–կան ու մշակութային գործիչներու կեն–սագրութիւնները:

Առաջին անգամ ըլլալով հելլեն հասա–կութեան կը ներկայացուի մեր ժողով–վուրդի պատմութիւնն ու մանաւանդ ներկայ Հայաստանի գիտական, մշա–կութային ու արդիւնաբերական մարզե–րու մէջ կատարած նուաճումներն ու վե–րելքը, պատմական վայրերու, պետական հաստատութիւններու եւ ճարտարապե–տական կոթողներու գեղեցիկ, գունաւոր պատկերներով: Հայագիտական այս շատ կարեւոր ու ազգանուէր աշխատանքը կը պարտինք ազգային – հանրային գործիչ՝ Աթենաբնակ Հայկ Ղազարեանի որ ծանօթ մտաւորական մըն է նաեւ հել–լէն գրական շրջանակներու մէջ: Ազգա–յին կեանքէ ներս, Պ. Հայկ Ղազարեան պատասխանատու պաշտօն ունի Հայկա–կան Բարեգործական Ընդհանուր Միու–թեան Յունաստանի վարչական կազմին մէջ:

Նախկին հելլենահայ ու այժմ Հայաստա–նի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Պատ–մութեան Ինստիտուտի Միջին Դարերու Պատմութեան բաժնի վարիչ՝ Տոքթ. Հը–րաչ Բարդիկեանը ունի շատ հետաքըր–քըրական յօդուած մը Պատմա – Բանա–սիրական Հանդէսի 1981–ի 2–րդ թիւին մէջ, «Իսրիա» համայնագիտարանի մա–սին: Իր գրութեան մէջ կը յիշէ թէ ինչ–պէս հելլենները անցեալին, այլեւայլ հրատարակութիւններով ուզած են ծա–նօթացնել մեզ իրենց հայրենակիցներուն: Կը յիշէ «Մէսիմվրինի» օրաթերթին մէջ Ա. Տրոսրուլոսի մէկ յօդուածը, յունա–հայերու նուիրուած, որուն մէջ հելլեն գրագէտը կը նկատէ թէ պատմական ի–րադարձութիւններու բերմամբ Հելլեն–ներն ու Հայերը ունեցած են սերտ մշա–կութային կապեր, բարեկամական յա–րաբերութիւններ ու նոյնօրինակ ճակա–տագիր՝ թրքական վայրագ տիրապետու–թեան տակ: Այդ յօդուածին մէջ հելլեն լրագրողը կը յիշէ թէ ինչպէս բաղէշցի Մահտեսի Շահմուրատը, Կրետէի պա–տերազմի օրերուն (1645 – 1669) մեկնած է Ֆրանսա ու ներկայանալով Լուտովի–կոս ԺԴ.ին, առաջարկած է որ ռազմա–կան օգնութեամբ փրկէ Հելլեններն ու Հայերը թրքական լուծէն: Յօդուածագի–րը կը յիշէ նաեւ թէ ինչպէս հելլեն ա–զատագրական պայքարի ամէնէն փայլուն դէմքերէն մին՝ Ռիգաս Ֆէրէոս իր «Ռազ–մական Երգ»ի մէջ կոչ կ'ընէ Հայերուն որպէսզի միասնաբար պայքարին ու վերջ տան թրքական դաժան լուծին: 1821 թը–ւականին, երբ կը հիմնուի «Ֆիլիքի Էթէ–րիա» հելլենական յեղափոխական գաղտ–նի կազմակերպութիւնը, պատմականօ–րէն փաստուած է որ այդ կազմակեր–պութեան անդամակցած են նաեւ Հայեր: Երբ նոյն թուին Գալավրիթայի բար–ձունքներուն վրայ բարձրացուեցաւ հել–լենական անկախութեան դրօշը, շատ մը Հայեր մեծ յոյսեր կապած էին այդ ան–կախութեան պայքարի յաջող ելքին հետ:

Երբ 1922–ի Իզմիրի աղէտէն ետք հա–րիւր հազարաւոր Հելլեններու հետ մենք եւս ապաստանեցանք Հելլադայի հիւ–րընկալ ափերը, դժբախտաբար հելլէն հասարակութիւնը շատ բան չէր գիտեր մեր մասին: Նոյնիսկ անոնք որոնք դա–րեր շարունակ կողք – կողքի ապրած էին մեզի հետ Փոքր Ասիոյ այլեւայլ քաղաք–ներուն մէջ, տարրական գաղափարն իսկ չունէին մեր անցեալի պատմութեան մա–սին: Ամենայն անկեղծութեամբ պէտք է խոստովանիլ սակայն, թէ մենք երբեք օտար չզգացինք մեր նոր հայրենիքին մէջ: Զարմանալիօրէն, մանաւանդ տե–ղացի կամ բնիկ հելլէնը որ իր երակնե–րուն մէջ կը կրէր իր նախնիքներուն ա–զատամիտ ու ժողովրդավար զգացում–ներն ու առաքինութիւնները, միշտ մեզ ընդունեցաւ որպէս հարազատներ: Փը–րոֆ. Հրաչ Բարդիկեանը կը յիշէ թէ ինչպէս առաջին տարիներուն, հելլէն մտաւորականներ այլեւայլ հրատարա–կութիւններով ուզեցին մեզ ծանօթացնել իրենց հայրենակիցներուն: Կը յիշէ, զոր օրինակ «էլէփթէրուտաքիս» հրատա–րակչական տան կողմէ պատրաստուած 12 հատորնոց հանրագիտարան – բառա–րանը որու մէջ սակայն հազիւ երեք էջ յատկացուած էր Հայաստանի ու հայ ժո–ղովուրդի:

Բայց տարբեր էր ազդեցութիւնը «Բիր–սոս» (Ջահ) անունը կրող հելլէնական մեծ համայնագիտարանին: 24 հատորնոց այդ հրատարակութեան մէջ բաւական լայն տեղեկութիւններ կային Հայոց պատմութեան, եկեղեցիի, հայկական մը–շակոյթի ու նաեւ հայկական հարցի մա–սին: «Հայաստան» յօդուածը որ կը շօ–շափէր մեր պատմութիւնը, լեզուն, գը–րականութիւնը, մշակոյթն ու մեր ազգա–յին հարցը, գրուած էր արտաքին նա–խարարութեան բաժնի վարիչ՝ Նիքիֆօ–րոս Մոսխոփուլոսի կողմէ: Յետագային, այդ երկար յօդուածը առանձին գրքոյ–կով հրատարակուեցաւ եւ յունահայ գա–ղութի իշխանութիւնները ամէն ջանք թափեցին որպէսզի առաւելագոյն թուով տարածուի հելլէն գիտական ու գրական հաստատութիւններու եւ հասարակու–թեան մէջ: Կը յիշեմ, որպէս երկրորդա–կան վարժարանի ուսանողներ, յոյն դա–սընկերներու հետ երբ հելլէնական պատ–մութիւն ու գրականութիւն կը սերտէինք, Արիստիտէսներու, Բերիկլէսներու, Ա–րիստոտէլներու, Սոկրատներու, Պղա–տոններու, Արքիմէտէսներու եւ Դեմոս–թենէսներու կողքին ի զուր կը փնտռէինք հայու մը անունը: Տեսակ մը ստորադա–սութեան զգացում կ'ունենայինք որով–հետեւ հելլէնական հարուստ պատմու–թեան ու գրականութեան բաղդատմամբ շատ փոքր յիշատակութիւն միայն կը գտնէինք մեր մասին: Երբ հրատարակ–ուեցաւ Նիքիֆօրոս Մոսխոփուլոսի գըր–քոյկը՝ Ի ԱՐՄԷՆԻԱ ՔԷ ԹՈ ԱՐՄԷՆԻՔՈՆ ԶԻԹԻՄԱ (Հայաստան եւ Հայկական Հարցը) հպարտութեամբ մեր դասընկեր–ներուն եւ ուսուցիչներուն կը նուիրէինք որպէսզի գաղափար մը ունենան ու գիտ–նան թէ մենք ալ պետութիւն ու բարձր մշակոյթ ունեցած ազգի մը զաւակներն ենք...:

Այդ գիրքը շատ մեծ տպաւորութիւն թողած էր մեր վրայ: Հոն էր որ առա–ջին անգամ ըլլալով կը ծանօթանայինք Քսենոփոնի ու անոր ունեցած տպաւո–րութիւններուն՝ նախաքրիստոնէական Հայաստանի մասին: Երբ իր «Անաբա–սիս»ը սկսանք ուսումնասիրել, մեր յոյն դասընկերները մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց տուին նշանաւոր պատմագիր – զօ–րավարին Հայերու եւ Հայաստանի մասին յայտնած նպաստաւոր արտայայտու–թիւններու մասին: Հասկցուցինք իրենց թէ Քսենոփոնի յիշած Օրօնդաս արքան մեր Երուանդ թագաւորն է: Տեսան թէ ինչպէս մեծ պատմագիրը Արմենիան կը ներկայացնէր որպէս ընդարձակ երկիր մը ու Արմէնները կը նկատէր ուրախու–թիւն ու կերուխում սիրող հիւրասէր ժո–ղովուրդ մը: Իրօք՝ հելլէն զօրավարը շատ վառ գոյներով նկարագրած է մեր երկիրն ու ժողովուրդը, մեր պետակա–նութեան սկզբնաւորութեան շրջանին: Առանց այդ հեղինակաւոր գործին մեր պատմութեան մէջ ամբողջ դարաշրջան մը մութ պիտի մնար մեզի համար:

Դարձեալ այդ գրքոյկին միջոցաւ է որ ծանօթացանք Տիգրան Մեծի ու մանա–ւանդ Արտաւազդ երկրորդի ո–րովհետեւ հելլէն գրագէտը մէջբերում–ներ կատարած էր հելլէն հին պատմա–գիր՝ Պղուտարքոսէն թէ ինչպէս մեր ա–ռաջին թատերագիրը հանդիսացող Ար–տաւազդ Բ. թագաւորը քաջ հելլենագէտ մըն էր ու միեւնոյն ատեն թատերագիր մը որու գործերը, ինչպէս նաեւ հելլէն դասական գրողներէն՝ Եւրիպիդէսի Եսքիլէսի եւ ուրիշներու թատերգութիւն–ները կը բեմադրէր Տիգրանակերտի եւ Արտաշատի մէջ: Պէտք է խոստովանիլ որ այդ շրջանին Հայոց պատմութեան կարգ մը կարեւոր դրուագները սորվեցանք հել–լէնական պատմութեան առընչութեամբ: Գրեթէ ամէն օր կ'անցնէինք Իոաննիս Ցիմիսկիս պողոտայէն, առանց գիտնալու որ հայազգի Յովհաննէս Զմշկիկ կայ–սեր անունը կը կրէ պողոտան...

Հիմա որ կը կարդամ ԻՏՐԻԱ (Սափոր) անունը կրող հելլէնական այս մեծածա–ւալ համայնագիտարանի մէջ Հայերու եւ Հայաստանի յատկացուած մեծ ու ճոխ բաժնին մասին, երախտագիտութեան ու գնահատանքի խորունկ զգացում մը կ'ու–նենամ հանդէպ Պ. Հայկ Ղազարեանի որ յամառ աշխատանքով, խորունկ սիրով եւ խանդավառութեամբ նուիրուած է այս ազգանուէր գործին: Ցարդ իր կա–տարածը արժանի է ամէն գնահատանքի: Կը յուսանք ու կը մաղթենք որ միեւնոյն ոգիով կը շարունակէ ազգասիրական այս գործը ու յառաջիկային գայն ամբող–ջութեամբ կը հրատարակէ առանձին հա–տորով մը:

ՅՈՎԻԿ ԷԹԵԱՆ

Պէրրիէնկթըն Իլլ.

«ՎԻԿՏՈՐԻԱՅԻ» ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

Եղիա Զուբարը հանդիստ նստած էր իր առանձնասենեակում:

– Ընկեր Եղիա Զուբարին ժողկոմխորհ են կանչել,– չթողնելով, որ խեղճը բե–րան բաց անի, վրայ տուի ես: – Ստիպ–ուած պիտի վաղն անցնէք. ժողկոմխորհ գնացողին այդքան շուտ բաց չեն թո–ղում:

Թափալցեանը մի պահ կարծես չիմա–ցաւ անելիքը, յետոյ՝

– Ի՞նչ արած,– ասաց,– գնամ վաղը գամ:

Եղածն իմանալով, Եղիա Զուբարը նա–խորդ օրուայ խօսքն ասաց.

– Կեցցե՛ս:

Թողնէի պիտի առանձնասենեակը, երբ նա եւ պահեց: Նախ մի քանի անգամ բացեց – փակեց գրասեղանի դարակները, թղթերը տակնուվրայ արեց, տարակու–սանքով շարժեց գլուխը, ապա՝

– Վաղն էլ ՀԱՄԽ ուղարկիր,– տխրու–թիւնը դէմքին, ասաց: – Միւս օրը կի–րակի է, համեստ տղայ է, հազիւ թէ տուն գայ: Երկուշաբթի՝ յոյներս Աս–տծոյ վրայ կը դնենք:

Բայց, դժբախտաբար, Շաբաթ օրն ինձ չյաջողուեց Եղիա Զուբարին ՀԱՄԽ «ու–ղարկել». ինչ – որ գործով նրա մօտ էի, երբ դանդաղ բացուեց առանձնասենեակի դուռը, եւ չեմքում, ամբողջ հասակով մէկ, երեւաց Քրիստափոր Թափալցեանը: Ընդունարանում ոչ ոքի չտեսնելով, նա իրեն թոյլ էր տուել այդ քայլին դիմել: Զուբարն ու ես, յանկարծակիի եկած, քարացանք:

– Բարեւ ձեզ, ընկեր Զուբար,– առա–ջանալով, նախագահին դարձաւ Թափալ–ցեանը,– ձեր նշանակած ժամանակին ե–կել եմ. «Վիկտորիա» կարդացե՞լ էք:

Զուբարը գրպանից հանեց թաշկինակը, սրբեց ճակատին յայտնուած քրտինքը:

– Ո՛չ,– ասաց,– եւ, ցաւօք, հազիւ թէ կարողանամ կարդալ:

Թափալցեանն անակնկալի եկաւ. սիրով համաձայնեց կարդալ, իսկ հիմա՝ հա–զիւ թէ կարողանամ կարդալ:

– Ինչո՞ւ,– թուղթը կուլ տալով, հետա–քրքրուեց նա: – Թէ՛ ձեռագիրս է խան–գարում, այն մեքենագրածից այնքան էլ չի տարբերւում:

– Երանի՛ ձեռագրի հարց լինէր,– ծան–րօրէն վրայ բերեց Զուբարը: – Ուրիշ աւելի կարեւոր բան կայ:

– Կարեւոր ի՞նչ կարող էր լինել,– հարցականով պատուեց Թափալցեանի դէմքը:

– Ի՞նչպէս ասեմ, որ ինձ հասկանաս,– թուաց, նեղն ընկաւ Զուբարը:

Թափալցեանի թուխ դէմքն աւելի սե–ւացաւ:

– Լա՛ւ,– հիասթափուած խօսեց նա,– վերադարձրէք վէպս:

Եղիա Զուբարը նորից սրբեց քրտինքը:

– Դժբախտաբար, վերադարձնել էլ չեմ կարող,– մի կերպ ասաց նա:

Նոյն հարցականը դրոշմուեց Թափալ–ցեանի դէմքին:

– Ինչո՞ւ,– շշմած հարցրեց նա:

– Որովհետեւ,- Զուբարը մի պահ լը–ռեց, ապա, ուժերը հաւաքելով, յայ–տարարեց,– որովհետեւ կորցրել եմ քո վէպը:

Առանձնասենեակում քար լռութիւն տի–րեց: Պարզապէս ամէն ինչ կարծես քա–րացաւ: Թափալցեանը, սեւս, չհաւա–տաց ականջներին:

– Ի՞նչպէս թէ կորցրել էք,– ձայնը, թուաց, անդունդից էր գալիս:

Եղիա Զուբարի համար դժուարութիւնն արդէն ետեւում էր մնացել:

– Շատ պարզ, – շունչը տեղը բերելով սկսեց նա,– մարդ ի՞նչպէս է որեւէ բան կորցնում:

Ձեռագիր կորցնելը հաւասար էր դը–րածը կորցնելուն: Այն օրերին Երեւա–նում մատների վրայ կարելի էր հաշուել գրամեքենաների թիւը, ո՛ւր մնաց Ապա–րանում լինէր դրանցից, որ Թափալցեա–նըն էլ մի քանի օրինակ բազմացնէր վէ–պը, եւ մէկը կորաւ, սաղ լինի երկրորդ օրինակը, երկրորդը կորաւ՝ սաղ լինի երրորդը...: Չէ՛: Գոնէ գրածը պատմը–ւածք լինէր. վէպ է, մի քանի հարիւր էջանոց վէպ: Դեռ հարց էլ էր. դը–ուածքի սեւագրութիւնը պահել – պահ–պանե՞լ էր:

Թափալցեանն ուրիշ անելիք ու ասելիք չունէր. կոտրուած սրտով թողեց առանձ–նասենեակը: Չեմ էլ յիշում, հրաժեշտ տուե՞ց, թէ՞ ոչ:

Զուբարն ու ես լուռ նայեցինք իրար: Ի՞նչ օգուտ. նայելը ձեռագիր չէր դառ–նայ:

(Շար. 2)

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Գ. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՍԻՄՊՈԶԻՈՒՄ

ԵԶՐԱՓԱԿԻՉ ԲԱՆԱՁԵՒ
Ներկայացուած Հոկտեմբեր 1-ին
«Վիլլա Քորտելլինա»յի
Եզրափակիչ Նիստին

Հայ Արուեստի Գ. Միջազգային Սիմպոզիումի աւարտին, մասնակցողները կը խորհին հետեւեալ եզրափակիչ խօսքը ներկայացնել՝ ուսումնասէրներուն եւ մասնագէտներուն, Ցուշարձաններու Պահպանման Մարմիններու պատասխանատուներուն այն երկիրներուն՝ ուր կը գտնուին հայ մշակոյթի յուշարձանները, Միջազգային կազմակերպութիւններուն՝ որոնք պատմական եւ մշակութային աւանդներու պաշտպանութեան հարցերով կը զբաղին, եւ Մամուլին.—

Նախ կը ճշդուի որ «յուշարձան»ի գաղափարը պէտք է ընդգրկէ, ինչպէս արդէն ընդունուած է Վերանորոգումի Միջազգային Պաշտօնագրերէն.

Ա. – Ամբողջ շրջապատը՝ որուն մէջ յուշարձանը զետեղուած է, անկասկած՝ ոչ իբր զիջուածի արդիւնք:

Բ. – Բոլոր վկայութիւնները, նաեւ անոնք որ փոքր կը կոչուին, անկախաբար ժամանակագրական նկատողութիւններէ եւ գեղագիտական կամ «գեղարուեստական» բնոյթի արժէքաւորումներէ:

Նկատի առած աւերի, ցրումի եւ պահպանման անստոյգ վիճակը՝ հայ մշակոյթի յուշարձաններէն շատերուն, անհրաժեշտ կ'երեւի՝ .

Ա. – Շարունակել եւ համակարգել ցուցակագրումի եւ քննադատական ծանօթութեան աշխատանքը.

Բ. – Արծարծել պատասխանատուութեան զիտակցութիւնը եւ զգայնութիւնը անոնց՝ որոնց մօտ կը գտնուի իւրաքանչիւր յուշարձան, պահպանելու համար յուշարձանին ֆիզիքական ամբողջականութիւնը, գործածականութիւններն ու նշանակութիւնները – ըստ կարելւոյն խուսափելով «թանգարանի վերածում»ի, կզզիացումի եւ վերաշինութեան յառաջընթացքներէն:

Գ. – Փրկել եւ վերապրեցնել յիշեալ վկայութիւնները՝ մշակութային ուղեգիծի մը եւ միջոցառումներու գործօն յանձնառութեամբ, զոր պէտք են որդեգրել այն մարմինները, իշխանութիւններն ու կառավարութիւնները՝ որոնց յանձնուած է յիշեալ աւանդը:

Սիմպոզիումի կազմակերպութեան իրենց վեհանձն ու վճռական աջակցութիւնը բերեր էին հայ եւ օտար բազմաթիւ հիմնարկներ ու անհատներ. «Գալուստ Կիւլպէնկեան» եւ «Ալեքս Մանուկեան» հիմնարկները, Իտալիոյ Արտաքին Գործոց, Մշակութային Հարստութիւններու եւ Կրթական Նախարարութիւնները, Գիտական Հետազօտութիւններու Ազգային Խորհուրդը, Միլանի, Վիչենցայի, Վենետիկի քաղաքապետարանային հաստատութիւնները, Լոմպարտիա եւ Վենեթոյ նահանգներուն Զբօսաշրջային Գործակատարութիւնները, Քասթելֆրանքոյ Վենեթոյի եւ Փիացցոլա սուլ Պրենթայի քաղաքապետարանները: Անհատական ձեռնարկներու միջեւ մասնաւորապէս յիշատակելի են՝ Ազատեան, Ալակէօզ, Բամպակեան, Մանուկեան, Մնոփկեան, Շելլէֆեան, Սրապեան, Փափազեան ընտանիքները:

Սիմպոզիումի օրերուն՝ իրենց եռանդուն ու սիրայօժար աջակցութիւնը ընծայեցին կարգադիր յանձնախումբին Օրիորդներ՝ Քիարա Կամպարա, Քարմէն Քիարա Կամպարա, Քարմէն Լիչիթրա, Քիարա Հայկանոյշ Մժիկեան, Մարինա Օրթոլանի եւ Սիմոնա Սթրինկինի, ուսանողուհիներ Վենետիկի, Փատովայի եւ Պոլոնիայի համալսարաններուն:

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիային եւ Սովետական Միութեան պատուիրակութիւնը Իտալիա հասաւ 24 Սեպտեմբերին՝ գլխաւորութեամբ Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդի նախագահութեան Առաջին Տեղակալ՝ Ալեքսանդր Կիրակոսեանի: Պատուիրակութիւնը Մալփենսայի օդակայանին մէջ դիմաւորուեցաւ Պուսթոյ Արսիցիոյի փոխ – քաղաքապետին կողմէ, որ հիւրերը առաջնորդեց, պաշտօնական շքախումբի ընկերակցութեամբ, Պուսթոյ Արսիցիոյի քաղաքապետարանը, ուր հանդիսաւոր ընդունելութիւն տեղի ունեցաւ քաղաքական եւ զինուորական իշխանութիւններու ներկայութեամբ: Միլանի միջազգային «Մալփենսա» սաւառնակայանը կը գտնուի, արդարեւ Պուսթոյ Արսիցիոյ քաղաքին սահմաններուն մէջ: Պատուիրակութիւնը՝ այս փոքրիկ, բայց արուեստով հարուստ քաղաքի թանգարանին նուիրեց հին խաչքարի մը նմանատիպ կաղապարուած վերարտադրութիւնը, զոր պատրաստեր էր՝ ուրիշ բազմաթիւ խաչքարերու նմանատիպ վերարտադրութիւններուն հետ՝ իտալացի հնախոյզներու խումբ մը, առաջնորդութեամբ ճարտարապետ Ա. Փենսայի:

Տեղատարափ անձրեւը չթոյլատրեց որ լրիւ իրագործուէր յետմիջօրէի ծրագիրը շրջակայքի տեսարժան վայրերուն եւ պատմական յուշարձաններուն այցելութեան, որոնց միայն մէկ մասը կարելի եղաւ տեսնել: Երեկոյեան ժամը ութին՝ խումբը կը հասնէր Միլան, ուր կ'առաջնորդուէր Սթէլլինէ պալատը՝ զոր քաղաքապետարանը ներկայիս կը գործածէ իբրեւ իջեւան պաշտօնական հիւրերու:

Սեպտեմբեր 25-ի առաւօտեան 10-ին «Սթէլլինէի» ունկնդրութիւններու դահլիճին մէջ կը կատարուէր Սիմպոզիումի պաշտօնական բացումը: Իտալիոյ կառավարութիւնը կը ներկայացնէր դեսպան Սերճոյ Ռոմանոյ, Ընդհ. Տնօրէն Արտաքին Գործոց Նախարարութեան Մշակութային փոխ – յարաբերութիւններու բաժնին: Սով. Հայաստանը կը ներկայացնէր հայկական ՍՍՀ Նախարարաց Խորհուրդի Նախագահութեան Առաջին Տեղակալ Ալեքսանդր Կիրակոսեան: Իրանի Մշակոյթի Նախարարութիւնը կը ներկայացնէին Պ. Վ. Առաքելեան եւ Ռ. Ռոկանեան: (Մնացեալը յաջորդով)

ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՂՆԵՐՈՒ

ԿՈՉ

ՀԱՅԿ. ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶՆԵՐ
ՀԻՄՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

———O———

ԽՄԲ. – Ստորեւ կը հրատարակենք թարգմանութիւնը կոչի մը (բնագիրը՝ ֆրանսերէն է), զոր, առաջին առթիւ, յիսուն դասաւանդողներ (անունները, պարզ է, զանց կ'առնենք) ստորագրած են: Շատ յստակ չէ սակայն բուն միտք բանին, քանի շօշափուած հարցը նոր «գիւտ» մը չէ եւ բոլորիս ալ մտահոգութիւնը եղած է, ցարդ:

×

Հայերը մտահոգուած են իրենց ինքնութեան պահպանումով: Այդ գործունէութեան մէջ, երախաներու դաստիարակութիւնը կենսական տեղ մը կը գրաւէ: Մասնագէտները (դաստիարակիչ, հոգեբան,...) ցոյց տուած են ուսման կարեւորութիւնը կեանքի առաջին տարիներուն: Մանկապարտէզը պէտք է, ուրեմն, առաջին դերը խաղայ այդ իմաստով, թոյլ տալով յաւելեալ, «Չորեք – շաբթի օրուան դպրոցներուն» եւ ուրիշ դպրոցներու աւելի արդիւնաւէտ լրացուցիչ դեր մը խաղալու:

Անհիմն բայց դժբախտաբար երկար ատեն տարածուած կարծիքի մը համաձայն, կը կարծուէր որ օրէնքը թոյլ չի տար հայկ. դպրոցներու հիմնումը կամ թէ ասոնք նիւթապէս չէին կրնար ապրիլ: Արդ, այդպէս չէ: Ոչ միայն, օրէնսդրութիւնը չընդդիմանար հայկ. մասնաւոր (փոխվէ) դպրոցներու հիմնումին, այլեւ անոնց կ'ընծայէ դրամական դիւրութիւններ, մասնաւոր դպրոցներու մեծ մասը նպաստաւորուած ըլլալով Ազգային Կրթութեան կամ տեղւոյն հաւաքականութիւններուն կողմէ: Այսպէս, Ալֆորվիլի եւ Սէն – Ժիւլիէնի (Մարսէյլ) մանկապարտէզները, վերջերս հիմնուած եւ որոնք աճման մէջ են, փաստը տուին:

Անհրաժեշտ կը նկատենք որ Ֆրանսայի հայկ. բոլոր գաղութները, նուազագոյն մէկ մանկապարտէզ ունենան: Ուրեմն, կոչ մը կ'ընենք բոլոր Հայերուն (միութիւններ եւ անհատներ) որպէսզի իրենց ճիգերը համադրեն եւ նախ եւ առաջ իրենց դրամագլուխներն ու նուէրները յատկացնեն մշակոյթի այդ օջախներուն հիմնումին եւ զարգացման:

Ստորագրողները, դասաւանդող Համալսարանը կամ լիսէներու մէջ, տրամադիր են ստանձնելու իրաւական, վարչական եւ մանկավարժական հարցերը, ծագած այս դպրոցներուն իրականացման առթիւ:

———

PH. PILIBOSSIAN;
91, *Ave. d'Italie* — 75013 *Paris*

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԻՐՈՎԱԿԱՆԻ ՀԱՍՏՈՑՆԵՐՈՒ
ԳՈՐԾԱՏՈՒՆԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Արտասահմանի երկիրներու հետ Խորհ. Միութեան առեւտրական, տնտեսական եւ գիտական կապերու զարգացման գործօն մասնակցութիւն բերած ըլլալուն ի գնահատութիւն, Կիրովականի ճշգրիտ հաստոցներու գործատունը պարգեւատրուած է Խորհ. Միութեան առեւտրա – արդիւնաբերական պալատի յատուկ վկայականով: Անցեալ հնգամեակին (1976 – 1980) այդ ձեռնարկութիւնը համամիութենական տնտեսութիւններու պատուէրով արտածումի համար պատրաստած էր 1600 գերճշգրիտ մետաղահատ հաստոց: Արտադրութիւնը գնող երկիրներու խումբին վրայ վերջերս աւելցած են Էքուաթորը, Լաոսը, Մալին, Մոզամպիքը, Թունուզը, Իրաքը, Թուրքիան եւ այլն: Լայփցիկի, Պլովդիւի, Պուքրէշի, Լոս Անճըլըսի, Թեհրանի եւ Զագրէպի միջազգային տօնավաճառներու եւ ցուցահանդէսներու մէջ Կիրովականի հաստոցները բարձր գնահատուած են:

×

ՍՏԵՓԱՆ ՑՎԱՅԳԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի Ալեքսանդր Միասնիկեան գրադարանին մէջ բացուած է աւստրիացի գրող Ստեփան Ցվայկի ծննդեան հարիւրամեակին նուիրուած ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած են բազմաթիւ նիւթեր՝ գրողի կեանքին ու գործերուն մասին: Հեղինակին գործերը՝ այլ լեզուներու կարգին, թարգմանուած են նաեւ հայերէնի: 1942-ին Ստեփան Զօրեանի թարգմանութեամբ լոյս տեսած է «Ընտիր Նովելներ» հաւաքածոն: Կ. Պոլիս հրատարակուած է «24 ժամ կնոջ մը կեանքին մէջ», Թեհրան՝ «Ժողովածու հատընտիր երկերի», Պէյրութ՝ «Անծանօթ կնոջ մը նամակը», Երեւան՝ «Շախմատային նովել», «Մարդկութեան աստեղային ժամերը» գիրքերը եւ այլն:

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, 1907–1919 ԽԱՐԲԵՐԴ»
Հեղինակ՝ ՄԱՐԻԱ ՃԷՅՔԸՊԸՆ
(Դանիերէն ձեռագիր բնագրէն թարգմանած են՝ Ներսէս Եպս. Բախտիկեան եւ Միհրան Սիմոնեան):
Անթիլիաս, Լիբանան

×

« ՀԷՔԵԱԹՆԵՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀԸ »
Հատորներ՝ Ա., Բ. եւ Գ.
Հեղինակ՝ ՆԵՐՍԷՍ ԵՊՍ. ԲԱԽՏԻԿԵԱՆ

×

« ԼԱՑԻ ԳԻՆԻՆ »
Հեղինակ՝ ՆԵՐՍԷՍ ԵՊՍ. ԲԱԽՏԻԿԵԱՆ
Անթիլիաս, Լիբանան

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԶԷՅՆԱՊ ՋՐԱՒԱՆԻ ՄԷՋ

Նազար, երբ Ուստայի գալը իմացաւ, վեր առաւ իր յօնքերը եւ գլուխը արձանի մը պէս պահած՝ դէմքին վրայ ժպիտ մը բռնեց:

– Հազար բարով, Ուստա: Երկու շաբաթ առաջ Ս. Բարթողիմէ եկեղեցիին մէջ քու մէկ ձեռագործդ տեսայ, փայտէ շինուած ազաւնի մը, – ըսաւ Նազար ժպիտով մը:

Աշուղի վիշտը ամբողջ ձայնին ծանրութեան մէջ էր կարծես: Յետոյ նորէն գլուխը վար առաւ, նոյն բարի դէմքը ցցուց առանց ժպիտի ու լռութեան մէջ սկսաւ նորէն անծանօթ գաղտնիքին ունկնդրել:

– Էդ տասը տարի առաջուան շինած գործս է, Նազար: Երթանք, ե՛լ, մեզի երթանք, Նազար, – աւելցուց Ուստան:

Նազար գլուխը նորէն վեր բռնեց, կարծես վճռելու համար, մատները ձեռքի փայտին քսեց:

– Մինակ թէ դուրսը գէշ է, Ուստա: Տեսնես կը բռնեն յանկարծ: Որ էսպէս մնայ, բոլոր ջրաւանցիները ախոռի մէջ պիտի լեցնեն:

– Ոչինչ, Թորոս, Խայաճանին տանիքէն կ'իջնենք, – ըսաւ Ուստան:

Նազար այնպէս զգաց, որ Ուստայի ձայնին մէջ խորհրդաւոր բան մը կար: Այո՛, այո՛, Ուստան բան մը ունէր ըսելիք...

Նազար ձայն տուաւ իր զաւակին՝ միասին ելլելու համար:

– Վարդանը քնացեր է, Նազար. էս գիշեր թող այստեղ մնայ, վաղը կանուխ Ուստայի տունը կը ճամբեմ, – ըսաւ ոսկերիչ Թորոսը:

Ուստան ու Նազարը Խայաճանի տանիքէն իջան բարտիներուն մէջ: Յետոյ առուի եզերքէն մտան Ուստայենց փողոցը:

Աշուղ Նազար, շփոթի մէջ ինկած, մի քանի անգամ հարցումներ ուղղած էր Ուստային: Բայց ան ոչինչ ըսած էր: Բարտիներէն դուրս ելած ատեն՝ վախցաւ որ ժանտարմը ուղղակի իրենց կողմը կուգար, զէնք ձերբակալելու համար: Ժանտարմը անցաւ կամուրջին վրայով՝ առանց զիրենք նկատելու:

Դուռը բացողը Նիգարն էր: Ուստան այնպէս ներս մտաւ, որ կարծես ողբական մը կը վերադառնար: Նիգարի համար ան իսկական Քէօր Օղլին էր դարձեր:

– Ինչո՞ւ ուշացար, արիմարդ: Ինոնց աչքերն ալ դուռը մնացին:

Նազար նորէն ոչինչ հասկցաւ: Ինքզինքը աւելի խորունկին մէջ ձգեց: Ան յաճախ այդ խորունկէն քաշած էր՝ անիմանալի բաներ հասկնալու համար: Երբ Ուստայի տունէն ներս մտաւ այնպէս ըզգաց, ինչպէս ծառերուն մէջէն քալած ատեն կը զգար ուռենիի եւ կամ կաղնիի շուքերուն տարբերութիւնը:

Ուստայի տունը Նազարի համար հետըզհետէ կարծես Սօսեաց անտառի խորհրդաւորութիւնը կ'առնէր: Բան մը կար, որ Ուստան չէր ուզեր ըսել, իր շուրջի լռութիւնը կ'ըսես աւիշի լարերուն պէս ձայն կուտար: Նազար տակաւին թօնրատան քով չտեղաւորուած՝ գլուխը պահ մը վեր վերցուց այդ խորհրդաւոր ձայնին ունկնդրելու համար:

– Ուստա, միջոցին մէջ անծանօթ բան մը կայ, – ըսաւ Նազար ու անոր դէմքը կարծես արձանի պէս քար կտրեցաւ, երբ խորութեան մէջէն լսեց շատ ծանօթ ձայն մը, որ իր երգերուն մէջէն անցած էր:

– Ուստա, ի՞նչ կը լսեմ, Զէյնապի ձայնը ձեր տունէն կ'առնեմ, – ըսաւ:

Կը զգար, որ հրաշքը պիտի կատարուէր, պիտի բացուէին իր աչքերը:

Դուրսի ժանտարմներու սարսափը, հեռաւոր թնդանօթի որոտները այդ երեկոյ այնքան ազդած էին Զէյնապի վրայ, որ ան ինքզինքը հիւանդ կը զգար: Խաթէ եւ Նիգար ի զուր խնդրած էին, որ Զէյնապ այդ երեկոյ աւելի կանուխ անկողին երթայ: Զէյնապ երեխայի մը պէս յամառ էր դարձեր ու կը սպասէր, որ Ուստայի հետ ներս մտնէր Աշուղ Նազարը: Ան սպասեց երկար, յետոյ նոյնպէս երեխայի մը պէս համոզուեցաւ, որ զինք պիտի արթնցնէին, եթէ ներս մտնէր Աշուղը:

(Շար. 454)

DÉCEMBRE 1981

au Centre Culturel N. FRINGHIAN
6, Ave. Bourgain - Issy-les-Moulineaux

JEUDI, 10 DECEMBRE
à 20 h. 30

Projection - Débat

— « ARMENIE 1900 »
de *JACQUES KEBADIAN*
(Film presenté en Novembre 1981, au Festival de Grenoble)

— « 24 HEURES DE LA VIE D'UN EDITEUR ARMENIEN: JEAN - CLAUDE KEBABDJIAN

VENDREDI, 18 DECEMBRE
à 18 h. jusqu'à Mercredi 24 Décembre
— *Exposition:*
Graphismes et écritures «LA TERRE»
de JEAN - PIERRE SEFERIAN
et YERICHE DJERGAIAN

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ
ԶՈՅԳ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐԸ

—O—

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը, ինչպէս ամէն տարի, այցելութիւն մը կազմակերպած է զոյգ հանգստեան տուները (Մոնմորանսի եւ Անոյի), Կիրակի, Դեկտեմբեր 6–ին:

Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ քանոնի էլլա Փէհլիվանեան եւ երգչուհի Աննա Քարաքայա:

Այս առթիւ օթոքառ մը վարձուած ըլլալով, փափաքողները կրնան մասնակցիլ: Մեկնում՝ Փլաս Լէոն Պլումէն ժամը 13·15–ին, Իսիի Հայոց Եկեղեցիէն ժամը 13·30–ին: Ճշգապահ ըլլալ:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան օրինական ընդհ. ժողովը կը գումարուի, Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12, ժամը 16–ին, իր կեդրոնատեղին՝

32, Rue de Trévise — 75009 Paris
Métro: CADET

Օրակարգ.–
– Գործունէութեան եւ հաշուական տեղեկատուութիւն,
– Նոր վարչութեան ընտրութիւն,
– Զանազան հարցեր:

Կը հրաւիրուին Ընկերակցութեան անդամները:

Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Գասգասեանի հոգեհանգստեան առթիւ.– Իր զաւակները 250, Տիկին Վ. Դարբինեան, Տէր եւ Տիկին Ջօհրապ Տէր-Եղիայեան 100–ական, Մեսրոպ Գասգասեան 50: Ճգնաւորեանի հոգեհանգստեան առթիւ.– Ճգնաւորեան ընտ. 30: Նուպար Լաքինեանի յուղարկաւորութեան առթիւ. Ժագ Մանուկեան, Տիկին Կարապետեան 50–ական, Խաչատուրեան ընտ. 30, Տիկին Գաբրիէլեան 10: Տագէսեանի հոգեհանգստեան առթիւ.– Տագէսեան եւ Գորշեան ընտ. 50: Տիկին Մկրեանի յուղարկաւորութեան առթիւ. – Անթիքաճեան եւ Ծատուրեան ընտ. 50–ական, Արաքսի Քիւփէլեանի հոգեհանգստեան առթիւ.– Վ. Քիւփէլեան 100, Տիկին Ա. Էքմէքճեանի յուղարկաւորութեան առթիւ.– Մկրտիչեան ընտ. 100, Տէր եւ Տիկին Ժագ Թերզիպաշեան, Տիկին Մըսըրլեան 50–ական, Տէր եւ Տիկին Քէչեան 100, Բիրեան ընտ. 50: Վ. Խալօղլեանի թաղման առթիւ.– Ասատուրեան եւ Անրի Գօլորի եւ զաւակները 100–ական: Յ. Տիրիկեանի թաղման առթիւ.– Այրի Տիկին Զապէլ Տիրիկեան 200, Տիկին Մ. Պօղոսեան 500, Մշակոյթի Տուն, Թէլոյեան ընտ. (Վալանս) 100–ական, Տիկին Տէրտէրեան եւ զաւակները, Յ. Պօղոսեան 50–ական, Հ. Մարգարեան, Գըլըճեան ընտ., Հ. Աւետիսեան 30–ական, Տիկին Աստղիկ Տէրտէրեան 50 Ֆ.

DE RETOUR DE SON RECITAL A MILAN
ET DE SA TOURNEE DANS LE NORD DE LA FRANCE

RECITAL
DE LA PIANISTE
Huguette Agéderian
le Samedi, 5 Décembre, à 20h30 précises
A l'Eglise de St. Merry (Beaubourg) — 76, Rue de la Verrerie
Oeuvres de BACH — CHOPIN — LISZT
Entrée libre

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ ԵՒ
ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տիկին Արշալոյս Թադէոսեան, իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր բարեկամներուն եւ ընկերուհիներուն, որոնք հետաքրքրուած են իր հիւանդութեան ատեն, եւ կ'ընէ հետեւեալ նուէրները.– 300 Ֆ. Համազգայինի Մանկապարտէզին (Մարսէյլ), 300 Սամուէլ-Մուրատեան Վարժ.ին, 300 Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժ.ին, 300 Փարիզի Կապոյտ Խաչի դպրոցին, 300«Ազատամարտ»ին (ըստանալ«Յառաջ»էն) և 300 Ֆ.«Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Նախապետ Նախապետեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Տագէս Օհանեան եւ Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան, կը նուիրեն 100–ական Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

Գրիգորեան գերդաստանի ննջեցեալներու յիշատակին, Տիկին Թագուհի Գըրիգորեան կը նուիրէ 100 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏՕՐԵԿԱՆ

ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Դեկտ. 6, ժամը 17էն կէս գիշեր
Dans les salons de l'Hôtel GEORGE V. — Ave. George V. Paris 8

Bernard Dédédjian et son Ensemble

ORCHESTRE TZIGANE
Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով.– 763. 38. 54
Մուտք 50 Ֆ. – Ուսանողներու՝ կէս գին

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ
ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կահաւորուած վարձու երկու սենեակ, նախընտրաբար Քլամարի կամ Իսի – լէ – Մուլինոյի շրջանը, շուրջ երկու ամսուան համար:

Դիմել.– 642. 75. 52

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա–Քօլոմպի մասնաճիւղը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր – ընկերուհիները, Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 10, ժամը 20·30–ին՝
CENTRE CULTUREL
Rue Robert Lavergne — Asnières

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ

Աւանդական ԲԱԺԱԿԻ ՕՐԸ այս տարի եւս տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Դեկտ. 13, ժամը 13-ին, Եան'ց Գլէօպի սրահին մէջ. –
5, Avenue Reille - 75014 Paris
– ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ.– 13·30
ՃԱՇԱԳԻՆ 80 Ֆ.

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները, մինչեւ Դեկտեմբեր 10, հեռաձայնելով.–

ՄԱՌԱՆ Հաստատութիւն 535. 85. 26
ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ 985. 36. 53
ՃԷՋՎԷՃԵԱՆ (փոստ 15) 236. 54. 48

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՎԱԼԱՆՍ

Այս Կիրակի, Դեկտ. 6, ժամը 10-ին հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ՝
ՏԱՐՕՆ ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Նիսի եւ շրջակայքի հոգեւոր հովիւ

Կը քարոզէ. –
ՎԱԶԳԷՆ ՎՐԴ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ վարչութիւնը, կը ծանուցանէ թէ՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 13–ին, Ս. Յակոբայ տօնին եւ Եկեղեցւոյս անուանակոչութեան առթիւ, հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ՎՐԴ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն: Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ՝ Եկեղեցւոյս «ԿՈՄԻՏԱՍ» Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Սիրով կը հրաւիրուին Լիոնի եւ շրջանի Հայութիւնը, ներկայ գտնուելու սոյն արարողութեանց:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը եւ Տիկնանց Միութիւնը իրենց սրտագին վշտակցութիւնները կը յայտնեն՝ Այրի Տիկին Արուսեակ Նահապետեանի, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Օհանեանի, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ժագ Օհանեանի եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկին Ջաւէն Նահապետեանի եւ զաւակներուն, եւ ընտանեկան բոլոր անդամներուն՝ Նախապետ Նախապետեանի մահուան առթիւ:

Այս առթիւ, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը եւ Տիկնանց Միութիւնը կը նուիրեն 200 Ֆ. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

RESERVEZ VOTRE SOIREE
DU 13 MARS
AU CHATEAU DES FLEURS
MARSEILLE

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ | ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՅԱՌԱՋ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ»
ԹԻՒ 15

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԻ

«ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ»

ՍՓԻՒՌՔԻ ՎԷՊԸ

ՔԱՆԻՑՍ ՏՊՈՒԱԾ, ՄԻՇՏ՝ ՍՊԱՌԱԾ

Գին՝ 70 Ֆ. – Թղթատարի ծախքով 80 Ֆ.
Դիմել՝ «ՅԱՌԱՋ»ի

RESTAURANT
EREVAN

ՀԱՅԱՍՏՈՒՆ
ԵՐԵՒԱՆ

Իր աւանդական ճաշացուցակով եւ սովորական հաճելի մթնոլորտով՝ կը սպասարկէ Ձեզի:

RESTAURANT EREVAN
26, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS
TÉL. 770. 85. 81

ՈՒՐԲԱԹ եւ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆՆԵՐԸ՝
Վ Ի Գ Է Ն
Ընկերակցութեամբ՝ ՍԻՄՈՆԻ
ժամը 21·30-էն սկսեալ կը ներկայանայ իր հայկ. ժողովրդական երգերով, զուարթացնելով ձեր երեկոյթը:

Fermé le Mardi — Փակ է Երեքշաբթի

TRAITEUR EREVAN
29, RUE BERGÈRE – 75009 PARIS
TÉL.: 523. 44. 73

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ուսանողաց Օգն. Միութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Պ ե ր ճ Յովնանեանէ 100 Ֆ. փոխան ծաղկեպսակի, Գէորգ Կարապետեանի մահուան առթիւ. ու նաեւ հետեւեալ նուէրները 1981 – 1982 տարեշրջանին համար.– Տէր եւ Տիկին Պարոյր Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Յովնանեան 200–ական Ֆ.:

×

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է, փոխան ծաղկեպսակի, Լեւոն Աճէմեանի մահուան առթիւ.– Կիւմիւշեան ընտ., Պր. Լեւոն Ճերանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ճերանեան, Աղապապ Աճէմեան (Մարսէյլ) 100–ական Ֆ.:

×

Կապոյտ Խաչի Անիէռ - Պուա–Քօլոմպի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է.– Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ծառուկեանէ, Տէր եւ Տիկին Յ. Յարութիւնեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Հիսայեանէ 100-ական Ֆ., Տիկին Ենովա Քէչիչեանէ 50 Ֆ փոխան ծաղկեպսակի, Ազատուհի Սիմսարեանի մահուան առթիւ:

ՇԱԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
5
SAMEDI
5 DÉCEMBRE
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.054
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
57e ANNÉE — No 15 054

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԻՊՐՈՍ

«ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՊԷՏՔ Է ԽՕՍՔ ՀԱՍԿՑՆԵԼ»
Կ'ԸՍԷ ԿԻՓՐԻԱՆՈՒ

Կիպրոսի Նախագահը, որ դէպի Միացեալ - Նահանգներ ճամբուն վրայ, Փարիզ հանդիպած էր, տեսնուելու համար Նախագահ Միթերանի հետ եւ ապահովելու Ֆրանսայի օժանդակութիւնը կիպրական դատին, պատասխանած է նաեւ Մոնտի հարցումներուն: Կիփրիանու կ'անդրադառնայ զինուորականներուն իշխանութեան գլուխ գալուն ու կ'ըսէ. - «Սկիզբը, տարուած էինք մտածելու, որ որոշ ձեւով, զինուորականները թերեւս աւելի կողմնակից կ'ըլլային զրոյցի քան քաղաքայինները, որովհետեւ անոնք չէին վախնար որ ամբաստանուին, որպէս զիջումներ ընող: Դժբախտաբար սխալուեցանք, արագօրէն նկատել, որ ոչինչ փոխուած է Թրքական կողմը: Միշտ, կատարուած իրողութեան նոյն քաղաքականութիւնն է: Ինչ որ կը յուսանք, գլխաւորաբար, այն է որ թէ Կիպրոսի բարեկամները եւ թէ Թուրքիոյ բարեկամներն ու զինակիցները ճնշում բանեցնեն Անգարայի վրայ, որպէսզի զայն առաջնորդեն աւելի ճկունութեան, աւելի հասկացողութեան կամ թէ առնուազն չքաջալերեն զրաւման իր քաղաքականութիւնը: Ընելիքներէս մէկն է՝ Նախագահ Ռեկընի»:

Կիպրոսի Նախագահը նաեւ շատ բան կ'ակնկալէ Ֆրանսայէն, որու նախագահին՝ համակրանքին Կիպրոսի նկատմամբ, ծանօթ է եւ բացատրած է անոր՝ «տեւականները ողբերգութեան, զոր կ'ապրինք մեր հայրենիքին հիւսիսային մասին զրաւումէն ի վեր, եօթը տարի է»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԻՒԼԷՆԹ ԷՃԷՎԻՏ, Թուրքիոյ նախկին վարչապետ եւ Հալքի պարագլուխ, բանտ առաջնորդուեցաւ Հինգշաբթի օր: Ամիս մը առաջ, դատապարտուած էր չորս ամիս բանտարկութեան, քննադատած ըլլալով կուսակցութիւնները լուծելու որոշումը: Բազմաթիւ միջամտութիւններ եղած էին, ի մէջ այլոց Բ. Միջազգայնականի, որու անդամ էր Էճէվիտ իր Հալքով, Անգարայի զինուորականներու մօտ, որպէսզի բանտարկութիւնը «խնայուի», բայց՝ ապարդիւն: Բանտ առաջնորդուած ատեն, Էճէվիտ ըսած է.- «Կը նախընտրեմ ազատ բանտարկեալ մը ըլլալ քան ազատ մարդ մը, որ բանտարկեալի պէս կ'ապրի»: Այս բանտարկութիւնը պէտք է ցնոր տնօրինութիւն յետաձգէ Եւրոպայի Հասարակապետութեան 660 միլիոն տոլարի (5 տարուան վրայ) օժանդակութիւնը, արդէն սակախուած, Նոյեմբերին:

ԺՈՐԺ ՖԻԼԻՈՒ Հաղորդակցութեանց նախարարը, նամակով մը Հեռատեսիլի Ա. կայանին (Թի - էՖ - 1) դժգոհութիւն յայտնած է, Մանիլի երախաներուն, մանչ թէ աղջիկ, պոռնկութեան վերաբերող փաստանկարին առիթով: Նախարարը կը ցաւի որ «զգայացունց»ի տեղի տրուած է սհադին դրամ մսխելով, ոչ պատշաճ փաստանկար մը ներկայացնելու համար: Ժ. Մ. Քավաստաբուն կերպով հակազդած է այս անակնկալ «գրաքննութեան» առթիւ ձախ նախարարի մը կողմէ: Յիշենք որ փաստանկարին մէկ հեղինակն էր՝ Ժաք Գարրիէլեան, ծանօթ ռըփորթըր:

ԻՐԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԱՐԳԻԼՄԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՕԳՆԱԿԱՆԻՆ ՀԵՏ

ՆՈՐ ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆ ՄԸ ԵՒՍ
ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐԸ
ԱԶԳԱՅՆԱՑՆՈՂ

Թեհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիք»ի Նոյ. 28 եւ 29-ի թիւերէն քաղելով կուտանք նոր մանրամասնութիւններ, Իրանի մէջ հայերէնի դասաւանդութիւնը արգիլող ծանօթ շրջաբերականի յուզած հարցին մասին:

×

Այսպէս, Նոյ. 28-ին, Թեհրանի հայկական վարժարաններու Կեդրոնական հոգաբարձութենէն պատուիրակութիւն մը հանդիպում ունեցած է Կրթական Նախարարի օգնական Պ. Պիազարի հետ եւ անոր պարզած՝ շրջաբերականի յարուցած դժուարութիւնները: Պարսիկ պաշտօնատարն խոստացած է հարցը բազմակողմանի քննութեան ենթարկել:

Միւս կողմէ, ուրիշ շրջաբերական մը՝ Մարմնամարզական Հիմնարկութեան կողմէ հրապարակուած, այլ բարդութիւններ ստեղծած է նաեւ հայկական գաղութին: Շրջաբերականէն պատճէններ ղրկուած են երկրի բոլոր ակումբներուն կարգին «Սիփան» եւ «Արարատ» կազմակերպութիւններուն եւս: Ուստի, Նոյ. 28-ին, Թեմական Խորհուրդի նիստին արծարծուած է հարցը: Ներկայ եղած են նաեւ հայ երկու երեսփոխանները, Առաջնորդարանի փաստաբանը Ալբեր Բեռնարտի, «Սիփան» եւ «Արարատ» կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները: Շրջաբերականի թիւ 4 յօդուածը կ'ըսէ. «Միայն այն ակումբները կրնան գործունէութեան իրաւունք ունենալ, որ իսլամական պայմաններով եւ Մարմնամարզական Հիմնարկութեան հսկողութեան տակ կը գտնուին եւ յատուկ արտօնագիր ունին յիշեալ Հիմնարկութեան կողմէ: Արտօնագիրը պիտի տրուի Տէյ ամսուան սկիզբէն» (Դեկտեմբեր 21-էն սկսեալ): Նիստի ընթացքին որոշուած է անհրաժեշտ քայլերու դիմել, առաջքն առնելու համար մեր մարզական ակումբները ազգայնացման տանող շրջաբերականի գործադրութեան:

Հայերէնի արգիլման եւ մարզական ակումբներու ազգայնացման, ինչպէս նաեւ այլ հարցերու վերաբերող համաձայնագիր մը կնքուած էր անցեալին պետական իշխանութեան եւ Թեմական Խորհուրդի միջեւ: Ստեղծուած նոր պայմաններու լոյսին տակ, Թեմական Խորհուրդը որոշած է յանձնախումբ մը կազմել, որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ կրթական եւ այլ հարցերու լուծում նախատեսող ծրագիր մը պատրաստել, ներկայացնելու համար Կրթական Նախարարի առաջարկած յանձնաժողովին:

×

«Ալիք» Նոյ. 29-ի իր խմբագրականը կը խորագրէր «Զգաստ եւ համբերատար», դրուատելով հայ աշակերտութեան արի կեցուածքը իր մայրենի լեզուն արգիլող շրջաբերականին դէմ եւ թելադրելով զգաստ ու համբերատար ըլլալ մինչեւ շօշափելի արդիւնքի մը հասնիլը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՊՈՌԱԼ ԴԷՊԻ ԲԱՑ ԾՈՎԵՐԸ...

Այս տարի Շուէտական Ակադեմիան Նոպէլի գրականութեան մրցանակաւոր ընտրեց պուլկար գրագէտ մը, որ հրէական ծագում ունի, որ Անգլիոյ մէջ կը բնակի եւ որ գերմաներէն կը գրէ:

Քանի՞ երկիրներու անունները յիշուեցան այս երեք տողերուն մէջ:

×

Ինծի միշտ այնպէս կը թուի թէ իրաւունք չունինք փոքրիկ ազգի մը պատկանելու ... եթէ կ'ուզենք մեծ ոստումներ ընել: Եւ քանի որ մենք չենք որ ազգային պատկանելիութեան ընտրութիւնը պիտի ընենք աշխարհ գալու ատեն, եթէ կ'ուզենք խիկապէս մեծ ոստումներ ընել, աշխարհ գալէ վերջ մեզի կը մնայ ընել մէկ բան միայն. մեր փոքրիկ աշխարհէն դէպի դուրս այնքան շատ կամուրջ նետել, որքան կրնանք: Այսինքն կերպով մը լքել՝ մեր փոքրիկ աշխարհը:

×

Փոքրիկ ազգութիւնը կղզի մըն է, կէսամայի կղզի մը, որուն նաւամատոյցին գրեթէ ոչ մէկ օտար նաւ կը մօտենայ: Եթէ ծնած ես այդ փոքրիկ կղզիին վրայ եւ եթէ կը յամառիս մնալ հոն, կրնաս թերեւս երջանիկ կեանք մը ապրիլ, բայց հազիւ քանի մը մեթր քառակուսի դետին պիտի ունենաս, վրան քալելու համար:

Մենք՝ Հայերս լաւ գիտենք թէ ինչ կը նշանակէ փոքրիկ կղզիի մը բնակիչը ըլլալ: Ճիշդ է որ թերեւս տարածուած ենք դէպի աշխարհին ամէն կողմը, ճիշդ է որ երկրագունտին վրայ չկայ կէտ մը ուր ոտք կոխած չըլլանք, բայց եթէ խիկապէս մենք մե՛նք ենք, բնակիչն ենք ուրեմն փոքրիկ կղզիի մը, ուր ամէն ձայն կը հասնի թերեւս, ուրկէ սակայն ոչ մէկ ձայն դուրս կ'ելլէ դէպի օտար հորիզոն: Այս կղզին երբեք իր տեղը չունեցաւ եւ պիտի չունենայ շուէտական Ակադեմիի գրականութեան Նոպէլեան մրցանակի քարտէսին վրայ: Որովհետեւ, կարծես մարդակերներ ըլլային այդ կղզիին բնակիչները, ո՛չ ոք կը հասկնայ անոնց լեզուէն կամ գիրէն, մինչեւ իսկ հետզհետէ նոյնինքն իրենք, այդ կղզիին բնակիչները...: Այս փոքրիկ կղզիին մտքի ու գրչի մարդիկը գիտեն թէ իրենց գործածած լեզուն իրենց բանտն է, բանտ մը զոր իրենց ձեռքով կը հիւսեն իրենց շուրջ, ինչպէս շերամը կը հիւսէ իր մետաքսեայ բանտը, որմէ դուրս պիտի չկարենայ ելլել երբեք: Անոնք մերթ ընդ մերթ դառնութեամբ եւ յուսահատօրէն կը նային իրենց մէկ քանի ցեղակիցներուն, որոնք, աւելի լայն հորիզոններու որոնումի ի խնդիր, հեռացած են իրենց կղզիէն կամ լեզուէն, եւ դարձած են օտար ոստաններու բնակիչ, նոյնիսկ սկըսած են պատիւներու արժանանալ, ճանչում գտնել այդ ոստաններուն մէջ: Յուսահատօրէն կը նային անոնց եւ հարց կուտան թէ կ'արժէ՞ շարունակել յամառիլ այս փոքրիկ կղզիին վրայ, որուն շուրջ ջուրերն ալ կը բարձրանան օրէ օր, որ հող կը կորսնցնէ ամէն վայրկեան, որուն ժայռերը ամէն րոպէ կը փշրուին հովերուն եւ ծովերուն դիմաց աւազ դառնալով: Բայց յուսահատութենէն շուտ կը փրկուին անոնք եւ գիտնալով հանդերձ թէ ոչ ոք պիտի լսէ իրենց ձայնը, անոնք ծովուն դիմաց դէպի անհուն կը պոռան իրենց թոքերուն ամբողջ ուժովը: «Ո՛չ, մենք պիտի շարունակենք մնալ այս կղզիին մէջ եւ պիտի մեռնինք այս կղզիին վրայ:

×

«Պիտի մնանք այս կղզիին մէջ եւ պիտի մեռնինք այս կղզիին վրայ...»:

Եթէ միայն այս մէկ նախադասութիւնը կարենային անոնք պոռալ անգլերէն, գերմաներէն, ֆրանսերէն, ռուսերէն, իտալերէն, սպաներէն լեզուով, իրենց ձայնը կը հասնէր թերեւս մինչեւ Շուէտ եւ մինչեւ աշխարհին միւս ծայրամասը...:

Բայց այդ միակ նախադասութիւնն անգամ տեղ պիտի չհասնի եւ պիտի խեղդուի այն հազարաւոր հովերուն կողմէ, որոնք կը ծեծեն բաց ծովերը...:

Ռ. Հ.

V. S. D.
եւ Հայ Քոմանտօները

Վէ - էՍ - Տէ (Ուրբաթ, Շաբաթ, Կիրակի) իր վերջին - Դեկտ. 3/9, 222 - թիւին մէջ, երեք էջնոց թղթակցութիւն մը լոյս ընծայած է, որու չակերտուած խորագիրն է (յիշատակուած նաեւ կողքին վրայ) հայկ. քոմանտօներու սպառնալիքը՝ «մեր յաջորդ թիրախն է՝ ֆրանսական ոստիկանութիւնը»: Թերթին Պէյրութի յատուկ թղթակիցն է՝ Ժաք - Մարի Պուրժէ, որ պտըտած է հայկ. թաղերը, նախ՝ Պուրճ - Համուտ, ներկայ եղած է Վարդան Եպիսկ. Տէմիրճեանի մատուցած պատարագին Քառասուն Մանկանց եկեղեցւոյ մէջ, ապա մասնակցած նաեւ ճաշին:

Յետոյ՝ կապ հաստատելով ԱՍԱԼԱյի հետ, գացած է արեւմտեան Պէյրութ, ու շէնքի մը եօթներորդ յարկը տեսնուած Յակոբ Յակոբեանի եւ Ալեք Ենիգոմշեանի հետ, որ գլխաւորաբար թարգմանի դեր կատարած է:

×

Թերթը լոյս ընծայած է հարցազրոյցէն զատ, բազմաթիւ նկարներ:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Ինչպէս ամէն ամսուան առաջին Կիրակին, վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ Միտք Եւ Արուեստ»ի նոր, 56-րդ, թիւը (որով կը լրանայ «Միտք եւ Արուեստ»ի հրատարակութեան 5-րդ տարին), հետեւեալ բովանդակութեամբ. -

Պէտք է փրկել Ղարաբաղի պատմական յուշարձանները
Հ. ԳԵՂԱՄԵԱՆ

Երբ զոհաբերումը կը դառնայ սպառում՝
ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԻՐԷՃԻՔԼԵԱՆ

Ոչ աւելի քան մարդը յամենայնդէպս
Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

եւ

Michel Leiris; La Quête autobiographique
D. LEUWERS

Ոչ - Առեւտրական Անթուանշան Հաշուեկշիռ

Անկերպարան, տձեւ զանգուած մըն էր տակաւին հայ գաղութը Ֆրանսայի մէջ: Նաւերը անդադրում խլեակներ կը փրսխէին՝ տարտղնելու համար զանոնք հողային տարածութիւններու մացառներուն կամ մեծ քաղաքներու ներքնուղիներուն մէջ: Գիւղացի, բանուոր, ուսուցիչ թէ մտաւորական համապատասխան գործ մը գտնելու հնարաւորութիւն չունէր: Պէտք ընէր ինչ որ ներկայանար: Ագարակային գործ ըլլայ թէ գործարանի ծանր աշխատանք: Միակ սեւեռակէտն էր՝ «ուր հաց՝ հոն կա՛ց»: Գեհենային տարիներէ ետք, ծայր տուած էր գոյութեան նոր ձեւի պայքար: Կիներ սկսան գրեթէ անվարձք, մեքենաներու առջեւ լուսցնել՝ պլուզներու ապսպրանքները հասցնելու համար: Արհեստաւորները վերածուեցան հնակարկատներու: Եախկին առեւտրականները փոխակերպուեցան կանանչեղէնի եւ պանանի փերեզակներու:

Տպարանի նմանող նկուղներու հաստատումով եւ թերթեր հրատարակելու փորձերով սկսան կռիւները: Նախ՝ իրարու ձեռքէ յաճախորդ խլելու, ապա գրաշարներու «ճակատամարտը» մէկը միւսէն առաջ ոտքերը տեղաւորելու նկուղէ մը ներս, ի վերջոյ՝ հայ գաղութի կազմաւորման սկիզբը հանդիսացող՝ քաղաքական դիրքաւորումներ, վէճեր, բախումներ:

Այ՛ս է բոլորին ալ կեանքին ընթացքը, շատ քիչ տարբերութեամբ, առաւել կամ նուազ սայթաքումներով, արկածներով, քինախնդրութեամբ:

Բայց, որովհետեւ, ամէն մարդ լաւագոյնս կը ճանչնայ, առաւելապէս, ի՛ր շրջանակը, ես պիտի շրջիմ միայն տպարան : խմբագրատան չուրջը, ուր փթթեցաւ եւ խամրեցաւ մեր երիտասարդութիւնը:

Արամ եւ ես արհեստակիցներ էինք: Երկուքս ալ դարձած՝ իրարմէ տարբեր, երկու հակառակորդ թերթերու հիմնական գրաշարները: Զիրար չէինք ճանչնար տակաւին, երբ օր մըն ալ զիրար գտանք նոյն թերթի տպարանին մէջ:

Երկուքս ալ ճանչցած էինք դժուարութիւններ, ցմրուր ըմպած բազմատեսակ դառնութիւններ, ինչ որ պէտք է անհետացնէր ամէն թիւրիմացութիւն եւ մեզ զօդէր իրարու առաջին օրէն իսկ: Բայց այդպէս չեղաւ: Մենք երկու ծայրամասեր էինք որ երբեք իրարու պիտի չհանդիպէին: Դժուար կը թուէր մտերմանալ և նոյնիսկ ունեցանք բախումներ: Սակայն 15 տարուան միասնական կեանքը հարթեց ամէն դժուարութիւն, ձուլեց մեզ իրարու, ուրկէ ո՛չ միայն բացակայ չէ Արփիկ, այլեւ մեր բարեկամութեան վրայ հսկող, մեր ներքին կիրքերը բարեխառնող արթուն պահակ:

Ցարատեւ այս շփումները ստեղծեցին հաւաքական, ընտանեկան ներդաշնակ յարաբերութիւն եւ դարձանք «Երեք Մուսքըթէռներ:

Ինքնահաւանութեան վերագրուի այս բացատրութիւնը թէ ամբարտաւանութեան, զիս չի յուզեր բնաւ: Եթէ ուրիշներ եղած են թումանեանական «Քաջ Նազար»ներ, սերվանթէսեան «Տոն Քիշոթ»ներ, երբե՛ք չափազանցութիւն չէ Ալեքսանտր Տիւմայի հերոսներուն տարազը նետել մեր ուսերուն:

Ճիշդ է թէ մեր պարտականութիւնը Թագուհիին պատիւը փրկել եւ պետութեան հիմքը անխախտ պահել չէր, բայց նոյնքան նուիրական եւ հետեւողական ճիգ՝ Հայու պատիւը բարձր պահելու, հայ դիմագիծը չարատաւորելու, գաղութի հաւասարակշռութիւնը պահպանելու:

Եթէ Տարթանեանի թղթածրարը գողնալու եւ զինք սպաննելու կարդինալեան էնթրիկներ բարդութիւններ ստեղծեցին Թագուհիի սուրհանդակին եւ ընկերներուն, անոնց կեանքը խլելու գնով, նոյնքան ուժգին որոտումներ պայթեցան մեր գանկին եւ ներքին կեանքին մէջ:

Մուսքըթէռներու արշաւէն աւելի արկածալից եղաւ տպարան – խմբագրատան ճակատագիրը: Ամէնքս ալ ունեցանք մեր անտանելի տագնապի, ընկրկումի եւ արցունքի պահերը:

Հիմա, Արամ եւ ես մեր ետին ունինք յիսուն տարուան գրաշարական կեանք:

Այսօր, երբ երկուքս ալ կոչուած ենք հանգստեան, վերածուած՝ մեր տուներուն փոշիները սրբելու «քուրջի» կտորներու՝ մեր փոշիացումէն առաջ, մտածումներս կը յամենան այդ վեթերան բարեկամիս վրայ, որ յիսուն տարի չարունակ ամէն օր, ինծի պէս, մեկնած է գործի առաջին մեթրոյով, ամփուլներու լոյսին տակ բոլորովին կորսնցուցած տեսողութիւնը, ստիպուած է «ճերմակ գաւազանի» ապաւինիլ իր տեղափոխութիւններու ընթացքին, մինչ իմ մէկ աչքս բոլորովին կուրցած՝ դարձած եմ միականի...

Եղած ենք աւելածու, սպասաւոր, օրակեալ գործաւոր: Տքնած, չարչարուած, սպառած, աչքերը վրայ տուած, բայց դառնութիւն չունինք: Դժգոհ չենք եւ չենք սրտնջար մեր տեսողութեան կորուստին համար, քանի խմբագրական աշխատանքին առընթեր, ատիկա իբր արդիւնք ունեցած է ուրիշներու աչքերը բանալու, ուրիշներու մտքին մէջ լոյս ծաթեցնելու, Հայու կրակով վառելու ուրիշներու սրտերը:

Ինչպէս հաշմանդամ «անսէն քոմպաթանը» հպարտ է իր շքանշաններով, մենք հպարտ ենք մեր կորսնցուցած աչքերով, քանի այդ կորուստը եղած է յանուն ազգին:

Դրսեցի մը երբեք պիտի չկրնայ ըմբռնել հայ խմբագրատուն – տպարանէն ներս կատարուող անսահմանելի տքնանքը: Ո՞վ պիտի կարենայ, օրինակ, հասկնալ որ այն պարագային երբ եւրոպական օրաթերթերու իւրաքանչիւր «ռիւպրիք» իր առանձին խմբագիրը ունի, այն ատեն երբ եւրոպական թերթի կէս կամ մէկ էջը իր սեփական տողաշարը ունի, հայ թերթը կը տպուի միայն մէկ խմբագիրով եւ մէ՛կ տողաշար մեքենայով՝ ամբողջ թերթի կազմութեան համար:

Կը նշմարուի՞ արդեօք, որ այս պայմաններու տակ ո՛չ խմբագիրը, ո՛չ ալ գրաշարը իրաւունք ունին հիւանդանալու...: Քառասուն աստիճան ջերմը կամ արկածի մը ծանր հետեւանքները, երբեք արդարացում չեն պաշտօնի գլուխ գըտնուելու բացակայութեան: Տողաշար մեքենան անգամ զրկուած է խանգարումի իրաւունքէ ... այլապէս հարկ պիտի ըլլար սթանտարտիստ մը վարձել՝ բողոքներու պատասխանելու համար:

Ո՛չ խմբագիրը ժամանակ պէտք է կորսնցնէ գրիչը կաղամարին մէջ թաթխելու, ո՛չ գրաշարը պէտք է յամենայ անընթեռնլի բառի մը վրայ: Լարուած ժամացոյց՝ որ պէտք է բանի առանց կաղացումի:

Շնորհիւ անհատական արթնամտութեան եւ անսպառ եռանդի, առեւտրական շատ ձեռնարկներ ճոխացած՝, հարըստացած, հաստատուն հիմեր են նետած եւ միայն խմբագրատուն – տպարանները մնացած են «դաղթականական» վիճակի մէջ, որովհետեւ ծառայած են, բացառաբար, հայ մշակոյթին եւ գրականութեան եւ ասիկա խոտոր կը համեմատի հարստանալու ըմբռնումին, ինչպէս պարագան է հայ գրագէտին:

Տպարան – խմբագրատո՛ւն ... իրարմէ անբաժան, զիրար ամբողջացնող հաստատութի՛ւն: Գիրի ու գրիչի անսպա՛ռ չտեմարան: Գրականութեան ու արուեստի նախադո՛ւռ: Հերարձակ լոյսերու նախագաւի՛թ: Կապարի վրայ քանդակուող ոսկետառերու հանքանի՛ւթ:

Ասկէ՛ է որ կը մեկնին բերնէ արձակուած խօսքերը, գլուխներու մէջ կուտակուած գաղափարներն ու յղացումները, սրտի բոլոր թրթռացումները, որպէսզի միշտ նոր հատորներով ճոխանան գրավաճառներն ու գրադարանները, որպէսզի զանգուածները դուրս գան տգիտութենէ:

Աւա՜ղ, գիտենք սակայն, թէ աւերներ գործող որքա՛ն խմբագիրներ, աշխարհը հիմէն սարսող քանի՛ քանի թերթեր խճողած են հրապարակը՝ հակաշրջուած տեղեկութիւններով, յերիւրանքներով, զրպարտութիւններով...: Ի՞նչ հոգ թէ տիեզերքը վերածուի ահաւոր հրդեհի:

Եւ ահա՛, մտածումներս կը վերադառնան դէպի Արամ, դէպի երրորդութիւն, ուր տարբեր էր հեռանկարը, տարբեր՝ ջանքին ու սրտհատումին իմաստը:

Հիմա, հին «փլատակներէն» մնացած է կանգուն մէ՛կ հոգի միայն, որ ստեղծած է նոր երրորդութիւն, երիտասարդ երրորդութիւն որ, անշուշտ, պիտի դիմագրաւէ նոր դժուարութիւններ, սակայն, վստահաբար, նոյն յամառութեամբ պիտի շարունակէ նոյն ուղին, աւելի թարմ երանգապնակի մէջ թաթխելով հայ համայնքին տենչերը:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Գ. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՍԻՄՊՈԶԻՈՒՄ

(Բ. և Վերջ)

Իսկ ինչ որ նշանակալից էր, Թուրքիոյ հնութիւններու եւ թանգարաններու Ընդհ. Տնօրէնութեան կողմէ Փրոֆ. Ն. Եարալըմճը հեռագրով կը յայտնէր իր հաւանութիւնը՝ չկարողանալով անձամբ ներկայ ըլլալ:

Դեսպան Սերճօյ Ռոմանոյ բովանդակալից զեկոյցով մը կը բացատրէր այս գիտաժողովին կարեւորութիւնը Իտալիոյ մշակութային յանձնառութիւններու ընդհանուր շրջածիրին մէջ: Ապա խօսք կ'առնէին կարգաւ՝ Փրոֆ. Ա. Ալփակոյ – Նովելլոյ, որ կը ներկայացնէր Միլանոյի Հայ Մշակոյթի Կեդրոնին գործունէութիւնը, Փրոֆ. Ճանդարլոյ Պոլոնեզի, Գերպ. Դոկտ. Էնրիքոյ Կալպիաթի եւ Դոկտ. Արմէն Զարեան, որոնք այլեւայլ տեսանկիւններէ կը մերձենային հայ և իտալ պատմական ու մշակութային փոխյարաբերութիւններու հարցերուն:

Կէսօրէ վերջ, ժամը 3-ին, Սիմպոզիումի մասնակցողները կ'առաջնորդուէին այցելելու Լէոնարտոյի Վերջին Ընթրիքը եւ այլ գլուխ – գործոցներ: Ժամը 17.30-ին՝ Միլանի Հնախօսական Թանգարանին մէջ տեղի կ'ունենար պաշտօնական յանձնումը՝ Հայաստանի Պետութեան կողմէ նոյն Թանգարանին նուիրուած խաչքարին: ԺԳ. – ԺԴ. դարերու գործ այս խաչքարին նուէրը կը խորհըրդանշէ Հայերու երախտիքն ու գնահատանքը հայ ճարտարապետութեան եւ Արուեստին ի նպաստ Իտալիոյ եւ յատկապէս Միլանի մէջ տարուած կոթողային աշխատանքին: Այս արարողութենէն վերջ, ժամը 8-ին, հիւրերը՝ մասնաւոր կառքերով՝ կը մեկնէին դէպի Վիչենցա քաղաքը, որ իրենց հիմնական կայքը պիտի ըլլար Սիմպոզիումի օրերուն:

Սեպտեմբեր 26-ի առաւօտեան 10-ին, Վիչենցայի Փալլատեան հոյակապ «Թէատրոյ Օլիմփիքոյ»ին մէջ, տեղւոյն քաղաքապետին ներկայութեան, տեղի կ'ունենար բացումը գիտական առաջին նիստին, որու ընթացքին կը ներկայացուէին երեք աւագ զեկուցումներ՝ Սիմպոզիումի հիմնական երեք բնանիւթերու մասին: Քոլումպիայի համալսարանին հայագիտութեան ամպիոնին վարիչ՝ Փրոֆ. Նինա Կարսոյեան կը խօսէր հայ մշակոյթի յուշարձաններուն ծանօթութեան առընչակից հարցերու մասին: Դոկտ. Արմէն Զարեան կը կարդար «Հայաստանի յուշարձաններու պահպանման» կոմիտէին նախագահ Փրոֆ. Գրիգոր Հասրաթեանի զեկոյցը՝ յուշարձաններու պահպանման հարցերուն վերաբերեալ: Փրոֆ. Հասրաթեան չէր կարողացած Իտալիա ժամանել: Հուսկ՝ Հռոմի համալսարանէն Փրոֆ. Փաօլոյ Քունէոյ կը վերլուծէր յուշարձանները փրկելու եւ վերապրեցնելու առաջադրանքին կապուած գիտարուեստական եւ իրաւական հարցերը: Կէսօրէ վերջ, որ ազատ թողուած էր, հիւրերը առիթն ունեցան այցելելու Վիչենցայի գեղարուեստական կոթողները:

Սեպտեմբեր 27-ի առաւօտէն սկսեալ իրարու յաջորդող 9 նիստերու ընթացքին՝ կարդացուեցան 47 հաղորդումներ, որոնց մեծ մասը կը հայէին ծանօթութիւն բնանիւթին, 9 հատը պահպանումի եւ 5 հատը յուշարձաններու փրկութեան եւ վերապրումի հարցերուն: Ծանօթութիւն բնանիւթին վերաբերեալ հաղորդումներն ալ, իրենց կարգին, հետեւեալ կերպով կը դասաւորուէին. – 6 հաղորդում՝ պատմական աղբիւրներու եւ վաւերաթուղթերու մասին, 11 հաղորդում՝ արուեստի, 11 հաղորդում՝ ճարտարապետութեան, 5 հատ մանրանկարչութեան մասին: Զեկուցողները կը պատկանէին 14 տարբեր երկիրներու եւ իրենց միջեւ կը գտնուէին 27 Հայեր: Սիմպոզիումին պաշտօնապէս իրենց մասնակցութիւնը յայտարարած էին 113 հոգի՝ 22 երկիրներէ. պաշտօնապէս զեկուցում յայտարարած անձերէն ոմանք չէին կրցած ժամանել: Այս զեկուցումները, թէեւ չկարդացուեցան, սակայն պիտի հրատարակուէին Սիմպոզիումի Գործերու հատորին մէջ, եթէ բնագիրները ժամանակին հասնէին Կազմակերպիչ Յանձնախումբին:

Հայագիտութեան կալուածին վերա-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

«ՎԻԿՏՈՐԻԱՅԻ» ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

Անցան օրեր: Զուբարը, երեւի, Թափալցեանին մոռացաւ, Թափալցեանն էլ Զուբարին մոռացած կը լինէր ու կը լինէր. մի անգամ յիշել էր՝ ի՞նչ օգուտ էր ստացել, որ նորից յիշէր:

Ուր որ էր՝ աշունը պիտի վրայ հասնէր, երբ Եղիա Զուբարը մի անգամ թէ՝

– Գարեգին, այն Թափալցեանի որտեղ ապրելը գիտե՞ս:

– Այո՛,– ասացի, չհասկանալով, թէ ինչո՞ւ յանկարծ միտն ընկաւ Ապարանցի երիտասարդը:

– Շտապ կանչիր Երեւան,– կարգադրեց նա,– հիւրանոցում էլ մեր հաշուին տեղ վերցրու նրա համար:

Հեռագրիս հետեւեց Քրիստափոր Թափալցեանի պատասխանը. «Տասն օրից սպասէք ինձ»:

×

Տասն օր անց, ինչպէս, յայտնուեց, առաջուայ պէս թեւի տակ հաստափոր մի թղթապանակ: Նստեց գրասեղանիս մօտ եւ, ինչպէս ասում են, սիրտը դատարկեց:

– Թէ ինչ տառապանքներ կրեցի անցած երկու ամսում՝ միայն Աստուած է յայտնի,– ձայնի մէջ յողնածութիւն, խօսեց նա:– Դուք էլ գրող էք, պիտի հասկանաք՝ ինչ է նշանակում գործ կորցընելը. ոնց որ թանկագին մի բան ձեռքիցդ գետի մէջ ընկնի: Թէ կարող ես՝ գտիր: «Վիկտորիա»յի վերջին տարբերակը, որ բերել էի այստեղ, շատ հեռու էր տանը մնացած սեւագրութիւնից, ինչ հարկաւոր էր՝ դրա վրայ էի կատարել: Մէկ ուզեցի ձեռք քաշել ամէն ինչից, մէկ էլ՝ տեսայ, որ չեմ կարող. աշխատանքս զուր պիտի չանցնէր: Ու, գիշերն էլ ցերեկ դարձնելով, գործի անցայ. ստեղծեցի նոր «Վիկտորիա»: Չեմ կարող ասել՝ առաջի՞նն էր լաւ, թէ՞ վերջինը. երկուսն էլ մօտ են սրտիս:

Ինձ մնում էր հանգստացնել նրան:

– Լաւ է այն, ինչ լաւ էլ վերջանում է,– ասացի:– Իսկ հիմա անցնենք ընկեր Զուբարի մօտ, տեսնենք ինչո՞ւ է կանչել ձեզ:– Հեռագիրը նախագահի անունից էի տուել:

Զուբարը, Թափալցեանին որ տեսաւ, տեղից վեր ցատկեց, մօտեցաւ, գիրկն առաւ նրան:

– Սիրելի Քրիստ,– ուրախ – ուրախ բացականչեց նա,– թէ իմանաս ինչի՛ եմ կանչել, աշխարհը քոնը կը դառնայ. «Վիկտորիադ» գտել եմ:

Թափալցեանը գոյն տուեց, գոյն առաւ: Պոկուեց Զուբարի գրկից, փլուեց առաջին պատահած աթոռին:

Զուբարը կորցրեց իրեն. ուրախութի՞ւնն էլ մարդուն այդ օրը գցէր: Հասկացրեց, որ ջուր հասցնեմ Թափալցեանին: Սա ձեռքով հեռացրեց բաժակը:

– Երանի գտած չլինէիք, ընկեր Զուբար,– հազիւ կարողացաւ ասել,– գտնելու դէպքում էլ՝ երանի չյայտնէիք ինձ:

Զուբարը շշմեց լսածից. հարցական՝ մէկ Թափալցեանին նայեց, մէկ՝ ինձ:

Ես լռիւ հասկացայ Թափալցեանին. հիմա էլ, ահա նրա վերջին աշխատանքն էր ջուրն ընկել: Հարկադրուած եղայ մի քանի խօսքով Եղիա Զուբարին պատմել քիչ առաջ Թափալցեանից իմացածս:

(Շար.– 3)

բերեալ ուսումնասիրութիւններուն որ-պէս դրական արդիւնք՝ կ՚արժէ յիշատակել հետեւեալ հրատարակութիւններու ներկայացումը որ կատարուեցաւ Սիմպոզիումի աշխատանքներու միջոցին. –

1. – Երեւանի մէջ կայացած Հայ Արուեստի Միջազգային Բ. Սիմպոզիումին Գործերուն հրատարակութեան երեք հատորները – չորրորդը պատրաստութեան մէջ է: – Հրատարակութիւնը խմբագրած է Հայկական ՍՍՀ Գիտութիւններու Ակադեմիայի կողմէ:

2. – Հայ Միջնադարեան Արուեստին նուիրուած հոյակապ հատորը գերմաներէն լեզուով հրատարակուած արեւ. Պերլինի մէջ: – Գունաթ տէս Միթթէլալթէրս ին Արմէնիէն, – հեղինակներ՝ Դըրնըրսէս – Մնացականեան – Սահփան – եան:

3. – Վիէննայի Մխիթարեան ձեռագրատան թիւ 697 ձեռագիր Աւետարանի բարձրորակ գունատիպ հրատարակութիւնը խնամուած Հ. Պուչհաուզէնէ եւ փրոֆ. Հ. Ֆաէնցէնի կողմէ:

4.– Փրոֆ. Վ. Բարսեղեանի նախաձեռնութեամբ կազմուած հայկական ճարտարապետութեան լուսանկարչական Արխիւի նախադծին հիմնական հաւաքածոյին առաջին հատորը մանրալուսանկարչական դրութեամբ – Մայքրոֆիչ – :

Սեպտեմբեր 29-ի Երեքշաբթի օրը ամբողջութեամբ տրամադրուած էր Վիչենցայի շրջակայքը գտնուող Փալլատեան պալատներու եւ դարպասներու այցելութեան, որ գեղարուեստական վայելքի եզական պահեր պարգեւեց ներկաներուն: Իսկ Սեպտեմբեր 30-ի, կէսօրէն վերջ, ժամը 6-ին, Փիացցոլա սուլ Պրէնթա աւանին «Քոնթարինի – Սիմէս» հոյակերտ պալատին մէջ տեղի ունեցաւ բացումը խաչքարերու ցուցահանդէսին՝ որ պիտի տեւէ մինչեւ Նոյեմբեր 30: Այս ցուցահանդէսը իր ամբողջութեան մէջ կազմըւած է խաչքարերու մեծադիր գունաւոր լուսանկարներէ եւ մասամբ ալ խաչքարերու կաղապարուած նմանատիպ վերարտադրութիւններէ: Կազմակերպիչները կը յուսան որ այս ցուցահանդէսն ալ գտնէ՝ նախապէս կազմակերպուած հայ ճարտարապետութեան կոթողներու ցուցահանդէսին յաջողութիւնը եւ շրջի զանազան երկիրներ:

Նոյն ժամանակ Երկիր եւ Մշակոյթ կազմակերպութիւնը իր պատուիրակութեան զեկուցման աղնթեր՝ եւ որպէս վկայութիւն պարսկական հողին վրայ գտնուող պատմական վանքերուն պահպանումին համար տարուած աշխատանքներուն, պալատի մուտքին կից սրահին մէջ կազմակերպած էր առանձին լուսանըկարչական վաւերական ցուցահանդէս մը որ մասնաւոր ուշադրութեան արժանացաւ:

Սեպտ. 30-ի առաւօտեան նիստին վերջին պահը եւ յետմիջօրէի նիստը սահմանուած էին վիճաբանութեան, որ տեղի տուաւ կարծիքներու օգտաշատ փոխանակութիւններու:

Սիմպոզիումի եզրափակիչ նիստը տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 1-ի առաւօտ՝ Վիչենցայի «Քորտելլինա» պալատին Թիէփոլեան աւագ դահլիճին մէջ: Այս պալատին մէջ է որ հիւրընկալուած էին Կարգադիր Յանձնախումբին պաշտօնական հիւրերը՝ Սովետական Միութենէն եւ այլ երկիրներէ: Եզրափակիչ նիստի ընթացքին՝ Փրոֆ. Ա. Ալփակոյ – Նովելլոյ կարդաց ուղեգծային սկզբունքներու բանաձեւ մը, քաղուած Սիմպոզիումի ընթացքին երեւան եկած մայր գաղափարներէն, որ ընդունուեցաւ ջերմ ծափահարութիւններով: Սոյն բանաձեւը յանձնըւած է հայ եւ միջազգային մամուլին՝ իբրեւ Սիմպոզիումի եզրափակիչ խօսք:

Միեւնոյն օրը, կէսօրէ վերջ ժամը 2-ին, ամբողջ բազմութիւնը մեկնեցաւ դէպի Վենետիկ, ուր ժամը 4-ին սկսաւ այցելութիւնը Մխիթարեաններու Ս. Ղազար Մայրավանքին, Թանգարանին ու Մատենադարանին: Սիմպոզիումի մասնակցողները գլխաւորուած էին՝ Հայաստանի վարչապետի տեղակալ Ա. Կիրակոսեանէ: Ջերմ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ վանքին մխիթարակերտ դրադարանի դահլիճին մէջ, ուր նախ բարի գալուստի ողջոյնը ուղղեց, յանուն Միաբանութեան, Հ. Ներսէս Վրդ. Տէր Ներսէսեան, որուն փոխադարձեց տեղակալ Ա. Կիրակոսեան նոյնքան ջերմ եւ զգայուն խօսքերով:

Վենետիկի քաղաքապետարանին կողմէ տրամադրուած մասնաւոր շոգենաւ մը, ապա, հիւրերը կը փոխադրէր դէպի Վենետիկի քաղաքապետարանը՝ Քա-Ֆարսեթթի: Քաղաքապետը Վենետիկէ բացակայելով, հիւրերը կ՚ընդունուէին փոխ – քաղաքապետին կողմէ, որ կ՚ունենար ջերմ արտայայտութիւններ հայ խալ եւ մանաւանդ հայ – վենետիկեան մշակութային ու պատմական փոխ – յարաբերութիւններու մասին: Հուսկ, Քաղաքապետարանի խորհրդարանի դահլիճին մէջ կը կնքուէր վեցամեայ գործակցութեան պաշտօնական պայմանագրութիւն մը ընդմէջ՝ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիային եւ Միլանի Հայ Մշակոյթի Ուսումնասիրութեան եւ Վաւերագրումի Կեդրոնին:

Սիմպոզիումի կարեւորագոյն արդիւնքներէն մէկն է այդ, քանի որ գրաւականն է թէ սկսուած աշխատանքը կը շարունակուի:

ԴԻՒԱՆ
ՄԻԼԱՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՎԱՒԵՐԱԳՐՈՒՄԻ ԿԵԴՐՈՆԻ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀՈՂԱԹԵՐԹ

ԸՆԿ. ՀՐԱՉ ԿՈԹՈՂԵԱՆ

Հասած ենք դարաշրջան մը՝ որուն վերջին քսանամեակը կ՚ապրինք տխուր հողերանութեան մը մէջ: Խոնարհ եւ անանուն ընկերոջ մը մահը կ՚անտեսուի նոյնիսկ իր ընկերներէն, աւելին՝ իր հարազատներէն, որոնք կը զլանան մահազդ մը թերթերու մէջ. ափսոս պատճառ կ՚ըլլայ, որ ընկերներ զրկուին ափ մը հող ցանելու մխիթարանքէն: «Զայն տըւէք ոզերք»ին արձագանգները, աւա՜ղ, չենք լսեր: Սիրտերն ալ կարծէք քարացած են: Համատարած անտարբերութիւն՝ դէպի հայ ժողովուրդի խնկելի աւանդութիւնները: Քանի մը ամիս առաջ հաւատաւոր ուրիշ ընկերոջ մը՝ Մարգար Պապիկեանի անշուք, «մոներմիկ» շրջանակի մէջ կատարուած թաղումէն ետք, նոյն պատկերին ականատես եղանք՝ ընկեր Հրաչ Կոթողեանի պարագային: Ընկերը իր մահկանացուն կնքեց Նոյ. 23-ին:

×

Ողբացեալին ծանօթ եմ Պոլսէն: 1920ին Ազգ. Խնամատարութիւնը որբանոցներէն կը հաւաքէր չափահաս տղաքը, մօտ 50 հոգի, որոնց մէջ էր Հրաչ: Անոնք, ընկեր Սէրէնկիւլեանի առաջնորդութեամբ, զրկուեցան Արմաշ Երկրագործական դպրոց մը բանալու համար, սակայն քանի մը ամիս ետք վերադարձան Պոլիս, ուրկէ անցան Հայաստան՝ նոյն նըպատակով: Հազիւ ձեռնարկած աշխատանքի, Հայաստանը կը խորհրդայնանար եւ որբերը, ընկեր Սէրէնկիւլեանի ջանքերով, կը վերադառնային Պոլիս, ուրկէ նաւով կը փոխադրուէին Յունաստան: Մեր նաւը կանգ կ՚առնէր Գորֆու: Կը տեղաւորուէին Աքիլլէոնի պալատը: Հրաչ հոն էր. դժգոհ, յաճախ կ՚ըմբոստանար տնօրէնութեան դէմ, որ զինք կը զրկէր, ուրիշ չափահասներու հետ, այլ կղզի մը՝ աշխատելու: Այսպէսով կը զատուէինք իրարմէ 1923-ին եւ ես Փարիզ կուգայի:

1925-ին Պէլվիլի «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի կազմակերպած մէկ հանդէսին հանդիպեցայ Հրաչին, բայց այս անգամ ո՛չ իբրեւ որբ, այլ՝ կուսակցական ընկեր էինք:

×

Ընկեր Հրաչ Կոթողեան մոլեռանդ դաշնակցական էր. անզիջող իր սկզբունքներուն մէջ եւ բծախնդիր՝ կուսակցական բարքերու:

Սիրելի Հրաչ, ընդունէ այս քանի մը տողերը իբրեւ փունջ մը ծաղիկ թարմ շիրմիդ:

ՑԱՔԵԹ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ, Նոյ. 14-ին մեռած է ընկերուհի Արաքսի Բանեան: Ողբացեալը տարիներու վաստակ ունի «Յուսաբեր» Մշակ. Ընկերակցութեան շրջանակէն ներս: Թաղումը կատարուած է Նոյ. 15-ին: Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ կատարուած արարողութեան նախագահած է Թեմին առաջնորդը՝ Զաւէն Արք. Չինչինեան: Ցաւալի արարողութեան դամբանականներ խօսած են Զաւէն Արք. եւ Տոքթ. Սուրէն Պայրամեան, վեր առնելով ողբացեալին ծառայութեան ոգին:

×

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ (Լոս Անճըլըս) մէջ տեղի ունեցած է պարսկահայ նկարիչ Սմբատ Կիւրեղեանի գործերու ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են գիւղական կեանքէ, Սպահանի պատմական-ճարտարապետական կառոյցներէ, հայկական եկեղեցիներէ ներշնչուած ջրաներկ աշխատանքներ: Սմբատ Կիւրեղեան թափանցիկ գոյներու, լոյսի ու շուքի վարպետ արուեստագէտն է: Ցուցադրուած գործերուն մէջ ուշադրութիւն գրաւած են մասնաւորաբար «Հայկական հարսանիք»ը, «Փողոց մը գիւղին մէջ»ը, «Թոնիրին շուրջ»ը եւայլն:

×

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ Ս. Աստուածածին Ազգ. Վարժարանին մէջ, Հոկտեմբերին, տեղի ունեցած է հայ մշակոյթի ամիսը: Ուսուցիչները ամբողջ ամսուան ընթացքին, աշտուները խօսած են հայ մշակոյթի եւ այդ մարզին մէջ նպաստ բերած դէմքերու մասին: Քանի մը անգամ բարձրագոյն դասարաններու աշակերտները հաւաքուած են սրահ եւ յատուկ նիւթի մը շուրջ դասախօսութիւններ տուած են տնօրէնը՝ Վարդգէս Ղազարեան, Տոքթ. Գառնիկ Գալստեան եւ աշակերտ Ալբեր Աստուրեան:

×

ՍՈՖԻԱՅԻ մէջ, Նոյ. 6-ին մեռած է տեղւոյն պետական երգիծական թատրոնի հիմնադիրներէն Սարգիս Մուհիպեան: Ծնած էր 1921-ին: Բ. Աշխարհամարտէն ետք մտած է «Երեւան» Մշակ. Կազմակերպութեան մէջ եւ աշխատած երգչախումբէն եւ թատերախումբէն ներս: Գ. Սունդուկեան թատերախումբին մաս կազմելով դերեր ստանձնած է «Ռուզան», «Պաղտասար Աղբար» եւ այլ թատերախաղերու մէջ: 1950-ական թուականներէն նուիրուած է պուլկար թատրոնին, մարմնաւորելով առաւելաբար երգիծական թատերախաղերու մէջ կարեւոր կերպարներ:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ԶԷՅՆԱՊ ԶՐԱՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երբ դուռին ձայնն առաւ, Զէյնապ ըսաւ Խատճէին.

– Եկաւ, Խատճէ, Աշուղն է:

Ու Նազար մութ խորութեան մէջ Զէյնապի այդ ձայնը լսեց:

– Չէ, աղջիկս, եկողը Ուստան է: Աշուղն ըսած է որ վաղը կուգայ:

Խատճէն կը համոզէր Զէյնապը, որ հանդիստ ընէ: Թերեւս գիշերով պիտի ուզէր լսել Աշուղ Նազարի այն երգը, որ երգած էր բակին մէջ: Խատճէն ինքն ալ լսած էր այդ երգը ու լացած:

– Աշուղը չէ, Աշուղը չէ. Ուստան ըսաւ, Աշուղը վաղը պիտի գայ:

Նիգարն էր խօսողը:

Զէյնապ համբուրեց բարի երեխայի մը պէս:

Ուստան պատմեց Նազարին, թէ ինչպէ՛ս գիշեր մը իր դուռը թակած եւ ըսպասուհուն հետ ներս մտած էր Զէյնապը հրաշքի մը պէս:

– Էն գիշեր ես ալ երազիս մէջ տեսայ, – մէջ ինկաւ Նիգարը՝ իր ամուսինին չյիշեցնելու համար նոյն գիշերուան իրենց կռիւը:

Ուստան շարունակեց պատմել, թէ ինչպէս միջոցներ մտածեր էր Զէյնապը Նիգարի հագուստով, գաղտնի ճամբաներով Սպիտակ Ձիաւորին հասցնելու համար. թէ ինչպէս խօսած էր Աշուղին: Այո՛, այո՛, այդ օրը միայն իմացեր էր, որ ան խաբած էր զինք, Եաղուպի զինետան մէջ գլխէ դուրս բաներ գրուցեր էր:

– Ես ըսի, արխմարդ, ես ըսի որ, – մէջ ինկաւ Նիգար:

Իրաւ, Ուստան բոլորովին մոռցած էր, որ Աշուղէն խաբուած ըլլալը Նիգարին առջեւ չպէտք է խօսէր:

[illegible]

[illegible]

– Միայն թէ Նազար, [illegible] Զէյնապը լեռ բարձրացնելու:

Ուստան տժգունեցաւ յանկարծ վախցաւ որ ժանտարմներ են ու աճապարանքով դէպի դուռը գնաց:

Աշուղ Նազար, ծանր գլուխը մի քիչ առաջ բռնած, մտիկ կ՚ընէր, եւ իր առջեւ կը բացուէր լուսաւոր ճամբայ մը: Ան իր երգերով այնքան ուժեղ կը զգար որ ըսաւ Ուստային.

– Ուստա, ես վաղը ճամբայ կ՚ելնամ, բանակներու մէջէն առանձին լեռ կը բարձրանամ եւ լուր կը հասցնեմ Սպիտակ Ձիաւորին:

– Ինչպէ՞ս, Նազար, ինչպէ՞ս, – հարցուց Ուստան ուրախութենէն, երեխայի մը պէս ինքնիրմէ ելած:

– Վաղը, Ուստա, վաղը: Ես էն ճամբան լուսու պէս կը տեսնամ: Վաղն առաւօտ Վարդանը կուգայ: Էնոր հետ դէպի Վարդաձոր ճամբայ կ՚ելնամ, կը մտնեմ թրքաց ու քրտաց բանակներուն մէջ: Ես կը հասնիմ լեռը, Ուստա, միայն թէ ոչ ոք իմանայ Զէյնապի տեղը, – ըսաւ Նազար եւ գլուխը առջեւ բռնած՝ լուռ ըսկըսաւ դաղտնիքին ունկնդրել, կարծես կ՚ուզէր այդ լռութեան մէջ Զէյնապի շունչը զգալ:

Այդ կարճ լռութեան մէջ Ուստան դեռ իր հարցումին պատասխան կը փնտռէր, երբ կարծես դուռին ձայնը լսուեցաւ:

– Բա՛ց, Ուստա, ես եմ, Մարգարը:

Ուստան, երբ բացաւ դուռը, տեսաւ Մարգարը՝ փոքրիկ ծրար մը կռնակին կապած:

Ի՞նչ կայ, Մարգար, Ուստան հարցուց շուարած:

– Ասորիները, Ուստա, քեզ ալ մատնած են ժանտարմներուն: Ըսած են, որ Ուստան կ՚ուզէ լեռ բարձրանալ՝ ֆետայիներուն օգնելու համար: Կ՚ենթադրեմ, որ մատնողը Աշուղն է, որովհետեւ ժանտարմները հանոցին մէջէն դուրս հանեցին Աշուղը: Ան ժանտարմներուն սիրտը շահելու համար մի քանի անուններ ալ տուած է: Հայտէ, պատրաստուէ, Ուստա, տնտընալու պէտք չկայ: Էնոնք աղբիւրի ճամբան մեզի կը սպասեն. ինծ ըսին, որ առանց Ուստային չվերադառնամ: Աճապարենք, քանի ժանտարմները ձեր փողոցը մտած չեն, – ըսաւ Մարգարը:

(Շար.– 455)

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Պ. Արամ Պետիկեան, Այրի Տիկին Մլքէ Թիւթիւնճեան եւ զաւակները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ-մօր՝

Տիկին ՁԱՊԷԼ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 3-ին, 81 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Դեկտ. 5, ժամը 8.45-ին Սէն-Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցին:

ՅԱՌԱՋ. — Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Արամ Պետիկեանի եւ Մլքէի:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ՄԻՐԻՊԷԼԷՆ՝ Պր. Յակոբ Գալայճեան, հետեւեալ նուէրները բրած է.— Հայ Դատին 1.000, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ, Հայկազեան Վարժարանին, Լիոնի Կապոյտ Խաչին 500-ական, Լիոնի Կարմիր Խաչին եւ «Յառաջ»ին 300-ական Ֆ.:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ

Աւանդական ԲԱԺԱԿԻ ՕՐԸ այս տարի եւս տեղի կ'ունենայ

Կիրակի, Դեկտ. 13, ժամը 13-ին, Եան'ց Գոլէօպի սրահին մէջ.—

5, Avenue Reille - 75014 Paris

— ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ.— 13.30

ՃԱՇԱԳԻՆ 80 Ֆ.

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները, մինչեւ Դեկտեմբեր 10, հեռաձայնելով.—

ՄԱՌԱՆ Հաստատութիւն 535. 85. 26
ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ 985. 36. 53
ՃԷԶՎԷՃԵԱՆ (փոստ 15) 236. 54. 48

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կահաւորուած վարձու երկու սենեակ, նախընտրաբար Քլամարի կամ Իսի-լէ-Մուլինոյի շրջանը, շուրջ երկու ամսուան համար:

Դիմել.— 642. 75. 52

La JAF présente

Diaporama Historique

Le SAMEDI, 5 DECEMBRE, à 21h.
Présenté par NIL AGOPOFF

— Ière Partie:

« LES ARMENIENS ET L'ANCIENNE RUSSIE ».

— IIème Partie:

Audition de l'Opéra «ANOUCH »

Débat sur les conditions de la femme dans la société arménienne du Moyen - Age à nos jours.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ-Պուա-Քօլոմպի մասնաճիւղը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր-ընկերուհիները, Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 10, ժամը 20.30-ին՝

CENTRE CULTUREL
Rue Robert Lavergne -- Asnières

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է.— Տէր եւ Տիկին Գնէլ Կօչկարեանէ 100 Ֆ., Տիկին Զապէլ Գալայճեանի մահուան առթիւ:

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Անգամ մը եւս կը յիշեցնենք մեր ընթերցողներուն, որ «Յառաջ»ի խմբագրատունը բաց է ժամը 8-12.30 եւ 14-18.30: Փակ է Շաբաթ, Կիրակի եւ տօնական օրերը:

Կը խնդրենք որ «Յառաջ»ի անունով կամ չէք-փոսթալի թիւով չղրկուին նուէրները, որոնք կը կատարուին զանազան կազմակերպութեանց ի նպաստ:

«Յառաջ», դիւրութիւն տալու համար նուիրատուներուն եւ բարեսիրական հաստատութեանց, յաւելեալ աշխատանք կը տանի, բայց անհրաժեշտ է որ հաշուապահական բարդութիւններ չստեղծուին թերթիս, այդ առընչութեամբ:

Շնորհակալութեամբ,

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՄՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ

ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ — ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կիրակի, Դեկտ. 6, ժամը 17էն կէս գիշեր

Dans les salons de l'Hôtel GEORGE V. — Ave. George V. Paris 8

Bernard Dédédjian et son Ensemble

ORCHESTRE TZIGANE

Սեղանները ապահովել հեռաձայնելով.— 763. 38. 54

Մուտք 50 Ֆ. — Ուսանողներու՝ կէս գին

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր ամուսնոյն՝ Վաղարշակ Վարպետեանի մահուան 5-րդ տարելիցին ի յիշատակ, Տիկին Վարպետեան 250 Ֆ. կը նուիրէ ողբացեալին սիրելի՝ «Յառաջ»ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Տիկին Լիւսի Փափազեան (Քլիշի-սու-Պուա) 600 Ֆ. կը նուիրէ, առ ի գնահատութիւն՝ տարուած աշխատանքին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Զապէլ Գալայճեանի մահուան առթիւ, Տիկին Հռիփսիմէ Շիրինեան 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ վարչութիւնը, կը ծանուցանէ թէ՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 13-ին, Ս. Յակոբայ տօնին եւ Եկեղեցւոյս անուանակոչութեան առթիւ, հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ՎՐԴ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն: Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ՝ Եկեղեցւոյս «ԿՈՄԻՏԱՍ» Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Սիրով կը հրաւիրուին Լիոնի եւ շրջանի Հայութիւնը, ներկայ գտնուելու սոյն արարողութեանց:

×

ՃԱՇ

Ժամը 12.30-ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ, ժողովրդական ճաշ, ի պատիւ՝ «ԿՈՄԻՏԱՍ» Երգչախումբի անդամներուն: Մասնակցիլ փափաքողները կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյ Դիւանատունը: Ճաշագին՝ 70 Ֆ.:

Aram

DEUX RÉCITALS EXCEPTIONNELS

MERCREDI 9 — JEUDI 10 DECEMBRE, A 20 H 45

Avec la création de la chanson inédite

« DU COTÉ D'ERZEROUM »

Au STUDIO BERTRAND

29, Rue du Général Bertrand, 75007 Paris — Métro: DUROC

TEL.: 783. 64. 66

Tarif unique: 35 F.

Réservation: Billets en vente à la

— *Librairie H. SAMUELIAN*; 51, *Rue Monsieur - le - Prince*, - 75006 *Paris*
Tél. 326. 88. 65 (Fermé Samedi après - midi) et
— *Chez BALTAIAN*; 27, *Rue Bleue* - 75009 *Paris* — Tél. 824. 93. 86

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ
ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՏՕՆԻՆ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 13-ին, Պուլվար-Օսսոյի Հայոց Եկեղեցւոյ պաշտպան՝ Ս. Յակոբ Մծբնացիի տօնին առթիւ, հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ Պատարագի՝ Մատաղօրհնութիւն կը կատարուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Թաղիս Հոգեւոր Հովիւ՝

ՆՇԱՆ ՔՀՆՑ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Béatrice et Jacques BRICOUT

Vous invitent

Samedi, 12 Décembre, à 15 h. précises

à la Salle des Conférences du Musée des Monuments Français

COUPOLE DE CAHORS DU PALAIS DE CHAILLOT

Place du Trocadéro, à Paris

A la projection de leur dernier film:

IMAGES D'ARMÉNIE 81

qui sera suivie d'un Débat

ENTREE LIBRE — NOMBRE DE PLACE LIMITE

RESERVEZ VOTRE SOIREE

DU 13 MARS

AU CHATEAU DES FLEURS
MARSEILLE

ԼՐԱՏՈՒ

Forum - Radio - Ararad

Ամէն Կիրակի առաւօտ, Դեկտ. 6-էն սկսեալ, Ռատիօ-Ֆօրոմի կայանէն՝

98 Mhz.

ժամը 10 - 10.45:

INSTITUT des LANGUES ORIENTALES

Université Paris III

Cours de Littérature Arménienne

1981 — 1982

Par K. BELEDIAN

- Lundi, 7 Décembre
 D. Varoujean (Poèmes Païens)
- Lundi, 14 Décembre
 D. Varoujean (Poèmes Païens)
- Lundi, 4 Janvier
 H. Ochagan (Dzag Bedougue)
- Lundi, 18 Janvier
 H. Ochagan (idem)
- Lundi, 1er Février
 H. Ochagan (idem)
- Lundi, 22 Février
 N. Sarafian (Méditerranée)
- Lundi, 8 Mars
 N. Sarafian (idem)
- Lundi, 22 Mars
 N. Sarafian (idem)
- Lundi, 19 Avril
 Z. Vorpouni (Asphalte)
- Lundi, 3 Mai
 Z. Vorpouni (Asphalte)
- Lundi, 17 Mai
 Z. Vorpouni (Asphalte)

Les cours ont lieu les Lundis de 17.15 à 19.15 à la salle B. 107, 1er étage, au Centre Dauphine - M° Porte Dauphine

OPTIMA Tours

1) JOUR DE L'AN
ET
NOEL ARMENIEN
à EREVAN
DU 26 DECEMBRE AU 8 JANVIER

2) VOYAGE EN ARMENIE DU21 AVRIL AU 5 MAI 1982

Cérémonie du 24 AVRIL 1982

UNION DES ANCIENS ELEVES SAMUEL - MOORAT

Pour la première fois depuis sa création, l'Union des Anciens Elèves du Collège Samuel - Moorat, organise un voyage en Arménie.

Pour de multiples raisons, ce voyage sera exceptionnel. Le succès de cette entreprise permettra de faire un vol direct PARIS — EREVAN et simplifiera toutes les attentes ou formalités que nécessitera le passage par Moscou lors du retour.

Ce voyage est placé sous le signe de la rencontre, aussi tous les anciens du Collège, leur famille et leurs amis seront les bienvenus.

Compte tenu du nombre limité de places dont nous disposons, les inscriptions seront terminées courant Décembre et nous vous recommandons de vous inscrire au plus tôt

3) Départ spécial pour le 24 AVRIL des Anciens Combattants avec Banquet - Gala spécial offert le 25 Avril.
DU 21 AVRIL AU 5 MAI 1982

Renseignements et Inscriptions:

SONIA COUMRYANTZ

OPTIMA Tours

67-69 Rue Quincampoix (angle Rue Rambuteau) 75004 Paris — Tél.: 274 27 20
Métro: Rambuteau ou Etienne Marcel Telex: 211 324 F.

— *Pour les ANCIENS COMBATTANTS: Monsieur KEHAYAN*
124, Avenue Henri Barbusse — 92140 CLAMART; Tél. 642. 73. 10

Lic. A 946 (Agence Agréé INTOURIST)

ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
6
DIMANCHE
6 DÉCEMBRE
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Թիւ 56

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.055

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 15.055

ՊԱՀԵՐ

ՈՉ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ՄԱՐԴԸ, ՅԱՄԵՆԱՅՆԴԷՊՍ

Քալեց մութին մէջ ու վախցաւ։ Պահը ու պատասխանը չարունակեցին սարսուռ անցընել մարմնին բոլոր բջիջներուն մէջէն։ Ջհաւատաց, դարձաւ ետին, գլուխը դարձուց ետին ու նայեցաւ, առանց դանդաղեցնելու առաջընթացը։ Եթէ ուզէր, այդ էգը կրնար գիտել իր նահանջը ու երգ մը ձօնել այդ նահանջին։ Գլուխ–գործոց մը կրնար արտադրել պէպէքի մը չորը փոխելով։ Վայրկեան առաջ սակայն, պէտք է կորսուէր անոր տեսողութենէն։ Ու վստահ էր որ չէր ալ գիտուեր։ Եթէ մէկը վրան յարձակէր, պիտի նախընտրէր տալ ամբողջ ունեցածը։ Ոստիկան չէր ուզեր։ Ի՞նչ հաշիւ ցոյց տար։ Ի՞նչ ելք, ի՞նչ մուտք։ Ի՞նչ գործ ունէր այդ ասֆալթին վրայ։ Ո՛չ, ոստիկան չէր ուզեր։ Եթէ ստիպէին որ խօսի, պիտի ստէր ու չմոռնար սուտը, որպէսզի մնացածը ամբողջութեամբ կառուցանէր այդ միակ սուտին վրայ։ Քանի մը քայլ ու ահա զոյգ մը չուք։ Իսկական զոյգ մը, բայց նաեւ անոնց կողմէն յայտնաբերուող վախ մը։ Ծեբուկ մը կ՚անցնէր առանց ուշադրութիւն դարձնելու եռուզեռի բոլոր օրէնքներուն։

– Միասին սուրճ մը առնենք։

– Կ՚ըլլայ – չըլլար, կ՚ըլլայ – չըլլար, գամ – չգամ, գամ – չգամ…

Պատասխանը ամբողջ Թիւրիմացութիւն էր։ Ասիկա կրնար պատմել ամբողջ աշխարհին, մէկ պայմանաւ։ Կանխաւ պէտք է հաւատային։ Բան մը կար ծնած, անտանելի, անմարդկային երկունքէ մը ետք։

Գրեց՝

Մ. ՊՉԱՔՃԵԱՆ

– Քեզի ուիսքի մը ես հրամցնեմ։

Անհեթեթ ծարաւէ մը բռնուած ճամբորդի մը վերածուած էր յանկարծ։ Գաւաթ մը սառ գարեջուր էր առաջարկը։ Աստիճաններ կը բաժնէին զինք երկվայրկեաններէն։ Ժամացոյց մը, հեռաձայնի խուց մը, կին մը՝ ձերբազատուած իր բոլոր աւելորդաբանութիւններէն ու աւելորդէն։ Ու սկսած էին բարձրանալ։ Ճամբուն վրայ, տղան հանդիպած էր արձակուրդի արեւով ողողուած պատշգամներու, խորունկ, խորունկ աւազաններու։ Քարտէսներու։ Ու չարունակած բարձրանալ։ Մայրեր, արմաւենիներ ու չոճիներ կամար կազմած էին անցքին։ Կը քալէր կինը կողքին, անիմաստ հպումներով։ Պահ մը բախտախաղ կը փորձէին, կը ձանձրանային, կը կորսնցնէին իրենց կուքով ու կը չարունակէին բարձրանալ։ Երեւակայութեան մէջ, մէկը կը գրկէր ընկերակիցը, ինչպէս Թենիսի յաղթական մրցաշարքի վերջին մրցումէն ետք։ Յաւիտենական համբոյր մըն էր վարձատրութիւնը։ Սպիտակ հագած էին երկուքն ալ։ Բայց ինչո՞ւ այսքան անհասանելի տեղ մը դրուած էր դանակը, ինչո՞ւ աւելի վերն էր այդ շիշը։ Որոշած էր խօսիլ։ Մեծ էր Թոքի քաղցկեղէ մեռնողներու թիւը։ Ու շատ կը ծխէր կինը։ Սիկարէթին ծուխը կը սպաննէր մեղկութեամբ, դաւաճանօրէն։ Մատի չնչին մէկ հպումով կրկին լոյս կ՚ըլլար ու վերելքը կը չարունակուէր։ Հիմա արեւներ ու մակոյկներ կը նշմարուէին, գունաւոր ու լաւատես։ Կամուրջներ։ Անուշահոտի սրուակները կ՚անհետանային ու պարտէզ մը, առագաստներ ու ձիեր կը յայտնուէին։ Կարմիր զգեստի մը քղանցքը կը բարձրանար մինչեւ գլխուն մը կեդրոնը ու մրցումի կը հրաւիրէր ձիերէն մէկը։

– Եթէ գամ..

– Ձեմ կրնար կանխաւ գիտնալ…

Ժպիտ մը կը ծաղկէր արդիական կարասիներու միջեւ։ Մինչ կ՚անհետանար կինը, երիտասարդը ազատ կը Թողուր հետաքրքրութիւնը։ Եղէգէ աթոռներու ու սեղանէ մը անդին, միշտ սեղաններէ անդին, գիրկի նմանող բազկաթոռը փորձութեան բոլոր դռները կը բանար դիմացը։ Ո՞ւր գացած էր։ Անկլինի գիրքերուն վրայ բազմած լռութիւնը լրջութիւն կու տար անոնց։ Ամէն ինչ դասաւորուած էր բնական կեանքի մը տուեալներուն համաձայն։ Հոն կ՚ապրէր ան, խոնաւութեան մը մէջ ու անանունութեան։ Վերացական գաղափարի մը լարերուն պըլլուած, ամէն տեղ էր ան։ Մտածումին ամբողջութիւնը, Աթլասի մը նման, դըրկած էր գայն, ապա ոչ մէկ առիթ յանպատրաստի ելոյթի։ Տարաշխարհիկ համ ու բոյր հագած էր յանկարծ հեղուկը անոր ընկերակցութեամբ։ Հոն էր, դիմացը, սեւնալու դատապարտուած, կեղուուած խնձորի մը նման։

– Վենետիկի մէջ հարիւր քան եկեղեցի կայ, Կոթական, Վերածնունդի, պարոք…

– Ահ…

– Ջրանցքներուն մեծագոյնը կը կոչուի Մեծ Ջրուղի, Կռան Քանալ, Կռաճ Պուլվարի պէս…

– Ահ…

Խարկուող սուրճի բուրմունք մը պէտք է ըլլար հասածը։ Վենետիկը կը վերադառնար աշխարհագրական իր դիրքին, կը վերակազմէր իր ջրանցքները ու կը խմէր կնոջ կենացը։ Այլեւս պէտք է խօսէր։ Եթէ կարելի չէր նիւթ մը ընտրել, լռութիւնը պէտք է հնչէր առանձին։ Երբ աւելի կը խորանար մտերմութեան մէջ, շնչառութիւնը տակաւ կը դառնար դըժուար, վիրաբուժական։ Վենետիկ կոնտոլներ ալ կային, կզզեակներ, Իտալացիներ ու Թուրիստներ։ Այո, Թուրիստներ։ Ու անոնք կրակ կը վառէին իրենց անջրպետանաւերուն տակ, պարբերական պատմութիւնները չփոթելով արկածախնդրական հէքեաթներու հետ։ Պէտք է խօսէր, լռութիւնը կը պատրաստուէր ըսպաննելու պահը։

– Վենետիկը հիմնուած է Քրիստոսէ առաջ…

– Չէի գիտեր…

– 451 Թուականին…

– Շատ հետաքրքրական է։

– Ասով հանդերձ, արդիական քաղաք մըն է Վենետիկը։ Պատմական բոլոր կառոյցները գործածութեան մէջ են։ Պալատները վերածուած են քաղաքապետարանի, ոստիկանական կեդրոններու, պանդոկի, ցուցադրասրահի, բնակութեան վայրերու…

– Ահ…

Այդ կոնտոլները միշտ ալ զինք տարած էին տեղ մը։ Միշտ։ Ռիալթոյի կամուրջը կամ Տոճերու Պալատը, Սան – Մարքօ հրապարակն ու Հառաչանքի կամուրջը։ Երազ կառուցող քաղաքն էր իր խօսակցութիւններուն։ Ու հիմա անտանելի

(Շար․ը կարդալ՝ Գ․ էջ)

ԵՐԲ ՋՈՀԱԲԵՐՈՒՄԸ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՍՊԱՌՈՒՄ

Նիւ – Եորքի Կուկընհայմ Թանգարանի ընդարձակ յետահայեցքը (Ապրիլ 24 – Յուլիս 19), նուիրուած Արշիլ Կորքիի, առիթ կու տար կարգ մը գրութիւններու երեւումին հայ մամուլին մէջ՝ սխալ տեղեկութիւններու եւ վերագրումներու պարունակութեամբ։ Անոնց մէջ շեշտը գլխաւորաբար դրուած է Կորքիի եւ իր արուեստին հայկական կողմին ու իր միթոսացումին վրայ՝ որ դիտումնաւոր կերպով կը ծառայէ ազգային ջիղի շոյանքին, առանց խորանալու իր արուեստին մէջ՝ այլ միայն դառնալով անոր շուրջը, ջանալով առասպելական տիպարի մը վերածել զինք։ Կարծէք վերջապէս երկար սպասումէ մը ետք արդարացի առիթ մը ներկայացած է, ուր կարելի է լաւագոյնս զարկ տալ այդ շոյանքին՝ իբրեւ թէ Կորքի ըլլայ այդ ծարաւի եւ սպասումի փրկութեան լաստը։ Այս անվերապահ, խանդավառ եւ գիտական յենարանէ զուրկ մօտեցումը կ՚անտեսէ այն իրողութիւնը, թէ առանց իր հասուն շըրջանի ծաղկումին Կորքի (զանց առնելով իր կարգ մը յատկանշական գործերը) հաւանաբար նկատուէր երկրորդական վարպետ նկարիչ մը ու հաւատարիմ հետեւորդ մը մեծ վարպետներու։ Եւ պատկերացնել թէ այս անվերապահ «մեծարում»ը կը հիմնուի այն արժեւորումին վրայ որ Արեւմուտքը ինքը կը հաստատէ ու Սփիւռքի գոնէ մէկ հատուածը, ըստ սովորութեան, կուրօրէն անոր հետեւելով է որ վերջապէս յանձն կ՚առնէ «ընդունակացնել» կացութիւնը, եւ այն ալ ի՛նչ ձեւով եւ մակարդակով։

Առանց գեղարուեստական չօշափելի տուեալներու քննարկման, ինչ որ փորձած էինք ընել «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի Սեպտեմբերի թիւին մէջ լոյս տեսած «Կենդանի Կապեր» խորագիրը կրող յօդուածով, որեւէ այլ մօտեցում կը մնայ իրապաշտութենէ հեռու եւ անհամոզիչ։ Ինչպէս ակնարկած էինք հոն, Կորքիի ցանկութիւնը ըլլալու անցեալի հայ մշակոյթին եւ հայկական իրականութեան մէկ շառաւիղը պիտի մնար միայն ցանկութիւն ու արժանանար այն կարեւորութեան՝ որքան այլ անհատի մը պարագային։ Նոյն գրութեան մէջ յայտնած էինք այն միտքը թէ «հայկական մշակոյթէն ու աշխարհէն կրած իր ազդեցութիւնները նոյնքան զօրաւոր են, որքան արեւմտեան երկրամասի վարպետներունը»։ Եւ թէ «Մէկը միւսին զոհելը՝ արգելք կը հանդիսանայ Կորքիի գործին ամբողջական ընկալումին եւ ըմբռնման»։

Այնքա՛ն գրուած է արեւմտեան դըպրոցներու եւ վարպետներու Կորքիի վըրայ գործած ազդեցութիւններուն մասին։ Մեր նպատակն էր ասոր կողքին աւելցընել Կորքիի միւս կողմը, որ որոշ չափով կը մնար խոպան, եթէ կարելի է ըսել։ Նախապէս, 1973-ին, «Հայկականութիւնը Արշիլ Կորքիի Արուեստին մէջ» գրութեամբ, լոյս տեսած Պէյրութ հրատարակուող Հայկազեան Հայագիտական Հանդէսի Դ․ հատորին մէջ, անդրադարձած էինք այն կապին որ գոյութիւն ունի Կորքիի եւ հայկական իրականութեան, մշակոյթին եւ ապրումներուն միջեւ։ «Կենդանի Կապեր» յօդուածով ուզած էինք աւելի յստակ եւ տարբերակական հիմերու վրայ դնել մեր մօտեցումը՝ միշտ ի մտի ունենալով սակայն, որ Կորքիի հասուն շրջանի յղացողական ստեղծումը կարելի չէ պատկերացնել առա՛նց Քանտինսքիի վերացականացումին, Միրոյի այլակերպումին եւ ազատ մեկնաբանումին, Մաթթայի նկարչական շարժումին եւ Թանկիի մարմիններու կազմողական ազդեցութիւններուն։ Եւ թէ Կորքիի արուեստը մաս կը կազմէ ամերիկեան նոր դպրոցին եւ ոչ թէ «ամերիկահայ նկարչութեան» ինչպէս 1979–ին գրած է յօդուածագիր մը(*), որու մասին քիչ ետք պիտի անդրադառնանք։ Կորքիի Հայ ըլլալը եւ իր արուեստին մէջ մուտք գործող հայկական մշակոյթի ազդեցութիւնները չեն պայմանաւորեր իր պատկանելիութիւնը ամերիկահայ կամ հայկական նկարչութեան, որոնցմէ առնուազըն առաջինին գոյութիւնն իսկ հարցական է։

Կորքիի օրինակը սակայն հրապարակ կը նետէ հիմնական հարց մը՝ որ է ըսփիւռքահայ արուեստագէտ – սփիւռքահայ

Գրեց՝

ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԸՐԷՃԻՔԼԵԱՆ

հայ հասարակութիւն «խանդարող» կապի հարցը, որու մասին ոչ մէկ «պաշտօնական» օրկան կ՚անդրադառնայ պատճառներու համար՝ որոնք անծանօթ չեն…

Արշիլ Կորքի երեւոյթը սփիւռքահայ իրականութեան մէջ միայն անկիւնադարձ մը չէ, որուն Սփիւռքահայութիւնը իր մեծ մասով դեռ նոր կը սկսի ծանօթանալ։ Արուեստ-ժողովուրդ եւ արուեստագէտ – ժողովուրդ կապը Սփիւռքի մէջ եղած է անբնական (անբնական կացութիւն մը, ինչպիսին Սփիւռքինը, միթէ՞ կրնար բընական կապերու ծնունդ տալ)։ Արուեստը զարգացող իրականութեան մը մէկ արտայայտութիւնն է, իրականութիւն մը՝ որ հասունցած պտուղներով կը յորդի։ Սփիւռքահայ իրականութիւնը այնքա՛ն հեռու է այդ կազմակերպուածութենէն. այս ձեւով, այդ իրականութիւնը կազմող օղակները մնացած են տարտղնուած, որոնցմէ շատեր ժանգոտած են կամ փտած. ուրիշներ ջանացած են պահել իրենց փայլքը կամ առանձինն, ձգուած իրենց ճակատագրին, փորձած են կամ կը փորձեն իրենց օղակը զարգացնել, ընդլայնել։ Կորքի այս վերջիններուն մաս կը կազմէ։

Սփիւռքի բարդ պարագան եւ անկազմակերպ հաւաքականութիւն մը ըլլալը զինք հեռու կը պահեն ինքնուրոյն դիմագիծ մը ձեռք բերելէ՝ առանց որ ինքզինք անջատէ իր շրջապատէն կամ շըրջապատներէն, որոնց հետ իր շաղուիլը անհրաժեշտութիւն է եւ պայման։

Այս դրութեան մէջ է որ սփիւռքահայ արուեստագէտ – հաւաքականութիւն կապը կը ստանայ իր բնորոշումը՝ որ է պակասաւոր յարաբերութիւն մը, որուն մէջ գեղարուեստական հետեւողականութիւնը շատ աւելի մեծ տեղ գրաւած է քան ինքնուրոյնութիւնը։

Կորքիի պարագան այս արդէն սովորութիւն դարձած կացութենէն դուրս կը գտնուի, նախ որովհետեւ ինք ուզած է այդ միաձուլումը ընել «հայկականութեան» եւ իր շրջապատին միջեւ՝ տես –

գերականութեան եւ համամարդկայինին․ երկրորդ, որովհետեւ իր ազգային գեղարուեստական ժառանգութիւնը բացած է այդ տիեզերականութեան վրայ՝ զայն օժտելով ու պարարտացնելով նոր եւ կենսունակ տուեալներով, որոնք քսաներորդ դարու իրականութեան եւ անոր գեղարուեստական արտայայտութիւններուն են։

Սակայն կարելի չէ քննել այս հարցը՝ առանց որոշակիօրէն անդրադառնալու Սփիւռքի դասակարգային բաղադրութեան, յատկապէս այն յարաբերութեան վրայ որ գոյութիւն ունէր կամ ունի նորակազմ սփիւռքահայ քաղքենիութեան եւ հասարակութեան միջեւ մէկ կողմէ՝ եւ տեղական քաղքենիութիւններուն հետ միւս կողմէ։

Պատմական իրողութիւն է որ արուեստին զարկ տուողները եղած են իշխող եւ ունեւոր կարգերն ու դասակարգերը, ինչպէս եւ կրօնական դասը՝ զայն նկատելով իրենց գոյութիւն ունեցող կամ անդոյ գաղափարախօսութեան ամէնէն զօրաւոր արտայայտիչներէն մին։ Պարզ խօսքով նաեւ, նիւթական կարելիութիւններ ունեցողն է որ կրնայ ծախսել արուեստի վայելքին համար՝ երբ գոհացուցած է իր անմիջական պէտքերը գոնէ, մինչ վարի խաւերը, լաւագոյն պարագային, կրցած են միայն հեռուէն հաղորդուիլ անոր եւ որոնց միջամտութիւնը արուեստի ձեւերու ճշդորոշման մէջ չէ եղած այնքան վճռական՝ որքան վերի խաւերունը։

Այսօր, որեւէ ժամանակէ աւելի, արուեստը դարձած է պերճանքի առարկայ, որուն ճակատագիրը մեծապէս ենթակայ է շուկային եւ այլ տնտեսական պայմաններու, ուր մարդիկ դրամին արժեզրկումը կը ջանան դարմանել նաեւ արուեստով։ Զունենալով նախորդող դարերու քաղքենիութիւններու բարձր ճաշակը, դրամի նոր կուտակողներու մեծ մասին գեղագիտական անհեթեթութիւնը եւ կամ անգիտութիւնը հրապարակը լեցուցած է վատորակ անթիւ գործերով։ Այս պարագան յատուկ է գոնէ ոչ – ընկերվարական երկիրներուն եւ յատկապէս անոնց՝ ուր հայկական քաղքենիութիւններու կեդրոնացում տեղի ունեցած է։

Սկիզբէն պէտք է մատնանշել թէ կարելի չէ ջարդէ եւ սպանդէ անցած ցիր ու ցան հաւաքականութենէ մը պահանջել այն՝ ինչ որ կը սպասուի յատակ եւ հաստատուած կառոյցներ ունեցող ընկերութենէ մը։ Արեւմտահայ մշակոյթը հազիւ կը գտնուէր իր ինքնութիւնը ձեռք բերելու սեմին, երբ համատարած աղէտը կը խեղդէր զայն։ Սակայն կարելի չէ նաեւ, ի շահ յառաջխաղացքի եւ զարգացման, առնուազն ընդհանուր գիծերու տակ չքննել կացութիւնը ու չընել անհրաժեշտ ախտաճանաչումը։

Եթէ նիւթի կուտակումը պահանջած է անոր համապատասխան իշխանութիւն, սփիւռքահայ քաղքենիութիւնը Արեւելքի մէջ առանց ճիգի ունեցած է զայն՝ շնորհիւ տեղւոյն համայնքային դրութիւններուն։ Մինչ Արեւմուտքի մէջ զայն ձեռք բերելու համար պէտք ունեցած է արտակարգ ուժի եւ կարելիութիւններու, ինչ որ իրեն կը պակսէին։ Արեւելքի մէջ մրցակցութեան գետինը եղած է շատ հեշտ՝ բաղդատած Արեւմուտքին։

Սփիւռքը տնօրինուած ըլլալով տարբեր շրջապատներով, սփիւռքահայ քաղքենիութեան հակազդեցութիւնը, իր բնակած շրջաններուն մէջ, եղած է տարբեր։ Միջին – Արեւելքի մէջ նորակազմեալ հայ քաղքենիութիւնը ինքզինք մշակութապէս աւելի գերադաս նկատած է քան տեղացի քաղքենիութիւնը։ Անոր հետ խառնուած է այնքանով որ կ՚ամբողջէ իր անմիջական տնտեսական շահերը։ Անկէ անդին՝ հայ զանգուածին պէտք ունեցած է պահելու համար իր մենաշնորհները եւ աւելի ամրապնդելու իր դիրքը յաչս տեղւոյն քաղքենիութիւնը ներկայացնող իշխանութիւններուն՝ բռնանձնելով այդ զանգուածին եւ Պետութեան միջեւ կապը ըլլալու դերը՝ կուսակցութիւններու միջոցաւ։ Աչքառու օրինակը Լիբանանն է։ Միւս կողմէն զանգուածին մէջ քաջալերած է դերադասութեան եւ ցեղային մղումները, անոր տարբերութիւնը տեղացիներէն, որովհետեւ այդ զանգուածին «կորուստ»ով (այսինքն, անոր շաղուելով տեղւոյն իրականութեան հետ) ինք կը կորսնցնէր իր իշխանութեան կռուանը ու իր դիրքը կը տկարանար տեղւոյն իշխանութիւններուն ու քաղքենիութեան նկատմամբ, որ կրնար կլլել զինք։

Արեւմուտքի մէջ սոսր հակառակ պատկերը կը պարզուի։ Հայ քաղքենիութիւնը ինքզինք ստորադաս զգացած է տեղւոյն ծայրայեղօրէն զարգացած ու կազմակերպուած քաղքենիութեններէն եւ իշխանութիւն ունենալու իր պահանջը ուզած է լրացնել ու յագեցնել այն դաշտին մէջ ուր կրնար, այսինքն՝ հայ զանգուածին մօտ, գիտակցելով նաեւ թէ իրեն անհնար է մրցիլ տեղւոյն քաղքենիութիւններուն հետ մշակութապէս եւ տնտեսապէս։ Հեղինակութիւն եւ իշխանութիւն ունենալու իր պահանջը հայ զանգուածին մօտ ձգտած է գտնել աւելի մշակութային խողովակով եւ նուազագոյն ծախքով, ինչպէս սահմանափակ ձեռնարկներով, նուիրատուութիւններով եւ հազուադէպօրէն՝ շինութիւններով։ Մէկ խօսքով, անոնց յատկացնելով կամ տալով այնքան՝ որքան իրեն կ՚ապահովէ ինքնաշոյանքը եւ խնդրոյ առարկայ չի դարձներ իր իշխանութիւնը եւ դիրքը։ Արեւմուտքի մէջ համայնքային դրութեան չգոյութեան պատճառով հայ քաղքենիութեան կապը հայ համայնքին հետ եղած է բաւականին թոյլ՝ բաղդատմամբ Արեւելքի։ Եւ այն քաղքենիութիւնը որ իր շահերը ու ինքզինքը նոյնացուցած է արեւմտեան տեղական քաղքենիութիւններուն հետ ու ամբողջութեամբ կապուած է անոր, հեռու մնալով նոյնիսկ ինքնածանուցումէն, իր անձնական ապրումներու փայփայումէն անդին կարիքը չէ ունեցած հայկականութեան։

Սփիւռքահայ քաղքենիութեան կազմութիւնը սփիւռքահայ իրականութենէն ներս եղած է արուեստական․ ան չէ հետեւած ընկերային հանդրուանային յաջորդական զարգացումի մը․ կամ կանոնի մը։ Ասիկա կը նմանի բնութեան տարբերքով մը հողմացրիւ հատիկներու տարտղնումին, անբնական մէկտեղումին ու հասակ առնելուն անկանոն կերպով, առանց այն զտումին որ բնութիւնը ի՛նքը ինքն իր վրայ ի գործ կը դնէ երկար ժամանակի մը ընթացքին, երբ անկանոնը կը դառնայ բնականոն, յղկուած, ու կը ստանայ նկարագիր։ Այս իսկ պատճառով, այն մշակոյթին որ ան լաւ թէ գէշ զարկ տուած է՝ որպէս իր հետաքրքրութիւններուն եւ ըմբռնումներուն հայելին՝ եղած է անբնական։ Ենթակայ ըլլալով նման պատմա – ընկերային զարգացումի մը՝ սփիւռքահայ քաղքենիութիւնը եղած է ծայրայեղօրէն հետեւողական եւ պահպանողական ու ապահովութիւն զգացած է Արեւմուտքի օրինակին մէջ՝ հետզհետէ իւրացնելով անոր բարքերն ու սովորութիւնները։ Եւ քանի գոյութիւն չէ ունեցած որպէս ձգտում միակեդրոն քաղքենիութիւն մը (վերջերս է որ նոր ձեւով կազմակերպուելու նշաններ ցոյց կու տայ), նոյնպէս գոյութիւն չէ ունեցած արուեստ մը որ գիտակցօրէն կրէ յատուկ դրոշմ՝ դառնալով դպրոց մը որ զատորոշուի այն զօրաւոր ազդեցութիւններէն, թերեւս ամբողջութեամբ արեւմըտեան, զորս կրած է։

Այսպէս է որ Արեւմուտքին նայելով որպէս օրինակ սփիւռքահայ քաղքենիութիւնը, ընդհանուր առմամբ, բաւականին հաւատք չէ ունեցած իմացականօրէն կարող սփիւռքահայերու վրայ՝ մանաւանդ մշակոյթի ծիրէն ներս։ Այս իսկ պատճառով այս մարզին մէջ ան չէ ներդրած այն՝ որմէ համապատասխան անմիջական արդիւնք կը սպասէ (ինքնագոհացում, եսի շոյանք, որդիական պարտականութիւն հանդէպ ծնողքին եւ ընտանիքին՝ անունի «յաւերժացում»ով, իր վրայ ուշադրութեան հրաւէր, իր ներկայութիւնը զգացնել եւ հաստատել, իր դիրքը ամրացնել, իր գերակայութիւնը պարտադրել՝ նոյնի՛սկ իր դասակարգին մէջ, կամ որպէս ճիտի պա՞րտք)։ Ան իր անտաշ անցեալին պատճառով նուրբ հեռատեսութիւնը եւ զարգացած ճաշակը չէ ունեցած բռնելու այն արժէքները, որոնց քօղազերծումը որոշ ժամանակ, համբերութիւն եւ «արկածախնդրութիւն» կ՚ենթադրէ։ Ասոր համար է որ թերեւս զինք կարելի է կոչել նախնական, խակ։ Ինք նախընտրած է «ապահով» ներդրումներ, ինչպէս ազգային կալուած մը – դպրոց, հիւանդանոց, դարմանատուն, եւայլն... – իր անունը անմիջապէս տարածող, զայն յաւերժացնելու փորձ մը՝ միշտ ներկայ ըլլալու համար... (ըսելիք չկայ փայլք և փառաբանում չփնտռող անձնուրութիւններու կամ այն արդար անձնական շահախնդրութեան մասին, որ դրական կերպով մղիչ ուժ կը դառնայ ի սպաս ընդհանուրին՝ փոխանակ եսի մը)։

Սփիւռքի տարածքին հայ իրականութենէն ներս կեդրոնական իշխանութեան չգոյութեամբ՝ մշակոյթին տնօրինումը տեղի ունեցած է հիմնովին եկեղեցիին եւ քաղաքական կազմակերպութիւններուն կողմէ, որոնց երկուքին մէջ ալ իր անմիջական ներկայութիւնը ունեցած է սփիւռքահայ քաղքենիութիւնը։ Գեղարուեստական հարցերն ու արուեստագէտները ենթակայ եղած են այն նոյն հատուածական պայմաններուն, ինչպէս մշակութային միւս մարզերն ու գործիչները։ Աւելին՝ նկատուելով ոչ – արդիւնաբեր «պարապմունք» մը՝ արուեստը մեծագոյն տուժողներէն եղած է սփիւռքահայ իրականութեան մէջ։ Արուեստագէտները իրենց բախտը փնտռած են հոն, ուր յաջողութեան եւ ընդլայնումի կարելիութիւնները շատ մեծ երեւցած են եւ ուր անհամեմատօրէն շատ աւելի գնահատանք գոյութիւն ունեցած է արուեստին հանդէպ, այսինքն՝ Արեւմուտքի մէջ։ Այստեղէն նաեւ այն հսկայական ազդեցութիւնները զորս կրած են սփիւռքահայ արուեստագէտները, որոնք ամբողջութեամբ իւրացուցած են արեւմըտեան ճաշակը եւ որոնց ջախջախիչ մեծամասնութիւնը, չըսելու համար իւրաքանչիւրը, ըստ իր նախասիրութեան եւ գոնէ իր սկզբնական շրջանին փորձած է նմանիլ արդէն գոյութիւն ունեցող արեւմըտեան այս կամ այն դպրոցին՝ աւելի կամ նուազ չափով։ Անոնք որոնք գիտակցօրէն փորձած են պահել իրենց ազգային – մշակութային ինքնութիւնը իրենց արուեստին մէջ, մեկնելով իրե՛նց իսկ իրականութենէն որպէս սփիւռքահայ, թերեւս մասի վրայ իսկ չհամբուին։ Այս տիպի արուեստագէտներու մէջ ամէնէն աւելի աչքառուն Կորքին է։ Ու հիմա որ ան հաստատուն արժէք մըն է՝ ուրեմն պէտք է գործի լծուիլ ու զինք իւրացնել, իրեն «շնորհել»ով շռայլ ածականներ՝ առանց որ հասկցուի իր արուեստը։

Քանի մը չօշափելի օրինակներ աւելի կը պարզեն կացութիւնը։

Զորս օրուան համար մեր Նիւ – Եորք գտնուելու միջոցին, անցնող Մայիսի 27-էն 31, ներկայ ըլլալու համար Կորքիի ցուցահանդէսին՝ առիթը կը ներկայանար ներկայ ըլլալու ազգային տօնակատարութեան մը։ Այդ ճաշ – հանդիսութեան ընթացքին ճառախօսներէն մին (այստեղ անուններ պիտի չտանք․ մեր նպատակը անձերէն աւելի երեւոյթ մը քննել է, խնդրոյ առարկայ դարձնել է այն կառոյցը՝ որ ծնունդ կու տայ նման բաներու), իր ազգային – քաղաքական շատ ջուր վերցնող խօսքին մէջ ուսկի՛ց ուր ներկաները կը հրաւիրէր այցելելու Կորքիի ցուցահանդէսը՝ տեսնելու համար մեծ ամերիկահայու մը գործը, զոր «կարելի էր չհասկնալ, քանի ան մեր ժամանակներէն առաջ էր...»։

Օր մը առաջ իմացած էինք թէ Ընդհանուր Միութեան մը տիկնանց խումբ մը եւս պիտի այցելէր նոյն ցուցահանդէսը...

Դեռ նոյն հաւաքոյթին ընթացքին, գիտնալով մեր հետաքրքրութիւնը Կորքիի նկատմամբ, անձ մը կը մօտենար մեզի ըսելու, թէ «իրեն համար Կորքին Փիքասոյէն մեծ էր»...։

Այս օրինակները պիտի չանցնէին «ըսի – ըսաւ»ի սահմանը եթէ անոնք հայելին չըլլային հասարակաց իրականութեան մը։

Որեւէ ժողովուրդի արդար իրաւունքն է ճանչնալ իր արժէքներն ու թերեւս հըպարտանալ անոնցմով՝ պայմանաւ որ այս մէկը առնուի որպէս իր մասնակցութիւնը համամարդկային յառաջխաղացքին ու չդառնայ կոյր շոյանքը ազգային ջիղին կամ գերադասութեան զգացումի հրահրումին, եւ ծնունդ չտայ անտեղի ապրումներու։

Քիչ առաջ յիշուած երեք օրինակներէն իւրաքանչիւրը իր յատկանշական կողմն ունի։

Եթէ չենք սխալիր, երկու կազմակերպութիւններ կը ձգտին Կորքին նկատել «իրենցմէ», որպէս ազգային նուաճում, որուն արժեւորումով պէտք է արժեւորուին նաեւ իրե՛նք։ Չէ՞ որ իրենք կը պատկանին այն ժողովուրդին որ տուած է Կորքին։ Ցետոյ, որպէս Ամերիկայի մէջ գործող կազմակերպութիւններ, պէտք է բան մը ընեն... Արդէն ուշի մընացած են... Եթէ հիմա չշարժին՝ ի՞նչ պիտի ըսուի իրենց... Ի՞նչ պատասխան պիտի տան այն կծու հարցումին թէ ո՞ւր էին հայ մարմինները այն տարիներուն երբ Կորքի արիւն կու լար։ Բայց ի՛նչ մեղք... Ան ժամանակներէն առաջ էր... Ի՞նչ բան կարելի էր ընել...

Նոյն ճառախօսը (որուն արուեստի հետ ունեցած կապի չափանիշը գիտնալու համար բաւ է կարդալ 1979-ի իր այդ գրութիւնը Կորքիի մասին), հոն կը գրէ թէ Կորքի «կը նկատուի Միացեալ Նահանգներու մեծագոյն նկարիչը» (յետոյ այս մէկը կը վերագրէ Անտրէ Պրըթօնին որ, ըստ մեր ծանօթութեան, ոչ մէկ նման բան գրած կամ արտայայտած է) եւ թէ «Կ՚արժէ մտնել Նիւ – Եորք, Ամերիկեան Արուեստի Ուիթնի Թանգարանը․– Արշիլ Կորքի կը տիրապետէ բոլորին» (յօդուածագիրը չըսեր թէ ինչո՞ւ եւ ի՞նչպէս)։ Նման շռայլ բնութագրումները եւ ոչ ալ Կորքիի ժամանակներէն առաջ ըլլալու «պարկեշտ» յայտարարումը երբեք չեն կրնար արդարութիւն շընորհել այն թերացումին ու անտեսումին փոխարէն, որոնց ենթակայ եղած է Կորքի․ եւ ոչ ալ Սփիւռքի ծիրէն ներս լուրջ պատասխան եւ գոհացում կրնան տալ Կորքիի հանդէպ հայ հասարակութեան զարգացող հետաքրքրութեան՝ առնուազն Ամերիկայի մէջ։ Միաժամանակ ոչ այդ խօսքերը եւ ոչ ալ խմբային նման այցելութիւնները լուծում կու տան գոյութիւն ունեցող հարցին․ մին կը հրահրէ Կորքիի միթոսացումը, իսկ միւսը չի կրնար յարալէզ չաստուած մը դառնալ։

Իսկ քանինե՛ր կան արդեօք, որոնք ցանկութիւնը կ՚ունենան Կորքին տեսնելու աւելի մեծ քան Փիքասօն՝ պարզապէս այդ մեծութենէն բաժին մը զգալու համար՝ պատկանած ըլլալով նոյն ժողովուրդին։ Եւ այսպէս, ստորադասութեան զօրաւոր զգացում մը կը փորձուի փոխարինուիլ նոյնքան զօրաւոր գերադասութեան եւ հպարտութեան զգացումով մը՝ ինքզինք փաստելու եւ իր ներկայութիւնը հաստատելու համար մեծ ժողովուրդներու կողքին։ Ի՞նչպէս մեղադրել ու դատապարտել նման մարդիկ, երբ պատմութիւնը իրենց առիթը չէ տուած յագեցնելու եւ յղկելու իրենց ազգային զգացումները ու յետոյ զանոնք հասունցած կերպով ի սպաս դնելու մարդկութեան եւ աւելի լայն բանալու համար իրենց սիրտն ու միտքը։ Ի՞նչպէս դատապարտել, երբ իրենց քաղաքական կառոյցները այդ ուղղութեամբ զիրենք աւելի քաջալերած են՝ փոխանակ լուսաւորելու։ Արդեօք սփիւռքահայ դասական մարմինները կամ ժողովուրդին պաշտպանութիւնը եւ դաստիարակութիւնը ստանձնած կազմակերպութիւնները կարողութիւնը ունի՞ն ըլլալու այս մէկը։

Կրնային, եթէ ուզէին։

Այս ձեւով է որ արուեստագէտ մը, այս պարագային Կորքին, կը դառնայ սպառում՝ առանց որ իսկապէս հասկցուած ըլլան ինք ու իր արուեստը։ Կարեւորը դարձած է անոր Հայութիւնը։ Իբրեւ թէ իր մեծութիւնը իր Հայ ըլլալէն ծագէր։ Ասիկա կը խաթարէ իր զոհաբերումը եւ գեղարուեստական ժառանգութիւնը, որ նաեւ արգասիքը եղած է տիեզերականի եւ ազգայինի միաձուլումին։

Այս է այն հիմնական դասը որ սփիւռքի Հայերը կրնան սորվիլ Կորքիէն՝ երբ համամարդկայինն ու ազգայինը իրարու կը միանան մտքի առարկայականութեամբ եւ սրտի մեծութեամբ։ Հայ ժողովուրդի դարաւոր փորձառութիւնը իրեն կարելիութիւնը կու տայ ունենալու այդ սիրտը։ Մարդկային սիրոյ պահանջը այնքան փնտռած է ան իր երկար, տառապալից պատմութեան ընթացքին։ Այն ժողովուրդներուն հետ, որոնք վեր ի վարոյ նոյն ճակատագրին ենթակայ եղած են, ան այս մարզին մէջ կրնայ յառաջապահներէն ըլլալ։

Թէ ապագային յարաբերութեան ի՞նչ ձեւ կը ստանայ սփիւռքահայ արուեստագէտ – սփիւռքահայ հասարակութիւն կապը, դժուար է բնորոշել։ Սակայն որեւէ ժամանակէ աւելի կ՚ապրինք գերկընդխառնուած իրականութիւն մը երկրագունտի տարածքին, ուր իւրաքանչիւր անհատ իր բաժինը ունի նոր ապագայի կառուցման մէջ։

ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԷՐՃԻՔԵԱՆ

(*) «ԱՐՁԱԳԱՆԳ», Բ․ տարի, թիւ 2 (4)․ Ապրիլ – Մայիս – Յունիս, 1979։

(Շար. Ա. էջէն)

տեղքայլի մը մէջ կը գտնուէր, կոտրած թիերով ու ճահճացած ջրուղիներով: Բառերը չնչահեղձ կ՚իյնային անտարբերութեան մը մէջ:

– Ի՞նչ պիտի ընէք, եթէ օր մը յանկարծ ուզէք գիտնալ, թէ ո՞րն է աւելի տարածունը, Քէպէ՞քը, թէ Ֆրանսան, Քալիֆորնիա՞ն աւելի բնակուած է թէ Ֆլորիտան, Վենետի՞կը... աւելի...

Ախ, սա Վենետիկը, սա տղրուկը:

– Կենացդ...

– Քի՞չ մըն ալ:

Երիտասարդը զգացած էր, թէ ծարաւ ունենալով հանդերձ, պէտք է ձեւացնէր: Թէ ինք աշխարհի ամէնէն յափրացած մարդն էր այդ պահուն: Այո, պարզ էր, չէր փորձեր բարդանալ: Արդէն կը գտնուէր զառիվարին վրայ: Արձակուրդի գացողն ու չգացողը չէ՞ որ կը նոյնանային արձակուրդի աւարտին: Բայց ինչո՞ւ սա հեղուկը կը պայծառացնէր անորոշութիւնը: Կը պայծառացնէր անորոշութի՞ւնը...: Սխալ ըրած էր վեր ելլելով: Պէտք է մերժէր ու գոհանար ձեռային հրաժեշտով մը: Ի՞նչպէս սակայն կարելի պիտի ըլլար վերադառնալ սկզբնական ինքնեկութեան: Ժայթքումին: Միակողմանի մղումին:

Ու բազրիքին վրայ սահող պատանիի մը պէս, կը հոսէր աստիճաններն ի վար: Ինք այդպէս եղած էր միշտ: Ինքնաշարժը կը վարէր աւելի ճարտար, երբ քիչ մը գլուխը, սապէս, ըսել կ՚ուզեմ...: Կարելի եղած չէր կարկտնել անմեղունակ նայուածքը: Խանգարուած էր հաղորդակցութիւնը փերմըրթիւր էճլեր–ի մը պէս: Ջիրենք կապող հաղորդակցութեան դիծը լրեսուած էր: Պէտք է վերադառնար կենաքի տրամադրութեան: Արդէն որոշած էր, չէ՞...: Պէտք է աթոռ մը, սեղան մը, երրորդ անձ մը բաժնէր զինք անկէ: Շրջուած էր եղէգեայ աթոռը ու ոսկիէ հեղուկը գլորած սպիտակ գորգին:

Պահը ու պատահածը չարունակեցին ամօթը անցընել մարմնին բոլոր ուշքի մնացած բջիջներէն: Ոստիկանները տեղ չունէին կատարուածին մէջ: Պետութիւնները պէտք է միջամտէին երբ արիւն եռէր: Պատիւի համար դատավարութիւն սարքելու խաղը թողած էին փոքրոցի կիներուն: Սաղաւարտները, հեռադիտակները, գրամեքենաները, նոյնիսկ ակնոցները պիտի մերժէին մտնել նման պատմութիւններու փէշին մէջ: Տուրքերն էին կարեւորը, քաղաքականութիւնը, ընտրութիւնը: Մնացեալը անկարեւոր բաներ էին ու լուրջ մարդոց անարժան պարապմունքներ: Իսկ երիտասարդը, տղան, ինք որոշած էր հսկել այս բոլորին վրայ, ինչպէս հիւանդապահուհին՝ իր գեղեցիկ ու երիտասարդ վիրաւորին: Ու հեռուն, մութին մէջ, լուսաւոր գիրերով կազմուած ցուցատախտակին վրայ կը յաջողէր կարդալ կնոջ անունը, անունները բոլոր երրորդական դերասաններուն: Ջկար իրը: Պիտի չըլլար իրը: Նոյնիսկ պիտի չյիշուէր անտաղանդներու կողքին, անոնց տակը:

Վազեց ու վախցաւ անգամ մը եւս: Խափշիկ մը նայեցաւ աչքերուն ու անոր դեղին նայուածքը անցաւ իր մէջ: Պատրաստ էր պահանջելու կեանքին պատմութիւնը: Հրատարակչական տնօրէնի մը հոտառութեամբ, հասկցած էր ան, թէ ուղեղին մէջ, ջիղերուն մէջ, ամբողջ մարմնին վրայ, կար կնիքը ուրիշ մարմնի մը, իգական ուրիշ իրանի մը, պակասաւոր, արագ կատարուած կնիքի մը պէս: Երբ ուրիշներ ալ հասած էին, խոստովանահայրը հրաժարած էր մարդկային պատմութեան յոյժ կարեւոր հարցաքննութենէն: Հաշուիչ մեքենայի մը կլլածնած, կին մը ոչ մէկ բանի մասին գլուխ կ՚ուզէր յոգնեցնել: Հոս ծխել արգիլուած է, ուզեց պոռալ խափշիկին, բայց չուն մը գլուխը հանելով տիրոջ սակառէն, ծաղրեց զինք:

Հայելիին դիմաց անգամ մը եւս նըկատեց տարբերութիւնը աջ ու ձախ ուսերուն: Վարինը ուզեց բարձրանալ, վերինը մերժեց իջնել սակայն: Ծանր պայուսակը կորսուած դատի վերածած էր ամէնօրեայ այդ փորձը: Կրակոցներ լըսուեցան դուրսը: Անսովոր բան էր, բայց գլուխը չերկարեց պատուհանէն: Անցաւ խոհանոց, սառնարանէն թարթ մը առաւ ու սկսաւ կրծել: Քիչ ետք սիկարէթին մոխիրը ծակով մը վարձատրեց բարձին վարդագոյնը: Անտառի մէջ զոյգեր համբուրուեցան առանց մտահոգուելու իրենց տուները կողոպտելու եկող գողերու մասին: Իջաւ վար ու մտաւ Ալֆոնսին քով: Ֆիլիփէն մաքուր էր ան: Ցամեցող յաճախորդները իտալական պատշգամի մը լուացքը կը յիշեցնէին: Առանց խօսելու դուրս ելաւ: Հրապարակը գրեթէ առանձին էր: Մտաւ խաչմերուկ ու գարեջուր մը ապսպրեց: Քովինը ուզեց խօսակցութիւն մը բանակցիլ: Երիտասարդը յանկարծ յայտնաբերեց ճկունութիւն: Արձակուրդի գացած էր կինը: Անոր կինը: Գինետունը նմանցուց դեղարանի ու ըսաւ, թէ ոմանց ոչ-ը աւելի այո-ի կը նմանի, քան ինքը, այո-ն: Երիտասարդը զարմացաւ թէ այդ հրահանը ի՞նչ գործ ունէր անշուք այդ գրպանին մէջ: Անգամ մըն ալ ըսաւ, թէ արձակուրդի գացած էր կինը: Թէ սիրահար ունէր, ի՞նչ կարեւորութիւն: Ինք ալ կրնար ունենալ: Պէտք էր կեանքը առնել փիլիսոփայօրէն: Որեւէ: Թէ իր կատուն որքան ուտէր, այնքան կը տափակնար: Թէ մարդիկ թթուած երես ունին, երբ քացախ չկար իրենց քիթին տակ:

– Գարեջուր մըն ալ:

Խաչբառի կը նմանէր մարդուն դէմքը: Դաշտի մը, բանալիի մը, գինիի, բոլորն ալ սովորական:

– Ո՞ւր արձակուրդի գացած է կինդ,– եկաւ հարցումը այս անգամ երկար ու բարակ սեղանին միւս կողմէն:

– Իտալիա, Վենետիկ...

Կարգ մը բերաններ փփացին թէյամաններու պէս: Սովորական սիկարէթ մը պատուեցաւ Քարթիէ-ին կողմէ: Կը պատահի, ըսաւ քովի մարդը կրկին: Ամանը աման է, կարեւորը մէջը դրուած կերակուրն է: Հիմա այնքան արուեստական ծառեր ու վարդեր կան, որ կը շըփոթուին իրականին հետ: Իրականէն աւելի իրական են: Կրնաս նկարներէն լուլիկ վերցնել, ինքնաշարժ, մերկութիւն ու...

– Ուրի՞շ...

– Այդքան...

Դուրս ելաւ, առանց վճարելու: Խոհարարի մը առաջին պայմանը մաքրութիւնն էր, պոռնիկի մը՝ գեղեցկութիւնը: Անունաղն: Ջի նստած չէր կեանքին մէջ: Ջէր վարժուած նուագարանի մը: Գացած չէր որսի: Հրապարակը աւելի առանձնացած էր: Արժէք չունէր կին մը, ոչ աւելի քան մարդը, յամենայնդէպս:

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

Հոկտեմբեր 10, 1981

ՊԵՏՔ Է ՓՐԿԵԼ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ

Գրեց՝

Հ. ԳԵՂԱՄԵԱՆ

« Ահաւոր բան մը անմիջապէս աչքի կը զարնէ՝ գրեթէ միայն աւերակներ կան. վերանորոգումներ կը կատարուի՞ն. քանի ուշ չէ, պէտք է փրկել այս հարըստութիւնները, որոնք կը ներկայացնեն մեծ քաղաքակրթութիւնը, շատ յաճախ անգիտացուած »:

Քրիստոփ Պ. Գուչ՝ ուսանող Էքս–ան–Փրովանսի համալսարանի (Տպաւորութիւն, գրանցուած հայկական ճարտարապետութեան նուիրուած ցուցահանդէսի յուշամատեանում. Մարսէյլ, 20 Յունուար – 9 Փետրուար 1981 (1):

×

Ֆրանսիացի ուսանողի այս խօսքերը կարող էին բնաբան հանդիսանալ Շահէն Մկրտչեանի « Լեռնային Ղարաբաղի Պատմա – Ճարտարապետական Յուշարձանները » (2) գրքի համար: Կարդում ես հեղինակի անվերապահօրէն տաղանդաւոր գրչով գրուած էջերը Ղարաբաղի հրաշալիքների մասին ու մտածում. Ֆըրանսիացի ուսանողը տեսել է լոկ մի քանի տասնեակ յուշարձանների լուսանըկարներ եւ անմիջապէս բացագանչել՝ «վերանորոգումներ կը կատարուի՞ն. քանի ուշ չէ, պէտք է փրկել այս հարըստութիւնները»:

Այո՛, քանի ուշ չէ...

Իսկ ի՞նչ պիտի անէր այս ուսանողը եւ միլիոնաւոր նրա նման արուեստով ու մշակոյթով հետաքրքրուող մարդիկ, եթէ տեսնէին այն, ինչ տեսել է Շ. Մկըրտչեանը եւ, նամանաւանդ, ի՞նչ պիտի անէին նրանք, եթէ ԻՐԵՆՑԸ լինէին այս աննման, բայց եւ կորուստի չեմին կանգնած գանձերը: Պիտի կարողանայի՞ն արդեօք զսպել իրենց վրդովմունքը, եթէ ցուցահանդէսում տեսնէին եւ այն լուսանըկարները, որոնք յայտնի պատճառներով չեն զետեղւում գրքերում ու ցուցադրւում ցուցահանդէսներում եւ որոնք սակայն անպայման պահւում են Շ. Մըկրտչեանի եւ այլոց դրադարակներում, դառը վիշտ պատճառելով վերջիններիս: Լուսանկարներ, որոնք պատկերում են դարերի խորքից մեզ հասած, բայց իրենց ստեղծողների ճակատագրի պէս ճակատագիր ունեցող՝ ջարդուած, քերուած, խոշտանգուած խաչքարեր, կիսաքանդ ու քանդուած վանքեր, ամրոցներ, բնակավայրեր, գերեզմանոցներ, որոնք այսօր «եղբայրական» Ազրբէյջանում կամ ոչընչացւում են կանխամտածուած ձեւով եւ կամ էլ, լաւագոյն դէպքում, թողնուած են ի տնօրինութիւն բնութեան տարերքի:

Մեծ ու շնորհակալ գործ է կատարել Շ. Մկրտչեանը, առաջին անգամ ի մի բերելով, իր ուժերի ներածին չափով հաշուառելով ու պատմական փաստերով լուսաբանելով մեր ժողովրդի մի ստուար հատուածի ստեղծած հարստութիւնները: Գրքում հեղինակը տեղեկութիւններ է հաղորդում 1160 պատմա–ճարտարապետական յուշարձանների մասին:

Պատկերացնելու համար այս թուի կարեւորութիւնը, յիշենք, որ համաձայն վերջին տուեալների (3), այսօրուայ Հայաստանում արձանագրուած են 7767 պատմական յուշարձան: Այսինքն՝ Շ. Մկրտչեանի կողմից հաշուառուած Ղարաբաղի յուշարձանների թիւը կազմում է Հայաստանում եղածների շուրջ 15 առ հարիւրը: Եւ սա դեռ վերջնական թիւը չէ, քանի որ հեղինակը նշում է, որ «մեզ դեռ չի յաջողուել հաշուառմամբ ընդգրկել մարզի բոլոր յուշարձանները»:

Ինչ խօսք, որ գիրքն ըստ արժանւոյն գնահատելու համար պէտք է անպայման կարդալ այն, որի կարեւոր առանձնայատկութիւններից մէկն էլ նա է, որ լինելով հանդերձ լուրջ գիտական աշխատութիւն, միաժամանակ եւ այն մատչելի է բոլորին: Գիրքը միայն պատմական յուշարձանների «չոր ու ցամաք» նկարագրութիւնը չէ, այլեւ Արցախ – Ղարաբաղ աշխարհի յաճախ բանաստեղծօրէն ներկայացուած համայնապատկերն է, լուսաբանուած պատմական հազուադէպ փաստերի, ժողովրդական աւանդոյթների եւ առհասարակ շրջանի պատմութեան խոր իմացութեամբ:

Հեղինակը կարողանում է իր ընթերցողին տեղափոխել դէպի պատմական Արցախի դիւթական աշխարհը իր Գանձասարով ու Խութավանքով, Վանքասարով ու Դադի վանքով, Ամարասով ու Գտչավանքով, անթիւ ու անհամար հրաշակերտ խաչքարերով, անառիկ բերդերով եւ ի հարկէ իր անկրկնելի, հմայիչ բնութեամբ:

Սակայն մեզ թւում է, որ գրքի յոյժ կարեւոր նշանակութիւնը կայանում է նըրանում, որ այն ստիպում է ընթերցողին մտածել, փնտռել մի ելք, մի միջոց, օգնելու, փրկելու համար Ղարաբաղի յուշարձանները:

Շ. Մկրտչեանը նման կոչով չի դիմում ընթերցողին (եւ չէր էլ կարող դիմել), չի ասում եւ ոչ մի խօսք (եւ չէր էլ կարող ասել) այն մասին, որ մեր ժողովրդի այս աննման հարստութիւնը բարբարոսաբար ոչնչացւում է հէնց մեր աչքի առջեւ, բայց ընթերցողը կարդում է այդ կոչը իւրաքանչիւր տողի ետեւում:

Բնագրի 165 էջերում (գիրքն ունի նաեւ 40 էջից բաղկացած սեւ – ճերմակ լուսանկարների եւ հեղինակի կողմից կազմուած քարտէզի յաւելուած) ամէնից աւելի աչք ծակող եւ յաճախ կրկնուող բառերն են՝ «աւերուած», «կիսաւեր», «քանդուած», «փլուած», «աւերակ», «փլատակ», որոնք մեկնաբանութեան կարիք չեն զգում: Բերենք մի քանի օրինակներ հեղինակի նկարագրութիւններից.

ԱՐՋՈՒ – ԽԱԹՈՒՆԻ Եկեղեցի.– «Պահպանուել են շինութեան երեք արձանագրութիւնները, որոնցից երկուսը խիստ վնասուած են (4), իսկ երրորդը շինարարական արձանագրութիւնն է, որի տարբերիւր ճերծուած է: Բարեբախտաբար ժամանակին այն դրի է առնուել, որի համաձայն այս սրահը կառուցուել է 1241 թուականին՝ Սմբատի կողմից» (էջ 41):

ԽԱԹՐԱՎԱՆՔ.– «Խաթրավանքի կաթողիկէի շինարարական արձանագրութիւնը 1204 թուականից է եւ յայտնում է, որ եկեղեցին կառուցել է Յովհաննէս Խաչենեցին: ...Եկեղեցուն կից է փըլուած զանգակատունը: Նրա կիսաւեր պատերից երեւում է, որ զանգակատունը եղել է կրկնայարկ, տորոնագոյն քարով երեսպատուած: ...Վանքի բոլոր շէնքերն ամբողջովին ծածկուած են ծառերով եւ թփերով, որոնք լրիւ քօղարկում են նըրանց եւ միայն մօտիկից է հնարաւոր նկատել խիտ անտառի թաւուտում ճարտարապետական կառուցուածքի առկայութիւնը» (էջ 45):

ՄԱՍԻՍ կամ ՄՍԻՍ.– «Աւերակ եկեղեցի, գտնւում է Հաթերքից հիւսիս, Մըռաւայ սարի անտառապատ բազուկներից մէկի վրայ: Աւերակներից երեւում է, որ այն բաղկացած է եղել եկեղեցուց եւ գաւիթից: ...Արձանագրութիւններն ու խաչքարերը կոտրատուած են, ուստի հընարաւոր չէ իմանալ եկեղեցու կառուցման տարեթիւը» (էջ 46):

ԱՄԵՆԱՓՐԿԻՉ Վանք.– «Ամենափրկիչ Վանքից ոչ այնքան հեռու, Դրմբոն գիւղից դէպի հիւսիս, Մանդուրի (Մատուռի) անտառապատ ձորում կան մի շարք յուշարձաններ, որոնք դեռ չեն արձանագրուած գրականութեան մէջ: Այս նորայայտ յուշարձաններից առաւելապէս ուշադրութեան արժանի ճարտարապետական կոթող է Մանդուռ կոչուող մատուռը: ...Ինչպէս վկայում են տեղացիները, մատուռը փուլ է եկել վերջին ժամանակներս: Սակայն փլուած վիճակում էլ այն ուշագրաւ է: Մուտքի բարաւորի վրայ եղած արձանագրութեամբ (որը բարեբախտաբար անխաթար պահպանւում է փլատակների մէջ) մատուռը կառուցուել է 1187 թուականին»(էջ 49):

ԿԱՂԱՆԿԱՏՈՅՔ Գիւղաքաղաքը.– «Թըթոռ կործանուած բնակավայրի հետքերը գտնւում են թանձր անտառի մէջ: Կիսաւեր վիճակում է գտնւում նրա գոյութեան միակ ապացոյց եկեղեցին» (էջ 57):

ԳԼԽՈՑ կամ ՀՈՌԵԿԱՑ Վանք.– «Վաղ միջնադարում կառուցուած «Մենաստանի» փոխարէն, այժմ եռանաւ, բազիլիկաձեւ եկեղեցի է, կիսաւեր վիճակում: Պատերի մէջ ագուցուած խաչքարերից երեւում է, որ այն հնի հիմքերի վրայ վերակառուցուել է 13-րդ դարում» (էջ 59):

ՎԱՆՔԱՍԱՐԻ Յուշարձանները.– «Հընագոյն յուշարձանները թաղուած են հողի տակ եւ ընդարձակ տարածութիւն են բռնում: Այս հնավայրը Արցախեան Տիգրանակերտ քաղաքն է: Պատմութիւնից յայտնի է, որ Հայոց Տիգրան Բ. Թագաւորը (95 – 55 թթ. Ն.Ք.) իր անունով կառուցել է տուել չորս Տիգրանակերտ: Դրանցից ամենախոշորը Աղձնիքում էր կառուցուած, որը պէտք է դառնար Հայաստանի մայրաքաղաքը, գերազանցելով Արտաշատին, բայց ունեցաւ անյաջող վախճան: Նոյնանուն միւս քաղաքները կառուցուեցին Արցախում, Գողթան գաւառում եւ Ուտեաց աշխարհում: Ուշագրաւ է, որ այս չորս Տիգրանակերտներից առաջինը կառուցուել է Արցախում (90–ական թ. Ն.Ք.): Անշուշտ, պէտք է կարծել, որ Տիգրանակերտը Արցախ – Ղարաբաղի ամենահին

քաղաքն է եղել։ Դժբախտաբար բացի Առանից մեր պատմիչները ոչինչ չեն հաղորդել Ղարաբաղի այդ առաջին քաղաքի մասին, որը գոյութիւն է ունեցել շուրջ 1000 տարի։ 10–րդ դարում Արցախի Տիգրանակերտն արդէն աւերակ էր։

Ղարաբաղի մարզային պատմաերկրագիտական թանգարանում ցուցադրուած Տիգրանի պատկերով արծաթէ դրամը, երկաթէ նետերն ու սրերը, կաւէ անօթներն ու կաղապարները գտնուել են այս կողմերից։ Բացի դրանցից, մինչեւ օրս էլ Խաչենցիների լեզուով մնացած «Տրկրակերտ»ը Տիգրանակերտ անուան աղաւաղուած ձեւն է, որը տրւում է այն աւերակներին, որոնց մասին խօսք եղաւ վերեւում» (էջ 61)։

ՏՈՂԱՁՈՐԻ Յուշարձանները.– «Հադրութի շրջանի Թէղխարարի եկեղեցին իր վրայ կրում է Վարդանի յիշատակը։ Այդ եկեղեցում, իբրեւ սրբութիւն, պահւում է սեւագոյն մի լեռ – քար, որն իբրեւ թէ ներկուած է Սբ. Վարդանի արեամբ։ Վարդան զօրավարի անունով մէկ ուրիշ մատուռի աւերակները գտնւում են Մարտունու շրջանի Միջքապատ–Մուշկապատ գիւղում։ Այս մատուռը, ականատեսների վկայութեամբ, ամբողջ Վարանդայ գաւառի ամենայայտնի ուխտավայրերից մէկն է եղել» (էջ 67)։

ԳՏՉԱՎԱՆՔ.– «Գերեզմանոցը տարածուած է եկեղեցու շուրջը, որը մեծ մասամբ աւերուած է. հատ ու կենտ գերեզմանաքարեր թաղուած են գետնի մէջ, իսկ մեծ մասը ծածկուած է հողով, խաչքարերն ընկած են գետնին։ Գտչավանքը շրջապատի բնակելի ու տնտեսական (աւերուած) շէնքերի հետ միասին (այստեղ փարթամօրէն աճած անտառը իր տակն է առել աւերակները) ժամանակին դիտուել է որպէս աւարտուն ճարտարապետական անսամբլ» (էջ 72)։

ՀԱՐԱՐ.– «Վերը նշուած յուշարձաններից բացի այս կողմերում՝ Դիզափայտի արեւմտեան փէշերին հանդիպում են տասնեակ այլ յուշարձաններ։ Վաղեմի կեանքի մասին անգնահատելի իրեղէն ապացոյցներ հաղորդող (նաեւ աստիճանաբար անհետացող) այդ յուշարձանները ոչ միայն ուսումնասիրուած չեն, այլեւ նոյնիսկ նրանց մի զգալի մասը չեն էլ նշուած գրականութեան մէջ՝ թէկուզ գրանցման կարգով» (էջ 89)։

ԹԱՂԱՍԵՐԻ ԱՆԱՊԱՏ.– «Պահպանուել են երկար ձգուող պարիսպների պատերը, տների ու եկեղեցիների տեղերը, սալայատակուած փողոցների հետքերը։ Խաչքարեր ու արձանագրութիւններ պարունակող քարաբեկորները թափուած են խոտերի ու թփերի մէջ (էջ 95)։

ՀԱՐԱՒ.– ««Գիւղն իր բարձր դիրքով հնում անառիկ բերդ է եղել։ Հարաւից դէպի հիւսիս, թաւուտ անտառի խորքում, մի չքնաղ ձորակի մօտ է գտնւում Բովուրխան կոչուող վանքը։ Վանքի միակ կանգուն յուշարձանը փոքրիկ, երկարաւուն եկեղեցին է, անտաշ, կաթնագոյն քարով շարուած։ Ճիշդ է, եկեղեցու շուրջը ժամանակին շէնքեր են եղել՝ շրջափակուած պարիսպներով, սակայն դրանք լրիւ աւերակ են եւ դժուար է ամբողջական պատկերացում կազմել Բովուրխան վանքի վերաբերեալ։ ... Մ. Բարխուդարեանցն անցեալ դարի վերջերին այստեղ տեսել է մի խաչքարի բեկոր, որի վրայ եղել է «Խաչս տանն Արցախի» արձանագրութիւնը։ Իսկ մի այլ փոքր խաչքարի վրայ նա կարդացել է «Խաչս Կ. եւ Բ. Ն.»։ Եւ խաչքարը եւ խաչքարի բեկորը, որոնց վրայ եղել են նշուած արձանագրութիւնները, անհետ կորել են» (էջ 129)։

ԲԱԴԱՐԱՑԻ շրջակայքի յուշարձանները.– «Եկեղեցիների շրջապատում կան բազմաթիւ խաչքարեր՝ զարդուած ու մաշուած արձանագրութիւններով։ Նրանց վրայ պահպանուած մի քանի արձանագրութիւններում ընթերցւում է ՍՄԲԱՏ ԻՇԽԱՆ անունը։ Քառեակ եկեղեցիներից միայն մէկն է, որ պահպանուել է ամբողջովին։ Նրա ձախակողմեան որմի մէջ պահպանուել է մի խաչքար, որի քերծուած արձանագրութեան մէջ ընթերցւում է. «Թիւ ՌԻ։ ԵՍ ՍՈՑԵՄ ՍՄՊԱՏ... ՈՐԴԻ...»։ Միւս տառերը չեն ընթերցւում։ ...Եկեղեցու նոյն որմի շարունակութեան վրայ միւս խաչքարերը հանուած եւ թափուած են շրջակայքում, որոնց վրայ նոյնպէս կան քայքայուած արձանագրութիւններ, կրօնական ու աշխարհիկ բովանդակութեան տարբեր պատկերներով։

...Բադարա գիւղի հիւսիսային մասում է գտնւում Փրկիչ կամ Փրկչայ Եկեղեցին։ Շէնքն այժմ էլ կանգուն է, ունի երկու դուռ, երեք պատուհան եւ ոչ մեծ բեմ։ ...Եղած արձանագրութիւնն այնքան եղծուած վիճակում է, որ հնարաւոր չէ ընթերցել եկեղեցու կառուցման թուականը։ Նրա առաջին տողն անընթեռնելի է, այնինչ եկեղեցու կառուցման թուականը գրուած է հէնց առաջին տողում» (էջ 133 – 134)։

Հասկանալի է, որ բերուած փաստերը միայն մի աննշան մասն են գրքում ներկայացուածի եւ աւելի եւս՝ իրականութեան։ Բայց նոյնիսկ այս մի քանի փաստերը պարզօրէն ցուցադրում են, թէ ինչպիսին է այդ իրականութիւնը։

Շ. Մկրտչեանը չի ասում, թէ ե՞րբ եւ ո՞ւմ կողմից է «եղծուած» Փրկիչ Եկեղեցու արձանագրութեան յատկապէս այն տողը, ուր նշուած է եկեղեցու կառուցման թուականը։ Չի ասում, թէ ո՞վ, ե՞րբ եւ ինչո՞ւ է քերել արձանագրութիւնները խաչքարերի վրայից, ջարդել դրանք։ Թէ ո՞ւր եւ ի՞նչպէս են անյայտացել Բովուրխան Եկեղեցու մօտ գտնուած խաչքարը եւ մի այլ խաչքարի բեկորը իրենց արձանագրութիւններով, որոնք դարեր շարունակ եղել են իրենց տեղում եւ որոնց դեռ անցեալ դարի վերջում տեսել է Մ. Բարխուդարեանցը։ Նա չի ասում, թէ ի՞նչպէս է, որ Դիզափայտի արեւմտեան փէշերին հանդիպում են տասնեակ, աստիճանաբար անհետացող յուշարձաններ, որոնք ոչ միայն ուսումնասիրուած չեն, այլ նոյնիսկ հաշուառուած չեն։ Թէ ի՞նչպէս է, որ հայ միջնադարեան ճարտարապետութեան նշանաւոր կոթողներից մէկը՝ Գտչավանքը, ոչ միայն դեռեւս չի պեղուել, այլեւ նոյնիսկ ճարտարապետական քննութեան իսկ չի ենթարկուել եւ, որ աւելին՝ «այստեղ փարթամօրէն աճած անտառը իր տակն է առել աւերակները»։

Շատ հարցերի չի պատասխանում Շ. Մկրտչեանը եւ ոչ թէ չգիտնալու պատճառով, այլ որովհետեւ իրաւունք չունէր պատասխանելու։ Պարզ է սակայն առանց նրա պատասխանի, որ Ղարաբաղցի հայ գիւղացին չէ եւ չէր կարող լինել այս յանցագործութիւնների հեղինակը։

Յաւուր պատշաճի Շ. Մկրտչեանը գրքի առաջին եւ վերջին էջերում յիշեցնում է ՍՍՀՄ Գերագոյն Սովետի ընդունած օրէնքը՝ «պատմութեան եւ մշակոյթի յուշարձանների պահպանման եւ օգտագործման մասին», «որն իր արտացոլումն է գտել ՍՍՀՄ նոր Սահմանադրութեան մէջ»։

Սակայն իր հայատառ գրքով նա ո՞ւմ է յիշեցնում այդ օրէնքը. Հայերի՞ն, Հայաստանի պատասխանատուների՞ն, բայց ի՞նչ օգուտ դրանից։ Չէ՞ որ վերջիններս շատ լաւ գիտեն այդ օրէնքի գոյութեան մասին եւ լաւ էլ չեն կիրառում այն, բայց միայն թէ Հայաստանի սահմաններում։ Մինչեւ Ղարաբաղ նրանց ձեռքն էլ չի հասնում, ի՞նչ կարող են անել...

Աւելին։ Հայաստանից հեռատիպը հաղորդում է (5), որ Յուշարձանների Պահպանման Հայկ. Ընկերութեան եւ ՍՍՀՄ միւս Հանրապետութիւնների համապատասխան կազմակերպութիւնների համագործակցութեան շնորհիւ լայն աշխատանք է տարւում Ռուսաստանի, Հիւսիսային Կովկասի եւ Անդրկովկասի, Ուկրանիայի, Մոլտավիայի մէջ տարածուած արժէքների ուսումնասիրութեան եւ պահպանման ուղղութեամբ, որ Լենինկրատի Նէվայի պողոտայի վրայ ԺԸ. դարի հայկական եկեղեցին դարձել է գծանկարի ու կիրառական արուեստի մնայուն ցուցադրավայր, որ Ղրիմում, Թէոդոսիայի 7 հայկական եկեղեցիներից 5–ը վերանորոգուած են վերջին տարիներին։ Ուրեմն համագործակցում են, վերակառուցում են... Այո՛, եւ նոյնիսկ հեռաւոր Լենինկրատում, բայց ոչ հարեւան Ադրբէյջանում։

Առեղծուա՞ծ է։ Ոչ, ամենեւին։ Պատճառը պարզ է բոլորին եւ այն փնտռելու համար հարկ չկայ հեռուն գնալու։ Պատճառը միշտ նոյնն է՝ հողը։

Ինչո՞ւ Թուրքը չի ընդունում ցեղասպանութիւնը.

– Որովհետեւ շատ լաւ գիտի, որ այն ընդունելու դէպքում ստիպուած պիտի լինի ընդունել նաեւ, որ իրենը չէ հողը։

Ինչո՞ւ Ադրբէջանցին ամէն կերպ ճգնում է ջնջել հայկական դիմագիծը Ղարաբաղի վրայից.

– Որովհետեւ ցանկանում է ապացուցել յետնորդներին, որ իրենն է հողը։

Ուրեմն պէտք է պայքարել, պէտք է ամէն ճիգ ու ջանք գործադրել, փրկելու համար պատմութեան մեր լուռ վկաները։ Սա մեր պարտքն է ոչ միայն յանուն մեր նախնիների յիշատակի, այլ առաւել եւս յանուն մեզ յաջորդող սերունդների։

Մեծ է այս գործում Սփիւռքահայութեան դերը։ Սփիւռքահայ կազմակերպութիւնները, մտաւորականութիւնը, մամուլը պէտք է բարձրացնեն իրենց ձայնը, քանի դեռ ուշ չէ...։

Հ. ԳԵՂԱՄԵԱՆ

Փարիզ

(1) Տե՛ս՝ Կ. Յովսէփեանի թղթակցութիւնը. «Յառաջ», թիւ 14.836։

(2) «Հայաստան» հրատարակչութիւն, Երեւան, 1980, տպաքանակ՝ 1500։ Տըպագրման լուրը եւ համառօտ մեկնաբանութիւնը՝ տես «Յառաջ», թիւ 14.891 եւ 14.946։ Գիրքն արժանացել է դըրուատանքների հետեւեալ գրախօսականներում.–

1.– Աւագեան Ս. (Բանասիրական Գիտ. Տոքթ. Փրոֆ.)

ա) «Ղարաբաղը Յուշարձաններում».– «Գրքերի Աշխարհ», Ապրիլ 15, 1981

բ) «Թելադրուած ժամանակի Պահանջներով».– «Աւանգարդ», Յուլիս 7, 1981.

2.– Մկրտչեան է. (Բանասիրական Գիտ. թեկնածու) – «Խօսուն Յուշարձաններ», «Հայրենիքի Ձայն», Ապրիլ 15, 1981.

3.– Խաչատրեան Յ.– «Ճարտարապետական Արժէքաւոր Տեղեկատու», «Գրական Թերթ», Յունիս 6, 1981։

(3) Տես՝ «Յառաջ», թիւ 14.930։

(4) Այստեղ եւ յետագայում ընդգըծումները մերն են – Հ. Գ.։

(5) Տես՝ «Յառաջ», թիւ 14.816։

MICHEL LEIRIS

La Quête Autobiographique

« En disséquant les mots que nous aimons, sans nous soucier de suivre ni l'étymologie, ni la signification admise, nous découvrons leurs vertus les plus cachées et les ramifications secrètes qui se propagent à travers tout le langage, canalisées par les associations de sens, de formes et d'idées ». Ce que Michel Leiris — qui est né à Paris en 1901 — exprime dans *Glossaire, j'y serre mes glosses* (1925) préfigure l'orientation de toute son œuvre.

Proche d'abord des surréalistes à qui son ami André Masson l'a présenté, Leiris assigne à ses premiers poèmes (*Simulacre*, en 1925 et *Le Point cardinal*, en 1927) la fonction d'une recherche onirique qu'il poursuit à travers *Aurora* (écrit en 1927 et 1928, mais publié seulement en 1946), récit où se mêlent des rêves, des voyages imaginaires, des poèmes et des objets hétéroclites. Le texte progresse en fonction des aventures d'Aurora — mélange d'Aurélia et de Pandora —, sous la plume d'un poète qui se déclare «incapable d'inventer des personnages» et qui songe déjà à emprunter les chemins de l'autobiographie.

En 1929, Leiris rompt avec André Breton. Se sentant très proche de Georges Bataille, il donne des textes à la revue *Documents*. Il commence dans le même temps une cure psychanalytique qui va être déterminante pour son évolution littéraire. La quête autobiographique devient alors sa préoccupation majeure, sans qu'il ne la dissocie pour autant du métier d'ethnologue auquel il se consacre dans des missions (*L'Afrique fantôme* est consécutif à la participation de l'auteur à la mission Dakar - Djibouti, entre 1931 et 1933) ou au Musée de l'Homme.

Avec *L'Age d'homme*, Michel Leiris livre une déchirante confession liée aux aléas de sa cure psychanalytique. L'écriture s'apparente à un étrange cérémonial, proche de la tauromachie, où priment les règles d'un jeu meurtrier; l'exploration inquisitrice ne serait-elle pas l'équivalent d'une mise à mort? *L'Age d'homme* fait, dans ce sens, figure d'introduction à la tétralogie de *La Règle du Jeu* où l'auteur va chercher en lui-même la matière de son discours littéraire pour l'élever au niveau du mythe. Etnographe de lui-même, Leiris se confectionne des fiches de travail à partir desquelles il se laisse aller aux mirages des mots imprévus qui s'égrènent en couplets. Il arpente ainsi en tous sens les «perspectives piranésiennes» du langage dont les bifurcations, les convergences ou les disjonctions fraient son chemin au rêve (dont il appréhende parallèlement la matière brute dans *Nuits sans nuit et quelques jours sans jour*).

Obéissant au besoin diffus qu'il a «toujours ressenti de confronter, grouper, unir entre eux des éléments distincts, comme par un obscur appétit de juxtaposition ou de combinaison», Michel Leiris explore plus précisément dans *Biffures* (1948) — premier tome de *La Règle du Jeu* — «les possibilités d'aguillage, d'embranchement qui se découvrent entre les mots». Les mots de l'enfance, les lapsus, les faits et effets du langage lui servent de tremplin pour accèder à une sorte de savoir-vivre qui englobe poètique et éthique. Dans *Fourbis* (1955), l'auteur tente de rogner les griffes de la mort et de briser ses propres murailles. *Fibrilles* (1966) marque l'intérêt de Leiris pour le surgissement libérateur de la révolution sociale (la révolution chinoise et cubaine le requiert) et poursuit davantage encore «la quête d'une authenticité, raison dernière de toute grande poèsie». L'auteur s'aperçoit cependant qu'à trop vouloir circonscrire la poésie par le moyen du discours, celle-ci s'esquive irrémédiablement. Dans *Frêle bruit* (1976), se retrouvent tous les thèmes développés dans les tomes précédents — l'intérêt porté à des cultures différentes, la volonté d'engagement contre les iniquités sociales, le goût du merveilleux —, tandis que l'horreur de la mort s'impose plus fortement au terme d'une exemplaire et musicale recherche de soi.

En marge de cette somme qu'on a pu comparer aux *Essais* de Montaigne, Michel Leiris a développé une intéressante œuvre critique qui, de l'ethnologie à la peinture et à la musique, témoigne de l'éclectisme de l'auteur et de son sens aigu de la modernité.

Les livres de Michel Leiris sont publiés chez Gallimard.

lettres françaises

par

Daniel LEUWERS

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris Commission paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
8
MARDI
8 DÉCEMBRE
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F. 50

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.056 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 57e ANNÉE — No 15 056

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ – ԱՄԵՐԻԿԱ

ՍԵՐՏԱՑՈՒՄ՝ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

«Զուգակից խումբ» մկրտուած է թուրքեւամերիկեան այն նորաստեղծ գեր սպայակոյտը, զոր մէջտեղ դրած են Միացեալ – Նահանգներն ու Թուրքիա, Պաշտպանութեան ամերիկացի նախարար՝ Գասպար Ուէյնպերկըրի Անգարա այցելութեան առթիւ:

Իրանի կացութիւնը մէկ կողմէ, Յունաստանի ընտրութիւնները, միւս կողմէ, պատճառ եղան որ Թուրքիա աւելի քան երբեք սիրելի եւ անհրաժեշտ զինակից ըլլայ Ուաշինկթընի, անկախ, նոյնիսկ, իր ներկայ զինուորական իշխանութենէն:

Պաշտպանութեան նախարարը յայտարարած է, թէ Ուաշինկթըն պիտի շարունակէ տնտեսական եւ զինուորական իր օժանդակութիւնը, անտեսելով արեւմտեան Եւրոպայի Պետութեանց վերջին որոշումները: Այս օժանդակութիւնը օրէ օր ալ պիտի աւելնայ, մանաւանդ՝ 1983–ին: 1982–ի համար նախատեսուած նուազագոյնը՝ 600 միլիոն տոլար է, իսկ առաւելագոյնը, որու կ'ակնարկէ Թէր – ճիւմաճ՝ 900 միլիոն տոլար: Ամերիկեան աղբիւրները 703 միլիոնի մասին կը խօսին, որու 300–ը՝ տնտեսական, 403–ն ալ՝ զինուորական, աւելցնելով թէ 900 միլիոն տոլար է Թուրքիոյ ուզածը:

Այս առթիւ հրապարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ երկու երկիրները համաձայնած են միասին աշխատելու «բարելաւելու համար կացութիւնը եւ բարելաւելու համար զինուորական կացութիւնը ՕԹԱՆ–ի հարաւ – արեւելեան կողմը»:

Ամերիկացի նախարարը այն համոզումն արտայայտած է թէ «Թուրքիա ինքզինք դրած է ճամբու մը վրայ, որ կը տանի ժողովրդավար կառավարութեան մը: Կ'աշխատին նոր Սահմանադրութիւն մը պատրաստելու համար: Կը խորհինք թէ օգտակար կ'ըլլայ ամէն օժանդակութիւն հայթայթել այս ժամանակաշրջանին»: Պատասխանելով այն հարցումին թէ Թուրքիոյ վարչակարգը չի յարգեր մարդկային իրաւունքները, Ամերիկացին ըսած է. – «Մարդկային իրաւունքները կրնան ծաղկիլ միայն՝ մթնոլորտի մը մէջ, ուր կայ օրէնքին եւ կարգուկանոնին յարգանքը եւ իմ հիացումս կը յայտնեմ Թուրք կառավարութեան ճարպիկութեան համար, որ այնպէս ըրաւ որ գրեթէ վերցուց անիշխանութեան եւ ծաւալած ահաբեկչութեան վիճակ մը»: Նախարարը կ'աւելցնէ սակայն թէ ամերիկեան այս օժանդակութիւնը պէտք չէ սպառնալիք մը նկատուի Յունաստանի կողմէ (Փափանտրէու այդպէս արտայայտուած էր, վերջերս):

Ատլանտեան կազմակերպութեան ծոցը, բաւական տարակարծութիւն կը տիրէ Թուրքիոյ օժանդակութեան առընչութեամբ:

×

Ամերիկեան այս նոր եւ ծաւալուն օժանդակութեան առթիւ, Իւմանիթէ Երկուշաբթի օր իվ Մորոյի ստորագրութեամբ խմբագրական մը լոյս ընծայած է, զայն խորագրելով՝

«Մարդկային իրաւունքները Թուրքիոյ մէջ»:

Համայնավար պաշտօնաթերթը կը յիշէ թէ Թուրք բանակը իր 570 հազար զինուորականներով, ամէնէն մեծաքանակն է Եւրոպայի «դրամատէր երկիրներուն»: Ունի նաեւ 3500 հրասայլ, շուրջ 6000 ամերիկացի զինուորական ալ միշտ Թուրքիա կը մնան: Թուրքիա, կ'ըսէ Մորօ, հարիւրաւոր քիլոմեթր սահմանագլուխ ունի Խորհ. Միութեան եւ Սուրիոյ հետ, իր դրացնութիւնը իրաքեան քարիւղին, արեւելեան Միջերկրականի եւ Եգէականի մէջ իր տեղը զայն կը վերածեն մեծարժէք ռազմագիտական դիրք գրաւող երկրի մը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱԽԱՐՈՎԻ եւ կնոջ պարագան յուզում եւ վրդովում յառաջ բերած է արեւմտեան կողմն աշխարհի: Ծանօթ է որ խորհրդային գիտնականն ու կինը կամաւոր ծոմի դիմած էին, Նոյ. 23–ին ձեռք ձգելու համար Տիկին Սախարովի հարսին՝ Լիզա Ալեքսեւայի Ամերիկա գաղթելու արտօնութիւնը, ուր է իր ամուսինը: Աոջի օր, խորհրդային իշխանութիւնները հաղորդեցին թէ այր ու կին հիւանդանոց փոխադրուած են, ու անկէ ի վեր՝ ոչ մէկ լուր: Հարսը, որ Շաբաթ օր փորձած էր երթալ Կորքի, ուր գտնուող հիւանդանոցը պէտք է ըլլան Սախարովները, երեք ժամ «առեւանգուած» է գաղտնի ոստիկանութեան կողմէ, ապա յայտնուած է իրեն թէ չի կրնար երթալ: Հաւանական է որ խորհրդային իշխանութիւնները բռնի, սրսկումներով կը սնուցանեն Սախարովն (որ սրտի տկարութիւն ունի) եւ կինը, քանի ոչ մէկ շահ ունին, ներկայիս, որ մեռնի: Փարիզի մէջ, երկու ցոյցեր կազմակերպուած էին Երկուշաբթի օր, Շան զ'էլիզէ՝ Այէրոֆլոթին առջեւ ու նաեւ՝ դեսպանատան:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ արտաքին Յարաբերութեանց Նախարարը Իսրայէլ գնաց, ուր պիտի փորձէ բարելաւել երկու երկիրներու յարաբերութիւնները: Եթէ Միթերան պնահատուած է հոն, Շէսոն շատ սիրուած չէ, մանաւանդ Արաֆաթի հետ տեսնուելէն ի վեր: Ֆրանսայի նախարարը 24 ժամ կը մնար Երուսաղէմ:

ՍՊԱՆԻՈՅ մէջ շուրջ հարիւր սպաներ մանիֆեստ մը ստորագրած են, իրենց համակրութիւնն յայտնելու համար այն զինուորականներուն հանդէպ, որոնք պետական հարուած մը փորձած էին, Փետրուար 23–ին: Այս արարքը բաւական իրարանցում ստեղծած է երկրին մէջ, ուր կը տօնուէր ժողովրդավարութիւն հաստատող Սահմանադրութեան Գ. տարեդարձը: Հաւանական է, որ խնդրոյ առարկայ զինուորականները պատիժներու դատապարտուին: Ներկայիս Խուան – Գարլոս Թագաւորը կ'այցելէ արաբական էմիրաները:

ՔԱՏԱՖԻ տեսակցութիւն մը տալով ամերիկեան հեռատեսիլէն յայտարարած է թէ բնաւ միտք չէ ունեցած սպաննելու Ռեկընը, բայց կ'աւելցնէ «Ռեկընը ապուշ մը, տգէտ մը եւ ստախօս մըն է, որ չի կրնար ղեկավարել Միացեալ – Նահանգներու պէս երկիր մը»: Ուաշինկթըն կը պնդէ սակայն, թէ հարկ եղած փաստերն ունի, որ Լիբիոյ ղեկավարը մահափորձ մը ծրագրած էր: Յայտնութիւնը ըրեր է Լիբանանցի մը, 6 – 7 շաբաթ առաջ:

ՖՐԱՆՍԱ Օ–ի դէմ չորս կէտով յաղթեց, Ֆութպոլի մրցումին, Կիպրոսի ազգային խումբին, ինչ որ հեռու էր անակնկալ մը ըլլալէ: Այս յաղթանակը Ֆրանսացիներուն վիզան կ'ապահովէր, վերջնապէս, դէպի Սպանիա, Յուլիսին:

ԻՋԷՌԻ նահանգին մէջ, Փէաժ – տը – Ռուսիյոն քաղաքը բեռնատար կառք մը, որու փռէնները հաւանաբար թող տուած են, աղէտ մը ստեղծած է, ջարդուփշուր ընելով կառքեր, խանութներ մինչեւ իսկ հրդեհ ծագեցնելով կառքի մը պայթումով: Կօշիկի խանութի մը մէջ է, որ ծանր հետեւանքներ եղած են: Վեց մեռեալ եւ 23 վիրաւոր կայ: Այս արկածը, անգամ մը եւս, մէջտեղ կը դնէ ծանր բեռնատար կառքերու քաղաքէ անցնելու հարցը, քանի գոյութիւն ունեցող շեղումները ճամբան կ'երկարեն եւ վարորդները կը տարուին քաղաքէ անցնելու, ժամանակ շահելու համար:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՆՈՅ. 26 – 30)

ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐՈՒ ՇՆՈՐՀՈՒՄ ՍՓԻՒՌՔԷՆ ԿԱՐԳ ՄԸ ՄՇԱԿՆԵՐՈՒ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի պրեզիտիումի հրամանագրով Ուիլեամ Սարոյեանի շնորհուած է (յետ մահու) «Խաղաղութեան եւ մայր հայրենիքի հետ կապերու ի նպաստ գործունէութեան» մրցանակը: Միւս կողմէ, Լուսաւորութեան եւ Մշակոյթի նախարարութիւնները, լրագրողներու, նկարիչներու եւ երաժիշտներու միութիւնները, ինչպէս նաեւ Գիտութիւններու Ակադեմիան համապատասխան մրցանակներ շնորհած են Սփիւռքէն կարգ մը մշակներու: Այսպէս, Սիրարփի Տէր – Ներսէսեան (Ֆրանսա) պարգեւատրուած է «Անանիա Շիրակացի» մրցանակով, Գառզու (Ֆրանսա)՝ «Մարտիրոս Սարեան», Վահէ Վահեան (Լիբանան)՝ «Մեսրոպ Մաշտոց», Գառնիկ Ադդարեան (Լիբանան)՝ «Խաչատուր Աբովեան», Համբարձում Պէրպէրեան (Միացեալ – Նահանգներ) «Կոմիտաս» եւ Լիլի Զուգասզեան (Միացեալ - Նահանգներ) «Պետրոս Ադամեան» մրցանակներով:

×

ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Աշտարակի մօտերը յայտնաբերուած է քար մը, որուն վրայ միջնադարեան արուեստագէտի հատիչով փորագրուած են աղեղնաւոր գործիքներով երաժիշտներու պատկերաքանդակներ: Այս առթիւ պատմաբան Գրիգոր Կարախանեան նշած է, թէ տապանաքարերու վրայ երաժիշտներու պատկերի առաջին անգամ չէ որ կը հանդիպին Հայաստան, այսուհանդերձ յայտնաբերուած քարը մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ: Միջնադարեան Հայաստանի երաժիշտները այնքան լայն համբաւ ունէին, որ կարեւոր արհեստներու ցանկին մէջ առաջիններու շարքին կը նշուէին: Ժողովրդական տօնախմբութիւններուն, կրօնական ու այլ ծէսերուն կ'ընկերանային երգն ու երաժշտութիւնը: Մատենադարանի հին ձեռագիրներէն մէկուն մէջ կը հաղորդուի, որ միջնադարեան Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունեցած են արհեստավարժ երաժիշտներ, որոնք վճարումով երաժշտութեան դաս տուած են կանանց: Տապանաքարերու բարձրաքանդակներուն եւ խաչքարերուն վրայ յաճախ պատկերացուած են լարաւոր նուագարաններ: Արտաշատի պեղումներէն յայտնաբերուած է նման նուագարաններէն մէկուն պատկերը, որ կը կրէ Ն. Ք. առաջին դարու թուականը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

Հայաստանի բաժակակիրը

Հայաստանի բաժակի մրցաշարքի աւարտական մրցումը տեղի ունեցած է անցեալ տարուան բաժակակիր «Մետրոշին» ակումբի եւ մարզական բարձրագոյն դպրոցի խումբի միջեւ: Խաղը վերջ գտած է 2 – 2 արդիւնքով, որմէ ետք հինգական փենալթիի հարուածներու արդիւնքով բաժակը շահած է մարզական դպրոցի խումբը:

×

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

Պերմ տեղի ունեցած դասական ոճով ըմբշամարտի ախոյենութեան մրցումներուն, Հայաստանի մարզիկներէն Գ. Շահբազեան ախոյեան հանդիսացած է մինչեւ 100 քիլօ ծանրութեան դասակարգին մէջ: Մրցաշարքը կազմակերպած էր «Զէնիթ» մարզական ընկերութիւնը:

×

ՃԱՏՐԱԿ

Ուզբեկիստանի ճատրակի համամիութենական մրցաշարքին առաջին հանդիսացած է երեւանցի Սմբատ Լպուտեան, 15 հնարաւորէն 10,5 կէտ շահելով:

Միւս կողմէ, Հայաստանի ճատրակի տունը տեղի ունեցած են կանանց համամիութենական մրցումները, մասնակցութեամբ Խորհ. Միութեան զանազան քաղաքներէ ժամանած վարպետներու: Առաջին հանդիսացած է մոսկուացի կրոսմայսթէր Տատիանա Զատուլովսկայա, 13 հնարաւորէն 9,5 կէտ շահելով: Երկրորդ տեղը գրաւած է Նայիրա Աղաբաբեան 9 կէտով:

×

ՓԻՆԿ ՓՈՆԿ

Երեւան տեղի ունեցած փինկ փոնկի ախոյենութեան մրցումները, որոնց մասնակցած են նաեւ Խորհ. Միութեան կարգ մը քաղաքներու ներկայացուցիչներ, վերջ գտած են: Աւարտականի հասած են Մոսկուայի եւ Երեւանի խումբերը: Այրերու մէջ յաղթանակը տարած են Մոսկուացիները, իսկ կանանց խաղերու յաղթանակը՝ Երեւանցիները: Առանձին խաղերու մէջ յաղթական հանդիսացած են Կառունաւէն Եդուարդ Զաքարեան, իսկ կանանց մէջ՝ Անիտա Զաքարեան (Երեւանէն): Զոյգ խաղերու մէջ յաղթած են Ե. Զաքարեան – Ֆ. Սարգսեան (այրեր) եւ Ա. Զախարեան – Ն. Սարգսեան (կանայք): Խառն խաղերու յաղթականներն են՝ Անիտա Զախարեան եւ Ֆ. Սարգսեան: Մրցաշարքի լաւագոյն ախոյենուհին նկատուած է Անիտա Զախարեան:

×

ԹԷՆԻՍ

Երեւան տեղի ունեցած թէնիսի համամիութենական մրցաշարքին յաղթական հանդիսացած է Երեւանի ողիմպիական մասնագիտական դպրոցի խումբը:

×

ԿՌՓԱՄԱՐՏ

Ուկրանիոյ Կրամատորսկ քաղաքին մէջ տեղի ունեցած են «Բուրեվեստնիկ» մարզական ընկերութեան կազմակերպած կռփամարտի համամիութենական ախոյենութեան մրցումները: Երեւանցի Վ. Ցարութիւնեան իր ծանրութեան դասակարգին մէջ ախոյեան հանդիսացած է:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ

(Ֆ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ԵՒ Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ ԱՐԾԱՐԾԱԾ ՀԱՐՑԵՐԸ)

Խորհ. Միութեան «Տասներորդ գու-մարման Գերագոյն Սովետի վեցերորդ նստաշրջանը», Նոյեմբեր 17 – 19, օրա-կարգի չորս հարց ունեցած է: Առաջին՝ Խորհ. Միութեան ներկայ հնգամեակի տնտեսութեան ծրագիրը. երկրորդ՝ 1982–ի ինչպէս նաեւ ընթացիկ տարուան ծրագիրներուն արդիւնքներն ու հոլո-վոյթները. երրորդ՝ յառաջիկայ տար-ուան պետական պիւտճէն եւ, վերջապէս, Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան հրամանագիրներուն հաստատումը:

Խորհ. Միութեան վարչապետը Ն. Տի-խոնով, 1981 Փետր. 27-ին, Համայնա-վար կուսակցութեան 26–րդ Համագու-մարին ներկայացուցած էր ներկայ 11–րդ հնգամեակին տնտեսութեան եւ ընկերա-յին զարգացումին ծրագիրը, զայն եր-կարելով մինչեւ 1990 թուականը:

Գերագոյն Խորհուրդի այս նստաշրջա-նին, իբրեւ անդրանիկ կէտ, Պետպլանի նախագահը Ն. Բայբակով, որ միեւնոյն ժամանակ տեղակալն է վարչապետին, տուեալ ծրագիրը պարզած է երեսփո-խաններուն, առ ի հաստատում: Նկա-տելի կէտն այն է, որ «Սով. Հայաստան» օրաթերթին Փետրուարի եւ Նոյեմբերի թիւերուն մէջ հրապարակուած ծրագիր-ներուն, այսինքն՝ Տիխոնովի եւ Բայբա-կովի պարզածներուն միջեւ, նուազագոյ-նի եւ առաւելագոյնի տարբերութիւններ կան: Պետպլանի նախագահը հրապարակ դրած է ծրագիրին նուազագոյն ցուցա-նիշերը՝ կարեւորագոյն ճիւղերուն հա-մար: Անտեսած է վարչապետին առաւե-լագոյն առաջադրութիւնները: Օրինակ՝ արդիւնաբերութեան աճ՝ Ա. եւ Բ. երես-ներով, աշխատավարձքի յաւելում բան-ուորներու, պաշտօնեաներու եւ կոլըն-տեսականներու, բնակչութեան անձ գը-լուխ սահմանուած ռեալ եկամուտներ եւ-այլն: Ցուցանիշերու նուազագոյնի սահ-մանումը, բնականաբար, կապ ունի ըն-թացիկ տարուան համար արձանագրը-ւած եւ նախատեսուած անյաջողութիւն-ներուն հետ:

Ազգութիւններու Խորհուրդին խօսք ա-ռած եւ Հայաստանի համար կարեւոր նկատուած կարգ մը հարցեր արծարծած է վարչապետ Ֆ. Սարգսեան, իբրեւ դե-պուտատ Երեւանի 26 Կոմիսարներու ընտրական շրջանի, օկրուգ, ինչպէս կ'ը-սեն հոն:

Վարչապետը ընդգծելէ ետք ներկայ հնգամեակին համար ճշդուած ցուցանի-շերուն արժէքը. – ազգային եկամուտի, արդիւնաբերութեան 31–ական տոկոսի աճ, գիւղատնտեսական արտադրութիւնը 11 տոկոսի յաւելում, – ճշդած է Հայաս-տանի պայմաններուն յարմարող տնտե-սական քաղաքականութեան բնոյթը: Այն է պարկ տալ քիչ մետաղ – հանքանիւթ, քիչ վառելանիւթ սպառող ճիւղերուն ար-դիւնաբերութեան՝ ռատիօթեքնիք, է-լեկտրոնիք, թեթեւ եւ սնունդի արդիւ-նաբերութիւններ եւայլն: Ապա նկատել տուած է հիմնական կէտ մը. վերաքըն-նութեան ենթարկել յառաջիկայ տար-ուան արդիւնաբերութեան արտադրու-թեան աճին թափը, հաշուի առնելով ըն-թացիկ տարուան արդիւնքները: Որով-հետեւ, այն ինչ որ սահմանուած է Հա-յաստանի համար, միութենական միջի-նէն 4,7 տոկոս պակաս է: Ասիկա չի հա-մապատասխաներ Հայաստանի կարե-լիութիւններուն, որոնք շատ աւելի են: Այլ խօսքով փափաքած է, որ Հայաստա-նի համար առուել բարձր ցուցանիշեր դրուին, քանի անոնց իրագործումին հը-նարաւորութիւնները կան:

Երկրորդ հարց: Ելեկտրուժ – վառելա-նիւթ:

– Մենք ՍՍՀՄ Պետպլանին կը խնդ-րենք մէկ անգամ եւս քննութեան առնել տուեալ հարցը եւ հնարաւորութիւններ գտնել արդիւնաբերութեան արտադրու-թեան ծաւալի աճի տեմպերը համապա-տասխանեցնելու Հանրապետութեան ռեալ հնարաւորութիւններին:

1979–ին աւարտած է Հայաստանի հիւ-լէական ելեկտրակայանի առաջին բաժնին շինութիւնը, որ զգալի կերպով բարելա-ւած է նաեւ Անդրկովկասի վառելանիւ-թին հաշուեկշիռին պատկերը: Անցեալ տարի Հայաստանի արտադրած ջերմային ելեկտրուժին շուրջ 40 տոկոսը ապահով-ուած է հիւլէական ելեկտրակայանին մի-ջոցով: Այս ճամբով 1,5 միլիոն թոնի նուազում արձանագրուած է, այն ալ տարեկան հաշուով, մազութի ներածու-մին մէջ: Արդ, հաշուի առնելով 12–րդ հնգամեակը սկզբից սպասուող ելեկտը-բաէներգիայի դեֆիցիտը ծածկելու, ինչպէս նաեւ Երեւան քաղաքի ջերմամա-տակարարման պրոբլեմը լուծելու համար էներգետիկ կարողութիւնները մեծացը-նելու անհրաժեշտութիւնը, ծայրայեղօ-րէն կարեւոր է Հայաստանի ատոմային ելեկտրակայանի ընդլայնումը»: Ասիկա հրամայական անհրաժեշտութիւն է, երբ նկատի առնուին Հանրապետութեան սե-փական վառելանիւթին պակասները եւ երկաթուղիներու ցանցին սահմանափակ կարելիութիւնները փոխադրութեանց ի-մաստով:

Ակադ. Վ. Համբարձումեան, իր կար-գին եւ այս անգամ Միութեան Խորհուր-դի նիստին, նոյն հարցը մէջտեղ դրած է շեշտելով, թէ Հայաստանի նման վառե-լանիւթի աղբիւրներ չունեցող Հանրա-պետութեան մը համար հիւլէական ելեկ-տըրակայանը խիստ անհրաժեշտ է: Տըն-տեսութեան ապագայ զարգացումը մեծ-ապէս կապուած է այս խնդրու-թեան հետ: Ուստի հրատապ հարց է հիւ-լէական ելեկտրակայանին երկրորդ մաս-նաշէնքին, բաժինին շինութեան ապահո-վումը: Ուսումնասիրութիւնները ցոյց տուած են, թէ Հայաստան ունի բոլոր տուեալներն ու միջոցները՝ մասնագէտ, աշխատող ձեռք, հաղորդակցութիւն եւ թեքնիք, այս ծրագիրը իրագործելու հա-մար կարճ ժամանակամիջոցի մէջ:

– Ուստի մենք ՍՍՀՄ Պետպլանին խնդ-րում ենք քննարկել այդ հարցը եւ ընդու-նել վերջնական որոշում»:

Երրորդ հարց: Կազի կայուն մատա-կարարում:

Հայաստանի վարչապետը յիշեցուցած է, թէ կազի անկայուն մատակարարումը իր բացասական հետեւանքները կը ձգէ, յատկապէս ձմեռ եղանակին, ճարտա-րարուեստին եւ բնակչութեան կեդրոնա-կան ջեռուցումին վրայ: (Յիշեցնենք կա-տարուած հաստատումներ՝ գործատու-ներ օրեր – շաբաթներ կը մնան փակ կամ կիսատ արտադրութեան կարելիութիւն-ներով, բնակարաններ մեծ չափով չեն ապահովուիր ջերմութեամբ: Այս եւ այլ կէտեր մատնանշուած են յաճախ: Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդին մէջ եւս այս հարցը արծարծուած է անցեա-լին, օրինակ դեպուտատ Լ. Սահակեանի կողմէ):

Վարչապետը խնդրած է, որ Պետպլանը նկատի առնելով այս բացայայտ իրողու-թիւնները, արագացնի 1982–ի վերջին ա-միսներուն համար նախատեսուած Մոզ-դոկ – Կազի – Մազումէդ 680 քիլոմեթր կազուղիին շինութիւնը եւ ապահովէ ա-րագ կերպով Ելախ – Նախիջեւան – Ե-րեւան համապատասխան գիծին ամբող-ջացումը:

Չորրորդ հարց: Սեւանի բնական աղ-բիւրներու պահպանում: Այս իմաստով թուենք, իբրեւ արդէն լսկ ատենին «Յառաջ»ի մէջ արձանագրուած մանրա-մասնութիւն, թէ Հայաստանի Համայ-նավար կուսակցութեան Կոմիտէին եւ կառավարութեան 1977 Ապրիլի որոշու-մին հիման վրայ, Խորհ. Միութեան հա-մապատասխան մարմինները 1978 Նոյեմ-բերին վաւերացուցած էին այդ ծրագի-րը: Յիշեցնենք գլխաւոր կէտերը. – Լի-ճին մակերեսին պահպանումը ջինջ եւ մաքուր ջուրով, շրջագօտիին անտառա-պատումը, կենդանական եւ բուսական աշխարհներուն կարեւոր տեսակներուն բազմացումը, օրինակ՝ Իշխան ձուկը եւ, վերջապէս, Հայաստանի համար այնքան կենսական նկատուած միջոցառումը՝ Սեւան իր շրջապատով վերածել ազգա-յին զբօսայգիի:

Արդ, վարչապետին հաստատումով այդ ծրագիրին իրագործումին ձգտող շարք մը ձեռնարկներ՝ նախագիծեր, շինու-թիւններ եւայլն, չեն իրականացուիր կամ անոնց իրագործումը կը ձգձգուի ժամա-նակի եւ նիւթականի սահմանափակ մի-ջոցներու հայթայթումով:

– Խնդրում ենք յանձնարարել, որ հա-մապատասխան մինիստրութիւնների եւ գերատեսչութիւնների պլաններում նա-խատեսուեն անհրաժեշտ միջոցներ ժա-մանակին լուծելու բնութեան այնպիսի եզակի պարգեւի պահպանման խնդիրնե-րը, ինչպիսին է Սեւանայ լիճը:

Հինգերորդ հարց: Պայքար օդի ապա-կանութեան դէմ: Ծրագիրներուն մէջ կան շրջապատը իբրեւ մթնոլորտ եւ բը-նութիւն մաքուր վիճակի վերածելու խնդիրը: Ասիկա շատ կարեւոր է յատկա-պէս Երեւանի համար: Ուրեմն՝ կրկին խնդրանք վարչապետին կողմէ, որպէսզի կեդրոնական մարմինները յատուկ ու-շադրութիւն դարձնեն այս հարցին վը-րայ, համպատասխան յատկացումներով եւ կարգադրութիւններով:

Վեցերորդ հարց: Բնակարան: Ներկա-յիս, քաղաքարնակ իւրաքանչիւր անձի հաշուով, Հայաստան զգալի կերպով ետ կը մնայ միութենական ընդհանուր ցու-ցանիշէն: Խօսքը՝ «բնակարանի ապահով-ուածութեան» մասին է: Այս շրջագիծին մէջ, ինչպէս յայտարարած է վարչապե-տը՝ «ծայրայեղօրէն անբաւարար վիճա-կում է գոյութիւն ունեցող պետական պլանային փոնդը, որի մէջ զգալի տե-սակարար կշիռ են կազմում անյապաղ քանդման ենթակայ վթարային ու խար-խուլ բնակելի տները: Էլ աւելի վատ վի-ճակում է գտնւում անհատական բնակա-րանային փոնդը»: Արդ, այն պիւտճէն, որ կը յատկացուի 1988 – 1985–ի համար, 27 տոկոսով պակաս է Հայաստանի կա-ռավարութեան սահմանած ցուցանիշէն: Իրաց այս վիճակին մէջ, 0,3 քառակուսի մեթրի նուազում մը պիտի արձանագրուի «քաղաքային մէկ բնակչի՝ բնակարանով միջին ապահովուածութեան» ուղղու-թեամբ: «Որով խնդրում ենք Հանրապե-տական ենթակայութեան տնտեսութեան գծով յիշեալ տարիների համար պետա-կան կապիտալ ներդրումները պահպանել 1980 թուականի փաստական կատարման մակարդակով»:

Յիշեցնենք, թէ Ա. Կիրակոսեան 1981 Յունիսին, Խորհ. Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի հինգերորդ նստաշրջանի ամ-պիոնէն նոյն այժմէական հարցը արծար-ծած էր: Յայտարարած էր, թէ հակա-ռակ շինարարութեան մեծ թափին, բը-նակչութիւնը «բնակարանով ապահովելը դեռեւս մնում է մեր Հանրապետութեան սուր պրոբլեմներից մէկը»: Յիշեցուցած էր, թէ մինչ միջինը Խորհ. Միութեան մէջ անձ գլուխ հաշուով 12,9 քառակու-սի մեթր է, ատիկա Հայաստանի մէջ 10,9 է: Աւելցուցած էր, թէ Երեւան, Լենինա-կան եւ Կիրովական դեռ կան քանդուելու սահմանուած ամբողջական թաղեր: Մենք, եզրակացուցած էր ան, յուսով ենք, որ ՍՍՀՄ Պետպլանը եւ միութենա-կան միւս մարմինները հաշուի կ'առնեն այս հանգամանքները եւ Հանրապետու-թեանը անհրաժեշտ օգնութիւն ցոյց կը տան բնակարանային պրոբլեմի լուծման գործում»:

Ակադ. Վ. Համբարձումեան, Միու-թեան Խորհուրդի նիստին, Հայաստանի հիւլէական ելեկտրակայանին ընդլայ-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

«ՎԻԿՏՈՐԻԱՅԻ» ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

ԳԱՐԵԳԻՆ ԲԷՍ

[illegible]

– Դա՛,– ծոր տուեց Զուբարը, գնայ, նստեց տեղը եւ, փոքր լռութիւնից յե-տոյ, սկսեց խօսել: – Լաւ բան չստացուեց, ի հարկէ, Քրիստ ջան: Բայց եթէ իմանաս, թէ ես հոգեպէս ինչքա՛ն եմ տանջուել այս ընթացքում, երեւի ներես ինձ: Քո՝ Ապարան վերադառնալուց յետոյ, վէպդ վերցրի տուն տանեմ, որ այնտեղ հանգիստ կարդամ: Ճանապար-հին մտայ «Խորհրդային Հայաստան». խմբագիրը խնդրել էր ծանօթանալ գը-րականութեան մասին գրուած մի յօդ-ուածի: Նա ինձ բաժին ուղարկեց. յօդ-ուածն այնտեղ էր: Բաժնում «Վիկտո-րիադ» դնելով պատուհանի գոգին եղած նոյնանման թղթապանակների կողքին, նստեցի, ձեռքս առայ յօդուածը: Կար-դացի, ինչ հարկաւոր էր՝ ասացի բաժնի վարիչին ու, վէպդ մոռացած,– մի գործ չի, երկու գործ չի, որ մարդու ուշքն իր վրայ լինի,– գնացի տուն: Մի քանի օր անց, նոր միայն յիշեցի քեզ: Յիշեցի, ու խմբագրութիւնը մաքից հանած, ա-սացի, չէ՛, կարդամ տղայի գրածը: Հի-մի, արի տես, ձեռագիրդ չգտայ: Տունս տակնուվրայ տուի. չկայ ու չկայ: Միու-թիւնում էլ առանձնասենեակս տակնու-վրայ տուի: Այստեղ էլ չկար ու չկար: Զիմացայ անելիքս: Գարեգինին խնդրե-ցի՝ ամէն ինչ անել, մենակ թէ ես ու դու դէմ առ դէմ չհանդիպենք, տեսնենք վերջը ինչ կը լինի: Դու գնացիր, սկըս-ուեց իմ տանջանքը. այս ի՞նչ արեր, Զուբար: Մէկ էլ, յանկարծ, «Խորհրդա-յին»ից զանգահարում են. ընկեր Զուբար «Վիկտորիա» անունով մի ձեռագիր վէպ կայ խմբագրութիւնում, չգիտենք ի՞նչ-պէս է յայտնուել մեզ մօտ, ի՞նչ անենք: Ամէն ինչ միտս ընկաւ եւ ուրախութիւ-նից քիչ մնաց ինձ կորցնէի: Վազեցի, վերցրի թղթապանակդ եւ՝ ուղիղ տուն: Այդ օրը Միութիւն չեկայ. ինձ՝ դըր-ուածքդ կարդալուն տուի: Վերջացրի ըն-թերցումը, սիրտս լցուեց հրճուանքով, մոռացութեանս պատճառով տես թէ ի՛նչ վէպից պիտի զրկուէինք: Բայց խիղճս չհանդստացաւ. արածս բանի նման չէր, եւ ինչպէս պիտի քաւէի մեղքս: Զուբար, ասացի ինքս ինձ, արի ու խմբագրիր այդ գործը: Խմբագրեցի, ոնց որ հարկն էր: Խիղճս էլի չհանգստացաւ: Կրկին դար-ձայ ինքս ինձ. արի մեքենագրել տուր այն եւ մէկի փոխարէն՝ երկու օրինակ: Դա էլ արեցի, մեքենագրածն էլ նորից կարդացի՝ սխալներն ուղղելու նպատա-կով: Խիղճս էլի մնաց նոյն մեղաւո-րը: Զուբար, նորից դիմեցի ինքս ինձ, արի հիմի էլ գրախօսական գրիր հրա-տարակչութեան համար. ընկերներ, այս-պէս ու այսպէս, պատրաստի վէպ եմ դնում ձեր առաջ, կարդացէք եւ, առանց ժամանակ կորցնելու, ուղարկէք տպա-գըրութեան: Դա էլ որ արեցի, տեսայ, որ խիղճս քիչ հանգստացաւ:

Թափալցեանի տխրութի՛ւնն էլ անցաւ, կարծես, յոգնածութի՛ւնն էլ: Դէմքը փայլեց. երկու ամիս չարչարուել էր, ճիղճ էր, բայց գրած վէպը ջուրը չէր ընկել:

Զուբարի տրամադրութիւնն էլ տեղն ընկաւ: Դարակից հանեց երկու հաստա-փոր թղթապանակ եւ դրեց գրասեղանին:

– Հիմա, սիրելի Քրիստ,– ասաց,– սրոնք կ'ուղարկեմ Պետհրատ. գուցէ մէկը իրենք են կարդում, միւսը՝ ուրիշին տա-լիս: Թէպէտ, գիտեմ, Զարենցին յայտնի է, որ Եղիա Զուբարը իր կարծիքը էժան ծախողներից չէ:

Թափալցեանը մի թեթեւ վեր թռաւ տեղից:

– Չի՞ լինի, ընկեր Զուբար,– քաշուե-լով խօսեց նա,– որ տաք՝ ես տանեմ:

Զուբարը նայեց նրան, հասկացաւ նրա միտքը եւ քահ – քահ ծիծաղեց:

– Վախնում ես, որ եղած պատմու-թիւնը նորի՞ց կրկնուի,– ծիծաղի միջից խօսեց նա: – Մի՛ վախենայ. չի՛ կրկնուի: Խնդրեմ, վերցրու, ինքդ տար:

Քրիստափոր Թափալցեանն ամուր սեղ-մեց Եղիա Զուբարի ձեռքը, շնորհակա-լութիւն յայտնեց նրան եւ, երեք հաս-տափոր թղթապանակ թեւի տակ, վը-տահ քայլերով թողեց Գրողների Միու-թեան նախագահ Եղիա Զուբարի առանձ-նասենեակը:

(Շար. 4 ւ. էջ)

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

28-ՐԴ ՊԱՏԳԱՄ. ԺՈՂՈՎԸ

Բոլոր անոնք որ ներկայ կ'ըլլան տարիներէ ի վեր Ֆրանսայի Կապոյտ Խաչի պատգամաւորական ժողովներուն, այս տարուանը քիչ մը տարբեր գտան: Նըւազ աղմկալից էր եւ քովընտի խօսակցութիւններ նուազ էին:

Քանի մը տարի առաջ Ֆրանսայի Կապոյտ Խաչի մայր վարչութիւնը՝ ՀՕՄ-ը, Միացեալ - Նահանգներու մէջ փոփոխութիւններ մտցուցած էր իր ծրագիր - կանոնագրին մէջ: Քալելով ժամանակի ոգիին հետ, աւելի արդիականացուցած էր զայն:

Նոր ծրագիր - կանոնագրին համաձայն կեդր. Մարմինէն նշանակուած ներկայացուցիչ մը ներկայ պիտի ըլլայ արտասահմանի մասնաճիւղերուն պատգ. ժողովներուն: Այս տարի իբրեւ ՀՕՄ-ի ներկայացուցիչ ներկայ եղաւ Փրոֆ. Շաքէ Մինասեան, որ բոլորին խնդրանքին ընդառաջ երթալով վարեց նաեւ ատենապետութեան պաշտօնը երկու օր:

Ընկերուհի Շաքէ Մինասեան մեծ ձեռնհասութեամբ եւ փորձառութեամբ վարեց Պատգ. ժողովը, ուր գաւառներէն եւ Փարիզի իր շրջաններէն եկած էին 35 պատգամաւոր, միայն մէկ մասնաճիւղ չէր կրցած գալ. բայց ղրկած էր իր տեղեկագիրը:

Ժողովը բանալով, ընկերուհի Շաքէ Մինասեան ըսաւ թէ Քանատայի եւ Միացեալ - Նահանգներու ընկերուհիներուն սրտագին ողջոյնները կը բերէ, ապա յայտնեց ժողովը ուրախացնող իր մեծ լուրը թէ՝ Կեդր. Վարչութիւնը ղրկած է իր միջոցով Կայանի ծախքերուն համար 5000 տոլար եւ կը խոստանայ ամէն տարի այս նպատակին համար ղրկել 2000 տոլար:

Շրջ. Վարչութիւնը Պատգ. ժողովին համար խորհրդակցական ձայնով հրաւիրած էր հայ մամուլը, վաստակաւոր գործօն ընկերուհիներ, Համազգայինը, Նոր Սերունդը, Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէն:

Նախ կարդացուեցաւ Շրջ. Վարչութեան տեղեկագիրը, որ կուտար իր երկու տարուան գործունէութեան պատկերը, ուրկէ յայտնի եղաւ որ Կայանը պահելու եւ օրինակելի դարձնելու համար մեծ ճիգ ի գործ դրած է: Բացի տնօրէնուհիէն, մօնիտէօռ - մօնիթռիսներէն եւ Շրջ. Վարչութեան անդամներուն յաճախակի հանդիպումներէն, այս տարի Տիկին Գեղամ Գեւոնեան ամիս մը գացած է պարի եւ մարզանքի դասեր տալու: Ան ներկայ եղաւ Պատգ. ժողովին: Եւ ըսաւ թէ ամէն տարի սիրայօժար պիտի կատարէ այդ գործը:

Շրջ. Վարչութիւնը չէ կրցած այցելել գաւառները, սակայն ղրկած է շրջաբերականներ: Կը պահէ երկու սան Պէյրութի Ճեմարանը:

Իւրաքանչիւր մասնաճիւղ կարդաց իր տեղեկագիրը: Յայտնի եղաւ որ բաղդատմամբ նախորդ տարիներու աւելցած է անդամներու թիւը, սակայն հետզհետէ կը պակսի իր միօրեայ դպրոցներու աշակերտներու թիւը: Ծափերով ողջունուեցան այն մասնաճիւղերը որոնք մինչեւ 50 եւ 75-էն աւելի աշակերտներ ունին իրենց միօրեայ դպրոցներուն մէջ:

Կայանի շինարարութեան սիրայօժար կը հետեւի ճարտարապետ Հրայր Թորոսեան: Պելֆոնէրէնի բարձունքին վըրայ գտնուող կայանի շէնքը կը կարօտի նորոգութեանց, որու ծախքերուն համար հարկաւոր է շօշափելի գումար:

Կրթական գործը, որ Ֆրանսայի Կապոյտ Խաչի գործունէութեան գլխաւոր առանցքներէն մէկն է, երբեմն յուսահատութեան կը մատնէ զինք, չկարենալ հասնելու անոր իր ուզածին պէս: Ընկ. Յակոբ Պալեան որ ներկայ էր ժողովին խորհրդակցական ձայնով, տեղեկութիւններ տուաւ Մարսիլիոյ շրջանին՝ Պոմոնի մէջ Համազգայինի բացած ամէնօրեայ դպրոցին մասին, ըսաւ թէ առայժմ բացած ենք մանկապարտէզի բաժինը ուր ունինք 29 աշակերտ, եւ շուտով պիտի բանանք նաեւ նախակրթարանի բաժինը: Պիտի աշխատինք ֆրանսական դպրոցական ծրագիրը լրացնող պայմաններով, առաւել հայերէնի լրիւ ուսուցումը՝ ինչպէս Պէյրութի Ճեմարանին մէջ:

Պատգ. ժողովը լսելէ ետք այս աւետաբեր լուրը, որոշեց իր պիւտճէէն յատկացնել որոշ գումար, այսինքն ամէն մէկ մանուկին 1500 ֆրանք պիտի տայ տարեկան: Ասկէ զատ կարելի է սան կամ սաներ պահել, մանաւանդ այն մասնաճիւղերը, որոնք դպրոց չեն պահեր, կրնան սաներ որդեգրել: Մէկ սանի համար ամսական 100 ֆրանք պէտք է տալ:

Որոշուեցաւ որ յաջորդ երկու տարիները ըլլան Ֆրանսայի Կապոյտ Խաչի երիտասարդացման տարիներ աւելցնելու անդամներու թիւը:

Յաջորդ Պատգ. ժողովը պիտի գումարուի Մարսէյլի մէջ:

Այնուհետեւ Ֆրանսայի Կապոյտ Խաչը պիտի ունենայ վճարովի քարտուղար, որու համար գումար մը քուէարկուեցաւ:

Նոր Շրջ. Վարչութեան անդամ ընտրըւեցան ընկերուհիներ՝ Սրբուհի Գասպարեան, Սեդա Թորոսեան, Ժօրժէթ Աբրահամեան, Մատլէն Մելքոնեան, Լիւսի Շերոյեան, Հռիփսիմէ Այթունեան, Մառի Գալճեան:

Փոխ անդամներ՝ Ժանէթ Մատոյեան, Օ. Փափազեան,

Միջին եւ Հարաւային Ֆրանսայի համար՝ Ալիս Պիւլկիւրեան, Լիւսի Թութըլըեան:

1982-ի վերջերը տեղի պիտի ունենայ Համահայկական ժողով. Ֆրանսայի Կապոյտ Խաչի կողմէ ընտրուեցաւ Նազելի Ֆուռթիւն (փոխ անդամ Մատլէն Իւլիւպէյեան):

Ժողովին օրակարգը լրիւ վերջացնելէ ետք, բոլորը շնորհաւորեցին ատենապետը որ այնքան լաւ վարեց Պատգ. ժողովը, եւ շնորհակալութիւն յայտնեց:

Ժամը 9·30-ը կ'անցնէր երբ ժողովականները իջան վար ճաշի եւ սկսաւ ընկերահամակրական խնճոյքը ջերմ մըթնոլորտի մէջ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

[illegible]

Սահմանափակ ներկայացումներու շարք մը պիտի տրուի, 1982 Յունուար 22-էն սկսեալ, Ժան - Ժաք Վարուժանի նոր թատերգութենէն՝

BARON, BARONNE

Պատմութիւնն է մարդու մը, որ փարիզեան արուարձանի մը մէջ, կը մերժէ տունէն տեղահան ըլլալ: Ծնողքին տունը, ուր ծնած է, մեծցած է, ապրած ու ընտանիք կազմած, իր պաշտպանութիւնը կը կազմակերպէ, ներշնչուելով «Մուսա - Տաղի քառասուն օրեր»ու պատմութենէն:

Դերակատարներն են՝ Էթիէն Պիէռի (նաեւ բեմադիր) եւ Ժաքլին Տիւք: Պիէռին էր, նաեւ, որ բեմադրած, - խաղացած էր նոյն հեղինակին մէկ ուրիշ ծանօթ գործը՝

LA CAVERNE D'ADULLAM

Ներկայացումները տեղի կ'ունենան Փոշ - Մոնփառնաս Թատրոնը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԽՄԲԱՎԱՐ ՕՆՆԻԿ ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Խորհ. Միութեան մէջ շրջապտոյտ մը կատարած է լիբանանահայ խմբավար Օննիկ Ասատուրեան: Ան հանդէս եկած է Մինսկի մէջ եւ երկու անգամ ղեկավարած է Լվովի ֆիլհարմոնիայի սէնֆոնիք նուագախումբերը: Երեւանի Հայֆիլհարմոնիայի փոքր դահլիճին մէջ Օննիկ Ասատուրեան ղեկավարած է Հայաստանի պետական սէնֆոնիք նուագախումբը, որ մեկնաբանած է Վակներէն եւ Շումանէն գործեր:

×

ԲԵՄԱԴԻՐ Գ. ՄԵԼՔՈՆԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երեւանի շարժարուեստագէտները շարժանկարի վերածած են Յակոբ Պարոնեանի «Ատամնաբոյժն արեւելեան» կատակերգութիւնը: Երկու մասերէ բաղկացած ժապաւէնը երիտասարդ բեմադիր Գենադի Մելքոնեանի երկրորդ աշխատանքն է՝ Լեւոն Մարտիրոսեանի հետ պատրաստած: Անցեալ տարի Գ. Մելքոնեան, «Թթենին» կարճ ժապաւէնին համար, Լիլլի փառատօնին պարգեւատրըւած էր մրցանակով, այնուհետեւ Կիեւ տեղի ունեցած համամիութենական փառատօնին արժանացած էր գլխաւոր մըրցանակին: Ասկէ զատ, բեմադիրին գործը պարգեւատրուած է Հայաստանի կոմերիտմիութեան եւ «Մոսֆիլմ» արուեստանոցի մրցանակներով:

×

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍՎԱՃԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 150-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հայաստանի մէջ հրապարակագիր Յարութիւն Սվաճեանի ծննդեան 150-ամեակը նշելու համար կազմուած է յոբելենական յանձնախումբ մը, նախագահութեամբ Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի քարտուղար Կարլէն Դալլաքեանի: Յանձնախումբը որոշած է Հայաստանի քաղաքներու եւ շրջաններու մէջ դասախօսութիւններ կազմակերպել, հրատարակել մենագրութիւն մը՝ հայերէն եւ ռուսերէն, Միասնիկեան գրադարանին մէջ բանալ ցուցահանդէս մը, լոյս ընծայել Յարութիւն Սվաճեանի երկերէն հաւաքածոյ մը: Յոբելենական հանդիսութիւններու օրերուն Ակադեմիան ու Համալսարանը գիտական նստաշրջան մը կ'ունենան, իսկ Երեւանի փողոցներէն մէկը կը կրէ Յարութիւն Սվաճեանի անունը:

նումին կարեւորութիւնը եւ, հետեւաբար, պատկան մարմիններու արագ կարգադրութեանց անհրաժեշտութիւնը շեշտելէ ետք, կարգ մը կէտեր արծարծած է:

Հիմնականը կապ ունեցած է իր գլխաւորած Գիտութիւններու Ակադեմիայի գործունէութեան հետ: Յիշատակելէ ետք Հայաստանի գիտական նուաճումներուն առնուազն քանի մը կարեւոր յառաջընթացները, աւելցուցած է, թէ շէնքերու պակասը նկատելի կը դառնայ փորձնական ստուգումներուն պարագային: Ըսած է յստակ.

– «Սակայն, ցաւօք, շատ դէպքերում, երբ անհրաժեշտ է լաբորատոր արդիւնքների նախնական փորձնական արդիւնքների ստուգում, մենք շէնքեր չլինելու պատճառով գրեթէ անյաղթահարելի դժուարութիւններ ենք կրում փորձնական արտադրութիւնները տեղաւորելու գործում»:

Խնդրած է, հետեւաբար, որ կեդրոնական մարմինները նիւթական սահմանափակ յատկացումներէն, – 15 միլիոն ռուբլի, – անդին անցնելով, առաւել լայն միջոցներ տրամադրեն իրենց: Տուեալ գումարը հինգ տարիներուն համար գըտած է քիչ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի լայն եւ օգտաշատ գործունէութեան համար:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՁԷՅՆԱՊ ՁՐԱՒԱՆԻ ՄԷՋ

Մարգար գիշերով դուրս ելած էր՝ գիւղէն հեռանալու համար: Աղբիւրի ճամբան ուրիշներ ալ անհամբեր Ուստային կը սպասէին, կ'ուզէին փրկել Ուստան:

– Աճապարէ, Ուստա, լուր տուր Նիգարին: Որ բռնուինք՝ վիճակնիս դէշ է: Ձերբակալուածները անտանելի չարչարանքներու կ'ենթարկուին: Սարուխանց ախոռը տանջարան դարձեր է: Ժանտարմներու դատաստանին յանձնուիլը ահաւոր է, Ուստա: Եթէ մի քանի օր մենք մեզ պահենք, կ'ենթադրեմ, որ կ'անցնի վտանգը:

Մարգար անհամբեր շարժումներ կ'ընէր, սակայն Ուստան դեռ կը տնտնար: Անոր մէջ հանդարտ բան մը կար:

Ուստան, Մարգարը լսելէ յետոյ, հակառակ իր դանդաղ մտածողութեան, անմիջապէս որոշեց իր ընելիքը: Չէ, ան առիթ չպիտի տար, որ ժանտարմները իր դուռը թակէին: Եթէ Մարգարին հետ այգիները փախչէր, ժանտարմները զինք իրենց տան մէջ պիտի փնտռէին: Այն ատեն պիտի գտնէին Զէյնապը...

Բայց Ուստան հանգիստ չեղաւ. ան խորունկ հաւատք կապած էր Աշուղ Նազարին: Նազար պիտի մտածէր Զէյնապի մասին:

– Սպասէ, Մարգար, ներսը Նիգարին լուր տամ, - ըսաւ Ուստան ու ներս մըտաւ:

Ան Նիգարին ոչինչ կ'ուզէր ըսել: Նազարը մէկ կողմ կանչեց ու փսփսաց.

– Նազար, մատնուած եմ: Զէյնապի հոս ըլլալը մարդ չի կասկածիր: Չէ, չէ, ժանտարմներուն առիթ չպիտի տամ, որ մեր դուռը թակեն: Ես որոշեր եմ ընելիքս: Քանի դուն կաս, շատ չպիտի մըտածեմ: Աստուծոյ հրեշտակը պիտի պահէ Զէյնապը: Ես հիմա կ'երթամ: Երբ Նիգարը հարցնելու ըլլայ, ըսէ որ Ուստան ապահով տեղ է, – ըսաւ Ուստան եւ դէպի դուռը աճապարեց:

– Ո՞ւր, արիմարդ, Նիգարը կանչեց ետեւէն:

– Կուգամ, կուգամ, – կարճ կապեց Ուստան եւ դուրս ելաւ:

– Հետդ ծրար չառի՞ր, Ուստա: Ոչինչ, ոչինչ, բոլորս ալ ունինք ծրար: Խաղէն աղբիւրի ճամբան իջնենք, էնոնք ծառերուն տակ մեզի կը սպասեն, – ըսաւ Մարգարը եւ սակայն նկատեց, որ Ուստան լուռ էր ու անոր մտքին մէջ ուրիշ անծանօթ բան մը կար կարծես:

Հասան այնտեղ, ուրկէ եկեղեցնայ ճամբան կը զատուէր եւ ուր Մարգարի ընկերները կը սպասէին:

Ճամբայ ինկան եւ յետոյ կեցան յանկարծ, երբ տեսան որ Ուստան առանց բառ մը ըսելու եկեղեցնայ փողոցը մըտաւ:

– Ուստա, Ուստա, – պոռացին ետեւէն:

Էդ ի՞նչ պատահած է. բան մը չըսաւ, մինչեւ աղբիւրի ճամբան հետեւեցաւ Մարգարին ու մտաւ այն փողոցը, ուր ժանտարմներուն դատարանն էր ու տանջարանը:

Եկեղեցիի պատկից դպրոցին մէջ էր որ ժանտարմները հաւաքուած դատաստան կ'ընէին:

– Ուստա, Ուստա, - ձայն տուին ետեւէն, սակայն ձայներնին շատ բարձր չէին կրնար ձգել:

Ի՞նչ. Ուստան միթէ՞ խենթեցեր է: Կը սիրէին Ուստան: Անոնց ձայնին մէջ աղաչանք կար, երբ Ուստային կը պոռային:

Այո՛, այո՛, ան կորսուեցաւ մութին մէջ, ժանտարմները պիտի բռնէին, ժանտարմները պիտի չարչարէին զայն ամբողջ գիշեր:

Ուստան եկեղեցնայ փողոցէն տեսաւ դպրոցը, ուր առատ ճրագներ կը վառէին եւ ուրկէ դուրս կուգային ժանտարմներ եւ ներս կը մտնային ձերբակալուած գիւղացիներ:

(Շար.— 456)

Տէր եւ Տիկին Տիրան Կիւրեղեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մասիս Կիւրեղեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սմբատ Եայըլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Երէցեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արամ Կիւրեղեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վարդան Պէզիքեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Սրբուհի Աչճեան եւ զաւակները, Պ. Հըրանդ Ակոնայեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ - մօր, քրոջ, մօրաքրոջ, հարսին, խնամիին, սանուհիին եւ ազգականին՝

Այրի Տիկին ԱՐԱՔՍԻ ԿԻՒՐԵՂԵԱՆԻ

(ծնեալ Թոսունեան)

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 5-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Դեկտ. 9, ժամը 15-ին Նոժան - սիւր - Մառնի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ

Աւանդական ԲԱԺԱԿԻ ՕՐԸ այս տարի եւս տեղի կ'ունենայ

Կիրակի, Դեկտ. 13, ժամը 13-ին, Եան'ց Գլէօպի սրահին մէջ. -

5, Avenue Reille - 75014 Paris

- ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ.- 13.30

ՃԱՇԱԳԻՆ 80 Ֆ.

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները, մինչեւ Դեկտեմբեր 10, հեռաձայնելով.-

ՄԱՌԱՆ Հաստատութիւն 535. 85. 26

ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ 985. 36. 53

ՃԷՋՎԷՃԵԱՆ (փոստ 15) 236. 54. 48

DÉCEMBRE 1981

au Centre Culturel N. FRINGHIAN

6, Ave. Bourgain - Issy-les-Moulineaux

JEUDI, 10 DECEMBRE

à 20 h. 30

Projection - Débat

— « ARMENIE 1900 »

de *JACQUES KEBADIAN*

(Film presenté en Novembre 1981, au Festival de Grenoble)

— « 24 HEURES DE LA VIE D'UN EDITEUR ARMENIEN: JEAN - CLAUDE KEBABDJIAN

VENDREDI, 18 DECEMBRE

à 18 h. jusqu'à Mercredi 24 Décembre

— *Exposition:*

Graphismes et écritures «LA TERRE»

de JEAN - PIERRE SEFERIAN

et YERICHE DJERGAIAN

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ վարչութիւնը, կը ծանուցանէ թէ՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 13-ին, Ս. Յակոբայ տօնին եւ Եկեղեցւոյս անուանակոչութեան առթիւ, հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ՎՐԴ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն: Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ՝ Եկեղեցւոյս «ԿՈՄԻՏԱՍ» Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Սիրով կը հրաւիրուին Լիոնի եւ շրջանի Հայութիւնը, ներկայ գտնուելու սոյն արարողութեանց:

×

ՃԱՇ

Ժամը 12.30-ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ, ժողովրդական ճաշ, ի պատիւ՝ «ԿՈՄԻՏԱՍ» Երգչախումբի անդամներուն: Մասնակցիլ փափաքողները կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյ Դիւանատունը: Ճաշագին՝ 70 Ֆ.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա-Քօլոմպի մասնաճիւղը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր - ընկերուհիները, Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 10, ժամը 20.30-ին՝

CENTRE CULTUREL

Rue Robert Lavergne -- Asnières

LA CAPPADOCE

REVEILLONS

DANS UNE AMBIANCE GAIE DE NOEL

Le 24 DÉCEMBRE

BERNARD DEDEDJIAN

ANIMERA

LA DERNIÈRE NUIT DE L'ANNÉE

Le 31 DÉCEMBRE

RESERVEZ VOS TABLES!

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

tél. 375.05.30

RESERVEZ VOTRE SOIREE

DU 13 MARS

AU CHATEAU DES FLEURS

MARSEILLE

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒՆ

ՁԵՐ ՀԱՐԱԶԱՏՆԵՐՈՒՆ, ՁԵՐ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ ՆՈՒԻՐԵՑԷ՛Ք

ՍԻՓԱՆ—ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԵՐԳԱՊՆԱԿԸ

ԿՈՄԻՏԱՍ-Ի

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ԳԵՂՋՈՒԿ ԵՐԳԵՐՆ ՈՒ ՊԱՐԵՐԳՆԵՐԸ

իրենց մասնակցութիւնը բերած են՝

ՍՕՆԻԱ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ (մեծծօ), ՍԻՒԶԱՆՆԱ ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ (տաւիղ)

ՌԸՆԷ ՄԱՍԻՍ (պարիթօն)

ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

Իր մեներգողներով՝ Թէրէզ Քէչէճեան (ալթօ), Մկրտիչ Պօղոսեան եւ Ռընէ Մարթայեան (թէնոռ)

Ղեկավարութեամբ ԿԱՐԳԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

En vente: Auprès des membres de la Chorale SIPAN — KOMITAS

Ainsi que:

Librairie Orientale, H. *SAMUELIAN*, 51, *Rue Mr. le Prince, Paris* 6e - 326.88.65

Librairie PALOUYAN, 9, *Rue de Trévise Paris* 9e - 523.24.97

Maison de la Culture Arménienne, 17, *Rue Bleue, Paris* 9e - 824.63.89

Maison de la Culture Arménienne, 9, *Rue de Madrid*, 94140, *Alfortville* - 376.55.89

Alimentation NIGOGHOSSIAN, 121, *Av.H. Barbusse*, 95400, *Arnouville* - 985.04.46

Télé - Condorcet, 175, *Av. Jean-Jaurès*, 92140, *Clamart* - 642.56. 17

Maison de la Culture Arménienne, 12, *Rue St. Bazile*, 13001, *Marseille* - 50.15.09

Maison de la Culture Arménienne, 15, *Rue du 24 Avril 1915*, 69150 - *Décines* 49. 42. 97

Tissus André SEMERDJIAN, 53, *Rue Mavier de Montjeau* - 26000, *Valence*

Maison de la Culture Arménienne, 32, *Rue Pourpery* - 26500, *Bourg-les-Valence*

Maison Massis HOES - Mr. TACHDJIAN, 7, *Bd. de la Libération* - 26100, *Romans*

Librairie MASSIS - Mme. MARDIROSSIAN, 70, *Cours Berriat*, 38000, *Grenoble* 87. 45. 61

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՏՕՆԻՆ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 13-ին, Պուլվար-Օստոյի Հայոց Եկեղեցւոյ պաշտպան՝ Ս. Յակոբ Մծբնացիի տօնին առթիւ, հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ Պատարագի՝ Մատաղօրհնութիւն կը կատարուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Թաղիս Հոգեւոր Հովիւ՝

ՆՇԱՆ ՔՀՆՅ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ ԵՆ՝

1) Manuel Pratique d'Arménien Occidental

265 էջ, գին և առաքման ծախքը 87 Ֆ.

×

2) Mon Premier Livre d'Arménien

122 էջ, գին և առաքման ծախքը 65 Ֆ.

Դիմել.-

— *M. MINASSIAN*

108, Rue de Genève

74240, Gaillard — FRANCE

վճարումը չէքով:

— *LIBRAIRIE ORIENTALE*

H. Samuelian

51, Rue Monsieur - le - Prince

75006 - PARIS

ARMÉNIE

Départ de PARIS, LYON et MARSEILLE

JOUR DE L'AN ET NOEL

à Erévan

DU 26 DÉCEMBRE AU 8 JANVIER

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:	A LYON:
LEVON BAGHDASSARIAN	VAROUJAN SARKISSIAN
SABERATOURS	**SEVAN VOYAGES**
31, rue d'Argenteuil	48, Cours de la Liberté
75001 PARIS	69003 — LYON
tél. 261 - 51 - 13	Tél.: (7) 860. 13. 66
M° Pyramides	

A MARSEILLE:

JACQUES CHELELEKIAN

WASTEELS

87, La Canebière

13001 — Marseille

Té.: (91) 95. 90. 12

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբը, շնորհակալութեամբ ստացած է Նափոլէոն Պիւլլիւքեան, Կարօ Միսքճեան 500-ական, Տիկին Ալիս Գարաճեան, Պետիկ Քէնտէրեան, Աշոտ Ատէլխանոֆ 200-ական, Ժան Խտըշեան (Փարիզ) 100 Ֆ.:

×

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է, փոխան ծաղիկի, Գէորգ Քիրէճեանի մահուան առթիւ.- Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Սինաբեան, Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Ալեքսանեան, Տէր եւ Տիկին Ժան - Փօլ Գալուստեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ճերանեան, Տէր եւ Տիկին Մամբրէ Սէմէրճեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Կէվիկեան, Տէր եւ Տիկին Մուշեղ Ճերանեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիկ Մուգտարեան, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Գապագճեան, Օր. Ֆրանսուազ Մուգտարեան, Պր. Պօյաճեան 100-ական, Տէր եւ Տիկին Խաչերեան եւ Պր. Մուկի, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Գիզիրճեան, Տէր եւ Տիկին Մաթէոս Մաքսուտեան, Տիկին Կալըքեան (Լիոն) 50-ական, Տէր եւ Տիկին Արսէն Տէր - Սարգիսեան 30 Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սամուէլ - Մուրատեան Վարժարանը, շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆ. Պր. Կ. Իօմէրեանէ:

×

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը, շնորհակալութեամբ ստացած է Անդրանիկ Մակարեանէ (Ալզաս), Վարդան Մամիկոնեանի մէկ որմնանկարը, ձեռամբ՝ Վ.Եհանոյշ Կէտիկեանի:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Ի ՆՊԱՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

-Նախագահ Նահապետեանի մահուան առթիւ.- Տէր և Տիկին Ժօ Յովսէփեան 200, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան, Տէր եւ Տիկին Տագէս Օհանեան, Տէր եւ Տիկին Ջաւէն Միլտոնեան, Տէր եւ Տիկին Հայկ Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 100-ական Ֆ.:

- Զապէլ Յովհաննէսեանի յիշատակին. Շալճեան ընտ. 50 Ֆ.:

- Վերոն Ճամնեանի մահուան առթիւ.- Տէր եւ Տիկին Հրանդ Ճանիկեան 100, Շալճեան ընտ. 50 Ֆ.:

- Գրիգորեան գերդաստանի յիշատակին Տիկին Թագուհի Գրիգորեան 200 Ֆ.:

- Խաչիկ Ունանեանի մահուան առթիւ.- Եղիա Դաւիթեան 50 Ֆ.:

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
9
MERCREDI
9 DÉCEMBRE
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F. 50

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.057
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
57e ANNÉE — No 15 057

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱԽԱՐՈՎԻ ի նպաստ ցոյցը ինքնատիպ բնոյթ առաւ Փարիզի մէջ, ուր Երկուշաբթի գիշեր հսկում խակ կատարուեցաւ խորհրդային դեսպանատան դիմաց: Հարիւր հոգիէն աւելի է առնց Թիւը, եւ Երեքշաբթի առտու դեռ ցոյցը կը շարունակուէր փոխն ի փոխ, մասնակցողները կ'երթային կուգային: Նոյն առտուն Սախարովի հարսը վիզաներու գրասենեակը կանչուած էր եւ յոյս կար, որ այս անգամ Ամերիկա գաղթելու արտօնութիւն տրուէր:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ գործազրկութեան դէմ պայքարելու համար սկսած է կազմակերպել օտար աշխատաւորներու գաղթին բացարձակ արգիլումը: Ձմրան վերջ, երկու միլիոնի կը հասնի գործազուրկերու Թիւը արեւմտեան Գերմանիա եւ առաջին առթիւ Պոնի կառավարութիւնը արգիլեց օտար աշխատաւորներու ընտանիքներու գալը: Ներկայիս 1,9 միլիոն օտար աշխատաւոր կայ, որոնց 540 հազարը՝ Թուրք, 367 հազար Եուկոսլաւ, 300 հազար Իտալացի, 140 հազար Յոյն: Անոնք որոնք դեռ չէին բերած իրենց ընտանիքները այլեւս չեն կրնար :

ԼԻԲԻԱԿԱՆ օդանաւ մը «առեւանգուեցաւ» Երկուշաբթի գիշեր երեք լիբանանցի օդահէններու կողմէ, որոնք կը պահանջեն իմամ Մուսա Սատրը, որու հետքը կորսուած է, քանի մը տարիէ, այն օրէն երբ ժողովի մը կը մասնակցէր Տրիպոլիս: Մուսա Սատր Լիբանանի շիիներու կրօնապետն էր: Օդանաւը նախ Պէյրութ իջած է (օդակայանը՝ արեւմտեան Պէյրութ) ուրկէ երկու ուրիշ օդահէն եւս օդանաւ բարձրացած են եւ օդանաւը մեկնած է: Երեքշաբթի առտու ժամը 10-ի շուրջ, Աթէնք էր: Օդանաւին մէջ 45 պատանդ: Լիպիըն Էոլայնըի այս պօյինկը Ցիւրիխէն Տրիպոլիս կ'երթար երբ պարտաւորուեցաւ ճամբան փոխել Իտալիոյ վրայ եւ օդաչուն հրահանգ ստացաւ Պէյրութ երթալու:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ընդդիմութիւնը քաղաքական նոր շարժումի մը ծնունդ տուած է՝ Սոլիտառիթէ է Լիպէռթէ, ուր կ'երեւին զանազան անուններ, ինչպէս՝ Շառլ Փասքուա, Ալիս Սօնիէ – Սէյթէ, Իվոն Պուրժ, Ժաք Մետըսէն, Ժաք Տոմինաթի եւլն.: Այլ խօսքով դէմքեր կան թէ Շիրաքի Հ. Հ. Հ.էն եւ թէ Լըքանիւէի Իի – Տէ – էՖ–էն: Միւս կողմէ, Փարիզի քաղաքապետը ձայնասփիւռի կայան մըն ալ հիմնած է՝ ռատիօ Թուռ – էյֆէլ :

ԿԱԶԱՅԻ գրաւեալ շրջանին մէջ 16 տարու Պաղեստինցի մը սպաննուած է Իսրայելեան զինեալ ուժերուն կողմէ: Ցոյցի մը ընթացքին է, բողոքելու համար իսրայելեան գրաւման դէմ, որ միջադէպեր ծագած են եւ մեռած երիտասարդէն զատ չորս ուրիշներ ալ վիրաւորուած են :

«ԻՒՄԱՆԻԹԷ»էն պաշտօնազրկուած են 16 լրագրողներ, որոնցմէ ութը՝ բողոք մը ստորագրած են, առարկելով թէ իրենց պաշտօնազրկումը քաղաքական բնոյթ ունի եւ հետեւանք է ծիգպէնի տեսակէտներու պաշտպանութեան :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Տիսք յառաջդիմական (համայնավարամիտ) սենտիքայի 52 ղեկավարներուն դէմ մահապատիժ պահանջած է Պոլսոյ զինուորական Ատեանը : Ամբաստանութիւնն է՝ «փորձած են տապալել սահմանադրական վարչակարգը ցոյցեր եւ գործադուլներ կազմակերպելով 1980 Սեպտ. 12–էն առաջ»:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԴԵԿՏ. 1 – 3)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԼԵՆԻՆԳՐԱԴԻ ՄԷՋ

Լենինգրադի ազգագրութեան Թանգարանին մէջ բացուած է Հայաստանի նուիրուած ցուցահանդէս մը, ուր ներկայացուած են կիրառական արուեստի առարկաներ, լուսանկարներ՝ որոնք կը պատկերացնեն հայ ժողովուրդի կեանքը, մշակոյթի եւ գիտութեան մարզերու մէջ արձանագրած նուաճումները:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՈՒՍԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻ «ԿԱՐՄԻՐ ՄԱՏԵԱՆ»Ի ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

Հայաստանի Ակադեմիայի Բուսաբանութեան Հիմնարկի մասնագէտները աւարտած են բուսական աշխարհի «Կարմիր մատեան»ի աշխատանքը: Մատեանը կ'ընդգրկէ պահպանութեան կարիք ունեցող աւելի քան 400 տեսակ բոյսեր : Հայաստանի բուսական աշխարհը շատ հարուստ է. կան մինչեւ 3200 տեսակ բոյսեր: Մատեանին մէջ տրուած են իւրաքանչիւր տեսակին մանրամասն նկարագրութիւնը, անոր զարգացման յատկանիշերը: Յատուկ ուշադրութիւն դարձուցած են մշակովի բոյսերու՝ ցորենի, տարեկանի, ոլոռի, անհետացող վայրի տեսակներուն: Այդ տուեալները գործնական նշանակութիւն ունին սերմնաբոյծներու համար: Ասկէ զատ, վայրի բուսական աշխարհի կարգ մը տեսակներ անհրաժեշտ են դեղօրայք ստանալու համար:

×

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՎԻՊԱԿՆԵՐՈՒ ՌՈՒՍԵՐԷՆ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

Մոսկուայի «Խուդոժեստվեննայա Լիտերատուրա» («Գեղարուեստական Գրականութիւն») հրատարակչականը 75 հազար տպաքանակով լոյս ընծայած է հայ գրողներու վիպակներէն ընդարձակ հաւաքածոյ մը: Գիրքին մէջ առնուած են Հրաչեայ Քոչարի «Նահապետ», Սերօ Խանզադեանի օՄարաւ եմ, ջուր բերէք», Միքայէլ Շաթիրեանի «Երաժշտախումբը», Ստեփան Ալաջաջեանի «Ապառաժներն արտասուել գիտեն», Աղասի Այվազեանի «Եռանկիւնի», Վարդգէս Պետրոսեանի «Վերջին ուսուցիչը», Հրանտ Մաթեւոսեանի «Մայրը գնում է ամուսնացնելու որդուն» վիպակները: Ռուսերէն Թարգմանութիւնները կատարած են Ռեգինա Կափրիէլեանց, Ալլա Տէր - Յակոբեան, Անահիտ Մակինցեան, Անահիտ Բայանդուր եւ ուրիշներ: Հաւաքածոյին յառաջաբանը գրած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան քարտուղար դոկտ. Արամ Գրիգորեան:

×

ԼԷՈՆԻԴ ՀՈՒՐՈՒՆՑԻ ԳՈՐԾԵՐԸ ՌՈՒՍԵՐԷՆ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

Մոսկուայի «Սովետսկի Պիսատել» («Սովետական Գրող») հրատարակչականը հարիւր հազար տպաքանակով լոյս ընծայած է Լէոնիդ Հուրունցի գործերը՝ «Ղարաբաղի խաչմերուկներ» խորագրով գիրքի մը մէջ: Լէոնիդ Հուրունց հեղինակն է վէպերու, վիպակներու, բազմաթիւ պատմուածքներու, որոնք առաւելաբար նուիրուած են իր ծննդավայրին՝ Լեռնային Ղարաբաղի:

ԻՐԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԱՐԳԻԼՄԱՆ ԵՒ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐՈՒ ԱԶԳԱՅՆԱՑՄԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ
ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Իրանի մէջ հայերէնի դասաւանդութիւնը արգիլող շրջաբերականի առայժմ չեղեալ համարումէն եւ մարզական ակումբներու ազգայնացման ձգտող նոր շրջաբերականի հրապարակումէն ետք, Թեհրանի Հայկական Վարժարաններու Ծնողական Խորհուրդներու Գործադիր Յանձնախումբը կը շարունակէ բանակցութիւններ վարել պատկան իշխանութիւններու հետ, կարենալ բարւոք լուծում մը գտնելու համար յարուցուած հարցերուն: Այսպէս, Յանձնախումբը՝ Նոյ. 29–ին տեսակցութիւն մը ունեցած է վարչապետի գրասենեակի վարիչին հետ եւ արծարծած հայկական դպրոցներու հարցը: Միւս կողմէ, Արտակ Արք. շնորհակալութեան նամակ մը ղրկած է գերագոյն ատեանի նախագահ Մուսաւի Արտապիլիի, իր ցուցաբերած ուշադրութեան համար, որուն շնորհիւ շրջաբերականին գործադրութիւնը առկախուած է: Շնորհակալութեան նամակ մըն ալ ղրկուած է Կրթական Նախարարին:

Թեմական Խորհուրդը նամակով մը, ուղղուած՝ Մարմնամարզական Հիմնարկի վարիչին, ուզած է խորհրդարանական պատկան յանձնախումբէն քննութեան ենթարկել հայ փոքրամասնութեան համայնական եւ մարզական ակումբներու վերաբերեալ իրաւունքները: Նամակը հինգ կէտերու մէջ կը բացատրէ հայկական ակումբներու կառոյցը, գործունէութեան դաշտը եւ նպատակները:

Իրանի հայկական գաղութը յուզող հարցերուն արձագանգած է տեղական մամուլը: «Էթթէլաաթ» օրաթերթը Նոյ. 30-ի իր թիւին մէջ լոյս ընծայած յօդուածով մը քննարկած է Սահմանադրութեան գործադրութեան հարցերը եւ օրինազանցութիւնները, մէջբերելով կարգ մը պատասխանատու դէմքերու կարծիքները այդ առթիւ: Յօդուածագիրը նշած է, թէ «հիմնարկութիւններու մէջ թափանցած խորհրդաւոր ու վտանգաւոր հոսանք մը, որ ներկայիս կը կատարէ Ամերիկայի պարտականութիւնները Իրանի նկատմամբ, ամէն տեղ բոյն շինած է եւ կը զբաղի խափանարարութեամբ: Օրինակ, գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար՝ Կրթական Նախարարութեան կամ այլ հիմնարկութիւններու մէջ, իրենց օրինազանցութիւններով ժողովուրդի մէջ դժգոհութիւն կը ստեղծեն»: «Քարկեար» («Աշխատաւոր») շաբաթաթերթը, Նոյ. 30–ի իր թիւով անդրադարձած է Կրթական Հիմնարկի ծանօթ շրջաբերականին եւ Հայոց բողոքներուն ու ցոյցերուն : Թերթին լոյս ընծայած «պաշտպանելով կրօնական փոքրամասնութիւններու իրաւունքները՝ ամրապնդենք Իրանի ժողովուրդի հակաշխարհակալական միասնականութիւնը» խորագրով յօդուածը կը յիշէ նաեւ «Աբրահամ Սողոմոնեան» դպրոցի հայ տնօրէնին պաշտօնազրկումը եւ աշակերտութեան ու ծնողքներու բողոքները այդ արարքի դէմ:

Թեհրանի մեր պաշտօնակիցը՝ «Ալիք», Նոյ. 30–ի իր խմբագրականը խորագրած է «Միասնական մնանք», վեր առնելով նեղ օրերուն մեր ժողովուրդի ցուցաբերած միասնական ոգին, իսկ Դեկ. 1–ի խմբագրականով՝ «Ինչո՞ւ կարեւոր են միութիւնները» խորագրին տակ, կը շեշտուի հայկական վարժարաններու մէջ մայրենի լեզուի դասաւանդութենէն ետք զանազան միութիւններու և կազմակերպութիւններու մէջ տարուող դաստիարակչական աշխատանքներու անհրաժեշտութիւնը, իբրեւ ամբողջութիւն հայապահպանման ջանքերու:

ՏՈՄՍ

ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ

Շշուկները կը բաւեն: Ֆուա քաղաքի զէնքերու գողութեան հարցը շատ յստակ է:

Ի վիճակի ենք յայտնելու, որ Լիբիացիներու քոմանտօ մըն է, մարզուած Լիբանան՝ Սէ - Ի - Ա.ի գործիք Պաղեստինցիներու կողմէ, որ գործած է ՔԱ - ԿԷ - ՊԷ.ի մեղսակցութեամբ եւ ընկերվարական կուսակցութեան - ուր թափանցած են Հայեր - յարաբերութեան մէջ սպանացի զօրավարներու հետ: Այս վերջինները համոզումն ունեցած են սալվատորեան ճունթայի կողմէ - Փարիզայի սպայակոյտին միջամտութեամբ - որ հակաքաստրիստ խմբակ մը կը պատրաստուէր Զատի մայրաքաղաքը գրաւել, ԻՐԱ–յի գործակցութեամբ:

Ֆրանսական զինուորական ապահովութիւնը - կամ ինչ որ մնացած է անկէ - տեղեակ պահուած ըլլալով տը Գրօյլ հարցին ցուցմունք ընողին միջոցաւ, համոզած է պ. Միթերանը յանձնարարել՝ պ. Էռնիւի, որ Ֆրանսացիները զուարճացնելու համար, ձգէ թող իրենց ուզածն ընեն:

ՊՐԻՒՆՕ ՖՐԱՓԱ

«Լը Մոնտ», Դեկտ. 8

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊԱՍՔԷԹՊՕԼ

Հ.Մ.Ը.Մ.—ՖՐԱՆՍ ՅԱՂԹԵՑ ԼԻՎՐԻ—ԿԱՐԿԱՆԻ (62—61)

Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանսի պասքէթպոլի նորակազմ խումբը, որ այս տարի, առաջին անգամ ըլլալով, կը մասնակցի Փարիզի միջ – նահանգային մրցաշարքին, կը շարունակէ իր ճամբան մեծ յաջողութեամբ:

Կիրակի, Դեկ. 6ին, Լիվրի – Կարկանի մէջ Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանս իր վեցերորդ յաջորդական յաղթանակը տարաւ, տեղւոյն խումբին դէմ: Խաղի առաջին իսկ վայրկեաններէն մեր մարզիկները իրենց արագ խաղարկութեամբ տիրեցին դաշտին եւ 6–րդ վայրկեանին 12 - 6, 14–րդ վայրկեանին 25 - 18 արդիւնքի հասան, իսկ առաջին կիսախաղը աւարտեցին 35 - 24 արդիւնքով՝ ի նպաստ Հ. Մ. Ը. Մ.ի:

Երկրորդ կիսախաղին, իրաւարարի կողմնակցութեան պատճառով հայ մարզիկներու համար դժուար կացութիւն մը ստեղծուեցաւ, առանց սակայն յուսահատեցնելու զիրենք: Լիվրի-Կարկանցիները առիթէն օգտուելով խաղի 14-րդ վայրկեանին հաւասարեցուցին արդիւնքը եւ նոյնիսկ առաջ անցան (52 - 50): Վերջին վայրկեանները յուզումնալի էին: Խաղի աւարտին 45 երկվայրկեան մնացած Հ. Մ. Ը. Մ.ի տղաքը 62 – 61 արդիւնքով առաւելութիւն ունէին դաշտի տէրերուն նկատմամբ եւ իրենց ձեռքն էր գնդակը, որ վերջին 15 երկվայրկեանին կ'անցնէր հակառակորդներուն ձեռքը, բայց ... ապարդիւն: Հ. Մ. Ը. Մ. – Ֆրանս յաղթած էր:

Յաղթանակին մէջ մեծ դեր ունեցան Հրաչ, Վարանդ, Շանթ, Արմէն, Վիգէն եւ բոլոր փոխարինողները, որոնք քաջալերեցին իրենց եղբայրները՝ դաշտի եզերքէն:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ ՀԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՀԵՏՔԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

«Ամերիկայի Ձայն» ի հայկական բաժնի Նիւ Եորքի թղթակիցը՝ Նորայր Ստե – փանեան, որ կը գրաղի նաեւ գորգի առեւտրով, յաճախ շրջապտոյտի կ'ելլէ ասիական երկիրներ՝ Հնդկաստան, Փաքիստան, Քաշմիր, Նեփալ, Աֆղանիստան եւ այլուր, իր անձնական գործին առընթեր պրպտումներ կատարելով անցեալի հայ բարգաւաճ գաղութներու մէջ: Շնորհիւ այդ ճամբորդութիւններուն, ան ընդարձակ ուսումնասիրութիւններ կատարած է գլխաւոր գաղութներու վերաբերեալ եւ համառօտ նիւթեր յանձնած մամուլին:

Վերջերս Նորայր Ստեփանեան այցելած է Հնդկաստան եւ Փաքիստան եւ յայտնաբերումներ կատարած Լահոր եւ Ագրա: Այս առթիւ, «*Հայրենիք*»ի թղթակիցը՝ Հենրիկ Բուդաղեան, հարցազրոյց մը ունեցած է Նորայր Ստեփանեանի հետ, որ ընդհանուր ակնարկ մը նետելէ ետք հնդկահայ գաղութին վրայ, լայն տեղեկութիւններ փոխանցած է իր ճամբորդութեան ընթացքին կատարած յայտնաբերումներու մասին:

Կուտանք Նորայր Ստեփանեանի պատասխանները, համադրուած, իր լեզուով:

×

Որոշ փաստացի տուեալներով հաստատւում է այն համոզումը, թէ Հայեր սկսել են Հնդկաստան հաստատուել ԺԶ. դարու սկզբնաւորութիւնից եւ ըստ պատմագէտների տուեալներին, առաջին Հայը որ հաստատուել է Հնդկաստան, հանդիսացել է Դիմոնիգօ Փիրէսը, որ Աքբարի Թագաւորութեան օրօք, նշանակուել է որպէս պալատական Թարգման եւ ամուսնացել մի Հնդկուհու հետ:

Երկրորդ յիշատակելի անունը Հայուհի Ցուլիանան, որ դարձեալ Աքբարի օրօք հանդիսացել է որպէս պալատական բժշկուհի եւ իր նախաձեռնութեամբ 1562 Թուականին կառուցել է Հնդկաստանի առաջին հայկական եկեղեցին:

Հետաքրքրական է նաեւ պատմական այն տուեալները, որ Աքբար Թագաւորը ունեցել է Մարիամ Բէգում անունով մի հայ կին եւ որից ժառանգ չունենալու հետեւանքով, որդեգրել է Ալեքսանդր անունով մի հայ մանչ, որ յետագայում, Ցուլքուրայան անունով ժառանգել է Աքբարների Թագաւորութիւնը:

Այնուհետեւ յիշատակումներ կան գնդապետ Ցակոբ Պետրոսի կապակցութեամբ, որ ԺԸ. դարու կէսերին հանդիսացել է 7-րդ բանակին հրամանատար: Ցակոբ Պետրոս զինուորական ծառայութեան մէջ է եղել շուրջ 70 տարիներ եւ մահացել է 95 տարեկանում: Նրա բանակի մէջ ծառայել են 40 հայ սպաներ, որոնց շարքին իր երկու զաւակները:

ԺԸ. դարու կէսերին, Հնդկաստանում մեծ պաշտօններ են վստահուել նաեւ Պետրոս Ցարութիւնին եւ իր եղբօր՝ Գաբեդին Խանին, որ միայն 30 տարեկան հասակում, հանդիսացել է Միր Քասիմի բանակի գլխաւոր հրամանատարը, որի մէջ ծառայել են 100 բարձրաստիճան հայ սպաներ:

Պատմաբան Մարտին Բազիլի «Հայերը Հնդկաստանի մէջ» *հատորում, ընդարձակ տեղեկութիւններ կան հայ առեւտրականների շուրջ, որոնցից Թոմաս Գանանը հաստատուել է Մադրաս 1780-ին, մինչ 18-րդ դարում Պետրոս Ռսկանը հանդիսացել է* «Արեւելեան Հնդկաստանի առեւտրական ընկերութեան խորհրդի» *անդամ, իսկ Արգար Արգարը միակ ոչ անգլիացին, նշանակուել է նախագահ՝ Բենգալի Ակումբի առեւտրական գրասենեակի:*

1847-ին Կալկաթայում, Տէր Յովհաննէս Աւագ Քահանայ Խաչիկեանի յորդորանքով, Տիկին Հռիփսիմէ Մալխասը հրատարակում է գրականագէտ պատմաբան Մեսրոպ Թաղիաթեանի «Սօս եւ Սօնդիպ» *բանաստեղծական գործը, որով Թաղիաթեանը պատկերացրել է երիտասարդ հայ իշխանազուն Սօսի եւ Հնդկաց արքայադուստր Սօնդիպի սիրահարութիւնը: Գողտրիկ այս սիրերգութիւնը, որը բաղկացած է 245 մանրատիպ էջերից, հրատարակուել է Կալկաթայի* «Արարատեան Ընկերութեան» *տպարանում 1847 Թուականին:*

Մինչ այժմ Հնդկաստանում գործածւում են հայկական անուններ, ինչպէս օրինակ՝ Վաչէ, Արուս, Նազ, Սօսի, Սաթօ եւ այլն:

Հնդկաստանում Հայերը գլխաւորաբար հանդիսացել են առեւտրական նախաձեռնողներ, արտածողներ եւ ներմուծողներ:

Հայկական գաղութի գլխաւոր կեդրոնները ԺԶ. դարի սկզբնաւորութիւնից հանդիսացել են Կալկաթա, Պոմպէյ, Տելհի եւ Քաշմիր շրջանները:

Այժմ մի քանի խօսքով տեղեկացնեմ Ագրա կատարած իմ ճամբորդութեան մասին:

Աքրա քաղաքը որ գտնուում է Հնդկաստանի Հիւսիս Արեւմտեան շրջանում, ծանօթ է իր Թաջ Մահալ մզկիթով, եւ աշխարհի եօթը հրաշքներից մէկն է նըկատուում, կառուցուել է Շահ Ջահան Թագաւորի օրօք 17-րդ դարու կէսերին:

Աքրա իմ այցելութեան բուն նպատակը սակայն «Թաջ Մահալ»*ը տեսնելը չէր, չնայած հնդիկ ճամբորդակիցս ստիպեց եւ մի ժամ պտըտեցինք այդ մարմարակերտ մզկիթ – գերեզմանատանը, ուր հանգչում են Շահ Ջահանի եւ իր կնոջ աճիւնները,, որի հրաշակերտ ճարտարապետութեան կապակցութեամբ ուրիշ ոչ մի կերպ չի լինի գաղափար կազմել՝ քան այն որ պարզապէս այցելել եւ անձնապէս դիտել:*

Ամբողջ մէկ օրն անգամ բաւական չէ մի գաղափար կազմելու: Ուստի իմ ընկերոջ Թողնելով սակարաքը առի եւ ըսկըսեցի հետեւիլ բուն նպատակիս, որն է գտնել Աքրայի հին հայկական գերեզմանատունը, որի կապակցութեամբ տարիներ առաջ կարդացել եմ մի գերմանացի հետախոյզի անգլերէն Թարգմանուած գրքում: Առաջին օրը իր լրումին հասաւ եւ ես ժամեր Թափառելուց յետոյ դըժբախտաբար չկարողացայ գտնել գերեզմանատունը:

Երկրորդ օրը արշաւս կանուխ սկսեցի եւ նախքան ճամբայ դուրս գալս իմ բընակած հիւրանոցի կառավարիչին հանդիպեցի եւ պարզեցի իմ հետաքրքրութեան պատճառը: Նա առաջարկեց որ Սուրբ Պետրոս Մայր Տաճար գնամ, որ շուրջ 20 մղոնէ եւ խօսեմ Արքեպիսկոպոս Աթայիդի հետ: Նա հաւանաբար տեղեակ պիտի լինի: Կէս ժամում Մայր Տաճար հասանք:

Արքեպիսկոպոսը իր կրօնական ինքնամփոփումի մէջ լինելով յաւելեալ կէս ժամ սպասեցի: Երբ դուրս ելաւ շատ սիրալիր ընդունեց: Երկար ու բարակ խօսքի բռնուեցանք: Գրաւոր տեղեկութիւններ յանձնեց եւ վարդապետներից մէկին յանձնարարեց ինձ գերեզմանատուն առաջնորդել, որը միայն տասը վայրկեանի ճամբայ էր: Ճամբի ողջ ընթացքին վարդապետը հետաքրքրական տեղեկութիւններ էր տալիս Աքրայի Հայերի եւ գերեզմանատան կապակցութեամբ: Ուշադրութեամբ լսում էի: Անշուշտ, նա ասաց, ներկայում եւ ոչ մի Հայ չկայ: Նրանք այս շրջաններում հաստատուած են եղել ԺԶ. դարու կէսերից մինչեւ ԺԸ. դարի վերջաւորութիւնը: Հայերը միշտ ճամբորդել են, միայն Աքրայում 8 հատ քարվանսարաներ *են ունեցել:*

Արդէն դարպասից ներս ենք անցել: Այս գերեզմանատունը միջազգային է: Այստեղ Թաղուած են խոալացի կաթոլիկէներ, Փորթուկալցիներ, Անգլիացիներ, Թուրքեր եւայլն: Խօսելով մօտեցանք մի դամբարան մատուռի, որ շատ կոկիկ ձեւ ունէր, բայց կիսաքանդ էր: Դամբարանում կան 19 գերեզմաններ, որոնք զետեղուած են յատակում եւ պատերի մէջ: Իւրաքանչիւրը մանաւոր քանդակով, ծննդեան – մահուան Թուականով եւ որոշ մասնակի տեղեկութիւններով: Գերեզմանաքարերի մէջ ամէնէն մեծը, մարմարաքար՝ զետեղուած էր մասնաւոր օթեակում: Մարմարը՝ որ յետագայում զետեղուել է սովորական քարէ գերեզմանի վրայ, կրում է հետեւեալ արձանագրութիւնը եւ նկատուում է ամենահինը նոյն դամբարանում: –

(Մնացեալը Ցաջորդով)

ԺՈՐԺԷ ԷՆԵՍՔՈՒԻ ԿԱՊԸ՝ ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Դժուար է ճշդել Թուականը, թէ Ժորժէ Էնեսքու երբ ունեցաւ առաջին շփումը հայ երաժշտութեան հետ: Ստոյգ է այն իրողութիւնը, որ դեռ երիտասարդ տարիքէն ռումէն երաժիշտը, երբ Փարիզ կը գտնուէր, կապեր ունեցաւ կարգ մը հայ արուեստագէտներու հետ, շատեր դառնալով մօտիկ բարեկամներ եւ մնայուն գործակիցներ: Բաւական պիտի ըլլար յիշել միայն Թաւջութակահար եւ խմբավար Տիրան Ալեքսանեանը: 1910 Ապրիլ 27-ին, երաժիշտներու Ընկերութեան սենեկային երաժշտութեան նուագահանդէսի մը առթիւ, Փարիզի Փլէյէլ սրահին մէջ, Ժորժէ Էնեսքու, Է. Կայտա եւ Տիրան Ալեքսանեան մեկնաբանեցին Ժան Հիւրէի «Պրըթոն երգերու սիւիթ»*ը: Այնքան զօրաւոր բարեկամութիւն մը միացուց երկու երաժիշտները, որ Ժորժէ Էնեսքու հայ ընկերակիցին վստահեցաւ Թաւջութակի եւ դաշնակի համար օփ. 26 Թիւ 2 երկի առաջին ունկնդրութիւնը: Փարիզի Էքոլ նորմալ տը Միւզիքի մէջ, ռումէն երաժշտութեան փառատօնի մը ընթացքին, Տիրան Ալեքսանեան, իբրեւ դաշնակահար նուագակից ունենալով ռումէն երաժիշտը, սքանչելի կերպով մեկնաբանեց այս ծանօթ գործը (1936 Մարտ 4):*

Կը Թուի թէ այս երկու երաժիշտներուն միջեւ հաստատուեցաւ ստեղծագործական մնայուն կապ մը, քանի որ Էնեսքու ուրիշ կարեւոր գործ մը (Դաշնակի օփ. 16 քառեակ) վստահեցաւ անոր, ինչպէս նաեւ իր ամէնէն սիրելի աշակերտին՝ Տինու Լիփաթիի:

Էնեսքու հետաքրքրուեցաւ նաեւ արեւելեան ժողովրդական երաժշտութեամբ: Տակաւին 1900 – 1910 Թուականներուն, ռումէն երաժիշտը գրած էր «Արեւելեան սիւիթներ, *նուագախումբի համար եւ* լիտ *մը՝ նիւթ ունենալով Ժեռալտին Ռոլանի քերթուածները,* Հնդիկ երգ: *Ժորժէ Էնեսքուէ յետ մահու Պուքրէշ գտնըւող Թղթածրարներու ձեռագիրներուն մէջէն յայտնաբերեցի* «Հայկական դեղջկական երգ» *մը, զոր Էնեսքուի խնդրանքով ընդօրինակած է Լեւոն Եղիազարեան: Երգը կը կոչուի* «Աղբիւրի Մօտ»*:*

Հայ երաժիշտի եւ խմբավարի ինքնագիր ձեռագիրը ունի չորս Թերթեր, որոնց վերջինին վրայ՝ քերթուածին ֆրանսերէն Թարգմանութիւնը: Գրութիւն մը կը բացատրէ լռիկ բառը, որմէ կարելի է հետեւցնել, թէ Էնեսքու Եղիազարեանէ խնդրած է իրեն հաղորդել հայերէն երգը: Փաստաթուղթը ոչ մէկ Թուական կը կրէ: Եղիազարեանի ձեռագիրը ի՞նչպէս հասած է Էնեսքուի փաստաթուղթերուն մէջ: Երկու կարելիութիւններ գոյութիւն

ԱՆԱՏՕԼՈՒ

Գրեց՝ Գ. ՏԱՐՕՆԵԱՆ

Վերջերս «Թէռ Իւմէն» (*) *մատենաշարէն լոյս տեսաւ, Կեդր. Անատոլուի մէջ պաշտօնավարող, Թուրք վարժապետի մը յուշերը: Մահմուտ Մաքալ՝ պարզ գիւղացի ուսուցիչ մըն է, բայց մեծ գըրողի մը տաղանդով կը պատմէ իր ծըննդավայրին մէջ ապրածն ու տեսածը, ըմբոստացումով բայց անկեղծօրէն կը նկարագրէ գիւղացիներու կեանքն ու առօրեայն, եւ մանաւանդ անժխտելի վըկայութիւն մը կը բերէ մեզի՝ ամբողջ ժողովուրդի մը մեծամասնութեան, դեռ երէկուան ապրելակերպին վրայ. անզօրութեան յուսահատութեամբ կը նկարագրէ անոնց քարացած հոգեբանութիւնը, աներեւակայելի աւելորդապաշտութիւնն ու Թշուառներու* օփիոմ-*ը եղող, հաւատքի մոլեռանդութիւնն ու ճակատագրապաշտութիւնը: Դէպքերն ու մարդիկ քսան – քսանհինգ տարուան հնութիւն ունին, այսինքն երէկ, եւ սակայն շատ անգամ կը դժուարանանք հաւատալ, միթէ՞ կարելի է այսքան Թշուառութիւն, այսքան միամտութիւն, այսքան տգիտութիւն, այսքան կիրք. անկասկած ուրիշ աշխարհ մըն է որ մեր երեւակայութիւնը անկարող է պատկերացնելու այս 20-րդ դարու վերջաւորութեան: 300-է աւելի էջերու մէջ, զարմանազան անձերը, անհաւատալի դրուագներն ու դէպքերը, աղաղակող Թշուառութեան նկարագրութիւնները այնքան շատ են որ, անկարելի է այստեղ, ամբողջութեամբ պատկերացնել Թուրք գիւղացին եւ իր կեանքը:*

Անդարայէն ոչ շատ հեռու, իրենց քըթին տակ գոյութիւն ունեցող այս իրողութիւնները՝ զորս պարկեշտօրէն նկարագրած է Մաքալ, անշուշտ անհանդուրժելի պիտի ըլլային, Պոլիս եւ Անգարա նստած էֆէնտիներուն, *որոնք հեղինակը բանտարկեցին՝ իբրեւ Թուրքիոյ վարկը նուաստացնող վտանգաւոր անձ: Մնաց որ ան շատ անգամ վռնտուած կամ ծեծկերած էր, իր այցելած գիւղերու հօճաներէն եւ չէյխերէն:*

Ահաւասիկ շատ սեղմ, բայց իր իսկ բառերով, իր ծնողքին տան նկարագրութիւնը.– «*Ծնողքիս տունը, եթէ տուն կարելի է կոչել զայն, հողածածկ սենեակ մըն է, պատերը ցիցեր միուած՝ որոնց վրայ կախուած են տան իրերը, հատ ու կտոր կոտրած կուժեր, մուրի ու փոշիներու մէջ Թաթխուած պայուսակներ, եւ անուն չունեցող բաներ, գետինը ճաշի սինին, անդին քիլիմ մը եւ անկողինները, այս բոլորը հող կը հոտին. սենեակին մէջտեղը ծակ մը կայ ուր ձմեռը կրակ կը վառեն, այս ծակը ելք մը ունի որ կ'երկարի մինչեւ պատէն դուրս, սա տան Թանտըրն է որուն միակ վառելանիւթը կովերու Թրիքն է՝ զոր կիները կը հաւաքեն, դաշտ գացող կենդանիներուն ետեւէն վազելով, եթէ ամանները չրաւեն այս անգամ իրենց փէչերը կը գործածեն, այս Թրիքն է որ պիտի վառեն ամբողջ ձմեռը, որովհետեւ ոչ փայտ ունին ոչ ալ ածուխ, ի՞նչպէս փայտ ունենալ երբ ամբողջ հորիզոնին մէկ հատիկ ծառ չէք տեսներ, վայ եկեր է այն տուներուն երբ ձմեռը չվերջացած իրենց Թրիքի պաշարը կը հատնի: Երբ այս Թանտըրը վառեն, մուրն ու ծուխը կը պատեն սենեակը որ միայն երկու ծակ ունի, մին վերի մուխին համար, մէկ հատ ալ պատին՝ 15 – 20 սմ. լայնութեամբ՝ իբր պատուհան, բայց առանց ապակիի, որ արդէն գիւղին մէջ գոյութիւն իսկ չունի. ձմեռը տաքը պահելու համար այս ծակն ալ կը գոցեն եւ կը պառկին մեծով – պզտիկով, Թանտըրին շուրջ բոլորը՝ ոտքերը դէպի տաքը երկարած*»*: Մաքալ դառնութեամբ բայց* «*հիմուռ*»*ով կը պատմէ լուացուելու համար ըրած իր հերոսութիւնը.–* «*Լուացուելու համար ունինք ախոռը, ուր աղտոտ քար մը կայ իբր նստարան, ոտքերս աղբերու մէջ են մինչեւ կոճղերը, կօշիկով յառաջանալ անկարելի է, կը փակին աղբին եւ մեծ ուժ պէտք է զանոնք դուրս քաշելու համար, լայն տախտակ մը պէտք է, բայց ամբողջ գիւղին մէջ մէկ հատ կարելի չէ գտնել, հագուստներս դնելու տեղ չկայ, ի՞նչպէս հանուիլ, կը կանչեմ եղբայրս որ հագուստակալութիւն ընէ, վերջապէս դէշ-աղէկ կը լուացուիմ, բայց միւսները...*»*: Մաքալ կ'ուզէ իմանալ թէ արդեօ՞ք միւս տուներն ալ նոյն պատկերը կը ներկայացնեն՝ եւ կը հարցափորձէ իր դասարանի աշակերտները. 50 տղաներէն ոչ մէկուն տունը վառարան կայ, միմիայն մէկ տունի մէջ լուացուելու տեղ մը գոյութիւն ունի. հաւանաբար սա պատկերն է շրջակայ բոլոր գիւղերուն:*

(Շար. 1)

(*) « *Un village anatolien* », de Mahmoud Makal, Ed. Plon, «Terre Humaine», 1978.

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ՝

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՍԱՆԸ՝ ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ («ՅԱՌԱՋ»). – Ազնիւ մտածում մը եւ գնահատելի նախաձեռնութիւն մը:

Ազնիւ մտածում մը՝ որովհետեւ Վարդան Սարգսեան իր ողջութեան չտեսաւ արդար գնահատանքը իր տաղանդին եւ վաստակին. չզգաց ժողովուրդին անխը– տիր համակրանքը իր երաժշտական եւ ազգային գործունէութեան հանդէպ: Իր ծառայութիւնները չգնահատուեցան իրենց արդար արժէքով: 1960–ական թըւականներուն սկիզբը Վարդան Սարգսեան քաշուեցաւ հրապարակէն, առանց աղմուկի, «պզտիկ դռնէն»: Պիտի ըսէի Սահակ – Մեսրոպ Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ «պզտիկ դռնէն», ան որ այնքան տուած էր այս եկեղեցւոյ, ապրելու համար իր կեանքի վերջին տարիները իր ընտանիքի ջերմ յարկին տակ, իր առանձնութեանը մէջ: Վարդան Սարգսեան համեստ էր անշուշտ: Չէր սիրեր շռնդալից արտայայտութիւնները, հրապարակային ցոյցերը, ներբողները եւ սակայն...:

Գնահատելի նախաձեռնութիւն մը քանի դասախօսը՝ Խաչիկ Երլմազեան նոր խմբավարն է Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին, այլ խօսքով շարունակողը Վարդան Սարգսեանի հիմնած՝ «Արմենիա» երգչախումբին, անոր գործունէութեան եկեղեցիէն ներս եւ դուրս: Նորին յարգանքը հանդէպ իր հանրածանօթ նախորդին, նորին գիտակցութիւնը իր նախորդին երաժշտական տաղանդին, վաստակին եւ արժանիքներուն հանդէպ:

Այս դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ, Շաբաթ՝ Նոյեմբեր 21–ին, Ա. Զրբաշեան սրահը, Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ յիսնամեակի ձեռնարկներու ծիրին մէջ, ձեռնարկներ՝ եկեղեցական, գեղարուեստական, մշակութային եւ հայակերտ, որոնք գտան ժողովրդական անհաւասար ընդունելութիւններ: Այս մէկը գտաւ լայն յաջողութիւն քանի լեցուն սրահի մը առջեւ է որ, Արշամ Պապայեան՝ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի նախագահը բացման խօսքը արտասանեց ներմուծելով նիւթը, յատկապէս վեր առնելով Վարդան Սարգսեանի անձնաւորութիւնը որպէս երաժիշտ եւ որպէս ազգային գործերու նուիրեալ:

Խաչիկ Երլմազեան, օրուան դասախօսը, իր յատուկ ոճով, խանդավառ եւ ոգեւորուած, ներկայացուց Կոմիտասի սանը՝ Վարդան Սարգսեան: Դասախօսութիւնը իր հարազատութեանը մէջ պիտի տանք առանձին: Ըսենք սակայն թէ նախ անդրադարձաւ հայ երաժշտութեան պարզած պատկերի վրայ 19–րդ դարու երկրորդ կէսին, ապա ընդգծեց 1870 – 80–ական թուականներուն հասնող սերունդի մօքի զարթնումը դէպի երաժշտութիւն, Կոմիտասի նախախնամական դերը եւ ճառագայթումը հայ երաժշտութեան բնագաւառէն ներս, իր աշակերտներուն առաքելութիւնը անաւարտ չձգելու համար Վարդապետին հսկայ աշխատանքը, սկսաւ համանուագը: Յետոյ, Խաչիկ Երլմազեան տուաւ Վարդան Սարգսեանի կեանքի ճանապարհը եւ նոյն ատեն վաստակը, ծննդավայր Սկիւտարէն մինչեւ Պրիւսէլ, մինչեւ Մարսէյլ, ուր վերջնականապէս հաստատուեցաւ Երկրորդ աշխարհամարտի վաղորդայնին:

Դասախօսութեան ընթացքին եւ որպէս կենդանի բացատրութիւն Վարդան Սարգսեանի երաժշտական վաստակին ներկայացուեցաւ իր ստեղծագործութիւններէն, իր մշակումներէն եւ յօրինումներէն մի քանին, ինչպէս՝ «Աղջի Անաստուած»ը եւ «Ողբերգ Հուրիներու»ն զոր երգեցին Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի երկու մենակատարներ՝ Ժիրայր Գասպարեան եւ Եւա Արթինեան, ժիւ–

ունին. 1) կամ ինեսքուէն խնդրուեցաւ երգը դաշնաւորել երկսեռ երգչախումբի համար, 2) կամ ալ երաժիշտը երկը ուզեց ներմուծելու համար իր սեփական աշխատութիւններուն մէջ: Այսուհանդերձ, առաջին մեկնութիւնը աւելի ընդունելի է:

Լեւոն Եղիազարեան 1925–ին Պուքրէշ եկաւ, ուր Նիքոլայէ Եորկայի եւ խմբավար Մարշէլ Պոթէզի աջակցութեամբ, երկու նուագահանդէսներ տուաւ: Հայ երաժշտութեան առաջին փառատօնը տեղի ունեցաւ 1925 Յունիս 20–ին Աթէնէուլ Ռոմընի սրահը, Նիքոլայէ Եորկայի բացման խօսքով, իսկ երկրորդը՝ 1925 Յուլիս 27ին, Ժողովուրդի Թատրոնի սրահը, ուր բացումը կատարեց Եոն Սըն - Ճորճու: «Ունիվերսուլ Լիթեռար» հանդէսը 1925 Յուլիս 5–ի իր թիւով ընդարձակ գրութիւն մը նուիրեց Լեւոն Եղիազարեանի ղեկավարած նուագահանդէսներու մասին: «Հայկական երգեր սորվեցնել օտար երգչախումբի մը, այնքան կարճ ժամանակի մը ընթացքին եւ օտար մըտաւորական շրջանակներու հետաքրքրութիւնը արթնցնել հայ արուեստին մասին – պիտի գրէր «Նաւասարդ» հանդէսին մէջ (1925) Յ. Ճ. Սիրունի – աշխատանք մըն է, որուն համար Լեւոն Եղիազարեան արժանի է շնորհաւորութիւններու»:

Արդարեւ, ռումէն մամուլը ջերմ ընդունելութիւն մը բրաւ այս հայ հիւրին, որ նաեւ Ճորճէ Ինեսքուի հետ ունեցած իր կապերուն շնորհիւ, մնայուն կերպով պիտի մտնէ ռումէն – հայկական բարեկամութեան եւ մշակութային յարաբերութիւններու պատմութեան մէջ:

ՎԻՈՐԷԼ ՔՈՍՄԱ

«Նոր Կեանք»

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՔՈՒԷՅԹԻ «Շէրաթոն» պանդոկի սրահին մէջ, Նոյ. 13–ին, տեղի ունեցած է Արտա Սօսիկեանի երգահանդէսը: Մեկնարանուած են Կոմիտասէն, Կանաչեանէն, Պատմագրեանէն երգեր: Երկրորդ բաժնին մէջ երգչուհին մեկնաբանած է Վերտիի, Պիզէի օփերաներէն արիաներ, ինչպէս նաեւ Ալէմշահէն, Մելիքեանէն եւ Զուխաճեանէն գործեր: Դաշնակով ընկերացած է Նորա Ռումեան, որ առանձին նուագած է նաեւ Բաբաջանեանէն, Սպենդիարեանէն եւ Խաչատուրեանէն կտորներ:

×

ԼՈՆՏՈՆԻ Հայ Տունը, Նոյ. 15–ին, տեղի ունեցած է գրական երեկոյթ մը, որուն ընթացքին վերլուծուած են երեք գիրքեր: Կարպիս Եսայեան խօսած է Սիլվա Կապուտիկեանի «Լիլիթ» բանաստեղծութեան հատորին մասին, անդրադառնալով նաեւ բանաստեղծուհիին կեանքին ու վաստակին: Շնորհիկ Որբերեան տուած է Մուշեղ Գալշոյեանի գրական յատկանիշները եւ խօսած անոր «Բովտուն» հատորի բովանդակութեան, հերոսներու նկարագրին ու հոգեբանութեան մասին: Մանուէլ Քէօշկէրեան ներկայացուցած է Հայկ Նազգաշեանի «Որ–

լէէթ Երլմազեանի դաշնակի ընկերակցութեամբ: Նոյնպէս մեներգեց Վ. Մինասեան «Հօյ Նար»ը եւ ապա Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբէն փոքր խումբ մը մեկնաբանեց «Տէր Կեցո»ն: Արեւապալի երգերէն Ն. Տէր Պօղոսեան երգեց՝ «Անեղանելիդ»ը եւ խումբը կատարեց «Լոյս Արարիչ Լոյս»ը, երգէոնի ընկերակցութեամբ Տիկին Ժիւլիէթ Երլմազեանի: Խումբը նոյնպէս երգեց «Ի գերեզմանի»ն եկեղեցական մեղեդին:

Լրիւ ըլլալու համար ըսենք թէ դասախօսութեան հետ զուգահեռ լուսարձակուեցան նկարներ, փաստաթուղթեր, վկայութիւններ Վարդան Սարգսեանի կեանքէն: Հոս պիտի նախընտրէինք որ լուսարձակումը ըլլար դասախօսութենէն յետոյ որպէսզի ունկնդիրին ուշադրութիւնը չցրուէր: Նաեւ իր դասախօսութիւնը աւելի հարազատ դարձնելու միտումով, Խաչիկ Երլմազեան դիմած էր Վարդան Սարգսեանի երգչախումբի մաս կազմող անդամներու վկայութեանց եւ յատկապէս Գուրգէն եւ Շաւարշ Փիրանեան եղբայրներուն:

Յաջող եւ համակրելի երեկոյթ մը, ուր զիրար վերագտան Վարդան Սարգսեանի հիմնած «Արմենիա» երգչախումբի անդամներէն շատեր, վերյիշելով անկասկած գեղեցիկ պահեր, յիշատակներ, եւ ուր ներկայ եղաւ հասարակութիւն մը յարգելու համար Կոմիտասի սանը Վարդան Սարգսեանը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

սորդի ուղիներով» պատմուածքներու հատորը, վեր առնելով հեղինակին դիտելու, դատելու եւ ընդհանրացումներու հասնելու կարողութիւնները:

×

ՇՈՒԷՏԻ մէջ, Եուկոսլաւ ֆիլմարտադրիչ Տուշան Մաքավէյեւ, նոր շարժանկար մը պատրաստած է՝ «Մոնթէնէկրօ» անունով: Կարեւոր դեր մըն է բժիշկ Պազարճեանի դերը. հայ հոգեբոյժ մը՝ որ Սթոքհոլմ հաստատուած է եւ կապեր ունի պաղթական Եուկոսլաւներու հետ, ըստ շարժանկարի սենարիոյին: Դերասանը որ կը մարմնաւորէ Պազարճեանի կերպարը՝ Շուէտացի մըն է, Փէռ Օսքարսոն անունով:

×

ՌԷՅՍԻՆԻ (Միացեալ – Նահանգներ) մէջ, Նոյ. 8–ին, նշուած են Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հիմնադրութեան 43–րդ տարեդարձը եւ հոգեւոր հովիւ Սմբատ քհնյ. Տէր – Մխսեանի քահանայութեան 25–ամեակը: Պատարագած եւ քարոզած է թեմին առաջնորդը՝ Մեսրոպ Եպիսկ. Աշճեան: Կարդացուած է Խորէն Ա. Կաթողիկոսի կոնդակը, որով Սմբատ քհնյ.ի կը շնորհուէր աւագութեան տիտղոս: Յաւարտ պատարագի, «Հիլտա Սուլթանեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը, առաջնորդին նախագահութեամբ: Հոգաբարձութեան ատենապետը՝ Խաչիկ Գալվանճեան, կարդացած է Սմբատ քհնյ.ի կենսագրականը: Ծնած 1928–ին՝ Բալու. մանկութիւնն ու երիտասարդութիւնը անցուցած է Հալէպ, ուր եղած է Հ. Մ. Ը. Մ.–ական: 1956ին ձեռնադրուած է քահանայ եւ քանի մը տարի պաշտօնավարելէ ետք Կիպրոս՝ անցած է Քանատա, ապա՝ Միացեալ – Նահանգներ: Խօսք առած է Մեսրոպ Եպիսկ. եւ տեղեկութիւններ տուած Հայաստանի եկեղեցիներու մասին: Գեղարուեստական բաժնի աւարտին շնորհակալութեան եւ երախտագիտութեան խօսք արտասանած է Սմբատ Ա. քհնյ. Տէր – Մխսեան:

×

ՍԱՆ ՓԱՒԼՈՅԻ հայկական գաղութը տօնած է «Մշակոյթի ամիս»ը, ըստ տարիներու աւանդութեան: Նոյեմբերի առաջին շաբաթը տեղի ունեցած են շարադրութեան մրցում, դասախօսութիւններ եւ գեղարուեստական հանդիսութիւններ, որոնց պսակումը եղած է Նոյ. 6–ի երեկոյթը «Հայ Կեդրոն»ի սրահին մէջ: Գեղարուեստական յայտագիրը պատրաստած են երգչուհի Հիլտալիս Կայծակեան եւ ուսուցչուհի Սեդա Մանուկեան: Դասախօսած են Փրոֆ. Ցերնանտօ Մանկալեանի, Շահանդուխտ (Պէյրութէն) եւ Տաթեւ Ծ. վրդ. Ղարիպեան, շեշտը դնելով հայ լեզուն ամուր եւ անաղարտ պահելու անհրաժեշտութեան վրայ:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՁԷՅՆԱՊ ՋՐԱԽԱՆԻ ՄԷՋ

Ուստան ուղիղ ներս մտաւ դպրոցի դռնէն ու կեցաւ այն ժանտարմին քով, որ ժանտ դէմք մը ունէր եւ անսանձ արտայայտութիւն: Ժանտարմները կը հարցաքննէին ձերբակալուածները ու տանջարան կը ղրկէին: Սարուխենց ախոռը շատ հեռու չէր: Դպրոցէն կը լըսուէին տանջուողներու աղաղակն ու կոծը: Ոմանք տանջանքի ցաւէն կենդանիներու ձայներ կը հանէին:

– Իմ անունը Ուստա Ուսէփ է: Մէկը մատնած է զիս, ժանտարմ աղա: Իմացայ որ կ'ուզէք զիս ձերբակալել: Չեղի նեղութիւն չտուի, ուզեցի ես ինքս գալ, – ըսաւ ուստան եւ սակայն չգիտես ո՞ր տեղէն խօսած պահուն իր գլխին մէջ թեթեւ անիւի մը պէս նորէն սկսան դառնալ Աշուղ Նազարի երգին բառերն ու չափը. –

Եթէ կ'ուզես արքայ եղիր,
Թագը քեզի չի մնար...

Սարուխենց ախոռէն աղաղակները այնպէս կուգային, կ'ըսես ախոռը կենդանիներով եւ սիւներով բոցերու մէջ ըլլար:

×

Այդ գիշեր շատ էին տանջած Սարուխենց ախոռի բանտարկեալները: Գլխաւոր յանցաւորները ախոռի սիւներուն կապած՝ մորակած էին մերկ կռնակները: Ախոռի փոքր պատուհանին մօտ հաստ սիւնի մը կապած էին մէկը, որուն կռնակին, դէմքին վրայ արիւն կար: Անոր մազերը ոգնիի կռնակի փուշերու երեւոյթ առած էին: Տանջանքներէն ու յոգնածութենէն երկար հասակը ծալուած էր կարծես:

Աշունն էր:

Առաւօտուն երբ ախոռի պատուհանէն լոյսն ինկաւ, Աշուր շտկեց իր ծալուած հասակը ու տեսաւ մօտի սիւնին կապուած ուրիշ մէկը, որ նոյնպէս շատ չարչարուած էր: Աշուր տեսաւ, որ այդ մէկը յամառ ու աններող ոգիի մը պէս աչքերը չնշտակի իր վրայ յառած էր. ճանչցաւ: Ան էր, ան, Ուստա Ուսէփն իր գեղեցիկ, խոշոր գլուխով եւ գիրուկ, ճերմակ ուսերով: Բայց ինչպէ՛ս, ինչպէ՛ս կը նայէր: Աշուր վախցաւ անոր նայուածքէն:

– Ուստա, ներէ՛, ներէ՛, ես ըրի, դուն մի՛ ըներ, Ուստա, – աղերսեց Աշուրը, մինչ Ուստան աչքերը յառած՝ Աշուրին կը նայէր, տանջելու համար կարծես:

Արեւը մինչեւ սիւներուն վրայ ինկաւ եւ, սակայն, բանտարկեալները չգիտէին, թէ դուրսը ի՞նչ կ'անցնէր կը դառնար: Ոմանք կը կարծէին, որ այդ էր բոլորը: Ժանտարմները ուզած էին այդ ձեւով պատժել Ջրաւանցիները:

Այդ առտու կիները իրենց ամուսիններուն ու զաւակներուն կերակուր բերած էին Սարուխենց ախոռը: Շիտկէ չիտակ լուրերը չէին կրնար տալ, կցկտուր բաներ կ'ըսէին: Սակայն, բանտարկեալները անոնց կցկտուր խօսքերէն հասկցան կարծես, որ դուրսը բաներ մը կը կատարուէին: Հասկցան, որ ժանտարմներուն մեծ մասը հեռացած է Ջրաւանէն ու դադրեցուցած են ձերբակալութիւնները: Ախոռ եկած էր նաեւ Նիգարը:

– Ես առաւօտ ճամբայ ելայ: Ինոնք լաւ են, – Նիգար հազիւ կրցած էր այդքան բան ըսել, որովհետեւ ախոռին մէջ հըսկող ժանտարմներ կային:

Ուստան հասկցաւ, որ Նազարը ճամբայ ելած է եւ լաւ է Զէյնապը:

Ներսի կցկտուր խօսքերը սկսան հետըզհետէ իմաստ առնել: Բանտարկեալները հասկցան, թէ կռուի դաշտին վրայ կարեւոր բան մը պատահած է. թէ այդ օր թերեւս բոլոր ժանտարմները հեռանան գիւղէն ու իրենք ազատ արձակուին:

Առաւօտ կանուխ, արեւէն շատ առաջ, ժանտարմները իմացած էին պատահարը եւ շատեր Վարդաձոր իջած:

(Շար.- 457)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Վարդեվառ Կէօվշէնեան եւ ընտանեկան պարագաները, իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք ծաղիկով, փոխան ծաղ - կեպսակի նուէրներով, անձամբ, մամուլով թէ նամակով՝ ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

ՎԱՐԴԵՎԱՌ ԿԷՕՎՇԷՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Օր. Արուսեակ Որբերեան, Տիկին Մարիանն Սերմաքեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները, կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Դեկտեմբեր 13-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց եղբօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՈՐԲԵՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

———×———

ԼԻՈՆ. – Պ. Երուանդ Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Վարդանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ղազար Ահարոնեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Տէմիրճեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Արմենուհի Վարդանեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Արմենուհի Էքմէքճեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ, հոգե – հանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, Կիրակի, Դեկտ. 13-ին, Լիոնի Ս. Յա – կոբ եկեղեցին՝

ԵՂԻՍԱԲԷԹ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

(ծնեալ Տէմիրճեան)

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

CONFÉRENCE

Organisée par le Comité de Paris de l'U.G.A.B.

Mercredi, 16 Decembre, à 20h.30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, Rue de Courcelles, Paris 17e
Prendra la parole (en arménien)
Le Prof. LUDWIG MIRZOYAN
Vice-Directeur de l'Observatoire de Buragan
Sur le thème:
« LE DEVELOPPEMENT SCIENTIFIQUE EN ARMENIE »
« ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ՄԱՅՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ՄԷՋ »
Entrée libre

LE MEILLEUR CADEAU DE FIN D'ANNEE

Offrez-vous,
Offrez à vos proches,
à vos amis Français:

Un ouvrage dédicacé
344 pages, format 240x155
Couverture cartonnée

...Il s'agit d'un témoignage plutôt qu'un roman, parce que les faits sont véridiques et les personnages réels. La couverture est illustrée par une délicate et émouvante aquarelle d'Aline Etmekdjian.

Le Provençal

Vente en librairie: 60 F.
Auprès des Associations
ou chez l'auteur:
Takvor Takvorian
52, Ave. Jean-Jaurès — 05000 GAP

Béatrice et Jacques BRICOUT

Vous invitent

Samedi, 12 Décembre, à 15 h. précises
à la Salle des Conférences du Musée des Monuments Français
COUPOLE DE CAHORS DU PALAIS DE CHAILLOT
Place du Trocadéro, à Paris

A la projection de leur dernier film:

IMAGES D'ARMÉNIE 81

qui sera suivie d'un Débat

ENTREE LIBRE — NOMBRE DE PLACE LIMITE

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ վարչութիւնը, կը ծանուցանէ թէ՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 13-ին, Ս. Յակոբայ տօնին եւ Եկեղեցւոյս անուանակոչութեան առթիւ, հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ՎՐԴ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն: Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ՝ Եկեղեցւոյս «ԿՈՄԻՏԱՍ» Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Սիրով կը հրաւիրուին Լիոնի եւ շրջանի Հայութիւնը, ներկայ գտնուելու սոյն արարողութեանց:

×

ՃԱՇ

Ժամը 12.30-ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ, ժողովրդական ճաշ, ի պատիւ՝ «ԿՈՄԻՏԱՍ» Երգչախումբի անդամներուն: Մասնակցիլ փափաքողները կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյ Դիւանատունը: Ճաշագին՝ 70 Ֆ.:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ

Աւանդական ԲԱԺԱԿԻ ՕՐԸ այս տարի եւս տեղի կ'ունենայ

Կիրակի, Դեկտ. 13, ժամը 13-ին, Եան'ց Գլէօպի սրահին մէջ. –

5, Avenue Reille - 75014 Paris

– ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ.– 13.30

ՃԱՇԱԳԻՆ 80 Ֆ.

Կը խնդրուի կանխաւ ապահովել սեղանները, մինչեւ Դեկտեմբեր 10, հեռաձայնելով.–

ՄԱՌԱՆ Հաստատութիւն	535. 85. 26
ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ	985. 36. 53
ՃԷՋՎԷՃԵԱՆ (փոսթ 15)	236. 54. 48

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա–Քօլոմպի մասնաճիւղը, իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ՝ Հրաչ Կոթողեանի մահուան առթիւ, ողբացեալին ընտանիքին եւ պարագաներուն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ
ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՏՕՆԻՆ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 13-ին, Պուլվար-Օստոյի Հայոց Եկեղեցւոյ պաշտպան՝ Ս. Յակոբ Մծբնացիի տօնին առթիւ, հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ Պատարագաի՝ Մատաղօրհ – նութիւն կը կատարուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Թաղիս Հոգեւոր Հովիւ՝

ՆՇԱՆ ՔՀՆՅ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՓԱՐԻԶ.– Տիկին Գրիգոր Պետիկեան 200 Ֆ. կը նուիրէ՝ իր ամուսնոյն յիշատակին:

×

ԼԻՈՆ.– Տիկին Սիրարփի Թովմասեան 200 Ֆ. կը նուիրէ:

ԶԱՅՆԱՍՓԻՒՌ
ՀԱՅԿ. ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Հինգշաբթի, Դեկտ. 10, ժամը 18-էն 19, Մոտիւլասիոն տը փրեքանս, 89,5 մեկահերձ (ռատիօ թռէ - տ'Ինիոն), Լիոնի հայ ուսանողները կը ներկայացնեն յայտագիր մը:

ENSEMBLE
DE MUSIQUE ARMENIENNE

Rouben Haroutunian — tar et voix
Aram Kerovpyan — qanoun
Virginia Patti — voix
Mahmoud Tabrizi-Zadeh — kamantcha
Edmond Zartarian — dehol

Փարիզի մէկ քաֆէ–թէաթրը կը նուագեն
Դեկտեմբեր 13, ժամը 16–ին
LA VIEILLE GRILLE
1, Rue de Puits-l'Ermite - 75005 Paris

EDITIONS L'HARMATTAN
7, Rue de l'Ecole Polytechnique 75005 PARIS — Tél.: 354. 79. 10

VIENT DE PARAITRE

SERGE AFANASYAN

L'ARMÉNIE, L'AZERBAIDJAN ET LA GÉORGIE

DE L'INDEPENDANCE A L'INSTAURATION DU POUVOIR SOVIETIQUE
(1917 - 1923)

En vente dans les librairies.

PARIS
— FNAC - FORUM; FNAC - MONTPARNASSE
— Joseph Gibert: 2, Rue de l'Ecole - de - Médecine, Paris 5e
— Les Herbes Sauvages: 70, Rue de Belleville, Paris 20e
— Palouyan: 9, Rue de Trévise, Paris 9e
— Samuelian: 51, Rue Monsieur - le - - Prince, Paris 6e
LYON
— L'Heure Nouvelle: 32, Quai St. Antoine
MARSEILLE
— FNAC - Centre Bourse: FUERY -LAMY.
BELGIQUE
— La Nouvelle Diffusion: 24, Rue de Bosnie, 1060 BRUXELLES
CANADA
— Claude Moissonier Diffusion: 8003 Rousselt, MONTREAL
SUISSE
— L'Age d'Homme: 10, Cité Métropole, C. P. 263, LAUSANNE

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ - Պուա–Քօլոմպի մասնաճիւղը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր – ընկերուհիները, Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 10, ժամը 20.30-ին՝

CENTRE CULTUREL
Rue Robert Lavergne — Asnières

Հ. Մ. Ը. Մ. — ՖՐԱՆՍԻ

ՊԱՍՔԷԹ - ՊՈԼԻ
ՅԱՋՈՐԴ ՄՐՑՈՒՄԸ

Հ. Մ. Ը. Մ. – Ֆրանսի յաջորդ մրցումը տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Դեկտ. 13, ժամը 15.30-ին լ'Այ - լէ - Ռոզի դէմ, այս վերջինոյն դաշտին վրայ:

Անոնք որոնք կ'ուզեն քաջալերել մեր մարզիկները, դաշտ երթալու համար, թող հաւաքուին ժամը 14 – 14.30, Փոռթ տ'Օրլէանի անկիւնի սրճարանը:

Restaurant
YORGANTZ

Spécialités
Arméniennes - Russes

52, Bd. Saint - Germain
75005 - PARIS
Métro: MAUBERT
Téléphone: 326 - 20 - 68

OUVERT TOUS LES JOURS, MIDI ET SOIR

Le soir: Tenue correcte souhaitée

DÉCEMBRE 1981

au Centre Culturel N. FRINGHIAN
6, Ave. Bourgain - Issy-les-Moulineaux

JEUDI, 10 DECEMBRE
à 20 h. 30

Projection - Débat

— « ARMENIE 1900 »
de *JACQUES KEBADIAN*
(Film presenté en Novembre 1981, au Festival de Grenoble)

— « 24 HEURES DE LA VIE D'UN EDITEUR ARMENIEN: JEAN - CLAUDE KEBABDJIAN

VENDREDI, 18 DECEMBRE
à 18 h. jusqu'à Mercredi 24 Décembre
— *Exposition:*
Graphismes et écritures «LA TERRE»
de JEAN - PIERRE SEFERIAN
et YERICHE DJERGAIAN

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
10
JEUDI
10 DÉCEMBRE
1981

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.058 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 57e ANNÉE — No 15 058

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԻԱԿԱՆ օդանաւը Չորեքշաբթի առտու ժամը 11-ին (երբ թերթը մամուլին կը յանձնէինք) Թեհրանի օդակայանը կը գտնուէր, արկածալից գիշեր մը անցընելէ ետք: Արդարեւ, Աթէնքէն ետք Հռոմ իջած էր, ապա Պէյրութ կ'երթար: Օդակայանը (արեւմտեան Պէյրութ) խուժած էին արդէն շիիները եւ տէր դարձած ոչ միայն օդակայանին այլեւ պատանդ բռնած Միտըլ - Իսթ - Էոլայնզի Լոնտոնէն ժամանող օդանաւին ճամբորդներուն: Օդակայանին պատասխանատուն կ'արգիլէր էջքը ժամը 20.30-ին երբ օդանաւը կը հասնէր, կրկին կը մերժէր 20.45-ին բայց ժամը 21-ին, օդաչուն «օգնութիւն» կ'աղաղակէր քանի Քերոզէնը վերջացած էր: Ժամը 21.15-ին օդանաւը կ'իջնէր, հազիւ խուսափելով արկածէ մը, քանի որ աւրուած կառք մը արգելք կը հանդիսանար իր էջքին, ներկայ շիիներու խանդավառութեան մէջ: Օդահէններու պահանջը ծանօթ է, կը վերաբերի իմամ Սատրի, որ 3 տարի է, կորսուած է Տրիպոլիսի մէջ: Լիբիացիք կ'ըսեն որ Հռոմ գացած է, բայց Իտալացիներն ալ կը պատասխանեն որ երբեք չէ եկած: Ուրեմն կամ բանտարկուած է կամ ըսպաննուած է Լիբիոյ մէջ: Ի վերջոյ Իրան առաջարկած ըլլալով ընդունիլ օդանաւը, պօյինկը գիշերը Պէյրութէն կ'անցնէր Թեհրան, ուր էր Չորեքշաբթի առտու:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ֆրանսայի դեսպանին բնակարանին քովը (արեւմտեան եւ արեւելեան Պէյրութը իրարմէ բաժնող գիծին վրայ) ահաբեկչական արարք մը տեղի ունեցած է: Զօրաւոր պայթում մը պատճառ եղած է որ անցորդ մը մեռնի եւ չորս ուրիշներ ալ՝ վիրաւորուին:

ՔԼՕՏ ՇԷՅՍՈՆԻ Իսրայէլ այցելութիւնը դրական կը նկատուի, նոյնիսկ Արտաքին նախարար՝ Շամիրի կողմէ, որու վերապահ նկարագիրը առասպելական է: Շէյսոն նախ ապահովութիւն տուած է Իսրայէլի, որ Ֆրանսա կողմնակից չէ եւրոպական նախաձեռնութեան մը Միջին Արեւելքի մէջ: Ֆրանսայի նախարարը լաւագոյնս պատրաստած է Նախագահ Միթերանի մերձաւոր (Փետր. 10) այցելութիւնը:

ՍԱԽԱՐՈՎԻ վիճակը սուր բնոյթ ստացած էր Չորեքշաբթի առտու: Նախորդ օրը, ելքի ոչ մէկ վիզա տրուած էր իր հարսին, որ այդ գրասենեակը հրաւիրուած էր, ուր սակայն ըսուած էր իրեն թէ այդ գործով զբաղող պաշտօնեան բացակայ է, առողջական պատճառներով: Ըստ հաւատալի հասած լուրերու, Սախարով վճռած է շարունակել իր կամաւոր ծոմը եւ եթէ իշխանութիւնները հիւանդանոց փոխադրած են, առաջքն առնելու համար է սրտի ճակատագրական տագնապի մը:

ԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ արարքներու սաստկացում մը ծայր տուած է Պէյրութ Ֆէսի ժողովի ձախողութենէն ետք, կը գրէ Մոնտի թղթակիցը, որ կը թուէ նաեւ ամբողջ շարք մը, վերջին օրերու ահաբեկչութեանց: Բոլորն ալ տեղի ունեցած են արեւմտեան - Պէյրութ (պաղեստինեան - յառաջդիմական գօտի) եւ ամէնէն ծանօթ զոհն է՝ պաղեստինցի գրագէտ՝ Ապտել Վահապ Քայեալի, մօտ իրաքամէտ Պաաս կուսակցութեան: Նոյն օրը չորս ուրիշ պայթումներ պատահած են, զոհերու մէջ ինը ամսու երախայ մը մօրը գիրկը: Դեկտ. 4-ին ալ ծայրը ծայրին առաջքն առնուած է պայթումներու ամբողջ շարքի մը:

ԽԱՉԻԿ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ
- ԴԻՄԻՏՐԻՈՍ ԿԻՈՐԿԻՈՍ -
ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

—o—

«ԲՈԼՈՐ ՀԱՅԵՐԸ ԿԵՂԾ ԱՆՑԱԳԻՐ ՈՒՆԻՆ» Կ'ԸՍԷ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

Խաչիկ Աւետիսեան, որ ձերբակալուած էր Օրլի Նոյ. 11-ին, կիպրիական անցագրով մը՝ Դիմիտրիոս Կիորկիոս անունով, ազատ արձակուեցաւ, Դեկտ. 8-ին Քրեթէյլի (ուրկէ կախում ունի Օրլի) պատժական 13-րդ Սենեակին վճիռէն ետք, քանի որ կը դատապարտուէր չորս ամիս բանտարկութեան բայց՝ յետաձգումով:

Բանտարկուելէն ի վեր, զանազան վարկածներ կային Կիորկիոս - Աւետիսեանի անցագրին պատճառով, որու թիւը յարեւնման էր, մէկ թիւի տարբերութեամբ Ալեքսանդր Փանտոբիուի կիպրիական անցագրին (Կոպերնիկ փողոցի՝ «մոթոյով մարդը») բայց ի վերջոյ Քրեթէյլի դատարանին նախագահը կը շեշտէր թէ միակ ամբաստանութիւնը, որու համար Աւետիսեան կը դատուէր՝ կեղծ անցագրի գործածութիւնն էր եւ հայկ. ազատագրական շարժումին պատկանիլը խնդրոյ առարկայ չէր: Հարցաքննիչ դատաւորը՝ ժողի երթուղարձ մըն ալ ըրած էր Կիպրոս, այս հարցին կապակցութեամբ:

Այս դատավարութեան առթիւ, Մոնտ կը գրէր Երեքշաբթի իրիկուն, որ մեծ գաղտնապահութիւն կար դատավարութեան թուականին շուրջ եւ կիսապաշտօնական ձեւով, ըսուած էր նոյնիսկ թէ Դեկտ. 10-էն ետքը տեղի պիտի ունենայ: Այդ գաղտնապահութիւնը հետեւանք էր ապահովութեան համար ձեռք առնուած միջոցներու, Ֆրանսայի դէմ եղած ըսպառնալիքներուն պատճառով:

Ֆիկառօ, որ Չորեքշաբթի առտու բաւական լայն տեղ կուտար լուրին, կ'ըսէր թէ Խաչիկ Աւետիսեան պէտք է արագօրէն մեկնի, (Պէյրութի տոմսակն ալ իրեն վերադարձուած է) թէեւ արտաքսման հրամանագրի ենթակայ չէ:

×

Դատավարութիւնը հազիւ 30 վայրկեան տեւած էր եւ դատախազը 4-էն 6 ամիս յետաձգումով բանտարկութիւն ուզած էր միայն: Նախքան Ատեանին խորհըրդակցիլը, Աւետիսեան, ֆրանսերէն, հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրած է (կ'արձագանգէին Լիպերասիոն եւ Մաթէն). - «Իմ հարցս լաւ օրինակ մըն է այն հակասութեան, որու մէջ կ'ապրի հայ ժողովուրդը: Բոլոր Հայերը կեղծ անցագիր ունին: Ոմանք՝ ֆրանսական անցագիր ունին, ուրիշներ՝ լիբանանեան, ուրիշներ՝ ամերիկեան, ուրիշներ՝ կիպրական: Բայց մարդու մը ճշմարտութիւնը իր թուղթերուն մէջ չի կայանար այլ՝ այդ մարդուն մէջ: Ատոր համար է, որ հայ ժողովուրդը կը պայքարի ինքնորոշման համար պատմական Հայաստանի հողամասին վրայ»:

×

Մաթէն կ'արձագանգէր այս բոլորին եւ յաւելեալ կուտար երկու տեղեկութիւն: Մէկը՝ ոճրային Ջոկատի ոստիկանապետ Լըքլէրի խորհրդածութիւնը (այս նոյն անձն էր, որ առաջին օրը երբ Կիորկիոս ազատ կը ձգուէր, իր վրդովումը չէր ծածկեր եւ անուղղակի պատճառ կ'ըլլար որ կրկին ձերբակալուի). - «Հիմա, չեմ գիտեր թէ ուրիշ ի՞նչ կարելի է ընել: Ինչ կը վերաբերի մեզի, հարցը ամբողջութեամբ քննեցինք: Անհրաժեշտ ստուգումները եղան Կոպերնիկի ինչպէս նաեւ Թուրք դիւանագէտին հարցերուն մէջ»: Երկրորդը՝ կը վերաբերի Թուրքերուն հակազդեցութեան: Դեսպանատան մէջ, «ցաւ յայտնուած է, որ այդքան շուտ ձգէ Ֆրանսական հողամասը»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԻ 1981 ԴԱՓՆԵԿԻՐՆԵՐԸ

Հայաստանի Համայնավար Կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի եւ Նախարարաց Խորհուրդի որոշումով 1981-ի պետական մրցանակները շնորհուած են հետեւեալ դէմքերուն:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Մուշեղ Գալշոյեանի (յետ մահու)՝ «Մարութա սարի ամպերը» հաւաքածոյի եւ Անահիտ Սահինեանի՝ «Ծարաւ» վէպի համար:

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Տիգրան Մանսուրեանի՝ Թաւջութակի եւ լարաւոր նուագախումբի համար գըրած թիւ 2 քոնչերթոյի եւ «Թովեմ» համոյթի համար յօրինած գործերուն ի գընահատութիւն:

ԽՄԲԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Դաւիթ Խանջեանի (յետ մահու)՝ վերջին տարիներուն տուած նուագահանդէսներուն համար:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏ

Պերճ Զէյթունցեանի՝ «Աստուածների կանչը» թատերախաղին համար, ինչպէս նաեւ Գուժ Մանուկեանի, Էմմա Վարդանեանի եւ Վլադիմիր Մսրեանի՝ գըլխաւոր դերերու յաջող մարմնաւորման համար:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

Ալբեր Մկրտչեանի՝ «Կեանքի լաւագոյն կէսը» ժապաւէնի բեմադրութեան համար, ինչպէս նաեւ Շահում Ղազարեանի՝ գլխաւոր դերի մարմնաւորման համար:

ԿԵՐՊԱՐՈՒԵՍՏ

Ռոբեր Էլիբէկեանի՝ «Դերասանի աշխարհը» նկարներու շարքի համար:

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

Յակոբ Զիվանեանի՝ Ախուրեանի շըրջանի Ազատան գիւղի յուշարձան - կոթողի համար:

ՔԱՂԱՔԱՇԻՆՈՒԹԻՒՆ

Գարրի Ռաշիդեանի եւ Եան Իսահակեանի՝ Էջմիածին քաղաքի Միասնիկեան փողոցի շէնքերու կառուցման եւ բարեկարգման համար:

ՀԵՌՈՒՍՏԵՍԻԼ, ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ռուբէն Զարեանի՝ «Էջեր հայկական շէյքսպիրապատումից» երկու հատորնոց աշխատութեան համար:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

Տաշքենդ տեղի ունեցած «Դինամօ» մարզական ընկերութեան ազատ ոճով ըմբշամարտի համամիութենական մըրցումներուն, Արշակ Սանոյեան (Հայաստանէն), թեթեւագոյն ծանրութեան դասակարգին մէջ ախոյեան հանդիսացած է:

Դուշանբէ (Տաճիկստան) տեղի ունեցած է «Սպարտակ» մարզական ընկերութեան կեդրոնական խորհուրդի դասական ոճով ըմբշամարտի ախոյենութիւնը, 14 խումբերու ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ: Հայաստանի խումբը գրաւած է առաջին տեղը եւ նուաճած գըլխաւոր մրցանակը: Իրենց ծանրութեան դասակարգերուն մէջ յաղթանակներ տարած են Մանուկ Աբրահամեան, Արա Ղազարեան, Յարութիւն Ռուբէնեան, Արմէն Յովհաննիսեան, Աշոտ Ոսկանեան եւ Ռուբէն Գրիգորեան:

Սոֆիա տեղի ունեցած դասական ոճով ըմբշամարտի աշխարհի խմբային բաժակի մրցաշրջքին առաջին հանդիսացած է Խորհ. Միութեան խումբը, որուն մաս կը կազմէր նաեւ երեւանցի Բենուր Փաշայեան:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հոկտեմբերի 25 - 28 օրերին Մայր Աթոռ Հայոց Հայրապետին այցելեց Անտիոքի եւ Համայն Արեւելքի Յոյն Օրթոտոքս եկեղեցու Ամենապատիւ Տ. Իգնատիոս Սրբազան Պատրիարքը, իր շքախմբով, որի կազմում էին Լիբանանի Տ. Գէորգի Խոդր միտրոպոլիտը, Լաթաքիայի Իսան Մանսուր միտրոպոլիտը, երկու վարդապետներ եւ երկու քահանայ հայրեր:

Երեւանի «Զուարթնոց» օդանաւակայանում Ամենապատիւ Տ. Իգնատիոս Սրբազան Պատրիարքին դիմաւորում եւ բարի գալուստ է մաղթում Հայոց Հայրապետը՝ իր շքախմբի անդամներով:

Մայր Աթոռի հիւրերին ողջունում եւ բարի գալուստ են մաղթում նաեւ Հայկան ՍՍՀ Մինիստրների Խորհրդին առընթեր Հայ Եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ Պր. Ռ. Պարսամեանը եւ տեղակալ Պր. Ա. Հասրաթեանը:

Հոկտեմբերի 26-ին, Երկուշաբթի օրը, առաւօտեան ժամը 10-ին, Վեհարանում Հայոց Հայրապետի եւ Սրբազան Պատրիարքի միջեւ տեղի է ունենում ջերմ զըրոյց, էկումէնիկ ոգով:

Ժամը 11.30-ին յարգելի հիւրերը այցելում են Վաղարշապատի Ս. Հռիփսիմէ եւ Ս. Գայեանէ վանքերը, եւ ապա Ս. Գեղարդի վանքը:

Ժամը 15-ին, ի պատիւ Տ. Իգնատիոս Պատրիարքի, Վեհարանի սեղանատանը տրւում է բարեգալստեան ճաշ, որի ընթացքում Հայոց Հայրապետը եւ Մայր Աթոռի յարգելի հիւրը ճառեր են փոխանակում:

Այս առթիւ, Տ. Իգնատիոս Սրբազան Պատրիարքը, ի նշան եղբայրական սիրոյ Հայոց Հայրապետի կուրծքը զարդարում է Անտիոքի Պատրիարքութեան «Ս. Պօղոս - Ս. Պետրոս» բարձրագոյն շքանշանով:

Հոկտեմբերի 27-ին, Երեքշաբթի օրը, առաւօտեան ժամը 10-ին, Հայոց Հայրապետը եւ Սրբազան Պատրիարքը քաղաքավարական այցելութիւն են տալիս Էջմիածնի քաղաքապետ Պր. Գէորգ Սարգսեանին:

Ժամը 11-ին, Հայոց Հայրապետը եւ Սրբազան Պատրիարքը Երեւանում այցելում են Ծիծեռնակաբերդի Հայ Նահատակաց Յուշարձան եւ «Հոգւոց» արտասանում 1915 թուականի Մեծ Եղեռնի զոհերի յիշատակին:

Այնուհետեւ, Սրբազան Պատրիարքը, ուղեկցութեամբ իր շքախմբի այցելում է Երեւանի Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի անուան Մատենադարան, ապա մայրաքաղաքի Ս. Սարգիս առաջնորդանիստ եկեղեցի:

Ժամը 14-ին, Երեւանի «Անի» հիւրանոցում ողջերթի ճաշ է տրւում՝ ի պատիւ Տ. Իգնատիոս Սրբազան Պատրիարքի եւ իր շքախմբի անդամների: Ճաշի ընթացքում Հայոց Հայրապետը եւ Սրբազան Պատրիարքը սրտաբուխ ճառեր են փոխանակում: Այս առթիւ Հայոց Հայրապետը եղբայրական սիրով Տ. Իգնատիոս Սրբազան Պատրիարքին է շնորհում «Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ» Ա. կարգի շքանշանը:

Նոյն օրը, երեկոյեան, երկու Հայրապետները Մայր Տաճարում ներկայ են լինում երեկոյեան ժամերգութեանը, որի աւարտին տրւում է նաև հոգևոր համերգ:

Հոկտեմբերի 28-ին, Չորեքշաբթի օրը, առաւօտեան ժամը 9-ին, Անտիոքի Ամենապատիւ Տ. Իգնատիոս Սրբազան Պատրիարքը հրաժեշտ է տալիս Հայոց Հայրապետին եւ Մայր Աթոռին ու մեկնում Թիֆլիս:

Երեւանի Հարաւային օդանաւակայանում մեծայարգ հիւրին եւ իր շքախմբի անդամներին ճանապարհում է Հայոց Հայրապետը՝ շրջապատուած բարձրաստիճան հայ հոգեւորականներով:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ
Նոյեմբեր 10, 1981, Ս. Էջմիածին

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ ՀԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՀԵՏՔԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

(Բ. և վերջ)

«Այստեղ հանգչում է Սուրբ Քաւանա Մօրթէնֆուս՝ Հայը, որ ճկատում էր Յուսիսի մարգարէն եւ մի ուղղամիտ մարդ էր. նա իր ողջ ունեցած հարստութիւնը կտակեց Ագրայի հայ ու հնդիկ աղքատներին, որպէս հաւատարմութիւն իր միակ տիրոջ, 1611-ին Յիսուսի Ծննդեան թուականով եւ մեռաւ միեւնոյն թուականին»:

Դամբարանը կոչւում է Ս. Մարտիրոսաց, Փատրէ Սանթոս, որը իրականում կառուցուել է սուրբ Քաւաջայի համար, մինչ յետագայում, ուրիշ անուանի այլազգի եւ հայ անձինք նաեւ ամփոփուել են միեւնոյն դամբարանում, որոնց մէջ հայ եպիսկոպոս Թաւրիզեցի Զաքարը 1615-ին եւ ուրիշ չորս հայ քահանաներ:

Դամբարանի շրջափակում կան նաեւ հայկական շուրջ 10 դերեզմանաքարեր, որոնք հրաշալիօրէն դեղաքանդակուած հայկական գրեր ունեն, բայց եւ բնական տարերքից կոտրատուած են ու անխնամ վիճակում, չնայած այն հանգամանքին, որ գերեզմանատունը գտնւում է կառավարութեան խնամքի տակ, այլուհանդերձ գգալիօրէն անտեսուած է: Թերեւս մի օր մի հայ բարերար բարի գտնուի նորոգութեան կարգադրութիւններ յանձն առնել մեր պատմական անցեալը Հնդկաստանի խորքերում վերականգնելու եւ հայկական գերեզմանաքարերը փճացումից փրկելու:

Ժամերը անցան աննկատելի: Լուսանկարներ էի առնում, ցախերից կազմուած աւելով մաքրում էի դրսի գերեզմանաքարերը, երբ վարդապետը յիշեցրեց որ երեկոյեան ժամերգութեան ներկայ պիտի լինի: Վերադարձի ճամբին չէինք խօսում, միայն թէ ասաց որ իր գիտցածով առաջին Հայն եմ որ այցելում եմ գերեզմանատուն, մինչդեռ տեղացի Հնդիկները դամբարանը ուխտատեղի նկատելով յաճախ այցելում են:

Հայկական գերեզմանաքարեր Լահորի Թանգարանում, – 1978-ին Ապրիլ ամսի վերջաւորութեան գործի բերմամբ մի քանի օր Փաքիստանի պատմական քաղաքներից Լահոր մնացի, որը մոնկոլական տիրապետութեան շրջանին համդիսացել է որպէս բերդաքաղաք, մինչ ներկայում ճանաչուած է որպէս արուեստագիտական եւ կրթական կեդրոն:

Առիթը յարմար դատելով որոշեցի այցելել Լահորի ճանաչցուած Թանգարանը եւ ստուգել հայկական մի քանի գերեզմանաքարերի գոյութիւնը, որոնց կապակցութեամբ անուանի պատմաբան Արշակ Ալպօյաճեանը ժամանակին անդրադարձել է եւ հաստատել թէ Լահորում, ինչպէս նաեւ Քաշմիրում՝ որոնք ժամանակին բուն Հնդկաստանի մաս էին կազմում, նախքան Նոր Ջուղայի հայկական գաղութի հաստատումը, Հայեր են եղել, ինչպէս եղել են նաեւ Հնդկաստանի Ագրա եւ Արեւելեան Փաքիստանի Դէքա քաղաքում, ուր կառուցել են եկեղեցիներ, որոնք պահպանուած են մինչեւ այսօր:

Հնդկահայ գաղութի վաստակաւոր պատմաբան Մեսրոպ Սեթեանը նմանապէս ժամանակին տեղեկացրել է թէ Լահորի երբեմնի ծաղկեալ գաղութից. որպէս վկայութիւն մնացել են միայն չորս տապանաքարեր, մինչ հնդկահայ գաղութի շուրջ գրուած իր յօդուածաշարքի մէջ պատմագէտ Հարխեանը յստակօրէն յիշատակել է թէ Լահորի Թանգարանում չորս տապանաքարեր կան որոնցից ամենահինը 1601 թուականն է կրում:

1940ին Կալկաթայում անգլերէնով լոյս տեսած Հնդկաստանի 1902 - 1903 տարեշրջանի տեղեկագրի մէջ Փրոֆ. Վոկելը մի ամփոփ գրութիւն ունի «Հայկական արձանագրութիւնները Պալուճիստանի մէջ» վերնագրով, որի մէջ զետեղուած են հայկական արձանագրութիւններ երեք գերեզմանաքարերի լուսանկարները, որոնք համարակալուած են 144, 155 եւ 157 թուերով, որոնք սակայն ըստ Փրոֆ. Վոկելի վկայութեան ոչ թէ գտնուել են Լահորում այլ 1901 թուականին Պալուճիստանի «Քաչ» քաղաքում, որը գտնւում է Լահորից 800 կիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ: Ամէն պարագայի, վկայութիւնները ապացուցում են որ ԺԷ. դարի սկզբնաւորութեան Հայեր են բնակուել Հնդկաստանի, ներկայում Փաքիստանի Արեւելեան Նահանգներից Փենճապի մէջ:

Գերեզմանաքարերից առաջինի վրայ քանդակուած է «խաճ Գէորգ» անունը, որի թուականը անյայտ է: Երկրորդը կրում է «Աւետ» անունը եւ հայկական տառերով թուականը՝ 1601: Երրորդ քարի թուականն է 1616 եւ քանդակուած անունը «Ղեւոնդ»: Այս վկայութիւնները պարզում են, որ «Աւետ»ի տապանաքարը 10 տարով աւելի հին է քան Ագրա քաղաքի գերեզմանատան մէջ գտնուած Բիթլիսցի Լեւոնի զաւակ Աղա Մուրատի գերեզմանաքարը, որը կրում է 1611 թուականը եւ որը մինչ այժմ նկատւում է որպէս ամէնէն հինը:

Իմ տրամադրութեան տակ ունենալով յիշեալ տեղեկութիւնները՝ Փաքիստանցի ծանօթիս առաջնորդութեամբ հանդիպեցինք Լահորի Թանգարանը, ուր շուրջ երկու ժամ պտըտելով որեւէ հայկական տապանաքար չենք գտնում: Միայն երկու քարի վրայ քանդակուած, Քրիստոսից 8 դար առաջուան մի սեպագիր արձանագրութիւն՝ որը Արամայիկեան է, ինչ որ Օրդուական լեզուով, սխալմամբ թարգմանուած է որպէս հայկական:

Իմ փնտռտուքը ապարդիւն անցնելով, որոշեցինք դիմել Թանգարանի վարիչին: Սէյֆուր Ռահմանդարին, որ երիտասարդ եւ պատրաստուած պատմաբան է: Վերջինս բարեմիտ հոգատարութեամբ ղեկավարում է Թանգարանը եւ նա մեծ սիրալիրութեամբ ընդունեց մեզ իր գրասենեակում եւ իր անվերապահ օգտակարութիւնը առաջարկեց:

Պրն. Ռահմանդարին հանգամանօրէն բացատրելով իմ հետաքրքրութեան գլխաւոր դրդապատճառը, իրեն յանձնեցի երեք տապանաքարերի համարակալուած թիւերը: Համաձայն իր բացատրութեան՝ վերջերս Թանգարանը ենթարկուելով հիմնական բարեփոխումների, ցուցադրումից դուրս են թողել այն հնութիւնները, որոնք յստակ բացատրութիւն չեն ունեցել:

Ես ասացի հաւանաբար հայկական տապանաքարերը միեւնոյն նկատառումով չեն ցուցադրուած եւ փոխադրուել են Թանգարանի պահեստանոցը: Այս բացատրութիւնից յետոյ պրն. Ռահմանդարին խոստացաւ իր կարելի միջոցներով հետաքրքրուել տապանաքարերով եւ յաջորդ օրը իր պրպտումի արդիւնքը մեզ տեղեկացնել:

Յուսախաբ հրաժեշտ տուի վարիչին, բայց վճռարար որոշեցի յաջորդ օրը դարձեալ հանդիպել իրեն, երբ այս անգամ ուրախ տրամադրութեամբ մեզ ընդունեց եւ տեղեկացրեց թէ տապանաքարերից մէկը՝ թիւ 155 գտել է, որը փոշեպատ վիճակում արդէն իսկ գտնւում էր իր գրասեղանի վրայ:

Մեծ հետաքրքրութեամբ ձեռքս առի տապանաքարը որը շուրջ մէկ ոտք խորանարդ է եւ միանգամայն համապատասխանում է Փրոֆ. Վոկելի տուած տեղեկութեան եւ կրում է յիշատակուած քանդակումը՝ «Աւետ» 1601», որը համդիսանում է որպէս ամենահինը, միւսների համեմատութեամբ:

Դոկտ. Ռահմանդարից խրախուսուելով, վերցրի տապանաքարի լուսանկարը: Նա խոստացաւ իր պրպտումները շարունակել եւ յայտնաբերել միւս երկուսը, որի կապակցութեամբ ինձ իրազեկ պիտի պահէ թղթակցութեամբ:

Խօսակցութեան ընթացքում ի մէջ այլոց Դոկտ. Ռահմանդարին ասացի.– «Մի՞թէ աւելի ճիշդ չէ, որ տապանաքարերը յայտնաբերելուց յետոյ, ուղարկէք Հայաստանի թանգարանին»: Նա մասամբ խոժոռելով ասաց. – «Սիրելի հայ բարեկամս, նախ կամենում եմ քեզ տեղեկացնել, որ այս թանգարանից մէկ շիւղ անգամ դուրս չի գնայ եւ թոյլ տուր աւելացնեմ, որ դուք Հայերդ արդէն շատ եւ շատ գերեզմանաքարեր ունէք. թողէք այս մէկն էլ մեր երկրում պահուի»: Իր սրամիտ պատասխանից յետոյ, ինձ մընում էր կրկին շնորհակալութիւն յայտնել իր ուշադրութեան առթիւ եւ հրաժեշտ տալ իրեն:

Վերջին ճամբորդութեանս ընթացքին նորէն հանդիպեցի Լահոր, այցելեցի Թանգարանը եւ տեղեկացայ, որ նախկին վարիչը հրաժարուել եւ փոխարինուել էր ուրիշով՝ պրն. Սէյիդ Ահմեդ: Նա արդէն Թանգարանի գլխաւոր սրահում ցուցադրուած Աւետի գերեզմանաքարը մեզ ներկայացրեց հետեւեալ մակագրութեամբ. «Մի Հայի գերեզմանաքար, որ վախճանուել է Քաչի 1601 թուականին Աւետ անունով:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԸ

Անակնկալ Հանդիպում Օձի հետ

Տարօրինակ, բայց իրաւի խորագիրին տակ կարելի էր զետեղել այս միջադէպը: Պատմողը՝ Հ. Ցովասափեան, բժըշկական գիտութիւններու դոկտոր, աշխատանքի մեկնած պահուն իր ինքնաշարժին դուռը կը բանայ, ժխդուլին: «Նոր էի գործի դրել շարժիչը, երբ աչ նստատեղին նկատեցի դիւրգայի դալարները: Վեր ձգուող օձի հայեացքից անմիջապէս հասկցայ, որ պատրաստւում է յարձակման»: Պայքարը թէեւ կարճ, բայց կ՚ըլլայ վտանգաւոր: Օձը կը փաթթուի ղաստակին, իսկ ենթական ամուր կը սեղմէ սողունին պարանոցը: Վերջապէս, կը յաջողի կառքին դուռը բանալ եւ դուրս նետուիլ:

Սով. Հայաստան օրաթերթին մէջ այս միջադէպը նկարագրող յօդուածագիրը կ՚աւելցնէ, թէ Օրջոնիկիձէ շրջանի Ջրաշէն գիւղը, - Երեւանի արեւելեան ճամբուն վրայ, - կը հրջապատուի գրեթէ անմշակ հողերով եւ կը մերձենայ Վարդաշէն թաղամասին:

Տարեցները կը յիշեն, անշուշտ, կը գրէ ան, թէ այսպէս կոչուած գիւրզա օձերը, յաճախ մէկ ու կէս մեթր եւ աւելի, թունաւոր, վտանգաւոր սողուններ են: Որոշ ժամանակ կարելի կ՚ըլլայ հեռացնել զանոնք, բայց, ըստ երեւոյթին, 1980-ի արտակարգ տաք կլիման, ամառը պատճառ կը դառնան, որ օձերը չատնան եւ մօտենան տնամերձ շրջաններուն, ապաստան գտնեն գիւղին կանաչ եւ զով այգիներուն մէջ:

Անցեալ տարի տասը տարեկան Սաքօ Մխիթարեան անունով տղեկ մը կը մեռնի՝ օձի խայթումին հետեւանքով: Ուրիշ մը հազիւ կ՚ազատի՝ արտակարգ խնամքին հետեւանքով: Այս եւ այլ դէպքերու մանրամասնութիւններ տալէ ետք, յօդուածագիրը կը գրէ, թէ այս տարի եւս օձերը շատցած եւ սպառնալից դարձած են:

Յօդուածագիրին նպատակը զգուշացումն է: Որովհետեւ, յատկապէս գիշերները, կը մօտենան հաւնոցներուն, նոյնիսկ տուներուն: Բայց, կը շեշտէ ան, «կենդանական աշխարհի շատ տեսակներ, այդ թւում եւ օձերը, գտնւում են յատուկ հսկողութեան տակ եւ արգելուած է դրանց ոչնչացնելը»:

Ասոնց օգտակարութիւնը ճշդուած է.–

ԱՆԱՏՕԼՈՒ

Գրեց՝ Գ. ՏԱՐՕՆԵԱՆ

Ապա կը նկարագրէ արտաքնոցները, որովհետեւ գիւղի տուները բակ չունին, այս տեղերը գիւղէն քիչ մը դուրսն են և մէկ քանի կարդ քարերով շրջապատուած մէկ – երկու փոսեր են, այր, կին, երախայ հոն կը վազեն, առանձնանալ անհնարին է, եւ չափահաս տղաք չեն քաշուիր ընդնաւ աղջիկները անհանգստացնելէ, եւ զարմանքով կը պատմէ թէ ինչպէս օր մը կողք – կողքի գտնուած է կնոջ մը հետ, որ առանց ոչ մէկ ամօթխածութեան, այս գործողութիւնը կատարած է խնդալով՝ իբրեւ շատ սովորական բան:

Գիւղ հասնելուն, վարժապետը դըպրոցը կը փնտռէ, իրեն ցոյց կու տան չորս պատեր, ետեւն ալ սենեակի պէս բան մը, տանիքը չկցուած, պատուհան չկայ, ապակի մի հարցներ. – ի՞նչ ընենք պարոն, դրամ չկայ, չկրցանք վերջացնել, մարդիկ կը սկսին գանգատիլ.– ո՞ւր է Պետութիւնը, արդէն դպրոց ըսածդ ինչի՞ կը ծառայէ, տղան սորվի երկու եզ ուղղել, ակօս մը բանալ, այդ է մեզի հարկաւոր, մնաց որ սա քաղաքի վարժապետները մեր կիներն ու աղջիկները գլխէ կը հանեն: Պետութիւնը դըպրոցին յատուկ տուրք մը դրած է գիւղացիներուն, զոր տարիներէ ի վեր չեն վճարած. վարժապետը լուր կը ղրկէ որ տունէ – տուն պիտի անցնի տուրքը գանձելու համար, առաջին տունը որ կ՚երթայ դուռը երեսին կը գոցեն եւ կըղպանքը կը դնեն, միւսները նոյնը, իսկ ոմանք ալ պահուըտած են, մէջտեղը չըկան. պաշտօնատունէ – պաշտօնատուն կը դիմէ որպէսզի գոնէ դպրոցին տանիքը գոցեն, ո՞վ որու, գէշ – աղէկ սրահին մէկ մասը կը ծածկեն, մինչ այդ կրկին տունէ – տուն պէտք է վազէ ծնողքները համոզելու՝ որպէսզի տղաքը դպրոց ղըրկեն, ինչ որ օրէնքով իբր թէ պարտաւորիչ է, ո՞վ մտիկ կ՚ընէ. վերջապէս կը յաջողի յիսուն – վաթսուն աշակերտ ճարել, բայց դպրոցը դեռ չէ գոցուած, կը դիմէ հօճային որ մզկիթը առժամաբար իրեն տրամադրէ, բացարձակ մերժում, այդ անհաւատներուն զիրերը սորվեցնելու համար՝ երբեք:

Վերջապէս իր աշակերտներուն հետ կը մտնէ կէս-բաց, կէս-գոց դպրոցէն ներս որ փոշիներու մէջ կորած է, աւելորդ է աւել, որովհետեւ քառորդ ժամ վերջ նոյնքան փոշի պիտի ըլլայ. իրեն համար ոչխարի մորթ մը տուեր են, իսկ դաշերախաներուն՝ ոչինչ, խոնաւ գետինը պիտի նստին, գրասեղանին կամ գրատախտակին ինչ ըլլալն անգամ չեն գիտեր: Վառարան մը կ՚ուզէ ճարել, անհնարին բան, ուրեմն իրեն կը մնայ օրհնեալ թանտըրն ու թրիքը, մուխն ու մոխիրը. եւ ինչպէս շատ մը տուներէ ներս, փետրուարին արդէն թրիքի իր պաշարը հատած է,– «անիծեալ ամիս, որ դժոխքի դռնէն աւելի սարսափելի է» կը գրէ Մաքալ: Կը պաղատի աշակերտներուն որ թրիք բերեն, բայց ո՞վ կարող է այդ մեծարժէք նիւթը զոհել դըպրոցին համար, եւ այսպէս, սառած դըպրոցին մէջ ինքն ու տղաքը՝ պլլուած տեսակ – տեսակ եւ գոյնզգոյն հագուստներու մէջ, դողդղալով կը շարունակեն աշխատիլ,– «խեղճ փոքրեր, որոնց դէմքերը պաղէն եւ անօթութենէն անկենդան մօմիայի կերպարանք առած են եւ իրենց ունեցած քիչիկ մը արիւնն ալ ոջիլները կը ծծեն» կը գրէ Մաքալ:

Նոյեմբերի վերջերն է. կ՚ուզէ իմանալ թէ աշակերտները այդ օր ի՞նչ կերած են. 31 հոգիէն 21-ը՝ այդ առաւօտ բան չէ կերած, 10 հատը չոր հաց միայն. կէսօրին՝ 31-ն ալ կերած են ձմերուկով հաց: Յունուարի վերջերը կրկին կը հարցափորձէ. այդ օր 16 հոգի կերած են պլկուր – փիլաւ, մնացեալը՝ ապուր մը միայն կամ սոխով չոր հաց, իսկ գարնան մի՛ հարցնէք, խոտերու կարգն է. խոտին հետ քիչ մը վայրի արմտիք կը խառնեն, կ՚եփեն ու կ՚ուտեն, սա իրենց ճաշիկն է: Զարմանալին այն է որ, այս թշուառութեան եւ առողջապահական պայմաններուն տակ ապրող թուրք գիւղացին կը շարունակէ տոկալ եւ աճիլ:

Գիւղացիները ամբողջ տարուան իրենց ուտելիքը պէտք է արտադրեն եւ պահեն, նպարավաճառին կը դիմեն՝ միայն իրենց անհրաժեշտ շաքարը, քիչ մը թէյ եւ տօնական օրերն ալ՝ մեծապոյն լի-մը եղող հէլվան գնելու համար, մնացեալին համար նախ Մայիս ամսուն, քիչ մը բանջարեղէն կը ցանեն որ կը հասնի Օգոստոսին եւ Հոտեմբերին, այդ օրերուն կ՚ուտեն ու կ՚ուտեն թթում կամ փանճար, սա շուտ կը հասնի, սըրազան պլկուրին կարելի չէ դպիլ. ձմրան պաշարն է զոր կը պատրաստեն հունձքին եւ կը պահեն աւանդական միջոցներով. այս պլկուրը կ՚ուտեն ինչ վիճակի մէջ ալ գտնեն ամիսներ վերջ:

(Շար. 2)

ՎԱՐԴԱՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

(ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Ըսել թէ, Վարդան Մուրատեան կը պատկանէր մանկութիւն չճանչցող սերունդին որ զգետնող անապատներուն եւ արիւնարկ գետերուն աւազին վրայ գտաւ իր պայքարելու կամքը, հայ ապրելու վճռակամութիւնը, ընթացիկ պիտի ըլլայ գուցէ: Ըսել թէ, կը պատկանէր հայրենիքի հողին հետ խարսխուած գաղափարական սերունդին որուն համար հայ հողը տեւական ապրում էր եւ հայ գիրը խորան պաշտամունքի, դարձեալ կրնայ ընթացիկ թուիլ: Սակայն, այսօր դժբախտաբար ինչ որ աւելի ընթացիկ կը դառնայ ընկերներու բացակայութիւնն է, մանաւանդ երիտասարդներուն, իրենց տարեց գաղափարակից ընկերներու հրաժեշտի պահուն: Այս մէկը մեզ առաւել եւս կը տխրեցնէ եւ խորհրդածել կուտայ...:

Վարդան Մուրատեանները հազիւ ոտք ձգած այս ափերը, դեռ առանց երդիքի, առանց ընտանիքի, առանց որեւէ ապահովութեան նետուեցան հանրային ծառայութեան եւ իրենց չունեցածովը կազմակերպեցին, աքնեցան, կառուցին, կեանք ստեղծեցին իրենց շուրջը, որովհետեւ գաղափարը, հաւատքը, կամքը, սէրը հանդէպ ազգին, նուիրումը ամէն բանէ վեր էր, սրբութիւն էր: Այս սերունդը, այո՛, կը ձգէ երիտասարդներուն մարդկային եւ բարոյական առաքինութիւններու, ծառայութիւններու, զոհողութիւններու սքանչելի օրինակներ: Այո, իրենց բրածը զոհողութիւն էր՝ քանի տուին աւելազոյնը, իրենց բրածը հերոսութիւն էր՝ քանի ըրին աւելի քան կարելին: Վարդան Մուրատեան եւ իր սերնդակիցները արժանի են մեր ամբողջ յարգանքին, մեր երախտագիտութեան:

Ծնած Խարբերդ 1904-ին, տեսաւ ջարդերը, ճաշակեց տեղահանութեան, աքսորի դառնութիւնները, կորսնցուց ընտանիք եւ ազգական, անցաւ որբանոցէ որբանոց, ժամանակաւոր կայք հաստատեց Հալէպ, Պէյրութ, Յունաստան եւ 1925-ին «Նաւը» զինքը ձգեց Միջերկրականի այս ափերը, Մարսէյլ: Զորս տարի աշխատեցաւ Կարտանի հանքը եւ ապա վերադարձաւ Մարսէյլ: Այս առաջին տարիներուն արդէն մտաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը եւ երկար ու երկար տարիներ եղաւ Սենթ Մարկրիթի Համազասպ խումբի անդամ՝ բերելով իր յարատեւ օժանդակութիւնը խումբի բոլոր աշխատանքներուն: Ծառայեց իր պատկանած հայամիափ թաղին եկեղեցիին, որպէս թաղականութեան անդամ: Տարիներ շարունակ, միայն իր ջանքերով էր որ այդ եկեղեցին մնաց ներկայութիւն՝ շրջանէն ներս: Եւ հայ հաւատքի այդ համեստ մատուռն է որ իր մարմինը ընդունեցաւ Հոկտեմբերի պայծառ օր մը: Շահան խաչակիր քհնյ. Տէոտէեան որ կը պաշտօնավարէ նաեւ այս շրջանը, գտաւ ճիշդ խօսքերը Վարդան Մուրատեանի անձնաւորութիւնը, անոր ծառայութիւնները բնորոշելու համար: Իսկ ընկեր Աստուր Քէօսէեան վեր առաւ Վարդան Մուրատեանի մէջ դաշնակցականը, անոր գաղափարական աշխարհը եւ կատարած գործերը:

Ճիշդ է որ, առ հասարակ, ազգերու պատմութեան մէջ սերունդները իրար կը փոխարինեն, եւ այդպէս ալ պէտք է ըլլայ: Սակայն Հայոց պատմութեան մէջ ապրիլեան սերունդը պիտի մնայ եզակի: Իր ողբերգական ու աղետալի ճակատագրին հետ պիտի յիշուի իր դիմադրական ոգին, իր աննկուն հաւատքը եւ պայքարելու անխորտակ կամքը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

կ'ոչնչացնեն կրծողները, որոնք մեծ վնաս կը հասցնեն գիւղատնտեսութեան:

– Այնուամենայնիւ, որքան ալ յարգենք բնութեան պահպանութեան օրէնքները եւ գնահատենք օձերի օգտակար դերը, միեւնոյն է, չափազանց տհաճ եւ սարսափելի է մահացու թոյն ունեցող այդ նենգ սողունին հանդիպել բնակարանում, մեքենայի մէջ, այգում»:

Յօդուածագիրը կը զարմանայ, թէ ինչո՞ւ անցեալին բացուած եւ օգտակար գործունէութիւն ունեցած արադ խնամքի երկու կեդրոնները, տարիներէ ի վեր փակ կը մնան:

Կ'առաջարկէ վերստին հաստատել՝ բժիշկ հիւանդապահներով, թոյնին հակաչինուկ դեղերով:

ԲԱՂՀԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ բակին մէջ, Նոյ. 22ին, տեղի ունեցած է Գարեգին Արք. Խաչատուրեանի կիսանդրիին բացումը, ձեռամբ Հայրապետական պատուիրակ Դաւիթ Եպիսկ. Սահակեանի: Գարեգին Արք. եղած է Հարաւային Ամերիկայի Հայրապետական առաջին պատուիրակը (1938 – 1950), որմէ ետք կ'ընտրուէր պատրիարք Կ. Պոլսոյ Աթոռին (1950 – 1961):

×

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Նոյ. 15-ին, տեղի ունեցած է Հ. Օ. Մ.ի ամէնօրեայ վարժարանի եւ Պապայեան մանկապարտէզի նոր շէնքի հիմնարկէքի հանգանակութեան ձեռնարկը, հովանաւորութեամբ թեմին առաջնորդ Մեսրոպ Եպիսկ. Աշճեանի: Ներկայ եղած են աւելի քան 800 հոգի: Ստեղծուած խանդավառ մթնոլորտի մէջ եղած նուէրներէն գոյացած է 375 հազար տոլար:

×

ՖՐԷԶՆՈՅԻ համալսարանին մէջ, Հոկ. 4 – 28, տեղի ունեցած է հայկական ճարտարապետութեան նուիրուած ցուցահանդէս մը: Բացումը կատարած է համալսարանի հայագիտական ամպիոնի վարիչը՝ Փրոֆ. Տիգրան Գույումճեան, դասախօսութեամբ մը շեշտելով՝ որ հայ ճարտարապետները է. դարուն արդէն կատարելութեան հասցուցած էին հայ եկեղեցաշինական յատուկ ոճ մը: Ցուցահանդէսը ծրագրուած է Միլանոյի Բազմարուեստից Հիմնարկի իտալացի մասնագէտներու կողմէ, գլխաւորութեամբ Փրոֆ. Ատրիանօ Ալբակօ Նովելլոյի եւ կազմակերպուած Իտալիոյ Հայ Մշակութային Միութեան կողմէ, Մանուկեան եւ Բամպակեան ընտանիքներու աջակցութեամբ: Ցուցահանդէսին ներկայացուած են 66 եկեղեցիներու եւ վանքերու լուսանկարները, յատակագիծերը եւ քարտէսները:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբը Մայքըլ Փափարեանը նշանակած է հայկական շահերու պաշտպան – պատգամաւոր Սաքրամենթոյի մէջ: Յանձնախումբը դիտել տուած է, թէ Քալիֆորնիոյ հայկական գաղութին մէջ առաջին անգամ ըլլալով է, որ հայկական շահերն ու մտահոգութիւնները լրիւ ժամանակով պիտի ներկայացուին Նահանգի մայրաքաղաքին մէջ: Փափարեան աւարտած է Սանթա Քրուզ համալսարանը, մասնագիտանալով կենսաբանութեան եւ հոգեբանութեան մէջ:

×

ՍԵԼԱՆԻԿԻ մէջ, Նոյ. 15–ին, նշուած է Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ հիմնադրութեան 78-րդ տարեդարձը եւ կատարուած Կոմիտաս վրդ. Օհանեանի ծայրագոյն վարդապետի ձեռնադրութիւնը: Օր մը առաջ ժամանած է յունահայոց առաջնորդը՝ Սահակ Արք. Այվազեան, որ կիրակնամուտի արարողութենէն ետք նախագահած է Թաղական Խորհուրդի ժողովին: Կիրակի առաւօտ պատարագած է առաջնորդը եւ ծայրագոյն վարդապետի իշխանութիւն շնորհած Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ շրջանի հոգեւոր հովիւ Կոմիտաս վրդ. Օհանեանի: Սահակ Արք. քարոզով մը ոգեկոչած է Մեսրոպ Մաշտոցն ու Սահակ Պարթեւը, պանծացնելով հայ լեզուն ու մշակոյթը, ինչպէս նաեւ շեշտելով անոնց դերը մեր ազգային դիմադրծի պահպանման մէջ: Յաւարտ պատարագի եւ արարողութեան Թաղական Խորհուրդը ճաշ մը տուած է ի պատիւ առաջնորդին եւ զանազան շրջաններէ եկած հիւրերուն: Սեղանը վարած է Մուշեղ վրդ. Մարտիրոսեան: Խօսք առած են Միութեանց անունով Ժիրայր Նատեան, Թաղական Խորհուրդի ատենապետ Օննիկ Գասպարեան եւ Փրոֆ. Հրաչ Բարթիկեան (Երեւանէն):

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 155.000 ՏՈԼԱՐԻ ՆՈՐ ՅԱՏԿԱՑՈՒՄԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ԽՆԱՄԱՏԱՐԱԿԱՆ ԿԱՐԻՔՆԵՐՈՒՆ

Ներկայիս հաճոյքով կը հաղորդենք, թէ այս տարուան Մայիսէն Սեպտեմբեր ամիսներուն ընթացքին Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդրոնական Վարչական Ժողովը հետեւեալ բացառիկ յատկացումները ըրաւ. –

	Տոլար
Թէքէեան Մշակ. Միութեան Պէյրութի Թէքէեան Վարժարանին եւ Կեդրոնին նորոգութեանց	30.000
Լիբանանահայ Օգնութեան Խաչին (Հայ Օգնութեան Միութեան Լիբանանի շրջանակ) Պուրճ Համուտի մէջ նախաձեռնած ընկերային - բժշկական կեդրոնի կառուցման	25.000
Զահլէի եւ շրջակայից աղետեալ Հայութեան կարիքներուն	25.000
Սահակեան – Լեւոն Մկրտիչեան Գոլէճին	17.500
Լիբանանահայոց Ազգային Առաջնորդարանին նպաստ ազգային վարժարաններուն:	15.000
Լիբանանի Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանին Աշրաֆիէի Արարատեան սրահին վերաշինութեան ամբողջացման համար	10.000
Լիբանանի Հայ Աւետարանական Միութեան նպաստ աւետարանական վարժարաններուն	10.000
Վահան Թէքէեան Վրժ.ին	7.500
Համազգայինի Նշան Փալանճեան ճեմարանին	7.500
Հայրենիք ներգաղթողներու օգնութեան հիմնադրամին	7.500
Գումար	155.000

Յատկացումները պատկանեալներուն բաշխուեցան Միութեան Լիբանանի Պատ. Շրջանակային Յանձնաժողովին միջոցաւ:

Մեր ջերմ շնորհակալութիւնները կը յայտնենք ինքնութիւնը յայտնել չփափաքող ազգայինին, որուն 150.000 տոլարի սրտաբուխ նուիրատուութեան շնորհիւ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը կրցաւ վերոյիշեալ բացառիկ յատկացումները ընել: Ինչպէս հաղորդեր էինք Յուլիս 15, 1980 թուակիր մեր զեկոյցով, նոյն բարերարը անցեալ տարի նուիրած էր 100.000 տոլար, որ նմանապէս ամբողջութեամբ յատկացուցեր էինք Լիբանանահայութեան կարիքներուն:

ԴԻՒԱՆ
ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ

Նոյեմբեր 20, 1981
Սետըլ Պրուք, Ն. Ճ.

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՁԷՅՆԱՊ ՁՐԱՒԱՆԻ ՄԷՋ

Դէպքին մանրամասնութիւնները կը պակսէին: Լուր հասած էր, որ Սատօն, այդ վայրի քիւրտը, իր զոլամներով երէկ գիշեր յարձակած է Սարը պինպաշու վրանին վրայ եւ փոթորիկի արագութեամբ կողոպտած է վրաններու հարըստութիւնը ու ինքը՝ Սատօն անձամբ, կոբիլլայի մը պէս նետուած է Սարը պինպաշուն վրայ: Պահակները յանկարծակի եկած են: Յարձակումը եղած է սուրի մը պէս կտրուկ ու արագ: Սպաննուեր են բաւական թիւով պահակներ: Մինչեւ լեռնէն զօրքերու հասնիլը, Սատօն արդէն իր ձիաւորներով հեռացած կ'ըլլայ: Վրանին տակ կը գտնեն Սարը պինպաշին՝ դանակ մը ամբողջ կուրծքին մէջ խրըուած:

Կը պատմէ նաեւ, որ Սարը պինպաշին այդ գիշեր վրաններու տակ քիւրտ ցեղապետներուն համար խրախճանք սարքած է եղեր:

Սարը պինպաշին գիշերուան խրախճանքին համար բերել տուած է բաւական հեռուէն, Ախուր գետեզերքին վրայ վրան զարնող գնչուներու կաքաւող աղջիկներ ու գնչու սազանտարներ:

Սէլիմ պինպաշին կուռի ճակատն է եղեր այդ ատեն:

Շատ ուշ ատեն ցեղապետները կը հեռանան վրանէն, կը հեռանան նաեւ գնչու աղջիկներն ու սազանտարները: Սարը պինպաշին խրախճանքէն յղփացած՝ մարել կուտայ վրանին ճրագները՝ քնանալու համար:

Արեւը բաւական բարձրացեր էր, եւ Վարդաձորի սահմաններուն կը մօտենար Աշուղ Նազարը իր զաւկին հետ: Ան կը խօսէր ժանտարմին, քիւրտին, չէրքէզին. կ'իմանար բոլոր մանրամասնութիւնները ու կը քալէր լուսաւոր ճամբայէն, բանակներու մէջէն, բարձրանալու համար Վարդաձորի լեռը:

×

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԴԱՍԱԼՔՈՒՄԸ

Այդ առաւօտ Սէլիմ պինպաշին ձիաւոր թիկնապահներով շատ կանուխ հասած էր Սարը պինպաշուն վրանները, ուր կարծես բարկացոտ լեռ մը իր ծունկն ու կըրակը թափած էր:

Վրաններէն մի քանին շրջուած էին, պահակներէն շատեր սպաննուած: Պինպաշու վրանէն դուրս ինկած էր նաեւ կաքաւող գնչու աղջկան մը մերկ դիակը՝ Սատոյի ձիաւորներէն կոխկռտուած: Ճամբուն վրայ թափուած էին կոտրուած սնտուկներ, զորգեր: Սարը պինպաշու չքանչաններէն մէկը առուին եզերքը գըտած էին: Երբ առաջին անգամ հասան, տեսան խոշոր դանակ մը Սարը պինպաշու կուրծքին մէջ: Բարձերու, կոտրըտած լամպի ու ապարկներու տակնուվրայութենէն այնպէս կ'երեւէր, որ Սարը պինպաշին բաւական պայքար մղած էր այդ ծերացած դեւին՝ Սատոյին դէմ:

Սէլիմ պինպաշին, վրանէն դուրս խակէմպէի մը վրայ նստած՝ ընդարձակ տեղեկագիր մը կը պատրաստէր՝ հարցուփորձելով ազատուող պահակները:

Ժանտարմները իրարանցումի մէջ էին: Ձիաւորները աննպատակ կ'երթեւեկէին, իրարու կը հաղորդէին նոր մանրամասնութիւններ, նոր լուրեր փախչող Սատոյէն, Սատոյէն, որուն շուրջ սկսած էին դառնալ առասպելական զրոյցներ: Կը խօսէին, որ Սատօն Գարատաղի լեռներէն վար իջած էր՝ Սարը պինպաշիէն իր վրէժը լուծելու: Որ, Սատօն Գարատաղի քարայրներուն մէջ դիզած էր առասպելական հարստութիւն: Անոր մտերիմ աշխարհն էին այն վայրերը, ուր գիշեր ատեն լուսնկայի լոյսով աղջերու անհեթեթ ստուերներ կ'երեւէին, իսկ ցերեկ ժամանակ քարայրի ապառաժներուն վրայ դոնջ զլուխով ծերացած արծիւներ կը թառէին: Այն վայրերուն մէջ զոհերը չէին թաղուեր, այլ կեր կ'ըլլային վայրի կենդանիներուն եւ անոնց ոսկորները արեւին տակ կը ճերմկէին:

(Շար.– 458)

ՄԱՐՍԷՅԼ.– Այրի Տիկին Շաքէ Գրի – գորեան եւ զաւակը՝ Քաթիա, Տէր եւ Տիկին Ժաք Գրիգորեան եւ զաւակը, Այրի Տիկին Մկրեան եւ զաւակները, Պր. Գուրգէն Գրիգորեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Փօլէթ Գրիգորեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Քլօտ Սիմոռ եւ զաւակները, Տոքթ. եւ Տիկին Վանիկ Գրիգորեան եւ զաւակները, եւ բոլոր ազգա – կանները խոր ցաւով կը ծանուցանեն՝ իրենց ամուսնոյն, հօր, փեսային, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՎՌԱՄ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 7–ին, 60 տարեկանին, սրտի տագնապի հետեւանքով:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Ջորեքշաբթի, Դեկտ. 9, ժամը 14–ին, Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկե – ղեցին (Փրատօ):

Մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ».– Մեր ցաւակցութիւնները՝ Տիկին Մկրեանի եւ ողբացեալին ընտա – նիքին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խաչատուրեան, կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Դեկտ. 13–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց մօր՝

Տիկին ԳՈՀԱՐԻԿ ԷՏԻՐՆԷԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին,

հօր՝

Արթին Էտիրնէլեանի

մեծ – մօր եւ մեծ – հօր՝

Թագուհի եւ Արթին Մեսրոպեանի

մօրեղբօր՝

Մեսրոպ Մեսրոպեանի

եւ ընտանեկան բարեկամուհի՝

Օր. Լուիզ Փափազեանի

յիշատակին:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

———×———

Այրի Տիկին Աստղիկ Մութաֆեան և զաւակներն իրենց ընտանիքներով կը ծա – նուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆԻ

(Զենկիլերցի)

մահուան տարելիցին առթիւ, այս Կի – րակի, Դեկտ. 13–ին Ալֆորվիլի Ս. Պօ – ղոս – Պետրոս Եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Այս առթիւ 100 Ֆ. կը նուիրեն «Յա – ռաջ»ին:

———×———

Օր. Արուսեակ Որբերեան, Տիկին Մարիանն Սերմաքեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագերը, կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Դեկտեմբեր 13–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց եղբօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՈՐԲԵՐԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն–Ժէռոմի Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը, շնորհա – կալութեամբ ստացած է, Այրի Տիկին Իսկուհի Գումրուեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի, հետեւեալ նուէրները.– Գումրուեան եղբայրք դպրոցին 200, Ալեքսան Մէսճեան 500, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Կիրակոսեան, Այրի Տիկին Մարգարեան եւ զաւակները, Օր. Ժանին Մարգարեան, Ժան Էլօեան 100-ական, Տէր եւ Տիկին Կիրակոս Կիրակոսեան, Մինասեան եղբայրք, Յակոբ Յովսէփ – եան, Աստուր Կարապետեան, Բարսեղ Մկրտիչեան, Գալընեան եղբայրք 50 – ական, Հ. Կարապետեան 20 Ֆ.:

Ոսկեան Շէրպէթեանի մահուան առթիւ.– Իր զաւակները՝ Եդուարդ, Մարի, Մարլէն եւ Գլօտ 150 եւ դպրոցին 150, Աւետիս Եղիայեան 200, Այրի Տիկին Բէլ – թէքեան 150, Տէր եւ Տիկին Ռ. Ժամ – կոչեան 100, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Մուչեղեան, Պերճ Կարապետեան, Երուանդ Պալայեան, Տապանեան ընտ., Շառլ Պալանդեան, Ժորժ Գասպարեան, Յարու – թիւն Նէվշէհիրլիեան, Աբրահամ Ման – կասարեան, Ռէմոն Ահարոնեան, Անդրէ Կէպէճեան 50-ական, Տէր – Մինասեան ընտ. եւ Մինասեան եղբայրք դպրոցին 50–ական Ֆ.:

ՊՈՒԼՎ. ՕՏՏՕ — Ս. ՅԱԿՈԲ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ
ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՏՕՆԻՆ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 13–ին, Պուլվար-Օտտոյի Հայոց Եկեղեցւոյ պաշտպան՝ Ս. Յակոբ Մծբնացիի տօնին առթիւ, հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ Պատարագի՝ Մատաղօրհ – նութիւն կը կատարուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Թաղիս Հոգեւոր Հովիւ՝

ՆՇԱՆ ՔՀՆՅ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

CONFÉRENCE

Organisée par le Comité de Paris de l'U.G.A.B.

Mercredi, 16 Decembre, à 20h.30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, Rue de Courcelles, Paris 17e
Prendra la parole (en arménien)
Le Prof. LUDWIG MIRZOYAN
Vice-Directeur de l'Observatoire de Buragan
Sur le thème:
« LE DEVELOPPEMENT SCIENTIFIQUE EN ARMENIE »
« ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ՄԱՅՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ՄԷՋ »
Entrée libre

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա–Քօլոմպի մասնաճիւղը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր – ընկերուհիները, Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 10, ժամը 20.30–ին՝

CENTRE CULTUREL
Rue Robert Lavergne — Asnières

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 23–ԻՆ
Dans les salons de l'Hôtel MERIDIEN
Ուր նոյն օրը տեղի կ'ունենայ նաեւ
RENAULT 5 - GTL
ինքնաշարժի վիճակահանութիւնը
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային

ԼՐԱՏՈՒ

Forum - Radio - Ararad

Ամէն Կիրակի առաւօտ, Դեկտ. 6–էն ի վեր Ռատիօ – Ֆօրոմի կայանէն՝

98 Mhz.

ժամը 10 – 10.45:

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ
ՄԱՏՈՒՌԻՆ ՄԷՋ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան մա – տուռին մէջ, Պատարագ կը մատուցուի՝ Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12, ժամը 10.30ին:

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Հանգստեան Տան բընակիչներուն ընտանեկան պարագաներն ու բարեպաշտ հաւատացեալները:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՀՐԱՒԷՐ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցու – թեան օրինական ընդհ. ժողովը կը գումարուի, Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12, ժամը 16–ին, իր կեդրոնատեղին՝

32, Rue de Trévise — 75009 Paris
Métro: CADET

Օրակարգ.–

– Գործունէութեան եւ հաշուական տեղեկատուութիւն,
– Նոր վարչութեան ընտրութիւն,
– Զանազան հարցեր:

Կը հրաւիրուին Ընկերակցութեան անդամները:

Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի:

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ վարչութիւնը, կը ծանուցանէ թէ՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 13–ին, Ս. Յակոբայ տօնին եւ Եկեղեցւոյս անուանակոչութեան առթիւ, հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ՎՐԴ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն: Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ՝ Եկեղեցւոյս «ԿՈՄԻՏԱՍ» Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Սիրով կը հրաւիրուին Լիոնի եւ շըրջանի Հայութիւնը, ներկայ գտնուելու սոյն արարողութեանց:

×

ՃԱՇ

ժամը 12.30–ին, Ազգ. Տան սրահին մէջ, ժողովրդական ճաշ, ի պատիւ՝ «ԿՈՄԻՏԱՍ» Երգչախումբի անդամնե – րուն: Մասնակցիլ փափաքողները կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

Ճաշագին՝ 70 Ֆ.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

LA CAPPADOCE

REVEILLONS
DANS UNE AMBIANCE GAIE DE NOEL
Le 24 DÉCEMBRE

BERNARD DEDEDJIAN
ANIMERA
LA DERNIÈRE NUIT DE L'ANNÉE
Le 31 DÉCEMBRE

RESERVEZ VOS TABLES!

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140
tél. 375.05.30

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ի յարգանս՝

Երգահան Ա. ՄԵՍՈՒՄԵՆՑԻ

Մայիս 16-ին, Փարիզ, Սալ Կավօ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

51–ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
Փարիզեան Շրջանի
Հայ Արիներու Միութեան
Կիրակի, Մարտ 7, կ.ե. ժամը 14.30-ին
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, Rue St. Dominique - M° Invalides

ARMÉNIE

Départ de PARIS, LYON et MARSEILLE

JOUR DE L'AN ET NOEL
à Erévan

DU 26 DÉCEMBRE AU 8 JANVIER

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261-51-13
M° Pyramides

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Ի ՆՊԱՍՏ
ԼԻՈՆԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԵՒ ՅԱՐԱԿԻՑ ՄԱՍԵՐՈՒ
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԹԵԱՆ
Բ. Ցանկ

Ուզունեան ընտանիք 15.000, Կորիզեան եղբայրք, Փափազեան եւ որդիք (Մարսէյլ) 10.000–ական, Ստացագիր թիւ 205, Տէր եւ Տիկին Գործունեան 5.000–ական, Պր. Նուպար Մեսրոպեան 3.500, Տիկին Ժաքլին Պետրոսեան 3.000, Պր. Ժան – Գլօտ Աճէմեան, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Աճէմեան 2.000–ական, Տէր եւ Տիկին Մազրուտ – Արաքսի Զաքարեան 1.500, Տէր եւ Տիկին Գասպար Պաղտասարեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Նահապետեան, Տէր եւ Տիկին Թիլպեան, Տէր եւ Տիկին Ներսէս Տօրունեան, Ժաք Սողոնեան, Տէր եւ Տիկին Ժօհան Տէր – Յակոբեան, Յակոբ Թերզեան, Գաբրիէլ Պէրպէրեան 1.000 – ական, Ժան Զօլէմեան, Կարապետ Թերզեան, Տիկին Նուարդ Փէքմէզեան, Եդուարդ Փէհլիվանեան, Կալըրի Ժօրժ Սահակեան, Փօլ Գասպարեան, Մարիուս Պասմաճեան, Տիկին Սիրանոյշ Մարգոսեան, Պօղոս Գոչգոչեան 500–ական, Պետրոս Պաղտասարեան 300, Գլօտ Կէռնիւ, Ժէռար Պօղոսեան, Օր. Տէր – Պետրոս – եան, Տիկին Մալվինա Եղիայեան, Կրէ – կուար Գարաօղլանեան, Տիկին Խաչա – տուրեան, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Սահակեան, Պաղտասար Տէր – Պաղտասարեան 250–ական, Տիկին Ազատ Կէռնիւ, Գեղամ Տէրտէրեան 200–ական, Դաւիթ Պալեան, Տիկին Աննիկ Սողոնեան 150–ական, Կալըրի Սէն Թ'Իւպէր, Պրն. Ումանճեան, Տիկին Լիւսի Գարայեան, Տիկին Թագուհի Զպլաքեան 100–ական Ֆ.:

Գումար	72.900 Ֆ.
Նախկին Գումար	157.305 Ֆ.
Ընդհ. Գումար	230.205 Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
11
VENDREDI
11 DÉCEMBRE
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

57ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.059

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 15.059

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻԹԵՐԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

ՈՐՈՇ ԱՆՈՐՈՇՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԸ ՄՆԱՅ

Առաջին անգամն էր, Մայիս 10-էն ի վեր, որ Նախագահ Միթերան ուղղակի կը խօսէր ժողովուրդին, հեռատեսիլի Ա. կայանին միջոցաւ, պատասխանելով երկու պատասխանատու լրագրողներու (Տիկին Միշէլ Քոթա, ձայնասփիւռին տնօրէնուհի եւ Փիէր Տէկրօփ՝ Անթէն 2ի տնօրէն) հարցումներուն: Կասկած չկայ, որ Ֆր. Միթերան միշտ վարպետ քաղաքագէտ մը եղած է եւ իրեն համար բացառիկ դժուարութիւններ չեն ստեղծեր, նոյնիսկ երբ հարցումները, երբեմն ձգտին զինքը նեղը դնելու: Զարգացած, բանաձեւել գիտցող, Միթերան արուեստ ունի որոշ բաներ ըսելու միշտ պահպանելով որոշ անորոշութիւն մը: Եւ այդ անորոշութիւնը՝ սկիզբէն իսկ երբ կ'ուզէր որոշ տեղեկութիւններ տալ իր առողջութեան մասին: Նախագահը յայտնեց որ մինչեւ անցեալ Օգոստոս ամիսը, երբեք չէր պատահած, չափահաս ըլլալէն ի վեր, որ բժշկութեան հետ գործ ունենայ լուրջ հարցերու համար: Նախագահը կը մանրամասնէ՝ ոչ սրտի ոչ խլիրդի: Վերջերս երբ կոնակի եւ ոսկորներու ցաւեր ունեցած է, ի վերջոյ խորհած է թէ միայն լէօնպակոյի բացառութիւնը չի գոհացներ ու քննութիւններ ընել տուած է: 15 օր է աւելի լաւ է եւ կը մտածէ որ ինքն իրեն աւելորդ հարցումներ ընելու հարկ չունի: Ոչ մէկ առեն գործունէութիւնը չէ դադրեցուցած: Դեկտ. 15-ին ալ կը հրապարակուի առողջական տեղեկագիր մը, ինչպէս նախատեսուած էր:

Նախագահը ճշդեց թէ ինք պիտի չհրաժարի այն ծրագրէն, որուն համար զինքը ընտրած է Ֆրանսացիներուն մեծամասնութիւնը: Զուզեր մտահոգել ոմանք (իմա՛ գործատէր եւյն.) բայց նաեւ պէտք չէ յուսախաբ ընէ ուրիշները, անոնք որոնք զինքը ընտրած են փոփոխութեան համար: Ուրեմն «ընկերվարութիւն պիտի կառուցուի», ի՞նչ ընկերվարութիւն, ֆրանսական ձեւի ընկերվարութիւն մը, որ հեռու է մարքս - լենինեան ընկերվարութենէն եւ աւելի մօտ ըլլալով հանդերձ ընկերվարական - դեմոկրատներուն, բոլորովին այդ ալ չէ: Վճռած է իր ծրագիրը գործադրել՝ ոչ աւելի, ոչ ալ պակաս: Նախատեսուածէն զատ ազգայնացումներ պիտի չըլլան, իսկ եղածները պէտք է ըլլային: Շատ աւելի յստակ էր սակայն երբ հարց տրուեցաւ իրեն՝ դադարի մասին, զոր առաջարկեց ելմըտական նախարարը եւ որու բուռն կերպով ընդդիմացաւ Նախարարապետը: Հակառակ անոր որ Միթերան ջանաց երկուքին ոչ մէկուն սիրտը կոտրել, երկուքին ալ գովքը հիւսելով, ըսաւ սակայն թէ բարեփոխումները պէտք է կատարուին «լաւ ընթացքով» եւ թէ չի սիրեր Տըլորի գործածած այդ «դադար» բառը:

Դրամահոսութիւնն ու գործազրկութիւնը չեն նուազած: Նախագահը գիտակից է, նոյնիսկ եթէ ժառանգութեան արդարացումն ունի, զոր սակայն չի կրնար տեւականօրէն օգտագործել: Գործազրկութեան համար, յոյսերը արտադրութեան մէջ են բայց 1983-ին է միայն, որ կը խորհի թէ գործազրկութիւնը կրնայ նուազիլ: Դրամահոսութիւնն ալ (մօտ 15%-է 1981-ի համար), պէտք է այնպէս ընել որ 10%-ը չանցնի:

Նախագահ Միթերան կ'ընդունի որ միշտ համաձայն չէ ընկերվարական իր ընկերներուն խօսքերուն կամ գործերուն հետ: Կ'ընդունի որ Վալանսի համագումարին չափազանցութիւններ եղած են, աւելորդ խօսքեր ըսուած են, ճիշդ է, որ տկարութիւն ունի ընկերվարականներուն նկատմամբ բայց լաւ կը ճանչնայ ընկերվարականները, լաւ մարդիկ են, երբեմն խօսքով բուռն են: Կ'արդարացնէ ըսելով թէ ընդդիմութիւնն ալ շատ կատաղեցուցած էր իր որակումներով: Համաձայն չէ նախարար Ֆիլլուի նամակին հետ, ինք տարբեր դատում պիտի ունենար, բայց եւ այնպէս նախարարին այդ կարծիքը պէտք չէ դրաքննութիւն նըկատուի:

Արտաքին ճակատի վրայ, երկդիմի քաղաքականութիւն պէտք չէ վարել Մերձաւոր - Արեւելքի մէջ: Ֆրանսա չի խառնուիր: Երբ Երուսաղէմ երթայ նոյն լեզուն պիտի գործածէ եւ ըսէ ինչ որ ըսած է Ռիատ: Իսրայէլ ապրելու իրաւունք ունի, այդ իրաւունքը ճանչցած են Միացեալ - Ազգերը ու նաեւ՝ պատմութիւնը: Պաղեստինցի ժողովուրդն ալ գոյութեան իրաւունք ունի: Ֆրանսայի չի մնար քարտէզին վրայ սահմաններ ճշդել, ոչ իրաւարար է, ոչ ալ միջնորդ:

Զէնքի մարզին մէջ, հաւասարակշռութիւն կ'ուզէ երկու մեծերուն միջեւ: Խորհ. Միութիւնը աւելի մեծ առաւելութիւն մը ունի ներկայիս ինչ որ պատերազմի վտանգ կը ստեղծէ: Այդ պատճառով է, որ կողմնակից է ամերիկեան կարգ մը առաջարկներու (փերշինկ): Անհրաժեշտ էր, որ երկու կողմերը բանակցութեան նստին, ինչ որ եղաւ Ժընեւի մէջ, Նոյ. 30-ին: Միթերանի դիրքը սա է՝ ոչ ԷՍ - ԷՍ 20, ոչ՝ փերշինկ:

×

Խօսուեցաւ նաեւ համայնավարներուն մասին: Նախագահը գիտէ, որ ստիպուած չէր համայնավար նախարար առնել (մեծամասնութիւն ունի Ազգ. Ժողովին մէջ, առանց անոնց) բայց քանի որ զօրավիգ կեցած էին իր ընտրութեան, պարկեշտ էր առնել:

Շեշտը դրուեցաւ, երկու լրագրողներուն կողմէ երկդիմի լեզուին վրայ, որ կը գործածուի կառավարութեան անդամներուն կողմէ, յաճախ տարբեր բաներ կ'ըսուին, ըստ հասարակութեան: Մերթ փորձ կ'ըլլայ գործատիրութիւնը հանդըստացնել, ըսելով թէ հակառակորդ չեն այլ՝ ընկերակից, մերթ ալ սակայն անհրաժեշտ է աշխատաւորական դասուն գոհացում տալ: Միթերան կը շեշտէ այդ առթիւ. - «Զեմ ջանար ապահովութիւն տալ գործատէրերուն, իրենց կը յայտնեմ իմ քաղաքականութիւնս եւ զայն կը բացատրեմ եւ կ'ուզեմ որ հասկնան»:

Հաշուեկշիռը, ամէն պարագայի մէջ, շատ դրական կը գտնէ Պատմութեան առջեւ: Զանտեսեր ժամանակին դերը, կը ցաւի որ չեն եղած նաեւ բազմաթիւ այլ բաներ որոնք անհրաժեշտ են:

Ընդհանուր ձեւով որոշ անորոշութիւն մը տիրեց, ինչ որ ուզուած էր, անշուշտ, Նախագահին կողմէ, որ ինչպէս գրեթէ բոլոր նախագահները, չկրցաւ խուսափիլ քիչ մը վարժապետական շեշտէն, սահմանադրական իրաւունքի, եւ պատմութեան լաւ դասեր ալ տալով:

Առաջին հակազդեցութիւնները են ինչ որ կրնան ըլլալ, ըստ կողմերուն: Յատկանշական է Իւմանիթէի խմբագրապետին խմբագրականը: Անտրիէօ «կը հաւկընայ» որ Միթերան աւելի կողմնակից ըլլայ ընկերվարական - ժողովրդավարութեան (քան մարքս - լենինիզմի) եւ համաձայն է որ Ֆրանսա իրեն յատուկ լուծումներ փնտռէ:

Նոր ընդդիմութիւնը մասնաւոր նորութիւն մը չի գտներ: Հարցերը կը մնան՝ փոխելի համար, ոճի կախարդանքը չի բա-

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԴԵԿՏ. 4 - 7)

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐ
ԿԸ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ
ՈՒ ԿԸ ՀԻԱՆԱՆ ԱՆՈՐ ՎՐԱՅ

Քանի մը օրով Հայաստան այցելած է Ճափոնի ընկերվարական կուսակցութենէն պատուիրակութիւն մը, երեսփոխան Նապորու Եակիի գլխաւորութեամբ: Հիւրերը այցելած են Հայաստանի ժողովրդական տնտեսութեան նուաճումներու ցուցահանդէսը, Մատենադարան, երախաներու գեղագիտական դաստիարակութեան կեդրոն, Էջմիածնի շրջանի հին հայկական ճարտարապետական յուշարձանները եւ տեսարժան այլ վայրեր:

Նախքան Երեւանէն մեկնիլը, պատուիրակութեան ղեկավարը հարցազրոյց մը ունեցած է «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին հետ: Ի պատասխան թղթակիցի հարցումներէն մէկուն, թէ՝ ի՞նչ տպաւորութիւն ձգած է իր վրայ Հայաստան կատարած այցելութիւնը, Նապորու Եակի ըսած է. «Ճափոնի մէջ, դժբախտաբար, քիչ բան գիտեն Հայաստանի մասին: Մեր երկիրը բաւարար քանակութեամբ գրականութիւն չկայ՝ Հայաստանի պատմութեան նուիրուած: Մեզի ծանօթ են հին Յունաստանը, Հռոմը, Պարսկաստանը: Եւ այժմ, գտնուելով Հայաստան, մենք մեծ հետաքրքրութեամբ ծանօթացանք հայ ժողովուրդի անցեալին ու ներկային: Մեր վրայ մեծ տպաւորութիւն թողուց ազատութեան համար հայ ժողովուրդի մղած պայքարի հերոսական պատմութիւնը: Ինչ որ տեսանք ձեր հանրապետութեան մէջ, զարմացուց մեզ: Հայաստանի բարձր զարգացած արդիւնաբերութիւնը կրնայ, իսկապէս, հպարտանալ իր փայլուն նուաճումներով: Մեր վրայ վառ տպաւորութիւն թողուց նաեւ այն փաստը, որ Հայաստանի մէջ ամէնուրեք մենք շինարարութիւն կը տեսնէինք»:

×

ԱՐՄԱՇ ԳԻՒՂԻ
ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ
ԵՒ ԲԺ. ԱՐՍԷՆ ՀԱՅՐԵԱՆ

Արարատի շրջանի Արմաշ գիւղի առողջապահական մշակոյթի թանգարանին շնորհուած է Հայաստանի ժողովրդական

ւեր Ի Ի - Տէ - ԷՖ.ի բանբերին համար, բայց ընկերվարական կուսակցութիւնը կը գտնէ որ ժողովրդավարութեան մեծ դաս մը տուաւ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ հասած լուրերու համաձայն Սախարով դադրեցուցած է կամաւոր ծոմը, քանի որ իշխանութիւնները յայտարարած են թէ արտօնութիւն կուտան Լիզա Ալեքսեեվայի որ Ամերիկա գաղթէ: Այս լուրը գրել կուտար արեւմըտեան մամուլին որ Կրեմլինը տեղի տուաւ, բայց Հինդշաբթի առտու, դեռ ոչինչ ստոյգ էր:

ԼԻԲԻԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒԻՆ օդխականը վերջ գտաւ, կրկին Պէյրութ, ուրկէ մեկնելէն ետք եւ հոս ու հոն իջնելու ապարդիւն փորձեր կատարելէ յետոյ, նորէն եկած էր, վերջնապէս: Օդահէնը ապահովութիւն կուտար թէ վերջին հանդըրւանն է, ու Պէյրութի օդակայանի տընօրէնն ալ՝ «մաալէշով» մը հրաման կուտար իջնելու: «Շրջապտոյտը» տեւած էր 60 ժամ, 40 պատանդ - ճամբորդներուն համար: Առեւանգիչները կը յայտնէին թէ հասած են իրենց նպատակին՝ հանրային կարծիքը հետաքրքրել իմամ Մուսա Սատրի անհետացման հարցով:

ՆԻԿՈՍԻՈՅ ՄԷՋ

ԽՈՐԷՆ Ա. ԵՒ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ՀԱՅԿ. ՆՈՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԸ Կ'ՕԾԵՆ

Կիրակի, Նոյ. 22-ին, կատարուեցաւ Նիկոսիոյ Ս. Աստուածածին նորակառոյց մայր եկեղեցւոյ օծումը, ձեռամբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Խորէն Ա. եւ Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոսներուն: Միակ հայկ. եկեղեցին է 2500 հոգիի հասնող գաղութի մը համար: Այս առթիւ զոյգ Հայրապետներու հետ Կիպրոս գացած են Ներսէս Եպիսկ. Բախտիկեան, Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ատենապետ Վահէ Սէթեան եւ ատենադպիրը՝ Վարդգէս Տէր - Կարապետեան: Հայկական ոճով եկեղեցին կառուցուած է Կիպրոսի նախկին Նախագահ Մակարիոս Արք.ի նուիրած հողին վրայ, որ կը գտնուի կղզիի հարաւային մասը՝ յունական շըրջանը: Նոր եկեղեցին կը փոխարինէ նախկին Ս. Կոյս Մարիամ եկեղեցին, (նախապէս լատին վանքի մը մատուռը, Հայերուն տրամադրուած) որ 1963-ի մէջ - համայնական բախումներուն անցած էր Թրքական հակակշռին տակ: Օծման ներկայ եղած են յոյն - կիպրական կառավարութեան անդամներ, բարձրաստիճան հոգեւորականներ եւ պաշտօնատարներ: Գարեգին Բ. շաբաթ մը ետք վերադարձած է Անթիլիաս, իսկ Խորէն Ա. շաբաթ մը եւս մնալէ ետք, վերադարձած է Անթիլիաս:

Թանգարանի կոչում: Անոր հիմնադիրը՝ բժիշկ Արսէն Հայրեան, նոր ծրագիրներ ունի: Ան մտադիր է կազմակերպել ընկերային - առողջապահական հարցերու գիտական տարրալուծարան մը, ուրպէսզի գիտնականները Արմաշի մէջ մնայուն հետազօտութիւններ կատարեն շրջապատը մաքուր պահելու եւ մարդոց առողջութիւնը պահպանելու ուղղութեամբ: Տարրալուծարանը կը մտնէ Հայաստանի առողջապահութեան նախարարութեան ընդհանուր առողջապահութեան եւ հիւանդութիւններու հիմնարկի կառոյցին մէջ: Ծրագրուած է ընդարձակել գիւղական հիւանդանոցը: Արարատի շրջանը, ուր կը գտնուի Արմաշ, պիտի դառնայ Խորհ. Միութեան մէջ նման հետազօտութիւններու կազմակերպման օրինակելի կեդրոն մը: Բժիշկ Արսէն Հայրեան գրած է 120 աշխատութիւններ, որոնք կը վերաբերին ընկերային առողջապահութեան, գիւղական առողջապահութեան կազմակերպման եւ այլ հարցերու: Ան «Հայաստանի գիւղական առողջապահութեան ատլաս» գիրքին համար արժանացած է Խորհ. Միութեան ժողովրդական տնտեսութեան նուաճումներու ցուցահանդէսի մետալին, իսկ «Հայկական ՍՍՀ գիւղական առողջապահութեան հեռանկարային զարգացման ատլաս»ի համար՝ Խորհ. Միութեան բժշկական գիտութիւններու ակադեմիայի մրցանակին:

×

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷԹՐՕՆ 2000 ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ

Երեւանի մէթրօն, որ ներկայիս ունի հինգ կայարան եւ աւելի քան եօթը քիլոմեթր երկարութիւն, մինչեւ 2000 թըւական գրեթէ եօթը անգամ կ'ընդարձակուի: Ըստ ծրագրի, մէթրօն մինչեւ 2000 թուականը պիտի երկարի 47 քիլոմեթր, ընդգրկելով ոչ միայն Երեւանի կեդրոնական շրջանները, այլեւ ծայրամասերը, Նորակառոյց եւ ապագային կառուցուելիք թաղամասերը: Պիտի բանին 33 կայարաններ, որոնցմէ մէկ քանին, ինչպէս օրինակ ներկայիս «Սասունցի Դաւիթ» կայարանը, կը կառուցուի գետնի մակերեսին, միւսները՝ մակերեսէն տարբեր խորութիւններու վրայ:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ «ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ»ԻՆ ԱՌԹԻՒ

Գրեց՝ ՅԱԿՈԲ ՄՈՄՃԵԱՆ

Հաւանաբար 1955-ին, մեր սիրելի Կեդրոնական վարժարանին Սանուցի կողմէ որոշուեցաւ բաժակի պահ մը հաստատել, որպէս զի նոյն պահուն Կեդրոնականի նախկին սաները միասնաբար գաւաթ բարձրացնեն. ըմպեն իրենց վարժարանի, նախկին ընկերներուն ու ուսուցիչներուն կենաց եւ իրենցմէ անդարձ բաժնուող ընկեր, ուսուցիչ եւ տնօրէններուն ան–թառամ յիշատակին: Այլին պահ մը բոլոր հոգերէ, դժուարութիւններէ հեռու, անցեալ ու գեղեցիկ, պատանեկան երիտասարդական պահերով մէկտեղուած:

Պահը որոշուեցաւ Դեկտեմբերի երկ–րորդ Կիրակիին, այսինքն Սուրբ Յակոբայ Կիրակիին, ժամը 13·30-ին:

Բաժակի պահը որ իր մէջ կը խտացնէ շատ մը գեղեցիկ մտածումներ, Պոլսոյ մէջ առաջին անգամ տեղի ունեցաւ մեծ խանդավառութեամբ, բոլոր Կեդրոնականցիներուն բաժնուեցան փոքրիկ գաւաթներ, որոնց վրայ կը գտնուէին Կեդրոնական վարժարանին խորհրդանիշն եղող վարժարանին եկեղեցւոյ բակին մէջ գտնուող նախկին մուտքի մեծ դրան պատկերը, որուն առջեւ սովորութիւն եղած էր ամէն տարի մասնաւորաբար շրջանաւարտ դասարանի կարգով նկարուիլ, նաեւ գրուած է «Բաժակի պահ Դեկտ. Բ. Կիրակին ժամը 13·30». այնպէս որ բոլոր Աշխարհացրիւ Կեդրոնականցիները իրենց գտնուած վայրին ժամով, նոյն պահուն իրենց տրամադրըւած բաժակներով, բաժակ պիտի բարձրացուցած ըլլան իրենց վարժարանի կենաց եւ յիշատակներու վերակենդանացման:

Գաղափարը շատ գեղեցիկ է եւ ըստ իս շատ աւելի գեղեցիկ քան Պոլսոյ Կալաթասարայի Թրքական մեծ լիսէին կողմէ երկար տարիներէ ի վեր կիրարկուող «բիլաւ»ի օրէն, ուրկէ յուսամ օրինակ առնուեցաւ այս պահը եւ սակայն աւելի բարդ հանդամանքի մը վերածուեցաւ ան, քան բիլաւ-ի օրը:

Կեդրոնականի մէջ մինչեւ 1928-ի շըրջանները դասաւանդութիւնը կ'ըլլար ընդհանրապէս Ֆրանսերէն լեզուով զուգահեռաբար Կալաթասարայի Թրքական մեծ լիսէին, որուն դասաւանդութիւնը նոյն ձեւով կը շարունակուի մինչեւ հիմա, նոյն Թուականներուն Կեդրոնականն ու Կալաթասարայի լիսէն Թուրքիոյ ամենաբարձր կրթական հաստատութիւններն էին եւ միշտ, լաւ ալ ըլլայ, մըրցում մը գոյութիւն ունեցած է իրենց միջեւ, ընդհանրապէս այդ լիսէէն շըրջանաւարտ եղած են Թուրք բարձրագոյն պաշտօնատարներ, եւ սակայն երբ, Կալաթասարայ վարժարանը պետական վարժարան մը ըլլալուն, ինչպէս ըսի, մին–չեւ հիմա կը պահէ իր հանգամանքը, Կեդրոնականը սկսաւ կորսնցնել իր դիրքը, համայնական վարժարան ըլլալուն, Ֆրանսերէն լեզուն իբր լեզու ըլլալով դասաւանդուեցաւ եւ Հայերէնը սկսաւ կիրարկուիլ Ֆրանսերէնի տեղ, որ դանդաղ ալ ըլլայ, ան ալ սկսաւ կորսնցնել իր դիրքը տեղ տալով անշուշտ երկրին լեզուին. ես պիտի չանդրադառնամ ին–չուներուն, այլ պիտի կենամ «Բաժակի պահ»ին վրայ:

Հսկայական վարժարան մըն է Կալա–թասարայի լիսէն, այս մեծ վարժարանը, ինչպէս վերն ալ յիշեցի տարիներէ ի վեր ունի իր «Բիլաւ»ի օրը, բոլոր Կալաթա–սարայցիներ կը հաւաքուին իրենց վարժարանը ճաշակելու համար միայն սովորականի կարգ անցած, պնակ մը բիլաւը առանց խտրութեան ու վճարումի, բեմ կը հրաւիրուին ամէնէն երիտասարդ եւ ամենատարեց Կալաթասարայցիները. ամէն ոք իր յուշերը կը պատմէ եւ ապա կը հրաժեշտ դասարանները եւ հանդէսը կը փակուի:

Կեդրոնական Սանուցն ալ ջանաց նոյնը կիրարկել բայց տեղը փոքր ըլլալով բաժակի պահը միշտ կատարուեցաւ Պոլսոյ «Փառք Օթէլ»ի սրահներուն մէջ որ կառուցուած էր մեր ամէնուն սիրելի եւ անմոռանալի «հօճա»յին մաթէմաթիքի ուսուցիչ բարձր ճարտարապետ հանդուցեալ մեծ կեդրոնականցի Արա Սահեան Արաթյան «Լութուֆեան»ի կողմէ իսկ չէնքին տէրն էր մեծ հայ՝ ողբացեալ Ա. Խտրեան որ ամէն տարի սիրով կը տրամադրէր Կեդրոնական սանուցին այդ հըրաշակերտ Օթէլին սրահները սիրայօժար կերպով:

Որքան որ ձեւին մէջ այս բաժակի պահը, Կալաթասարայի բիլաւի օրուան կը նմանէր եւ սակայն խորքին մէջ երբեք, քանի որ մեզի համար այդ օրը ճաշի բնոյթ կ'առնէր եւ ով որ կը վճարէր կրնար մաս կազմել այդ հանդիսութեան. տեսակ մը վաճառականութիւն որ երբեք չէր պատշաճեր նպատակին, ինչո՞ւ մենք ալ չունենայինք «հերիսայի» օր մը եւ կամ «պուլկուր բիլաւ»ի կամ «լուբիա»յի օր մը որ այնքան հաճոյքով կը ճաշակէինք մեր աշակերտութեան շրջանին:

Ինչ որ ալ ըլլայ սակայն պահը շատ գեղեցիկ ու հոգեպարար է, եւ այս առթիւ մեզ կը տանի զանազան խորհրդածութեանց:

Կան անշուշտ գլխաւորութեամբ մշակութային խնդիրներու շատ մը կարեւոր եւ չիրականացած հարցեր, որոնք կը ծանրանան սանուցներու, մասնաւորաբար Կեդրոնական Սանուցի ուսերուն վրայ:

Հայ ժողովուրդը, որ ցրուած է Սփիւռքի տարածքին գլխաւորաբար Ֆրանսայի, Ամերիկայի եւ Գանատայի հողերուն վրայ սա կամ նա պատճառներով ու առիթը եւ միջոցները չունի իր մշակոյթին մասին խորհելու իսկ, ուրեմն այս շատ կարեւոր պարտականութիւնը ինչպէս ըսի սանուցներուն վրայ կ'իյնայ:

Ահա այս պարտականութեան գիտակցութեամբ լեցուն էին բոլոր այն անձերը, որոնք շատ գեղեցիկ ու օգտակար գաղափարը յղացեր էին անմիջապէս առաջին անգամ ըլլալով օրէնքներու թոյլատուութենէն օգտուելով մեր շատ մը գլխաւոր վարժարաններուն քովն ի վեր ու անոնց գոյութեան տեսակ մը գրաւական ըլլալով կազմել սանուցներ, որոնցմէ գլխաւորները եղան Կեդրոնականի կողքին Կեդրոնական Սանուցը, Մխիթարեանի կողքին Մխիթարեան Սանուցը ու Էսաեանի կողքին Էսաեան Սանուցը եւայլն:

Կեդրոնական Սանուցը անդրանիկը եղաւ Սանուցներուն: Առաջին օրէն իսկ սկսաւ կազմակերպուիլ եւ զանազան առիթներով երեւան եկաւ մշակոյթի բոլոր մարզերուն մէջ, պէտք է ընդունիլ որ Պոլսոյ մէջ ուր կազմակերպուեցան սանուցները գոյութիւն ունէր նոյնքան գիտակից ու հայ մշակոյթին մեծ մասով ծանօթ շրջանակ մը:

Երեւան եկան գրական, գիտական թատերական երաժշտական յանձնախումբեր որոնք բոլորն ալ իրենց պարտականութիւնը կատարեցին ժողովուրդին հրամցնելով բանախօսութիւններ հայ գրական, գիտական մարզերուն մէջ, տալով երգահանդէսներ, նուագահանդէսներ, աշակերտական զանազան քէսիթալներ եւ այսպէսով երեւան ելան նոր արժէքներ: Իսկ Թատերականն ալ տարբեր ձեւով հասաւ իր լրումին. հոս պիտի չանդրադառնամ Կեդրոնական Սանուցի մէջ կազմուած Կեդրոնական երգչախումբին եւ մանկանց երգչախումբին, որուն ղեկավարը եղած էր երիտասարդ հասակին անողոք հիւանդութեան զոհ գացող Կարօ Արմանը, որ այնքան յաջող երգահանդէսներ ունեցաւ իր երգչախումբով:

Ահա հոն էին ծանօթ արուեստագէտ Աշոտ Մաստթեանը, Գապառաճեանը, գիւղագիր Յակոբ Մնձուրին, հոն էր նաեւ Կեդրոնականցի դերասան եւ ֆրանսահայութեան ծանօթ Միհրան Անտոնեանը եւ իր արուեստագէտ կինը:

Աւելի զատ Միութիւնը սկսաւ հրատարակել ճոխ բովանդակութեամբ «Հանդէս Մշակոյթին» որ եկաւ գրական մեծ պակաս մը գոցելու: Բոլոր այս աշխատութիւնները կատարուեցան նաեւ միւս բոլոր Սանուցներու մէջ եւ Մխիթարեան սանուցն ալ ունեցաւ իր հանդէսը «Սան» անունին տակ:

(Մնացեալը Յաջորդով)

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Իսրայէլեան «Հոգեր»

Վերջերս է, որ Պաղեստինի Ազատագրութեան Կազմակերպութեան կանոնաւոր գունդ մը՝ հրասայլերով եւ հրետանիով, ռազմափորձ մը կատարեց Պեքաայի հովիտին մէջ: Թիրախը իսրայէլեան կեղծ ամրոց – գիւղ մըն էր:

Այս եւ այլ իրողութիւններ լուրջ մըտահոգութիւն կը պատճառեն իսրայէլեան քաղաքական եւ, յատկապէս, զինուորական շրջանակներուն մօտ: Անոնց կարծիքով եւ հաւաստացիումով, ՊԱԿ-ը Լիբիոյ հայթայթած զէնքերով եւ Սուրիոյ ընծայած ռազմավարական – զինուորական պատրաստութեան ճամբով, այսպէս ըսած դասական ուժեր հրապարակ հանելու հնարաւորութիւնը կ'ունենայ: Այլ կէտ մը եւս. – արդիական զէնքերու կուտակումն եւ պահեստաւորումը Միջին Արեւելքի արաբ երկիրներուն մէջ:

Անդին քաղաքական բնոյթի փոփոխութեանց կարելիութիւնները կը տեսնուին Եգիպտոս, Սաուդի սղանութենէն ետք: Այս ճակատը վերջին երեք տարիներուն ապահով կը նկատուէր Թել – Ավիվի համար: Զինուորական պատասխանատու մըն է, որ կը հարցնէ. – Այրիլին պիտի քաշուինք Սինայիի վերջին գօտիէն, բայց սահմանէն այն կողմ ի՞նչ դիմագիծ ներկայացնող Եգիպտոս մը պիտի ունենանք դէմ յանդիման՝ Նասրեան, թէ Սատաթեան:

– Մենք, կ'ըսէ Ահարոն Եարիւ, Ռազմագիտական Ուսումնասիրութիւններու Հիմնարկութեան պետը, կորսնցնելու վրայ ենք թեքնոլոժիի մեր առաւելութիւնը, գերակայութիւնը: Մտածեցէք, թէ մենք երբեք թուական առաւելութիւն չենք ներկայացուցած. մեր ուժը մեր թեքնոլոժիին մէջ եղած է: Արդ, ժամանակը ի նպաստ Արաբներուն կ'աշխատի: Պատճառն ալ, կ'աւելցնէ ան, շատ պարզ է՝ օրէ օր առաւել արդիական, բարդ զէնքեր մուտք կը գործեն Մերձ. Արեւելք, շնորհիւ Միացեալ – Նահանգներուն, Խորհ. Միութեան եւ Ֆրանսայի: Անհրաժեշտ է, որ Իսրայէլ կրկնապատկէ իր նիւթական յատկացումները պահպանելու եւ ապահովելու համար իր մասնագիտական նկարագրի առաւելութիւնները: Աւելի դժուար իրագործելի հաւանկար է, քանի արդէն երկիրը տնտեսական նեղ վիճակի մատնուած է:

Զինուորական մը կը մանրամասնէ ըսելով, թէ զէնքի առաւելութիւնը, որ արդէն իսկ Արաբներուն կողմն է, հինգ տարիէն բացարձակ պիտի դառնայ: Սաուտական Արաբիա, իր անսպառ հարստութեամբ կը ձգտի օրուան լաւագոյն զէնքերով օժտուիլ Միացեալ – Նահանգներէն, Ֆրանսայէն եւ այլ երկիրներէ գնելով գեր – արդիական կազմածներ՝ հրթիռներէն մինչեւ օդանաւեր, հրասայլեր եւ այլն: Սուրիա ներկայիս օժտուած է 3·500 հրասայլերով, որոնցմէ 400-ը խորհրդային վերջին արտադրութիւններ են, այսինքն՝ Թ – 72–եր: Իրաք, որ պա-

ԱՆԱՏՕԼՈՒ

Գրեց՝ ԳՐ. ՏԱՐՕՆԵԱՆ

Ինչպէս յիշեցինք, շատ մը տուներու մէջ գարնան արդէն բան չէ մնացած, եթէ ոչ՝ քիչ մը հաց եւ քիչ մըն ալ սոխ: Արդար ըլլալու համար ըսենք որ, հինգ կամ տասը տուներու մէջ, պլկուրին հետ կ'ունենան նոյնպէս լուբիա, գետնախնձոր եւ փէքմէզ, բայց ասոնք խեղճ գիւղացիին համար երազային բան մըն են, դեռ գարունը չըհասած: Գարնան, կիներ ու երախաներ դաշտերը կը լեցուին, ինչ խոտ որ կարելի է ուտել՝ կը քաղեն. որոշ ժամանակ մը այս է իրենց սովորական ուտելիքը, անօթութեան ինչ ըլլալը գիտցողները կը հասկնան. աւելորդ է գրականութիւն ընելը...:

Օրուան հացը ճարելու համար, բաղդատմամբ այրերուն, կիները շատ աւելի կը չարչարուին, որովհետեւ երբ իրենց ամուսինները սրճարանը բազմած կը խաղան, անոնք տարուան 365 օրը անընդհատ կը տքնին: Ով որ չէ տեսած, կը պատմէ Մաքալ, չի կրնար երեւակայել, այն տաժանակիր աշխատանքը զոր կը տանին կիները, օրուան հացը պատրաստելու համար: Կարելի է ըսել որ իրենց կեանքին կէսը կը մաշեցնեն այդ գործին: Կան տեղեր, ուր հացի պաշար կը պատրաստեն չարաթներ անընդհատ. պաշար մը, որ պէտք է բաւէ ամբողջ աշնան, ձմրան եւ գարնան: Այդ հացը քանի մը օրէն քար կը դառնայ, կը թրջեն ուտելու համար, բայց միջուկը շատ անգամ հում կը մնայ. ի՞նչպէս մարսել այդ ձգախէժը...: Ուրիշ տեղեր ամէն օր կ'եփեն, սա անշուշտ ուտողին համար աւելի լաւ է, բայց ամէն գիշեր երբ դեռ տունը քունի մէջ է, կիները կ'ելլեն, խըմորը կը բանին, լաւաշները մուր ու ծուխի մէջ թաթխուած՝ կարմրած աչքերով, եւ վայ այն կնոջ որ առաւօտեան ճաշը քիչ մը ուշացնէ, փառաւոր ծեծ մը կ'ուտէ ամուսինէն, եւ երբ ծոյլ բոլորին նշաւակը կ'ըլլայ, մէջն ըլլալով իր սեռակիցները: «Եթէ ինծի հարցնեն թէ ի՞նչ են դժոխքի տանջանքները,– կը գրէ Մաքալ,– ես անկասկած անոնց կարգին կը դասեմ կիներու այս առօրեայ հացեփը: Յաճախ կը խօսուի Արեւելեան Անատօլուի թշուառութեան մասին. մենք որ երկրին կեդրոնը կ'ապրինք այս վիճակին մէջ, ուրեմն ի՞նչ պէտք է ըլլայ այնտեղի գիւղացիներուն վիճակը, Աստուած իմ, աշխարհի մէջ կա՞յ արդեօք վայր մը, ուր տունը բընակելի ըլլայ, ուր մարդ կարենայ կուշտ ուտել, լաւ տաքնալ, եւ վրայի հագուստ – կապուստն ալ բանի մը նմանի. որովհետեւ, այստեղ վերարկու մը կամ գլխարկ մը, Մէհմէտ՝ միայն երազին մէջ կրնայ տեսնել»:

Գարնան առաջին արեւներուն, ամբողջ գիւղը կէս – ողջ, կէս – մեռեալ դուրս կը թափի. կը նստին արեւոտ պատի մը տակ եւ կը սկսի ոջիլներու կոտորածը, եղունգներն ու մազերը արիւնաթաթխ, պժգալի աղտոտութեան մէջ են. ձեռքերն ու մերկ ոտքերը կարծես քարի սեւցած կտորներ ըլլան: Արեւին ջերմութիւնը կը սկսի հալեցնել աղտը ,որ իրենց մարթին վրայէն կը սահի, անտանելի հոտ մը տարածելով շուրջբոլորը. սա՝ գիւղացիներու գարնանային գործողութիւնն է: Ձմեռը, պաղուն չլուացուիլը հասկնալի է, բայց ամրան, մասնաւորաբար քաղի ժամանակ, ձեռքերը լուալ անկարելի է. ինչո՞ւ: Որովհետեւ, կ'ըսէ Մաքալ, եթէ գիշերը ձեռքերդ լուաս, յաջորդ առաւօտ այնքան ցաւոտ կ'ըլլան, որ չես կըրնար աշխատիլ. աղտը հաստ խաւ կապած է եւ բոլոր յօդերը ճաթռտած են մինչեւ դաստակը: Ո՞ւր տեսնուած է որ ամրան ձեռք լուացուի, կ'ըսէ գիւղացին, սա բոլորովին անսովոր բան է. ուրեմն, եթէ ձեռքերն ու ոտքերը այսպէս են, կրնաք երեւակայել ականջներն ու վիզը, ածիլուիլը շատ մեծ լիւքս մըն է, եւ բոլորը անխտիր՝ 8 – 10 օրուան մօրուք կը կըրեն (մօրուսաւորներէն զատ, որոնք ուրիշ դասու մը կը պատկանին եւ մօրուքին երկարութեան համապատասխան յարգանք կը վայելեն): Հագուստներուն մասին խօսիլը, էջեր կը լեցնէ. շապիկ ըսուածը իւղի եւ կեղտի քուրջ մըն է, իսկ տաբատ ըսուածը ի՞նչպէս նկարագրել, գոյնզգոյն կարկտաններով նորոգուած բան մը, զոր տարիներ ու տարիներ կը հագնին. ահա այս աղտոտութեան մէջ տրորուած է որ կ'ապրին ընդհանրապէս: Այս ճակատագրապաշտ գիւղացիներուն համար, որ երբեմն կ'ըմբոստանան կեանքի իրենց դժնդակ պայմաններուն դէմ, կայ ու կը մնայ մէկ բան.– կրկնել ու կրկնել՝ հօճայէն գոց սորված քանի մը աղօթքներ, եւ յուսալ անդենականին՝ ուր կ'երբեմն իրենց համար լաւագոյն կեանք մը կ'երազեն՝ երգելով Թուրք աշուղներէն մէկուն տաղը՝ «Մեր կեանքի ամէնէն եղերական բանը մահը չէ, այլ այն՝ որ կը մեռնինք մեռնելէ առաջ»:

(Տար.– 3)

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ

ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆԻ ՀԱՄԵՐԳԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). – Քաջալերել երիտասարդ տաղանդները, օգնել բարի կամքերուն, նեցուկ կանգնիլ անոնց որոնք կարիքը ունին արտայայտուելու, իրենց գիտութիւնն ու շնորհները դրսեւորելու, խօսուն պահել, տարածել եւ զարգացնել մեր մշակութային եւ գեղարուեստական արժէքները, ահաւասիկ ի մէջ այլոց, Մշակութային ըսուած միութիւններու, կեդրոններու, ակումբներու կամ Տուներու գլխաւոր դերը:

Հնարաւոր սահմաններուն մէջ, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը կը ջանայ գործել այս ծիրին մէջ: Այսպէս, Տան վարչութիւնը, Նոյեմբեր 20-ին, կազմակերպեց համերգ մը, բեմ հանելով երիտասարդ Նարեկ Տուրեանը:

×

Ծնած Երեւան, 1959-ին, միջնակարգ դպրոցը աւարտելէ յետոյ, հոն հետեւած է երաժշտական եւ գեղարուեստական դպրոցներու դասընթացքներուն: Երեւան, բայց նաեւ Թիֆլիս, Մոսկուա եւ Լենինգրադ մասնակցած է համերգներու, դաշնակի վրայ. տալով նաեւ առանձին համերգներ: Քանի մը ամիսներէ ի վեր հաստատուած է Մարսէյլ: Նարեկ Տուրեանի նուագացանկը կը բաղկանար յատկապէս ժողովրդական ակեր ունեցող երաժշտութեամբ: Յայտագրի առաջին մասին մէջ նուագեց Հայոց պատմութիւնը ներկայացնող ստեղծագործութիւններ: Կշռոյթը մերթ խաղաղ, մերթ տխուր, մեր զօրեղ կը պատկերացնէր յաղթանակի, անկումի կամ աղէտի շրջաններ, վերջանալով սակայն «Էրեբունի»ով որ կը խորհրդանշէ ապագան: Այս մասին մէջ նաեւ ունկնդրեցինք «Երազ». Խ. Աւետիսեանի «Կինտոներու պար»ը, Սպենդիարեանի «Վարդ»ը, Բ. Կանաչեանի՝ «Օրօր»ը եւ Ա. Բաբաջանեանի՝ «Երեւանի սիրուն աղջիկ»ը: Յայտագրի երկրորդ մասը սկսաւ Կոմիտասեան երաժշտութեամբ՝ «Կռունկ, «Հոռովել», «Տըլէ Եաման» ու շարունակուեցաւ այլ ժողովրդական երգերով, ինչպէս՝ «Հովն ընկաւ», «Սեւ աչերէն շատ վախեցիր», «Նուպար Նուպար», եւայլն...: Դաշնակին հետ նաեւ գործածեց որպէս նուագարան երգէհոնը: Մեկնաբանեց յատուկ ոճով, մեկնաբանեց անձնական յատուկ երաժշտական կարգադրումներով, մեկնաբանեց յատուկ երանգաւորումներով: Ունկնդիրները գնահատեցին երաժշտական ինքնատիպ այս թարգմանութիւնը, մանաւանդ երիտասարդները որոնք գտան անշուշտ այսօրուան նորոյթներուն հետ մեծ նմանութիւններ: Նարեկ Տուրեանի մեկնաբանութեան հետ զուգահեռ լուսարձակուեցան երաժշտութիւնը պատկերացնող նկարներ: Այս ալ նորոյթ է եղեր, մանաւանդ Հայաստանի մէջ, որուն հետ այնքան ալ համաձայն չենք: Ունկնդրին ուշադրութիւնը պէտք է կեդրոնանայ միայն նուագին վրայ եւ ոչ ցրուի երկրորդական տպաւորութիւններուն մէջ: Իսկ, որպէս զուտ դաշնակի թեքնիք, Նարեկ Տուրեան արդէն հասած է որոշ մակարդակի մը:

Նարեկ Տուրեան կը սիրէ իր արուեստն ու արհեստը անկասկած, եւ պիտի յառաջանայ ու յառաջդիմէ: Արժանի է մեր գնահատանքին, քաջալերանքին, ինչ որ ըրաւ ներկայ նկատելի բազմութիւնը, նախ իր ներկայութեամբ, ապա իր խանդավառ ծափահարութիւններով:

Մեր երիտասարդ եւ համակրելի արուեստագէտը, ունի արդէն մականուն մը՝ Տուրեան. իր տաղանդով, իր ճիգերով, իր ինքնատիպութեամբ, իր շնորհներով կրնայ նաեւ կերտել անուն մը՝ Նարեկ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՍԿԻՒՏԱՐԻ Սուրբ Կարապետ եկեղեցւոյ մէջ, Նոյ. 22-ին, նշուած է Գալֆաեան Տան 115-րդ տարեդարձը: Պատարագած է Վրթանէս Ա. քհնյ. Տէր Աւէրեան: Քարոզած է Շնորհք Պատրիարք պանծացնելով Գալֆայեանի դարաւոր անցեալը եւ անոր նախախնամական դերը Պոլսոյ հայ իրականութեան մէջ եւ վեր առած Միաբանութեան եւ բոլոր շրջաններու խնամակալութեանց աշխատանքները: Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է հաստատութեան հիմնադիր Սրբուհի Մայրապետ Գալֆայեանի, անոր յաջորդող մայր եւ քոյրերու յիշատակին: Այնուհետեւ, Սկիւտարի Սէմէրճեան ճեմարան – Ներսէսեան Երմոնեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ տեղի ունեցած է սիրոյ սեղան մը, նախագահութեամբ Շնորհք Պատրիարքին: Հանդիսութիւնը վարած է Կարպիս Ե. Մուրատեան, որ անդրադարձած է նաեւ Գալֆաեանի դերին Պոլսոյ հայ իրականութենէն ներս: Գալֆայեան վարժարանի տեղեկագիրը կարդացած է Մարտիրոս Ժիրայր Թորան: Խօսք առած է Յակոբ Սվաճեան եւ անդրադարձած Թրքահայոց ընդհանուր վիճակին: Փակման իր խօսքին մէջ Շնորհք Պատրիարք Գալֆայեան Որբանոցը ներկայացուցած է Պոլսոյ Հայութեան պատիւ բերող հաստատութիւն մը եւ աւելցուցած է. «Վարժարանը կամ Գալֆայեան Որբանոցը իր գոյութիւնը կը շարունակէ, հոգ չէ թէ կարգ մը դժուարութիւններով եւ նախկինէն աւելի քիչ աշակերտներով: Բայց ան կայ ու կը մնայ: Զարմանալին այն է որ հակառակ մեր ունեցած քաղաքացիական բոլոր իրաւունքներուն, հնարաւորութիւն չենք ունենար կամ չենք արտօնուիր մեր այդ հաստատութիւնը ընդլայնելու: Ցաւով կը տեսնենք, թէ հակառակ անոր որ այս Որբանոցի գոյութեան պատճառը մեր կրօնական այս միակ Միաբանութիւնն է, այսօր Որբանոցը շարունակելով հանդերձ իր գոյութիւնը, քոյրերու գոյութիւնը գրեթէ կը կորսուի: Չենք հասկնար թէ ինչու այս բարեգործութիւնը կազմակերպուած ձեւով սեղմումի կ'ենթարկուի: Այսօր իրաւունք չունին այդ հաստատութեան մայրերն ու քոյրերը տղոց գլուխը գըտնըւելու»:

×

ՏԻԹՐՕՅԹԻ Օփերային մէջ ներկայացուած է Արմէն Տիգրանեանի «Անոյշ»ը, անգլերէն: Գլխաւոր դերերը ստանձնած են Էլըն Քերիկըն եւ Տայէն Պարքըլ (Անոյշ), Վինչենզօ Մաննօ եւ Իվան Պորթնիք (Սարօ), Անտրէաս Փուլիմէնոս (Մոսի), Քէթլին Սիկըր (Անոյշի մայրը) եւ Մարօ Փարթամեան (Սարոյի մայրը): Նուագախումբը ղեկավարած է Րաֆֆի Արմէնեան: Բնագիրը թարգմանած է բեմադիր Ժիրայր Բարագեան, որ օփերան խտացուցած է երեք արարի մէջ: Բնագիրի լեզուին երաժշտականութիւնը պահպանելու նպատակով, կարգ մը հատուածներ, ինչպէս՝ «Վուշ, վուշ, Անոյշ», «Համբարձում եայլա», երգչախումբը հայերէնով մեկնաբանած է: Բեմայարդարումը եւ տարազները ճոխ եղած են եւ օփերան, իր ընդհանուր գիծերուն մէջ, յաջողութիւն արձանագրած է:

ԱՐԺԱՆԹԻՆ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍ («Յառաջ»). – Հոծ բազմութիւն մը դարձեալ խռնուած էր քաղաքիս Կրան Սփլենտիտ շքեղ սրահին մէջ, ուր տեղի կ'ունենար Մխիթարեան վարժարանի ամավերջի հանդէսը: Հակառակ անոր որ անցնող տարին վարժարանը գտնուած էր շինարարական տակնուվրայութեան մէջ, հանդէսին յայտագիրը ճոխ էր իր բովանդակութեամբ եւ յաջող:

Դրօշակներու հանդիսաւոր մուտքին յաջորդեցին արժանթինեան եւ Մխիթարեան վարժարանի զոյգ քայլերգները, նախակրթարանի երգչախումբին կողմէ: Յաջորդաբար երգչախումբը ունեցաւ հայկական եւ արժանթինեան խմբերգներու ելոյթ մը ղեկավարութեամբ Տիկին Ռէճինա Հայրապետեանի եւ Տիկին Մարիա Մայորանայի:

Ամէն տարուան պէս մեծ խանդավառութիւն ստեղծեց մանկապարտէզի բաժինը, պատրաստուած Օր. Ատրինէ Շուպարալեանի կողմէ, որուն աջակիցներն էին Օր. Էլիզապէթ Սվաճեան եւ Օր. Սօնիա Հաչուլեան: Փոքրիկները վարպետօրէն պարեցին եւ երաժշտութեան ընկերակցութեամբ զանազան պատկերներ ձեւացուցին:

Մեծ յաջողութեամբ ներկայացուեցան նաեւ արժանթինեան եւ հայկական պարերը: Այս վերջինները՝ իրենց հագուստներու ճոխութեամբն ու անթերի կատարումովը, եղան հանդէսին իսկական զարդը: Այս մէկը կը պարտինք երիտասարդ եւ կարող պարուսոյց Պր. Պետիկ Այվազեանին:

Հանդէսի ընթացքին իրարու յաջորդեցին նաեւ հայրենասիրական արտասանութիւններու հատընտիր մը, որ ազգային ապրումի պահեր ներշնչեց ներկաներուն:

Յուզիչ էր վկայականներու բաշխման արարողութիւնը: Երկրորդականի աւարտող աշակերտներն ու իրենց ծնողքները բեմ հրաւիրուեցան, ուր վարժարանին տնօրէն՝ Հ. Եղիշէ վրդ. Ծիլեան եւ պետական տեսուչ՝ Փրոֆ. Տանիէլ Քելլի փոխն ի փոխ յանձնեցին վկայականները: Շրջանաւարտ աշակերտներու կողմէ Օր. Էլիտա Թապագեան հայերէնով կարդաց հրաժեշտի իր գեղեցիկ խօսքերը: Ապա խօսք առաւ Պր. Քելլին, յորդորելով որ իրենց երիտասարդական եռանդն ու կորովը ի սպաս դնեն իրենց ազգին եւ մարդկութեան: Կուռ եւ իմաստալից իր խօսքին մէջ, տեսուչ Հայր Հուսիկ՝ աւարտողներուն ուղղած իր վերջին խօսքին մէջ, ըսաւ որ հպարտ ըլլան իրենց հայութեամբ եւ չխնայեն իրենց ջանքերը օգտակար ըլլալու ազգին եւ հայրենիքին: Յորդորեց որ ունենան պաշտամունքը հայ գիրին եւ մշակոյթին, որոնք մեր անփոխարինելի զէնքերն են, եւ փոխարինել այն տաղանդները, որոնք կոտորուեցան դաղանօրէն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

տերազմի մէջ է Իրանի հետ, իր տրամադրութեան տակ ունի 3.000 հրասայլ եւ 500 օդանաւ. անդին Յորդանան, որուն բանակը ամէնէն լաւ մարզուածը կը նկատուի Իսրայէլացիներուն համար, 700 հրասայլ, շատ լաւ աստիճանի վրայ գտնուող օդուժ եւ հրետանի ունի:

– Թիւի առաւելութենէն զատ, մտահոգ ենք որակին համար: Բախումի պարագային մեր դէմ պիտի գտնենք ուժեր, որոնց գործածած զէնքերն ու ռազմամըթերքները ժամանակակից իմաստով լաւագոյնը կրնան սահմանուիլ:

Այլ մասնագէտ մը կ'աւելցնէ. – քառորդ դարէ ի վեր ինքնավստահ էինք երկու երեսներով: Մեր թեքնոլոժին առաւել բարձր էր, իսկ մեր ուժերը նոյնպէս առաւել լաւ մարզուած էին: Այս մտածումով կը շարժէինք: Այժմ կացութիւնը փոխուելու վրայ է եւ ժամանակը ի վնաս մեզի կը թուայ: Միջազգային մամուլը այսպէս կը ներկայացնէ Իսրայէլեան ներկայ մտահոգութիւնները:

Թ. Ա. Թ.

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԴԱՍԱԼՔՈՒՄԸ

Կը խօսէին որ Սատօն ծերացած արծիւի մը պէս թեւ առած էր, նորէն իր թեւերը նոյն վայրերու ապառաժներուն վրայ ծալլելու համար: Երթեւեկող ժանտարմներուն հետ խառնուած էին քիւրտ ձիաւորներ, որոնք հեռուէն իրարու բարեւ կուտային ու կարծես շատ կարեւոր գործի մը համար իրարու մօտ կուգային՝ գիշերուան պատահած սպանութեան մասին խօսելու:

Անոնց խօսքերուն ետեւ Սատոյի քաջագործութեան զովքը կար թաքնուած: Սատոյի այդ գիշերուան արշաւին մէջ Քիւրտերն իրենց ուժն ու յաղթանակը կը տեսնէին:

– Սատօն ուխտ ըրած եւ ըսած է, որ դանակը կուրծքին մէջ պիտի ձգեմ:

– Այդպէս ալ ըրած է:

Երկու Քիւրտեր իրենց խօսքերուն մէջ կը հասկնային իրար եւ սակայն իրարու անկեղծութեան չէին վստահեր:

Հաճի Մուսայի պարտութենէն, Սարը պինպաշու դաւադրութենէն ու Խալիլի շարժումէն յետոյ Քիւրտերու մէջ լուռ բան մը կը կազմուէր: Կորիւլայի ուժեղ կզակով ու ոսկորներով ոգի մը կարծես Վարդաձորի կռուին մէջ եղող ամէն մէկ Քիւրտի քովէն կ'անցնէր լուռ ու ուժեղ քայլերով:

Ոմանց համար անծանօթ էր այդ ոգին: Շատեր բնազդօրէն կը ճանչնային զայն, կարծես իրենց մէջէն ու արիւնէն էր այնպէս, ինչպէս մէկը մոռցուած եղբայր մը պէս պիտի յիշէր իր տարեց մեծ հայրը հրացանով ու չպուխով:

Քիւրտը գտած էր իր օրուան հերոսը՝ Սատօն: Կը պատմէին, թէ ան Գարատաղի լեռներուն մէջ ունի շքեղ պալատ մը, որուն մուտքը անշուք քարայր մըն է: Այդ քարայրներէն ներս կը բացուի արծաթէ ջահերով սրահ մը, որուն պատերը սուղ գորգերով պատուած են:

Ժողովուրդն էր որ սկսած էր ծիրանի հագցնել իր հերոսին:

Վարդաձորի դաշտէն անցնող քիւրտ ձիաւորները իրարու նոր լուրեր կը հաղորդէին նաեւ Խալիլէն. որպէս թէ Խալիլ անտառին մէջ հանդիպած է ծանօթ քիւրտ աւազակ Զագըրին եւ անոր չորս զաւակներուն: Խալիլ իր ձիաւորներով Զագըրի մօտ կը գիշերէ ու կը վայելէ անոր եւ զաւակներուն ասպնջականութիւնը: Զագըր երբ կ'իմանայ Սարը պինպաշու դաւադրութիւնը, երդում ընել կուտայ իր զաւակներուն, որ չմոռնան լուծել Հաճի Մուսայի վրէժը:

Քիւրտ ձիաւորներուն մէջ լուր կար նաեւ, որ Հաճի Մուսայի վէրքը կարծըւածին չափ ալ վտանգաւոր եղած չէ, «միայն թէ բժշկուելէ յետոյ ոտքը մի քիչ կաղ կը մնայ», ըսած էին քաղաքի լօդման հէքիմները:

Այդ զրոյցներու մէջ չգիտես ո՞ր տեղէն ելաւ հաստուկոտր այն լուրը, թէ Զարէն՝ Պէքիրի կինը, որ կորսուած էր Վարդաձորի լեռներուն մէջ, գնչուներու վրանին տակ տեսնողներ եղած են. թէ հովիւ մը հեռաւոր հովտի մը մէջ գտած է զայն, մետաքս հագուստները կիսով պատռտած ու գրեթէ հիւանդ: Այդ առիթով արդէն սկսած էին զանազան կարծիքներ շրջան ընել: Նոյնիսկ կ'ըսէին, թէ լեռներու այդ գեղեցիկ հարսը Վարդաձորի լեռներուն մէջ հանդիպած է Սարը պինպաշու բանակէն խումբ մը զինուորներու, որոնք քարայրի մը մէջ բանտարկած են զայն:

Սէլիմ պինպաշին լուր չունէր Զարէի մասին: Սպաննուած հազարապետի վրանին քով, խսկէմպէի մը վրայ նստած, ան տեղեկագիր կը պատրաստէր տակաւին:

×

Արեւը իր ծիրանի գոյնը դեռ փոխած չէր: Աշուղ Նազար ձիաւորներու այդ երթեւեկ իրարանցումի մէջէն դէպի լեռ կը քալէր ձիերու ոտքերուն չզարնուելու զգուշութեամբ: Ջրաւանի անցած դարձածներէն նոր լուրեր ստանալու համար կը հարցուփորձէին: Անոնք կը հարցընէին Խալիլի մասին: Շատեր ծանօթ էին աշուղին: Վերը հրացանի ձայներ հատ հատ կը շարունակուէին:

(Շար.— 459)

Տէր եւ Տիկին Ռընէ Թարտիէօ, Օր. Ռոզէթ Տէր-Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Պալիկեան, Ժան - Քլօտ, Ժիւլիէթ, Նաթալի, Աստղիկ եւ Վահան, Տէր Կազար Տէր - Գրիգորեան, Տ ի կ ի Ն Մարի Տէր - Գրիգորեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Տէր - Գրիգորեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Տէր - Գ ր ի գ ո ր ե ա ն եւ զաւակները, Մանուկեան, Կուպաթեան, Պալիկեան, Թօփալեան, Ակոփօֆ, Տէրտէրեան, Սիմոնեան, Պետրոսեան եւ Միրզոյեան ընտանիքները, խոր ցաւով կը ծանուցանեն՝

Օր. ԱԶԱՏՈՒՀԻ ՏԷՐ - ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 6-ին, 60 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Հինգշաբթի, Դեկտ. 10, ժամը 10·30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին:

CONFÉRENCE

Organisée par le Comité de Paris de l'U.G.A.B.

Mercredi, 16 Decembre, à 20h.30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, *Rue de Courcelles, Paris 17e*

Prendra la parole (en arménien)
Le Prof. LUDWIG MIRZOYAN
Vice-Directeur de l'Observatoire de Buragan

Sur le thème:
« LE DEVELOPPEMENT SCIENTIFIQUE EN ARMENIE »
« ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ՄԱՅՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ՄԷՋ »

Entrée libre

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

51-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
Փարիզեան Շրջանի
Հայ Արիներու Միութեան
Կիրակի, Մարտ 7, կ.ե. ժամը 14·30-ին
SALLE DE LA CHIMIE
28 *bis, Rue St. Dominique* - *M° Invalides*

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄՈՒՐՍԻ ԳԼԽՈՒԴ ԱՇԽԱՐՀ

(ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ)

×

Հեղինակ՝ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Գին 50 Ֆ. (Թղթ. ծախքով 60·70):

Դիմել. -
Mr. M. GHAZARIAN;
3, Rue des Trois Pierres - 69007 LYON

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը, շնորհակալութեամբ ստացած է Վահան Խալօղլուեանի Թաղման առթիւ.- Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Խալօղլուեան, Մկրտիչեան եղբայրներ, Արսլանեան եղբայրներ, Տէր եւ Տիկին Վիթալ, Տէր եւ Տիկին Զարիֆեան, Տէր եւ Տիկին Տամլամաեան 100-ական, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Վարդանեան 50 Ֆ.:

×

Սէն - Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, Յակոբ Քիւրէճեանի յիշատակին.- Տիկին Պայծառ Քիւրէճեան 200, Տէր եւ Տիկին Փօլ Քիւրէճեան 50, Տէր եւ Տիկին Սէֆէր 10, Զապէլ Յովհաննէսեանի յիշատակին.- Տէր եւ Տիկին Ժանօ Յովհաննէսեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ճանիկեան, Տէր եւ Տիկին Կի Նիքոլա, Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Ճանիկեան, Տէր եւ Տիկին Կրուսոն, Տէր եւ Տիկին Տամլամայեան 100-ական, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Յովհաննէսեան 50-ական Ֆ. Թիրէքեան գերդաստանի յիշատակին.- Տիկին Հերմինէ Թիրէքեան 25 Ֆ.: Զուքուրեան գերդաստանի յիշատակին.- Տիկին Վարդանոյշ Զուքուրեան 25 Ֆ.: Գրիգոր Քիլիմեանի յիշատակին.- Տիկին Նարեկացեան 50 Ֆ.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՄԱՐՍԷՅԼ
Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս Կիրակի, Դեկտ. 13, Ս. Յակոբի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ: Կը պատարագէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Սկիզբ Ժամերգութեան՝ 8
Պատարագ՝ 10:

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ
ՄԱՏՈՒՌԻՆ ՄԷՋ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան մատուռին մէջ, Պատարագ կը մատուցուի՝ Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12, ժամը 10·30ին: Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Կը հրաւիրուին Հանգստեան Տան բընակիչներուն ընտանեկան պարագաներն ու բարեպաշտ հաւատացեալները:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 23-ԻՆ

Dans les salons de l'Hôtel MERIDIEN

Ուր նոյն օրը տեղի կ'ունենայ նաեւ

RENAULT 5 - GTL

Ինքնաշարժի վիճակահանութիւնը

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՏԷՍԻՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԸ
կը ներկայացնէ՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ
«ՆԱՄՈՒՍԸ»
Բեմադրութեամբ՝ Վահէ Զէքեանի
Տարազներ եւ յարդարում՝
Կապրիէլ տը Սորասի
Կիրակի, Յունուար 17, ժամը 15-ին
Վիլէօրպանի Մշակութային Կեդրոնին մէջ
Centre Culturel de Villeurbanne
234, *Cours Emile Zola*
Տոմսերը կը վաճառուին՝
Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐԸ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՆ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԳԻՐՔ ՆՈՒԻՐԵՑԷ՛Ք

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ
1958 - գին 60 Ֆ.

ԽՐՈՊՑՑԻ
ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ
1963 - գին 35 Ֆ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
1971 - գին 50 Ֆ.

ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ
1973 - գին 50 Ֆ.

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
վերհրատարակութիւն 1981 - գին 70 Ֆ.

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ
ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ
1979 - գին 50 Ֆ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ
1980 - գին 70 Ֆ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ — 50»
Ծաղկաքաղ «Յառաջ»ի յիսնամեայ հաւաքածոներէն (1925 - 1975)
եւ վկայութեան
ԿՈՂՔ՝ **ԳՈՌԴԶԻ**
1976 - գին 120 Ֆ.

ԴԻՄԵԼ՝ «ՅԱՌԱՋ»Ի
Թղթածրարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ.:

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ
ԵՒ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՏՕՆԻՆ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 13-ին, Պուլվար-Օսոյի Հայոց Եկեղեցւոյ պաշտպան՝ Ս. Յակոբ Մծբնացիի տօնին առթիւ, հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի եւ յաւարտ Պատարագի՝ Մատաղօրհնութիւն կը կատարուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Թաղիս Հոգեւոր Հովիւ՝

ՆՇԱՆ ՔՀՆՑ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Զապէլ Գալայճեանի մահուան առթիւ, Տիկին Տիրուհի Մուսէյեան, կը նուիրէ՝ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

×

Ի յիշատակ իր սիրելի ամուսնոյն՝ Գրիգոր Նորիկեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ, Այրի Տիկին Մառլէն Նորիկեան 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Տիրուհի Սէրէնկիւլեան, իր շատ ընկերուհիին՝ Տիկին Զապէլ Պետիկեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի՝ 300 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

RESTAURANT **EREVAN** — ՀԱՅԱՍՏՈՒՆ ԵՐԵՒԱՆ

Իր աւանդական ճաշացուցակով եւ սովորական հանելի մթնոլորտով՝ կը սպասարկէ Ձեզի:

RESTAURANT EREVAN
26, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS
TÉL. 770. 85. 81

ՈՒՐԲԱԹ եւ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆՆԵՐԸ՝
ՎԻԳԷՆ,
Ընկերակցութեամբ՝ ՍԻՄՈՆԻ
ժամը 21·30-էն սկսեալ կը ներկայանայ իր հայկ. ժողովրդական երգերով, զուարթացնելով ձեր երեկոյթը:

Fermé le Mardi — Փակ է Երեքշաբթի

TRAITEUR EREVAN
29, RUE BERGÈRE — 75009 PARIS
TÉL.: 523. 44. 73

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՏՕՆԱԾԱՌ

Սամուէլ - Մուրատեան Վարժարանի Տօնածառի տարեկան հանդէսը՝ Վարժարանի Պէշիկթաշլեան - Ալէմշահ սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 20, Կիրակի օր, երեկոյեան ժամը 5-ին:
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Մահազդ	200 (235,20)
Հոգեհանգիստ	100 (117,6))
Շնորհակալիք	100
Հարսնիք, նշանտուք	100
Ծնունդ	100
Կը փնտռուի	40 (47,04)
Կ'ուզուի	60 (70,56)

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ սովորական ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջ: Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական եւ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

Վերոյիշեալ սակերու վրայ կ'աւելնայ Թէ. Վէ. Ա.Ն՝ 17,60 առ հարիւր (տես՝ փակագիծի մէջ գումարները):

Maison de la Culture Arménienne de Paris

Quelques bonnes volontés, peut-être utopistes, se réunissent depuis peu dans le but de redonner à la Maison de la Culture Arménienne de Paris, une animation qui réponderait à nos désirs.

Elles souhaitent aussi avoir votre avis sur les différentes activités, qui pourraient s'y dérouler: Club, projet de Radio-Libre, salles de jeux, théâtre, bar-restaurant pour les membres, cours d'arménien pour adultes, voyages organisés, projections, conférences, expositions...

Ecrivez - nous nombreux, toutes vos idées à ce sujet, au Comité de la Maison de la Culture Arménienne
17, Rue Bleue — 75009 Paris

ՇԱԲԱԹ-ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
12-13
SAMEDI-DIMANCHE
12-13 DÉCEMBRE
1981

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

LE NUMERO 2 F. 50

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.060 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 57e ANNÉE — No 15.060

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ

Թուրք - Յոյն Տարակարծութիւնը Չի Հարթուիր

Բրիւսէլ հաւաքուած, ատլանտեան կազմակերպութեան Պաշտպանութեան նախարարները չկրցան միացեալ զեկոյց մը հրապարակել յոյն - թրքական տարակարծութեան հետեւանքով:

Այս առընչութեամբ հաստատուեցաւ որ Ատլանտեան Կազմակերպութիւնը ի վիճակի չէ լուծելու Թուրքիոյ վերաբերեալ հարցը, զոր դրած է Յունաստան: Այս վերջինը կը պնդէր որ Թուրքիա սպառնալիք մըն է իրեն համար եւ երաշխաւորութիւններ կ'ուզէր ՕԹԱՆ-էն, աւելին՝ հրապարակաւ պէտք է ապահովութիւն տրուէր իրեն որ ՕԹԱՆ-ը պիտի պաշտպանէ Յունաստանը թրքական յարձակման դէմ: Թուրքիա կ'առարկէ որ չընդունիր որեւէ ակնարկութիւն թէ Յունաստանի վրայ կ'ուզէ յարձակիլ:

Փափանտրէուի ուզածը յստակ էր. - պաշտպանութեան ծրագիրներու կոմիտէի (կը համախմբէ Պաշտպանութեան նախարարները՝ բացի Ֆրանսայի նախարարէն) նիստէն ետք հրատարակուելիք հաղորդագրութիւնը պարբերութիւն մը ընդգրկէ, ուր յիշուի ատլանտեան դաշնակցութեան վճռականութիւնը իր անդամներուն սահմանները պաշտպանելու որեւէ յարձակման դէմ, մէջն ըլլալով անդամ երկրի մը յարձակումը: Ասիկա անշուշտ կը վերաբերի թրքական յարձակման մը Յունաստանի վրայ: Թուրք նախարարը համաձայն չէր եւ կ'առարկէր թէ եթէ Յոյները մտահոգութիւններ ունէին իր երկրին բռնելիք դիրքին մասին, պէտք է երկկողմանի ճակատի վրայ վիճէին եւ ոչ թէ Ատլանտեան Ուխտի ծոցը: Այս տեսակէտը կը բաժնէին ընդհ. քարտուղարը՝ Լընս եւ այլ մասնակիցներ (Նորվեկիա, Իտալիա եւլն):

Բոլոր փորձերը սակայն, միջին ճամբայ մը գտնելու ապարդիւն անցան եւ ոչ մէկ զեկոյց հրապարակուեցաւ: Փափանտրէու, որ Աթէնք վերադարձաւ, հեռատեսիլէն պիտի բացատրէր ժողովուրդին Յունաստանի դիրքը ՕԹԱՆ-ի նկատմամբ:

Այն հարցը, որ կը մնայ պարզ է. - Յունաստան ատլանտեան պաշտպանութեան գործօն անդամ մը պիտի մնա՞յ եթէ Թուրքիա շարունակէ մերժել Յունաստանի արեւելեան սահմաններու (Եգէական) ճանաչումը:

Այս տարակարծութենէն զատ, Արտաքին Նախարարներու ժողովը աւելի ներդաշնակ էր: Առաջին անգամն էր, որ Ֆրանսայի արտաքին Յարաբերութեանց նախարարը կը մասնակցէր ատլանտեան ժողովի մը:

Բրիւսէլ հասնելուն Շէյսոն, նախ քիչ մը ճշդել ուզած էր Իսրայէլ արտասանած խօսքերը, որոնք փոթորիկ ստեղծած են արաբական երկիրներուն մէջ: Լրագրողներուն ըսած էր թէ կը ցաւի որ սխալ մեկնաբանութիւն տրուած ըլլայ իր խօսքերուն: Երբեք, կ'ըսէ Շէյսոն, «սխալ եւ յիմար» չէ որակած Իններու յայտարարութիւնը Վենետիկի մէջ (Յունիս 1980):

× Ատլանտեան Ուխտի 15 անդամները համաձայնագիր մը ստորագրեցին, որ կ'ընդունի Սպանիոյ անդամակցութիւնը, իւրաքանչիւր երկրի Խորհրդարանի վաւերացումէն ետք: Գործնական գետնի վրայ, Սպանիա Ատլանտեան Ուխտի 16-րդ անդամը կը դառնայ վեց ամիսէն:

———×———

Անգարա Կատղած է Ֆրանսայի դէմ

Անգարայի կառավարութիւնը բուռն հակազդեցութիւն մը ունեցած է Դիմիտրիոս Կիորկիու - Աւետիսեանի ազատ արձակումէն ետք:

Կառավարութեան բանբերը շեշտած է որ «հայ ահաբեկիչներու հանդէպ Ֆրանսայի ցոյց տուած բարեացակամութեան իբրեւ հետեւանք՝ հաւանական որեւէ աղէտի պատասխանատուութիւնը Փարիզի վրայ կ'իյնայ»: Աւելցնելով թէ Դիմիտրիոս Կիորկիու կասկածելի կը նկատուէր իբրեւ մասնակցող Հռոմի մահափորձին, Անգարա կը ցաւի որ ազատ արձակուած ըլլայ «առանց որ անհրաժեշտ տեսնուած ըլլայ հետաքրքրուիլ իր անցեալ գործունէութիւններով»:

Քոթիտիէն տը Փարի, որ Ուրբաթ առտու կ'արձագանգէր այս լուրին, կ'աւելցնէր թէ ԱՍԱԼԱ-ն ալ, որուն անդամ էր Կիորկիու կը գտնէ որ անոր վերադարձը Պէյրութ «նոր յաղթանակ մըն է հայ դատին համար»:

Յիշենք որ այս վերադարձէն ետք Պէյրութ, Հինգշաբթի օր ԱՍԱԼԱ-ՕՐԼԻ միանարար մամուլի ասուլիս մը կուտային (որու կ'արձագանգէին նոյն իրիկունը թէ՛ ձայնասփիւռը, թէ՛ հեռատեսիլը) եւ որու ընթացքին սպառնալիքներ կ'ըլլային Ֆրանսայի դէմ, չորս հայ երիտասարդներու բանտարկութեան կապակցութեամբ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ հիւսիսը՝ Տրիպոլիսի մէջ, շատ բուռն պայթում տեղի ունեցած է առջի օր, որուն հետեւանքով 15 հոգի մեռած է:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ 24 ժամուան համար Փորթուկալ գնաց Ուրբաթ, ուր կը տեսնուէր պատասխանատուներուն հետ:

ՍԱԽԱՐՈՎԻ հարսը Ուրբաթ օր ապահովութիւն ունէր որ Ամերիկա դաղթելու վիզան կը տրուի իրեն, նոյն օրը: Արտօնութիւն ստացած էր նաեւ Կորքի երթալու Երկուշաբթի, տեսնելու համար Սախարովը: Գիտութեանց Ակադեմիայի նախագահն ալ վստահեցուցած է որ Սախարով դադրեցուցած է կամաւոր ծոմը:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ միշտ մտահոգ է Ռեկընի դէմ լիբիական մահափորձի մը հաւանականութեամբ: Ռեկըն Լիբիայէն ետ կանչեց արդէն հոն աշխատող 1500 Ամերիկացիները, մինչ Ամերիկայի մէջ խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են, քանի իշխանութիւնները կը յայտարարեն թէ վստահ են որ երկու քոմանտօ (որուն մէկուն գլուխը, նոյնիսկ, Գարլոսը կը տեսնուի) պիտի փորձեն Միացեալ Նահանգները մտնել: Յատուկ հսկողութիւններ կ'ըլլան սահմանագլուխները:

ՍԷՆ - ԼԱԶԱՌԻ կայարանի արուարձաններու երթեւեկը զգալապէս խանգարուած էր Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ, կարգ մը աշխատաւորներու անակնկալ գործադուլին հետեւանքով: Կացութիւն մը, որ առաւելաբար վնասեց բոլոր աշխատաւորներուն, որոնք կը սպասէին «հաւանական» կառախումբի մը: Շարժումը վերջ պէտք է գտած ըլլար Շաբաթ օր:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ համայնավար կուսակցութիւնը որոշեց թեկնածու չներկայացնել երեսփոխանական մասնակի ընտրութեան, ինչ որ բացառիկ պարագայ մըն է, ինչպէս կը շեշտուի այս առթիւ հրապարակուած քաղաքական Բիւրոյի զեկոյցին մէջ: Ընտրական չորս շրջաններու մէջ է, որ ընտրութիւն պիտի ըլլայ Յունուար 17-ին եւ 24-ին, քանի որ սահմանադրական Խորհուրդը չեղեալ համարեցաւ չորս ընտրութիւններ, անկանոնութիւններ նկատած ըլլալով: Վերընտրութեան այս չորս շրջաններն են. - Փարիզի Բ. ընտրաշրջանը (2րդ եւ 3րդ), Փարիզի 12-րդը (12-րդ թաղամասի մէկ մասը), Փրովէնի մէջ (հոս Ալէն Փէյրըֆիթ պարտուած էր աթոռը տալով ընկերվարական՝ Ֆրոմիոնի) եւ վերջապէս՝ Շալոն սիւր Մառնէ - Վիթրի լը - Ֆրանսուա:

ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ մօտ մէկ երրորդն է որ կողմնակից էր գործադուլի, բողոքելու համար հիւանդանոցներու «մասնաւոր բաժիններու» (բժիշկներու անհատական սպասարկութիւն մը) ջնջումին դէմ: Ծանօթ է որ 1982 Յունուար 1-ին պիտի հրապարակուին այդ ջնջումին ձեւակերպութիւնները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԸ ՆԱՅԻՄ ՆԿԱՐԻՆ...

Կը նայիմ նկարին որ կեցած է դիմացս, աշխատասեղանիս վրայ: Տպուած՝ ընտիր եւ փայլուն թուղթի վրայ, լուսանկարը քիչ մը եւս կը փայլի Փլորէսանի վերէն իջնող լոյսին տակ: Ինքը, լուսանկարին, տէրը արդէն միշտ լուսաւոր դէմք մը եղած էր, իրմէ միշտ լոյս եւ զուարթութիւն ճառագայթած էր: Հիմա որ փակեց իր մահկանացուի կեանքը, կը շարունակէ փայլիլ թուղթի վրայ: Մինչդեռ լուսանկարիչը զինքը նկարեր է կիսամութին մէջ: Երեսին կէսն աւելին շուքի մէջ է: Հազիւ կը տեսնուին իր երկարած մազերուն քանի մը թելերը: Աստր փոխարէն լոյսերու մէջ կը ճառագայթէ իր հարուստ պեխը, որ դէպի վար կ'երկարի իր բերնին քովերէն: Ուիլեամ Սարոյեանն է ան:

Կը նայիմ նկարին ու հարց կուտամ ես ինծի. երջանիկ մարդ մը չէ՞ր Սարոյեան: Ան որ համաշխարհային ճանաչում գտաւ եւ անոր ուզեց մօտէն ճանչնալ իրենները: Ան որ հարիւրաւոր գիրքեր գրեց օտարներու համար եւ ան որուն մասին հարիւրաւոր գիրքեր գրեցին մերինները: Ան որ խելայեղօրէն սիրեց բոլոր ժողովուրդները եւ ան որ պաշտուեցաւ իր ժողովուրդէն:

Կը նայիմ նկարին ու հարց կուտամ ես ինծի. մեր գրական կեանքին մէջ քանի՞ հեղինակի վիճակուած է այն անկեղծ ու սիրալիր հետաքրքրութիւնը, որուն արժանացաւ Սարոյեան, մանաւանդ իր կեանքին վերջին տասնըհինգ տարիներուն: Մեր առօրեայ կամ պարբերական մամուլին մէջ ո՞ր հայ հեղինակին անունը այնքան յիշուած ու գուրգուրանքի առարկայ դարձած է որքան յիշուեցաւ ու գուրգուրանքի առարկայ դարձաւ անգլերէն լեզուով գրականութիւն ընող Ուիլիամ Սարոյեան մը:

Կէտ մը կայ որ անվիճելի է. Սարոյեանի հանդէպ այս անօրինակ սիրոյ եւ գուրգուրանքին ակը աւելի իր շէն ու իմաստուն անձնաւորութիւնն է, քան իր գրականութիւնը: Իրմով հիացողները կարդացա՞ծ են իր բոլոր գործերը, կարդացա՞ծ են գոնէ չորս գիրք Սարոյեանէ: Ջեմ գիտեր: Միայն անվիճելի է որ Սարոյեանի մասին գրուածներէն իննիսուն տոկոսին մէջ Սարոյեանի գրական գործը չէ որ կը ճառագայթէ, այլ իր խանդավառ ու դիւրահաղորդ խառնուածքը, իր մարդասէր եւ իմաստուն կեանքի փիլիսոփայութիւնը: Ուրեմն՝ աւելի իր անձը քան գործը:

Կը նայիմ ուստի նկարին ու հարց կուտամ ես ինծի. հակառակ այդ իր այդքան համակրելի խառնուածքին, հակառակ կեանքի իր անսպառ փիլիսոփայութեան, Սարոյեան արդեօք այսքան պիտի սիրուէ՞ր իրեններէն, այսպիսի գուրգուրանքի մը պիտի արժանանա՞ր արդեօք, եթէ աւելի առաջ հռչակ հանած չըլլար միջազգային գրականութեան կալուածին մէջ: Հայրենիքի հանդէպ իր ջերմ հետաքրքրութիւնը այսքան արժէք շահած պիտի ըլլա՞ր արդեօք: Հայ հեղինակներու եւ հայ մարդու հանդէպ իր եղբայրական եւ սրամիտ զեղումները այնքան յիշատակութեան արժանացած պիտի ըլլայի՞ն արդեօք, եթէ Սարոյեան աշխարհի ամէնէն նշանաւոր դրագէտներէն մէկը եղած չըլլար:

Կը նայիմ նկարին ու կը յանձնուիմ տըխուր բաղդատութիւններու: Կը յիշեմ մօտիկ ու հեռաւոր անցեալէն ինչ ինչ երեւելի հայ գրագէտներ, որոնց գործերը անմահացան ու դասականացան, որոնք իրենց անձն ու կեանքը նուիրաբերեցին իրենց ժողովուրդին ոգեղէն գոյատեւման, եւ որոնք սակայն երբեք չարժանացան այնպիսի խանդավառ հետաքրքրութեան մը, որուն արժանացաւ Ֆրեզնոյի մեր տաղանդաւոր ցեղակիցը, որոնք չկրցան ներշնչումէ ներշնչում տանիլ մերինները՝ այնպէս ինչպէս ըրաւ Սարոյեան:

Նկարին կը նայիմ ու կը տառապիմ: Կը տառապիմ որովհետեւ վստահ եմ որ այդ նոյն Սարոյեանին մասին ալ մամուլի մէջ հազիւ քանի մը տող գրուած պիտի ըլլար, եթէ ան իր գրականութիւնը հայերէնով ըրած ըլլար...:

Ռ. Հ.

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԴԵԿՏ. 4 - 7)

ՌՈՒՍ ԳՐՈՂԻՆ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

«Հայաստան» հրատարակչականը Երեւանի մէջ լոյս ընծայած է հայերէն մոսկուացի գրող Վլադիմիր Վորոնցովի ընդարձակ մէկ հաւաքածոն՝ «Բանականութեան Սիմֆոնիա» խորագրով: Գիրքին մէջ առնուած են աշխարհի անուանի պետական, քաղաքական դէմքերու, գրողներու, գիտնականներու, արուեստագէտներու խօսքերը՝ մշակոյթի ժառանգականութեան, հայրենիքի, հայրենասիրութեան, կեանքի իմաստի, աշխատանքի, համոզումներու, գիտութեան, իմաստութեան, լեզուի, գիրքի, կրօնքի, քաղաքակրթութեան, օրէնքի, մարդու արժանիքներու, բարեկամութեան, սիրոյ, առողջութեան, երիտասարդութեան եւ այլոնի մասին: Հատորին մէջ հայ հեղինակներէն տեղ գտած են Խաչատուր Աբովեան եւ Յովհաննէս Թումանեան:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ «ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀ»ԻՆ ԱՌԹԻՒ

Գրեց՝ ՅԱԿՈԲ ՄՈՄՃԵԱՆ

(Բ. և վերջ)

Ինչպէ՞ս կարելի է երախտաւոր չյիշել նաեւ Գատըգիւղի Արամեան Սանուցին կատարած մեծ դերը հայ գրականութեան մէջ: Տիգրան Պալեանի անխոնջ ջանքերով վերատպուեցան մեր կարգ մը սպառած գրքերը եւ մասնաւորաբար կ'ուզեմ վեր առնել սա պարագան թէ տարիներ առաջ Գատըգիւղի Սանուց Միութեան գրական յանձնախումբը իր պարտականութիւնը լիովին կատարեց հրատարակելով Եղիշէ Այվազեանի արձակ գործերէն մաս մը հատորի մը մէջ ամփոփուած:

Ըլլայ Հանդէս Մշակոյթին եւ ըլլայ Սանը երկար ատեն շարունակեցին իրենց գոյութիւնը եւ վերջապէս նախ հանդէսները փակեցին իրենց էջերը, ապա բոլոր սանուց միութիւնները կորսնցուցին իրենց հմայքը, քանի որ զանազան պատճառներով քաշուեցան իսկական մշակոյթի հոգիով շաղուած գիտակից անձնաւորութիւններ, սա շրջանին որ արգիլուած է եւ մասնաւոր արտօնութեան կը կարօտի Պոլսոյ մէջ հաւաքոյթներ կատարել յուսամ թէ առժամաբար փակուած ըլլան սանուցներուն դռները, ինչ որ հարուած մըն է ուղղակի Հայ Մշակոյթի ուղղութեամբ:

Ահա այսպէս էր շատ մօտաւոր անցեալի մէջ սանուցներու վիճակը եւ դերը իրենց կեդրոնին Պոլսոյ մէջ, ու երբ մենք Հայերս զանազան առիթներով ու պատճառներով հեռացանք մեր ծննդավայրէն, պէտքը զգացինք շարունակելու մեր միութենական աշխատանքները, ու ըլլայ Ֆրանսայի, ըլլայ Ամերիկայի մէջ, կեդրոնական եւ Խասեան Սանուցներու մասնաճիւղեր հիմնուեցան շարունակելու մտօք Սանուցներու պարտականութիւնը, մասնաւորաբար Հայ Մշակոյթի չգոյութեամբ տուայտող հայկական շրջանակներու մէջ ուր գիտութիւնը եւ ազատութիւնը իրենց որոշ տեղը ու դիրքը ունին:

Բայց դժբախտաբար կը տեսնենք թէ Փարիզի Կեդրոնական Սանուցը ոչ թէ միայն մշակութային իր առաքելութիւնը չի կրնար կատարել այլեւ կենդանութեան նշան մը անգամ ցոյց պիտի չտար եթէ Բաժակի պահը գոյութիւն չունենար եւ տարին մէկ անգամ ալ ըլլայ զանազան գաղափարներու ազդեցութեան տակ պարահանդէս մը չկատարուէր եւ իր անունը պիտի չկարենայինք տեսնել թերթերու մէջ ազդերու կարգին իսկ:

Մինչ այդ Փարիզի Կեդրոնական Սանուցի մասնաճիւղը ունի իրագործելիք շատ մը մեծ խնդիրներ, մասնաւորաբար մշակութային ուղղութեամբ: Կը տեսնենք թէ հակառակ անոր որ շատ մը միութիւններ գոյութիւն ունին Փարիզի մէջ, ոչ մէկը մշակութային ուղղութեամբ կարեւոր կեցուածք մը ունի Ֆրանսայի Մշակութային Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղէն զատ, որուն վարիչները այս տարի կը ջանան քանի մը շաբաթը անգամ մը դասախօսութիւններ սարքել ըլլայ երաժշտական, ըլլայ պատմական, ըլլայ կրօնական սահմաններու մէջ, որոնք կը հետաքրքրեն հայ ժողովուրդը, այս բանախօսութիւնները ըլլալով հայերէն լեզուով, ջանք մը կը ներկայացնէ գոնէ հայերէնը ձայնաւորել սրահներու մէջ. եւ սակայն ցաւով կը տեսնենք թէ հայ երիտասարդը ոչ մէկ արժէք կուտայ այսպիսի բանախօսութիւններուն, երբ ինք իր ստացած դաստիարակութեամբ հեռու է հայ ըլլալէ:

Ահա հոս է Կեդրոնական Սանուցի մեծ դերը որ պէտք է խաղայ հայ երիտասարդին, զգացնելով թէ ինք հայ է եւ հայերէն պէտք է խօսի եւ կամ իր լեզուն սորվի: Մէկ կողմ պէտք է ձգել կամ շատ կրճատել դաշտահանդէսներն ու պարահանդէսները նաեւ ճաշի նման ձեռնարկներ, կեդրոնացնել պէտք է Սանուցի բոլոր ուժերը գլխաւորաբար հայ Մշակոյթի վերաբերեալ ձեռնարկներու, տալ հայերէն ներկայացումներ մասնաւորաբար կազմել հայկական երգչախումբ եւ տալ հայկական երգահանդէսներ, ես վստահ եմ որ Փարիզի մէջ ունինք նուագածուներ, որոնց համոյթով կարելի է կազմել հայկական երգացանկով նուագահանդէսներ, ունինք արժէքաւոր երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ, որոնք ցոյց պէտք է տալ զիրենք ծնանող ժողովուրդին, հաւաքել հայ երիտասարդն ու երիտասարդուհիները զանազան առիթներով եւ ճանչցնել զանոնք իրարու, կանխելու մտօք ձուլումի մեծ վտանգը, որ դժբախտաբար կը կրծէ հասցնելու համար սա փոքր ափ մը ժողովուրդը այս ուղղութեամբ ալ: Ցոյց տալ երիտասարդներուն իրենց ծագումը սորվեցնելով անոնց իրենց պատմութիւնն ու գրականութիւնը զանազան ձեւերով:

Հայ ժողովուրդին արուեստներու եւ արհեստներու մէջ ցոյց տուած մեծ յաջողութիւնները կերպաւորել, ու պէտք է ջանայ Սանուցը սորվեցնել ոսկեղինիկը անոնց որոնք չեն գիտեր ու հայ ծագում ունին առանց խտրութեան եւ առանց նիւթական դոյզն ինչ ակնկալութեան. երթալ մինչեւ այն տեղերը, ուր միակ հայ մը գոյութիւն ունի, ուսուցանելու հայերէնը ինչպէս ժամանակին կ'ուսուցանէին բողոքական պատուելիները Սուրբ Գիրքը առանց նիւթական ակնկալութեան, պայքար պէտք է բացուի անոնց դէմ որ հայերէն չեն գիտեր բայց հայ են, պէտք է բաց պահել միշտ Սանուցի դռները, տէր կանգնին պանդուխտ հայ ուսանողներու:

Ծանօթ է թէ գրողներու միութիւն մը կայ Փարիզի մէջ որ ունի գիտակից անդամներ, բայց ոչ՝ գիտակից գործունէութիւն, կը հաւաքուին սրճարանի մը անկիւնը ու իրենց խօսակցութիւնը կ'ըլլայ ոչ գրական նիւթերու շուրջ անշուշտ, քանի որ ոչ մէկ արդիւնք իրենց հաւաքոյթէն:

Ուրեմն պէտք է վերակենդանացնել Հանդէս Մշակոյթին ու այսպէսով փակել մասամբ այն մեծ բացը որ գոյութիւն ունի մեր գրական մարզին մէջ:

Ուրեմն բաժակի օրուան առթիւ կը մաղթեմ զարթնում մեր սիրելի վարժարանին սաներու Փարիզի Միութեան առաջնորդներուն, որպէսզի մենք զիրենք կարենանք տեսնել եւ կամ առիթը ունենանք յաճախ կարդալու թերթերու մէջ Կեդրոնական Սանուցի Փարիզի մասնաճիւղի անունը, իրերայաջորդ կերպով զանազան մշակութային ձեռնարկներով:

Յակոբ Պատրիարք Նալեանի Ոգեկոչումը

Կ. ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Ֆէրիգիւղի Ս. Վարդանանց Եկեղեցւոյ մէջ, Նոյ. 28-ին, տեղի ունեցած է Յակոբ Նալեան Պատրիարքի նուիրուած հանդիսութիւնը, իր ծննդեան 275 ամեակին առթիւ: Նախագահած է Շնորհք Պատրիարք: Կիրակնամուտի արարողութենէն ետք գործադրուած է յայտագիրը: Խօսք առած է Շահան Եպիսկ. Սվաճեան եւ ի մէջ այլոց ըսած. «Մենք Պոլսոյ Պատրիարքութեան երկուքուկէս դարու պատմութեան մէջ ունեցած ենք 48 պատրիարքներ, բայց մեղք որ անոնցմէ միայն ութը լաւ անուն թողուցած են: Միւս քառասունը տկար հոգեւորականներ չէին եղած: Իրենց շրջանին կաշառքը, զրպարտութիւնը եւ ինչ – ինչ չարութիւններ կը տիրապետէին: Ամէն միջոցի կը դիմէին Պատրիարքական Աթոռը խլելու համար: Կոլոտ Պատրիարքով նոր շրջան մը բացուեցաւ: Անոր յաջորդեց Նալեան Պատրիարք»: Շահան Եպիսկ. իր խօսքը վերջացուցած է նշելով՝ որ Շնորհք Պատրիարք մէկն է Կոլոտի, Նալեանի եւ նմաններու ակերէն ըմպող մեծ պատրիարքներէն: Տարօն քհնյ. Սիրականեան կարդացած է Յակոբ Պատրիարքի կենսագրականը, վեր առնելով անոր պայծառ դէմքն ու գրական վաստակը: Մէջընդմէջ մեկնաբանուած շարականներէ ետք վերջին խօսքը եղած է Շնորհք Պատրիարք, որ ի մէջ այլոց ըսած է.

«Սա պահուս մենք արդարեւ լսեցինք, թէ իսկ ըլլար այդ շատ ընդհանուր ձեւի տակ, եւ վերահասու եղանք թէ Յակոբ Պատրիարք Նալեան կարեւոր երկեր յօրինած է մեր մատենագրութեան համար եւ կարեւոր դեր կատարած է մեր զարթօնքի շարժումին մէջ, շարունակելով վառ պահել ու արծարծել Յովհ. Կոլոտ Պատրիարքի վառած կրթական, մտաւորական եւ հոգեւոր զարթօնքի ջահը: Եղած է ոչ միայն մեծ մատենագիր, այլ նաեւ բանաստեղծ, քարոզիչ, դաստիարակ ու գիտուն անձնաւորութիւն մը. բարոյախօս, իմաստասէր հոգի մը եւ աստուածաբան մեծ վարդապետ մը՝ Հայց. եկեղեցիի: Խօսած է իր ժամանակի սերունդներուն բանիւ բերանոյ. խօսած է նաեւ իր դարու եւ յաջորդ դարու սերունդներուն իր տպագրեալ գիրքերով: Սակայն գրեթէ դադրած է խօսելէ քանիերորդ դարու սերունդներուն. ոչ միայն անոր համար, որ կրօնք եւ հոգին, որոնցմով առաւելապէս հետաքրքրուած էր երանելի հայրապետը, իջած են այսօր երկրորդական եւ աւելի ցած մակարդակներու, այլ նաեւ անոր համար, որ մեր եկեղեցիի զաւակներուն մեծամասնութեան մէջ ցամքած է հետաքրքրութիւնը կրօնական եւ հոգեկան հարցերու մասին: Այս է պատճառը, որ իր գործերը, որոնցմէ ոմանք 5 – 6 տպագրութիւններ տեսած են դարու մը տեւողութեան ընթացքին, այլեւս չեն վերահրատարակուած ԺԹ. դարու կէսէն ասդին:

«Հետեւաբար, եթէ մինչեւ իսկ իր գիրքերը մատչելի ըլլային՝ Նալեան չի կարդացուիր ներկայ սերունդէն վերոյիշեալ եւ այլեւս ամէնքիս ծանօթ ուրիշ պատճառներով:

«Միթէ այս կը նշանակէ՞ որ Նալեան այլեւս ըսելիք չունի մեզի: Երբեք: Նալեան այն դէմքերէն ու հոգիներէն է, որոնք «անլռելի զանգակատուն»ի նման կը հնչեն շարունակ եւ կը լսուին անոնցմէ միայն որոնք ականջ ունին լսելու: Պայման է սակայն, որ մարդիկ կանգ առնեն պահ մը, խցեն իրենց ականջները իրենց դարու աղմուկներուն, եւ բանան իրենց հոգիին ականջը բռնելու համար անկէ եկող փրկարար եւ քաղցր արձագանգները: Ի՞նչ բան կրնանք լսել անկէ: Ես այնպէս կը խորհիմ որ Նալեան կը խօսի մեզի մինչեւ իսկ իր գիրքերուն ԱՆՈՒՆՆԵՐՈՎ: Նշանակալից անուններով օժտած է Նալեան իր գիրքերը, որոնք ինքնին կենդանի պատգամներ են: Նալեանի մեզի ձգած շուրջ երկու տասնեակ մը գիրքերուն անուններն անգամ չենք կրնար միտք պահել, հոգ չէ թէ որքան իմաստալից ըլլան անոնք: Բայց եթէ անոնցմէ գէթ երկուքը միայն միտք պահենք, բաւարար բան առած պիտի ըլլանք ու լեցուած պիտի ըլլանք մնայուն եւ կենդանի երկու թելադրանքներով:

«Նալեան իր առաջին գիրքը գրած է հասուն երիտասարդութեան, երբ նոր կը մտենար 30–ի սահմանները: Գրած է թելադրանքովը իր վարդապետին, Կոլոտ Պատրիարքին: Կոչած է զայն «ՎԷՄ ՀԱՒԱՏՈՑ»: Հեռատես վարդապետը իմաստութեամբ կը դնէ իր շինելիք գրական տան հիմքը: Ամէնքս ալ գիտենք թէ տուն

ԱՆԱՏՕԼՈՒ

Գրեց՝ ԳՐ. ՏԱՐՕՆԵԱՆ

Այրերու եւ կիներու միջեւ եղած անհաւասարութիւնը՝ միայն կիներու տաժանակիր աշխատանքով չէ որ կը զանազանուի. անոնք գերիներ ըլլալէ առաջ, վաճառքի ապրանքներ են, զորս հայր մը կամ ամուսին մը՝ կրնայ ծախել ըստ կամս: Հայրերը իրենց հարսնցու աղջիկները կը ծախեն ամէնէն աւելի վճարողին, հոգ չէ թէ ան ըլլայ կաղ, հաշմանդամ կամ ծեր. եւ այսպէս, նորահաս աղջիկներ որոնք ձայն հանելու իրաւունք չունին՝ շատ անգամ ծերերու քմահաճոյքին կը ծառայեն: Սա կը տեւէ որոշ ժամանակ մը, ու յետոյ կը վտարուին, կամ կը ծախուին, ընդհանրապէս՝ անհեթեթ դրդապատճառներով: Երկու-երեք ամուսինի ծառայող կ ի ն ե ր շատ կան, որոնք յաճախ իրենց զաւակներն ալ լքելով, ստիպուած են հեռանալ: 25 տարու կին մը, կը գրէ Մաքալ, վեց անգամ տուն փոխած է, եւ ահաւասիկ մրցանիշը կոտրողը 35 տարու՝ որ ութը անգամ տուն փոխած է: Դ ե ռ մինչեւ այսօր կան այրեր, որոնք կը զղջան Ապտիւլ Համիտի դարը, երբ շատ աւելի դիւրին էր՝ մինչեւ տասն անգամ ամուսնանալը: Անդին՝ մինչեւ այսօր կան խեղճ երիտասարդներ, որոնք չեն կրնար ամուսնանալ, որովհետեւ դրամ չունին, եւ աւելին՝ այդ պատճառով զիրենք հոտած մարդիկ կը կոչեն:

Հեղինակը կը ծանրանայ կիներու ծննդաբերութեան վրայ.— «Տղաբերը իսկական պատուհաս մըն է մեր գիւղերուն մէջ. ո՞վ հաշուած է նորապսակներու եղերական վախճանը: Այս կիները, ի՞նչ կին, 13 – 15 տարեկան երախաներ, որոնք դեռ չեն կազմուած, մայր կը դառնան, և ահա ծննդաբերութիւններ՝ որոնք աւելի շատ մահ կը պատճառեն, քան թէ կեանք կը պարգեւեն, որովհետեւ կայ ու չկայ, միայն այսպէս կոչուած՝ պառաւ դայեակը կայ, որ խեղճ կիներուն համար աւելի շատ հոգէառ հրեշտակ է, քան թէ՝ բժիշկ, որուն մասին խօսիլը աւելորդ է, որովհետեւ, նախ շատ սուղ է, եւ խեղճ գիւղացին միայն ծայրագոյն վայրկեանին է որ դրամ վճարել յանձն կ'առնէ. ու յետոյ, այս կամ այն գիւղէն, շատ յաճախ, 8-10 ժամուան ճամբայ պէտք է կտրել, հասնելու համար»:

Կիներու անտանելի կեանքին մասին դրուագներն այնքան շատ են, որ անկարելի է բոլորը նշել. յիշենք մէկ քանի յատկանշական դէպքեր:

Օր մը, Ալի կը նշմարէ իր կինը, որուն քօղը ինկած ըլլալով, բերանը քիչ մը բաց մնացած է. կը վազէ տուն ու կ'առնէ կացինի կոթը, եւ տուր թէ կու տաս՝ հէք կնոջ կողերուն, որ գետին ինկած կը պաղատի: – Ամօթ է, Ալի, կը պոռայ Մաքալ: – Ամօթը որո՞ւնն է. ի՞մս թէ անոր. այս կինը եթէ պատառ մը խելք ունի, սա իրեն լաւ դաս մը կ'ըլլայ, կը պատասխանէ ամուսինը: Անշուշտ, ներկայ բոլոր այրերը՝ Ալիին իրաւունք կու տան: Դեռ ինչ յիմար ու ծիծաղելի սովորութիւններ: Օրինակի համար, եթէ կին մը ճամբուն վրայ մարդու մը առջեւը գտնուի, նոյնիսկ 200 մ. հեռաւորութեան, եւ նոյնիսկ եթէ ծանրաբեռնուած է, պէտք է սպասէ որ մարդը անցնի եւ յետոյ միայն ճամբան շարունակէ: Վա՜յ այն մտացրաղ կնոջ, որ այր մարդուն առջեւէն անցնի. ամօթահար ու սարսափած՝ կը նախընտրէ գետնին տակն անցնիլ:

Օր մը, Օսման, կինը քաղաք կը տանի բժիշկին: Ըստ սովորութեան, խեղճ կինը, բժիշկին հարցումներուն պատասխանելու համար բերանը չի բանար, եւ ամուսինն է որ կը պատասխանէ: Գէշ աղէկ, բժիշկին տունէն դուրս կ'ելլեն. ամուսինը կ'ուզէ հաճոյք պատճառել կնոջ եւ կ'ուղղուի նպարավաճառատուն մը հէլվա գնելու համար: Ետեւ կը նայի որ՝ կինը երեսը պատի մը դարձուցած, յուսահատ եւ դողահար կը սպասէ: – Հէյ կին, ի՞նչ կեցեր ես, ինչո՞ւ չես գար: – Օ՜, այսքան մարդոց մօրուքը ի՞նչպէս կարեմ (մօրուք կարել՝ կը նշանակէ մարդոց առջեւէն անցնիլ), կը պատասխանէ կինը:

Վերադառնանք այրերուն: Անոնք կամ «հանրային հիւանդանոցն» են, կամ՝ նպարավաճառին կրպակը: Ի՞նչ կրպակ. տեսակ մը ախոռ, ուր միւսներէն աւելի ճարպիկ մարդ մը՝ քանի մը տախտակներու վրայ զետեղած է փոշեթաթախ ապրանքները, պատի երկայնքին քանի մը խոշոր քարեր իբր նստարան՝ ուր բռնուած են թղթախաղի կամ տոմինոյի սիրահարները. ասոնց յաճախորդ չի պակսիր: Իսկ միւս յաճախորդներուն նպարավաճառը՝ մինչեւ գալիք հունձք ընդհանրապէս ապառիկ կը ծախէ: Օրինակ՝ գաղափար մը տալու համար ըսենք որ, եթէ գիւղացին կօճակի մը պէտք ունենայ, կանխիկ երկու հաւկիթ պիտի տայ. իսկ ապառիկ՝ չորս հաւկիթ: Գիները՝ քաղաքի գիներուն կրկնապատիկն են:

(Շար. 4)

մը ամուր է երբ հաստատուած է «Վէմի», ժայռի վրայ․ այսինքն երբ տան հիմ-քերը փորուած, խորուած եւ մայր ժայ-ռը գտնուած է եւ անոր վրայ ձգուած է հիմքը եւ բարձրացած շէնքը։ Նալեանի առաջին այս գիրքը արդարեւ հիմքն էր քանի սահմանները հասնող գրական իր երկերուն։ Բայց միաժամանակ խտացեալ թելադրանք էր որքան իր ժամանակա-կիցներուն՝ նոյնքան եւ աւելի գալիք բոլոր դարերու սերունդներուն։

«Նալեանի ամէնէն ժողովրդական ու ամէնէն շատ տպագրութիւն տեսած միւս գիրքն է «ԶԷՆ ՀՈԳԵՒՈՐ»։ Ծանօթ է ա-մէնքիս, թէ կեանքը պայքար է․ պայ-քար՝ հացի․ պայքար՝ հոգիի։ Հացի պայքարի զէնքն է աշխատանքը եւ խել-քը, զորս եթէ ունինք եւ իմաստութեամբ կը գործածենք այդ զէնքերը՝ կուշտ եւ գոհացեալ կ՚ապրինք աշխարհի վրայ։ Հոգիի պայքարի զէնքերը հոգեւոր են — հաւատք, յոյս, սէր, քաջութիւն, համ-բերութիւն եւ այլ առաքինութիւններ։ Առանցմով միայն պիտի կրնանք յաղթա-կան կեանք ապրիլ երկրի վրայ եւ յաղ-թողներու պսակին արժանանալ երկինքին մէջ։ Ունի՞նք հոգեւոր զէնքեր դիմադ-րելու մեր հոգեւոր թշնամիին, որ «ա-ռիւծի պէս կը մռնչէ եւ մեր շուրջը կը պտըտի զմեզ պատառելու համար»։ Ու-նի՞նք հոգեւոր զէնքեր զգետնելու մեր հոգեւոր թշնամին, որ մեր վրայ կուգայ «սուրով, նիզակով եւ գեղարդով», Գո-ղիաթին պէս։ Ունի՞նք «Պարսատիկը» Դաւիթին պէս, ու մանաւանդ անոր մէջ դրուելիք «հինգ ողորկ քարերը», որոնց-մէ մէկը միայն կրնար մահացու հար-ուած տալ թշնամիին եւ զգետնել զայն, հոգ չէ թէ որքան ահարկու թուի ան եւ լաւ զինուած երեւի մեզի։ Այս հոգեւոր զէնքերն է որ կուտայ երանելի հայրա-պետը, իր «ԶԷՆ ՀՈԳԵՒՈՐ»ով եւ իր բո-լոր գիրքերով։ Մենք դժբախտաբար զուրկ ենք ներկայ ժամանակներու մէջ այդ հոգեւոր զէնքերէն․ եւ այդ է պատ-ճառը, որ այնքան դիւրին տեղի կուտանք գարուս աշխարհիկ եւ աւերիչ ոգիին — նիւթապաշտութեան, հաճոյապաշտու-թեան, անհաւատութեան, անտարբերու-թեան եւ նմաններուն։ Անոր համար է որ մեզմէ հոգեւոր հակում ունեցողներ այն-քան դիւրին կ՚իյնան թակարդներուն մէջ նորաղանդ քարոզիչներուն։ Մանաւանդ մեր քահանաներէն շատեր այնքան դիւ-րին գերի կը դառնան սատանայի սադ-րանքներուն, այնքան ամբողջական կեր-պով անձնատուր կ՚ըլլան դրամապաշտու-թեան, ձեւապաշտութեան եւ դատարկա-պաշտութեան․ որովհետեւ զինուած չեն «Հոգեւոր Զէնքերով։

«Եթէ չունինք կարելիութիւնը կարդա-լու Նալեանի «ԶԷՆ ՀՈԳԵՒՈՐ»ը եւ հե-տեւաբար ճարելու անկէ մեր զէնքերը, մեր տրամադրութեան ներքեւ, ունինք սակայն այն ԶԻՆԱՐԱՆԸ, որմէ առած է եւ որմէ կերտած է Նալեան, իր հոգե-ւոր զէնքերը։ Այդ զինարանը նոյնինքն ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉՆ է, ԱՒԵՏԱՐԱՆՆ է, որ ամէնքիս տրամադրութեան ներքեւ դրուած է, եթէ ուզենք օգտուիլ անկէ»։

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ մէջ զանազան հանդի-սութիւններով տօնուած է Հ․ Յ․ Դ․ 91-ամեակը։ Այսպէս, Աթէնքի Գարէա շրջանի ազգային սրահին մէջ, Նոյ․ 14-ին տեղի ունեցած է խրախճանք մը, որու ընթացքին բանախօսած է ընկ․ Յա-րութիւն Մխիկեան։ Նախագահած է ընկ․ Սերգօ Ճանիկեան։ Շրջանի Երիտասար-դաց Միութեան «Վասպուրական» խում-բին կողմէ ուղերձ մը կարդացած է ընկ․ Գրիգոր Սարգիսեան։

Ցիխսի մէջ եւս Նոյ․ 21-ին տեղի ունե-ցած է խրախճանք մը, ուր բանախօսած է ընկ․ Աւետիս Մխիկեան։ Նախագահած է ընկ․ Միսաք Զաքարեան․ Երիտասար-դաց Միութեան «Բարգէն Սիւնի» խում-բին կողմէ ուղերձ մը կարդացած է ընկ․ Սեդրակ Այվազեան։

Գոքինիոյ մէջ Նոյ․ 25-ին տեղի ու-նեցած հանդիսութեան նախագահած է ընկերուհի Լուսի Շանկայեան, բանա-խօսած է ընկ․ Միհրան Քիւրտօղլեան, իսկ «Փոթորիկ» խումբի անունով ուղեր-ձը կարդացած է ընկ․ Դանիէլ Դանիէլ-եան։

Սելանիկի մէջ ալ տօնուած է Հ․ Յ․ Դ․ի տարեդարձը եւ բանախօսած է ընկ․ Միհ-րան Քիւրտօղլեան։

Բոլոր ձեռնարկներուն խօսք առնողները անդրադարձած են Հ․ Յ․ Դ․ի գործու-նէութեան, գաղափարաբանութեան եւ դերին՝ Սփիւռքի մէջ։

×

ՀԵԼԻՊՈԼՍՈՅ (Գահիրէ) «Յուսաբեր» ակումբին մէջ, Նոյ․ 26-ին, տեղի ունե-ցած է Արշօ Թիւթիւնճեանի (Լիբանա-նէն) ծաղկայարդարումի ցուցահանդէսը։ Ճափոն «Իքէպանա» ծաղկայարդարումի արուեստի աշխարհին մէջ 20-ամեայ փոր-ձառութիւն մը ունի արուեստագէտու-հին, որ բազմաթիւ ցուցադրութիւններ տուած է Միջին Արեւելք, Միացեալ-Նահանգներ եւ Հայաստան։ Նախքան ցուցադրութիւնը Արշօ Թիւթիւնճեան հը-պանցիկ ակնարկով մը ներկայացուցած է «Իքէպանա» արուեստի ծագումը, զար-գացումը եւ ներկայիս վայելած հետա-քըրքրութիւնը։

×

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Ս․ Քառասնից Ման-կանց եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Նոյ․ 19ին, տեղի ունեցած է Լ․ Օ․ Խաչի Դաստիա-րակչական Յանձնախումբի կազմակեր-պած դասախօսութեանց շարքին 11-րդը։ Նիւթը եղած է «Հայոց պատմութեան հիմնական երեսները», զոր ներկայացու-ցած է Գեղամի Էթիէմէզեան։ Դասախօսը մեր պատմութեան եւ յատկապէս Հայու-նկարագրին անդրադարձող ընդհանուր ակնարկէ ետք ներկայացուցած է մեր ազ-գային ուրոյն դիմագիծն ու պատմութիւ-նը կերտող թագաւորներ, դէմքեր եւ ե-րեւոյթներ՝ նախապատմական շրջանէն մինչեւ խորհ․ Հայաստան եւ Սփիւռք։

ՑԻՔՍԻ (Աթէնք) «Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան» վարժարանի սրահին մէջ, Նոյ․ 25-ին, տեղի ունեցած է Հ․ Կ․ Խաչի վարչութեան կազմակերպած դասախօ-սութիւնը։ Բացումը կատարած է Սի-բարփի Մինասեան, անդրադառնալով վարչութեան յառաջիկայ աշխատանքնե-րուն։ Դասախօսած է Վարագ քհնյ․ Յով-սէփեան՝ «Հոգեկան բարդոյթ» նիւթին շուրջ։ Գործադրուած է գեղարուեստա-կան յայտագիր մը եւ հաւաքոյթը վերջ գտած է հիւրասիրութեամբ։

×

ԳՈՒՄԳԱՓՈՒԻ (Կ․ Պոլիս) Աթոռա-նիստ Մայր եկեղեցւոյ աւանդական մա-տաղօրհնութիւնը տեղի ունեցած է Նոյ․ 15-ին, նախագահութեամբ Շնորհք Պատ-րիարքին։ Պատարագած եւ քարոզած է Շահան Եպիսկ․ Սվաճեան։ Արարողու-թեան ընթացքին կատարուած է սարկա-ւագութեան ձեռնադրութիւն մը։ Յա-ւարտ պատարագի յարակից «Յարութիւն Ամիրա Պէզճեան» սրահին մէջ սարքուած սիրոյ սեղանին ներկայ եղած է հոծ բազ-մութիւն մը։ Հանդիսութիւնը վարած է Յակոբ Սվալեան, որ ճառով մըն ալ շեշտած է Մայր եկեղեցւոյ եւ Պէզճեան վարժարանի դերը Պոլսոյ հայ կեանքին մէջ։ Կարպիս Սէմէրճեան կարդացած է վարժարանի մասին տեղեկագիր մը, որմէ պարզուած է որ դպրոցը չորս միլիոն լի-րայի բաց մը ունի։ Գեղարուեստական յայտագրի մը գործադրութենէն ետք հանդիսութիւնը վերջ գտած է Շնորհք Պատրիարքի փակման խօսքով։

×

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ «Պիլթմոր» պանդոկին դիմացը գտնուող Փըրշինկ հրապարակին վրայ, Նոյ․ 24-ի առաւօտեան, շուրջ եր-կու հազար Հայեր, ցոյց մը կատարած են Թուրքիոյ Ուաշինկթընի դեսպան Շիւքրիւ Էլէքտաղի դէմ, Միջազգային հարցերու Խորհուրդին առջեւ իր ունենալիք ելոյ-թին առթիւ։ Ներկայ եղած են երկու հա-րիւր ոստիկաններ, փողոցի ցոյցեր զըս-պող ձիաւորներու յատուկ գումարտակ մը եւ մօտ երկու հազար պահեստի ոս-տիկաններ։ Ցոյցը կազմակերպած է Հ․ Յ․ Դ․ Արեւմտեան Ամերիկայի Կեդր․ Կոմիտէն։ Խումբ մը ընկերներ արտօնու-թիւն ստացած են դասախօսութեան ներ-կայ ըլլալու։ Նախքան դասախօսութիւ-նը, Միջազգային Հարցերու Խորհուրդի ներկայացուցիչը կարդացած է Հ․ Յ․ Դ․ Հայ Դատի Յանձնախումբին բողոքի նա-մակը, աւելցնելով թէ Խորհուրդը պիտի կազմակերպէ ուրիշ դասախօսութիւն մը, առիթ ընծայելով Հայ Դատի Յանձնա-խումբին, որպէսզի պարզէ Հայերու տե-սակէտը։ Դասախօսութենէն ետք հրա-պարակին վրայ քաղաքական հանրաժո-ղով մը տեղի ունեցած է։ Մամուլն ու հեռատեսիլի կայաններ անդրադարձած են ցոյցին։

ՄԵՐ ՆԱԽՆԻՔՆԵՐՈՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔՆԵՐԷՆ

«ԿԱՆՈՆԱԳԻՐՔ ՀԱՅՈՑ» ԳԻՐՔԷՆ

Ով որ պատերազմի մէջ արիւն կը թա-փէ, պարտաւոր է երեք տարի ապաշ-խարել։ Ամբարտաւանները եւ փառասէր-ները զրկուած են յաւիտենական կեան-քէ, քանի որ երկրաւոր բաները գերադա-սեցին աստուածայիններէ։ Ով որ իր ող-ջութեան ժամանակ չի զղջար ու չապաշ-խարեր՝ իր մեղքերէն հեռանալով, իր մահէն ետք անօգուտ է, ինչպէս (Աւետա-րանի) մեծատունը։

×

Եթէ կինը առանձին ճամբայ երթայ եւ պղծութեան մէջ իյնայ, թող երեք տա-րի ապաշխարէ։

×

Եթէ ծնողքները իրենց զաւակներու պղծութիւնը տեսնեն ու թաքցնեն ամօթի եւ իրենց օգուտի պատճառով, անոնց չա-րիքը թող իրենց գլխուն մնայ եւ եօթը տարի թող ապաշխարեն, բայց վարդա-պետը իրաւունք ունենայ կրճատելու կարգը (սահմանուած պատիժը)։

×

Այն կինը՝ որ գիտէ իր ամուսնոյն չը-նութիւնը եւ կը թաքցնէ՝ պղծել տալով սուրբ անկողինը, հինգ տարի թող ա-պաշխարէ։ Նոյն ձեւով՝ ամուսինը եւ ա-նոր շնանալուն տեղեակ մարդիկ։

×

Կաշառք առնող եւ եւ օրէնքը խախտող քահանան թող կարգալոյծ ըլլայ եւ նզով-եալ։

×

Եթէ զաւակները չեն հնազանդիր իրենց ծնողաց, թող ծնողքները իրենց ունե-ցածքէն անոնց բաժինը սիրով տան եւ բաժնեն, չըլլայ թէ գէշ բան պատահի։ Եւ եթէ ամուսնանան, նոյն ձեւով թող վարուին, քանի որ այդ է հաճելի Աս-տուծոյ։ Պօղոս Առաքեալն ալ նոյն բանը կ՚ըսէ։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՍՊԻՏԱԿ ՋԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԴԱՍԱԼՔՈՒՄԸ

Նազար քանի վեր կը քալէր՝ վառօդի բարկ հոտը աւելի ուժեղ կը զարնուէր ե-րեսին։ Վառուած քուրջի ու դիակներու հոտ կար։ Աշուղին այնպէս կը թուէր, որ կատաղած ձիերու բանակի մը պիտի հանդիպէր։ Ձիերու ոտքերուն ձայները կարծես իր ոտքին տակի հողէն ու քա-րերէն կ՚առնէր։

Բարեկամ քիւրտ մը կը զգուշացնէր, որ Նազար, փոխանակ լերան կողի ճամ-բան բռնելու, Օվաճըղի ճամբան բռնէր, որովհետեւ այդ ճամբան բռնած էին Քիւրտերը։

Նազար առանց կասկած մը տալու՝ կը քալէր իր լուսաւոր ճամբէն։

Վարդան կը պատմէր ինչ որ կը տես-նէր իր ճամբուն վրայ։ Կը տեսնէր ձիե-րու դիակներ․ դիակեր թռչուններ փո-սերու եզերքը իրենց թեւերը կը ծալէին։ Ատեն ատեն միջոցը կը բռնուէր այդ խո-շոր թռչուններու անախորժ կռինչով։ Յառոյ, տեսնես, թուրք եւ կամ քիւրտ գիւղացի մը փորսող կենդանիի մը պէս դուրս կուգար ապառաժի մը ետեւէն եւ կը կորսուէր նորէն։ Դիակապուտներ էին։

Վարդան, առաջին անգամ ըլլալով, ճամբուն վրայ տեսաւ մարդկային դիակ մը կտրուած թեւերով։

— Ի՞նչ ձայն է, Վարդան, — յաճախ կը հարցնէր Աշուղ Նազար ու այնպէս կ՚ե-րեւակայէր, որ բոլորովին ուրիշ գոյն, ուրիշ շարժում ունեցող անծանօթ աշ-խարհէ մը կ՚անցնէր։ Կարծես քարերը, շշուկները, լերան վրայի խոտերը արիւ-նի ցաւով բան մը ունէին պոռալիք։

Այնպէս կը թուէր, որ բնութիւնը իր հսկայ նուագարանին լարերը կը կիտէր ուժեղ երաժշտութեան մը համար եւ այդ երաժշտութեան պիտի միանար նաեւ եր-կինքը։ Նազար այդ ուժեղ երաժշտու-թեան մէջ իր խակական աչքերով պիտի տեսնէր Սպիտակ Ջիաւորին անցքը Զէյ-նապի հետ։ Նազար գիւղական հին ու հազարամեայ մատուռի մը մէջ զանոնք պսակի կը կեցնէր, նարօտ կը ձգէր։ Խունկի հոտ, աւետարան, դուրսը հրա-պարակի վրայ ձիարշաւ եւ զինուորներ՝ ժիր ու երկաթէ հասակներով։

- Ո՞վ կայ, Վարդան։

Վերեւէքին մէջ Նազար կը զգար, որ կը բարձրանար հոն, ուր մարդիկ խառնը-ւած են երկնքի գայրոյթին, տարրերուն, եւ ինք հետզհետէ կը մտնէր շանթերով լեցուն ամպերուն մէջ։

— Ի՞նչ ձայն է, Վարդան։

Երկու Քիւրտեր էին, որ սարէն դէպի վար կուգային։ Իրարու հետ այնպէս կը խօսէին՝ կարծես իրարու ձեռքէ գոտի մը կը քաշքշէին։

Նազար անոնց խօսքերէն շատ բան չհասկցաւ, միայն իմացաւ, որ Սարը պինպաշու, Հաճի Մուսայի եւ Սատոյի մասին խօսքեր կ՚ընէին։ Մէկը իրաւունք կուտար Սատոյին, որովհետեւ պինպա-շին դաւադրած էր Հաճի Մուսային դէմ, իսկ միւսը կը պաշտպանէր Սարը պին-պաշին։

— Հը՛շշ…

Աշուղ Նազար եւ Վարդան կեցան ապա-ռաժի մը ներքեւ։ Քիւրտերն սկսան հայ-հոյել իրարու, յետոյ կռուի բռնուեցան կոկորդ կոկորդի։ Կռիւը աւելի սաստկա-ցաւ, եւ յանկարծ՝ հրացանի պայթիւն, ծուխ ու անսանային կարճ ու սուր ձայն մը։

Կռուի պարագային սպաննուած էր այն քիւրտը, որ վէճին մէջ պաշտպանած էր Սարը պինպաշին։

Սպաննող քիւրտը չորս կողմ նայեցաւ եւ փութկոտ քայլերով նորէն շարունա-կեց իր ճամբան լեռն ի վար։

Նազարն ու իր զաւակը շարունակեցին իրենց ճամբան։ Հովտի մը մէջ հանդի-պեցան տասնեակ մը Քիւրտերու, որոնք գիրքերը ձգած՝ լեռնէն վար կ՚իջնէին։

Եռինքի ատենն էր, երբ Նազար զգաց որ մօտեցած էին շանթերով լեցուն ամ-պերու դուռը։

- Ի՞նչ ձայն է, Վարդան։

Ապառաժներուն մէջ արձակ ձգուած ձիեր էին, որ կատաղօրէն կը կռուէին։ Այնպէս կը կռուէին, կարծես երկնքէն վար ինկած՝ ու իրարու փաթթուած շան-թեր ըլլային։

(Շար․— 460)

Դր. Վարդան Եղիշէեան, Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Վահան Եղիշէեան, Դր. Յակոբ Եղիշէեան եւ համայն ազգականները, ցաւ ի սիրտ կը ծանուցանեն՝ իրենց կենոջ, մօր եւ ազգականին՝

Տիկին

ՓԵՐՈՒԶ ԵՂԻՇԷԵԱՆ - ՄԻՍՔՃԻԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ ի Ֆոնթընէ - օ - Ռոզ եւ հայկ. ծէսով թաղուեցաւ տեղւոյն գերեզմանատան մէջ:

«ՅԱՌԱՋ».— Մեր ցաւակցութիւնները՝ Դր. Վարդան Եղիշէեանի եւ զաւակներուն:

×

Դր. Վարդան Եղիշէեան, իր ողբացեալ կնոջ՝ Տիկին Փերուզ Եղիշէեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, կը նուիրէ 200 Ֆ. «Յառաջ»ին, 200 Ֆ. «Աշխարհ»ին, 200 Ֆ. Կարմիր Խաչին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Տիրուհի Սէրէնկիւլեան, իր շատ սիրելի ընկերուհիին՝ Տիկին Զապէլ Պետիկեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի՝ 300 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

×

Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Գըլըճեան 250 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Թագուհի Եազըճեանի անակնկալ մահուան առթիւ:

CONFÉRENCE

Organisée par le Comité de Paris de l'U.G.A.B.

Mercredi, 16 Decembre, à 20h.30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, Rue de Courcelles, Paris 17ᵉ
Prendra la parole (en arménien)
Le Prof. LUDWIG MIRZOYAN
Vice-Directeur de l'Observatoire de Buragan
Sur le thème:
« LE DEVELOPPEMENT SCIENTIFIQUE EN ARMENIE »
« ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ՄԱՅՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ՄԷՋ »
Entrée libre

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեօ - Քաշանի մասնաճիւղը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Հինգշաբթի, Դեկտ. 17-ին, սովորական հաւաքատեղին, ժամը 21-ին:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՏՕՆԱԾԱՌ

Սամուէլ - Մուրատեան Վարժարանի Տօնածառի տարեկան հանդէսը՝ Վարժարանի Պէշիկթաշլեան - Ալէմշահ սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 20, Կիրակի օր, երեկոյեան ժամը 5-ին:
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

INSTITUT des LANGUES ORIENTALES
Université Paris III

Cours de Littérature Arménienne

1981 — 1982
Par K. BELEDIAN

- Lundi, 4 Janvier
 H. Ochagan (Dzag Bedougue)
- Lundi, 18 Janvier
 H. Ochagan (idem)
- Lundi, 1er Février
 H. Ochagan (idem)
- Lundi. 22 Février
 N. Sarafian (Méditerranée)
- Lundi, 8 Mars
 N. Sarafian (idem)
- Lundi, 22 Mars
 N. Sarafian (idem)
- Lundi, 19 Avril
 Z. Vorpouni (Asphalte)
- Lundi, 3 Mai
 Z. Vorpouni (Asphalte)
- Lundi, 17 Mai
 Z. Vorpouni (Asphalte)

Les cours ont lieu les Lundis de 17.15 à 19.15 à la salle B. 107, 1er étage, au Centre Dauphine — Mº Porte Dauphine

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: Nº 55935

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ
ՃԻՄՆԱՐԿԷՔԻ
30-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Եկեղեցւոյս վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ, Կիրակի, Դեկտ. 20-ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ հիմնարկէքի 30-րդ տարեդարձին առթիւ, կը մատուցուի եպիսկոպոսական հանդիսաւոր Պատարագ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ Արեւմտ. Եւրոպայի Կաթ. Պատուիրակ

Այս առթիւ, կը կատարուի նաեւ՝ ուրարի տուչութիւն: Սերովբէ Արք. ուրար կրելու իրաւունք կը շնորհէ եկեղեցւոյս սպասարողներէն՝ Իսահակ Տէլիճէեանի, Սարգիս Տօնապետեանի եւ Սահակ Սուքիասեանի:

Երգեցողութիւնը կը կատարուի՝ եկեղեցւոյս «Կոմիտաս» Երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Սիրով կը հրաւիրուի Լիոնի եւ շրջանի Հայութիւնը, ներկայ գտնուելու սոյն արարողութեանց:

Երգիչ՝ ՊԵՏԻԿ Ջէզի կը սպասէ
ԻՐ ՃԱՇԱՐԱՆԸ
ուր պիտի գտնէք լաւագոյն ճաշեր, լաւագոյն գինիներով եւ հայկ. ջերմ մթնոլորտի մը մէջ
Չորեքշաբթի՝ ՄԱՆԹԸ-ի օր:

BAR - RESTAURANT

SPÉCIALITÉS ARMENIENNES — ՍԵՒԱՆ SEVAN — Direction : M & Mᵐᵉ Bédikian

ՊԵՏԻԿ
կ'երգէ Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը, նուագի ընկերակցութեամբ:
Պատրաստուեցէ՛ք ԱՄԱՆՈՐԻ եւ ՀԱՅԿ. ԾՆՈՒՆԴԻ Ցայգօնքներուն:
1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19 — *Fermé le lundi*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ուսանողաց Օգն. Միութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, 1981 - 1982 տարեշրջանին համար.— Օր. Աննիկ Էքպէրեան, Տիկին Գոհար Ժոֆրէ (Լիոն) 400-ական, Ժ. Փէշտիմալճեան (Լիոն) 60 Ֆ.:

×

Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է Այրի Տիկին Քնար Պառաւեանէ, իր ամուսնոյն մահուան Գ. տարելիցին առթիւ՝ 50 Ֆ.: Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Պալապանեանէ 200 Ֆ., աղջիկ թոռնիկով մը բախտաւորուելու առթիւ:

×

Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը, շնորհակալութեամբ ստացած է Յովհաննէս Տիրիկեանի թաղման առթիւ.— Տիկին Զապէլ Տիրիկեան եւ զաւակները 200, Մարթէն եւ Ռոսի Ընկերութիւն 250, Իսպիրեան եղբայրներ, Էգկիւլ ընտ., Մուրատ Զալեան ընտ., Թուրիկեան ընտ., Կալքայի ընտ., Միսաքեան ընտ., Պօղոս Թուրիկեան ընտ., Թէպոյեան ընտ. 100-ական, Տիկին Ագնիւ Տէրտէրեան եւ զաւակները, Գըլըճեան ընտ., Տիկին Սարգիսեան, Գէորգ Խաչատուրեան, Սէմէրճեան ընտ., Գրիգոր Նաճարեան ընտ. 50-ական, Պ. Վահէ, Սարգիսեան ընտ., Հայկ Մարգարեան 20-ական Ֆ.:

Տիկին Ալթուն Ասատուրեանի մահուան քառասունքին առթիւ.— Պետրոս Վանոյեան 100, Ոմն 50 Ֆ.:

Օր. Օֆէլի Յակոբեանի թաղման առթիւ.— Գալէնտէրեան ընտ., Զաւէն Թոփալեան ընտ. 50-ական Ֆ.:

Restaurant YORGANTZ

3 SOIRÉES EXCEPTIONELLES
LES 2 NOELS ET ST. SYLVESTRE
YORGANTZ « DINER - SHOW »
Avec: Robert HALLAKOU au piano
KALOUST à la guitare
MUSIQUE D'AMBIANCE JUSQU'A L'AUBE
MENU SPÉCIAL NOEL ET ST. SYLVESTRE
450 F. (T.T.C.)
CHAMPAGNE et VINS à VOLONTE

RESERVATIONS: 326. 20. 68

33, Rue de Bièvre — 52, Bd. St. Germain 75005 PARIS

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 23-ԻՆ
Dans les salons de l'Hôtel MERIDIEN
Ուր նոյն օրը տեղի կ'ունենայ նաեւ
RENAULT 5 - GTL
Ինքնաշարժի վիճակահանութիւնը
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՏԷՍԻՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԸ
կը ներկայացնէ՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ
« ՆԱՄՈՒՍԸ »
Բեմադրութեամբ՝ Վահէ Ջէքեանի
Տարազներ եւ յարդարում՝
Կարպիէլ տը Սորասի
Կիրակի, Յունուար 17, ժամը 15-ին
Վիլէօրպանի Մշակութային Կեդրոնին մէջ
Centre Culturel de Villeurbanne
234, Cours Emile Zola
Տոմսերը կը վաճառուին՝
Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

OPTIMA Tours

1) **JOUR DE L'AN**
ET
NOEL ARMENIEN
à EREVAN
DU 26 DECEMBRE AU 8 JANVIER

2) VOYAGE EN ARMENIE DU21 AVRIL AU 5 MAI 1982
Cérémonie du 24 AVRIL 1982
UNION DES ANCIENS ELEVES SAMUEL - MOORAT
Pour la première fois depuis sa création, l'Union des Anciens Elèves du Collège Samuel - Moorat, organise un voyage en Arménie.
Pour de multiples raisons, ce voyage sera exceptionnel. Le succès de cette entreprise permettra de faire un vol direct PARIS — EREVAN et simplifiera toutes les attentes ou formalités que nécessitera le passage par Moscou lors du retour.
Ce voyage est placé sous le signe de la rencontre, aussi tous les anciens du Collège, leur famille et leurs amis seront les bienvenus.
Compte tenu du nombre limité de places dont nous disposons, les inscriptions seront terminées courant Décembre et nous vous recommandons de vous inscrire au plus tôt

3) *Départ spécial pour le 24 AVRIL des Anciens Combattants avec Banquet - Gala spécial offert le 25 Avril.*
DU 21 AVRIL AU 5 MAI 1982

Renseignements et Inscriptions:

SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours
67-69 Rue Quincampoix (angle Rue Rambuteau) 75004 Paris — Tél.: 274 27 20
Métro : Rambuteau ou Etienne Marcel — Telex : 211 324 F.

— *Pour les ANCIENS COMBATTANTS: Monsieur KEHAYAN*
124, Avenue Henri Barbusse — 92140 CLAMART; Tél. 642. 73. 10

Lic. A 946 (Agence Agréé INTOURIST)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
15
MARDI
15 DÉCEMBRE
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.061

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 15.061

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԼԵՀԱՍՏԱՆ՝ Ի՞ՆՉ ՎԱՂՈՐԴԱՅՆ

Կանխահաս է, անշուշտ, հիմնական կարծիք ունենալու համար Լեհաստանի վերջին անցուդարձերու մասին։ Եթէ նոյնիսկ մտահոգութիւնները, օրէ օր, աւելի հող կը շահէին, ոչ ոք մտքէն կ՚անցընէր, ինչ որ յանկարծ պատահեցաւ աղջի գիշեր, քանի մը ժամուան ընթացքին։

Արեւմուտքը, մանաւա՛նդ Ամերիկան, աւելի հակամէտ է նախատեսելու ինչ որ չի պատահիր։ Ու մինչ Ուաշինկթըն աշխարհ զօրակոչի ենթարկած էր փընտռելով Քատաֆիի ահաբեկիչ - բանադընացները, որոնք ծրագրեր են Ռեկընը սպաննել, արեւելեան կողմն աշխարհի կը պատահէր չնախատեսուած անխուսափելին։ Հոս է, անկասկած, Խորհրդային Միութեան ռազմագիտութեան մեծ ուժը կամ հակամարտ կողմին՝ մեծ տկարութիւնը։ Վասնզի առաջինն ունի «պլանաւորուած» ռազմավարութիւն մը. իսկ Արեւմուտքը յապաղած հակազդեցութիւններ։

Փեշտա 56, Փրակա 68, Վարշաւա 81։ Ծիչդ է, Լեհաստանի վրայ դեռ չեն արշաւած խորհրդային հրասայլերը, ճզմելու համար ժողովուրդ մը, որ միամտաբար կարծեց թէ պիտի կարենայ վերջապէս, որոշ ազատութեան մը երգը երգել համայնավար խորթ վարչակարգի մը ներքեւ։ Հարցը, զուտ լեհական է, ըսին, աճապարանքով, արեւմտեան Եւրոպա, Միացեալ - Նահանգները եւ մանաւանդ՝ Մոսկուա։ Ոչ ոք պէտք է մեղադրուի թէ կրնայ միջամտել, Ուաշինկթընէն՝ Մոսկուա, բոլոր Պիղատոսները կը դիտեն։

Մոսկուա, ծանօթ է, բնա՛ւ չի խառնուիր ուրիշ երկիրներու ներքին խընդիրներուն, նախընտրելով իր գործը՝ ուրիշին ընել տալ։ Երբեմն, կը ստիպուի «օգնութեան» հասնիլ միայն՝ «յատուկ հրաւէր»ի վրայ, ինչպէս՝ Աֆղանիստան։ Ուաշինկթըն, դեռ 1956 Հոկտեմբերին, իր «Ամերիկայի Ձայն»երով իւղ կը լեցնէր հունգար ժողովուրդին ըմբոստական շարժումին կրակին վրայ, քաջ գիտնալով թէ հոգեշահ խօսքերէն անդին պիտի չանցնէր իր համախոհութիւնը։

Գալով հրաժարած Եւրոպային, հարկ է որ նախ հարթէ իր ներքին տարակարծութիւնները մէկ ճակատ կարենալ պարզելու համար, միջազգային բեմին վրայ։

Այս պայմաններուն մէջ, ժողովուրդները, աւելի քան երբեք, կը մնան՝ առանձին։ Առանձին՝ իրենց ամենօրեայ տագնապներով, իրենց ամենօրեայ կարօտներով՝ պատառ մը հացէն՝ պատառ մը ազատութիւն։ Եւ ըսել որ, բոլոր բռնատիրութիւնները, նախքան տեղաւորուիլը, կը յաւակնին իրենց պայքարները տանիլ միայն ու միայն, ժողովուրդներու բարիքին համար։

Բայց հարկ է զգացական չըլլալ, հոր ու ցամաք աշխարհի մը մէջ, որու մեծերը աւելի շահագրգռուած են զէնքի վաճառքով՝ քան մանուկներու անօթութեամբ։

Երէկ՝ Վիէթնամ, այսօր՝ Լեհաստան, վա՞ղը։

Լեհական հարց մը, միայն ներքին հարց մը, զոր Լեհերը իրենք պէտք է լուծեն, կ՚ըսեն քաղաքագէտ իմաստուները։ Բայց երբէ՞ն ի վեր ներքին հարց է՝ ֆաշիզմը, աջ եղեր է թէ ձախ, Ֆրանքոյի Սպանիայէն, Հիթլերի Գերմանիան կամ Սթալինի Ռուսաստանը։

Որքա՛ն դիւրին է վատութեան ճամբան, պատասխանատուութենէ խուսափումը, ամէն անգամ, ամէն տեղ, ուր մարդկային տարրական իրաւունքները կ՚ոտնակոխուին։

Անկասկած, կրկին, «հակայեղափոխականները» անխնայ պատժուին, կարգուկանոնը վերահաստատուի բռնի ուժով։ Թէեւ, այս անգամ, Մոսկուա թոյնդ հայրենասէր ժողովուրդէ մը անդին, իր դիմացն ունի անտեսանելի, ուրիշ ուժ մը՝ Կաթողիկէ եկեղեցին։ Այս տարաբախտ ժողովուրդը, որ իր Եկեղեցին կը կրէ իր սրտին խորը, զրկանքի մէջ իսկ, կը պատրաստուէր դիմաւորելու Յիսուս Մանուկին ծննդեան աւետիսը, երբ բիրտ ուժը եկաւ տալու անգութ հարուածը։

1980-ի ամառէն ի վեր, ինչ որ շահած էր Լեհը, կորսնցուց մէկ գիշերուան մէջ։ Տժգոյն երազը, որ մարմին կ՚առնէր, յանկարծ մարեցաւ ու ամէն ինչ տակնուվրայ եղաւ։ Հարկ է դեռ սպասել, անշուշտ, հասկնալու համար կատարուածին բուն միտ բանին։ Ինչո՞ւ բանակը եւ ոչ՝ կուսակցութիւնը ձեռք առաւ ամէն ինչ, ի՞նչ վաղորդայն, Լեհաստանի համար։

«ՅԱՌԱՋ»

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ՝

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿ

ՇՈՒՐՋ ՀԱԶԱՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԼՈՒՍԱՐԳԵԼ

ՅՈՅԶԵՐ ԵՒ ԲՈՂՈՔՆԵՐ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ՄԷՋ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՎԱՐԵՆ ԵՐԿԻՐԸ, ՈՐ ԿՏՐՈՒԱԾ Է ԱՇԽԱՐՀԷՆ

Բանակը եւ ոչ՝ կուսակցութիւնը, քանի մը ժամուան մէջ ձեռքն առաւ երկիրը ու անոր բոլոր կենսական հաստատութիւնները։ Որքան ալ անունը պետական հարուած չըլլայ, կարելի չէ ուրիշ որակում գտնել, ինչ որ պատահեցաւ Շաբաթ գիշեր, Լեհաստանի մէջ զինուորական պետական հարուած մըն է, հակառակ Ժարուզելսկիի յայտարարութեան։

Ամէն ինչ կը սկսէր Շաբաթ գիշեր 11ին երբ Վարշաւա կը կտրուէր աշխարհէն։ Հեռաձայն, թելեքս կը դադրէին. օդակայանը կը փակուէր ու քիչ ետք Սոլիտառիթէի կեդրոնատեղին կը խուժէին քաղաքազօրքեր ու կը տանէին բոլոր դիւանները մինչ սենտիքայի Վարշաւայի պատասխանատուները կը ձերբակալուէին իրենց բնակարանները ինչպէս նաեւ քաղաքական հին դէմքեր, ի շարս որոնց՝ նախկին Ա. քարտուղարը՝ Կէռէք, որ իշխանութեան գլուխ եկած էր 1970-ին պալթեան նաւահանգիստներու ապստամբութենէն ետք եւ Ժարոշեվիչ, նախկին վարչապետ։ Շուրջ հազար հոգի ձերբակալուած է։ Պատերազմական վիճակ հռչակուած է եւ լուսարգել հաստատուած ժամը 22-էն 6։

Կիրակի առաւօտեան 6-ին է, որ լեհական փառերգը կը հնչէ եւ զօր. Ժարուզելսկի, Ա. քարտուղար, նախարարապետ եւ Պաշտպանութեան նախարար խօսք կ՚առնէ յայտնելու համար ձեռք առնուած միջոցները. - զինուորական «կոմիսարներ» նշանակուած են, որոնք պատերազմական վիճակի շրջանին, պիտի փոխարինեն բոլոր պատասխանատուները ամէն տեղ։ Պատերազմական վիճակը, սակայն, զինուորական մենատիրութիւն չէ։ Ձերբակալուած են 70-ական թուականներու ղեկավարները եւ բանուորական շարժումին ծայրայեղ պարագլուխները։ «Ազգ. փրկութեան զինուորական Խորհուրդ» մը հաստատուած է։ Այս ամբողջը, կ՚ըսէ Ժարուզելսկի, «այն անիշխանութեան դիմաց, որ կը սպառնար երկրին, անպատասխանատու նախաձեռնութեանց Սոլիտառիթէի ծայրայեղ ուժերուն, որոնք բացէ ի բաց կ՚ուզեն իշխանութիւնը ձեռք առնել։ Հարկ է կապել ձեռքերը արկածախնդիրներուն, նախքան որ հայրենիքը գլորեն եղբայրասպան պայքարի մը անդունդին մէջ»։

Խօսողը՝ զօր. Ժարուզելսկի ճանչցուած է սակայն որպէս՝ բանակցութեան մարդ։ 58 տարեկան, դէմ եղած է ուժի միջամտութեան 70ի դէպքերուն առեն եւ 80ի ամառն ալ կողմնակից եղած է խօսելու բանթողներուն հետ։ Այսօր, սակայն, Լեհաստանի բոլոր աշխատաւորները կորսնցուցին ինչ որ ձեռք ձգած էին, կոտանսկի համաձայնութեամբ։ Գործադուլի իրաւունքէն մինչեւ շաբաթ օրուան հանգիստը։

Հասած լուրերէն, ստոյգ ոչինչ կարելի էր ըսել ինչ կը վերաբերի Լէշ Վալեզայի, բայց կը թուէր որ սենտիքայի հիմնադիրը ազատ ձգուած է ու նոյնիսկ կը ջանայ բանակցիլ։ Երկիրը ամբողջովին զինուորականներու ձեռքն է, մինչեւ իսկ հեռատեսիլներու խօսնակները, որոնք համազգեստով կը ներկայանան այլեւս։ Թերթերը, բացի պաշտօնական հրատարակութիւններէն, փակուած են, բոլոր հաւաքոյթները արգիլուած են եւ խիստ պատիժներ ալ սահմանուած։ Գործադուլի պարագային՝ 5 տարի բանտարկութիւն եւ մահապատիժներ նախատեսուած են։ Զինուորական ատեաններ պատրաստ են արդէն դատելու համար յանցաւորները։

Կիրակի առտու, երբ Լեհաստանի «գլխուն եկածը» կ՚իմացուէր, ամէն կողմ՝ վրդովում եւ իրար անցում կը տիրէր։ Ժամը 11-ին արդէն յանպատրաստից ցոյցեր տեղի կ՚ունենային Փարիզ, Ալմայի հրապարակը, ուր է լեհ մեծ բանաստեղծ՝ Միցկիեւիչի յուշարձանը, դեսպանատան առջեւ, լեհական եկեղեցւոյ դուռը, բայց գլխաւոր կազմակերպուած ցոյցը, որոշուած էր Երկուշաբթի օրուան համար, ժամը 17.30-ին՝ հրաւէրովը բոլոր սենտիքաներուն բացի՝ Սէ - Ժէ - Թէ-էն։

Կիրակի ամբողջ օրը, հակազդեցութիւնները իրարու կը յաջորդէին ամէն կողմ։ Էտմոն Մէռ, Սէ - Էֆ - Տէ - Թէ-ի ղեկավարը գլուխը կ՚անցնէր բողոքի շարժումին։ Կ՚ուզէր ընդունուիլ լեհ դեսպանին կողմէ, պայմանաւ որ միւս սենտիքաներ ալ (բացի միշտ՝ Սէ - Ժէ - Թէ-էն) իրեն հետ ընդունուէին ու երբ դեսպանը կը մերժէր ինք ալ կը մերժէր առանձին տեսնուիլ։ Ընկերվարական կուսակցութեան քարտուղարը՝ Լիոնէլ Ժոսփէն կը տեսնուէր դեսպանին հետ ու կուսակցութիւնն ալ հաղորդագրութիւն մը կը հրատարակէր, յայտնելով ծագած մտահոգութիւնը։ Ամբողջ օրը կը սպասուէր Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան դիրքին մինչ Իտալիոյ համայնավար կուսակցութիւնը արդէն դատապարտած էր «Վարշաւայի հարուածը»։ Վերջապէս իրիկուան մօտ կը հրապարակուէր Ժ. Մառշէի յայտարարութիւնը, ուր կը յայտնէր թէ «յուզումով» իմացած է Լեհաստանի դէպքերը, թէ համայնավար կուսակցութիւնը կողմնակից էր սկիզբէն, որ Լեհերը իրե՛նք, գտնեն իրենց հարցերուն լուծումները, իրագործելով տնտեսական, ընկերային, ժողովրդավար անհրաժեշտ բարեփոխումները։ Հետաքրքրութեամբ եւ համակրանքով հետեւած է, այդ ուղղութեամբ, իրագործուած ճիգերուն եւ ցաւալի է որ դժուարութիւններն ու կրկնաճուրդները խանգարած ըլլան այս ընթացքը եւ տարած այսօրուան կացութեան։ Մառշէի համար, կարեւոր է, սակայն ձեռնպահ մնալ. «Ոչինչ պէտք է կատարուի որ նպաստէ ներքին բախումի կամ արտաքին միջամտութեան, զոր չենք ուզեր»։ Իւմանիթէի խմբագրականն ալ նուիրուած է Լեհաստանի, գրուած նոյն ոգիով։

Կիրակի ժամը 18-ին է, որ Մօռուա յայտարարութիւն մը կը կատարէր, ուր կը յիշէր իր այցելութիւնը (Դեկտ. 16էն 19) որ պիտի ծառայէր ողջունելու սկըսած ժողովրդավարականացում մը։ Ֆրանսական կառավարութիւնը, կը շեշտէր նախարարապետը, ինքն իրեն թոյլ չի տար որեւէ միջամտութիւն լեհական ներքին հարցերուն, բայց ինչ որ պատահած է ծանր մտահոգութիւններ կը պատճառէ կառավարութեան։

Ժաք Շիրաք յայտարարած է թէ «եթէ ազատութիւնները պիտի ջնջուին Լեհաստանի մէջ, արեւմտեան ազգերը պէտք է քաղեն բոլոր հետեւանքները արեւելեան երկիրներուն հետ իրենց յարաբերութեանց մէջ»։

Հետաքրքրական է նաեւ նկատել թէ Երկուշաբթի առաւօտեան փարիզեան մամուլին մէջ, ամէնէն խիստը աջը չէր, այլ՝ ընկերվարական կուսակցութեան մօտ՝ Մաթէնը որ առաջին էջը հրատարակելով Լէշ Վալեզայի նկարը, հսկայատառ կը խորագրէր՝ «Լեհաստան՝ յոյսը սպաննուած»։

×

Պապը, կիրակնօրեայ իր ելոյթին վերջաւորութեան, կը յիշէր իր հայրենիքը, շեշտելով. - «Կը բաւէ Լեհաստանի մէջ թափուած արիւնը անցեալին, հիմա պէտք է աշխատիլ խաղաղութեան համար։ Այլեւս պէտք չէ լեհ արիւն հոսեցնել, ամէն ինչ պէտք է ընել խաղաղութեան մէջ կառուցանելու համար մեր հայրենիքին ապագան, խորհելով Չեստոկովայի Կոյսին տարեդարձին»։

Ուաշինկթըն «շատ խոհեմ» է, որպէսզի «առաջքն առնուի վատթարագոյնին»։ Մոսկուա, պարզ է, չունէ կը քաշէ բայց մասնաւոր յայտարարութիւն չըներ այլ ԹԱՍ կը գոհանայ կրկնելով մամուլի լեհ գործակալութեան հաղորդումները։

Այս էր, ամփոփ պատկերը Լեհաստանի կացութեան, Երկուշաբթի առտու։ Կարեւորը, անշուշտ, Վալեզայի դիրքն էր, որու համար կ՚ըսուէր թէ ընտրութիւն մը տրուած էր իրեն՝ բանակցութիւն կամ բանտ եւ առաջինը ընտրած էր։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԷՄՈՆ ՌՈՒԼՕ Թատրոնի եւ շարժանկարի մեծ դէմք մը, բայց մանաւանդ՝ անբաղդատելի բեմադիր մը, մեռաւ 77 տարեկանին։ Կատարեալի բծախնդիր, նուրբ ճաշակի տէր, նկարիչի տեսլա-

(Շար.ը կարդալ 4-րդ էջ)

ՏԱՐՕՒԱՆ ԱՐՀԱՄԱՐՀԵԼԻ ԵՂԱՆԱԿ ՉԿԱՅ

Պոլսահայ սիրելի գրագէտ Հատտէճեանի մէկ գրութիւնը, անցեալ օրերու տխուր յիշատակ մը արթնցուց մտքիս մէջ: Միջադէպ մըն էր. փոքր միջադէպ, որ ունեցաւ եւերեւելի արդիւնք:

Թերթին մէջ տպուելիք բանաստեղծութիւն մը յանձնուած էր շարելու: Ամառը փառաբանող եւ ձմեռը ատող կծու տողերով: Չէի հաւնած: Զգացումները կը թուէին բռնազբօսիկ, արուեստական: Քերթուած մը աւելի արտադրած ըլլալու մարմաջ:

Հակազդեցութիւնս հաղորդեցի խմբագրին: Ըսի թէ՝ նախընտրութիւն ունենալ մէկուն, միւսը չսիրել չի նշանակեր. ամառը սիրել՝ ձմեռը ատելու հականիշ չէ. մանաւանդ որ՝ ինծի համար ամառը եղած է միշտ ամլութեան եւ ծուլութեան եղանակ, իսկ ձմրան է որ կը սոթթուին թեւերը, մեքենաները կը բանին, երկրի արտադրութիւնը եւ ընկերային եռուն կեանքը կը հասնին գագաթնակէտին: Ճարտարարուեստն ու արուեստները բազմապիսի գեղեցկութիւններով կը զարդարեն թատրոնները, ցուցասրահները, երաժշտական ակադեմիաները: Եթէ մրջիւնները ամբարները կը լեցնեն ամրան, երախաներն ու պատանիները ձմրան կը հաւաքեն իրենց պաշարը:

Բանաստեղծը բարեկամ մըն էր: Կրնայի այս մտածումները կրկնել իրեն, բայց այդ առիթը չունեցած, կարծիքս փոխադրուած էր արուարձան, միանգամ ընդմիշտ վերջ տալով մեր բարեկամութեան:

Ո՛չ մէկ հայ գրագէտ կ'ընդունի իրմէ տարբեր կարծիք ունենալ իր գրութիւններու մասին: Ատիկա ոտնձգութիւն մըն է իր կարողութեան: Շատ զգայուն է ան եւ դիտողութիւնները կրնան վիրաւորել զինք ...

Բանաստեղծը ոխով լեցուած էր ինծի հանդէպ: Այլեւս դարձայ «անտաակ որդի», անբաղձալի արարած եւ անարժան «մտաւորական» շրջանակի մէջ երեւալու ...

Երբ կարդացի պոլսահայ սիրելի գրագէտին «Մարմնի Դողէն» յառաջացած զգայութիւնը՝ «ո՞ր անհաւասարակշիռն է որ լրջօրէն պիտի ըսէ թէ ձմեռն աւելի առինքնող է, քան թէ գարունը», շփոթեցայ յանկարծ եւ մտածեցի թէ արդեօ՞ք իսկապէս ես էի անհաւասարակշիռը եւ բանաստեղծ բարեկամն էր իրաւունք ունեցողը:

Հակառակ ծերութեան այս խախուտ շրջանին եւ «ցուրտէն դողացող» մարմնիս, տրամաբանութիւնս չուզեր հաշտուիլ այդ ըմբռնումին հետ եւ Պոլսոյ մեր գրագէտին յուզումները առիթ կը ստեղծեն, իր գրութեան ընդմէջէն այսօ՛ր միայն պատասխանել Փարիզի բանաստեղծին:

Պոլսոյ խոհուն գրագէտը, Փարիզի բանաստեղծին պէս չատեր ձմեռը: Ան կը գտնէ գարնան գեղեցկութիւնը պատրաստող ձմրան աւիշին, անձրեւի եւ ցուրտի բարերար յատկութիւնները:

Ձմեռը, սակայն, արտադրութեան եւ արգասաբերութիւնը պատրաստող եղանակ չէ միայն, այլեւ մեծագոյն հաճոյքներով գինովութեան շրջան: Անհաշուելի թիւերու կը հասնին անոնք, որ երբե՛ք պիտի չփոխարինէին ամառուան պայծառ օդին կամ գարնան կանաչապատումին, ձմեռուան երանութիւնը: Տարուէ տարի կը բազմապատկուին սքիի կայանները խուժող երիտասարդներն ու տարիքոտները եւ անհամբերութեամբ կը սպասեն ձմրան, դահուկի միլիոնաւոր մարզիկները եւ ողիմպիականներու մասնակցողները: Շատեր նոյնիսկ տարուան ամէն եղանակներուն, դահուկները շալկած՝ կը դիմեն ձիւնի փնտռտուքի:

Ոչինչ ինծի ա՛յնքան մեծ հաճոյք կը պատճառէ, որքան դիտել մանուկներու ձիւնի մէջ տապլտկելը, ձիւնագնդակներով զիրար հարուածելու խաղին առթած հաճոյքը եւ ռունգերս լայն բանալ ձիւնի փաթիլներէն գործատուններու ծուխէն ու միքրոպներէն մաքրուած օդին:

Ամրան եւ գարնան երկնքի միօրինակութիւնը աւելի՞ առինքնող է քան ձմեռուան ամպերու պատկերներու վերածող խաղերը: Հանդարտ եւ կայուն ծովը աւելի՞ նկարչական է քան փշրուող ալիքներու տեսքը: Ամրան կայծակներն ու երաշտը պակա՞ս սպառնական են քան ձմրան անձրեւներն ու փոթորիկները:

Հարցուցէ՛ք տաք երկիրներու ժողովուրդներուն թէ արե՞ւ կ'ուզեն թէ անձրեւ: Չէ՞ որ անոնք օրն ի բուն կ'աղօթեն բոլոր աստուածներուն, որ կաթիլ մը ջուր իյնայ իրենց չորթունքին եւ հողերուն, որպէսզի երաշտէն չմեռնին:

Բանաստեղծ բարեկամը պիտի գոհանա՞յ այս պատասխանով եւ ծերութեան իր իմաստուն շրջանին, յեղաշրջում պիտի կատարուի՞ իր մտածողութեան մէջ՝ իր արժեւորումին ի հաշիւ: Չեմ գիտեր:

Պիտի ըսուի, անշուշտ, թէ խորհրդածութիւններն ու բանաստեղծութիւնը տուեալ պահի մը ապրումներու եւ յուզումներու արտայայտութիւն են, թէ մէկ պահէ ուրիշ պահ կրնան հոգեկան տարբեր վիճակ ստեղծել: Այո՛: Բայց եթէ այդ ապրումները հակասական են կեանքի բնական ընթացքի մը հետ, կը դառնան անհարազատ եւ հեղինակը կեանքէ կտրուած էակ: Գեղեցկութիւն եւ տգեղութիւն զիրար խաչաձեւող երկու իրողութիւններ են իրենց ուրոյն ինքնատպութեամբ եւ յատկանիշներով: Կարելի չէ զանոնք դուրս հանել իրենց տարազէն: Ատելութիւնը սիրոյ հակազդուող հոգեվիճակ է, բայց դժուար կը թուի ամառուան մէջէն, ձմեռը ատելու հաստատուն հիմք գտնել:

Իսկ վերադառնալով սիրելի գրագէտի յօդուածին, պիտի ըսեմ թէ ես չեմ ճանչնար ո՛չ Պոլիսը, ո՛չ ալ անոր ձմեռը: Գուցէ հոն ձիւն չի տեղար, երբ տաասրդութիւնը կ'անգիտանայ դահուկի հաճոյքը, բայց հաւանական է որ ճաշարաններու ճենճերոտ հոտերը պիտի խեղդուին ձմեռուան ընթացքին եւ ճանճերը նուազ թրիք պիտի սրսկեն փաքլաւաներու եւ թուլումպաներու վրայ:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԾՈՒԼՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԵՐ

Առաւօտ մը, կամ իրիկուան դէմ, ճիշդ այն պահուն երբ աշխատանք մը կը ըսպասուի քեզմէ, կը թաղուիս բազկաթոռիդ մէջ եւ դուն քեզ կը յանձնես քաղցր ծուլութեան մը: Չես ուզեր աշխատիլ: Ո՛չ գրել, ոչ կարդալ: Ո՛չ մտածել, ոչ երաժշտութիւն ունկնդրել: Ոչինչ տեսնել: Աչքերը փակել, կէս – քուն, կէս – արթուն անշարժանալ: Լռութիւն:

«Ձիւրտի ոչինչ սրահին մէջ, կը յիշեմ Հայկանոյշ Մառքի տողերը, մեղմ բոյրերը մահանան: Ժամանակը չսահի եւ աչքերը չնային: Ձիւրտի ոչ մէկ իր: Եւ մրափը ծածանի, դանդաղ, սրտի մը վրայ»:

Այո՛, անդիմադրելի ծուլութեան մը թեւերէն վերցուած՝ կը թռչտիս օդին մէջ: Թերեւս անիկա ուրիշ բան չէ եթէ ոչ այն Նիրվանան, որուն կը ցանկար Եղիա Տէմիրճիպաշեան: Ոչինչին կալուածն է ան, այն կալուածը, որուն վրայ ամէն ինչ գոյութիւն ունի բացակայութեամբ միայն, կալուած մը ուր ամէն սէր եւ հետաքրքրութիւն իր հակապատկերը կը դառնայ յանկարծ:

Բայց ո՛չ, դուն որ ամբողջ կեանքիդ մէջ ատած ես ծուլութիւնը, եւ զինուորագրուած՝ աշխատանքի, շատ չանցած գերագոյն ճիգ մը կ'ընես եւ կ'ուզես անդին հրել թուլութեան այն շղարշները որոնք կը պատեն էութիւնդ: Աչքերդ կը բանաս, իրերը վերստին կը սկսին խլրտիլ քու շուրջ, ձայները դարձեալ ուժգին կը բախին ականջներուդ, կը լքես բազկաթոռդ ու կը վերադառնաս աշխատանքիդ...: Դուն աշխատանքի մարդն ես:

×

Ո՞վ կրնայ պաշտպան փաստաբանը հանդիսանալ ծուլութեան: Ծուլութիւնը մեր կեանքը թունաւորող ամէնէն ժխտական ախտերէն մէկը չէ՞: Ընկերութիւնը հիմէն ցնցող եւ մարդը մակաբոյծ դարձնող հիւանդութիւն մը չէ՞ ծուլութիւնը: Ծուլութեան դէմ չէ՞ որ կը մարտնչինք դպրոցով, դրիչով, պետութեամբ եւ օրէնքով, կարելի ու անկարելի ամէն տեսակ միջոցով:

Բայց կէտ մը կայ, որ մոռացութեան կը տրուի: Ծուլութիւնը պէտք է արգիլուի ծոյլերուն միայն: Պէտք է արգիլուի անո՛նց միայն, որոնք, ռուսական առածին ըսածին պէս, սպիտակ ձեռքեր ունին եւ ուրիշին աշխատանքը կը սիրեն: Պէտք է արգիլուի անո՛նց միայն, որոնք, Ժիւլ Ռընարի յիշածին նման, տակաւին չյոգնած հանգչելու սովորութիւն ունին: Պէտք է արգիլուի անո՛նց միայն, որոնք Ջեխովի բառերով, բնաւ ժամանակ չունին որովհետեւ բան մը չեն ըներ:

Հապա այն միւսնե՞րը, որոնք անդուլ աշխատանքի բանակի մը մաս կը կազմեն: Ծուլութեան պահ մը ինչո՞ւ արգիլուի անոնց: Ո՞ր գործատէրը իր թանկագին մեքենաները կ'աշխատցնէ օրը քսանըչորս ժամ, առանց հանգչեցնելու, առանց խնամելու եւ հանգստացնելու: Երբ մեքենան իսկ պէտք ունի ծուլութեան պահերու, մարդ ինչո՞ւ ինքզինք անարժան տեսնէ անոր:

×

Հարցը այն է որ, ընկերութիւնը, ինչպէս նաեւ այդ ընկերութիւնը կազմող մարդը հաւասարակշռուած չեն իրենց դրական ու ժխտական ներքին յատկանիշներով: Ժխտականի հանդէպ անշեղ ատելութիւն մը, եւ ատոր փոխարէն դրականի նկատմամբ յամառ պաշտամունք մը երբեմն մեզ կ'առաջնորդեն սխալ հետեւութիւններու: Եւ այն ատեն չենք անդրադառնար թերեւս թէ ծոյլերը պէտք ունին աշխատասիրութեան եւ ատոր փոխարէն, աշխատասէրներն ալ՝ քիչ մը ծուլութեան:

Ռ. Հ.

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ
ԱՌԹԻՒ
«ՅԱՌԱՋ»
ՆՈՒԻՐԵՑԷ՛Ք

LIVRES RECUS:

« L'ARMENIE, L'AZERBAIDJAN ET LA GEORGIE ».
de l'Indépendance à l'Instauration du pouvoir soviétique 1917 - 1923
par SERGE AFANASYAN
Ed. L'Harmattan

ԱՆԱՏՕԼՈՒ

Գրեց՝ ԳՐ. ՏԱՐՕՆԵԱՆ

Խեղճ գիւղացին, շատ գոհ որ առանց վճարելու կրնայ վերցնել՝ տան անհրաժեշտ իրերը, կը գնէ առանց հարցնելու. իսկ հաշիւները՝ Աստուած եւ նպարավաճառը միայն գիտեն. անգրագէտ գիւղացին ի՞նչպէս կրնայ հաշիւ առնել, եւ այսպէս, դեռ հունձքը չծախած՝ անոր արժէքը՝ յաճախ աւելիով, նպարավաճառին պարտական կը մնայ, իրականին մէջ չնչին գումարի մը փոխարէն:

Նպարավաճառի խանութէն զատ, կայ ուրիշ սրահ մը, եթէ կարելի է սրահ կոչել այս օջլոտ, աղտոտ ու մխոտ ախոռը: Ամառ կամ ձմեռ, անգործ կամ աւելի ճիշդ՝ ծոյլ մարդիկ, կը լեցուին այդտեղ եւ իրենց ձանձրոյթը փարատելու համար, տեսակ – տեսակ խաղեր եւ մանաւանդ գրաւներ կը բռնեն՝ շաքար, հէլվա կամ սիկարէթ: Սա իսկական համաճարակ մըն է, երկրին մէկ ծայրէն միւսը: Այս սրահը, անոնք ռամկական սրամտութեամբ մկրտած են.- «Հանրային հիւանդանոց»: Թուրքը կրքոտ ժողովուրդ մըն է, եւ այս խաղերն ու գրաւները միշտ լաւ չեն վերջանար. չնչին բան մը, ծուռ նայուածք մը կամ անտեղի խօսք մը՝ եւ ահա պոռչտուքն ու կռիւը ծայր կու տան, որ շատ անգամ մինչեւ արիւնահեղութիւն կրնայ տանիլ. մին դանակը կը քաշէ, կամ միւսը կը կրակէ, եւ ահա՝ մահացու ատելութիւնը կը տեղաւորուի երկու ընտանիքներու մէջ, որ երբեմն սերունդներ կը տեւէ: Նմանօրինակ դէպքեր շատ սովորական են մեր գիւղերուն մէջ, կը գրէ Մաքալ, եւ կը պատմէ գիւղացիներու առօրեայէն՝ ողբերգական կամ ծիծաղելի շատ մը դրուագներ: Զարմանքէն ապշած, ընթերցողը չի գիտեր թէ պէտք է լալ, թէ խնդալ. օրինակ մը տալու համար՝ երկու դէպքեր.-

«Այդ օր, Մէհմէտ եւ Հասան տոմինօ կը խաղային, առանց մոռնալու իրենց սովորական վէճերն ու հայհոյանքները: Խօսքը կը դառնար սնտուկներու վրայ. պէտք է ըսել որ՝ երկու հերոսները մէյմէկ սնտուկ շինել տուած էին, նոյն արհեստաւորին եւ նոյն չափերու վրայ: Ո՛չ, կ'ըսէր Մէհմէտ, իմ սնտուկս աւելի բան կ'առնէ քուկինէդ. ո՛չ, կը պոռար Հասան, իմս ա՛լ աւելի բան կ'առնէ: Ո՛չ, իմս, ո՛չ, ես քու կինդ... ո՛չ ես քու մայրդ...: Գրաւի կու գամ մէկ քիլօ շաքարի. եթէ կը բռնէ՝ հրամմէ: Մթնոլորտը կը լարուի եւ ահա բոլոր ներկաները կը հաւաքուին երկու հերոսներուն շուրջը, ըստ սովորութեան, երկու հակամարտ խումբեր կը կազմուին: Պոռչտուքը կը շարունակուի սրահէն դուրս ալ: Սնտուկները մոռցուած են, բայց կռիւը կը շարունակուի: Երախաները զիրար կը քարկոծեն, երիտասարդները կը կռուին, եւ յանկարծ՝ Մէհմէտի տղան կը կրակէ Հասանի տղուն վրայ, զայն ծանրօրէն վիրաւորելով: Այսօր Մէհմէտի տղան բանտն է, մինչ Հասանի տղան ծանր վիճակով, պառկած է հիւանդանոց: Ահաւասիկ երկու դժբախտներ եւ երկու ընտանիք՝ անվերջանալի ատելութեան թոյնով վարակուած:

Նուազ եղերական, բայց նմանօրինակ դէպքեր անհաշիւ են մեր գիւղերուն մէջ: «Հանրային հիւանդանոց»էն կ'ելլենք եւ կ'ուղղուինք դէպի նպարավաճառատուն: Հոն ալ խումբ – խումբ բոլորուած, վէգ կամ թուղթ կը խաղան: Ճէլալ գրաւի եկած է երկու բուռ աղ ուտել եւ քսան սիկարէթ ծխել մէկ անգամէն, բոլորն ալ միասին վառելով բերնին մէջ»: Օրն ի բուն բան մը չընելէն յոգնած մարդիկ, մեղկօրէն երկարած կամ ծալապատիկ նստած՝ օրը իրիկուն կ'ընեն: Յոգնած են նստելէն: Բայց ո՞վ պիտի երթայ աշխատելու, բան մը ընելու՝ տան օրապահիկը բարելաւելու համար: Անոնք զզուած են ամէն բանէ, մէջն ըլլալով՝ կեանքէն: Ճակատագրապաշտ են.- ինչ որ ըլլալիք է, պիտի ըլլայ. Աստուած մեզի ձմեռ կու տայ, բայց ետեւէն ալ ամառ կը բերէ: Ատոր համար, միայն նամազներու ժամանակ է, որ իրենց տեղերէն կը շարժին: Անոնց ժամերը կապուած շուքի երկարութեան հետ՝ որոշուած են հօճային կողմէ: Գիւղին մէջ ժամացոյց չկայ եթէ վարժապետը դիպուածով ժամացոյց մը ունենայ, և պնդէ թէ այս ինչ ժամն է, բոլորն ալ թերահաւատութեամբ կը խնդան: – Ի՞նչպէս կարելի է, «հէրիֆ», չես տեսներ՝ արեւը ուր է գացած: Ձեր այդ ալափրանկա գործիքները մեր ժամերը չեն տար: Այս գիւղերու մէջ, մայրամուտին՝ ժամը 12-ն է, հօճան այդպէս ըսած է, եւ անոնք որ չեն ընդունիր՝ անհաւատներ են պարզապէս, եւ եթէ պնդեն՝ իրենց փառքն ու պատիւն ալ կը կորսնցնեն:

(Շար. 5)

Հայկ. Գրական Կեանքը Աբխազիոյ մէջ

Աբխազիոյ հայ գրողներու խմբակը աւելի քան քառորդ դարու կեանք ունի : Գրական այդ կազմակերպութիւնը, որ այսօր 22 անդամ ունի, ստեղծուած է 1950-ական թուականներուն՝ երկրի գաւառներու պաշտօնավարող խումբ մը ուսուցիչներու՝ Արշաւիր Ջիղարեանի, Վազգէն Կանսուզեանի, Յակոբ Գուրունեանի, Անդրանիկ Բահարեանի, Իշխան եւ Հայկ Ռահանեանի եւ այլոց նախաձեռնութեամբ ու ջանքերով : Շուրջ 25 տարի խմբակին նախագահն է Արշաւիր Ջիղարեան : 1959-ին լոյս տեսաւ «Սեւծովեան այգաբաց» խորագիրը կրող ալմանաքը, ուր տեղ գտան խմբակին շուրջ հաւաքուած գրողներու գործերը :

Առաջին ալմանաքին յաջորդեց երկրորդը՝ «Շաւիղ» խորագրով (1962-ին) : Այնուհետեւ Սուխումիի մէջ յաջորդաբար լոյս տեսան՝ Արշաւիր Ջիղարեանի «Ծովի շունչը», Յ. Գուրունեանի «Հայրենի ծուխը», Ա. Բահարեանի «Միրկաթին», Ի. Ռահանեանի «Խաղաղութիւն» խորագրերով բանաստեղծութիւններու հաւաքածոները եւ այլ գիրքեր :

Գրական խմբակը սկզբնական շրջանին կ'ընդգրկէր նաեւ Կրասնոդարի՝ մասնաւորաբար Սոչիի, Ադլէրի, Լոոյի հայաբնակ վայրերու գրողները : Յետագային Սոչիի մէջ ստեղծուեցաւ հայ գրողներու առանձին խմբակ մը, որ ծանօթ է Երեւան հրատարակուած «Ձայն համշենական» խորագրով երկու ալմանաքներով : Անոնցմէ առաջինը հրապարակ ելաւ 1971-ին՝ Սերօ Խանզադեանի ընդարձակ յառաջաբանով, իսկ երկրորդին յառաջաբանը գրած է Պերճ Զէյթունցեան :

Աբխազիոյ գրական խմբակի անդամներէն երկուքը՝ Ա. Ջիղարեան եւ Յ. Գուրունեան, Խորհ. Միութեան Գրողներու Միութեան անդամ են : Առաջինը հինգ գիրքերու հեղինակ է, երկրորդը՝ տասներկու (այդ կարգին նաեւ վրացերէն թարգմանուած հաւաքածոյ մը) : Ա. Բահարեան հրատարակած է երկու հաւաքածոներ : Թիֆլիսի «Մերանի» հրատարակչականը կը պատրաստուի հրատարակել անոր երրորդ հաւաքածոն : Մէկական գիրք լոյս ընծայած են Իշխան Ռահանեան, Լիւդվիգ Բիւլեան, քանամեայ Արտաւազդ Սարեցեան : Իրենց անդրանիկ հաւաքածոները տպագրութեան յանձնած են Վազգէն Կանսուզեան, Արտաշէս Գրբաշեան, Յովհաննէս Թարոսեան, իսկ Իշխան Ռահանեան ընթերցողին կը ներկայանայ երկրորդ հաւաքածոյով մը : Խմբակի գործօն անդամներէն են Ժորա Էրուքեան, Պօղոս Փաշայեան, Վոլոդիա Վարդանեան, Ղեւոնդ Դովաջեան, Հայկ Ռահանեան, Արամ Կանսուզեան, Արամ Ասլանեան եւ ուրիշներ : Իբրեւ հետաքրքրական երեւոյթ հարկ է նշել, որ վերջերս տեղի ունեցած Հայաստանի Գրողներու 8-րդ Համագումարին կը մասնակցէին նաեւ խմբակին պատուիրակները՝ Ա. Գրբաշեան, Ա. Սարեցեան եւ Ա. Կանսուզեան :

Այս տարի, Ապրիլին, խմբակի նախագահ ընտրուած է Յակոբ Գուրունեան : Տարուած աշխատանքներուն աւելի մօտէն ծանօթանալու նպատակով այցելեցի նաեւ Մերխէուլի գիւղը եւ հանդիպում ունեցայ խմբակի նախագահի տեղակալ Ա. Բահարեանի հետ : Սուխումիէն մօտ 15 քիլոմեթր հեռու գտնուող այս գիւղին մէջ կ'ապրին Հայեր ու Վրացիներ : Տեղւոյն Հայերը, որ առաւելաբար գաղթած են Տրապիզոն նահանգէն, Մերխէուլի բնակութիւն հաստատած են անցեալ դարու 90-ական թուականներէն : Գիւղի մեծութեան մասին պատկերացում տալու համար ըսենք, որ հոս կը բանին հայկական երկու միջնակարգ, վրացական եւ ռուսական մէկական դպրոց :

Զրոյցի ընթացքին Անդրանիկ Բահարեան յատկապէս շեշտեց, թէ խմբակի անդամներու ծրագրուած հանդիպումները տեղի կ'ունենան իւրաքանչիւր ամսուան առաջին Կիրակին, Սուխումիի Յովհաննէս Թումանեան հայկական միջնակարգ դպրոցին մէջ, որ տեղւոյն հայ մտաւորականութեան համար իբրեւ հաւաքավայր կը ծառայէ : Հանդիպումներու ընթացքին կը քննարկուին խմբակի անդամներու նոր լոյս տեսած գիրքերը, ինչպէս նաեւ անտիպ արձակ ու չափածոյ գործեր : Կարծիքներու փոխանակում կ'ունենան նաեւ մամուլի մէջ հրապարակուած տեսական - քննադատական յօդուածներու շուրջ : Յաճախ կը կազմակերպեն մէկ բանաստեղծութեան եւ մէկ պատմուածքի քննարկումներ : Հանդիպումներու նիւթ կը դառնան նաեւ Երեւան եւ Թիֆլիս հրատարակուող գեղարուեստական գործերը : Խմբակը հանդիպումներ կը կազմակերպէ հայաբնակ շրջաններու ընթերցողներու, աշխատանքի ու պատերազմի վեթերաններու, գրական ու մշակութային անուանի դէմքերու հետ : Հանդիպումներ ունեցած են Սիլվա Կապուտիկեանի, Գէորգ Էմինի, Բենիկ Սէյրանեանի հետ : Վերջերս քննարկած են աբխազ գրող Բագրատ Շինկուբայի «Գնացողներից վերջինը» վէպի հայերէն թարգմանութիւնը՝ հեղինակին մասնակցութեամբ :

Խմբակին կարեւոր օգնութիւն եւ ուղղութիւն ցոյց կուտայ Վրաստանի Գրողներու Միութեան հայկական բաժինը (Նախագահ՝ Բ. Սէյրանեան) : Խմբակի անդամներու գործերը լոյս կը տեսնեն բաժինին հրատարակած «Կամուրջ» տարեգիրքին, ինչպէս նաեւ «Սովետական Վրաստան» հայկական թերթին մէջ :

Խմբակին անդամները որոշած են պարբերաբար այցելել Աբխազիոյ հայկական միջնակարգ բոլոր վարժարանները (շուրջ երեսուն հատ) եւ հանդիպումներ կազմակերպել տեղւոյն վրայ գտնուող գրական խմբակներու հետ : Անոնց նպատակն է յայտնաբերել գրական հակումներ ունեցող շնորհալիներ եւ առնել խմբակին մէջ :

ՌՈԲԵՐ ՓԱՇԱՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԿԱՄՈՒՐՋՆԵՐ

Կարճ, շատ կարճ ժամանակամիջոցին աւարտեցաւ Հրազդան գետի վրայ Մասիս - Նուռնուս երկյարկանի նոր կամուրջի շինարարութիւնը : Անիկա Հայաստանի ամէնէն բարձր եւ իր տեսակին մէջ առաջին կամուրջն է : Նորակառոյցի երկաթուղային առաջին մասով կ'անցնի երկաթուղին, իսկ երկրորդ մասով՝ կառքերն ու մարդիկ :

Հայաստան հնագոյն եւ հազուագիւտ կամուրջներու երկիր է : Միջնադարուն մօտ քառասուն կամուրջ կառուցուած է : Անոնց մեծ մասը ներկայիս ալ տակաւին կանգուն է : Աշխարհի հնագոյն կամուրջներէն է Սանահինի միաթռիչք կամուրջը, որ կառուցուած է Դեբեդ գետի վրայ : Ան ներկայիս ալ ամուր է ու կանգուն եւ Ալավերդի քաղաքի տեսարժան վայրերէն մին : Ճարտարապետական կոթողը կառուցանել տուած է Իվանէ եւ Զաքարէ իշխաններու քոյրը՝ Վանենի թագուհին, ԺԲ. դարու վերջաւորութեան :

Կ'անցնին տարիներ ... Հայաստան կ'արշաւեն օտար հրոսակները : 1795-ին Աղա Մեհմետ խանը հուրի ու սուրի կ'ենթարկէ երկիրը, կ'աւերէ պատմական կոթողները : Պատմութիւնը կը վկայէ, որ Խանի խուժանը չկարենալով քանդել Հոյակապ կամուրջը՝ ստիպուած ոչնչացուցած է անոր խաչքարի այն մասը, որուն վրայ գտնուած է կառուցման թուականը :

Հին ու բանուկ է նաեւ Աշտարակի եռաթռիչք կամուրջը, որ պատմական մեծ արժէք կը ներկայացնէ : Անիկա կառուցուած է Քասախ գետի վրայ՝ ծիրանագոյն տուֆէ, 1664-ին : Երկարութիւնը 76,2 մեթր է : Մինչեւ հիմա ալ ժողովուրդը կը յիշէ ու կը պահպանէ կառուցանող վարպետի, քանաքեռցի Խոճա Փչաւի անունը :

Շարունակելով կամրջաշինութեան հայ վարպետներու դարաւոր աւանդութիւնները, Հայաստանի ճարտարապետներն ու ճարտարագէտները ստեղծած են ինքնատիպ նոր կամուրջներ : Հիացում կը պատճառէ 1945-ին կառուցուած «Յաղթանակի» կամուրջը Հրազդան գետի վրայ :

Հայ ճարտարագէտներու մտայղացումը աւելի հեռուն գնաց. 1958-ին, դարձեալ Հրազդան գետի վրայ, կառուցուեցաւ հոյակապ կամուրջ մը եւս՝ Հրազդանի մեծ կամուրջը, որ վերջերս նորոգուեցաւ : Հրազդանի մեծ կամուրջը ներկայիս Երեւանի կեդրոնը կը կապէ Աջափնեակ կոչուող թաղամասի եւ Հայաստանի արեւմտեան շրջաններու հետ :

Մօտ ատենէն Հրազդան գետը կը զարդարուի նոր ու գեղեցիկ կամուրջով մը եւս, որով Արաբկիր թաղամասը կը կապուի Դաւթաշէն թաղամասին :

Հայ վարպետներու աւանդութիւնները կը շարունակուին...

Ա. ԱՖԱՆԴԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԴԵԿՏ. 4 - 7)

ԱՇՈՏ ԳՐԱՇԻԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅԹ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Գրողներու Տունը տեղի ունեցած է բանաստեղծ Աշոտ Գրաշիի յիշատակին նուիրուած երեկոյթ մը, անոր ծննդեան 70-ամեակին առթիւ : Բանաստեղծը շուրջ քառասուն տարի ծառայած է հայ գրականութեան, լոյս ընծայած է տասնեակ մը հաւաքածոներ, որոնցմէ մաս մը թարգմանուած է նաեւ այլ լեզուներով : Ա. Գրաշիի քերթուածներէն շատեր երգի վերածուած են Արամ Խաչատրեանի, Առնօ Բաբաջանեանի, Ալեքսանդր Յարութիւնեանի եւ այլոց կողմէ :

×

ԵԴՈՒԱՐԴ ՄԻՐԶՈՅԵԱՆ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ՄԷՋ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Չեխ - խորհրդային Բարեկամութեան Միութիւնը պարգեւատրած է Հայաստանի Երաժիշտներու Միութեան նախագահը՝ Եդուարդ Միրզոյեան : Յիշատակի մետալը հանդիսութեամբ մը յանձնուած է իրեն Փրակայի մէջ, ուր հրաւիրուած էր երաժիշտը մասնակցելու չեխ - խորհրդային բարեկամութեան միամսեակին : Մլադա - Բոլեսլաւ քաղաքին մէջ Եդուարդ Միրզոյեան ներկայ եղած է այն երեկոյթին, որու ընթացքին այլ հեղինակներու կարգին մեկնաբանուած է իր համանուագը՝ լարաւոր նուագախումբի համար : Փրակայի Խորհրդային Գիտութեան եւ Արուեստի տունը տեղի ունեցած նուագահանդէսին «Տալիս» քառեակը մեկնաբանած է Միրզոյեանի Քառեակը :

×

ՆԿԱՐԻՉ ՊԵՏՐՈՍ ՄԱԼԱՅԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԿԻԵՒ

Կիեւի «Արսենալ» գործատան մշակոյթի պալատին մէջ բացուած է Պետրոս Մալայեանի անհատական ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են մօտ եօթանասուն գծագրական եւ նկարչական աշխատանքներ : Հայ նկարիչին գործերուն մէջ պատկերացուած են ուկրանացի աշխատաւորներու, գիտնականներու, երաժիշտներու, դերասաններու դիմանկարները, զորս նկարած է ան Կիեւ կատարած այցելութեան ընթացքին : Տեղական մամուլը գովասանքով արտայայտուած է Պետրոս Մալայեանի նկարչական արուեստին մասին :

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԴԱՍԱԼՔՈՒՄԸ

Նազար մօտեցած էր այն դրան, ուր քիւրտ բանակը պահակ կեցած էր : Հաճի Մուսայի գրաւած դիրքերն էին, որ կը պահէին ցեղապետներու ղօլամներն եւ քիւրտ պաշըպօզուքները : Այդ սահմանէն անդին կը տարածուէր Սպիտակ Ձիաւորի թագաւորութիւնը :

Հեռուէն հրացանի ձայներ կուգային, իսկ քրտական դիրքերը խաղաղ էին ու լուռ :

Մի քանի քիւրտեր կռուող ձիերուն կը մօտենային՝ իրարմէ զատելու համար : Անտարակոյս քրտական դիրքերէն շատ հեռու չէին :

Ան թերեւս քանի մը օր մնար քիւրտերու մօտ, մինչեւ որ առիթը գտնէր հայկական դիրքերու կողմն անցնելու համար : Նազար քալած, ապրած էր իր կեանքը առանց վախի, առանց կասկածի : Կեանքին մէջ կը վախնան անոնք, որ կատարեալ չեն. Նազար վերացած իր երգերով՝ երկիւղն ինչ է չէր գիտեր : Ան գիշերով անցած էր ամայի անտառներէն, կեցած էր աւազակներու թաքստոցներուն առջեւ, բախած էր անոնց դռները եւ վայելած էր անոնց աստղնջականութիւնը : Անոր երգերու ազդեցութեան ներքեւ վագրի նայուածքով աւազակի աչքերը միւռոնի կակուղութիւն առած էին : Այդպէս էին Աշուղ Նազարի երգերը, աւելի հզօր, քան արեւը դեռ նոր ցանուած արտին վրայ : Ան չէր վախնար մահէն, որովհետեւ իր մէջ կը զգար յաւիտենականութիւնը, որուն մաս կը կազմէին իր յօրինած երգերը, - երգերը բարիին, գեղեցիկին, ուժին, Զէյնապին ու Սպիտակ Ձիաւորին : Անոր համար սովորական չէին տերեւներու շշուկը, արեւի կտորը, որ իր ձեռքին ու ճակատին վրայ կ'իյնային : Ան կը խօսէր ծանօթին թէ անծանօթին, իր շուրջ կը զգար մարդը, յաւիտենականութեան մաս կազմող մարդը :

Աշուղ Նազար ու Վարդան ապառաժներուն մէջէն դէպի վեր կը յառաջանային, երբ կռուող ձիերը զսպող քիւրտերէն մէկը ձայն տուաւ եւ ձայնը արձագանգ առաւ հովերուն հետ հովիտներուն մէջ :

- Հէ՜յ, ո՞վ կայ :

Յետոյ մի քանի պահակ քիւրտեր՝ կարծես ճեղքուած ապառաժներէն յանկարծ դուրս ելած՝ իրենց ձիերը դէպի վար շտկեցին :

Ապառաժներուն մէջ ձայները հետզհետէ շատցան : Քիչ առաջ այնպէս կը թըւէր, թէ մարդ չկար եւ հեռուէն կ'երեւէին ձիերու կռիւը զսպող մի քանի քիւրտեր միայն :

Քիւրտերը հեռուէն, մօտէն իրարու ձայն տուին : Ձայնը գնաց դիրքէ դիրք, ուր չկար կռիւ : Քիւրտերը դիրքերուն մէջ կը խօսէին, կը վիճէին : Վէճի առարկան Սասօն էր, Սարը պինդաշէն, Հաճի Մուսայի պարտութեան պատճառները :

Հովտին մէջ Աշուղ Նազարի շուրջ քիւրտեր հաւաքուեցան : Լուրը տարածուեցաւ, որ Նազար Ջրաւանէն կուգար : Քիւրտերը շատցան Նազարի շուրջ : Անոնք վստահ էին, որ Սասօն բռնուած չէ. հեղ մը որ Գարատաղի լեռներուն մէջ կինար, Սուլթանի բանակները այլեւս չպիտի կրնային հասնիլ անոր վայրենի ուժին :

Խալիլը ... Քիւրտերը կը սիրէին յաճախ անոր անունը տալ : Նորէն վէճ : Խօսքերը հետզհետէ կը տաքնային, երբ մօրուսաւոր տարեց քիւրտ մը մէջ ինկաւ : Ցուցամէջն անոր ձեռքերը կը դողային : Կերպով մը կ'ուզէր դադրեցնել վէճը տան նահապետի մը մտահոգութիւնով : Բարձր ձայնով մը խօսեցաւ Աշուղին, որ երգ մը երգէր :

- Երգ մը, երգ մը, - շատցան ձայները :

Աշուղ Նազարին կուռ դիրքերուն մօտ ըլլալը այնքան բնական երեւցաւ անոնց, որքան ծառ մը կամ գեղեցիկ առու մը,

Ու Նազար սկսաւ երգել. -

Պէգիրկէն եմ ճարվան չունիմ...

(Շար. 461)

(Շար. Ա. էջէն)

կանով ամբողջական արուեստագէտ, Ռուլօ իր դրոշմը դրաւ թատերական բեմադրութեան վրայ: Ծնած Պրիւսէլ, ֆրանսացի ընտանիքի մը ծոցը, թատերական ասպարէզը կը սկսէր 18 տարեկանին, որպէս դերասան եւ բեմադիր: Ապա՝ Տիւլէնի մօտ, ուրկէ պիտի անցնէր Փիթոյէֆներու: Իր հանրածանօթ եւ եզակի բեմադրութիւններն են, ի մէջ բազմաթիւ այլոց՝ «Սալէմի վհուկները», «Թէիւէլի սիրահարները»: Վերջինն է՝ Թէրէզ Ռաքէն, զոր պատրաստած էր հազիւ երկու ամիս առաջ: Յաջորդաբար ամուսնացած էր՝ Թանիա Պալաշովայի, Կալի Սիլվիայի, Ֆրանսուազ Լիւկան - եըի, հուսկ՝ Ֆրանսուազ Քրեմիէօ: Շրջանի մը մէջ, ուր լաւագոյնի ձգտումը կը մարի, խստապահանջ աշխատանքը կը դադրի անհրաժեշտութիւն մը նկատուելէ, իր տուած փառաւոր դասով Ռ. Ռուլօ պիտի մնայ մեծ վարպետ մը, մեծագոյներու դասակարգէն, մէկը անոնցմէ որոնց շնորհիւ ժամանակակից ֆրանսական թատրոնը եղաւ ինչ որ է:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ երաշխաւորագինի փոխարէն ազատ արձակուած են «առանց սահմանադրուխի բժիշկներ»ու երկու անդամները, ֆրանսացի բժիշկ մը եւ հիւանդապահուհին, որոնք ձերբակալուած էին արեւելեան Թուրքիա, երբ կը փորձէին Իրան մտնել: Ամբաստանուած էին «անջատողական» (քրտանպաստ) քարոզչութեան եւ դեղի մաքսանենգութեան համար: Պիտի դատուին Դեկտ. 18-ին: 5 ամիս եւ 10 օր բանտարկութեան դատապարտուած էին արդէն Տիարպէքիրի դատարանին կողմէ ու փոխադրուած Պոլիս, Սաղմալըճլար բանտը:

ՇԻՐԱԶԻ (Իրան) մէջ Խոմէյնիի ներկայացուցիչ Այաթոլան՝ Տասթղայէպ սպաննուած է մահափորձի մը ընթացքին, որ 15 զոհեր պատճառած է:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ամէն կողմը եղեռնափորձ եւ ջարդ կը բազմանան, ըստ Մոնտի Թղթակցին, որ կ'աւելցնէր, Ուրբաթ իրիկուն թէ ասոնց վրայ կը բարդուին հայկ. սպառնալիքները: Լիւսիէն Ժորժ կ'արձագանգէ ԱՍԱԼԱյի մամուլի սատուլիսին ու կ'ըսէ թէ Դիմիտրի Կիորկիու, որ ազատ արձակուած էր ֆրանսական իշխանութեանց կողմէ, յայտնած է թէ կը կոչուի՝ Մելքոնեան:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ վերադարձաւ Լիզպոնէն կատարեալ համաձայնութիւն մը հաստատելէ ետք Փորթուկալի հետ: Ֆրանսա զօրավիգ պիտի ըլլայ Փորթուկալի անդամակցութեան՝ Եւրոպայի Հասարակաց Շուկային մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը, շնորհակալութեամբ ստացած է Նուպար Էսկիճեանի մահուան քառասունքին առթիւ.— Այրի Տիկին Էսկիճեան 200, Կարպիս Այվազեան ընտ., Գրիգոր Նաճարեան 100-ական Գրիգոր Քէնտիրեան ընտ., Տէր եւ Տիկին Ազարեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Կիւզէլեան Տէր եւ Տիկին Զաքարեան 50-ական, Անթուան Սվազլեան 70 Ֆ.:

Վահան Խալօղլուեանի մահուան քառասունքին առթիւ.— Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Խալօղլուեան, Այրի Տիկին Ամալիա Յակոբեան, Ոմն 100-ական, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Արսլանեան, Արսլանեան եղբայրներ 50-ական Ֆ.:

Յովհաննէս Տիրիկեանի մահուան քառասունքին առթիւ.— Այրի Տիկին Զապէլ Տիրիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Քէլէշեան, Նշան Թէպոյեան (Վալանս) 100-ական, Տէր եւ Տիկին Փիրեան 200, Կիրակոսեան եւ Տօլապճեան ընտանիքներ 50 Ֆ.:

×

Վիէնի Հայ Ազգային Միութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Ֆ. Պր. Անդրանիկ Թորոսեանէ, իր սիրեցեալ հօր՝ Հրանդ Թորոսեանի մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ:

×

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, ի նպաստ իր դպրոցին.— Յարութիւն Մաչոյեան 100 ֆրանք իր ապաքինման առթիւ, Տիկին Աստղիկ Գազանճեան 70, Տիկին Գալուստեան 200, Տիկին Գուկոյեան 100 Ֆ., Տիկին Գուկոյեան 100 Ֆ.:

ՃՇԴՈՒՄ.— Պր. Քղէլեան նուիրած է 100 Ֆ. (ոչ՝ 50):

Այրի Տիկին Մէրի Չէքմէեան եւ զաւակները, սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն՝ իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳԵՂԱՄ ՉԷՔՄԷԵԱՆԻ

(ծնած 1899-ին, Տէօրթ - Եօլ)

արկածալի մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 9-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի՝ այս Չորեքշաբթի, Դեկտ. 16, ժամը 13.45-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

×

Mme. Vve. Kegham Tchekmeyan et ses enfants ont la profonde douleur de vous faire part du décès accidentel de leur époux et père

KEGHAM TCHEKMEYAN

(né en 1899, à Deurt - Yol)

survenu le 9 Décembre, 1981.

Les obsèques auront lieu le Mercredi, 16 Décembre, à 13h.45, en l'Eglise arménienne St. Jean - Baptiste, 15, Rue Jean - Goujon — Paris 8°.

Ընտանիքը, զաւակները եւ բարեկամները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն՝

ԿԱՅԾԻԿ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

նախապէս Փարիզ հաստատուած, յետագային՝ Սպանիա, յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Մատրիտ, 58 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Դեկտ. 17, ժամը 13.45-ին Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանթէօ - քոմինալի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ.— Պր. Պետրոս Պալեան եւ զաւակները՝ Սիրվարդ եւ Ժորժ Հատար (Ամերիկա), Պօղոս եւ Ժիրայր Պալեան (Ամերիկա), Թիթեռ Բայէլեան ընտանիք (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Պօղոսեան (Ամերիկա), Այրի Տիկին Եղիսաբէթ Շամշոյեան եւ զաւակները (Ֆրէզնօ), Պր. Սարգիս Շամշոյեան (Ֆրէզնօ), Այրի Տիկին Անահիտ Չէքօյեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Այրի Տիկին Մէրի Բայէլեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Էքինճեան եւ զաւակները (Լիոն), Թաշճեան ընտանիքները, կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Դեկտ. 20-ին, յետ պատարագի, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին, իրենց կնոջ, մօր եւ ազգականին՝

ՃՈՒՀԱՐ ՊԱԼԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Շամշոյեան)

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ ՀԻՄՆԱՐԿԷՔԻ

30-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Եկեղեցւոյս վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ, Կիրակի, Դեկտ. 20-ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ հիմնարկէքի 30-րդ տարեդարձին առթիւ, կը մատուցուի եպիսկոպոսական հանդիսաւոր Պատարագ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ Արեւմտ. Եւրոպայի Կաթ. Պատուիրակ

Այս առթիւ, կը կատարուի նաեւ՝ ուրարի տուչութիւն: Սերովբէ Արք. ուրար կրելու իրաւունք կը շնորհէ եկեղեցւոյս սատարողներէն՝ Իսահակ Տէլիճէեանի, Սարգիս Տօնապետեանի եւ Սահակ Սուքիասեանի:

Երգեցողութիւնը կը կատարուի՝ եկեղեցւոյս «Կոմիտաս» Երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Սիրով կը հրաւիրուի Լիոնի եւ շրջանի Հայութիւնը, ներկայ գտնուելու սոյն արարողութեանց:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՀԻԷՌ (Վառ).- Տէր եւ Տիկին Ե. Միքայէլեան 160 Ֆ. կը նուիրեն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԳՈՒՐՊԸՎՈՒԱՅԷՆ՝ Ներսէսեան ընտանիքը, Գեղամ Քէրէսթէճեանի մահուան քառասունքին առթիւ՝ 150 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

AMICALE - ESSAYAN

APPEL AU JEUNES

VENEZ NOMBREUX

Au Réveillon de Noël

JEUDI, 24 DECEMBRE

118, Rue de Courcelles, Paris 17ème

au Centre Culturel Alex Manoogian

de 23 h. à l'Aube

ENTRE 30 F.

Ճ Ա Շ ՝ ժամը 20.30-ին

Մասնակցութիւն 120 Ֆ.

Ապահովեցէք անցագիրերնիդ

Հեռաձայնել առաւօտեան 7 - 10

372. 04. 20

DISQUES VOGUE

Sous la Direction de ARA BARTEVIAN

MESSE ORATORIO en Fa Mineur

A la Mémoire des Victimes du Génocide Arménien de 1915

Enregistrement réalisé par RADIO - FRANCE

en 20 Parties, deux Disques Stéréo 80 F.

Ø *CHANTS et DANSES FOLKLORIQUES, Chœurs et Orchestre.* N° 526-527-516-199-517-182

Ø *12 DANSES ARMENIENNES* — N° 530211

Ø *LEGENDES D'ARMENIE* — N° 530240

Ø *CHANTS ROMANTIQUES* — N° 30152

Ø *OEUVRES SYMPHONIQUES* — N° 20176

Ø *AU FIL DES SONGES* — N° 714

Ø *TRIOS* — N° 790

Ø *MESSES d'Après KOMITAS* — N° 451

Ø *EKMALIAN* — N° 442

Ø *TRESORS DE LA LITURGIE ARMENIENNE* — N° 454 (Prix 40 F.)

En vente chez l'Auteur; 14,, Rue Petit - Paris — Tél.: 208. 99. 22

A Marseille: Centre Culturel; 14, Rue St. Basile et Eglise du Prado.

Envoi contre remboursement — Frais en sus

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris

Commission Paritaire: N° 55935

CONFÉRENCE

Organisée par le Comité de Paris de l'U.G.A.B.

Mercredi, 16 Decembre, à 20h.30

au Centre Culturel Alex Manoogian

118, *Rue de Courcelles, Paris* 17e

Prendra la parole (en arménien)

Le Prof. LUDWIG MIRZOYAN

Vice-Directeur de l'Observatoire de Buragan

Sur le thème:

« LE DEVELOPPEMENT SCIENTIFIQUE EN ARMENIE »

« ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ՄԱՅՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ՄԷՋ »

Entrée libre

ARMÉNIE

Départ de PARIS, LYON et MARSEILLE

JOUR DE L'AN ET NOEL à Erévan

DU 26 DÉCEMBRE AU 8 JANVIER

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:

LEVON BAGHDASSARIAN

SABERATOURS

31, rue d'Argenteuil

75001 PARIS

tél. 261-51-13

M° Pyramides

A LYON:

VAROUJAN SARKISSIAN

SEVAN VOYAGES

48, Cours de la Liberté

69003 — LYON

Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:

JACQUES CHELELEKIAN

WASTEELS

87, La Canebière

13001 — Marseille

Té.: (91) 95. 90. 12

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պանթէօ - Քաշանի մասնաճիւղը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Հինգշաբթի, Դեկտ. 17-ին, սովորական հաւաքատեղին, ժամը 21-ին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՏԷՍԻՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԸ

կը ներկայացնէ՝

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷի

«ՆԱՄՈՒՍԸ»

Բեմադրութեամբ՝ Վահէ Չէքեանի

Տարազներ եւ յարդարում՝

Կապրիէլ տը Սորասի

Կիրակի, Յունուար 17, ժամը 15-ին

Վիլէօրպանի Մշակութային կեդրոնին մէջ

Centre Culturel de Villeurbanne

234, Cours Emile Zola

Տոմսերը կը վաճառուին՝

Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
16
MERCREDI
16 DÉCEMBRE
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F. 50

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.062 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 57e ANNÉE — No 15.062

ԼԵՀԱՍՏԱՆ

ՀԱԿԱՅ ՑՈՅՑ՝ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԿԸ ԲԱՑԱԿԱՅԷԻՆ՝ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՍԷ - ԺԷ - ԹԷ-Ն

ՏԵՂԻՈՅՆ ՎՐԱՅ՝

ՈՐՈՇ ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՍԿՍԱԾ Է ՁԵՒ ԱՌՆԵԼ

ԲԱՅՑ ՅՍՏԱԿ ԼՈՒՐԵՐ ՉԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Փարիզէն սկսեալ մինչեւ գաւառի գրեթէ բոլոր քաղաքները, ի մասնաւորի Մարսէյլ, տպաւորիչ ցոյցեր տեղի ունեցան բողոքելու համար Լեհաստանի պետական «զինուորական հարուածին» դէմ եւ զօրավիգ կենալու լեհ ժողովուրդին։ Այս ցոյցին նախաձեռնութիւնը ըստանձնած էին Սէ - էՖ - Տէ - Թէ-էն զատ՝ Բանուորական Ուժը (էՖ - Օ), քատրերը, (Սէ - Ժէ - Սէ), Սէ - էՖ - Թէ - Սէն եւ Ֆէնը։ Կը բացակայէր համայնավար կուսակցութիւնը եւ Սէ - Ժէ - Թէն ալ կը մերժէր իր մասնակցութիւնը բերել։ Այս դիրքորոշումը այնքան վրդովում կը պատճառէր, (ըստ երեւոյթին դեռ բարեմիտներ կան...) որ Մառշէ եւ Սեկի կը ստիպուէին «բացատրութիւն» տալ՝ շարքերուն եւ ժողովուրդին։ Ժորժ Մառշէ կը յիշեցնէր որ Լեհերը իրենք պէտք է գտնեն իրենց հարցերուն լուծումները եւ պատասխանատու դիրքը կ'ըլլայ ոչինչ ընել որ խանգարէ այդ խաղաղ ելքին փնտռտուքը։ Գալով Սեկիի, չէր վարաներ սպառնալ Սէ - Ժէ - Թէի այն անդամներուն, որոնք հակառակ հրահանգին երթային մասնակցելու։ Պարզապէս կը հասկցնէր թէ կրնան հեռացուիլ (արդարեւ բազմաթիւ մասնաճիւղեր եւ անհատներ որոշած էին մասնակցիլ, դէմ ըլլալով Սէ - Ժէ - Թէի բռնած դիրքին)։ Սեկի յստակ կարծիք չունի պատահածին մասին քանի որ, կ'ըսէ. «կարելի է ցաւիլ կամ հաւանութիւն տալ ազգ. փրկութեան զինուորական խորհուրդի մը ստեղծման համար բայց կը մնայ որ ատիկա կը պատահի Լեհաստանի ներքին գործերուն մէջ» (հետաքրքրական է անշուշտ որ երբ նոյնը լատին Ամերիկա պատահի, կը դադրի ներքին հարց ըլլալէ...)։ Սեկի բարկացած է նաեւ որովհետեւ գործատէրերը որոշեր են ազատ արձակել իրենց պաշտօնէութիւնը ... ատիկա «խաղ» մըն է ուրեմն։

Ցոյցը տպաւորիչ էր թէեւ միջադէպեր պատահեցան ձախի եւ աջի միջեւ։ Ծայրայեղ ձախեր մանաւանդ անընդունելի կը գտնէին ժիսքարտիէններու կամ Հ. Հ. Հ.ի մասնակցութիւնը։ Երբ ատոնցմէ ոմանք կ'առարկէին թէ «իրաւունք ունինք ցոյց ընելու, դեմոկրատ եղէք», պատասխանն էր՝ «փաշօները՝ Չիլի» կամ «Շիրաք Փինոշէի ընկերն է, չէք կրնար ցոյց ընել մեզի հետ»։

Հարցը սակայն ուրիշ տեղ է, այսինքն՝ Լեհաստանի մէջ։ Ստոյգ լուր կարելի չէ առնել քանի որ երկրին բոլոր յարաբերութիւնները խզուած են արտասահմանի հետ եւ հատուկենտ լուրեր կը հասնին սակաւաթիւ ճամբորդներու միջոցաւ։ Մնացեալ լուրերը՝ պաշտօնական են, այսինքն լեհական ձայնասփիւռէն եւ սակայն այդ պաշտօնական աղբիւրներն իսկ կը խոստովանին թէ որոշ ընդդիմութիւն մը կայ «չհասկցողներուն» կողմէ։ Երեք գործատուն գրաւուած է. կ'ըսուէր նոյնիսկ թէ երկրին պողպատի մեծագոյն գործատունը գրաւուած է։ Թռուցիկներ ալ ցրուած են ընդհ. գործադուլի հրաւիրելու համար բոլոր բանուորները Սոլիտառիթէի կողմէ։ Ոչինչ կ'ըսուի սակայն Վալեզայի մասին։ Կը կարծուի թէ կը բանակցի զինուորականներուն հետ, բայց յստակ չէ։ Բաներ մը ըսած է թէ «Լէք Վալեզայի հանդէպ հարկ եղած յարգանքով կը վարուին»։

Յիշենք, որ Լեհաստանի եկեղեցւոյ պետը՝ գերպ. Կլեմպ դատապարտած էր այս «հարուածը» կիրակնօրեայ իր քարոզին մէջ։ «...Պատերազմական վիճակը նոր եւ խիստ օրէնքներու վիճակ մըն է, որոնք կը դադրեցնեն քաղաքային ազատութիւնները։ Իշխանութիւնը այլեւս տիպարը չի ներկայացներ, գոնէ մեծամասնութեան համար։ Պատերազմական վիճակի պայմաններուն մէջ, մտիկ չըլնել իշխանութեանց որոշումներուն կրնայ պարտադրանքով հնազանդութեան առիթ տալ, մէջն ըլլալով արիւնահոսութիւնը, որովհետեւ իշխանութիւնները զինեալ ուժ ունին»։ Ու եզրակացութեան մէջ, գերպ. Կլեմպ իմաստութեան կը հրաւիրէ, նոյնիսկ «ի գին նախատինքներու»։ Կ'ուզէ կեանքեր փրկել, վասնզի «աւելի մեծ բարիք չկայ քան՝ մարդկային կեանքը»։

× Մոսկուա, ի վերջոյ, չկրցաւ պահել իր գոհունակութիւնը եւ ազդարարութիւն մըն ալ ըրաւ Արեւմուտքի որ «դուրս մնայ այս զուտ լեհական հարցէն»։

× Սպանիոյ համայնավար կուսակցութիւնն ալ դատապարտեց ինչ որ կատարուեցաւ Լեհաստանի մէջ մինչ Փորթուկալի համայնավար կուսակցութիւնը իր օրհնութիւնը կուտար։

× Հռոմի Ս. Պետրոս հրապարակին վրայ տասը հազար երիտասարդներ հըսկում կատարած են Երկուշաբթիէն Երեքշաբթի լուսնալիք գիշերը եւ պահ մը նոյնիսկ Պապը եկած է, պատգամէն իր յուզումը յայտնելու համար։

× Արեւմտեան Գերմանիոյ նախարարապետը՝ Շմիտ չեշտած է որ Պոն հաւատարիմ կը մնայ ոչ - միջամտութեան քաղաքականութեան։

× Սոլիտարիթէի կարգ մը ղեկավարներ, որոնք ձերբակալուած չեն, թիւ 1 զեկոյց մը հրապարակած են, ուր հրաւէր կարդացուեր է ընդհ. գործադուլի, որպէս՝ պատասխան բիրտ ուժին, կ'ըսուի. – «Ոչ մէկ սենտիքա, ոչ մէկ կազմակերպութիւն կրնան անպատիժ թողուլ իրենց ղեկավարներուն դէմ հալածանքը եւ քաղաքացիներու ազատութենէ դրկումը»։

× Ֆրանսական հեռատեսիլի Բ. եւ Գ. կայանները յատուկ յայտագրեր սփռեցին, ուր փարիզաբնակ կամ այցելութեամբ Փարիզ գտնուող Լեհեր բուռն արտայայտութիւններ ունեցան։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ նախարարապետը հիւանդանոցէն (ուր կը դարմանուէր ազդրի բեկումի հետեւանքով) յանկարծ ելած ու շիտակ Քնեսէթ գացած է (Խորհրդարան) քուէարկել տալու համար Կոլանի գրաւեալ հողին կցումը, ինչ որ եղած է։ Պատճառաբանութիւնը այն է որ ռազմագիտական շատ կարեւոր դիրք մըն է երկրին համար։ Արաբ աշխարհը վրդովուած է։ Սուրիա ապահովութեան Խորհուրդի արտակարգ նիստ կ'ուզէ, Ամերիկա ալ կ'ըսէ թէ այս միակողմանի որոշումը դէմ է միջազգային իրաւունքին։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Թուրքը Ցուցախաբ է՝ Ֆրանսայէն...

Առջի օր, արձագանգած էինք Թրքական բողոքին (տես՝ «Յառաջ» Դեկտ. 12/13)։ Ստորեւ Թրքական մամուլի տուած մանրամասնութիւնները, այս առթիւ։ Կառավարութեան բանբեր՝ պետական նախարար Իլհան Էօզթրաքի միջոցաւ պաշտօնական հաղորդագրութիւն մը հրապարակուած է (Հիւրրիյէթ եւ Միլլիյէթ, Դեկտ. 11), ուր կ'ըսուի ի մէջ այլոց. –

«Հոկտ. 25-ին, Հռոմի Թրքական դեսպանատան Բ. գրագիրին՝ Կէօքպէրք Էրկէնէքոնի դէմ կատարուած յարձակման հեղինակն ըլլալու առընչութեամբ՝ լուրջ կասկածներ գրաւող ԱՍԱԼԱյի անդամ Հայը, կեղծ անցագիր կրելու յանցանքով իր դատավարութենէն ետք, յետաձգումով չորս ամիս բանտարկութեան դատապարտուած եւ ազատ արձակուած է։

«Էրկէնէքոնի կողմէ չճանչցուած ըլլալով հանդերձ, այս անձը, 6 Հոկտ. մէջ, մէկ ուրիշի մը հետ՝ իբրեւ աքթիւիսթ ճանչցուած էր։ Արդէն, ենթակային իր թեւէն վիրաւորուած ըլլալն ու պայուսակին մէջ գտնուած Պէյրութ - Միլանօ օդանաւային տոմսակի մը գոյութիւնը, անոր՝ կատարուած այս յարձակման հեղինակն ըլլալը հաստատող, անհերքելի փաստեր էին։ Ֆրանսական ոստիկանութիւնն ալ, նմանապէս, միեւնոյն կասկածներն ունէր։

«Իր պատկանած կազմակերպութիւնն ալ նկատի ունենալով, իբրեւ արհեստական ոճրագործ համարուելիք անձի մը ազատ արձակումը, անոր՝ իր ստորին գործունէութիւնները շարունակելու առիթ ստեղծելով, թէ՛ Ֆրանսացի եւ թէ՛ իտալացի հասարակութիւնը պիտի անհանգստացնէ։ Մէկ կողմէն՝ ահաբեկչութեան դէմ պայքարելու ուղղութեամբ յայտարարութիւններ ընել, եւ միւս կողմէն ալ՝ վտահամբաւ չարագործներուն ազատ շրջագայութեան առիթ ստեղծելը՝ գրեթէ զանոնք քաջալերելու համահաւասար է, եւ՝ բոլորովին անտրամաբանական։ Ներկայ հարցին մէջ, շատ լուրջ կասկածներու նշաւակ դարձած այս Հային, գրեթէ վայրկեան մը առաջ երկրէն հեռացումով, գլխու փորձանքէ մը ազատելու բաղձանքը կարելի չէ չնշմարել։

«Մենք, Ֆրանսական Պետութիւնը, նման կրաւորականութեան մը դիմելու կարիք չունեցող՝ իբրեւ հզօր Պետութիւն մը կը ճանչնանք։ Այս իսկ պատճառով, մեր զգացած յուզումին՝ զարմանքն ալ կը միախառնուի։

«Ներկայիս, կը յայտարարենք թէ, նման հանդուրժողական դիրքաւորումներուն, ապագային՝ նոր աղէտի մը պատճառ դառնալուն պարագային, արարքին ամբողջ պատասխանատուութիւնը՝ այդ հանդուրժողութիւնը ցոյց տըւողներուն պիտի պատկանի»։

ՊԱՍՔԷԹ - ՊՈԼ
Հ. Մ. Ը. Մ. - ՖՐԱՆՍ
ԴԱՐՁԵԱԼ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանսի պասքէթպոլի խումբը, Կիրակի Դեկտ. 13-ին ալ տարաւ յաղթանակ մը - եօթներորդը - այս անգամ Սէ - ա. լ'Այ - լէ Ռոզի դէմ, այս վերջինին դաշտին վրայ 61-ի դէմ 70 կէտով։ Առաջին կիսախաղին արդիւնքն էր՝ 40 - 26, ի նպաստ Հ. Մ. Ը. Մ. - Ֆրանսի։

Օգտուելով իր խմբակին, Ա. Ա. ԷՍ Ֆրենի պարտութենէն, ընդհանուր դասաւորման Ա. շարքը ձեռք անցուց կօլ - ավերաժի շնորհիւ։

Մրցումները դադրած են մինչեւ Յունուար 10 Փորձերը կը շարունակուին (տես՝ Դ. էջ)։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՄԲԱՒԱՒՈՐ «ՎԱՆԵՑԻՆ»

Բոլոր Հայերը – այլ մանաւանդ վանեցիները – արդար վրդովումով դիտեցին, անկասկած, ֆրանսական հեռատեսիլի Ա. կայանի հաղորդումը, Շաբաթ Դեկտ. 12, ժամը 18-ին, խորագրըւած՝ «30 միլիոն բարեկամներ»։

Կենդանիներու նուիրուած այս յայտագրին կէսը կը վերաբերէր վանի ... կատուներուն. ու ի՜նչ լսեցինք, սփռումի սկիզբն իսկ «ձեռնհաս» տիկնոջ մը բերնէն, պարզապէս սա՝ վանի համբաւը շինողը, ոչ կղզիին գեղեցկութիւնն է, ոչ ալ լիճը, այլ՝ ... կատուն, որ ներկայացուեցաւ իբրեւ թուրք քաղաքացի։

Եւ մենք, այս առթիւ, յիշեցինք փոքրիկ *անեկդոտ* մը, որ պատահեցաւ «*Յառաջ*»ի խմբագրատունը, քանի մը ամիս առաջ։ Հոլանտա հաստատուած, թուրքահայրենասէր մեր բարեկամներէն մէկն էր, որ կը դիմէր մեզի «*ազգային*» նըկատուած հարցի մը համար։ Կ'ըսէր թէ իր մէկ կատուագէտ հոլանտացի ծանօթը, գիրք մը կը պատրաստէ կատուներու մասին ու այդ առթիւ իր ուսումնասիրած անգլիական մէկ հրատարակութեան մէջ, հանդիպեր է սա «այլանդակութեան»՝ վանի կատուները թուրք են։ Մեր բարեկամը վրդոված էր ու թախանձագին կը պաղատէր մեզմէ, որ փաստը գտնենք իրեն թէ վանի կատուները՝ հայ են։ Իրեն համար արժանապատուութեան հարց դարձած էր այս խնդիրը։ Դժբախտաբար, ցարդ գոհացում չկրցանք տալ իրեն, թէեւ անմիջապէս դիմեցինք վանեցի բարեկամի մը, յուսալով որ վանէն բերած իր փառաւոր կատուին ծննդեան վկայագիրը կրնայ հայթայթել մեզի կամ՝ ուղղակի կատուին դիմելով կրնայ բերնէն հայերէն մլաւում մը ապահովել...։

Չեղաւ։ Ուրեմն մէկ ճար կայ, հարցը «ազգայինէն» աւելի տեղական բնոյթ ունենալով, կը մնայ վանեցիներուն հայրենակցական գծով լուծել այս տագնապալից թնճուկը։

ԱՐՓԻԿ

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓԱՍ ԴԵԿՏ. 8 - 10)

«ԿՈՄԻՏԱՍ» ՔԱՌԵԱԿԸ

ՄՈԶԱՄՊԻՔԻ ՄԷՋ

Մոզամպիք գացած է Հայաստանի պետական «Կոմիտաս» քառեակը, կարգ մը նուագահանդէսներ տալու համար։ Մայրաքաղաք Մապութոյի մէջ տուած երեկոյթէն ետք տեղական մամուլը լայն բացած է իր սիւնակները գրուատելու համար խումբին վարպետութիւնը եւ մեկնաբանական արուեստը։ Քառեակը հանդէս եկած է Խորհ. Միութեան մէջ, Աւստրիա, Քանատա, Միացեալ - Նահանգներ, Ֆրանսա, Անգլիա, Իսլանտա, Նորվեկիա եւ Ճափոն ու արժանացած միջազգային համբաւի։ Նուագացանկին մաս կազմած են օտար երաժիշտներու գործերու կարգին նաեւ հայկական երաժշտութեան լաւագոյն նմոյշներ։ «Կոմիտաս» քառեակը հանդէս եկած է նաեւ Մոզամպիքի կարգ մը քաղաքներու՝ Պէյրա, Շօկուա, ինչպէս նաեւ ձեռնարկութիւններու եւ ուսումնական հաստատութիւններու մէջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Հայաստանի Գրողներու Միութեան կուսկազմակերպութեան, այսինքն՝ կուսակցական կազմակերպութեան կամ հաստուածին տարեկան հաշուետու ժողովը, գլխաւոր զեկուցաբեր ունեցած է Կուսբիւրոյի քարտուղարը՝ Մկրտիչ Սարգսեան։

Զեկուցաբերը նախ յիշեցուցած է, թէ Հայաստանի Գրողներու Միութեան վերջին՝ 8-րդ Համագումարին մանրամասն վերլուծումի եւ գնահատումի ենթարկուած են արձակն ու չափածոն, թատերագրութիւնն ու գրաքննադատութիւնը, անոնց արձանագրած յաջողութիւնները։ Յիշեցուցած է նաեւ, թէ արձակը վերընթաց ապահոված է, իսկ չափածոն շարունակած է հարստանալ նոր անուններով, ասելիքի եւ գրելաձեւի բազմազանութեամբ, ընդլայնած եւ խոր բովանդակութիւն ձեռք ձգած են թատերական յօրինումներուն տեսանկիւնները եւ ընկերային հարցերու ընդգրկումները, անոնց գեղարուեստական արտայայտութիւնները։ Գրողներու Համագումարը միաժամանակ հաստատած է, թէ գրաքննադատութիւնը դեռ չէ յաջողած ներկայացնել այն անհրաժեշտ որակը, որով կարելի պիտի ըլլար պատկերացնել, բացայայտել այժմու այնքան կարեւոր գրական կեանքը, անոր հոլովոյթը։ Մանաւանդ՝ իր իսկական արժէքին մէջ զետեղել զանոնք։ Այս՝ Համամիութենական ասպարէզ հանել։

Զեկուցաբերը երկար անդրադարձած է մամուլով բանավիճելու հարցին։ Հաստատելով, իրաւամբ, թէ բանավէճերը, ասուլիսները ոչ միայն կարեւոր են, այլեւ նոյնիսկ անհրաժեշտ գրական կեանքը զարգացնելու եւ վառ պահելու համար, Մկրտիչ Սարգսեան նկատել տուած է դատապարտելի կէտ մը. – այն թէ՝ իրենց քով (մեզ մօտ) քիչ կը պատահին լուրջ եւ միտումներէ ու ջղագրգռութիւններէ զերծ վէճերը։ Այս ուղղութեամբ մատնանշած է քանի մը օրինակներ վերջին ժամանակներէ՝ անուններ, խորագիրներ, հանդէսներ։ Արձանագրենք օրինակներէն մէկ քանին եւ զեկուցաբերին հաստատումը։ Վոպրոսի Լիտերատուր ամսագիրին մէջ լոյս տեսած մէկ հարցազրոյցը Ա. Մարչենկոյի եւ արձակագիր Հր. Մաթեւոսեանի միջեւ, Լիտերատուրնայա Գազետայի մէջ տպագրուած Ս. Կապուտիկեանի Հոդուախաչմերուկ զրոյց յօդուածը, որոնցում չհիմնաւորուած, վիճելի գնահատական է տրուած մեր մշակոյթի եւ գրականութեան որոշ անառարկելի մեծութիւններին եւ երեւոյթներին, կան ոչ ճիշդ ձեւակերպումներ։ (Գրական թերթին մէջ հրապարակուած տեղեկագրութիւնը չէ մատնանշած քննադատութեան թիրախ դարձած միտքերը)։ Եզրակացութիւն ։

Բանն այն է, որ մեր գրողներից ոմանք ասես իրենց դուրս են համարում քննադատութիւնից եւ որեւէ կազմակերպութեան առաջ հաշուետու լինելուց, իրենց արածի ու ասածի համար պատասխանատուութիւն չեն զգում, ամէն ինչի գնահատութեան չափանիշ են դարձնում իրենց ես-ը։

Զեկուցաբերը պահանջած է, որ գրական մամուլը բծախնդիր ըլլայ, ուշադիր ըլլայ գրաքննադատական նիւթերուն հանդէպ, գրական երեւոյթներուն նկատմամբ։

Միտքերու փոխանակութեան մասնակցած են ոմանց կարգին Հմ. Սիրաս, Մ. Կորիւն, Ս. Խանզադեան, Յովհ. Մելքոնեան եւ ուրիշներ։ Այս վերջինը՝ Յովհ. Մելքոնեան խիստ քննադատութիններ կատարած է անհանդուրժելի կեցուածքին մասին գրագէտներուն նկատմամբ։ Չէ ըսուած, թէ ի՞նչ ըսած է. միայն գրուած է հետեւեալը. – սակայն, իր փաստարկութիւնները խարխսխեց ոչ թէ գրականութեան ընդհանուր շահի, այլ իր անձնական, սուբեկտիվ նկատումների վրայ, անարդարացի մեղադրանքներ ուղղելով մասնաւորապէս Գարուն ամսագրի խմբագրութեան հասցէին։

Հայաստանի Գրողներու Միութեան Վարչութեան նախագահը՝ Վ. Պետրոսեան, Հայրենի գրականութեան լաւագոյն ստեղծագործութիւնները միութենական ընթերցողին ներկայացնելու հարցին անդրադարձած է։ Ասիկա չափազանց դժուար պրոցես նկատած է, սակայն արդէն իսկ կարելի է խօսիլ համերաշխ մթնոլորտի մը ստեղծումին մասին, աշխատանքի դետնին վրայ, Հայաստանի Գրողներու Միութեան եւ Մոսկուայի հրատարակչութիւններուն միջեւ։ Այս իրողութիւնը առիթ պիտի ստեղծէ, որ միութենական մամուլում աւելի ճշգրիտ գնահատական տրուի նաեւ մեր գրականութեան։ Պարզ է, որ այս ճիգին իրենց բաժինը պէտք է բերեն քննադատները ։ Դժբախտաբար, մեր քննադատները, չընչին բացառութեամբ, պասիվ են, չեն մասնակցում միութենական գրական ասուլիսներին։ Քննադատական միտքը անտարբեր է։ Անդին գրական մամուլը պատշաճ ուշադրութիւն չի դարձներ թարգմանական երկերուն վրայ՝ վերլուծումի, գնահատումի կամ նկատողութիւններու ճամբով։ Այս ուղղութեամբ, ան կարեւոր դեր վերապահած է Սովետական գրող հրատարակչութեան ռուսական ճիւղին եւ Լիտերատուրնայա Արմենիա ամսագրին։

Հաշուետու ժողովին բանաձեւն է եղած բաւարար՝ կուսկազմակերպութեան Բիւրոյի կատարած աշխատանքին նկատմամբ։

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

Հայկական Վաղեմի Մշակոյթի Գանձեր

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

———O———

Վիէննա գտնուելով, Ազգային Գրադարանի մուտքի ազդագիր մը հրապուրեց եւ յուզեց զիս, ծանուցանելով «Մխիթարեաններու հայկական ձեռագրեր Վիէննայի մէջ»։ Ազդագիրը կը ներկայացնէր 1000 թուականին Վասպուրականէն մագաղաթի վրայ գրուած Աստուածաշունչ մը, ձեռագիր մը՝ որ 1911-ին, Կարինէն (Էրզրում) զրկուած էր Մխիթարեաններուն։

Մտայ մեծ դահլիճը, որուն կեդրոնը սարքուած էր Մխիթարեաններու գիրքերուն ցուցահանդէսը։ Մխիթարեանները կը պահպանեն աշխարհի հայկական ձեռագիրներուն մէկ քառորդը, զորս մեծ զոհողութիւններով հաւաքած են դարերու ընթացքին։ Հայ գրականութեան հանդէպ իրենց ունեցած պաշտամունքը կը շարունակուի Մխիթար Սեբաստացիի կողմէ այս միաբանութեան հիմնադրութենէն սկսեալ։ Ծանօթ է որ Մխիթար Սեբաստացի (1676 – 1749), հայկական մշակոյթը նորոգելու ցանկութեամբ, 1701-ին հիմնած է Մխիթարեան Միաբանութիւնը, Վենետիկ։ Թարգմանած է իր դարաշրջանի արժէքաւոր գործեր, գրած է ճառեր, երգեր, շարականներ ։ Գրաբարը իբրեւ ԺԸ. դարու գրական լեզուի հիմք հաստատելու համար, 1730-ին կը հրատարակէ Գրաբարի քերականութիւն մը, իսկ յետոյ, Հայերէնի նոր քերականութիւն մը։ 1727 – 1749 տարիներուն կը հրատարակէ բառարան մը, զոր Լեւոն Պապը կը նկատէ «յաղթանակ մը բանասիրութեան մարզին մէջ»։ Իրապէս, Մխիթար եղած է հայ ժողովուրդի երկրորդ Լուսաւորիչը եւ հայ մշակոյթին առաքեալը։

Մխիթար Սեբաստացիի ծննդեան 300-ամեակին առթիւ, 1976-ին կազմակերպուեցաւ մինչեւ այժմ գոյատեւող հայկական հին ձեռագիրներու Վիէննայի ցուցահանդէսը, Ազգային Գրադարանի մեծ սրահը։ Այս գրադարանը, կառուցուած 1683 – 1740 ժամանակաշրջանին, ըստ Եոհան Պեռնար Ֆիշեր ֆոն Երլախի նախագիծերուն, կը նկատուի աշխարհի գեղեցկագոյն գրադարանի շէնքը։ 77 մեթր երկարութեամբ, 14 մեթր լայնքով եւ 20 մեթր բարձրութեամբ, կեդրոնը գրուած է Կարոլոս Զ.-ի արձանը, պսակուած է գմբէթով մը, որուն տրամագիծն է 30 մեթր եւ որ կը ներկայացնէ այս կայսեր կեանքէն դրուագներ (հեղինակ՝ Տանիէլ Կռան)։ Գրադարանի գանձը, որ 1726-ին կը հաշուէր 90 հազար հատորներ, այսօր տասնապատկուած է, մինչ այն տասը առ հարիւրը կը գտնուի կեդրոնական սրահը։

Մխիթարեաններու ցուցահանդէսը ուշադրութիւն կը գրաւէ դարերու ընթացքին եւ տարբեր վայրերէ հաւաքուած ձեռագիրներու հարստութեամբ, որոնք կը նպաստեն հայ ժողովուրդի պատմութեան եւ աւանդութիւններու ճանաչման։ Հայկական ձեռագիրները, գրուած՝ երկաթագիր, բոլորագիր եւ նօտր գիրերով, կը ներկայացնեն ոչ միայն հայ գրականութեան երկեր, այլ նաեւ յոյն հնագոյն իմաստասէրներու – որոնց կարգին Արիստոտէլի եւ Պղատոնի – գործերուն թարգմանութիւնները։ Այսպէս, Ն. Ք. 9-րդ դարու Արիստոտէլի մէկ գործը, 1457-ին յայտնաբերուած Կրէտէ կղզիին մէջ, կը գտնուի թիւ 50 ցուցադարանը։ Հայկական միջնադարեան մշակոյթը ներկայացուած է Եզնիկ Կողբացիի, Գրիգոր Նարեկացիի, Ներսէս Շնորհալիի երկերով։

Ռումանահայերուն համար հետաքրքրական են Սուչավա գտնուած Ղազար Վարդապետի ընդօրինակած երկու Աստուածաշունչերը (1624 եւ 1628), գրուած՝ բոլորագիր, կաշիէ կողքերով, ոսկեզօծ շրջագիծերով ու բազմագոյն մանրանկարներով։

Անշուշտ, փափաքեցայ այցելել Մխիթարեաններուն գրադարանը եւ, տեղեկանալով հասցէին, ուղղուեցայ դէպի հոն։ Ճամբան, հանդիպեցայ կրօնական զգեստով անձի մը, գերմաներէն հարցուցի թէ ինչ ուղղութեամբ պէտք է երթամ դէպի Մխիթարեան շէնքը։ Մեծ եղաւ զարմանքս եւ որքան ուրախահայ, երբ ըսաւ. «Հայերէն կը խօսի՞ք»։ Ցոյց տուաւ ու շարունակեց իր ճամբան։ Հասայ Մխիթարեաններու պաշտօնատեղին, որ կը գրաւէ փողոցին գրեթէ ամբողջ մէկ կողմը, գրադարանին եւ եկեղեցիին կողքին ունենալով նաեւ թանգարան մը եւ տպարան մը։ Ներս մտնելով, անակնկալն ունեցայ հանդիպելու փողոցը ծանօթացած անձիս։ Ան Գրիգորիս վրդ. Մանեանն էր, Միաբանութեան գլխաւորը, բանասիրութեան դոկտոր, զարգացած անձնաւորութիւն, կը խօսի գերմաներէն, ֆրանսերէն, անգլերէն եւ նոյնիսկ ռումաներէն, ծնած ըլլալով Կեոլա քաղաքը։ Ութ տարեկանին հօրմէն որբ մնալով, որբանոց տարած են զինք, 1917-ին Վիէննա կուգայ, ուր Մխիթարեաններուն մօտ կը սորվի հայերէն լեզուն, զոր մինչ այդ չէր գիտեր, կը մտնէ Մխիթարեաններու Միաբանութեան մէջ, կը հետեւի Վիէննայի Համալսարանի գերմանական ու ֆրանսական բանասիրութեան դասընթացքներուն։ Միշտ զբաղած է գրականութեամբ, դասախօսութեամբ եւ ուսուցումով, թատերախաղեր գրած է երախաներու համար, հաւաքած է հայկական արժէքաւոր երկեր, հարստացնելով Մխիթարեան թանգարանը եւ գրադարանը։ Ցարգելի հիւրընկալը կը բարեհաճի տեղեկութիւններ տալ Մխիթարեան Միաբանութեան հիմնադրութեան

ԱՆԱՏՕԼՈՒ

Գրեց՝ ԳՐ. ՏԱՐՕՆԵԱՆ

Սակաւաթիւ խելօքներ ալ կան, որոնք կ՚ընդվզին տգիտութեան դէմ։ Մաքալ, օր մը ճամբան կը հանդիպի ծեր այր ու կնոջ մը։ Մարդը, ձեռքը թուղթ մը բռնած, կը մօտենայ իրեն եւ կը խնդրէ որ կարդայ։ Տոմս մըն է, որ զանոնք կը հրաւիրէ դատարան, ամսուն 18-ին. այսօր ամսուն 10-ն է։ – Մուխթարէն ըսկըսեալ բոլորին ալ ցոյց տուի. մէկը չըգըտնուեցաւ որ կարենար կարդալ եւ օրը ճշդէր ինծի։ Անիծեալ աշխարհ, վեց ժամ է որ ճամբաներն եմ. օրհնեալ ըլլաս տղաս, ինչ լաւ բան է զարգացումը։ Եթէ մուրալ իսկ հարկ ըլլայ, թոռնիկս դպրոց պիտի ղրկեմ որ մարդ ըլլայ, եւ ոչ թէ՝ մեզի պէս անասուն, կ՚ըսէ ծեր մարդը։ Այսպէս տասնեակներով պատմութիւններ, ուր թշուառութիւնը, տգիտութիւնը, խաւարամտութիւնը, կիրքը գիրար կը հրմշտկեն, այնքան որ՝ կը դժուարանանք հաւատալ. միթէ կարելի է՞։

Անասուն, կ՚ըսէր ծեր մարդը. այո, բայց նոյնպէս կթան կով է Թուրք միտ գիւղացին՝ տեսակ – տեսակ խաբեբաներու ձեռքը՝ ըլլայ մուխթար, հօճայ կամ հաֆըզ։ Բայց ամէնէն աւելի կեղեքիչ ու սարսափելի անձը՝ շրջանային գրագիրն է։ Տրուած ըլլալով որ, շատ յաճախ, գիւղի մը միակ գրել – կարդալ գիտցողն է, քմահաճօրէն կը տնօրինէ օրէնքը. կամ տուրքի վճարումը գրպանը կը լեցնէ առանց որեւէ լուրջ հաշուետուութեան։ Կրնայ ձերբակալել տալ ոեւէ մէկը, առանց որեւէ փաստի, եւ ուզածին չափ վկայ կը գտնէ, կըրկնելու համար իր ամբաստանութիւնները։ Հեղինակը կը յիշէ իր պաշտօնակիցներէն մէկուն գլխուն եկածը։ Պաշտօնեան կ՚ամբաստանէ զայն, որ օր մը, գիւղին սրահին մէջ՝ Ռուսիոյ գովքը ըրած է։ Զարմանալին այն է, որ տեղւոյն գիւղացիները որոնք լաւ կը ճանչնային իրենց վարժապետը, գրագրին պնդումին վըրայ, սկսան անարգել իրենց բարեկամը, եւ իր տան դուռն ու պատուհանները կոտրեցին, պարզապէս՝ այդ սարսափազդու պաշտօնեային վախէն. չէ՞ որ անոր ձեռքն է ամէն բան, մասնաւորաբար՝ տուրքերու չափանիշը։ Միւս խաբեբաները, գիւղացիներու միամտութիւնն ու կրօնական խաւարամտութիւնն է որ կը շահագործեն։ Այս թշուառականներու առաջին գործն է, իրենց մօրուքը երկարցնել, որովհետեւ ով որ ամէնէն երկար ու փառաւոր մօրուքը ունի՝ ան է որ ամէնէն աւելի ակնածանքի կ՚արժանանայ գիւղացիին կողմէ, եւ հետեւաբար՝ աւելի յաճախորդ կ՚ունենայ։ Միամիտ գիւղացին, զանոնք կ՚ընդունի որպէս Մուհամմէտի կամ Աստուծոյ ներկայացուցիչները եւ նախընտրաբար անոնց կը դիմէ, երբ դատ մը կամ ցաւ մը ունենայ։

– «Մահը կամ հիւանդութիւնները Աստուած է որ կու տայ, եւ ինչ որ տուած է կրնայ առնել։ Բայց երբ ան ցաւ մը կու տայ մարդուն՝ միեւնոյն ժամանակ այդ ցաւը քաշելու ուժ ալ կը պարգեւէ. միայն անոր ներկայացուցիչներն են, որոնք Աստուծոյ հրամանով կրնան ամոքել մեր ցաւերը։ Բժիշկը ի՞նչպէս կրնայ ընդդիմանալ անոր կամքին. մանաւանդ՝ այդ մարդոց տուած չնչին դեղերը. ի՞նչպէս կարելի է 10 լիրա վճարել եղունգի մեծութեամբ դեղի մը»։ Այս մտայնութիւնը, անկասկած՝ այդ խաբեբաներուն գործն է։ Այսպէս, վայրեր կան, որոնք անուն հանած են իբրեւ այս կամ այն հիւանդութեան բուժարան։ Խեղճ հիւանդներ, հաշմանդամներ, կամ ակռայի ցաւէ տառապողներ, օրերով ճամբայ կը կտրեն այդ տեղերը երթալու համար, իսկ անոնք որոնք անկարող են ճամբորդելու, իրենց հագուստներէն հատ մը կը ղրկեն շէյխին, որպէսզի օրհնէ։ Ի զուր խեղճ վարժապետը կը բողոքէ. բայց մտիկ ընողը ո՞վ է։

Աւելի զուարթ նօթով մը վերջացնելու համար, յիշենք Մաքալի պատմած զըւարճալի դրուագներէն մին, ուր ի յայտ կու գայ Թուրք գիւղացիին միամտութեան հետ, անոր դրամ ունենալու մարմաջը. դրամ՝ որուն երեսը տեսնելու համար պատրաստ է ամէն բանի։

(Շար. 6)

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ
ԱՌԹԻՒ
«ՅԱՌԱՋ»
ՆՈՒԻՐԵՑԷ՛Ք

եւ պատմութեան վերաբերեալ: Մխիթար Սեբաստացի Վենետիկի Ս. Ղազար կղզիին մէջ հիմնելէ ետք գրաբարի դաստիարակութեան եւ ուսումնասիրութեան կեդրոնը, 1773-ին խումբ մը Մխիթարեաններ կը հաստատուին Թրիէստ, ուր կը մնան մինչեւ 1810, երբ Նափոլէոնի կողմէ Թրիէստի գրաւման պատճառով, աստղիական հպատակ ըլլալով, կը փոխադրուին Վիէննա: Հոս կը հիմնեն մշակութային նոր կեդրոնը, ուր կը տարածեն ոչ միայն հայ մշակոյթը Եւրոպայի մէջ, այլեւ եւրոպական մշակոյթը՝ Արեւելքի մէջ: Մինչեւ երկրորդ պատերազմի վերջաւորութիւնը, կը նպաստեն գերմանական գրականութեան ճանաչման արեւելեան ժողովուրդներու մօտ, այսպէս, օրինակ, Կ. Պոլսոյ Մխիթարեան վարժարանը, որ հիմնուած է 1825-ին, առաջին դպրոցը եղած է, ուր գերմաներէն կը դասաւանդուէր: Վիէննայի Մխիթարեաններուն ջանքերը նկատելանուցած են գրադարանի 280 հազար հատորներով, որոնք գրուած են աշխարհի բոլոր գիտականներուն ուշադրութիւնը: Երբ 1918-ին, Եոզէֆ Ստրժիկովսկի հրատարակած է իր երկու հատորնոց հսկայ աշխատութիւնը, անոր կատարելագործման կարեւոր նպաստ մը բերած են Մխիթարեանները:

Հ. Գրիգորիս վրդ. Մանեան կը հրաւիրէ զիս գրադարանի սրահը, ուր կը գտնուի հայկական պարբերականներու աշխարհի մեծագոյն հաւաքածոն: Ցուցադրանի մէջ կը տեսնեմ 1794ին Մատրաս լոյս տեսած առաջին հայկական հանդէսը՝ «Ազդարար», ուրիշ տեղ մը՝ ազօթագիրք մը 50 լեզուներով, որոնց մէջ ռումաներէն, չինարէն եւայլն: Կարգ մը նամակներ կը կրեն Նափոլէոնի, Վերֆէլի, Սարոյեանի, Խաչատուրեանի ստորագրութիւնները: 1340-ի ձեռագիր մը կը բովանդակէ շարականներ, ընկերացած՝ խազերով: Հետաքրքրական են 1849-ի հայերէն լեզուով երկրագունտը եւ Զուարթնոցի մանրակերտը:

Ժամանակը անզգալի կերպով անցաւ: Պէտք է բաժնուէի այս վայրէն, ուր այնքան խնամքով պահպանուած են հայ մշակոյթի ու քաղաքակրթութեան թանկագին գանձեր: Յուզուած էի: Բացառիկ առիթը ունեցած էի այցելելու լուսաւորութեան այս տաճարը եւ ուղեցոյց ունենալու զարգացած ու բարեացակամ անձնաւորութիւն մը: Բաժնուելու պահուն, Հ. Գրիգորիս վրդ. Մանեան կը խնդրէ, որ Ռումանահայերուն փոխանցեմ իր ողջոյնը եւ մաղթանքները: Գրադարանի չէնքէն ելլելով յիշեցի Ռոմէն Ռոլանի խօսքերը. «Միտքը որ դարերու վրայէն կը բարձրանայ, կը բարձրանայ դարերու համար»:

ՍԻԼՎԻԱ ՄԱԹՈՍԵԱՆ – ՊՈՒՐՏԻԱ

«Նոր Կեանք»

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ ԵՒ ԱՆՏԻՅԻ

Ինչպէս ամէն տարի այս ամսուն առաջին շաբաթը, նոյնպէս եւ այս տարի, Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղն, մասնաւոր հանրակառքով, իր աւանդական այցելութեամբ, խունկերամ փութացած էր պատուելու, Մոնմորանսիի հանգստեան կոչուած, մեր ալեզարդ հայրերն ու մայրերը՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 6-ին յետմիջօրէին: Մեր ժրաջան քոյրերը ժպիտն իրենց դէմքին, նախ բաժնեցին ծննդեան ծրարներն՝ ամէն մէկ պատրաստուած անխտիր, որմէ յետոյ տեղի ունեցաւ այցելութեան պաշտօնական բաժինը:

Մասնաճիւղին նախագահուհին՝ Տիկին Տիգ. Յովսէփեան բացումը կատարելով՝ բսաւ. – Սիրելիներ, ահա այսօր տասնեւերրորդ տարին է որ, մենք այցելութեան կուգանք ձեզի, գէթ մէկ ժամ ուրախացնելու եւ բարեխօսելու ձեր միօրինակ ամէնօրեայ տրամադրութիւնը:

Արդ, եթէ յաջողինք մեր այս առաքելութեան մէջ, այդ մեր ամենամեծ վարձատրութիւնն է: Այս հակիրճ խօսքերէն յետոյ, հրաւիրեց հանգստեան տան տնօրէն՝ Տոքթ. Յ. Գրրգեաշարեանը, որ բարի գալուստ մաղթելէ ետք, ի միջի այլոց յարեց. – Ազգապահպանման տեսակէտէն, մեծ է դերը՝ Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերուն: Շնորհիւ անոնց ձեռներեցութեան ու նուիրումին է որ, վառ ու կենդանի կը մնան մեր մշակոյթի ակումբները, միօրեայ դպրոցներն ու եկեղեցիները: Կը մաղթեմ քաջառողջութիւն ու յարատեւութիւն ձեզի...:

Այնուհետեւ գործադրուեցաւ գեղարուեստական ճոխ բաժին մը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին Տիկիններ՝ Իվոն Դանիէլեան, Շաքէ Գալայճեան, Ճանիկեան, Օրիորդ Շաքէ Պենկեան եւ պատըսպարեալներէն՝ Վահան Պալեան, շընորհալի մեներգներով ու հայրենաշունչ արտասանութեամբ, ստեղծելով ջերմ մթնոլորտ մը:

Մէջ ընդ մէջ քանոնահար Տ ի կ ի ն Եւիա Փէհլիվանեանի ընկերակցութեամբ, երգչուհի Տիկին Քարաքայա մեկնարանեց, ժողովրդական հետեւեալ երգերը. «Ախթամար», «Դու ինձ համար», «Կաքաւիկ», եւ «Հերոսների երգը»: Այս վերջին երգը, իրապէս այնքան յուզեց ներկաները, որ օրուան հանդիսավար Բ. Հայէչեան եւս տամկացած աչքերով, խնդրեց մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել մեր յայտնի թէ անյայտ հերոսներու սրբազան յիշատակները: Հուսկ ուրեմն, տաղանդաւոր դաշնակահարուհի՝ Տիկին Ալշրճեան – Առաքելեանի նուագով, հանդիսականներն յոտնկայս ու միաբերան երգեցին՝ Տէրունական աղօթքի երկխօսութեամբ, Հայր Ալիշանի եւ անմահն Կոմիտաս Վարդապետի գրած ու յօրինած՝ «Բամ փորոտան»ը: Սահմանուած ժամանակն հասած ըլլալով, մեր հիւրերն հարկադրուած հրաժեշտ առին հիւրընկալներէն, այցելութեան երթալու համար նոյնպէս Անտիյի հանգստեան տուները:

Թող թոյլ տրուի մեզի այս առթիւ, յանուն տնօրէնութեան ու պատսպարեալներու, մեր ջերմագին շնորհակալութիւնը յայտնել:

Բ. Հ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԵՐՔՈՒՄ

Հոկտեմբերի վերջերը յապաղումով եւ զարմանքով կարդացի «ՅԱՌԱՋ» օրաթերթի Յունիս 20 – 21, 1980-ի համարներուն մէջ հայկական Ա. Համագումարին վերաբերեալ Պետրոս Թերզեանի յօդուածաշարքը, ուր ինծի կը վերագրուին իրականութեան ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ անհամապատասխան գաղափարներ:

Ըստ յօդուածագրին,

1. – «Հալվաճեան Արթիւր կ'առաջարկէ որ հայութեան առաջնահերթ նպատակը նկատուի Հայաստանը ազատագրել Սովետական լուծէն»:

2. – «Սփիւռքահայութեան կեդրոնը Լիբանանէն փոխադրել Ամերիկա, ուր շատ աւելի ձեռնտու պայմաններ կան գործունէութեան»:

Ներկայիս կուզամ յայտարարել թէ՝

1. – Երբեք գաղափարը չեմ ունեցած «Հայաստանը ազատագրել Սովետական լուծէն»: Ես խորապէս կը սիրեմ իմ Հայրենիքս եւ ազգս, եւ կ'ուզեմ որ Եղեռնը կազմակերպող Թուրքը եւ վերադարձնէ իր բռնագրաւած հողերը:

2. – Երբեք չեմ առաջարկած որ «ըՍփիւռքահայութեան Կեդրոնը Լիբանանէն Ամերիկա փոխադրուի»: Համագումարին մասնակցողները գիտեն որ ես նման առաջարկներ չեմ բերած, բերանացի կամ գրաւոր:

ԱՐԹՀԸՐ ՀԱԼՎԱՃԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի Նոյեմբեր 15, 1981

ԽՄԲ. – Հակառակ անընական յապաղումին, կը հրատարակենք այս «հերքումը», որ կը թուի «ճակատագրական» կարեւորութիւն ունենալ ենթակային համար: Զանց առինք վերջին պարբերութիւնը, ուր հրաւէր կը կարդացուի պ. Պ. Թերզեանի «հերքելու կամ փաստելու իր գրածները», տրուած ըլլալով որ բոլորովին անիմաստ պիտի ըլլար – չըսելու համար ծիծաղելի – մէկ ու կէս տարի ետք նման բանավէճ մը ստեղծել օրաթերթի մը մէջ:

ՓՈՂՈՒԹԸ ՓՈՂՈՒԹ

ՖՐԷԶՆՈՅԻ Համալսարանին մէջ, Նոյ. 12-ին, տեղի ունեցած է գրական ցերեկոյթ մը, նուիրուած՝ Ուիլեըմ Սարոյեանի, կազմակերպութեամբ հայագիտական եւ անգլիական ամպիոններուն: Կարդացուած են չորս դասախօսութիւններ: Սարոյեանի որդին՝ Արամ Սարոյեան, ներկայացուցած է իր հօր առաջին տարիներու գործերը՝ մինչեւ 1930-ական թուականներու կէսերը, Փրոֆ. Ճ. Պըլուշթայն՝ «Սարոյեանի տեղը ամերիկեան գրականութեան մէջ», իրաւաբան Ա ր ա մ Գէորգեան (Փարլիզն)՝ «Փարլիզի աքսորեալը՝ Ուիլեըմ Սարոյեան» եւ Փրոֆ. Տիգրան Գույումճեան՝ «Ուիլեըմ Սարոյեան հայ գրագէտը» նիւթերը:

×

Ֆրէզնոյի Համալսարանի կազմակերպած յիշատակի հանդիսութեանց առթիւ՝ ընթերցում, դասախօսութիւն, սիմփոզիում, շարժանկարի ցուցադրութիւն, Սարոյեանի ջրանկարներու ներկայացում եւայլն, հրատարակուած է 28 էջնոց գրքոյկ մը, որ կ'ընդգրկէ յառաջաբան մը՝ Սարոյեանի ջրանկարներու մասին, Փրոֆ. Ուիլեըմ Մինչիւյի ստորագրութեամբ, յօդուած մը՝ Սարոյեանի գրելու եղանակին մասին, Փրոֆ. Տիգրան Գույումճեանի ստորագրութեամբ եւ մինչեւ 1975 Սարոյեանի հրատարակած գիրքերու ցանկը:

×

ՍՈՖԻԱՅԻ մէջ, Նոյ. 28-ին, Խասքովոյի «Երեւան» Թատերախումբը ներկայացուցած է ամերիկացի թատերագիր Եուճըրտ Օլպիի «Ամէն բան պարտէզին մէջ» թատերախաղը, Գրիգոր Փոստաճեանի թարգմանութեամբ եւ Վլատիմիր Պուրիլքովի բեմադրութեամբ: Գլխաւոր դերերը ստանձնած են Սուզանա Խանճեան (Ճենի), Գալուստ Բարսեղեան (Ռիչըրտ) եւ Ֆիլիփ Տէր – Անտոնեան (Ճէք):

×

ՏԻԹՐՈՅԹԻ «Մանուկեան» վարժարանի սրահին մէջ, Նոյ. 12-ին բացուած է արուեստի ցուցահանդէս մը, կազմակերպութեամբ Ս. Յովհաննէս եկեղեցւոյ Գեղարուեստի Յանձնախումբին: Ներկայացուած են Սփիւռքէն 25 եւ Հայաստանէն 9 արուեստագէտներու նկարչական, քանդակագործական նմոյշներ: Բացման օրը դասախօսութիւն մը տուած է Յանձնախումբին ատենապետը՝ Տոքթ. Կարապետ Պէլեան, անդրադառնալով հայկական քանդակագործական արուեստի պատմութեան:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԴԱՍԱԼՔՈՒՄԸ

Կարծես Աշուղ Նազարի երգին հետ ձայն ձգեցին բոլորը, բոլորը, հեռաւոր հրացանի ձայները, սպաննուած զինուորը, ձիերու դիակները, երկնքի տարածութիւնը...

– Էն ջրաղացպանի երգը, Նազար, – պոռաց տարեց քիւրտ մը, որ միշտ ջրաղացպանութիւն ըրած էր եւ կ'ուզէր նորէն ջրաղացքին վերադառնալ:

Ինչպէ՛ս կարօտն ունէր այխուրի հոտին, չախչախի ձայնին, շողտան ցայտին ու կանանչներու քով չուքին: Նազարի երգը անոր հոգիին մէջ խաղաղութեան պէս իջած էր:

Նազարի երգի ձայնէն Քիւրտերն աւելի հաւաքուեցան հեռուէն, մօտէն: Ան երգեց քրտական հին հէքեաթներէն, լեռնային հովուերգութիւններէն, ուր կային վրաններ, հողէ տուներ եւ կլկլի արտեր:

Նազար զգաց, որ վերջալոյսը քաշուած էր իր կողերէն, ու հետզհետէ մութը կ'իջնէր: Հարցուց, հասկցաւ որ Զրվէժի կռիւէն յետոյ Հայերը հեռաւոր վայրի մը վրայ քաշուած են: Երկու օր էր որ Հայերու դիրքերէն հրացանի ձայներ չէին լսուեր: Նազար կը հաշուէր, որ երկու օրէն հազիւ պիտի կրնար Հայերու կողմն անցնիլ: Վտանգաւորը թերեւս թրքական դիրքերն էին, եթէ Ջիաթոնուկի ճամբան բռնէր:

Այդ երեկոյ քեզանցի քիւրտ մը նոյնիսկ խոստացաւ անցընել Նազարը թըրքական սահմանէն, որովհետեւ ինքն ալ կ'ուզէր լեռնէն վար իջնել գիշերով եւ փախուստ տալ նոյն սահմաններէն: Քիզանցի քիւրտը, որ ածխագործ էր, սկսած էր հաւատալ, թէ Քիւրտերը Սպիտակ Ձիաւորի դէմ չպէտք է կրակ բանան. թէ իր հայրն եւ ուրիշ հայ մը տարիներով իրարու հետ բարեկամներ եղած են այնքան հաւատարիմ, որ հայը, իր ծնած ժամանակ քիրվա կը դառնայ: Տարիներով ածուխի գործը միասին ըրած, միասին շահած ու վնասած են:

Քիզանցի քիւրտը իր գիտցած օրինակներով կ'ուզէր ըսել Նազարին, որ օտարը օսմանցին է: Նոյնիսկ կը պատմէր, որ հին օրերուն իրենց կողմի Քիւրտերը խաչապաշտ եղած են, եւ իրենց կողմերը տակաւին կը մնան հին եկեղեցիի մը մնացորդները:

Մութը իջած էր վաղուց: Քեզանցի քիւրտն եւ Աշուղ Նազարը այդ խօսքերուն մէջ էին, երբ քրտական դիրքերուն մէջ անհանգիստ իրարանցում մը ինկաւ: Աւելի մօտի սարերուն վրայ սիլուէթներ երեւցած էին: Անտարակոյս, Հայեր էին:

Երկու օր էր որ այդ մօտաւոր սարերուն վրայ թշնամի երեւցած չէր: Քիւրտերը կ'ենթադրէին, որ այդ գիշեր վըտանգ կար: Սակայն, խաղաղ էր չորս կողմ: Քիւրտերը իրենց դիրքերէն չէին համարձակեր կրակ բանալ: Սիլուէթները կ'երեւէին եւ նորէն կը կորսուէին:

Քիչ վերջ լուր եկաւ պահակներէն, որ մօտաւոր սարին վրայ երեւցած է Սպիտակ Ձիաւորը: Տեսնուած սիլուէթները Մարտիկի կռուողներն էին: Այո՛, այո՛, կարծես ձիաւորներ ալ կային, որոնց կերպարանքները խաւարին մէջ կը կազմուէին եւ կը լուծուէին: Մութ սիլուէթները, լուսնկայի լոյսով շաղուած, կը յիշեցնէին մերկասրունք հին ասպետները, որոնք բերդի հաստ պատերուն վրայ կը պտըտէին:

Դիրքերուն մէջ քիւրտ կռուողներ աւելի անհանգիստ եղան, երբ իմացան, որ Սպիտակ Ձիաւորը մօտաւոր սարին վրայ տեսնողներ եղած էին:

Կէս գիշերն անց էր, երբ քեզանցի քիւրտը մօտեցաւ Նազարին: Անոր ձայնը կը դողար վախէն: Խօսեցաւ, որ իր համար վտանգաւոր է դէպի Ջիաթոնուկ տանող հովիտը բռնելը, որովհետեւ բոլոր նշաններէն այնպէս կը կարծուէր, որ յարձակողականի վտանգը այն կողմէն էր:

(Շար. 462)

Ընտանիքը, զաւակները եւ բարեկամ - ները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն՝

ԿԱՑԾԻԿ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

նախապէս Փարիզ հաստատուած, յետա - գային՝ Սպանիա, յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Մատրիտ, 58 տարեկա - նին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Դեկտ. 17, ժամը 13·45-ին Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանթէօ - քոմինալի գերեզմանատունը։

Որեւէ մահագդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ.– Պր. Պետրոս Պալեան եւ զա - ւակները՝ Սերվարդ եւ Ժորժ Հատար (Ամերիկա), Պօղոս եւ Ժերայր Պալեան (Ամերիկա), Թիթեռ Բայէլեան ընտանիք (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Պօղոսեան (Ամերիկա), Այրի Տիկին Եղիսաբէթ Շամչոյեան եւ զաւակները (Ֆրէզնօ), Պր. Սարգիս Շամչոյեան (Ֆրէզնօ), Այրի Տիկին Անահիտ Ջէքօյեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Այրի Տիկին Մէրի Բայէլ - եան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Էքինճեան եւ զաւակները (Լիոն), Թաշճեան ընտանիքները, կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշ - տօն կը կատարուի, Կիրակի, Դեկտ. 20-ին, յետ պատարագի, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին, իրենց կնոջ, մօր եւ ազգա - կանին՝

ՃՈՒՀԱՐ ՊԱԼԵԱՆԻ

(ծնեալ՝ Շամչոյեան)

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

DÉCEMBRE 1981

au Centre Culturel N. FRINGHIAN
6, Ave. Bourgain - Issy-les-Moulineaux
VENDREDI, 18 DECEMBRE
à 18 h. jusqu'à Mercredi 24 Décembre
— *Exposition:*
Graphismes et écritures «LA TERRE»
de JEAN - PIERRE SEFERIAN
et YERICHE DJERGAIAN

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Ընդառաջելով Յակոբ Եպս. Վարդան - եանի խորհուրդին, Հոկտ. 25-ին ընտըր - ուած Ընտրողական Յանձնախումբը, առ ի գիտութիւն Թաղիս եւ շրջակայի հայ հասարակութեան, կու գայ տեղեկացնե - լու, թէ նոր Թաղական Խորհուրդի ըն - տրութիւնները որոնք տեղի պիտի ու - նենային այս ամսուն 20-ին, յետաձըգ - ուած են։ Նոր ընտրութեան թուականը կը ծանուցուի յետագային։

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Հ. Մ. Ը. Մ. — ՖՐԱՆՍ

ՊԱՍՔԷԹ - ՊՈԼ

Փորձերը կը շարունակուին՝ Չորեք - շաբթի օրերը, ժամը 20·30 – 22·30 եւ Շաբաթ օրերը՝ 18·30 – 21, փութոյի ժիմնազը.—

LE NAVIRE
18 - 20, Rue des Pavillons

Մանրամասնութեանց համար հեռա - ձայնել. – եղբ. Սխեռեանի 523· 27· 82 եւ եղբ. Ոսկերիչեանի.– 233· 12· 24

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՏԷՍԻՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԸ
կը ներկայացնէ՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷի
« **ՆԱՄՈՒՍԸ** »
Բեմադրութեամբ՝ Վահէ Ջէքեանի
Տարազներ եւ յարդարում՝
Կապրիէլ տը Սորասի
Կիրակի, Յունուար 17, ժամը 15-ին
Վիլէօրպանի Մշակութային Կեդրոնին մէջ
Centre Culturel de Villeurbanne
234, Cours Emile Zola
Տոմսերը կը վաճառուին՝
Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՆԻՒ - ԵՈՐՔ.– Հայ Գրականութեան Բարեկամներու Միութիւնը, իր հիմնա - դըրութեան 25-ամեակին առթիւ, փոխան հանդիսութեան ծախսուելիք գումարը կը յատկացնէ սփիւռքի գլխաւոր հայ թեր - թերուն եւ այդ առթիւ՝ 50 տոլար «Յա - ռաջ»ի։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ - ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ.– Հա - մազասպ Մուրատեան, իր ծնողաց՝ Վար - դան եւ Սառա Մուրատեանի յիշատա - կին, կ'ընէ հետեւեալ նուիրատուութիւն - ները.– Մարսէյլի Հայ Մշ. Տան, Կա - պոյտ Խաչի քաղաքի մասնաճիւղին, Դըպ - րոցասէր Տիկնանց Վարժ.ին եւ «Յա - ռաջ»ին՝ 250-ական Ֆ. (Դպրոցասէրի գումարը ստանալ «Յառաջ»էն)։

Le Grand Anniversaire

par GUY BEART
pour le Réveillon de Noël

Jeudi, 24 Décembre, de 22h.30 à minuit

C'est une fête d'anniversaire que Guy Béart nous propose d'assister: une fête de joie, d'espérance, mais lucide, profonde, grave, souriante et sérieuse à la fois, car «c'est l'anniversaire de Jésus».

Le Chœur arménien SIPAN-KOMITAS, participera également à cette émission, sous la direction de Mr. APRIKIAN.

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՏՕՆԱԾԱՌ

Սամուէլ - Մուրատեան Վարժարանի Տօնածառի տարեկան հանդէսը՝ Վարժա - րանի Պէշիկթաշլեան - Ալէմշահ սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 20, Կիրակի օր, երե - կոյեան ժամը 5-ին։

1. – Վարժարանի քառաձայն երգչա - խումբը՝ Ծնունդի եւ ազգային երգեր, ղեկավարութեամբ՝ ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿ - ԵԱՆԻ։

2. – Արտասանութիւններ՝ վարժա - րանի աշակերտներու կողմէն։

3. – ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑ՝ ծանօթ եր - գերով, նոր մշակումով, ընկերակցու - թեամբ՝ վարժարանի երգչախումբին եւ իր նուագախումբին։

4. – ՅՈՎՍԷՓ ՆԻՒՃԻՒՔԵԱՆ՝ իրեն յատուկ մենապարերով։

5. – Երգիչ ՆՈՐԱՅՐ՝ նոր ժամանած Միացեալ - Նահանգներէն։

6. – Անակնկալներ՝ վարժարանի փոք - րերու կողմէն։

7. – ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՅԻ՝ նուէրներու բաշխում։

8. – ՆԱԽԱՍԱՐԴ պարախումբ։

9. – ՎԻԳԷՆ եւ ՍԻՄՈՆ՝ իրենց Ջու - գերգներով։

Հանդէսին ներկայ 'ըլլայ՝
ՇԱՐԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐ

Կը հրաւիրուին Փարիզի բոլոր հայ մանուկները, Կաղանդ Պապայի իրենց նուէրները ստանալու։

LA CAPPADOCE

REVEILLONS
DANS UNE AMBIANCE GAIE DE NOEL
Le 24 DÉCEMBRE

BERNARD DEDEDJIAN
ANIMERA
LA DERNIÈRE NUIT DE L'ANNÉE
Le 31 DÉCEMBRE

RESERVEZ VOS TABLES!

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

tél. 375.05.30

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Վալանսի Հայ Ազգային Միութիւնը, իր նստաշրջանը աւարտած ըլլալով, սի - րով կը հրաւիրէ գաղութը, ընդհանուր ժողովի, Դեկտեմբեր 18, Ուրբաթ օր, երեկոյեան ժամը 9-ին, Հ.Բ.Ը.Միութեան սրահին մէջ։

ՕՐԱԿԱՐԳ.– Նստաշրջանի զոյգ հաշ - ուետուութիւն (նիւթական եւ բարոյա - կան), եւ ընտրութիւն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տունը եւ Տիկնանց Միութիւնը, իրենց խորին ցա - ւակցութիւնները կը յայտնեն՝ Արամ Պե - տիկեանի, Տիկին Մ. Թիւթիւնճեանի եւ զաւակներուն ու ընտանեկան պարագա - ներուն, Ջապէլ Պետիկեանի մահուան առթիւ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանթէօ - Քաշանի մասնաճիւղը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Հինգշաբթի, Դեկտ. 17-ին, սովորական հաւաքատե - ղին, ժամը 21-ին։

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 23-ԻՆ
Dans les salons de l'Hôtel MERIDIEN
Ուր նոյն օրը տեղի կ'ունենայ նաեւ
RENAULT 5 - GTL
Ինքնաշարժի վիճակահանութիւնը
Մանրամասնութիւնները՝ յետագային

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

AMICALE - ESSAYAN
APPEL AU JEUNES
VENEZ NOMBREUX
Au Réveillon de Noël
JEUDI, 24 DECEMBRE
118, Rue de Courcelles, Paris 17ème
au Centre Culturel Alex Manoogian
de 23 h. à l'Aube
ENTRE 30 F.
ՃԱՇ՝ ժամը 20·30-ին
Մասնակցութիւն՝ 120 Ֆ.
Ապահովումը անհրաժեշտ։
Հեռաձայնել առաւօտեան 7 – 10
372· 04· 20

PERSPECTIVES du 20ème Siècle

SAMEDI, 19 DECEMBRE
AUDITORIUM 105
à 15 *h. — Radio France*
Producteur délégué: Alain BANCQUART
« VOYAGES »
U. R. S. S. (Jeune école arménienne):
— *ISRAELIAN; Septuor (Ire audition) en France).*
— *ZOHRABIAN; Jeux de Boumerang. Octuor (Ire audition en France)*
— *MANSOURIAN ...(création mondiale).*
ENSEMBLE 2E2M
Direction: Alain DUBOIS
Entrée libre.

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ ՀԻՄՆԱՐԿԷՔԻ

30-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Եկեղեցւոյս վարչութիւնը կը ծանու - ցանէ թէ, Կիրակի, Դեկտ. 20-ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ հիմնարկէքի 30-րդ տարեդարձին առթիւ, կը մատուցուի ե - պիսկոպոսական հանդիսաւոր Պատարագ։

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քա - րոզէ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ Արեւմտ. Եւրոպայի Կաթ. Պատուիրակ

Այս առթիւ, կը կատարուի նաեւ՝ ու - րարի տուչութիւն։ Սերովբէ Արք. ուրար կրելու իրաւունք կը շնորհէ եկեղեցւոյս սատարողներէն՝ Իսահակ Տէլիճէեանի, Սարգիս Տօնապետեանի եւ Սահակ Սու - ֆիասեանի։

Երգեցողութիւնը կը կատարուի՝ եկե - ղեցւոյս « Կոմիտաս » Երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

Սիրով կը հրաւիրուի Լիոնի եւ շրջանի Հայութիւնը, ներկայ գտնուելու սոյն ա - րարողութեանց։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանը, շնորհակալութեամբ ստացած է.– 400 Ֆ. Տիկին Ջերչեանէ, 200 Ֆ. Տիկին Մար - կրիթ Ինճէեանէ, իր ամուսնոյն մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ։

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒՆ
ՁԵՐ ՀԱՐԱԶԱՏՆԵՐՈՒՆ, ՁԵՐ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ ՆՈՒԻՐԵՑԷ՛Ք
ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԵՐԳԱՊՆԱԿԸ
Կ Ո Մ Ի Տ Ա Ս - Ի
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ԳԵՂՋՈՒԿ ԵՐԳԵՐՆ ՈՒ ՊԱՐԵՐԳՆԵՐԸ
իրենց մասնակցութիւնը բերած են՝
ՍՕՆԻԱ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ (*մեծծօ*), ՍԻՒԶԱՆՆԱ ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ (*տաւիղ*)
ՌԸՆԷ ՄԱՍԻՍ (*պարիթօն*)
ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ
Իր մեներգողներով՝ Թէրէզ Քէչէճեան (*ալթօ*), Մկրտիչ Պօղոսեան եւ Ռընէ Մարքայեան (*թէնօռ*)
Ղեկավարութեամբ ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ
En vente: Auprès des membres de la Chorale SIPAN — KOMITAS
Ainsi que:
Librairie Orientale, H. *SAMUELIAN*, 51, *Rue Mr. le Prince, Paris* 6e - 326.88.65
Librairie PALOUYAN, 9, *Rue de Trévise Paris* 9e - 523.24.97
Maison de la Culture Arménienne, 17, *Rue Bleue, Paris* 9e - 824.63.89
Maison de la Culture Arménienne, 9, *Rue de Madrid*, 94140, *Alfortville* - 376.55.89
Alimentation NIGOGHOSSIAN, 121, *Av.H. Barbusse*, 95400, *Arnouville* - 985.04.46
Télé - Condorcet, 175, *Av. Jean-Jaurès*, 92140, *Clamart* - 642.56. 17
Maison de la Culture Arménienne, 12, *Rue St. Bazile*, 13001, *Marseille* - 50.15.09
Maison de la Culture Arménienne, 15, *Rue du 24 Avril* 1915, 69150 - *Décines* 49. 42. 97
Tissus André SEMERDJIAN, 53, *Rue Mavier de Montjeau* - 26000, *Valence*
Maison de la Culture Arménienne, 32, *Rue Pourpery* - 26500, *Bourg-les-Valence*
Maison Massis HOES - Mr. TACHDJIAN, 7, *Bd. de la Libération* - 26100, *Romans*
Librairie MASSIS - Mme. MARDIROSSIAN, 70, *Cours Berriat*, 38000, *Grenoble* 87. 45. 61

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
17
JEUDI
17 DÉCEMBRE
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.063
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
57e ANNÉE — No 15.063

ԼԵՀԱՍՏԱՆ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐ, ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՀՐԱՅԱՆԱՁԳՈՒԹԻՒՆ

ԿԸ ԹՈՒԻ ԹԷ ԿԱՐԳՈՒԿԱՆՈՆ ՉԻ ՏԻՐԵՐ

ԵՐԵՔ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ԼՈՒԾՈՒԱԾ

Ինչ կ'անցնի կը դառնայ Լեհաստանի մէջ: Ոչինչ կայ ստոյգ. քանի յարաբերութիւնները միշտ խզուած են եւ լուրեր պէտք է որսալ ձայնասփիւռէն կամ մէկ-երկու ճամբորդներէ: Բացի օտարներէ ոչ ոք կրնայ երկրէն դուրս ելլել, օտար լրագրողները Վիքթորիա պանդոկը փակուած են: Այսուհանդերձ որոշ տեղեկութիւններ կը հասնին, որոնք չեն կրնար հանդարտեցնել, ընդհակառակն: Ըստ, ուրեմն, հասած կարգ մը լուրերու, գործադուլները կը ծաւալին երկրին մէջ եւ գործատուներ գրաւուած են բանուորներուն կողմէ, ուր քաղաքազօրքը կը միջամտէ: Շուէտի Գիտութեան Ակադեմիայի նախագահին համաձայն հրայանաձգութիւն ալ լսուած է: Գաւառներու չորս կառավարիչներ պաշտօնազրկուած են, կաթողիկէ երեք կազմակերպութիւն լուծուած է: Կրանաք, Խրաքովի եւ Վարշաւա մեծ գործատուներու մէջ, բանուորները տեղաւորուած են եւ զինեալ միջամտութիւն կայ: Ըստ հեռաձայնով հասած լուրի մը, հակառակ լեհական զինուորական զգեստին, քաղաքազօրքերէն ոմանք լեհերէն չեն խօսիր: Ինչ որ կը նշանակէ պարզապէս, որ լեհ չեն...: Չորեքշաբթի առաւօտ Իսրայէլէն եւ անգլիական Պի - Պի - Սի ձայնասփիւռէն հասած լուրերու համաձայն, խորհրդային փոխադրական օդանաւերու շարժումներ կան Լեհաստանի վերեւ: Միւս կողմէ, միշտ ոչ մէկ հաստատ լուր կայ Լէք Վալեզայէն: Կը կարծուի, որ բնակարանի մը մէջ, հսկողութեան տակ է, բայց պարզուած է, որ չի բանակցիր: Նոյնիսկ կ'ըսուի թէ ձերբակալուած է: Ամէն պարագայի մէջ, ոչ Վարշաւայի ձայնասփիւռը, ոչ ալ խորհրդային «ԹԱՍ» գործակալութիւնը կրնայ ուրանալ, որ միջադէպեր կան երկրին մէջ: Չորեքշաբթի առտու, կարգ մը աղբիւրներու համաձայն զանգուածային ձերբակալութիւններ կատարուած են, Երեքշաբթի օր, ամբողջ երկրին մէջ եւ անոնց թիւը կրնայ մինչեւ իսկ հինգ հազարի հասնիլ:

Լուծուած կաթողիկէ երեք կազմակերպութեանց շարքին է Փաքս, կառավարութեան համակիր, ընկերութիւնը: Կիրակնօրեայ քարոզէն ետք, որ դատապարտումով հանդերձ հանդարտութեան կոչ մըն էր, Լեհաստանի եկեղեցւոյ պետը՝ Գերպ. Կլեմպ կոչ մը ղրկած է արտասահման, հրաւիրելով բոլորը որ՝ աղօթեն Լեհաստանի համար :

Չորեքշաբթի օր, գրեթէ բոլոր օրաթերթերը համաձայն էին հաստատելու համար թէ զինեալ բախում կայ եւ նոյնիսկ՝ մեռեալներ. միայն Լիպերասիոն է որ կ'արձագանգէ՝ «քանի մը գործադուլ բայց ոչ մէկ լուրջ բախումի»: Թղթակիցներ կը ջանան սակայն գաղափար մը կազմել ներքին կացութեան մասին եւ այդ առընչութեամբ Լիպերասիոն ժամը ժամուն թղթակցութիւն մը լոյս ընծայած է, որ մանրամասն պատկեր մը կը պարզէ անցուդարձերուն Շաբաթ գիշերէն մինչեւ Երեքշաբթի ժամը 19.04. երբ հրետանիները ճամբայ կ'ելլեն դէպի Ուրսուս: Թերթը խմբագրականով մըն ալ կ'ըսէ թէ Լեհաստան՝ Չեխոսլովաքիա չէ եւ կարգուկանոնը չի տիրեր, ժողովուրդը կը դիմադրէ ու կը կազմակերպուի :

×

Դուրսը, Լեհաստանը դարձած է ուրիշ երկիրներու ներքին հարցը: Նախ Ֆրանսա, ուր ընկերվարական - համայնավար տարակարծութիւնները կը խորանան: Լ. Ժոսփէն յայտարարեց թէ համայնավար կուսակցութեան ղեկավարութեան դիրքը չի համապատասխաներ կառավարական համաձայնագրին: Ընդհ. ձեւով՝ ընկերվարական կուսակցութեան քարտուղարը ինչպէս նաեւ խորհրդարանական խումբին նախագահը՝ Լ. Ժոքս կը շեշտեն որ հարցը «լեհական ներքին հարց մը չէ» : Մարդկութեան ներքին հարցն է, քանի ժողովրդավար ազատութեանց ջնջումը երբեք ներքին հարց մը չէ եղած, կը շեշտէ Ժոքս:

Համայնավար կողմը, ներքին խլրտումներ կան եւ իսկական կափ մը կը նկատուի Ժորժ Սեկիի յայտարարութիւնը, որովհետեւ Սէ - Ժէ - Թէ-ի քարտուղարը բոլորովին «մոռցաւ» բանտարկուած լեհ սենտիքայի անդամներուն ազատ արձակումը պահանջելու:

Իտալիա, բոլորովին տարբեր լեզու գործածեց համայնավար պարագլուխը՝ Էնրիքօ Պեռլինկուէր, որ Լեհաստանի կացութիւնը կը վերագրէ ոչ թէ Սովետական կարգ մը չափազանցութեանց, այլ սիսթեմին տագնապին եւ արեւելեան երկիրներու ընկերվարութեան ծանր սըխալներուն:

× Չորեքշաբթի առտուան վերջին լուրերուն համաձայն, Լէք Վալեզա մերժած է բանակցիլ եթէ իրեն թոյլ չտրուի խօսիլ բանտարկուած իր ընկերներուն հետ եւ լուր ղրկած՝ որ ինք միայն գործատան մը մէջ խօսք կ'առնէ, բանուորներուն առջեւ: Այլ խօսքով կանխաւ կը հերքէ այն խօսքերը, որոնք իրեն կրնան վերագրուիլ:

——×——

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

«ՀԱՅԿ. ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ» ԵՐԿՈՒ ԺԱՄ ԿԸ ԳՐԱՒԷ ՍԻՒԻՍԷՌԻ ՓԱՐԻԶԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

Երեքշաբթի առտու ժամը 10ին, «Հայկ. ազատագրութեան» շուրջ 15 անդամ - անդամուհիներ գրաւած են «ՍԻՒԻՍԷՌ»ի Փարիզի գրասենեակը, Օփերա: Խորհրդանշական այս արարքով, «Հայկ. Ազատագրութիւնը» ազատ արձակումը կը պահանջէր ԱՍԱԼԱ-ի մէկ անդամին՝ Մարտիրոս Ժամկոչեանի, որու դատավարութիւնը կը սկսէր նոյն օրը, Ժընեւ:

Հայ երիտասարդը ամբաստանուած է իբրեւ հեղինակը Թուրք հիւպատոսին մահափորձին, Յունիս 9-ին: Մ. Ժամկոչեան սկիզբը ընդունած էր բայց յետագային ուրացած էր, յայտնելով թէ խոստովանութեան միակ նպատակն եղած էր՝ այդ ձեւով պաշտպանել բուն հեղինակները: Այդ թուականէն ետք, ԱՍԱԼԱ հոս ու հոն ձեռնարկեց հակազուիցերական եղեռնափորձերու:

Երեքշաբթի առտու, գրասենեակին դուռը շղթայով կը փակուէր եւ «Հայկ. Ազատագրութիւնը» ներսը կը պահէր 7 պաշտօնեայ եւ չորս ճամբորդ, որոնք «պատանդի» վերածուած էին: Բանակցութիւններէ ետք ոստիկանութեան հետ, որ կ'ընդունէր ինքնութեան թուղթ չքննել եւ չձերբակալել ենթակաները, ամէն ինչ խաղաղօրէն կը վերջանար, յաղթանակի «Վ»ի նշանով :

Հեռատեսիլ ու մամուլ (լայն տեղ տուողն էր՝ Լիպերասիոն) կ'արձագանգէին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԻ՛ ՋՂԱՅՆԱՆԱՔ...

Հոգեկան ու ջղային խանգարումներու, շաքարախտերու ու սրտի էնֆարքթիւսներու մեր այս դարաշրջանին մեզ շըրջապատող բոլոր մարդոց կը յանձնարարենք այն բանը զոր մենք երբեք չենք ըներ:

Չջղայնանալ:

Կա՞յ արդեօք ուրիշ աժան նախադասութիւն մըն ալ զոր ուրիշներու հասցէին այնքան յաճախակի գործածենք, որքան կը գործածենք սա մէկը, հակառակ անոր որ մենք երբեք չենք գործադրեր հոն ըսուածը.

— Մի՛ ջղայնանար, մի՛ նեղուիր, չարժեր: Առողջութիւնդ աւելի կարեւոր է...:

Ջղայնանալ կամ չջղայնանալը մարդուս ձեռքը չէ որ: Մինչեւ որ անդրադառնաս թէ պէտք չէ ջղայնանալ, արդէն ջղայնացած ես, արդէն գործը գործէն անցած է: Երակներուդ արիւնը եռացած է, արեան ճնշումդ մէկ անգամէն քանի մը անգամ բարձրացած է: Երեսներդ կարմրած են, թերեւս արեանդ շաքարն ալ յանկարծ մագլցած է դէպի վեր: Այս բոլորը պատահած է ակնթարթի մը մէջ, աչք բանալ գոցելու չափ կարճ ժամանակի մը մէջ և ատկէ վերջ այլեւս ինչի՞ կը ծառայէ անվերջ կրկնել թէ, պէտք չէ ջղայնանալ, պէտք չէ նեղուիլ, չարժեր, մեր առողջութիւնը աւելի կարեւոր է...:

×

Իմ հաշուոյս, ինծի համար չկայ աւելի ջղայնացուցիչ խօսք մը, քան թէ այն մէկը որ ինծի կը յանձնարարէ չջղայնանալ:

Խմբագրատան մէջ աշխատելով ըղձացած ես: Շատ զուարթ չես թերեւս, ըսենք որ քիչ մըն ալ սրտնեղած ես : Յանկարծ կը գտնուի մէկը որ քեզի կը յանձնարարէ.

— Մի՛ ջղայնանար, մի՛ նեղուիր, չարժեր, եւլն.:

Այդ խօսքը արդէն կը բաւէ որ ջիղերդ ոտքի ելլեն: Չջղայնանա՞լ: Ի՞նչպէս չջղայնանալ: Եւ ահա կը սկսիս մի առ մի յիշել բոլոր այն դժուարութիւններն ու ձախորդութիւնները, որոնց հետ կը մարտնչիս օրն ի բուն: Նոյնիսկ եթէ մոռցած էիր քիչ առաջ, անոնք հիմա կը սկսին դառնալ կենդանանալ յիշողութեանդ մէջ: Եթէ պարտականութիւններուդ գիտակցութիւնը ունիս, եթէ ճշդապահութիւնը յարգող ես, եթէ գործդ կ'ուզես լաւագոյնս կատարել, եթէ կողմնակից չես զիջողութիւն ընելու բարոյական արժէքներու դիմաց, այն ատեն ստիպուած ես դուն ոչ միայն քեզ պաշտպանել բոլոր այն ապականութիւններուն դիմաց, որոնք ամէն վայրկեան կը հարուածեն քեզ, այլ նաեւ բռնցքամարտիկի ձեռնոց դնել ու ռինկ բարձրանալ, ասպարէզ կարդալու համար այդ հարուածներուն: Ի՛նչպէս պաղարիւն մընալ, մանաւանդ ի՞նչպէս չջղայնանալ, երբ քեզ տեսնողը հասկացողութիւն չի տար դժուարութիւններուդ, եւ, կարծես թէ դիւրաւ յաղթահարելի ու արհամարհելի ըլլային անոնք, կամ կարծես թէ շատ անկարեւոր նկատուէին այն արժէքները որոնց պաշտպանութիւնը կ'ընես, «մի՛ ջղայնանար, չարժեր» կ'ըսէ քեզի պաղարիւն ժպիտով մը: Իսկ դուն քաղաքավարօրէն կը լռես, ընդվզում չես յայտներ, «այո, այդպէս է» մը կ'ըսես ու գործդ կը շարունակես քթիդ տակէն մըմնջելով. իրիկուն ըլլար ու տունդ երթայիր, տուն երթայիր ու քիչ մը հանգչէիր: Եւ երբ օրը իրիկուն կ'ըլլայ, երբ փողոց կ'ելլես տուն վերադառնալու համար, դուրսը քառասուն հազար հոգի կը սպասէ քեզ հրմշտկելու, քեզ ճզմելու, քեզի ծուռ նայելու համար: Քալելու ատեն, անոնք ճամբադ պիտի կտրեն, օթօպիւսէն մտնելու ատեն քեզմէ առաջ պիտի անցնին, ներս մտնելէ վերջ դիմացդ պատի նման պիտի տնկուին, եւ տասը վայրկեաննոց ճամբան ճիշդ մէկ ժամէն կտրելէ վերջ երբ օթօպիւսէն իջնել պիտի ուզես, ոչ ոք ճամբայ պիտի տայ քեզի: Պիտի ջղայնանաս, այլեւս քաղաքավարութիւնը մէկդի ընելով ու լեզուիդ տալով պիտի հրես այս ու այն ճամբորդը, եւ քրտինքդ սրբելով երբ տուն պիտի հասնիս ու սրտնեղութեանդ պատճառը հարցնող կնոջդ պիտի պատմես ամէն ինչ, ան ձեռքը ուսիդ պիտի դնէ եւ պիտի ըսէ.

— Մի՛ ջղայնանար, առողջութիւնդ աւելի կարեւոր է:

×

Սիրելիներ, ինչ կ'ուզէք յանձնարարեցէք ինծի, միայն այս մէկէն հրաժարեցէք, խնայեցէք ինձմէ ձեր այդ թանկագին թելադրութիւնը: Ահաւասիկ հրապարակաւ կոչ կ'ուղղեմ բոլորիդ. ինծի բարիք չէք գործեր երբ կը պահանջէք որ պաղարիւն ըլլամ, երբ կ'ուզէք ձեռքէս առնել ջղայնանալու սրբազան այն իրաւունքս, որ ինծի ուժ կուտայ մարտնչելու ամէն տեսակ դժուարութեան դէմ : Արդէն չէք կրնար արգելք ըլլալ ջղայնանալուս: Ուստի բարի եղէք լռելու եթէ օր մը պատահի որ տեսնէք ջղային հոգեվիճակի մէջ: Յիշեցէք որ աշխարհի ամէնէն տխմար գործն է դիմացինին «մի՛ ջղայնանար» ըսել. եւ խնդրեմ, այս խօսքիս համար ալ ... մի՛ ջղայնանաք:

Ռ. Հ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Իրաքի դեսպանատունը քարուքանդ եղաւ անցի օր շատ զօրաւոր եղեռնափորձի մը հետեւանքով: 18 մեռեալ կայ եւ 95 վիրաւոր: Արարքին տէր եղած է, ցարդ անծանօթ խմբակ մը՝ Քիւրտիստանի Ազատագրութեան Բանակ: Վնասուած են նաեւ մերձաւոր շէնքերը, մինչ դեսպանը կը հտնուէր աւերակներուն տակէն ողջ - առողջ հիւպատոսը ծանր վիճակի մէջ է: Պաղտատի իշխանութիւնները կ'ամբաստանեն Սուրիոյ եւ Իրանի գործակալները: Դեսպանատունը արեւմտեան Պէյրութի հարաւային մասը կը գտնուի:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆԻ առողջութեան մասին տեղեկագիրը հրապարակուեցաւ, որու համաձայն, Նախագահը լուրջ բան մը չունի, այլ կը տառապի ողնայարի արթրոզէ:

ԵԳԻՊՏԻ վերջին դահլիճին մէջ, Մաքսի եւ Մենաշնորհի նախարար, նախկին երեսփոխաններէն՝ Թունճայ Մաթարաճը, զինուորական հարուածային յաջորդող շաբաթներուն, 115 միլիոն Թրք. ոսկի կաշառակերութեամբ եւ 24 այլ յանցանքներէ ամբաստանուած ըլլալով, ցայսօր ձերբակալուած կը մնայ: Անցեալներս տեղի ունեցած իր դատավարութեան ընթացքին, դատախազը՝ ենթակային համար 575 միլիոն Թրք. ոսկի տուգանք եւ 50 – 100 տարի արգելափակում պահանջած է:

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՍԱՆ՝
ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ (*)

19–րդ դարու երկրորդ կէսին, երբ հայ ժողովուրդը ազգային – ազատագրական նոր շարժումներու գաղափարներով տոգորուած եւ խանդավառուած, փորձեց որակափոխել եւ աւելի զարգացնել իր հանրային – քաղաքական, մշակութային, արուեստի եւ գրականութեան կեանքը, հրամայական պահանջ դարձաւ բնականաբար ուշադրութիւնը սեւեռել նաեւ երաժշտութեան վրայ: Ազգային երաժշտութեան զարգացումը դարձած էր անհրաժեշտ: Եկեղեցին, որ երաժշտութեան ուսուցման գործը կեդրոնացուցած էր իր ձեռքին մէջ, այլեւս չէր կրնար գոհացում տալ նոր պահանջներուն, տրուած ըլլալով որ բազմակողմանի պատրաստութեամբ քարոզներ չունէր եւ կը գոհանար միայն դպիր եւ դպրապետներով, որոնց երաժշտական ուսումը սակայն սահմանափակուած էր հայկական նոր ձայնագրութեան - Պապա Համբարձում Լիմոնճեան – եւ եկեղեցական երաժշտութեան իմացութեան մէջ: 1860–ական թուականներուն հայ ժողովուրդի լայն զանգուածներուն մէջ երաժշտական նոր անունդի մը գիտակցութեան միտքը արթննալով, այս նոր շարժման առաջին գործիչները լծուեցան երաժշտութեան ուսուցման հսկայ աշխատանքին, հանդէսներու էջերուն մէջ սիստեմատիկ դասընթացքներ հրատարակելով, եւրոպական եւ հայկական նոտագրութիւն ուսուցանելով, երգարաններ ստեղծելով եւ զանոնք տարածելով, դասախօսութիւններ կազմակերպելով: Այս ժամանակաշրջանի հայ նորահաս երաժիշտները բընականօրէն սկսան յարաբերութիւններ մշակել եւրոպական կեդրոններուն հետ, հակառակ բազմաթիւ նիւթական դժուարութեանց, իրենց երաժշտական մասնագիտութիւնը զարգացնելու, երաժշտական կրթութեան պակասը լրացնելու, մտքի հորիզոնները ընդարձակելու, նոր գիտելիքներ ստանալու եւ յետոյ այդ ամբողջը ազգային երաժշտութեան ուսուցման աշխատանքի ի սպաս դնելու համար: Երաժշտական մասնագիտական կրթութիւն ձեռք բերին, այս նպատակով, Տ. Չուխաճեանը, Ն. Տիգրանեանը, Մ. Եկմալեանը, Կոմիտաս վարդապետ եւ ուրիշներ:

Ազգային դպրոցները այս նոր շրջանին մէջ սկսան աւելի կարեւորութեամբ մօտենալ երգ – երաժշտութեան դասաւանդման գործին: Ցատկալէս Թիֆլիսի Ներսիսեան դպրոցի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Մ. Եկմալեանի եւ էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Կոմիտասի, դարձան երաժիշտ – քարոզի պատրաստման դպրոցներ:

Սակայն հայ երաժշտութեան առաքեալը՝ Կոմիտաս վարդապետ չբաւականանալով այսքանով, հայ երաժշտութեան, ի մասնաւորի հայ հոգեւոր երաժշտութեան երակներուն նոր եւ մաքուր արիւն տալու հաւատքով, երազով եւ հեռանկարով, սկսած էր փայփայել ազգային նոր երաժշտանոց մը հիմնելու ծրագիրը եւ 1910 Մայիս 10–ին՝ Նորին Վեհափառութիւն Մատթէոս Բ.ին գրեց զեկուցագիր – նամակ մը (1), որուն երկրորդ մասին մէջ յայտնուած առաջարկներուն մեծ մասը այսօր ալ պահելով իր այժմէականութիւնը – հոգ չէ թէ 71 տարիներ անցած են, դժբախտաբար – յարմար կը տեսնենք ստորեւ տալ, հրաւիրելու համար խղճամիտ, բծախնդիր, գիտակից, ողջամիտ հոգեւորականներու, թաղականներու, դպիրներու եւ դպրապետներու ուշադրութիւնը յոյժ կարեւոր հարցերու վրայ:

Զեկուցագիր – Նամակ. –

Ա. – Բանալ հայ հոգեւոր երաժշտարան. վարժապետ, երգիչ, դպիր, դըպրապետ, երաժիշտ ու առհասարակ հոգեւոր պաշտօնէութիւն գինել. կորստեան փրկել մեր նախնի երաժշտութեան բեկորները, զարգացնել ազգային գեղարուեստը եւ մեր երաժշտական ճոխ գրականութիւնը ԾԱՆՕԹԱՑՆԵԼ ՕՏԱՐՆԵՐԻՆ՝ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՆԵԼՈՎ եւ ՀԱՄԵՐԳՆԵՐ ՏԱԼՈՎ: «Ընդգծում՝ Խ. Երլմազեան»:

Բ. – Հաստատել Մայր Աթոռի տպարանում երաժշտական տպագրական բաժանմունք եւ հրատարակել, մի ձեռնհաս մարմնի հսկողութեամբ, հոգեւոր երգեցողութեան ամենատեսակ գրքեր եւ տետրեր:

Գ. – Ընդհանուր հայ եկեղեցիներուն մէջ ՊԱՐՏԱԴԻՐ ԱՆԵԼ ՄԻՕՐԻՆԱԿ ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԻՒՆ: «Ընդգծում՝ Խ. Ե.»:

Դ. – Հայ եկեղեցիներուն մէջ հանապազօրեայ դպրաց դաս սահմանել:

Ե. – Դպիրներուն ընդունել խիստ ընտրութեամբ. իսկ դպրապետներից պահանջել անթերի պատրաստութիւն եկեղեցական գիտելիքներու, երաժշտութեան եւ հաստատել պաշտօնի մէջ մերձաւոր հոգեւոր բարձր իշխանութեան միջոցով եւ յանձնել նորա յատուկ հսկողութեանն ու խնամքին:

Զ. – Հայ դպրոցներուն մէջ հաստատել կանոնաւոր եւ ծրագրուած երգեցողութիւն ու տաղրական երաժշտութիւն՝ վկայուած ուսուցիչներու ձեռքով:

Անդրանիկ օրինակ տալու պիտի հանդիսանայ Մայր Աթոռը, որ պարտաւոր է, այժմէն իսկ, մշտական եւ օրինակելի դպրաց դասի հիմը դնելու այսպէս՝

ա.– «Բազմաձայն երգեցողութեան համար, Մայր Աթոռի անուան ու դիրքին վայել դպրաց դասն ունենալու է առնուազն քառասուն ընտիր երգիչ.

բ.– Միաձայն երգեցողութեան համար քսան եւ չորս.

գ.– Խումբը պէտք է անկախ ըլլայ ճեմարանի աշակերտութենէն, որու ձայնեղ սաներէն կարելի է օգտուիլ տօներուն՝ երգեցողութեան հանդիսաւորութիւն տալու նպատակով»:

Աւաղ, չիրականացաւ Կոմիտասի երազը եւ ստացաւ հետեւեալ պատասխանը. «Կարեւոր եւ սխրողական, սակայն մեծ դրամագլուխ կը կարօտի, զոր գտնել պէտք է» (2):

Կոմիտասի ուրիշ բան չէր մնար, եթէ ոչ էջմիածինը ձգել եւ երթալ հոն, ուր գէթ յոյս մը պիտի ունենար իրագործելու իր մտքի յղացումները: Այդ շրջանին Կոմիտաս վարդապետ Ներսիսեան վարժարանի վերատեսուչ եւ երաժշտութեան դասատու ըլլալու հրաւէր ստացած էր: Իսկ Պոլսոյ մտաւորականութիւնը իրեն կը խոստանար ստեղծել բոլոր հնարաւորութիւնները ազգային երաժշտանոց մը հիմնելու եւ անոր գործունէութեան տարածման: Կոմիտաս վարդապետ, նախ քան վերջնական որոշման մը գալը, նախընտրեց Պոլիս երթալ հնդամեայ արձակուրդ մը ձեւակերպելով, այդտեղի պայմաններուն ծանօթանալու նպատակով: Հակառակ Կոմիտասի եւ Պոլսոյ մտաւորականութեան թափած ջանքերուն արեւմտահայութեան այս կեդրոնին մէջ եւս արմատ չգտաւ հայ ժողովուրդի երախտաշատ զաւակին երազը՝ ազգային երաժշտանոցի մը հիմնադրութիւնը, զանազան պատճառներով:

Տեսնելով անհնարաւորութիւնը այս երաժշտանոցի ստեղծման, Կոմիտաս կազմակերպեց 300 հոգինոց «Գուսան» երգչախումբը եւ այդ երգչախումբի մասնակիցներէն 16 հոգի ընտրելով, երկու տարի զբաղեցաւ անոնց հետ, սորվեցուց դաշնաւորում եւ այլ գիտելիքներ:

Անմահ Կոմիտասի գլխաւոր նպատակներէն մին՝ բազմակողմանի կարողութիւններով օժտուած, հիմնական զարգացում ստացած, ազգային ոգիով կերտուած. արեւմտահայութեան մէջ երաժշտական ամէն տեսակ աշխատանքը տանող ուսուցիչ – խմբավար պատրաստել էր, որոնցմով կարելի ըլլար ոչ միայն առօրեայ գեղարուեստական պահանջները յագեցնել, այլեւ օգտուելով երաժշտութեան, ի մասնաւորի ձայնական – խմբային երաժշտութեան կախարդական ուժէն, ցիրուցան եղած մեր ժողովուրդի զաւակները ի մի հաւաքելով ազգապահպանման նուիրական գործը տանիլ:

Ժամանակի ընթացքին զանազան պատճառներով այդ դասընթացքներուն հետեւող 16 աշակերտներու թիւը պակսեցաւ եւ մնացին միայն հինգ հոգի, որոնք արժանացան «Կոմիտասեան սաներ» կոչուելու: Անոնք էին՝ Վարդան Սարգսեան, Բարսեղ Կանաչեան, Միհրան Թումաճեան, Վաղարշակ Սրուանձտեան եւ Հայկ Սեմերճեան:

Մենք այսօր, մեր այս համեստ աշխատանքով պիտի ջանանք տալ Կոմիտաս վարդապետի այս հինգ շնորհալի սաներէն՝ Վարդան Սարգսեանի կենսագրական գիծերը եւ պիտի խօսինք անոր ամբողջ գործունէութեան մասին, իր անմահ յիշատակին մեր յարգանքի տուրքը մատուցանելու եւ իրեն հանդէպ մեր ունեցած երախտագիտական զգացումներուն գոհացում տալու համար:

Վարդան Սարգսեան կը ծնէր Սկիւտար 1895–ին: Անոր հայրն էր գեղաձայն, արեւելեան երաժշտութեան քաջ տեղեակ, վարպետ Պիւլպիւլի Հաճի Սարգիսը: Իր նախնական ուսումը կը ստանայ իր ծննդավայրի «Ճեմարան» վարժարանին մէջ: 1909–ին՝ կ'աւարտէ Սկիւտարի «Պէրպէրեան» վարժարանը, շատ փայլուն կերպով, ուր կը ստանայ երաժշտական առաջին գիտելիքները, աշակերտելով մաէսթրօ Զիչիրիեւլոյին – երգ, – եւ Ստեփան Բաբելեանին – դաշնակ: 1909էն մինչեւ 1910 ընտանեկան նիւթական նեղկացութեան պատճառաւ կը նետուի կեանքին մէջ և սակայն 1 տարուան այս առեւտրական ասպարէզը չի կրնար մարել իր մէջ կուտակուած երաժշտութեան սիրոյ կրակը, ընդհակառակն 1910–ին Կոմիտաս վարդապետի Պոլիս ժամանումով ալ աւելի կ'արծարծուի եւ վերջնականապէս կ'որոշէ իր կեանքի գիծը եւ կը մտնէ երաժշտական բնագաւառէն ներս:

1910 – 1914-ի միջեւ Վարդան Սարգսեան իր միւս հինգ ընկերներով միասին կը հետեւի Կոմիտասի երաժշտական գիտելիքներ, ներդաշնակագիտութիւն, յօրինում, եկեղեցական եւ ժողովրդական երգերու մշակում, նոյնիսկ փոքրիկներու երգ սորվեցնելու իր մեթոտներուն եւ խմբավարական դասընթացքներուն, Նիկողոսեան վարժարանին մէջ: Նոյն տարիներուն Պոլսոյ զանազան միջնակարգ վարժարաններուն մէջ կը պաշտօնավարէ իբրեւ երաժշտութեան դասատու եւ եկեղեցիներուն մէջ որպէս բազմաձայն երգեցողութեան մարզիչ: Ան իր եռանդուն մասնակցութիւնը կը բերէ նոյնատեն Կոմիտասի «Գուսան» երգչախումբին: Հաւանաբար իր թանկագին ուսուցիչէն խորապէս ազդուած եւ ներշնչուած, կը հիմնէ Սկիւտարի «Ռաֆֆի» երգչախումբը 1911–ին եւ առաջին համերգը կուտայ իր դասատուին ներկայութեան:

Նոյն տարին Վարդան Սարգսեան Սկիւտարի աղջկանց ամերիկեան վարժարանի հայ սանուհիներու հանդէսին առթիւ կը ստեղծէ երաժշտութիւն «Անոյշ»ի համար եւ կը յօրինէ «Սիրերգ Սարոյի – Աղջի Անաստուած», «Ողբերգ Հուրիներու - Եկէք Քոյրեր», «Պարերգ Վիճակի - Համբարձում Եայլա» երգերը: Վարդան Սարգսեան այս յօրինումներու մասին կը գրէ. «Ներկայ պրակին մէջ ամփոփուած երգերը ժողովուրդի կողմէ ստեղծուած չեն, այլ յօրինուած են հեղինակին կողմէ 1911–ին, Սկիւտարի Ամերիկեան Աղջկանց վարժարանի հայ սանուհիներուն հանդէսին առթիւ, ուր ներկայացուած է «Անոյշ»ը առաջին անգամ, ամբողջովին հեղինակին խմբագրուած երաժշտութիւնով (3): Այս ստեղծագործութեան մասին Ցիցիլիա Բրուտեան կը յայտնէ իր կարծիքը այսպէս. «Այս շարքում» Սարոյի արիա»ն, Անոյշի երգը «Աստղ են ուրին» եւ «Համբարձում տօնի կանանց խմբերգը», բոլոր համարները ինքնուրոյն ստեղծագործութեան նմուշներ են, ներթափանցուած գեղջկական երգերին շատ հարազատ մեղեդիական կառուցուածքով, դիւրահաղորդ ռիթմական համադրութեամբ. յատկանիշներ, որոնք հիմք են ծառայել այս երգերի մեծ ժողովրդականութեանը (4):

Խ. ԵԸԼՄԱԶԵԱՆ

(Շար. 1)

(*) Դասախօսութիւն, տրուած Մարսէյլ, Նոյ. 21-ին (տես «Ցառաջ», Դեկտ. 9):

1. – «Բանբեր Հայաստանի արխիւներու».

2. – «Բանբեր Հայաստանի արխիւներու».

3. – Տես, էջեր՝ Յ. Թումանեանի Անոյշ հովուերգութեան, ծանօթութիւն, Փարիզ, 1937, Վարդան Սարգսեան.

4. – Տես, Սփիւռքի հայ երաժիշտները, Յ. Բրուտեան, Երեւան, 1968, էջ 534 :

ԱՆԱՏՕԼՈՒ

Գրեց՝ ԳՐ. ՏԱՐՕՆԵԱՆ

«Թմբուկին ձայնը հեռուէն անոյշ կու գայ». այս առածը լաւ կը յարմարի մեր գիւղացիներուն: Անոնք, քանի մը ղրուշ աւելի շահելու համար, 5 – 10 օրուան ճամբայ կտրել յանձն կ'առնեն. այսպէս, հեռուներէն մինչեւ մեր գիւղը կու գան մէկ – երկու կողով խաղող ծախելու համար: Նոյնը՝ մերոնք, որոնք իրենց արմտիքը ծախելու համար մինչեւ Նէվշէհիր կ'երթան, իմացած ըլլալով թէ՝ այսինչը կամ այնինչը, հաւերը կամ հաւկիթները շատ լաւ գինով ծախած է հոն:

Այսպէս, երկու հերոսներ, իմացած ըլլալով որ Անգարա հնդկահաւերը շատ լաւ գինով կը ծախուին, իրենց դրամագլուխը բազմապատկելու համար, կը հաւաքեն հարիւր հատ հնդկահաւ, կը բեռցնեն իրենց էշը եգիպտացորենով, եւ ճամբայ կ'ելլեն դէպի Անգարա: Մին առջեւէն, միւսը ետեւէն, առջեւինը պարկ մը ձեռքին, հատիկներ կը նետէ հնդկահաւերուն առջեւ որպէսզի յառաջանան, միւսն ալ ետեւէն կը քշէ: Եւ այսպէս, կ'երթան ու կ'երթան: Բայց Անգարան ո՞ւր է. 55 օր յետոյ, մեր հերոսները գիւղ կը վերադառնան գլխահակ: Էհ, – ի՞նչ պատահեցաւ: – Ի՞նչ պիտի պատահի. որ հնդկահաւերը չէին ուզեր քալել. քալելէն՝ փետուրներուն տակ միս չէր մնացած. անկարները մորթեցինք կերանք, շատ համով էր: 8 – 10 հատ ալ այսինչ գիւղը դող – ցուցինք: Երբ Անգարա հասանք, մարդ չուզեց մեր հնդկահաւերը գնել. ստիպուած՝ էշը ծախեցինք, որպէսզի կարենանք վերադառնալ: Այս պատմութենէն ի վեր, գիւղացիները նոր առած մը հինած են.– «Գացէք, ձեր հնդկահաւերը Անգարա ծախեցէք»:

Հարիւրաւոր էջերու մէջ, հեղինակը, որ հողագործներու հետ ապրած ականատես մըն է, կը պատմէ զարմանալի ու զարմանազան դէպքեր, որոնք Թուրք ժողովուրդին մեծամասնութիւնը կազմող գիւղացիներու կեանքն ու հոգեբանութիւնը կը պատկերացնեն: Կարելի չէ քանի մը տողով նկարագրել անոնց ամբողջական դէմքն ու ապրելակերպը: Երբ ընթերցողը գիրքը գոցէ, զարմացած՝ ինքզինքին հարց պիտի տայ.– միթէ կարելի՞ է, որ Եւրոպացի ըլլալու յաւակնութիւնն ունեցող ժողովուրդ մը, շարունակէ ապրիլ այս միջնադարեան մթութեան մէջ:

Պարկեշտ ըլլալու համար, ընդունինք որ, այս յուշերը 20 – 25 տարուան հնութիւն ունին: Հաւանաբար, այսօր ճամբաները, տուներն ու արտաքնոցները նորոգուած կամ փոխուած են: Բայց գիտենք որ, մտայնութիւնները փոխուելու համար, շատ աւելի ժամանակի կը կարօտին:

Եթէ այսօր, գիւղացիներու նիւթականը որոշ չափով բարեփոխուած է, ատիկա՝ Տէմիրէլներու, Ինէօնիւներու կամ զինուորականներու գործը չէ, այլ՝ միլիոնաւոր Թուրք զարիպներու աշխատանքին արդիւնքն է: Անոնք, անօթութենէ մղուած, 1960–ական թուականներուն, իրենց սահմաններէն դուրս նետուեցան, աշխարհ տեսան, բան սորվեցան, մէկ խօսքով՝ մարդու կարգ անցան: Բայց մանաւանդ, միլիոններ ղրկեցին երկիր:

Նիւթական ապրելակերպի բարելաւումէն վերջ, մեզի կը մնայ յուսալ, որ օր մը մտայնութիւններն ալ փոխուին: Չէ՞ որ դրացիներ ենք, եւ դեռ առնելիք – տալիք ունինք իրարու...:

(Շար.– 7 եւ վերջ)

ՄԵՐՁ. ԱՐԵՒԵԼՔ

ԱՍԻԱՑԻ ԵՒ ԱՓՐԻԿԵՑԻ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐ

Բրիտանական կայսրութեան օրերուն, Անգլիացիք հնդկական ցամաքամասը կը նկատէին աշխատանքի աժան աղբիւր: Աշխատաւորներ կը ղրկէին արեւելեան Ափրիկէ երկաթուղագիծեր հաստատելու կամ ալ Ուեսթ Ինտիզ՝ շաքարեղէգի տնկարաններուն մէջ աշխատելու համար: Անոնց յաջորդները դեռ այդ վայրերը կը գտնուին, բայց այս անգամ իբրեւ առեւտրականներ, խանութպան եւայլն: Եւ յաճախ հակակրութեան թիրախ կը դառնան եւ, նոյնիսկ կը հալածուին (օր. Իտի Ամինի օրերուն, Ուկանտա) իրենց հաստատուած գօտիներուն իշխանու–թեանց կողմէ:

Աշխատող ձեռքերու նոր հոսանք մը ծայր տուած է ներկայիս Սախայէն դէպի Մերձ. Արեւելք: Խորքին մէջ աշխատանքին բնոյթը չէ փոխուած, այլ խօսքով եղածը այսպէս կոչուած սեւ – ժամանակիր աշխատանքն է: Բայց կայ տարբե–րութիւն մը. այն թէ այժմ անոնց թիւը անհամեմատ աւելի է, եւ օրէ օր կը բազմանայ, ուրով հակամարտութիւն–ները, հ ա կ ա կ ր ո ւ թ ի ւ ն ն ե ր ը անոնց եւ տեղացիներուն միջեւ ծաւալ առնալու կարելիութիւնը կ'ընծայէ:

Այս այսպէս ներկայացնելով հանդերձ, առայժմ ոչ ոք գլուխ կը բարձրացնէ, քանի երկուստեք կ'ըմբռնեն կարճ ժամանակաշրջանի պայմանաժամի աշխատանքին առաւելութիւնները: Մանաւանդ, երբ բնիկները կ'ըմբռնեն, թէ օտարներուն խուժումը ո՛չ միայն պիտի չդան–դաղի, այլեւ ընդհակառակն՝ աշխուժա–նայ: Չեն կրնար նկատի չառնել բացա–յայտ իրողութիւնը. – հինգ միլիոն քա–ռակուսի քիլոմեթրէն նուազ տարածու–թիւն պարզող վեց քարիւղահանք Պետու–թիւններ՝ Սաուտական Արաբիա, Քա–թար, Լիբիա, Քուէյթ, Իրաք եւ Արաբ Միացեալ Ամիրայութիւններ բնակչու–թեան խտութեան տեսակէտով հետեւեալ պատկերը կը պարզեն՝ հինգ հոգի մէկ քառակուսի քիլոմեթրի հաշուով, ընդհա–նուր թիւ ներկայացնելով 25 միլիոն:

Անդին՝ Ասիա եւ Ափրիկէ միասնաբար մէկ միլիառէն աւելի բնակչութիւն ու–նին խճողուած 24 միլիոն քառակուսի քիլոմեթր տարածութեան մէջ: Այս է պատճառը, որ նոյնիսկ քարիւղի պումէն առաջ աշխատաւորներ կը ժամանէին Ե–գիպտոսէն, Յորդանանէն, Եմէնէն, Փա–քիստանէն, Հնդկաստանէն, Սոմալիէն, Պենկլատէշէն, Փիլիպպեան կղզիներէն եւ Հար. Քորէայէն:

1973–ին, կէս միլիոն խկ չէին ներկա–յացներ օտար աշխատաւորները այս շըր–ջագօտիին մէջ: Ներկայիս 2,5 միլիոն են եւ օր աւուր կ'աւելնան: Կը շինեն պան–դոկներ, տուներ, կը հաստատեն ճամ–բաներ, կառուղիներ, կ'աշխատին հի–ւանդանոցներու եւ դպրոցներու մէջ եւ բնականաբար, կ'աւլեն, կը մաքրեն փո–ղոցները, կը հաւաքեն աղբերը: Տնտե–սական գործառնութեան ցանցեր ալ հաստատած են, որպէսզի նիւթական յանկացումներ կատարեն իրենց խեղճուկ ընտանիքներուն: Դրամական փոխան–ցումներուն ընդհանուր գումարը 1973-ի վեց հարիւր միլիոն տոլարէն բարձրա–ցած է երեք միլիառ տոլարի, ինչ որ աննկատելի նպաստ մը չէ թերաճ երկիր–ներուն համար:

Ժողովրդագրական հարցերով զբաղող–ներ որոշ հաշիւներ ալ կը կատարեն ա–պագայի նախատեսութիւններով: Ընդ–հանուր յայտարարը այն է, թէ Մերձ. Արեւելքի քարիւղի հարուստ հանքեր ու–նեցող երկիրներուն մէջ, օտար աշխա–տաւորներուն թիւը 1990–ին վեց միլիոնի կրնայ հասնիլ:

Այդ նոյն ժողովրդագրագէտներուն համաձայն, ներկայիս, աչքի զարնող հակամարտութիւն մը չկայ տեղացինե–րուն եւ ժամանակաւոր եկուորներուն միջեւ: Բայց արդէն, որոշ երկիրներու մէջ, դրսեցիները առաւել մեծ թիւ կը ներկայացնեն: Անդին, տեղացի երիտա–սարդութիւն մը՝ օգտուելով քարիւղին հարուստ եկամուտներէն, իր ձեռքին տակ ունի ամէն տեսակ առաւելութիւն. – դուրսէն ժամանածները կը սպասարկեն եւ անհրաժեշտ նկատուած բոլոր աշխա–տանքները կը կատարեն, իսկ իրենք կը վայելեն հանգստաւէտ ապրելակերպ, շատ յաճախ անուանական պաշտօններ վարելով: Դուրսէն եկածներուն մէջ կան արմատական գաղափարներով առաջնոր–դուողներ, մասնաւորաբար Պաղեստին–ցիներ, Եմէնցիներ, Սոմալիցիներ եւ, նոյնիսկ Եգիպտացիներ: Արդ, պէտք չէ անտեսել անոնց ազդեցութեան ոլոր–տը:

Միւս կողմէ, ինչպէս Եւրոպայի եւ Միացեալ – Նահանգներու մէջ, օտար կամ գաղթական աշխատաւորները խըտ–րականութեան դրութենէն եւ մթնոլոր–տէն կը տառապին: Կը բնակին առանձ–նացած, աղքատիկ բնակարաններու մէջ: Աւելին՝ իրաւունք չունին հող կամ տուն գնելու, սեփականատէր դառնալու: Ո՛չ ալ քաղաքական ազդեցութիւն բանեցնե–լու: Ի տարբերութիւն Եւրոպայի եւ Միացեալ – Նահանգներու, չեն կրնար յուսալ իրենց ընտանիքները հոն տեղա–փոխել, որքան ալ երկար ժամանակ մնան: Ո՛չ մէկ յոյս, թէ իրենց զաւակ–ները կը յաջողին տեղական երկիրներու քաղաքացիութիւնը ապահովել: Կ'ըմ–բռնեն թէ պարզօրէն աշխատաւորներ են, վարձու անշուշտ, եւ այդպէս ալ պի–տի մնան այժմու դոյավիճակին մէջ:

Ոմանց կարծիքով, ժամանակի ընթաց–քին օտար ձեռքերը լեզու պիտի առնեն եւ պահանջներ ներկայացնեն: Հանգստա–ւէտ ապրելակերպի ենթակայ տեղացի ե–րիտասարդութիւնն ալ պիտի չուզէ փո–փոխութիւն մը տեսնել իր միջավայրին մէջ:

Այսօր, ընդհանուր ձեւով կայուն կը թուի միջավայրը, մթնոլորտը: Ի ս կ վա՞ղը:

Թ. Ա. Թ.

ԶԱՊԷԼ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Պատուական հայուհի մը որ արժեւո–րեց հայ կնոջ իր կեանքը:

Կը պատկանի այն փաղանգին որ 1929 – 1930 թուականներուն, հոս ու հոն, Կարմիր Խաչի բջիջներ հաստատեց տա–լով Փրանսահայ կանացի այս կազմա–կերպութեան՝ ձեւ, ոգի եւ թափ: Զա–պէլ Պետիկեան ընտրեց հանրային ծառա–յութեան ճանապարհը ու եղաւ պատնէ–շի վրայ տասնեակ ու տասնեակ տարի–ներ:

Մարսէյլի հայկական գաղութին եւ կեանքին ծանօթ ազգակիցները չեն կըր–նար չճանչնալ Զապէլ Պետիկեանը: Ան ե–ղաւ բոլոր պայքարներուն մէջ Կ. Խա–չի դրօշը ձեռին: Եղաւ ղեկավար, պա–տասխանատու, պարզ անդամ: Թելադ–րեց, հրահանգեց բայց նախ եւ առաջ տուաւ օրինակը: Օրինակը աննկուն հա–ւատքի, անխորտակ կամքի: Օրինակը անձնուրացութեան, անսակարկ նուիրու–մին, անչահախնդիր ծառայութեան: Զա–փազանցութիւն չէ ըսել թէ Պետիկեան ընտանիքը իր անձնական, ընտանեկան ապագան զոհեց. վրայ տուաւ, լաւագոյն ծառայութիւնը բերելու համար իր գա–ղափարներուն, իր ընտրած վարդապե–տութեան, իր ազգին: Զապէլ Պետիկ–եան ոչ միայն եղաւ նուիրեալ խաչուհի մը, այլ իր ամուսնոյն՝ ընկեր Արամ Պե–տիկեան կողքին, գիտակցութեամբ, համ–բերութեամբ, զոհողութեամբ բաժնեց ա–նոր Դաշնակցականի ներաշխարհը, Դաշ–նակցականի անոր կեանքը, առօրեան իր բոլոր պարտադրանքներով, իր բոլոր հարկադրանքներով, յոյզերով, պոհու–նակութիւններով, ուրախութիւններով եւ նաեւ յուսախաբութիւններով:

Որքան ալ գրենք ու խօսինք չենք կըր–նար տալ հարազատութեամբ եւ ամբող–ջութեամբ Զապէլ Պետիկեաններու սե–րունդին ոգին որ այնքան տարբեր է ի–րեն յաջորդող սերունդներուն ոգիէն եւ որ դժբախտաբար հասած է իր վերջա–լոյսին: Անոր թթխմորը տարբեր ծագում մը, շաղուածք մը ունի: Սերմերը որ կը բովանդակէ տարբեր ծագկում մը ունին: Սերունդ մը որ կը մեկնի իր հետ տա–նելով մեր գաղութներու պատմութենէն ամէնէն ոգերգական էջերը, բայց նոյն ատեն ձգելով այսօրուան ու վաղուան սերունդներուն ամէնէն թելադրիչ եւ խանդավառիչ երեսները, ձգելով մարդ–կային ու բարոյական առաքինութիւննե–րու ընտանեկան սրբութիւններու ու ազ–գային բարքերու սքանչելի եւ անդնահա–տելի ժառանգ մը որ միայն Զապէլ Պե–տիկեաններու հաւատքը, կամքը, եւ գի–տակցութիւն եւ զոհողութեան ոգին ու–նեցողները կրնան կերտել:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ, Դեկտեմբեր 5–ին, Սէն Լուի Սուրբ Գէորգ եկեղեցւոյ մէջ, ներկայութեամբ իր հա–րազատներուն բայց նաեւ իր վաստակը գնահատող ընկերներուն: Ընկեր Ասա–տուր Քէօսէեան հակիրճ խօսքերով վեր առաւ ննջեցեալին մէջ ազգային ծառա–յութեան սուր գիտակցութիւնը ըսելով թէ Պետիկեաններու բնակարանը, սեղանը տարիներ ու տարիներ շարունակ եղաւ եկող ու անցող Դաշնակցական ղեկա–վարներուն, գործիչներուն համար ըն–դունելութեան վայր մը: Շահան խաչակիր քահանայ Տէտէեան իր դամբանականին մէջ ընդգծեց Զապէլ Պետիկեանի երկ–րային գիտակից կեանքը որպէս հայ մայր որ իր ընտանիքէն անդին գիտէ իր առա–քելութիւնը օգտակար հանդիսանալու համար իր ժողովուրդին:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՏՈՄՍ

ՀԱՄԲԱՒ

Անմիջապէս որ ռումբ մը պայթի, գնդակ մը կ'արձակուի երկրագունդին մէկ որեւէ տեղը՝ Գնդ. Քատաֆիի մատը կը տեսնուի: ԻՐԱ–ի նիւթականը կ'ապահո–վէ, Պասքերը՝ կը զինէ, Պաղեստինցի–ները՝ կը հակակշռէ, զօրավիգ կը կենայ Քորսիքացիներուն, Պրըթոններուն, Կար–միր Ջոկատներուն, Հայերուն, բնութե–նապաշտներուն, Մահմետական Եղբայր–ներուն:

Կառք մը կ'այրի՞ Լիոն: Ինք է: Դը–րամապանակս անհետացա՞ւ: Ինք է:

Իր համբաւը այն աստիճանի է, որ ե–թէ մեռնէր, կարելի կ'ըլլար զինքը ամ–բաստանել՝ որպէս դրդիչը ի՛ր իսկ սպա–նութեան:

ՊՐԻՒՆՕ ՖՐԱՓԱ

Լը Մոնտ, Դեկտ. 12

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԵԼԱՆԻԿԻ «Մալաքեան – Գասպար–եան սրահին մէջ, Նոյ. 29–ին, գումար–ուած է Հ. Գ. Խաչի Մակեդոնիոյ եւ Թը–րակիոյ շրջանի 18–րդ Պատգամաւորական ժողովը, մասնակցութեամբ եօթը մաս–նաճիւղերու 16 ներկայացուցիչներուն: Բացումը կատարած է Շրջ. Վարչու–թեան ատենապետուհին՝ Արշալոյս Սէ–մէրճեան: Հ. Օ. Մ.-ի Կեդր. Վարչութե–նէն Անժէլ Գնունի համառօտ տեղեկու–թիւններ տուած է Վարչութեան գործու–նէութեան եւ առաջադրութեանց մասին: Հ. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան ողջոյնի խօսքը արտասանած է ատենապետուհին՝ Տալիթա Մէքթուպճեան: Կարդացուած է Շրջ. Վարչութեան գործունէութեան տե–ղեկագիրը, ուրմէ պարզուած է, որ աշ–խատանքներու մէջ ամէնէն նշանակալի–ցը եղած են Սելանիկի Ծաղկոցը եւ Խալ–քիտիքիի ամարանոցի հողին գնումը: Մասնաճիւղերու տեղեկագիրներու ըն–թերցումէն եւ կատարուած մտքերու փո–խանակութենէ ետք ընտրուած է Շըր–ջանային նոր Վարչութիւնը:

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԴԱՍԱԼՔՈՒՄԸ

Կէս գիշերն անց էր: Սպասուած յար–ձակողականը ուշացաւ կարծես: Այս անգամ սուլուէթները յաճախ չէին երե–ւար: «Թերեւս վտանգն անցած է», մտա–ծեցին Քիւրտերը ու կը սպասէին, որ առաւօտ ըլլար այդ անստոյգ վտանգէն ազատելու համար:

Ոմանք սկսած էին նորէն վէճերու եւ Նազարի երգերու մասին մտածել, երբ մօտաւոր սարէն լսուեցաւ գնդակի մը ռոնոցը, յետոյ երկու կողմէն սկսաւ հը–րաձգանաձգութիւնը:

– Սպիտակ Ձիաւորը, Սպիտակ Ձիա–ւորը, – ձայն ձգեցին այն Քիւրտերը, ո–րոնք Խալիլի ու Սատոյի մասին կը մը–տածէին եւ Սպիտակ Ձիաւորի դէմ կըռ–ւիլ չէին ուզեր:

Անոնց ձայները հետզհետէ խուճապա–յին բնոյթ առին, երբ սկսաւ յարձակո–ղականը:

– Սպիտակ Ձիաւորը, Սպիտակ Ձիա–ւորը...

Խուճապը աւելի մեծցաւ: Յարձակումը արձակուած գնդակի մը պէս կուգար: Դիրքերուն մէջ կռուող Քիւրտերը կը մտածէին ժամանակ շահիլ ապահով նա–հանջի համար: Շատեր անկանոն փա–խուստով մը իրենց ձիերուն կը հաս–նէին՝ դէպի Ջրվէժի հովիտը շրջուելու համար: Քիւրտերու կռիւը աւելի անկա–նոն դարձաւ:

Աշուղ Նազար եւ իր զաւակը այդ իրա–րանցումին մէջ ապառաժի մը ներքեւ ի–րենք զիրենք ապահով զգացին: Նազարին այնպէս կը թուէր, որ լեռան ապառաժ–ներն ալ իրար անցած են ու մարդիկ ու–ժեղ փոթորիկի մը մէջ ինկած առար–կաներու պէս իրարու կը զարնուէին:

Այդպէս կուգար Սպիտակ Ձիաւորը:

Յամառ քիւրտ կռուողներ տակաւին կը շարունակէին իրենց հրացանաձգու–թիւնը: Քիւրտ մը Նազարի մօտ, ժայռէ մը վար շրջուեցաւ: Գնդակները աւելի մօտի քարերուն կը զարնուէին: Յետոյ հրացաններու ձայները նուազեցան, եւ Նազար լսեց Հայերու ձայնը:

Անոնք էին, անոնք: Նոյնիսկ շատ որոշ լսեց բառերը. –

– Քիւրտի չարըխը աւելի կ'արժէ քան էնոր գլուխը...

Քիւրտերը խուճապահար նահանջով դէպի Ջրվէժի հովիտի սարերը քաշուե–ցան:

Նազար ձայն տուաւ երբ Հայերու ձայ–ները աւելի չատցան եւ իրարու անուն կանչեցին:

Հայ կռուող մը Նազարի ձայնին մօտե–ցաւ: Անոնք իրարու ձայն տուին եւ հա–ւաքուեցան անոր շուրջ: Մէկը շատ վըս–տահութեամբ կը պնդէր, որ հեռուէն լը–սած էր իր երգի ձայնը:

Նազար ուրախութենէն չէր կրնար խօ–սիլ ու կը սպասէր կարծես, որ լուսնկի լոյսով Սպիտակ Ձիաւորին շուքը իր դէմ–քին վրայ իյնար:

Հայ կռուողները սկսան զանազան կող–մէ հարցումներ ընել: Դուրսի աշխարհէն մէկը եկած էր, մանաւանդ էդ գիշեր ի–մացեր էին Սարը պինպաշու սպանու–թիւնը Սատոյի կողմէ:

– Մարտիկը ո՞ւր է, Մարտիկը, – հար–ցուց Նազար անհամբեր, կօպերը բանա–լու ճիգով:

Հայ զինուորները նկատեցին, որ Նա–զար կարեւոր բան մը ունէր ըսելիք:

– Մարտիկը Արծուեսարի կողմն ան–ցաւ, – ըսաւ զինուոր մը, – ըսէ, Նազար, ի՞նչ կայ:

Նազարը անհամբեր էր, ժամանակ չէր ուզեր կորսնցնել, մանաւանդ որ Ուստա Ուսէփն ալ հեռացաւ տունէն՝ ինքզինք ժանտարմներուն յանձնելու համար:

– Ըսեմ, ըսեմ, Զէյնապը Զրաւանի մէջ է, Ուստա Ուսէփի տունն է: Ես խօսեցայ էնոր հետ:

Այդ լուրին վրայ Նազարի շուրջը հա–ւաքուող զինուորները իրար անցան: Ու–րախ էին, ուրախ: Քիչ մնաց լուրը մին–չեւ Ձիաթոնուկ հասնէր, եթէ վրայ չգար Ջերչի Կիրոսը՝ տժգոյն եւ հեւքոտ:

– Չէ, չէ, էդ լուրը Մարտիկին չպէտք է հասցնել: Ո՞ւր է Աշուղը, ի հարկէ ա–շուղները մի քիչ խենթ կ'ըլլան:

(Շար. 463)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ.— Պր. Պետրոս Պալեան եւ զաւակները՝ Սերվարդ եւ Ժորժ Հատար (Ամերիկա), Պօղոս եւ Ժիրայր Պալեան (Ամերիկա), Թիթեռ Բայէլեան ընտանիք (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Պօղոսեան (Ամերիկա), Այրի Տիկին Եղիսաբէթ Շամչոյեան եւ զաւակները (Ֆրէզնօ), Պր. Սարգիս Շամչոյեան (Ֆրէզնօ), Այրի Տիկին Անահիտ Զէքոյեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Այրի Տիկին Մէրի Բայէլեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Էքինճեան եւ զաւակները (Լիոն), Թաշճեան ընտանիքները, կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Դեկտ. 20-ին, յետ պատարագի, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցին, իրենց կնոջ, մօր եւ ազգականին՝

ՃՈՒՀԱՐ ՊԱԼԵԱՆԻ
(ծնեալ՝ Շամչոյեան)

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղը, իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Ա. Պետիկեանի, ընկերուհի Մլքէի եւ Օր. Թիւթիւնճեանի, Տէր եւ Տիկին Տի Ռիսոյի, Տէր եւ Տիկին Փիէթրիի, Տիկին Մամուլեանի եւ բոլոր պարագաներուն, իրենց կնոջ, մօր, մեծ - մօր, քրոջ եւ ազգականին՝ ընկերուհի Զապէլ Պետիկեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, փոխան ծաղկեպսակի, Համբարձում Կիւլլիւտէրէի Թաղման առթիւ.— Տէր եւ Տիկին Եավէր 250 Պոլսոյ գաղթականաց, 50 ե.պ., Տէր եւ Տիկին Քաֆէճեան, Ս. Գալուստեան եւ Ա. Իսկէնտէրեան 200-ական ե.պ., Տէր եւ Տիկին Ճանիկեան 100, Տէր եւ Տիկին Աճառեան 100, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Արման 100, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Պալեան 100, Տէր եւ Տիկին Ա. Քէօսէեան 100, Տէր եւ Տիկին Ն. Կիւզէլ 100, Տէր եւ Տիկին Հ. Էտէն 100, Տէր եւ Տիկին Գարակէօզեան 100, Տէր եւ Տիկին Ա. Ազատեան 100, Տէր եւ Տիկին Լ. Էքէր 100, Տէր եւ Տիկին Ծերուկեան Հ.Բ.Ը.Մ.եան 100, Տէր եւ Տիկին Վ. Աստուրեան 100 ե.պ., Տէր եւ Տիկին Մարտիրոսեան 50, Տէր եւ Տիկին Է. Մանէն 50, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Մալճեան 50 Ֆ.:

Րաֆֆի Փափազեանի հոգեհանգիստին առթիւ.— Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանտիկեան 1.000 ե.պ., 1.000 Սահակ - Մեսրոպ Երգչ.ին, 1.000 դպրոցին, Վարդան Պանտիկեան 1.000 ե.պ., 500 Վասպուրականի Հայր. Միութեան, Տէր եւ Տիկին Վահէ Լորէնեան 500 ե.պ., Տէր եւ Տիկին Ժիմի եւ Վէրոնիք Փափազեան 500 Ֆ. ե.պ.:

(Շար.)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Արման Խաչատուրեան, իրենց մեծ - մօրաքրոջ՝ Տիկին Գոհար Էտիրնէլեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ՝ 150 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

AMICALE - ESSAYAN
APPEL AU JEUNES
VENEZ NOMBREUX
Au Réveillon de Noël
JEUDI, 24 DECEMBRE
118, Rue de Courcelles, Paris 17ème
au Centre Culturel Alex Manoogian
de 23 h. à l'Aube
ENTRE 30 F.
ՃԱՇ՝ ժամը 20.30-ին
Մասնակցութիւն՝ 120 Ֆ.
Ապահովումը անհրաժեշտ:
Հեռաձայնել առաւօտեան 7 - 10
372. 04. 20

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
ՍԷՆ - ՄՕՐԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի մասնաճիւղի դպրոցին, Կիրակի Դեկտ. 20, ժամը 15-ին Կաթողիկէ Սրահը:

Կաղանդ Պապան նուէրներ կը բաժնէ մանուկներուն:

Հիւրասիրութիւն գեղարուեստական յայտագիր:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ
ՃԻՄՆԱՐԿԷՔԻ
30-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Եկեղեցւոյս վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ, Կիրակի, Դեկտ. 20-ին, Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ հիմնարկէքի 30-րդ տարեդարձին առթիւ, կը մատուցուի եպիսկոպոսական հանդիսաւոր Պատարագ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ Արեւմտ. Եւրոպայի Կաթ. Պատուիրակ

Այս առթիւ, կը կատարուի նաեւ՝ ուրարի տուչութիւն: Սերովբէ Արք. ուրար կրելու իրաւունք կը շնորհէ եկեղեցւոյս սատարողներէն՝ Իսահակ Տէլիճէեանի, Սարգիս Տօնապետեանի եւ Սահակ Սուքիասեանի:

Երգեցողութիւնը կը կատարուի՝ եկեղեցւոյս «Կոմիտաս» Երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Վալանսի Հայ Ազգային Միութիւնը, իր նստաշրջանը աւարտած ըլլալով, սիրով կը հրաւիրէ գաղութը, ընդհանուր ժողովի, Դեկտեմբեր 18, Ուրբաթ օր, երկոյեան ժամը 9-ին, Հ.Բ.Ը.Միութեան սրահին մէջ:

ՕՐԱԿԱՐԳ.— Նստաշրջանի զոյգ հաշուետուութիւն (նիւթական եւ բարոյական), եւ ընտրութիւն:

CARZOU
Lithographies originales, dessins, huiles
du 15 Décembre au 15 Janvier
Galerie ANNE DE FRANCONY
16, Bd. Victor Hugo — 06000 NICE
Tél.: 88. 73. 64
La Galerie sera ouverte tous les jours sauf le Dimanche, de 15 à 19h.30 et le matin sur rendez - vous.

PERSPECTIVES
du 20ème Siècle

SAMEDI, 19 DECEMBRE
AUDITORIUM 105
à 15 h. — Radio France
Producteur délégué: Alain BANCQUART
« *VOYAGES* »
U. R. S. S. (Jeune école arménienne):
— *ISRAELIAN; Septuor (Ire audition) en France).*
— *ZOHRABIAN; Jeux de Boumerang. Octuor (Ire audition en France)*
— *MANSOURIAN ...(création mondiale).*
ENSEMBLE 2E2M
Direction: Alain DUBOIS
Entrée libre.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեօ - Քաշանի մասնաճիւղը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Հինգշաբթի, Դեկտ. 17-ին, սովորական հաւաքատեղին, ժամը 21-ին:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ՏՕՆԱԾԱՌԸ

Սամուէլ - Մուրատեան Վարժարանի Տօնածառի տարեկան հանդէսը՝ Վարժարանի Պէշիկթաշլեան - Ալէմշահ սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 20, Կիրակի օր, երեկոյեան ժամը 5-ին:

1. - Վարժարանի քառաձայն երգչախումբը՝ Ծնունդի եւ ազգային երգեր, ղեկավարութեամբ՝ ԳԷՈՐԳ ԵԱՆԳԷԿԵԱՆԻ:
2. - Արտասանութիւններ՝ վարժարանի աշակերտներու կողմէն:
3. - ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑ՝ ծանօթ երգերով, նոր մշակումով, ընկերակցութեամբ՝ վարժարանի երգչախումբին եւ իր նուագախումբին:
4. - ՅՈՎՍԷՓ ՆԻՒՃԻՒՔԵԱՆ՝ իրեն յատուկ մենապարերով:
5. - Երգիչ ՆՈՐԱՅՐ՝ նոր ժամանած Միացեալ - Նահանգներէն:
6. - Անակնկալներ՝ վարժարանի փոքրերու կողմէն:
7. - ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՅԻ՝ նուէրներու բաշխում:
8. - ՆԱԽԱՍԱՐԴ պարախումբ:
9. - ՎԻԳԷՆ եւ ՍԻՄՈՆ՝ իրենց Ջութակներով:

Հանդէսին ներկայ 'ըլլայ'
ՇԱՐԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐ

Կը հրաւիրուին Փարիզի բոլոր հայ մանուկները, Կաղանդ Պապայի իրենց նուէրները ստանալու:

Restaurant
YORGANTZ
3 SOIRÉES EXCEPTIONELLES
LES 2 NOELS ET ST. SYLVESTRE
YORGANTZ « DINER - SHOW »
Avec: Robert HALLAKOU au piano
KALOUST à la guitare
MUSIQUE D'AMBIANCE JUSQU'A L'AUBE
MENU SPÉCIAL NOEL ET ST. SYLVESTRE
450 F. (T.T.C.)
CHAMPAGNE et VINS à VOLONTE
RESERVATIONS: 326. 20. 68
33, Rue de Bièvre — 52, Bd. St. Germain 75005 PARIS

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

DISQUES VOGUE
Sous la Direction de ARA BARTEVIAN
MESSE ORATORIO en Fa Mineur
A la Mémoire des Victimes du Génocide Arménien de 1915
Enregistrement réalisé par RADIO - FRANCE
en 20 Parties, deux Disques Stéreo 80 F.
Ø *CHANTS et DANSES FOLKLORIQUES, Chœurs et Orchestre.* N° 526 - 527 - 516 - 199 - 517 - 182
Ø *12 DANSES ARMENIENNES* — N° 530211
Ø *LEGENDES D'ARMENIE* — N° 530240
Ø *CHANTS ROMANTIQUES* — N° 30152
Ø *OEUVRES SYMPHONIQUES* — N° 20176
Ø *AU FIL DES SONGES* — N° 714
Ø *TRIOS* — N° 790
Ø *MESSES d'Après KOMITAS* — N° 451
Ø *EKMALIAN* — N° 442
Ø *TRESORS DE LA LITURGIE ARMENIENNE* — N° 454 (Prix 40 F.)
En vente chez l'Auteur; 14,, Rue Petit - Paris — Tél.: 208. 99. 22
A Marseille: Centre Culturel: 14, Rue St. Basile et Eglise du Prado.
Envoi contre remboursement — Frais en sus

EDITIONS L'HARMATTAN
7, Rue de l'Ecole Polytechnique 75005 PARIS — Tél.: 354. 79. 10
Vente: Librairie, 16, Ruedes Ecoles - Paris 5°
VIENT DE PARAITRE
SERGE AFANASYAN
L'ARMÉNIE, L'AZERBAIDJAN ET LA GÉORGIE
DE L'INDEPENDANCE A L'INSTAURATION DU POUVOIR SOVIETIQUE
(1917 - 1923)
En vente dans les librairies.
PARIS
— FNAC - FORUM; FNAC - MONTPARNASSE
— Joseph Gibert: 2, Rue de l'Ecole - de - Médecine, Paris 5°
— Les Herbes Sauvages: 70, Rue de Belleville, Paris 20°
— Palouyan: 9, Rue de Trévise, Paris 9°
— Samuelian: 51, Rue Monsieur - le - Prince, Paris 6°
LYON
— L'Heure Nouvelle: 32, Quai St. Antoine
— Librairie Decitre: 2, Place Bellecour
MARSEILLE
— FNAC - Centre Bourse: FUERY -LAMY.
BELGIQUE
— La Nouvelle Diffusion: 24, Rue de Bosnie, 1060 BRUXELLES
CANADA
— Claude Moissonier Diffusion: 8003 Rousselot, MONTREAL
SUISSE
— L'Age d'Homme: 10, Cité Métropole, C. P. 263, LAUSANNE

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
18
VENDREDI
18 DÉCEMBRE
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.064 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 57e ANNÉE — No 15.064

ԼԵՀԱՍՏԱՆ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ ԵՂԱԾԸ

9 ՄԵՌԵԱԼ, 45.000 ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՆԱԿԸ ԿՐՆԱՅ ԿՐԱԿԵԼ՝ ԵԹԷ ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՄԻՋԱԴԷՊ ԸԼԼԱՅ

Նախարարաց հերթական խորհուրդը, Չորեքշաբթի օր, առաւելաբար զբաղեցաւ Լեհաստանով: Նախագահ Միթերան, այդ առթիւ, յայտարարութիւն մը ըրաւ, որ դատապարտումն էր եղածին: Էական բաներն է, որ կարդաց հետեւեալը. – «Հանրապետութեան Նախագահը յայտարարեց. – Թող ըլլայ արտաքին ճնշումի մը կամ ներքին սանձումի մը արդիւնքը, հանրային, հաւաքական կամ անհատական ազատութեանց կորուստը, ամէն պարագայի մէջ, դատապարտելի է եւ ուրեմն, պէտք է՝ յստակօրէն բուռն կերպով, տեւական կերպով, դատապարտուի: Հաստատելով թէ սենտիքայի թէ արտայայտութեան ազատութիւնները, վերջերս ձեռք ձգուած Լեհաստանի մէջ, խնդրոյ առարկայ են, որ բացառիկ վիճակի վարչակարգ մը հաստատուած է, որ բազմաթիւ անձեր ձերբակալուած են, կամ սա կամ նա ձեւով չեն կրնար իրենց գործունէութիւնը կամ պատասխանատուութիւնները, թէեւ ընդունուած օրէնքով, տանիլ, Ֆրանսական կառավարութիւնը պէտք է իր դատապարտումը ընէ, իրաց նման կացութեան մը առջեւ: Անհրաժեշտ է արդարեւ, որ լեհ ժողովուրդը, Ֆրանսայի դիրքին մէջ գտնէ, յաւելեալ դրդապատճառ մը հաւատալու իր կարողութեան՝ գլուխ հանելու համար իրեն սպառնացող վտանգները: Հանրապետութեան Նախագահը իր ամբողջական համաձայնութիւնը տալէ ետք Նախարարապետին յայտարարութեան, գտաւ որ այս վերջինը Ազգ. Ժողովին առջեւ, պէտք է տեղեակ պահէ երկիրը. –

– Մէկ կողմէ Ֆրանսայի ունեցած միջոցներու իրականութեան օգնելու համար լեհ ժողովուրդին արդար տենչերուն, բարոյապէս թէ նիւթապէս, մանաւանդ սատարել, այսօր բանտարկուած աշխատաւորներու ազատ արձակման:

– Միւս կողմէ, տուեալներ թոյլ կուտան, որքան կարելի է ճշգրտօրէն, գնահատելու, իր ամբողջ ծաւալին մէջ, միջազգային կացութիւնը»:

Նոյն օրը, ուրեմն, Փ. Մոռուա, աւելի «իրատես» մօտեցում մը ցոյց կուտար, այլ խօսքով կը շեշտէր «ոչինչ կայ աւելի անպատասխանատու եւ աւելի արհամարհելի լեհ եւ ֆրանսացի ժողովուրդներու հանդէպ քան ըսել՝ աւելի կամ տարբեր բան քան ինչ որ կրնանք ընել՝ գործով»:

Ընդհանրապէս նախագահին յայտարարութիւնը լաւ ընդունելութիւն գտած է, եթէ նոյնիսկ ընդդիմութիւնը յապաղումէն դժգոհ է: Համայնավարները, չորս նախարար ունենալով կառավարութեան մէջ, համախոհ են, ուզեն – չուզեն, բայց կը նախընտրեն համաձայն ըլլալ Նախարարապետին յայտարարութեան եւ չանդրադառնալ Միթերանի յայտարարութեան, որ աւելի յստակ ու բուռն է: Ընկերվարական կուսակցութեան քարտուղարն ալ՝ Ժոսփէն ձայնակցելէն յայտարարեց թէ Ժորժ Մառշէ եւ իր կուսակցութիւնը «ապարէզ կը կարդան՝ իմաստութեան խօսք»:

Ազգ. Ժողովի նիստին, ներկաները անգամի մը համար բազմաթիւ էին եւ ընդդիմութիւնը ամէն բան կ'ընէր որ որոշ նախարարներ իրենց լռութենէն ելլեն: Ծանօթ է, որ արտաքին Յարաբերութեանց նախարարին՝ Շէսոնի հապճեպ յայտարարութիւնը կիրակի առտու («Ֆրանսա բան մը պիտի չընէ Լեհաստանի համար») առիթ տուած էր Հ.Հ.Հ.ի թեկնածուներուն բուռն յարձակումներու: Անկէ զատ կար նաեւ արտաքին Առեւտուրի նախարար Ժոպէրի պարագան, որ գործով Մոսկուա էր եւ ըսած թէ առեւտուրը կը շարունակուի: Այս ալ պատճառ կ'ըլլար որ Սթազի «սրամտութիւն» մը ընէ եւ ըսէ «կարծես արտաքին Առեւտուրի նախարարը ուրիշ տեղ էր» (խմ' այէօռ, ինչպէս Ժոպէր ըսած էր անցեալին իր դիրքին համար):

Կարեւորը, անշուշտ այս քաղաքական հաշուեյարդարները չեն այլ՝ կացութիւնը տեղւոյն վրայ եւ ժողովուրդի մը տառապանքը:

Ֆրանսական դեսպանատան միջոցաւ էր, որ մտահոգիչ լուրը կը հասնէր Չորեքշաբթի իրիկուն՝ արդէն հոսած էր եւ 9 մեռեալ կար, ինչպէս նաեւ 45 հազար բանտարկեալ: Թէեւ Փարիզի լեհական դեսպանատան գործավարը կը հերքէր այս լուրը, բայց ծանօթ է որ դիւանագիտական աղբիւրները ընդհանրապէս խոհեմ են եւ անհիմն ու դրդռիչ տեղեկութիւններ չեն տար: Ասիկա ալ աւելի կը մտահոգէր Հինգշաբթի օր, Դեկտ. 17–ին, որ 1970–ի Կտանսկի Լենին նաւաշինարանի դէպքերու 11–րդ տարեդարձի օրն է: Կ'ըսուէր թէ Վալեզայի աջ բազուկը գլուխն անցած է բանուորական դիմադրութեան եւ դիրք բռնած է Կտանսկ:

Լիպերասիոն, Հինգշաբթի առտու, կրկին ժամը ժամին կուտար վերջին 24 ժամերու անցուդարձերու մանրամասնութիւնները: Վիէննայէն կ'ըսեն թէ բանակը ճզմած է Շթեթինի գործադուլը: Աւելի ուշ կը հաղորդուէր թէ զօր. Ժարուզելսկի հրահանգ տուած է բանակին կրակել եթէ ընդդիմութեան բախի կամ ցոյցեր կազմակերպուին:

Ամէն պարագայի մէջ, երկիրը այնքան «կղպուած» է, որ անկարելի ճշգրիտ գաղափար մը կազմել բուն կացութեան մասին: Մինչ յստակ լուր չկայ Վալեզայի մասին: Անգլիական մամուլը կ'ըսէր թէ ջղերը քայքայուած են, կուլայ բայց կը մերժէ որեւէ բան ստորագրել սակայն Սոլիտառնոթէ կը հերքէ ըսելով թէ Վալեզա հոգեպէս զօրաւոր մէկն է:

× Բանուորական Ուժը (փօրս - ուվ - րիէռ) դիմում ըրած է ազատ սենտիքաներու միջազգային Համադաշնակցութեան որ միջազգային գործադուլի հրահանգ տայ:

× Շաբաթ իրիկուն, ժամը 18.30–ին յատուկ պատարագ կը մատուցուի Փարիզի Նոթր - Տամ մայր եկեղեցին, Լեհաստանի համար:

× Պապը կոչ մը ըրաւ, առջի օր, որպէսզի բանակցութեամբ վերահաստատուի վերածնունդի ճամբան:

× Վերջապէս ժողովուրդներու տառապանքն ու տագնապները «անտարբեր» չեն թողուր անշուշտ սակարանները ու ոսկին կը բարձրանայ...:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ, ԴԵԿՏ. 11 – 14)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹԻՆ ՅԱՏՈՒԿ ԹԻՒԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

Խորհրդային Միութեան Գրողներու Միութեան պաշտօնաթերթ «Սովետսկայա Լիտերատուրա» («Սովետական Գրականութիւն») ամսագիրի Ֆրանսական բաժանմունքը (թերթը լոյս կը տեսնէ բազմաթիւ լեզուներով) ամբողջ թիւ մը նուիրած է արդի հայ արձակին ու նկարչութեան: Թիւը կը բացուի Վարդգէս Պետրոսեանի ներածականով, ուր կը ներկայացուի հայ գրականութեան արձակի ճիւղը: Տեղ գտած են 14 գրողներու գործեր: Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի նախագահ Վարդգէս Համազասպեան՝ «Մի հայեացք հինաւուրց Հայաստանի վրայ» ընդարձակ յօդուածով, կուտայ հայկական քաղաքակրթութեան համառօտ պատմութիւնը, իսկ Ուիլեըմ Մելեան՝ «Սա Հայաստանն է» խորագրով յօդուածով մը, կ'անդրադառնայ հայ նկարիչներուն:

×

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ – ՌՈՒՄԷՆ ՀԱՅԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ ԵՒ ՀԱՅ – ՌՈՒՄԷՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԱՊԵՐԸ

Երեւանի մէջ ստորագրուած է պատմաբաններու խորհրդային – ռումէն յանձնաժողովի համաձայնագիրը: Հանդիպումի ընթացքին քննարկուած են խորհրդային եւ ռումէն պատմագրութեան մէջ կեդրոնական եւ հարաւարեւելեան Եւրոպայի ազգային պետութիւններու կազմաւորման յատկանիշներու հարցերը: Ռումէն գիտնականները հանդիպում ունեցած են խորհրդային – ռումէն բարեկամութեան ընկերութեան հայկական բաժնի պատասխանատուներուն հետ: Խօսք առնողներ նշած են, թէ տակաւին սուլթանական Թուրքիոյ ժամանակներէն Հայերը կը փախչէին դրացի երկիրներ, ֆիզիքական բնաջնջումէ փրկուելու համար: Այդ ծանր ժամանակներուն ալ Ռումանիոյ մէջ ստեղծուեցաւ հայկական գաղութ մը: Հին ձեռագիրներու գիտա – հետազօտական հիմնարկին՝ Մաշտոց Մատենադարանին մէջ կան ձեռագիրներ, որոնք գրուած եւ նըկարազարդուած են Ռումանիա, կը ներկայացնեն այդ երկրի քաղաքական եւ տնտեսական դրութիւնը, հետաքրքրական տեղեկութիւններ կուտան անոր մշակութային կեանքի մասին: Ծանօթ է, որ տակաւին ԺԴ. դարուն Հայերը հաստատուած էին Ռումանիոյ հողամասը, ուր ունէին իրենց գաղութները՝ եկեղեցիներով, լուսաւորական եւ մշակութային հաստատութիւններով: Ինչպէս կը վկայեն միջնադարեան Ռումանիոյ պատմաբաններ Բոգդան Խոժդէու եւ Նիկոլայէ Եորգա, Հայերը գործօն մասնակցութիւն բերած են արհեստագործութեան, արուեստի եւ առեւտուրի զարգացման: 1401–ին Ալեքսանդր Դոբրի իշխանի որոշումով, Ռումանիոյ մայրաքաղաք Սուչաւայի մէջ, Հայերու համար հաստատուեցաւ եպիսկոպոսական թեմ մը, որուն ենթարկուեցան Մոլտավիոյ բոլոր հայկական եկեղեցիները: Ալեքսանդր Դոբրի, ապա Շտեֆան Վելիկից իշխանը Հայերը հրաւիրելով Լեհաստանէն, Ցունաստանէն և այլ երկիրներէ ու մարզերէ, անոնց հիւրընկալութիւն ցոյց կուտային: Սուչաւա, Եասի, Բոտաոշան, Ռոման, Ֆոկշան քաղաքներու մէջ եւ այլուր բացուեցան դպրոցներ, ստեղծուեցան իրաւական հիմնարկութիւններ, որոնք կը գործէին ազգային օրէնքներով:

1962 Յուլիսին հիմնուեցաւ խորհրդային - ռումէն բարեկամութեան ընկերութեան հայկական բաժինը, որուն նախագահն է Լեւոն Մանասէրեան: Ներկայիս Հայաստանի ձեռնարկութիւնները Ռումանիա կը ղրկեն աւելի քան հարիւր տեսակ արտադրութիւններ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆՎԵՐՍԻ (Պելժիա) ոճրային Ատեանը մահուան դատապարտեց պաղեստինցի այն ահաբեկիչը, որ 1980 Յուլիսին եղեռնափորձ մը կատարած էր հրեայ երախաներու դէմ եւ որու հետեւանքով 1 մեռեալ եւ 19 վիրաւոր կար: Հաւանական չէ, սակայն, որ վճիռը գործադրուի, քանի որ մահապատիժը, թէեւ միշտ գոյութիւն ունի պատժագիրքին մէջ, բայց հոն ալ կը մնայ:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ իրաքեան դեսպանատան պայթումէն ու քարուքանդ ըլլալէն ետք, կը հաստատուի թէ զոհերու թիւը շատ աւելի մեծ է եւ դեսպանն ալ չէ գտնըւած, ինչպէս յայտարարուած էր, նախապէս: 22 դիակ գտնուած էր արդէն բայց հաւանական է որ մեռեալներու թիւը 30–է աւելի ըլլայ: 95 վիրաւոր կայ: Պաղտատի կառավարութեան բանբերը նկատուած թերթը կը գրէ թէ «այս ոճիրները անպատիժ չեն կրնար մնալ»:

ԻՐԱՆԻ պահայի համայնքի ղեկավարներ ձերբակալուած կը նկատուին քանի տասը հոգի «անհետացած» են: Ձերբակալուած են երբ հերթական ժողովի նըստած էին:

ԿՈԼԱՆԻ կցումը Իսրայէլի կողմէ միշտ բողոքներու տուն կուտայ առանց սակայն շատ յուզում պատճառելու Պեկինի եւ իր կառավարութեան:

ՉԻԼԻԻ մէջ ձախ քրիստոնեաներու ձերբակալութիւններու շարք մը սկսած է եւ չարչարանքն ալ կը կիրարկուի որպէս ընթացիկ բան մը: Երկիրը սակայն տընտեսական տագնապ մը կ'ապրի եւ շատեր իրենց յոյսը ատոր վրայ դրած են:

ՍԷՆ - ԼԱԶԱՌ կայարանի արուարձաններու գիծի գործադուլը վերջ գտաւ Չորեքշաբթի իրիկուն, թէեւ հարցը կարգադրուած չէ: Բանթողները կ'ուզէին որ աշխատանքի տարիները բաւեն հասնելու համար դասակարգի բարձրագոյն աստիճանի մը (Թէ. 5) առանց նկատի առնելու աշխատանքի որակն ու քանակը:

ԺԻՌՈՆՏԻ եւ Լոթ - է Կառոնի նահանգներու մէջ ողողումները մեծ աւերներ գործած են եւ 2000 հոգի բոլորովին կղզիացած կը մնան: Աժէնի բնակիչները կը պարպեն քաղաքը:

«ԹԻՐՃԻՄԱՆԻ» խմբագրապետուհին՝ Նազլը Ըլըճաք ինը ամիս բանտարկութեան դատապարտուած է, որովհետեւ քննադատած էր կառավարութեան տուած կարգ մը որոշումները: Անցեալին ալ, Նազլը Ըլըճաք դատարան քաշուած էր, երբ 1977–ին քննադատած էր այն արգելքը որու ենթարկուած էր Ֆրանսական «Էմմանուէլը» շարժանկարը, «անբարոյական» որակուած:

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՍԱՆ՝
ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

1914 – 1915 Թուականներուն վրայ կը հասնին պատերազմական տարիները, ինչպէս նաեւ Հայաջինջ սարսափները։ Վարդան Սարգսեան կը ստիպուի մտնել զինուորական ծառայութեան։ 1918–ին հրաշքով կենդանի մնացած Սարգսեանը, զինադադարէն եւ Հայու սարսափելի սեւ օրերէն յետոյ աւելի մեծ եռանդով կը փարի երաժշտի իր աշխատանքին եւ կը վերակազմէ բազմաթիւ եկեղեցական եւ աշխարհիկ երգչախումբեր, կը հիմնէ 120 երգիչներով «Հայ Երաժշտական Միութիւն» Սկիւտարի մէջ։ Ան կը վերակազմէ նաեւ Բերայի երկսեռ խումբը բաղկացած մասամբ Կոմիտասի «Գուսան» երգչախումբի անդամներէն։ Սարգսեանի իր միւս ընկերներն ալ նոյն տարիներուն ուրիշ Թաղերու մէջ կը հիմնեն երգչախումբեր եւ զանոնք բոլորը միացնելով 400 երգիչներով կուտան անմոռանալի համերգներ, բոլորովին Կոմիտասի երգացանկերով, որոնցմէ գոյացած մուտքը ամբողջովին կը յատկացնեն իրենց երախտաշատ ուսուցիչին բուժման նպատակին։ Այսպէսով մասամբ կը լրացնեն Կոմիտաս վարդապետի Թողած պարապը եւ պոլսահայութեան կ'ապրեցնեն երաժշտութեամբ լեցուած խանդավառ օրեր։

Նոյն տարիներուն Կոմիտասի սաները Պոլսոյ մէջ կը բեմադրեն «Անուշ»ը որպէս երգախառն տրամա, որուն համար կ'օգտագործեն Սարգսեանի նախապէս յօրինած մի քանի երգերը եւ զանազան ժողովրդական մոթիֆներ։

Վարդան Սարգսեանը 1920–ի վերջերը իր միւս ընկերներուն հետ կը մեկնի Եւրոպա, կատարելագործելու համար երաժշտական ուսումը եւ կատարելու համար իրենց ուսուցիչին խորհուրդը։

Ան 1920-էն մինչեւ 1922 կը հետեւի երաժշտագէտ Լընորմանի մասնաւոր դասընթացքներուն - ներդաշնակագիտութիւն – և նոյն ժամանակ կը վարէ Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ երգչախումբի ուսուցիչի պաշտօնը։ Հոն կուտայ հայ եւ ֆրանսացի երգիչներէ կազմուած խումբերով համերգներ, արժանանալով նաեւ օտարներու գնահատանքին։ Մէկ տարի Գերմանիա մնալէ յետոյ, Պելժիայէն ստացած հրաւէրին ընդառաջելով կը հաստատուի հոն եւ դարձեալ կը շարունակէ իր երաժշտութեան կրթութիւնը, ուսանելով հինգ տարի Պրիւսէլի արքունի Երաժշտանոցին մէջ, ուր արժանի կ'ըլլայ երկու մրցանակներու, 1926–ին եւ 1928ին քոնթրբուէնի և ֆուկայի մէջ։ Վարդան Սարգսեան հոս եւս կը կազմէ երգչախումբ մը «Արմենիա» անունով եւ տեղացի ուժերով կը սարքէ բազմաթիւ համերգներ, առ հասարակ Կոմիտասեան երգացանկերով, որոնք լայն արձագանգ կը գտնեն թէ հայ եւ թէ օտարներու մօտ։ Յարմար կը տեսնենք տալ քանի մը գրութիւններ այդ համերգներու մասին, որոնք լոյս տեսած են Պելժիոյ զանազան օրաթերթերուն մէջ։

«ԼԸ ՊՐԻՒՍԷԼ» 30 – 1 – 1923

Շէքսփիր ըսած է․ պէտք է կասկածիլ այն անձերէն որոնք երաժշտութիւն չեն սիրեր։ Անտարակոյս, Հայերը չենք կրնար կոչել անզգաներ երաժշտութեան հանդէպ, Վարդան Սարգսեանի եւ իր երգիչներուն տուած այս համերգը լսելէ յետոյ։ Ի՜նչ ոգի, ի՜նչ կրակ, ի՜նչ համոզում։ Մարդս կը յուզուի եւ կը զմայլի։ Անկասկած Հայերը բարեսէր ըլլալու են։

«ԼԻԹՐ ՊԵԼԺԻՔ» 30 – 1 – 1923

«Պ․ Սարգսեանին ղեկավարութեան տակ, «Արմենիա» երգչախումբը Հայ ժողովրդական երաժշտութեան կատարեալ Թարգմանը եղաւ։ Երգչախումբը շնորհիւ իր բազմաձեւ նիւանսներուն ճկունութեան, երգերը դարձուց տպաւորիչ եւ գեղեցիկ»։

1931–ին Վարդան Սարգսեան կուգայ Մարսէյլ, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ բացման եւ օծման հանդիսութեանց երգեցողութիւնները պատրաստելու համար, ընդառաջելով սոյն եկեղեցւոյ վարչութեան եւ բարերար Վ․ Խորասանճեանին փափաքին եւ հրաւէրին։ Վ․ Սարգսեանի Մարսէյլի հայ գաղութին հետ ունեցած այս հանդիպումին եւ անոր յաջորդող բազմաթիւ տարիներու իր ժրաջան գործունէութեան մասին կը դիմենք այդ օրերը մօտէն ապրող երաժշտասէր Գ․ Փիրանեանի վկայութեանց․ «Վ․ Սարգսեանի հանդիպումը Մարսէյլի հայ գաղութին հետ տեղի ունեցաւ 1931–ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ օծման եւ բացման կապակցութեամբ կատարուած հանդիսութեան առիթով։

Վարդան Սարգսեան, այն ատեն, Վ․ Խորասանճեանի անմիջական պաշտօնատարը, արդէն մեծ դեր ունեցած էր այս եկեղեցւոյ կառուցման եւ մանաւանդ անոր ներքին զարդարումին եւ նկարներու ընտրութեանց աշխատանքներուն մէջ։

Ուրեմն, 1931–ին Վարդան Սարգսեան Մարսէյլ եկաւ եւ համեմատաբար կարճ ժամանակի մէջ երգչախումբ մը կազմեց եւ անոնց սորվեցուց Ս․ Պատարագի քառաձայն երգեցողութիւնը։ Երգչախումբը բաղկացած էր մասամբ Վարդան Սարգսեանի Պոլիս եւ այլուր ղեկավարած խումբերու եւ մասամբ ալ Մարսէյլի գաղութէն ընտրուած նոր երգիչներէն։

Ս․ Պատարագի երգեցողութեան պատրաստութեան աշխատանքները մեծ խանդավառութիւն ստեղծեցին գաղութին մէջ։ Հակառակ որ, երգիչներուն համար նոր էր պատարագի երգերը, Վարդան Սարգսեան լաւագոյնս գլուխ հանեց այս դժուարին գործը։

Անոնք որ ծանօթ են սորվեցնելու իր ինքնայատուկ ձեւին, կամ անոնք որ բախտը ունեցած են երգելու իր ղեկավարութեան տակ, լաւ գիտեն թէ ան ի՜նչպէս կը հսկէր երգեցողութեան իւրաքանչիւր մանրամասնութեան վրայ, առանց անտեսելու որեւէ աննշան նկատուած թերացում։

Վարդան Սարգսեանի բծախնդրութեան եւ կատարեալ աշխատանք մը հրամցնելու մտահոգութեան մասին գաղափար մը տալու համար օրինակ մը տանք, որ այն ատեն, նոյնիսկ բաւական տարօրինակ նկատուեցաւ։

Երգչախումբի վերջին փորձերէն մէկուն ընթացքին, որ տեղի ունեցաւ նոյնինքն եկեղեցւոյ մէջ, Վարդան Սարգսեան պնդեց որ պատարագիչը՝ Գրիգորիս Եպիսկ․ Պալագեան ներկայ գտնուի եւ մասնակցի փորձին, երգելով իրեն վիճակուած բաժինները, որպէսզի ընդհանուր երգեցողութիւնը կատարեալ ներդաշնակութեամբ կատարուի։ Նոյնպէս, յիշենք որ որպէս մեներգող հրաւիրուած Արմենակ Շահ - Մուրատեանին հետ Վ․ Սարգսեան երկար վիճաբանութիւններ ունեցաւ, երբ այս վերջինը, վստահած իր համբաւին, կ'ուզէր անհիմն փոփոխութիւններ մտցնել երգեցողութեան դասաւորման մէջ։ Վարդան Սարգսեան բնաւ տեղի չտուաւ եւ պատարագը երգուեցաւ այնպէս, ինչպէս որ պէտք էր եւ ինչպէս որ ինք պատրաստած էր։ Յաջողութիւնը կատարեալ էր։

1931–ին վերջաւորութեան Քէօթահիոյ Հայրենակցական Միութիւնը ուզելով պանծացնել իրենց հայրենակցին՝ Կոմիտաս վարդապետին գործը, երկու յաջողական համերգներ սարքեց Մարսէյլի մէջ։ Երգչախումբի կազմութեան աշխատանքները եւ ղեկավարութիւնը վստահուեցաւ Վարդան Սարգսեանի։ Այս երկու համերգները աննախընթաց ընդունելութեան արժանացան, Մարսէյլի մէջ։ Երկսեռ երգիչները քաջալերուած այս յաջողութենէն, չուզեցին ցրուիլ եւ Վարդան Սարգսեանի ներկայութեան հիմնեցին «Մարսէյլի Հայ Երաժշտական Միութիւն»ը։ 1931–ի զոյգ համերգներէն վերջ Վարդան Սարգսեան, 1932–էն մինչեւ 1937-ը նոր համերգներ տուաւ Մարսէյլ ամէն անգամ յանձն առնելով Պրիւսէլէն Մարսէյլ գալ ժամանակաւոր կերպով եւ իւրաքանչիւր անգամ նոր երգեր մտցնելով յայտագրին մէջ։

1938-ին ան ընտանեկան պատճառներով չկրցաւ Մարսէյլ գալ եւ իր տարեկան համերգը տալ։ Իր թելադրութեամբ, Փարիզէն՝ Արա Պարթեւեան հրաւիրուեցաւ, որպէսզի գաղութը չզրկուի տարեկան իր համերգէն։

1938 – 1945 պատերազմի ընթացքին Վ․ Սարգսեան Պրիւսէլ մնաց։ Այդ շրջանին 1944–ի սկիզբը, Փարիզի Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբով փայլուն համերգ մը տուաւ։ Պատերազմի վերջաւորութեան եւ Վ․ Խորասանճեանի մահէն ետք, Վարդան Սարգսեան, որոշեց վերջնականապէս ձգել Պելժիան եւ հաստատուիլ Մարսէյլ, ստանձնելով Մայր եկեղեցւոյ երաժշտի պաշտօնը։ Իր առաջին աշխատանքներէն մին եղաւ՝ վերակազմել երգչախումբը եւ սորվեցնել աշխարհիկ եւ հոգեւոր երգեր։ Նորակազմ երգչախումբը կոչուեցաւ «Արմենիա»։

Վարդան Սարգսեան, վերջնապէս Մարսէյլ հաստատուելէ ետք, շուրջ 15 տարի խիստ բեղնաւոր գործունէութիւն մը ունեցաւ հոս։ Եկեղեցւոյ երգեցողութիւնը կանոնաւորեց բծախնդրութեամբ ու երգել տուաւ իր խումբին։ Ասկէ զատ աշխարհիկ եւ հոգեւոր երգերէ բաղկացեալ երգացանկերով համերգներ տուաւ, միշտ ընդհանուր գնահատանքի արժանանալով։

Երբ կը խօսուի Վարդան Սարգսեանի Մարսէյլ ունեցած գործունէութեան մասին, կարելի չէ, չյիշատակել Յակոբ Մալաքեանի անունը, որ այդ շրջանին Մայր եկեղեցւոյ դպրապետն էր։

Յակոբ Մալաքեան, ոչ միայն ամէն դիւրութիւն ընծայեց Վարդան Սարգսեանի, իր աշխատանքները լաւագոյնս գլուխ հանելու համար, այլ նաեւ, անվարան կրնանք ըսել, որ Մալաքեան ընտանիքը, ճշմարիտ բոյն մը եղաւ Վարդան Սարգսեանի համար։ Մալաքեան ընտանիքի անձնուէր եւ անշահախնդիր գուրգուրանքը, մեծապէս նպաստեցին Վարդան Սարգսեանի աշխատանքներուն, առաջին օրէն սկսեալ։ Յակոբ Մալաքեանի մասին եղած այս յիշատակութիւնը յանուն ճշմարտութեան պէտք էր որ ըլլար։ Շատ բան տուաւ Վարդան Սարգսեան մեր այս գաղութին։

Վարդան Սարգսեանի Մարսէյլի մէջ սարքած համերգներու մասին բազմաթիւ երաժշտական քննադատութիւններ եւ յօդուածներ լոյս տեսած են հայ եւ օտար թերթերուն մէջ, որոնցմէ մի քանին կը փոխանցենք, որպէս լուսաւոր պատմական էջեր Կոմիտասի արժանաւոր սանի կեանքէն։

«Լը Ռատիէալ» Հոկտեմբեր 22, 1933-ի իր թիւով կը գրէ․ Հայ երգչախումբը ունի շատ հաճելի սոփրանոներ, կատարելապէս միատարր ալթօներու խումբ մը։ Աւելցնենք որ ամբողջութեան կատարելութիւնը, երգիչներու լաւ ներդաշնակուած զգայնութիւնը, արտասանական ճշգրտութիւնը, զարկերու ճշտութիւնը ձայնադրոշմներու ճկունութիւնը ստեղծեցին մէկը այն կատարեալ երգչախումբերէն բոլոր լաւագոյններուն մէջ, զորս մեզի տրուեցաւ ծափահարել․․․։

«Լը Փըթի Փրովանսալ» տողեր կը նուիրէ իր Նոյեմբեր 20, 1933 թիւին մէջ․ Մարսիլիոյ հայ երգչախումբը Սալ Փըրատի մէջ տուաւ ձայնական եւ գործիական համերգ մը։ Խումբը կը վարէր Պ․ Սարգսեան, վարիչը Պրիւսէլի «Արմենիա» երգչախումբին։ Երգչախումբը, իր առաջին իսկ երգով, տիրապետեց սրահին շնորհիւ երաժշտութեան մեղմաղձոտ եւ անոյշ ներդաշնակութեան, երաժշտութիւն մը, որ երազել կուտայ․․․։

Կ․ Փօլատեան կը գրէ «Խթման գիշեր ... երգով» խորագրին տակ, «Յառաջ»ի Ապրիլ 4, 1934–ի թիւին մէջ։ Շաբաթ գիշեր Պ․ Սարգսեան դարձեալ մեզ ընծայեց աննման վայելքի պահեր։ Մանաւանդ վերջին բաժինը, յաղթերգները, ուր

ՊԱՏԿԵՐԻՆ ՏՂԱՆ

ԹԼԿԱՏԻՆՑԻ

Սովորութիւն մը իր տարօրինակութեան մէջ անողոք ըսուելու ու հռչակուելու աստիճան ընթացք առած՝ այս վերջին քանի մը տարիներուն, տեղացի մեր աղջիկները անստոյգ բախտախաղի մը զոհերը կը պահէ, որուն առջեւն առնելու հնարաւորութիւնը ես ալ խելքովս չէի կրնար ծրագրել, ուրիշի գլուխին վրայ ալ հաւատք չունիմ։ Երկրին տղաքը յայտնի է թէ ո՛ւր հաստատուեր են և ուսկէ ձէն կուտան, ու անոնց ետեւէն ան նոր գացողներն ալ ի՛նչքան փութկոտ էին, որ հիմա նոյնիսկ եղանակին բուքն ու քամին ալ բանի չի դնելով, օր առաջ լեռն անցնիլ ու տեղ հասնիլնին կը նային։

Թէ ինչո՞ւ կ'երթան, կամ աս նորերն ալ ինչո՞ւ ելեր կը հեռանան, որոնք ետեւնին ալ չի նայելու համար շատերը ամբողջ ընտանիքով կը ճամբորդեն, առ այժմ մնայուն սառնք, ու դուք միայն ժամանակ գտնելով սա զողդղացող մատիս հետեւեցէք, որ այն կողմը կը պարզեմ «որշափութիւն» մը հասկցնելու համար։

Տուները պարպուած են, կը պարպուին, այսօր ամայացած վանդակներու ձեւը առած են, որ վաղը իրենց տեղերուն վրայ անպէտ հողակոյտերու վերածուին, ու դաշտն ալ, ուրիշ կողմը, փուշով ու տուշկուկով (*) ծածկուած ու կորդացած մողէսներուն փորին տակը խշխշայ։ Բայց դեռ աս չէր ըսելիքս։

Երկրէն նախօրով բաժնուողները, որոնք հոն ամերիկեան միսի մը վրայ ակռայ չի կրնալով բանեցնել, անոր հետ չամուսնանալու շատ մը բարդ պատճառներ կ'ունենան եղեր, գոնէ ինչպէս իրենց գրածներէն կ'իմացուի, գրեթէ միշտ անոնք են, կամ անանկներու մէջէն այն ծեր երիտասարդն է մանաւանդ, որ գործաւորի իր հաշմած մարմինին դիմացկուն յենակ մը ապահոված ըլլալու համար, որ քիչ մըն ալ գիտցուած սիրուն ձուկ մը ըլլար, խելք կ'ընէ, անկէ մինչեւ հոս, ոսկի կարթ մը կը նետէ, կարթ մը ոսկիէ, անով շատ անգամ կը յաջողի ճիշդ իր ուզածին ու նշան արածին հովէն բռնած ըլլալ, եթէ սակայն կարող ըլլայ զայն մինչեւ վերջը իր ձեռքին մէջ կամ իր բարձին վրայ պահել։

Խօսքս վէպի մը ստուերոտ մթամածութենէն ազատ պահելու համար, կը ստիպուիմ հոս քիչ մը կանգ առնել։ Ամերիկայէն Խարբերդ նշանուիլ ուզողը հոս իր ծնողքին, թէ չունէր այս, իր ազգական ծանօթներէն մէկուն անունին կարեւոր գումար մը հանելով, ճամբու ու նշանտուքի ծախքերուն օգտելու չափ գումար մը – կ'արտօնէր գայն, որ ընավայրին թարմագեղ կուսութիւններէն հատի մը փնտռտուքն ընէր, ու անոր հետ օր առաջ ճանբայ իյնար, եթէ ինք չէր կրնար երթալ, ուրիշի մը հետ խրկէր ան բռնուած ձկնիկը։ Ուզածին պէս, ուզածէն ալ աւելի։ Հանուելիք հարսնցուն այս տունը եթէ չիկար, ան դրան ետեւը անպատճառ երկուքը – երեքը մէկտեղ կը գտնուէին։ Բաղնիքը, եկեղեցին, որբանոցները, աղջկայ պէս ապրանքի մը ճոխ ցուցադրավայրերը, հազարներ կային, որ հովիտներու շուշանին պէս ծաղկեր են ու այսօր – վաղըդաշտի կակաչներուն պէս պիտի խամրէին։ Մէկ օրէն միւսը՝ ուշ ալ պիտի չմնար բանը, դուռ մը կը բացուի, աղջկայ խնդրակը՝ կին մը, կամ կնկան հետ էրիկ մըն ալ ներս կը մտնեն․ բազմոցին վերի անկիւնը անոնց տեղ կը ցուցուի, ընդունելութեան պայմանադրական կէտերէն բան պիտի չմոռցուէր։ Մարդիկը առեր ու նստեր են, անոնց ետեւը խնձոր ալ խրկուէր, չէին գար, յարգանքի իմաստով աս փաղքուշ խօսքն ալ տանտիրուհին առաջին խօսքը կ'ըլլայ։ Ան օրը դէմինին հետ բանակցութիւնը որոշ գոյնի մը մէջ ապահովելու համար, տղուն կողմէ այն կնիկը՝ մայր կամ ազգականուհի, անանկ ալ անուշ շառլաթանութիւններ մը կը ստեղծեն ու կ'արժեցնեն որ օձը ծակէն դուրս քաշելու չափ հզօր հմայք մը կ'ունենան։ Տղան հոն լորտ մըն է եղեր, տղան հոն շաբաթը այնինչ չափով վաստըկող մը, շատ հարուստներ աղջիկնին վրան կը ձգեն եղեր, բայց ինք՝ հարիւրներուն մէջ մէկ հատիկ խելացին, անոնց բոլորը մերժելու խօսքով, իր ուզածը անպատճառ իր երկրէն տարուած մը պիտի ըլլի եղեր։ Մայր կամ ազգականուհի, անգամ մըն ալ իրենցինին լուսանկարը քշելով ձեռքը աղջկան տէրերուն, տարիքն ալ կ'աւելցնէ, քսանութը անցուկ՝ բայց դեռ քսանըլինը չըսուիր։ Թոսունի պէս ճահիլ մը, որ իր պօռին աչքին լոյսն է եղեր․․․։

(Շար․ 1)

(*) Բուրդի պէս բոյս մը որ կորդ ձգուած տեղերը կ'ըլլայ։

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔ

ԿԵԴՐ. ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

«ԲԱԺԱԿԻ ՕՐԸ»

Կեդրոնականը, կրթական եռկական առումով, պոլսահայու հպարտութեան որպէս հանգանակ, հասցուցած է, մանաւանդ անցեալին, տաղանդաւոր զաւակներ ամէն մարզի մէջ, ցրուած աշխարհի բոլոր ափերուն։

Ան, չորս տարիէն կը թեւակոխէ իր հարիւրամեակը։

1913–ի երր Հնադոյն սան, Սփիւռքի մէջ խոճալու եղած է խորհիլ սանուցներու դերի մասին։ Այդ դերը կը կայանայ պարզապէս, երր առաքեալներ, մեր ըստացած հայեցի դաստիարակութեան ժառանգը փոխանցել սփիւռքի նորահաս սերունդին, ազգապահպանութեան ծիրին մէջ։ Սանուցներու միջոցը որոշ է, նը-պաստել հայ վարժարաններուն ուսում-նառենչ աշակերտներու յառկացնել կըր-թաթոշակներ, որոնց ծնողքներու նիւթական պայմանները թոյլատու չեն։

Փարիզ ունինք Սէվրի եւ Ռէնսիի կըր-թարանները, որ կը տառապին ոչ միայն նիւթական, այլ եւ աշակերտներու հե-տըզհետէ նուազումէն։ Այդ զոյգ վար-ժարաններու թիւը Փարիզի հայ պատանիներու հարիւր տոկոսի հազիւ ... կէսն է։

Ֆրանսական համալսարաններու կըր-թաթոշակի դերը արդէն իսկ ստանձնած են Կիւլպէնկեան եւ Բարեգործական հիմ-նադրամները, որոնք ունին արդէն, մանաւանդ երկրորդը, սեփական հայ վար-ժարաններ։

Կիրակի, Դեկտեմբեր 13 Կեդրոնական Սանուցի աւանդական «Բաժակի Օր»ն էր, որ տօնուեցաւ մեծ շուքով «Եան»ց ակումբի ճաշարանը, հարիւրի մօտ սան եւ համակիրներով։

Նախագահը՝ Պ. Ճէզվէճեան բացա-ռ ա շ ը՝ շնորհակալութեան խօս-քերով բոլոր անոնց որոնք իրենց գոր-ծակցութեամբ առաւել արդիւնաբեր կը դարձնեն Կեդրոնականցիներու պարտականութիւնը։ Շնորհակալութիւն նաեւ մամուլին եւ կազմակերպութեանց, բոլորին նոր տարուան շնորհաւորութիւն-ներով։ Եկած ենք հաղորդուելու կրթական այն յարկին հետ, ուր անցուցած ենք մեր պատանեկութիւնը եւ կատարելու մեր նուիրական պարտականութիւնը մեր սիրելի ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻՆ եւ յայտնելու մեր երախտիքը մտքի հոյակապ տաճա-րին։

Վայրկեանի լռութիւն պահուեցաւ բոլոր հիմնադիր, ուսուցիչ – տնօրէն եւ անդարձ բաժնուած սաներուն եւ մանաւանդ նորոգ հանգուցեալ Տիկին Այվազեանի, որ հիմնադիրը եղած էր Սանուց Միութեան։

Պ. Վ. Նաւասարդեան, իր կարգին, ըսաւ. - «Այսօր աշխարհի բոլոր ոստան-ներուն մէջ մեր մեծ ընտանիքի սաները հաւաքուած խանդավառութեամբ կը տօնեն Կեդրոնականի օրը եւ անոր խոր-հուրդը որ խորապէս արմատացած է իբր աւանդոյթ։ Զգացական առաջադրու-թիւններէ ծնունդ առած այս ձեռնարկի գտած յաջողութիւնը 1968–էն ի վեր անխափան կը տօնուի աշխարհացրիւ մեր մեծ ընտանիքին կողմէ։

Ցիշեց Պոլսոյ Փարք Օթէլի մէջ բաժակի օրուան յիշատակները։

Այսօր կը հրահրենք ժամանակի մոխիրին տակ պահուած կայծը որ կը պատկանի մեր ուսանողութեան շրջանին։ Նաւասարդեան յիշեց 1985 – 86 տարիները որ Կեդրոնականի բացման հարիւրամեակը պիտի խորհրդանշէ։ Այդ մտածումով բոլոր Կեդրոնականցիներ պէտք է լծուին աշխատանքի եւ Յուշամատեանի մը պատրաստութեան։

Պ. Մ. Անտոնեան բաժակ բարձրացուց, ուղղ առ ուղղ Կեդրոնականցիներուն, Խաչյանցիներուն, Մխիթարեանցիներուն եւ բոլոր վարժարաններու սաներուն. Նաւասարդեան աւելցուց, ըսելով, նաեւ մեր սիրելի հայրենիքին։ Ցիշեց նաեւ Յունուար 23–ի պարահանդէսը որ Կեդրոնականցիք կազմակերպած են, մեծ վիճակահանութեամբ մը։

Ապա խօսք առաւ՝ Խաեան վարժարանի նախկին տնօրէնուհի՝ Օր. Հերմինէ Գալուստեան. «Ամէն տարի հաճոյքով կուգամ այս հանդիսութեամբ, նոյնքան հաճոյքով որքան ԽՍԱԵԱՆԻ օրուան, վերապրելու համար Կեդրոնականի այն շրջանը որ իմ կեանքի ամէնէն կենսունակ, խանդոտ եւ արդիւնաւոր հանդըր-ւաններէն մին եղած է։

Սրտիս մէջ ցաւ մը, մորմոք մը կար, քանի գիտէի թէ հոս պիտի չգտնէի Կեդրոնականի Տիկինը՝ «Էլիզ Այվազեան» որ գլխ Կեդրոնական հրաւիրած էր ուսուցանելու պատեհութիւնը տալով ին-ծի։ Օր. Հ. Գալուստեան խօսեցաւ իր մտածումներու եւ ծրագրերուն մասին։ Այդքան կորով չփ չքանար, նման դաստիարակ մը կերպով մը կը մնայ անմահ։ Ցիշեց իր զօրաւոր անհատականութիւնը, իբր արժանաւոր ուսուցչուհի, իր դրական ազդեցութիւնը ցուցաբերելով աշակերտներուն վրայ։ Իր աշակերտները աւելի մեծ նուիրումով պիտի իրականացընեն իր խոճալները, զարգացնելու համար հայ մշակոյթը։

Պ. Եղիշէ Այվազեան, յուզեալ շեշտերով խօսք առաւ. - «Ինձ համար մեծ գոհունակութիւն է այստեղ գտնուիլ։ Տիկինի անունով խօսիլը շատ դժուար է։ Խօսեցաւ իր գործունէութեան եւ ապրումներու մասին։ Ան իսկապէս մարտիկ մ'էր, հերոսական կեանք մը անցըրեց. սովորական դէմք մը չէ ան. իր ամբողջ կեանքը նուիրած էր ձեզ։

Իր կամքը իրագործելու համար պիտի հաստատուի գրական մրցանակ մը տարեկան երեք հազար Ֆրանքի, որու մանրամասնութիւնները պիտի հաղորդուին 1982–ին։

Մէջ ընդ մէջ տեղի ունեցաւ ճոխ գեղարուեստական բաժին մը. համայնքիս լաւագոյն տարրերէն Փէհլիվանեան - Գարագաշ երրեակը եւ ծանօթ երգիչ՝ Նորայր. Երրեակը՝ Էլիայի քնարաշունչ քանոնով, եւ Աննա Գարագաշի հմայիչ դըրոշմով համեմուած հայրենաշունչ երգերով։ Իսկ՝ Նորայր իր կիթառով երկար պահեր սրահը պահեց իր հայկական եւ ռուսական երգերու հրապոյրին տակ։

Արտասանութիւններ, քերթողական հատուածներ միմիանց յաջորդեցին. յիշենք անունները, Սաղաթէլեան - Ինճէճեան, Տիկին Զար. Անտոնեան, – Տիկին Ճանիկեան, – Գարագաշա եւ ուրիշներ։

Նորայր Տիլանեան, Պոլսէն նոր ժամանած, 1938–ի ընթացաւարտներէն, ներկայ իր չորս դասընկերներու անուան, ուզեց ճշդում մը ընել, որ էր Բաժակի Օրուան ծագումի մասին, որ ոչ մէկ կապ ունէր՝ Կալաթա Սարայի Բիլաւի Օրին հետ՝ 1935–ին 14 ընկերներ որոշած էին տարին գ է թ անգամ մը ժամադրուիլ Թաքսիմի ժամացոյցին տակ, եւ այդ կը շարունակուի ցարդ. ապա տուաւ քերթուած մը Յովհ. Շիրազէն, իր ընկերներէն Պարգեւ Շամիկեան եւս արտասանեց գեղեցիկ քերթուած մը։

Խանդավառ մթնոլորտ մը որ շարունակուեցաւ մինչեւ ուշ ատեն։

Իցիւ յաւերժանայ աշխարհացրիւ Կեդրոնականցիներու այս պարբերական աւանդոյթը։

Զ. ՍԱՐԵԱՆ

Ա Ր Ա Մ՝

ԷՐԶՐՈՒՄԻ ՁԱՅՆԸ

Շուրջ տասը տարի առաջ Ֆրանսական երգի ասպարէզը կը նետուէր Ֆրանսահայ երիտասարդ մը, որուն առաջին քայլերը բնականաբար դողդոջ էին, սակայն ան ունէր զօրաւոր կամք մը եւ տոկունութիւն։ Կը հաւատար իր ձիրքին ու յաջողութեան։ Զէր սխալած։ Քանի մը տարի ետք արդէն հրապարակ կը հանէր իր առաջին սալը, ապա երկրորդը եւ երրորդը...

Էրզրումցի ընտանիքի զաւակ Արամ գրաւած էր Ֆրանսական երգի սիրահարները, շնորհիւ երգելու իրեն յատուկ ոճին եւ երգացանկին։ Զայնասփիւռի կայանին դռները բացուած էին իր առջեւ։ Հարցազրոյց ու երգերու սփռում կը յաջորդէին իրարու եւ Արամ կը յառաջանար։

Ցատկանշական է Արամի երգացանկը։ Ան կ'երգէ առօրեայ կեանքի զանազան երեւոյթները, դէմքեր ու դէպքեր, նկարագիրներ։ Երկար ատեն հեռու մնաց ցեղին ձայնին արձագանգելէ, իր ծագումը երգի չվերածեց։ Սակայն օր մը անկասկած պիտի պոռթկար իր սիրտը ու իր պատկանած ժողովուրդին վէրքը պիտի վերածէր երգի։ Այդ է, որ պատահեցաւ Փարիզի Սթիւտիօ Պերթրանի մէջ, Դեկ. 9–ին եւ 10–ին տուած երգահանդէսներու ընթացքին։

Արամ պատմեց իր ծնողքներուն ողբերգութիւնը՝ Էրզրում վերնագրով երգի մը մէջ, զոր ինք գրած է։ «Աստղով ու մահիկով երկու հին անցագիրներ, ահա այն ինչ որ բերին իրենց հետ Մովսէս եւ Լուսին, Փոքր Ասիայէն»... Ու կը պատմէ, թէ ինչպէս իր ծնողքները ուրիշ շատերու նման, ապրեցան կորսուած հայրենիքի մը հողին կարօտով եւ փոխանցեցին իրենց կրած ողբերգութիւնը եւ փայփայած երազները հասնող սերունդին։ Երգը կ'աւարտի հայրենի կորսուած քաղաքներու անուններու յիշատակութեամբ՝ Էրզրում, Վան, Մուշ, Սասուն, Ատանա, Խարբերդ, Մարաշ, Ուրֆա, Արտահան ...

Փափաքելի է որ Արամ իր այս երգը վերածէ «45 շրջան»ով սալի, իր կարգին խրայատուկ վկայութիւն մը բերելով ապրիլեան սերունդի ողբերգութեան մասին։

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ
ԱՌԹԻՒ
«ՅԱՌԱՋ»
ՆՈՒԻՐԵՑԷ՛Ք

խումբի բոլոր մասերը երեւան եկան իրենց ամբողջ թափով, միաձոյլ ու ներդաշնակ, ու տուին այդ առողջ, լայն ծիծաղը որ կայ հոն, այդ երգերուն մէջ, որ կայ հայ հոգիին մէջ...։

«Մասսալիա» տեղ կուտայ Վարդան Սարգսեանի համերգին, իր Ապրիլ 6 1949 թիւին մէջ։ Հաճոյքն ունեցանք Փետրուար 26ին, աւս տ'Ալժէի թատրոնին մէջ ներկայ գտնուելու հայ գաղութին շատ փայլուն գեղարուեստական ցոյցին։ Հոծ բազմութիւնը կրցաւ գնահատել Պ. Սարգսեանը, որ գիտցաւ լաւագոյնս քաշել հայկական երգչախումբէն, իր եւ հայ նշանաւոր յօրինողներու երգացանկերով...։

1928 – 1951 թուականներուն, Վարդան Սարգսեան, Փարիզի «Կոմիտասեան խըմբամատար յանձնաժողով»ի անդամ կը դառնայ եւ ըլլալով անոր ամէնէն եռանդուն տարրը, երկար, բծախնդիր, լուրջ, խղճամիտ աշխատանքէ մը վերջ կը յաջողցնէ, մեր կարծիքով, իր կարեւորագոյն եւ ամենաշնորհակալ գործը՝ Կոմիտաս վարդապետի «Պատարագ»ի հրատարակութիւնը։

Խ. ԵՐԼՄԱԶԵԱՆ

(Շար. 2)

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՌՕՏԵՑ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԴԱՍԱԼՔՈՒՄԸ

Կիրոս Նազարի շուրջը հաւաքուող զինուորներուն խօսեցաւ, որ գերքերը բռնեն։ Նազարի բերած լուրը ան կ'ուզէր թակարդել միամիտ եզնիկի մը պէս եւ պահ մը մոռցաւ շատ կարեւոր բաներ։ Նազար Զրաւանէն կուգար, թրքաց ու քրտաց բանակներէն անցած էր։

Նազար ու Կիրոս իրար շատ լաւ կը ճանչնային, յաճախ հանդիպած էին իրարու թէ՛ ճամբաներու վրայ եւ թէ՛ գիւղերու մէջ։ Աշուղը նկատեց, որ նոյնիսկ փոխուած էր Կիրոսի ձայնը։

- Նազար, կ'ըսեն որ էծին խաղը փլած կամուրջին վրայ կը բռնէ։ Ախր, ե՞րբ վաղ պիտի գաք պլպուլի ու աստղերու թամաշայէն։

Նազար այդ խօսքերուն վրայ իր ծանր գլուխը աւելի վեր բռնեց։ Տակաւին հասկցած չէր Կիրոսի այդ անծանօթ խօսքերուն իմաստը։

«Կիրոս այդպէս էր. յաճախ կը սիրէր կատակներ ընել», մտածեց Նազար ու խօսեցաւ հաճելի տրամադրութիւնով մը.

– Զէ, Կիրոս, որ եկեղեցի մը չինէի՝ էսքան լաւ գործ ըրած չէի ըլլար։

– Զգիտես, Նազար, որ էդ լուրը Մարտիկի ականջը հասնի ... Վարը բանակներ կան, որոնք լուսնոտ գայլերու պէս դէպի վեր կը նային։ Եթէ էդ լուրը Մարտիկի ականջը հասնի, պիտի ուզէ Զրաւան իջնել, ուր ինքզինքը կրկէսին մէջ պիտի գտնէ։

Կիրոսի եւ Նազարի աշխարհները այնքա՜ն տարբեր էին, որքան կարմիրն ու ճերմակը, մանաւանդ որ Կիրոսի ձայնին մէջ նոյնիսկ անողոք բան մը կար։

Նազար չէր կրնար ըմբռնել Կիրոսի խօսքերուն իմաստը եւ սակայն կ'ըմբռնէր, որ Մարտիկ վար չպէտք է իջնայ։

– Որ կ'ուզես, Նազար, թող էս լուրը չիմացնեն Մարտիկին, միայն թէ...

×

Այն օրերուն Զէյնապի փախուստին լուրը Մարտիկ առաջին անգամ Թաթոսէն իմացաւ։ Այն վայրկեանէն ի վեր ամեհի ապառաժի մը վրայ իր լայն թեւերը ամփոփած արծուի մը պէս ան յաճախ կը մէկուսացնէր ինքզինքը։ Անոր այնպէս կը թուէր, որ Զէյնապ փախած, թաքնըւած էր իր շուրջի տարրերուն մէջ։ Ան իր շուրջն էր, կապոյտին, աստղերուն, հովիւ ու գիշերին մէջ։

Մարտիկ կը սիրէր առանձինն մտիկ ընել լռութեան, մութին, արեւոտ միջօ-ցին։ Զէյնապ այնտեղ էր, հեռաւոր դաշտերու կանանչութեան մէջ։ Ու Մարտիկի մէջ կ'արթննային սրինգի խաղերը, թիթեռնիկներու թեւեր հագնող պարիկներու պէս։ Երբ սրինգ բռնէր, այնպէս կը թուէր, որ Զէյնապ պիտի խօսէր իր հետ տարրերու լեզուով, աստղերու լեզուով եւ նոյնիսկ պիտի տեսնէր անոր դէմքը, որ կը ժպտար, որ կուլար։

Մարտիկ իր մենութեան մէջ կը զգար, որ Զէյնապ բոցի մը պէս իր մարմինը կը բռնէր, ու ինքը կը դառնար աւելի մարդկային, կ'ըմբռնէր մարդկային ցաւը, մտածումը, բողոքը, կը հասկնար իմաստը երախայի ճչին, կ'ըմբռնէր մայրութիւնն, որ մաս կը կազմէր վշտին ու ըստեղծագործութեան։

Մարտիկ, Զէյնապով թեւ առած էր, երբ հովիւ էին երկուքն ալ։ Բարձրացած էր Զէյնապով, ու Զէյնապ անոր մէջ երկինքի մը ծանրութիւնը դրած էր, ամպարգիծ ու իմաստուն։ Միշտ աչքին առջեւ էր Զէյնապի վերջին երեւոյթը, երբ ան Հաճի Մուսայի բանտարկեալն էր ու թանկագին քարերու, մետաքս հագուստներու մէջ թմրած՝ գրեթէ հիւանդ էր։

Մարտիկ այլեւս չվերադարձաւ Զէյնապին։ Վիշապներ բռնեցին ճամբան, եւ ինքը խառնուեցաւ դարերով այդ վիշապներու սարսափը ապրող իր ժողովուրդին հետ, որ խելագար տենդէ բռնուած՝ կը ժպտէր, կուլար, կ'աղօթէր, կը հայհոյէր։ Արեւմուտքէն երբ Սպիտակ Ձիաւորը երեւցաւ, ժողովուրդը հանդարտեցաւ խոշոր խաչափայտին առջեւ խոնարհող բազմութեան մը պէս։

(Շար. 464)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Կայծակ Պետրոսեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն. –

Տէր եւ Տիկին Նուրհան Իփլիքճեան 300 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի, նոյն նպատակին՝ Այրի Տիկին Վարդուհի Ալթունեան 200 Ֆ. կը նուիրէ։

×

Պ. Ռ. Պիշառ 200 Ֆ. կը նուիրէ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցւոյ (ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՍԷՆ – ՄՕՐԻՍԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապ. Խաչի մասնաճիւղի դպրոցին, Կիրակի Դեկտ. 20, ժամը 15-ին Կաթողիկէ Սրահը։

Կաղանդ Պապան նուէրներ կը բաժնէ մանուկներուն։

Հիւրասիրութիւն գեղարուեստական յայտագիր։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ քաղաքի մասնաճիւղը, խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ՝ ընկերուհի Ժաքի Գրիգորեանի, իր զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ժաք Գրիգորեանի եւ ընկ. Մկրեանի, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ փեսային՝ Վռամ Գրիգորեանի մահուան առիթով։

×

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը, իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ՝ ընկերուհի Մատլէն Մելքոնեանի եւ ընտանիքին, իրենց քրոջ՝ Սաթենիկ Մելքոնեանի մահուան առթիւ։

INSTITUT des LANGUES ORIENTALES
Université Paris III

Cours de Littérature Arménienne

1981 — 1982
Par K. BELEDIAN

- Lundi, 4 Janvier
 H. Ochagan (Dzag Bedougue)
- Lundi, 18 Janvier
 H. Ochagan (idem)
- Lundi, 1er Février
 H. Ochagan (idem)
- Lundi, 22 Février
 N. Sarafian (Méditerranée)
- Lundi, 8 Mars
 N. Sarafian (idem)
- Lundi, 22 Mars
 N. Sarafian (idem)
- Lundi, 19 Avril
 Z. Vorpouni (Asphalte)
- Lundi, 3 Mai
 Z. Vorpouni (Asphalte)
- Lundi, 17 Mai
 Z. Vorpouni (Asphalte)

Les cours ont lieu les Lundis de 17.15 à 19.15 à la salle B. 107, ler étage, au Centre Dauphine - M° Porte Dauphine

AMICALE - ESSAYAN
APPEL AU JEUNES
VENEZ NOMBREUX
Au Réveillon de Noël
JEUDI, 24 DECEMBRE
118, Rue de Courcelles, Paris 17ème
au Centre Culturel Alex Manoogian
de 23 h. à l'Aube
ENTRE 30 F.
ՃԱՇ՝ ժամը 20.30-ին
Մասնակցութիւն՝ 120 Ֆ.
Ապահովումը անհրաժեշտ։
Հեռաձայնել առաւօտեան 7 – 10
372. 04. 20

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

1982-Ի ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Համախարբերդցիական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի Կեդր. Վարչութիւնը, կը տեղեկացնէ թէ, Միութեանս 1982–ի օրացոյցը լոյս տեսաւ։ Իւրաքանչիւր մասնաճիւղ կը ստանայ ծրար մը։

Ուզողները կրնան դիմել՝ տեղական մասնաճիւղերու վարչութեան անդամներուն։

A PARTIR DU NOUVEL AN
Ecoutez tous les Dimanches,
à 20 H. 30
l'Emisson arménienne
pour l'Europe.
MONTE - CARLO
Ondes moyennes 205
— B. P. 141 — Monte - Carlo
Principauté de Monaco
ՆՈՐ ՏԱՐԻԷՆ ՍԿՍԵԱԼ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌԱՏԻՕԺԱՄ
Ամէն Կիրակի, ժամը 20.30-ին
ՄՕՆԹԷ - ԳԱՐԼՕ
Միջին - Ալիք 205 մեթր

Ե. Հ. Ո. Մ.

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ – ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՁՄԵՌԱՅԻՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

Եւրոպայի Հայ Ուսանողական Միութեան Լոնտոնի մասնաճիւղը կը հաղորդէ որ, այս տարուան համար կազմակերպած է իր Ձմեռային Բանակումը, Անգլիոյ հիւսիսային Եորք քաղաքը, մէկ շաբաթ. Դեկտեմբեր 26–էն մինչեւ Յունուար 2 կը հրաւիրուին հայ ուսանողներն ու երիտասարդները, որ արձանագրուին բանակումին իրենց մասնակցութիւնը բերելու համար։

Ծախսերու մասնակցութիւն՝ 60 փաունտ

Արձանագրութիւն.–

– Պր. Շ. Յարութիւնեանին Լոնտոն 994 440 01 – Գ. Գրիգորեան, Լոնտոն 485 43 30

Հասցէ.–

The Racecource Centre, Racing Stable, Dringhouses, YORK, Y022QG
Tél.: (0904) 36553

Ամէն ջանք պիտի տարուի խանդավառ մթնոլորտ ստեղծելու համար՝ երգ, պար, ծանօթութիւն, զրոյց։

ԵՀՈՄ կը յուսայ, որ նախորդ տարիներու նման յիշատակելի օրերը ըլլան Եորքի օրերը։

CARZOU
Lithographies originales, dessins, huiles
du 15 Décembre au 15 Janvier
Galerie ANNE DE FRANCONY
16, Bd. Victor Hugo — 06000 NICE
Tél.: 88. 73. 64
La Galerie sera ouverte tous les jours sauf le Dimanche, de 15 à 19h.30 et le matin sur rendez - vous.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, փոխան ծաղկեպսակի, Անիտա Զուլփայեանի (ծնեալ՝ Մարկոսեան) թաղման առթիւ.– Սարգիս Ալթունեան Նախկին Ռազմիկներու Միութեան 100, Տէր եւ Տիկին Վ. Գրիգորեան ե.պ. 100, Տէր եւ Տիկին Մ. Աւետիսեան ե.պ. 100, Կապոյտ Խաչին 100, Տէր եւ Տիկին Յ. Լիւլէճեան ե.պ. 100, Մշակոյթի Տան 100, Տէր եւ Տիկին Ա. Պաղտասարեան Կապոյտ Խաչին 500, Տիկին Մարկոսեան ե.պ. 100, Խ. Իւզիւմեան ե.պ. 100, Ռ. Ղազարոսեան ե.պ. 100, Տիկին Ղազարոսեան, Վ. Վարդուկեան, Ժ. Գասպարեան 50–ական, Զորտիկեան ե.պ. 20 Ֆ.։

Սահակ Մանուկեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ.– Այրի Տիկին Վ. եւ զաւակները ե.պ. 1.000, դպրոցին 1.000, Գալուստ Ահարոնեան, Տէր եւ Տիկին Պ. Քաֆէճեան, Տէր եւ Տիկին Լ. Մարիկեան ե.պ. 200–ական, Տէր եւ Տիկին Զարուկեան ե.պ. 100, դպրոցին 100, Տէր եւ Տիկին Հ. Միսիրեան ե.պ. 100, Նախկին Ռազ. Միութեան 100, Տէր եւ Տիկին Պ. Կարապետեան Սահակ – Մեսրոպ Երգչ.-ին 100, դպրոցին 100, Տէր եւ Տիկին Դ. Պանտիկեան, Տէր եւ Տիկին Ե. Ահարոնեան, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչեան ե.պ. 100–ական Ֆ.։

Պետրոս Աճանեանի թաղման առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Փ. Շամշոյեան Կապոյտ Խաչին 150 Ֆ.։

×

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ օծման 50–ամեակի հանդիսութիւններուն առթիւ.– Ա. Առաքելեան եւ ԺԱՖ-ի վարչութիւնը 200–ական, Ռ. Մանուկեան 100, Տիկին Ա. Հաթէմեան 50 Ֆ.։

Պ. Գեղեան ե.պ. 200, Տէր եւ Տիկին Թիլքիեան դպրոցին 200, Տէր եւ Տիկին Տրդատ Տէր – Պօղոսեան 500, Ա. Տէր – Զաքարեան, Տէր եւ Տիկին Խազոյեան 100–ական, ՊՊ. Խլոյեան, Քիւրտեան 50–ական Ֆ.։

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ՏՕՆԱԾԱՌԸ

Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարանի Տօնածառի տարեկան հանդէսը՝ Վարժարանի Պէշիկթաշլեան – Ալէմշահ սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 20, Կիրակի օր, երեկոյեան ժամը 5–ին։

26, Rue Troyon — SEVRES

1. – Վարժարանի քառաձայն երգչախումբը՝ Ծնունդի եւ ազգային երգեր, ղեկավարութեամբ՝ ԳԷՈՐԳ ԵԱՆԳԷԿԵԱՆԻ։
2. – Արտասանութիւններ՝ վարժարանի աշակերտներու կողմէն։
3. – ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑ՝ ծանօթ երգերով, նոր մշակումով, ընկերակցութեամբ՝ վարժարանի երգչախումբին եւ իր նուագախումբին։
4. – ՅՈՎՍԷՓ ՆԻՒՃԻՒՔԵԱՆ՝ իրեն յատուկ մենապարերով։
5. – Երգիչ ՆՈՐԱՅՐ՝ նոր ժամանած Միացեալ – Նահանգներէն։
6. – Անակնկալներ՝ վարժարանի փոքրերու կողմէն։
7. – ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՅԻ՝ նուէրներու բաշխում։
8. – ՆԱՒԱՍԱՐԴ պարախումբ։
9. – ՎԻԳԷՆ եւ ՍԻՄՈՆ՝ իրենց Ջութակներով։

Հանդէսին ներկայկ 'ըլլայ'
ՇԱՐԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐ

Կը հրաւիրուին Փարիզի բոլոր հայ մանուկները, Կաղանդ Պապայի իրենց նուէրները ստանալու։

RESERVEZ VOTRE SOIREE
DU 13 MARS
AU CHATEAU DES FLEURS
MARSEILLE

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

Երգիչ՝ ՊԵՏԻԿ Ձեզի կը սպասէ
ԻՐ ՃԱՇԱՐԱՆԸ
ուր պիտի գտնէք լաւագոյն ճաշերը, լաւագոյն գինիներով եւ հայկ. ջերմ մթնոլորտի մը մէջ
Չորեքշաբթի՝ ՄԱՆԹԸ–ի օր։
BAR - RESTAURANT
ՍԵՒԱՆ
SEVAN
SPÉCIALITÉS ARMENIENNES
Direction : M & Mme Bédikian
ՊԵՏԻԿ
կ'երգէ Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը, նուագի ընկերակցութեամբ։
Պատրաստուեցէ՛ք ԱՄԱՆՈՐԻ եւ ՀԱՅԿ. ԾՆՈՒՆԴԻ Ցայգօնքներուն։
1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19 — *Fermé le lundi*

RESTAURANT **EREVAN** — ՀԱՅԱՍՏՈՒՆ ԵՐԵՒԱՆ
Իր աւանդական ճաշացուցակով եւ սովորական հաճելի մթնոլորտով՝ կը սպասարկէ Ձեզի։
RESTAURANT EREVAN
26, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS
TÉL. 770. 85. 81
ՈՒՐԲԱԹ եւ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆՆԵՐԸ՝
ՎԻԳԷՆ
Ընկերակցութեամբ՝ ՍԻՄՈՆԻ
ժամը 21.30-էն սկսեալ կը ներկայացնայ իր հայկ. ժողովրդական երգերով, զուարթացնելով ձեր երեկոյթը։
Fermé le Mardi — Փակ է Երեքշաբթի
TRAITEUR EREVAN
29, RUE BERGÈRE — 75009 PARIS
TÉL.: 523. 44. 73

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
19-20
SAMEDI-DIMANCHE
19-20 DÉCEMBRE
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.065 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 57e ANNÉE — No 15.065

ԼԵՀԱՍՏԱՆ

ՎԱՐՇԱՒԱ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏԷ՝ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐ ԵՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

ՎԱԼԵԶԱ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ՝ ՄԷԿ ԺԱՄ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ԱՌՏՈՒ

Ֆրանսայի սենտիքաները, բացի Աշխատանքի Ընդհ. Համադաշնակցութենէն (Սէ – Ժէ – Թէ) որոշեցին մէկ ժամ աշխատանքը դադրեցնել Երկուշաբթի առտու ժամը 11-էն 12 եւ մէկ վայրկեան ալ լռութիւն պահել, Լեհաստանի համար:

Մինչ Ֆրանսայի մէջ, Լեհաստան կը շարունակէ քաղաքական հաշուեյարդարներու ծառայել, տեղւոյն վրայ կացութիւնը միշտ նոյնքան ծանր է, քանի որ այլեւս Վարշաւայի ձայնասփիւռն իսկ խոստովանած է թէ մեռեալներ կան եւ վիրաւորներ բախումներու հետեւանքով: Պաշտօնապէս կը յայտարարուի թէ եօթը հանքագործներ մեռած են Սիլեզիոյ Վի–ժէքի հանքին մէջ մինչ Կտանսկ՝ բախումները բուռն եղած են եւ ըստ – միշտ լեհ պաշտօնական աղբիւրներուն – 364 վիրաւոր կայ, որոնց մէջ՝ 160 ոստիկան եւ 164 ցուցարար: Կտանսկի մէջ նաեւ ձերբակալուած է Սոլիտառիթէի փոխ–նախագահը՝ Միրոսլավ Կրուպինսկի տեղւոյն բանթողներու անձնատուութենէն ետք, Ուրբաթ օր կը հաստատուէր թէ Լէք Վալեզան ալ ձերբակալուած է Վարշաւայի մէկ արուարձանը, մերժած ըլլալով բանակցիլ զինուորականներու հետ եւ կոչ ընել աշխատաւորներուն որ ընդդիմին կատարուած իրողութիւնը:

Այս պաշտօնական աղբիւրներէն զատ, այլ լուրերու համաձայն շատ բուռն բախումներ տեղի ունեցած են Պլոկոշ, Լուպլին, Խրախովի: Լեհաստանէն հասնող քանի մը ճամբորդներ կը վկայեն թէ սարսափ կը տիրէ ժողովուրդին մօտ: Ականատեսներ կը պատմեն թէ ինչպէս պատահած է «զինուորական հարուածը», Շաբաթ գիշեր, դասական scénario մը, կէս գիշերէն ժամը 4, ոստիկանները տունէ տուն կը ձեռնարկէին ձերբակալութեանց, կարելէ ետք, անշուշտ, հեռաձայնի բոլոր գիծերը:

Ուրբաթ, կը պարզուէր նաեւ թէ Եկեղեցին, սկզբնական խոհեմ յայտարարութենէ ետք, կարծրացուցած է իր դիրքը եւ կղերը չի վարանիր բացէ ի բաց յայտնելէ թէ ժողովուրդը չի կրնար ընդունիլ այս կացութիւնը եւ պիտի դիմադրէ:

Այս բոլորին զուգընթաց մէջտեղ ելաւ նաեւ հակահրէական փաստաթուղթի մը պատմութիւնը: Վալեզայի մէկ գործակիցին հրէական ծագումը կը բաւէ որպէսզի «հրեայ միջազգայինի մը» մատը տեսնուի ամբողջ եղածին մէջ: Ըստ այդ փաստաթուղթին, Փրոֆ. Կեմեռէք հրեայ մըն է բուն անունով՝ Լեվարտով, ռաբունիի որդի, որ կապ հաստատեր է Փարիզի Կոպերնիկ մասոնական օթեակին հետ երբ պատմութեան դասախօս էր Վարշաւա: Լեհական տագնապը, արդիւնք է (եղեր) «հրեայ ազգայնամոլ միջազգայինի գործունէութեան, որ կը հակակշռէ արեւմտեան ճարտարարուեստի 80%-ը եւ կը փորձէ իշխանութիւնը ձեռք առնել Լեհաստանի մէջ, օգտագործելով կաթողիկէ մտաւորականներու եւ ԿՈՌ-ի (ընկերային ինքնապաշտպանութեան կոմիտէ) կազմակերպութիւնը»: Առանց հրէական ակնարկութեան, Իւմանիթէ-ն Ուրբաթ առտու իր խմբագրականով կը ձաղկէ Սոլիտառիթէն, որ ոչ բանակցութիւն ոչ ալ հայրենասիրական համաձայնութիւն ուզած է, այլ երկիրը կուրօրէն արկածախնդրութեան մը առաջնորդեր է: Առաջին անգամը չէ անշուշտ, որ համայնավար կուսակցութիւնը եւ համայնավար նախարարները տարբեր լեզու կը ստիպուին գործածել (1947, Թորէզի ատեն) քանի որ կառավարական համախոհութիւն կայ:

× Շուէտէն հասած լուրերու համաձայն Սոլիտառիթէ կեդրոնատեղի մը հաստատած է Սթոքհոլմի մէկ արուարձանը:

× Ուրբաթ օր, կ'ըսուէր նաեւ թէ Վարշաւայի Ուխտի զինեալ ուժերու հրամանատարն է, խորհրդային զինուորական՝ մարեշալ Կուլիկով որ ձեռք առած է Լեհաստանի բոլոր գործողութեանց ընդհանուր ղեկավարութիւնը:

× Անգլիական Պի – Պի – Սի ձայնասփիւռին եւ սպանական «Լա Վանկուարտիա» օրաթերթին համաձայն, Մոսկուա վերջնագիր մը տուած էր զօր. Ժարուզելսկիի, անցեալ շաբթու: Մարեշալ Կուլիկովն է որ ըսեր է՝ «եթէ դուք չհաստատէք պատերազմական վիճակը՝ մենք կ'ընենք»:

× Կայ նաեւ ձմեռը, որ ալ աւելի տագնապալի կը դարձնէ կացութիւնը: Ցուրտը 0-էն վար տասը աստիճան է եւ բազմաթիւ զինուորներ արդէն իսկ հիւանդանոց փոխադրուած են Թոքատապով:

× Նախագահ Ռեկըն ամբաստանած է Խորհ. Միութիւնը, որպէս պատասխանատու Լեհաստանի դէպքերուն, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին:

× Լեհական հեռատեսիլը յարմար նկատած է, որպէս յայտագիր, ժողովուրդին ներկայացնել 1956-ի Հունգարիոյ դէպքերը, 25–ամեակին առթիւ...:

× Նախարարապետ Մոռուա յայտարարեց թէ Լեհաստանի կացութիւնը դէմ է Հելսինքիի համաձայնութեանց:

Յիշենք որ, այդ համաձայնագրերը ստորագրուեցան 1975 Օգոստոս 1-ին 35 երկիրներու կողմէ եւ բաղկացած են երեք գլուխներէ: Առաջինը կը վերաբերի ապահովութեան եւ կը նախատեսէ ուժէ հրաժարումը ստորագրեալ Պետութեանց միջեւ, ոչ – միջամտութիւնը եւլն. եւլն.: Երկրորդը կը վերաբերի առեւտրական եւ այլ փոխանակութեանց, վերջապէս երրորդը՝ գաղափարներու եւ մարդոց ազատ երթեւեկութեան ճանաչումն է: Խորքին մէջ ոչինչով յանձնառու է Խորհ. Միութիւնը, քանի որ խորհրդային օրէնքը, իրաւական գետնի վրայ որեւէ միջազգային համաձայնագրէ առաջ կուգայ եւ ուրեմն Մոսկուայի համար, որեւէ խոչընդոտ չեն ստեղծեր նման համաձայնագրեր:

× Ձերբակալութիւններու զանգուածային թիւը պատճառ եղած է, ըստ կարգ մը լուրերու, որ յանկարծ մարզադաշտերէն արգելափակման կայաններ չինուին քաղաքներու մէջ: Անհաւանական չի նկատուիր նաեւ որ բանտարկեալները Խորհ. Միութիւն աքսորուին:

× Ամբողջ երկրի մը եւ ժողովուրդի մը սուր տագնապին կողքին, հարկ է չմոռնալ որ արեւմտեան դրամատուները խիստ մտահոգ են, որովհետեւ լեհական պարտքերուն պայմանաժամը 1981ի վերջ պէտք է վերանորոգուի եւ իրաց այս կացութեան մէջ պիտի չստորագրուի: Այս նոյն «ծիրին» մէջ, Ռուսերն ալ հրապարակը կ'ողողեն ոսկիով, քանի որ Լեհաստանի դէպքերը պատճառ եղան որ ոսկին բարձրանայ...:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳԻՐՔԸ ԵՒ ԽՈՒՆԿԸ

«Խոնարհիր գիրքին առջեւ որպէսզի բարձրանաս գիրքով» կ'ըսէր վերջերս Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոս, իր այն ներշնչեալ ու ազնուական ճառին մէջ, որուն նմանը քիչ անգամ արտասանուած է Հայ գիրքի գովարանութեան ու պանծացման համար: Եւ մենք որ, միշտ, մեր մանկութեան առաջին վայրկեանէն ի վեր խոնարհած ենք գիրքին առջեւ, մենք որ գիշերներն անգամ մեր գլուխը հանգչեցուցած ենք բարձի տակ պահուած գիրքերու վրայ, եւ քնանալու ատեն սուզուած ենք գիրքերով բանուած երազ աշխարհի մը բարձունքին վրայ, անգամ մը եւս խոնարհեցուցինք մեր գլուխը Մեսրոպածին խորհուրդներու առջեւ: Արդարեւ եթէ այդ ճառին արտասանուած օրը Անթիլիասի եկեղեցին մէջ օդը խունկի տեղ գիրք կը բուրէր, մենք արդէն միշտ խունկին մէջ գտած ենք գիրքին բուրմունքը, ինչպէս որ փոխադարձաբար, մեր բացած իւրաքանչիւր Մեսրոպաշունչ գիրքէն ալ մեզի միշտ հասած է խունկին մոգական բուրմունքը: Ինչո՞ւ միշտ մեզի համար այսպէս նոյնացած են գիրքն ու խունկը, այսինքն գրականութիւնն ու եկեղեցին: Պատասխանը մեզի կը յիշեցուի դարձեալ Գարեգին Կաթողիկոսին կողմէ. «Որովհետեւ չմոռնանք, կ'ըսէ ան, Հայ ժողովուրդին կեանքին մէջ գիրքը ծնած է Աստուածաշունչ մատեանով, հայ գիրքը ստացուած է երկինքէն, եւ երկիրը երկինքին կամարակապած մարդու մը տեսիլքին մէջ»:

×

Բայց եթէ մեր ժողովուրդին կեանքին մէջ գիրքը ծնած է Աստուածաշունչ մատեանով, ինչո՞ւ է որ մեր ժողովուրդին զաւակները միշտ նոյն գուրգուրանքը ցոյց տուած չեն Աստուածաշունչ մատեանին ու մարդաշունչ մատեանին, այսինքն եկեղեցիին ու գիրքին: Ինչո՞ւ այսքան շատ եկեղեցի ունեցած ենք մեր պատմութեան մէջ եւ այսքան քիչ՝ գրատուն: Ինչո՞ւ այնքան լեցուն եղած են մեր հազարաւոր եկեղեցիները եւ ինչո՞ւ այնքան ամայացած են մեր գրավաճառները: Ինչո՞ւ միշտ արծաթով ու ոսկիով շողշողացած են մեր եկեղեցիներուն սուրբ խորանները եւ ինչո՞ւ միշտ փոշին նստած է մեր դարաւոր գրականութեան մատեաններուն վրայ: Ինչո՞ւ մեր հոգեւորականները ամենուրեք սէր ու յարգանքի արժանացած են եւ ինչո՞ւ մեր գրագէտները մեռած են սովի ու մոռացումի մէջ: Ինչո՞ւ եւ ինչո՞ւ...:

×

«Շտեմարաններու մէջ դիզուած են գիրքերը: Գիրքերը կը տառապին մինակութենէն»: Այսպէս կ'ըսէր Կաթողիկոսը եւ այսպէս ողբացած են միշտ բոլոր մեր տառապեալ գրագէտները, գրչի ու մտքի մարդիկը: Գիրքերը կը տառապին մինակութենէն: Հապա իրենց գիրքերուն մինակութիւնը տեսնող հեղինակներուն մինակութի՞ւնը: «Եթէ կը վախնաք առանձնութենէ, մի՛ ամուսնանաք» ըսած էր Չեխով հեղինակը: Եւ մենք պիտի ըսենք հառաչանքով. եթէ կը վախնաք առանձնութենէ, գիրք մի գրէք, գիրի մը նուիրուիք, մի հեղինակէք:

Ի՛նչ բարեբախտութիւն, որ Ս. Մեսրոպի տեսիլքէն ի վեր Հայ գրողին պաշտամունքը՝ Մեսրոպեան տառերու նկատմամբ, աւելի զօրեղ եղած է քան իր վախը՝ մինակութենէ: Եւ այսօր եթէ Սփիւռքահայ տարածքի վրայ գրողներու համրանքը աւելի շատ է քան ընթերցողներունը, եթէ իւրաքանչիւր ընթերցողի տասը, տասնըհինգ գրող կ'իյնայ, այս ծիծաղելի հակասութիւնը զարմանալիօրէն չարգիլեր գիրքերու երեւումը: Զարմա՞նք, թէ հրաշք, որ դեռ այսօր ալ հայատառ գիրքեր հրապարակ կը հանուին առանց որ տպարան ունենանք, առանց որ գրատուն ունենանք, առանց որ վճարող բաւականաչափ ընթերցող ունենանք:

×

Յիշենք օտարի մը, Լիհթէնպէրկի սա նախադասութիւնը. «Գիրք կոչուածէն աւելի տարօրինակ ապրանք մը կա՞յ արդեօք աշխարհի վրայ, անոնք կը տըպուին մարդոց կողմէ որոնք չեն հասկընար զանոնք, կը կազմուին, կը գրաքըննուին ու կը կարդացուին մարդոց կողմէ որոնք չեն հասկնար զանոնք, եւ աւելին, կը գրուին մարդոց կողմէ որոնք չեն հասկնար զանոնք»: Լիհթէնպէրկ իրաւունք չունի թերեւս այսքան յոռետես ըլլալու, բայց մենք իրաւունք ունինք իր նախադասութեան մէջէն հասկնալ բառը փոխելու՝ կարդալ բառին հետ, եւ ըսելու.

«Կա՞յ աւելի տարօրինակ ապրանք, քան հայերէն գիրքը որ կը կարդացուի ո՛չ տպագրողին, ո՛չ կազմարարին, ո՛չ քննադատին, ո՛չ ընթերցողին, եւ ոչ ալ գրագէտին կողմէ...»:

Ռ. Հ.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԵՐՈՆԱՅԻ (Իտալիա) իր բնակարանէն առեւանգուած է ամերիկացի զօրավար մը: Բարձրաստիճան զինուորականը՝ զօր. Տոզիէր Ատլանտեան կազմակերպութեան մէջ իր ունեցած պաշտօնին բերմամբ է որ Իտալիա է: Քիչ ետք, «Կարմիր Ջոկատ»ները հեռաձայնելով իտալական ԱՆՍԱ մամուլի գործակալութեան, տէր եղած են արարքին:

ԷՌ – ՖՐԱՆՍԻ օդաչուները կանխաւ յայտարարեցին 48 ժամուան գործադուլ մը, Դեկտ. 22-ի եւ 23-ի համար: Ծանօթ է որ Պօյինկ 737-երու վրայ եղած նոր կարգադրութիւնները (3-ի տեղ 2 օդաչու) դժգոհութիւն պատճառած են:

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ 141 ձայնով (մէկ դէմ՝ Իսրայէլ) եւ երեք ձեռնպահութիւն, դատապարտեց Կոլանի կցումը:

ԻՐԱՆԻ ՄԷՋ 28 դպրոցական եւ երկու յղի կիներ գնդակահարուած են: Մուճահետինները հրատարակած են անունները եւ անոնց յաճախած դպրոցներուն ալ անունները:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ արտաքին առեւտուրի բացը վեց միլիառը անցած է Նոյեմբերին: 1981-ի ընդհանուր բացը 58 միլիառի կը հասնի:

ԱՍԻՈՑ գաղթականներու թիւը կ'աւելնայ օրէ օր եւ 1981-ին կրկնապատիկն է 1980-ի բաղդատմամբ: Ասիկա կը վերաբերի Վիէթնամէն հեռացողներուն:

ԺԻՍՔԱՐ տ'ԷՍԹԷՆ տեսակ մը «քաղաքական մուտք» կատարեց Հինգշաբթի օր, ճաշի հիւրն ըլլալով Նախկին մեծամասնութեան:

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՍԱՆ`

ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

(Գ. և Վերջին Մաս)

Ինչպէս ծանօթ է Կոմիտասը չատ քիչ հնարաւորութիւններ ունեցած էր իր գործերը վերջնական ձեւով ի լոյս աշխարհ բերելու: Բազմաթիւ ստեղծագործութիւններ մնացած էին անտիպ, սեւագիր, անընթեռնլի եւ չատ անգամ նոյն երգը քանի մը ձեւերով: Աշխատանքը կը կարօտէր հայ երաժշտութեան ընդարձակ գիտութեան եւ ուսման, Կոմիտասեան պարզ, սակայն չատ նուրբ ճաշակին, Կոմիտասեան նախասիրութիւնները ներթափանցելու եւ վերջապէս Կոմիտասեան ոճին: Նոյնինքն Վարդան Սարգսեան այս ուղղութեամբ կը գրէ.

«Կոմիտաս վարդապետ ներկայ Պատարագի վերջնական վերամշակման ձեռնարկած է 1912-ի աշնան, գրի առնելով մաս առ մաս ու երեկոները սովորեցնելով Դպրաց խմբին` ինչ որ լրացուցած էր օրուան մէջ: Աքսորէ դարձին փոփոխութիւններու ենթարկեց զայն եւ, տպագրելու յոյսով, սկսաւ մաքուրի առնել մինչեւ 17-րդ էջը – Սուրբ Աստուած: – Դժբախտաբար չկրցաւ չարունակել հիւանդութեան սաստկացման պատճառով:

Վերոյիշեալ 17 էջերէն դուրս, ներկայ հրատարակութեան մնացեալ մասին համար երբ հիմ ունեցանք այն միակ ինքնագիր օրինակը, որ գտնուեցաւ Պոլսոյ Պատրիարքարանէն Փարիզի Կոմիտասեան Յանձնաժողովին ղրկուած: Վարդապետին ձեռագիրներուն մէջէն եւ զոր կը թուի թէ հեղինակը ձեռք առած է բազմաթիւ անգամներ եւ խճողած է իրարու վրայ կրկնուած սրբագրութիւններով – եւրոպական թէ Համբարձումեան նօթագրութեամբ – օգտագործելով մինչեւ իսկ լուսանցքները եւ անընթեռնլի դարձնելով էջերուն կէսէն աւելին:

Ուշադիր քննութենէ մը երեւան կու գայ որ վարդապետը ոչ միայն փոխած է բազմաթիւ հատուածներու նախկին ձեւերը այլ նաեւ անոնց տուած է մէկէ աւելի դաչնաւորումներ, ինքն իսկ վարանելով անոնց մէջ ընտրութիւն մը ընել, ինչ որ ենթադրել կու տայ մեզ թէ անոնք առաջին ձեւերէն աւելի յաջող չեն թուած միչտ իրեն:

Մեր միտքը ամէնէն աւելի ալեկոծող ու բեմն ընտրութեան հարցը որուն մէջ ի գործ դրինք վերին աստիճանի զգուչաւոր բարեխղճութիւնը պուչակելու համար հեղինակին նախասիրութիւնները կամ գոնէ մօտենալու համար անոնց կարելի եղածին չափ: Գալով այն հատուածներուն, որոնք բոլորովին տարակուսելի էին կամ անթափանց` պահեցինք զանոնք իրենց նախկին ձեւին մէջ, հիմնուելով առաջին բնագրի մէկ արտագրութեան վրայ:

Նկատելով որ մեր ձեռքը գտնուած բնագիրներուն մէջ կը պակսէին ինչ ինչ յարակից մասեր, մեր կողմէ աւելցուցինք զանոնք մասամբ յիչողաբար եւ մասամբ հետեւելով այն ոճին` որով վարդապետը ինքն իսկ դաչնաւորած է միեւնոյն ձայնելեւէջն ունեցող ուրիչ կտորներ...»: (1)

Կոմիտասեան Յանձնաժողովը, Վարդան Սարգսեանի այս յարգելի աշխատանքը գնահատեց այսպէս. «Կոմիտասեան յանձնաժողովիս համար բարեբախտութիւն մըն է որ կարողացանք այս դաչնակեալ հայկական Պատարագի հրատարակութեան փափուկ ու դժուարին գործը խղճամիտ ու լուրջ ձեւով մը ի գլուխ հանել չնորհիւ վարդապետին արժանաւոր աչակերտ, հմուտ ու տաղանդաւոր երաժիչտ Վարդան Սարգսեանի թանկագին աշխատակցութեան: (2)

Ցեռագային այս Պատարագը Վարդան Սարգսեան կը վերածէ երկսեռ խումբի տրուած ըլլալով որ Սփիւռքի մէջ գոյութիւն ունեցող երգչախումբերը առհասարակ իգական եւ արական տարրերէ կազմուած են, եւ եթէ միայն արական ուժերէ բաղկացած երգչախումբեր կան, սակայն անոնք ալ ի վիճակի չեն Կոմիտասի այս դեղահիւս Պատարագը մեկնաբանելու, որովհետեւ մասնաւորաբար առաջին թենորի բաժինը յօրինուած է բաւական բարձր ձայներու վրայ:

Վարդան Սարգսեան ունի բաւական նչանակալից վաստակ իբրեւ ստեղծող, ի մասնաւորի իբրեւ մչակող: Ունի բազմաթիւ ժողովրդական, ազգային – հայրենասիրական, հոգեւոր խմբերգներ եւ մեներգներ: Շատ սիրուած ու տարածուած են «Հայաստան», «Տէր Կեցո Դու զՀայս», «Ով Մեծասքանչ Դու Լեզու» մչակումները, քառաձայն խումբի հա – եւ ի մասնաւորի «Հօյ Նար» մեներգ ըստեղծագործութիւնը, որ Խնուսի չրջանի պարերգ մըն է: Վարդան Սարգսեան այս գեղջուկ երգի մասին մեզի կու տայ չատ կարեւոր վկայութիւն. «Պարերգիս ատաղձը կը կազմեն հետեւեալ երկու տարբեր գեղջուկ երգերը զորս հեղինակը քաղած է 1913ին գաւառացի աչակերտներու բերնէն, գլխաւորաբար Ս. Բաբախեանէ – Խնուսէն:

Ժողովուրդին մէջ գոյութիւն չունի այս հիւսուածքն ու ընդլայնումը որ վերոյիչեալ թեմաները ստացած են ներկայ պարերգին մէջ, այլ տրուած է հեղինակին կողմէ 1923-ին: Բանաստեղծութիւնը զուտ ժողովրդական է, քաղուած միեւնոյն աղբիւրէն»: (3)

Մեր կարծիքով, Վարդան Սարգսեանի ամենագնահատելի աշխատանքներէն մին է նաեւ «Արեւագալի երգերը», որ լոյս տեսած է 1958-ին: Հայկական միջնադարեան երաժշտութեան լաւագոյն նմոյչները եղող այս երգերը, որոնք Հայաստանեայց եկեղեցիին կամարներուն տակ կը հնչեն դարերէ ի վեր Մեծ Պահոց չրջանին, կը վերագրուին Ներսէս Շնորհալիին – 1102 – 1173: «Արեւագալի ժամը զուտ հայկական է, զի ուրիչ ծէսերը, ոչ լատինականը, ոչ յունականը, ոչ ալ ասորականը ունին յատուկէն եւ առանձին Արեւագալի ժամ: Այս պատճառաւ ալ Հայերը մասնաւոր գուրգուրանք եւ հոգածութիւն ունեցած են Արեւագալի հանդէպ: Զայն կը կատարեն միչտ հանդիսաւոր եղանակով եւ մեծ բարեպաչտութեամբ եւ երկիւղածութեամբ»: (4)

Վարդան Սարգսեան տքնաջան աշխատութեամբ մը կ'ուսումնասիրէ, կը հաւաքէ, կը մաքրէ անոր մէջէն օտար տարրերը, անիմաստ եւ անպէտ զարդարանքները, առանց խաթարելու միջնադարեան հայ հոգեւոր երաժշտութեան ոգին եւ նկարագիրը, կը ներդաչնակէ մեներգչի, երգչախումբի եւ երգէհոնի համար, զանոնք յանձնելով մեր մչակոյթի գանձարանը: Դժբախտաբար պէտք եղած կարեւորութիւնը չէ տրուած ցայսօր մեր ազգային մոնոտիկ երաժշտութեան այս գեղեցիկ երգերուն:

Վարդան Սարգսեանի նչանակալից աշխատութիւններէն է նաեւ «Սրբազան Երգեցողութիւն Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ» անուն 500 էջնոց երկու հատորները, զորս լոյս ընծայած է Ամերիկայի Հայոց եկեղեցւոյ դպրաց միութիւնը, Մանուկեան առաջնորդ եպիսկոպոսին քաջալերանքով եւ հովանաւորութեամբ: Այս հսկայ հատորին պատրաստութեան, կազմութեան եւ հրատարակութեան գըլխաւոր թուիչքը` դէթ նոյն թեմի եկեղեցիներուն մէջ երգեցողութեան միօրինակութիւն ապահովելու հեռանկարը եւ տեսիլքը եղած է: Երկար տարիներու աշխատանքով Վարդան Սարգսեան կը յաջողի հրատարակութեան յանձնել այս հատորը 1966-ին:

Հատորը կը բովանդակէ.

ա. – Կիրակամտից ժամերգութիւն:

բ. – Առաւօտեան ժամերգութիւն:

գ. – Եկմալեանի Ս. Պատարագը, զանազան տաղերով, մեղեդիներով, թափօրի չարականներով, ժամամուտներով, ճաչու չարականներով, սրբասացութիւններով:

դ. – Հոգեհանգստեան պաշտօն:

ե. – Հայրապետական մաղթանք:

Վարդան Սարգսեանի ամենագեղեցիկ հայ հոգեւոր երաժշտութեան մչակումներէն «Ի Գերեզմանի»ն եւս տեղ կը գըրաւէ այս հատորին մէջ, միւս բազմաթիւ մեղեդիներու կարգին: Իր միստիկ նըկարագրին քով, հրաշալի կերպով գծուած է նաեւ զուգահեռ մը երաժշտութեան եւ բառերու միջեւ, ինչ որ փնտռուած, սակայն քիչ նկատուած յաջողութիւն մըն է յօրինող կամ մչակողին համար: «Ի Գերեզմանի»ն մչակուած է սոլոյի եւ նաեւ խումբի համար:

Դժբախտաբար մենք առիթը չենք ունեցած ներկայ ըլլալու Վարդան Սարգսեանի կատարած երգչախմբային փորձերուն, հետեւաբար աւելի ճիչդ կը գտնենք դիմել այն անձերու վկայութեան, որոնք մօտէն ճանչցած են զինքը, ապրած անոր չունչին տակ եւ նոյնիսկ եղած են ամենամօտիկ աշխատակիցներ: Ուրեմն, կու տանք ձեզի նոյնութեամբ Շ. Փիրանեանի կարծիքն ու տպաւորութիւնը Վարդան Սարգսեանի ղեկավարութեան ձեւին, սորվեցնելու մեթոտին, բծախնդրութեան, տաղանդին մասին: «Պր. Սարգսեան փորձերը կը սկսէր ճիչդ ժամուն, առանց նկատի առնելու ուշացողները, աղմուկ կամ մասնակի խօսակցութիւնները չէր ներեր, ժամանակին չատ կարճ էր եւ համերգին թուականը որոշուած: Ձայնական փոքրիկ մարզանքէ մը վերջ մեզի կը բացատրէր օրուան երգին իմաստը կամ աւելի ճիչդ գեղջուկին զգացումները եւ ապրումները: Իր գեղեցիկ ձայնով կ'երգէր օրուան երգը ու այդ երգէն զանազան մասեր կը սորվեցնէր խումբին ամէն մէկ բաժինին եւ վերջը այս բաժինները իրար կը կապէր: Առաջին փորձերուն միայն եղանակը ճիչդ երգել տալուն կ'աշխատէր: Վերջին չաբաթները միայն կ'աշխատցնէր երգերու ներդաչնակութեան, չափի եւ երանգներու կատարելութեան: Կը ղեկավարէր ձեռքերու չափաւոր չարժումներով, նոր հարսի մը նման եւ մարմնի չարժումները զուսպ էին: Ա Քափէլլա կ'երգէինք եւ գոց, համերգի պահուն բոլոր երգիչները իրենց ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած պէտք էին ըլլալ իր դէմքի եւ աչքերու արտայայտութեան, որպէսզի կարելի եղած չափով լաւագոյնս հասկընային իր զգացումները եւ ապրումները»:

Վարդան Սարգսեանի ղեկավարի իր բացառիկ արժէքին մասին Կ. Փօլատեան կը դրսեւորէ իր տպաւորութիւնները հետեւեալ խօսքերով. «Քիչ եմ տեսած ղեկավարներ – Կոմիտասը չեմ տեսած – որոնք իրենց անձով, իրենց չարժումներով, այդքան սքանչելապէս արտայայտեն խումբի երգած եղանակի ոգին: Եթէ կարելիութիւն ըլլար ժողովուրդին` տեսնել Պր. Սարգսեանը դիմացէն երբ ան կ'առաջնորդէ խումբը, ես վստահ եմ որ չատեր իրենց աչքերով պիտի լսէին, ա յ դ երգը ղեկավարի անձին վրայ: Եղանակը կ'երգուի իր աչքերուն, իր դէմքի մկաններուն, իր մատերուն ու բռունցքին մէջ: Որովհետեւ երգը նախ իրմէ կ'ելլէ, ապա, կը ծաւալի երգիչներուն կուրծքերուն տակ ու անկէ դուրս կու գայ, ղեկավարի քմայքներուն հպատակ»: (5)

Նախ քան այս բանախօսութիւնը աւարտելը, անգամ մը եւս պարտք կը զգամ մեր երախտագիտական զգացումները յայտնել եւ յարգանքով խոնարհիլ Կոմիտասի այս չնորհալի սանին` Վարդան Սարգսեանի անմոռանալի յիշատակին առջեւ: Սրտագին չնորհակալութիւններ Ձեր բոլորին, որ գիտցաք յարգել արուեստի մչակի մը յիշատակը Ձեր ներկայութեամբ: Յատկապէս չնորհակալութիւններ Վարդան Սարգսեանի Արմենիա երգչախումբի նախկին անդամներուն, որոնք տարիներ չարունակ իրենց ուսուցիչին ղեկավարութեան տակ վառ պահեցին հայ երաժշտութեան ջահը եւ իրենց կարողութեանը չափով ջանացին հայ երգը հնչեցնել հայ եւ օտար չրջանակներուն մէջ, կարծէք իրականացնելու համար նուիրական երազը հայ երաժըշտութեան առաքեալին` Կոմիտասին:

Խ. ԵՂՄԱԶԵԱՆ

(1). – Կոմիտաս, «Պատարագ», Ներածութիւն, 1933, Փարիզ:

(2). – Կոմիտաս, «Պատարագ», Յառաջաբան, Փարիզ, 1933 թ.:

(3). – «Հօյ Նար», Վ. Սարգսեան, Փարիզ, 1934 թ.:

(4). – «Մարմարա», «Հայ կրօնական երաժշտութիւն», Մարգրիտ Բաբայեան, 15 Մարտ 1958 թ.:

(5). – «Յառաջ», «Խթման գիշեր ... երգով», Կ. Փօլատեան, Ապրիլ 4, 1934 թ.:

ՊԱՏԿԵՐԻՆ ՏՂԱՆ

ԹԼԿԱՏԻՆՑԻ

Պատկերին տղան, այն որ ութ, ինը տարի առաջ, ստեղէն գնալու առոյգ օրերուն լուսանկարն է եղեր խրկածը անամօթ խորամանկութիւնով մը, իրաւ որ հէնց առաջին հարուածով քիչ հլացուցիչ չերեւար: Այն ի՞նչ պերճանք է որ մէկ թեւին վրայ քօթն ու քէրը կը կրէ, միւս ձեռքն ալ սիրուն գաւազան մը բռնած` փարթամի հով մը ունի, ըսքանչելի է, նայողին մինչեւ ըղունկներուն ծայրը անուշ սարսռանք մը կը խաղայ: Ճակտին վրայ գանգուրի սեւ փունջ մը ցնորեցուցիչ ոլորքով, կնոջական քնքչանք մը տուեր է դէմքին, որը կորիճ առնականութեան մը գիծերն ալ միացնելով, մեռելին կուրծքին տակ ալ կընայ յանկարծ փոթորիկ մը հովել: Ու դեռ գեղեցիկ` ո՛րը չէ. աղուոր ինչ բանը չէ տղային: Ձախ սրունքին բացուածքը յաւակնոտ դիրքի մը մէջ, միայն աս երեւոյթը ասպետի կեցուածքով` ինքնին բաւական պիտի ըլլար որ դառամ պառաւ մը հոգին անգամ դղալ մը կարագի պէս հալեցնէր: Թէ այն ասպետը սակայն, պատկերին այն լորտապետը, իր այն չի տեսնուած չքեղանքին մէջ, մեր երբեմնի Խապիբենց Բիբիթումիկն է եղեր, որ հոս իր ոտքը կաղալու օրերուն, ճարը հատած` իր դարձիկ քէֆը կը քակէր ու կը գործածէր, իրիկունն ալ սպասելով որ փողոցը վարունգի կեղեւներ ըլլային իր սնունդը, հիմա կ'ըսենք, աս չէ խնդիրը: Ան ատեն մարդերն ու բաները ինչ որ ըլլային, մեզ հիմա պատկերին լորտն է, ճենթըլմէնն է խօսեցնողը: Այսպէս հետզհետէ աղջկան տիրուն լեզուն թմբուկը թողած ա'լ կարծես դմպըլիկ կը զարնէ հիմա, հաւաներ են, աղջիկը երեւան կ'ելլէ, անոր պօյին պօսին հետ, ակնարկ մը անոր աչքին ունքին վրայ կը պտըտցնեն, տարիքը կը հասկնան, մազերուն հիւսքն ու հանկոյցները կը չափչփեն, երկու կողմերն ալ կատարեալ հասկացողութեան մէջ, միւս օրը ահա հարսնցուին կուրծքը խաթ – խաթ ոսկիներու տակ` դեղին դէմ, քաղքին դէմ, բոլորին աչքը` քիչ մըն ալ նախանձի խտտուկով լայն բացուած իր վրայ կը պահէ: Աղջկան ալ ուզա՞ծն էր ան եղած ըմնցածը.– Ծընողքը քանի որ առաջին հաւանողներն եղած էին, անոր ո՞վ խօսք պիտի ձգէր: Կարթը ոսկի ըլլալու եղանակութիւնովը` չատ անգամ նոյնիսկ ծնողքներ իրենք են որ զայն իրենց զաւակներուն կուրծքին չուլլելու անգթութիւնը կը գործեն: Թէ մինչեւ հիմա այդ տեսակ ոսկի կեռի մը հրապոյրովը քանիները եղան որ հոս միամիտ արտօրքով մը բերաննին առին զայն կամ առնել ստիպուեցան ու գացին հոն արինի լերդեր փոխեցին որ այն կուլ տուածնին դուրս բերեն ու չարաչար մահէ մը ազատին, բոլորին ալ պատմութիւնը այդ միամիտ զոհերուն միտքս էր տակաւին, երբ անցածները հատի մըն ալ հանդիպեցայ, ականատես եղայ ու չեմ գիտեր ինչպէս, միտքս պահեցի:

– Ծանրու վրայ խումբ մը կնիկներու կը հանդիպիմ, որ թիկունքնին իրար կպած` քով քովի, դար վար դնացք մը կ'ընեն, եկեղեցի կ'իջնեն, իմ ճանբաս անոնց հակառակ ուղղութիւնով ցից վերելք մըն է, ուր քիչ մը չունչ առնելու համար, բայց չատ աւելի այն կնիկներուն երեւոյթին անակնկալովը` կը ստիպուիմ մէկ քով ելլել, ես գիս հաստարակչութեան մը կը բերեմ:

(Շար. 2)

ՊՈՒԷՆՈՍ-ԱՅՐԷՍԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

25-ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆ

—o—

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍ («Յառաջ»). – Անցեալ Նոյեմբեր 28ին վարժարանիս Նորակառոյց սրահին մէջ տեղի ունեցաւ պարահանդէսի երեկոյթ մը, կազմակերպուած ժրաջան Ծնողաց Միութեան կողմէ:

Բացառիկ իմաստ մը կ'առնէր այդ երեկոյթը զուգադիպելով վարժարանիս հիմնարկութեան 25ամեակին, որուն ոգեկոչումը տարբեր ձեւով պիտի իրականանայ յառաջիկային:

Այս բացառիկ առիթով մեզի վիճակուած էր երջանիկ բախտը մեր մէջ ունենալու վարժարանիս ծերունազարդ հիմնադիր՝ Հ. Ստեփան վրդ. Ֆերահեանը, շրջապատուած հիմնադրութեան մէջ իրեն աջակցող վեհանձն բարերարներէն, որոնցմէ ներկայ էին Մանուկ Ծիրինեանն ու Փանոս Խօրնէքեանը: Պր. Յովհաննէս Տէխարպէքիրեանը տարիներ առաջ անդարձ մեկնած էր մեզմէ, ընդունելու իր վարձքը յաւիտենականութեան մէջ: Նորակառոյց սրահը՝ իր արդիական և շքեղ միջավայրին մէջ խմբած էր 350է աւելի հրաւիրեալներ: Յատուկ անկիւն մը տրամադրուած էր այս տարուան շրջանաւարտներուն, որոնք երեկոյթին զարդը կազմեցին:

Հետզհետէ ժամանող հիւրերը նախ կը հրաւիրուէին ստորագրելու յատուկէն պատրաստուած մագաղաթի մը վրայ, անցնելով մուտքի ճիշդ դիմացը զետեղուած գեղեցիկ իւղանկարի մը առջեւէն. 1·80 – 2·00 չափերով այդ գեղեցիկ պաստառը կը ներկայացնէր Միաբանութեանս երանաշնորհ հիմնադիր՝ Մխիթար Աբբահայրը իբրեւ դաստիարակ, շրջապատուած աշակերտներով: Խորհրդանշական գեղեցիկ իմաստներով ճոխ այս նկարը հեղինակին կողմէ նուէր եղաւ վարժարանիս: Հեղինակը քաղաքիս մէջ ծանօթ հայ արուեստագէտ Պր. Թորոս Կիւրքճեանն է, որուն մասին առանձին կ'անդրադառնանք:

Սրահ մուտքէն առաջ տեղի ունեցաւ համառօտ օրհնութիւն մը, որմէ ետք վաստակաւոր հիմնադիրն ու բարերարները կտրեցին ժապաւէնը: Ներսը արդէն իրենց դիրքերը գրաւած էին երեկոյթը խանդավառելու համար կանչուած նուագածուները: – Ալեմշահ նուագախումբը, հանրածանօթ Ուալթէր երգէհոնահար եւ գլխաւոր երիտասարդներու խումբ մը, որոնց պատասխանատուութեան յանձնուած էր պարի եղանակներն ու լուսաւորութեան զանազան խաղերը:

Օրուան խօսնակը՝ նախկին աշակերտ Խօկարտօ Գէորգեան, հայերէնով եւ սպաներէնով ողջոյնի իր խօսքերը ուղղելէ ետք, բեմ հրաւիրեց Ռուբէն Հորիկեանը, որ նոյնպէս հայերէնով կարդաց համառօտ իր խօսքերը Ծնողաց Միութեան անունով: Յիշեց թէ ինչպէս՝ վարժարանիս հիմնարկութեան օրէն սկսեալ, Ծնողաց Միութիւնը բերած է իր անշահախնդիր մասնակցութիւնը անոր բարգաւաճման եւ վերելքին: Յետ Թուելու ժամանակի ընթացքին տեղի ունեցած զանազան բարեփոխութիւնները, ակնարկելով վերջին հիմնական աշխատանքներուն, ըսաւ թէ այս բոլոր տենդագին շինարարութիւնը լոկ կառուցանելու սին պարծանքէն չառաջնորդուեցաւ, այլ բոլորովին տարբեր նպատակներ կը հետապնդէր: Նախ օժտել վարժարանը արդիական պահանջները գոհացնող սարքաւորումներով, երկրորդ խմբել այնտեղ զուտ դասընթացքային սեղմ շրջանակէն դուրս, պատանիներն ու երիտասարդները, տալով անոնց զուտ հայկական մթնոլորտի մը ընձեռած բոլոր առաւելութիւնները:

Դարձեալ նոյն Ծնողաց Միութեան կողմէ բեմ հրաւիրուեցաւ Խուսթօ Սուքարի, որ յուզուած քանի մը խօսքերէ ետք՝ իր կարգին բեմ հրաւիրեց իրեն աջակցող մասնագէտներու այն կորիզը որ յաջողեցաւ մեծ դժուարութիւններով աւարտել այս հսկայ գործը: Ու քիչ ետք բեմին վրայ երեւցան Խորխէ Պօտուրեանը՝ Գործերուն Ընդհանուր ճարտարապետը, Օսքար Ստեփանեանը՝ շաղախի խառնապահանջ վարպետը, Լիթօ Թէրզիպաշեանը՝ ելեկտրական սարքաւորումներու գլխաւոր պատասխանատուն, եւ ընդհանուր գանձապահը՝ Ռուբէն Հորիկեան: Խանդավառ ծափերու մէջ յուզումով ողջագուրուեցան, որմէ ետք խօսքերը անկարելի եւ աւելորդ դարձան այլեւս:

Անմիջապէս ետք տեղի ունեցաւ սեղանին օրհնութիւնը, որ կատարեց վարժարանիս տեսուչ՝ Հ. Եղիշէ վրդ. Ճիլեան:

Երեկոյթին գլխաւոր առանցքը եւ յատկանշական պահը կազմուած էր յոբելեանին հսկայ կարկանդակին ներկայացումէն, որուն վրայ կը շողային 25-ամեակը խորհրդանշող 25 մոմերը: Իւրաքանչիւրն անոնցմէ ունէր իր կնքահայրը, որոնք իրենց վեհանձն նուիրատուութեամբ կարեւոր մղում մը տուած էին ընդհանուր տնտեսական ճիգին, որ տեղի կ'ունենայ ներկայ դժուարին պայմաններուն մէջ: Խօսնակը մէկիկ մէկիկ անունով հրաւիրեց անոնք որ մօտենան եւ շրջապատեն կարկանդակը: Անակնկալ եկաւ ալեւոր Հ. Ստեփան վրդ.ը, երբ առաջին անգամ կարդացուեցաւ իր անունը, իբրեւ ներկայացուցիչ անանուն նուիրատուի մը: Հետզհետէ խմբուեցան նաեւ միւս կնքահայրերն ալ:

Շատ գեղեցիկ էր նախկին աշակերտներու կողմէ կազմուած խմբական կնքահայրութիւն մը, որուն իբրեւ ներկայացուցիչ կանչուեցան առաջին տարուան հունձքէն՝ Միկէլ Մարգարեան, եւ վերջին 25-ամեակի հունձքէն՝ Օր. Աստղիկ Մարկոսեան:

«Երջանիկ տարեդարձ»ի ցնծուն չեշտերով կնքահայրերը մարեցին 25 մոմերը: Տեղւոյն վրայ հիմնադիր վրդ.ին նուիրուեցաւ սպաներէն լեզուով գեղատիպ եօթ հատորնոց Աստուածաշունչ մը, հրատարակուած Խօսէ Ազեանի կողմէ:

Անմիջապէս յետոյ խօսնակը կարդաց նաեւ երկրորդ ցանկ մը օժանդակ անձերու, որոնք իրենց նշանակալից նպաստը բերած էին այս հանդիսաւոր առիթով:

Յայտարարուեցան նաեւ անունները այն բախտաւորներուն, որոնցմէ մէկը շահած էր Ծնողաց Միութեան կողմէ կազմակերպուած վիճակահանութեան առաջին նուէրը, այսինքն վերջին նորոյթի փորտ թաունուս ինքնաշարժ մը, իսկ միւսը վեցերորդ եւ վերջին գունաւոր հեռատեսիլը:

Հուսկ բեմ հրաւիրուեցաւ Տեսուչ Հայրը: Ան շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին, որ իրենց ներկայութեամբ պատուած էին նման բացառիկ երեկոյթ մը, եւ որոնք իրենց վեհանձն նպաստներովը թեթեւցուցած էին տնտեսական ծանր բեռը: Յատուկ կերպով շեշտեց կրթական գործին, եւ մանաւանդ հայեցի կրթութեան, կարեւորութիւնն ու դժուարութիւնները, որոնք միայն գեղեցիկ կառոյցներով չէ որ պիտի լուծուին, որքան որ անհրաժեշտ են անոնք, սակայն չեն բաւեր իրականացնելու գործ մը, որ կը պահանջէ անխտիր ամէնուն միակամ գործունէութիւնն ու վճռակամութիւնը: Տեսուչ Հայրը վերջացուց իր խօսքերը յորդորելով բոլորը որ չատանին Հայու իրենց հաւատամքէն եւ քալեն անվարան դէպի ապագան. ապագան լուսաւոր կրնայ ըլլալ միայն այն ատեն երբ հիմնուած է լուսաւոր ներկայի մը վրայ: Փաստենք արար աշխարհին որ ամէնէն աւելի մերն է ապրելու եւ ստեղծելու իրաւունքը:

Տեսուչ Հօր խանդավառիչ խօսքերէն ետք, երեկոյթը գործնականին մէջ փակուած կարելի էր նկատել: Ժամը արդէն շատ յառաջացած էր եւ ներկաներէն ոմանք սկսած էին մեկնիլ: Ներկայ շրջանաւարտներուն համար, սակայն, այդ գիշեր ժամ եւ ժամանակ գոյութիւն չունէր: Անոնք կը զգային որ իրենցն է այդ երեկոյթը եւ վճռած էին մինչեւ վերջին կաթիլը քամել անոր պատճառած երջանկութիւնը:

Այսպէս, փակուած էր 25-ամեակ մը անխոնջ վաստակի, անսակարկ նուիրումի, անխուսափելի թերիներու, որոնք սակայն կը չքանային հունձքերու առատութեան եւ որակին առջեւ:

Եւ այս բոլորը նոր ուժ եւ կորով կը ներշնչէր մեզի հաստատուն մնալու մեր յանձնառութեան մէջ եւ աւելի նորոգուած թափով շարունակելու հայակերտումի եւ մարդակերտումի դժուարին ճամբաներուն վրայէն:

Հ. Գ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Հ.Մ.Ը.Մ. – ԱՐԾԻՒ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳ. ԲԱԺԱԿԻ 64-ՐԴ ԱՒԱՐՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ «ՅԱՌԱՋ». – Տարիներէ ի վեր սովորութիւն ըրած ենք, ճիշդ եղանակի կէսին, ներկայացնել տարուան առաջին պատկեր մը, տալով մարզական հաշուեկշիռ մը ընդհանուր գործունէութեան եւ իւրաքանչիւր խումբի արձանագրած արդիւնքներուն վերաբերեալ: Այս տարի քիչ մը աւելի կանուխ կ'անդրադառնանք որովհետեւ դէպքերը մեզ կը ստիպեն:

Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւի աւագ խումբը, որ միշտ մաս կը կազմէ, Տիւթրիք տը Փրովանսի Փրոմոթիոն տ'Օնէօր Ա. դասակարգին, կը կատարէ բացառիկ սկիզբ մը եղանակի: Բացառիկ բառը պիտի չգործածէինք եթէ միայն ախոյեանութեան մասին ըլլար, հակառակ անոր որ Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւը ութ մրցումներէ յետոյ կը գրաւէ 2-րդ տեղը ընդհ. դասակարգման մէկ կէտ տարբերութեամբ առաջինին հետ եւ առանց պարտութիւն մը կրելու մինչեւ այսօր, քանի ութ մրցումներու արդիւնքները եղած են՝ չորս յաղթանակ եւ չորս հաւասար խաղ: Արդ, բացառիկ բառը կը գործածենք իր ճշգրիտ իմաստով որովհետեւ ան հասած է Ֆրանսայի Բաժակի 6-րդ շրջանին, այսինքն 64-րդ աւարտականներուն եւ վիճակահանութիւնը որպէս յաջորդ մրցակից նշանակած է՝ Աժաքսիոյի քորսիքական ակումբը, որ կը պատկանի Ֆրանսայի Ազգային Ախոյեանութեան երկրորդ տիվիզիոնին, այսինքն փրոֆէսիոնել դասակարգին:

Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւը, առանց աղմուկի, այս հանդիպումին հասաւ շնորհիւ երկու գեղեցիկ յաղթանակներու իրմէ երկու եւ երեք դասակարգ բարձր խումբերու դէմ՝ Մարինիան (4րդ շրջանին) եւ Սալոն (5-րդ շրջանին): Նման բացառիկ կացութիւն մը ապրած էր Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւը 1966-ին երբ ճակատեցաւ Քաննի փրոֆէսիոնել ակումբին դիմաց, միշտ Ֆրանսայի բաժակի հաշւոյն եւ միշտ 64-րդ աւարտականներուն:

Աժաքսիոյի դէմ մրցումը տեղի պիտի ունենայ Մարսէյլ, Շաբաթ, Դեկտեմբեր 19-ին: Անկասկած մարզադաշտը փոքր պիտի գայ այն բոլոր Հայերուն եւ նաեւ Մարսէյլի Քորսիքացիներուն համար որոնք պիտի ուզեն ներկայ ըլլալ եւ ապրիլ այս մրցումը: Ինչ որ ալ ըլլայ արդիւնքը, Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւի տղաքը, իրենց մարզիչով եւ ղեկավարներով արժանի են ամէն գնահատանքի: Վստահ ենք որ պատուով պիտի պաշտպանեն Հայկական գոյները: Մեր ընթերցողները տեղեակ կը պահենք անշուշտ մրցումի արդիւնքէն և մանրամասնութիւններէն:

Աւելցնենք սակայն որ այսօրուան յաջողութիւնը արդիւնք է այս վերջին տարիներու տարուած աշխատանքին եւ հետեւած ողջմամիտ քաղաքականութեան: Ատենին կ'ընդլայնենք այս բոլորը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԴԱՍԱԼՔՈՒՄԸ

«Արեւմուտքէն Սպիտակ Ձիաւոր մը պիտի երեւայ: Անոր սուրսափէն վիշապները իրենց խեցեպատ պոչերը գետին պիտի զարնեն եւ իրենց հոգեվարքի գալարոյթէն ապառաժները պիտի խածնեն»...

Ցայտնութեան չափ հին մագաղաթի մը վրայ գրուած ըլլար կարծես: Մագաղաթը կորսուած էր վաղուց, եւ սակայն գիրերու ձեւը, պատկերը միշտ կար չարչարանքէն խելագար, այսահար ժողովուրդի աչքերուն մէջ:

Ժողովուրդը հրաշքի մը պէս հաւատաց սպիտակ ձիուն ու ձիաւորին: Մայրեր իրենց հիւանդ երախաները սպիտակ ձիուն շուքին մէջէն անցուցին ու երախաները բացին իրենց աչքերը: Լացող, աղօթող, կռուող ժողովուրդն էր որ Մարտիկի միջոցով կ'ուզէր գոյութեան կանչել դարերու երազը, երգ երգոցի ուժեղ կարօտով, ինչպէս Մարտիկի կանչն էր Զէյթունին համար:

Մարտիկ կը լսէր ժողովուրդի կանչը, կը տեսնէր անոնց լացը, հաւատքը, ծիծաղը, վէրքը: Միշտ իր կողքին կը տեսնէր Զէրչի Կիրոսը, որուն մէջ չարչարուած ժողովուրդի մը անհանդստութիւնը կար, խելացի, յաճախ խորամանկ ու երբեմն ալ յանդուգն: Ան գիտէր ծածկել իր երկչոտութիւնը: Տառապանքէն այնքան բան սորված էր, որ գիտէր ծածկել նաեւ իր արցունքը:

Մարտիկ ժողովուրդին հետ խառնուելէ յետոյ էր, որ Ջուլհակ Պետօն, խալֆա Մակարը, իր աչքին լուսամանեակ դրած մէյ – մէկ սուրբեր դարձան, եւ յաճախ իր ականջին մէջ կ'իյնար Խալֆայի ձայնին երանգը ու բառերու շեշտը.

«Մարտիկ, տղաս»...

Մարտիկ, Զէրչի Կիրոսին մէջ երբեմն կը տեսնէր խալֆա Մակարը, երբեմն Ջուլհակ Պետօն ու տէմիրճի Խաչերը: Անտարակոյս, եթէ Կիրոս բանակներ ունենար, ան կը դառնար Լենկթիմուրի պէս դաժան եւ կը կոտրէր աշխարհը: Կը հագնէր նոյն շալվարը մերկ ու նիհար սրունքներով եւ լեռներուն մէջ հասակը կարծես աւելի երկարած էր ու քիչ կը խօսէր: «Լուսնկէն վար իջած ձին կը փնտռէ», կատակ մը ընելու համար կ'ըսէր Կարմիր Սերոբը:

Կիրոս Յաճախ Մարտիկի հետ էր, գիտէր անոր հետ խօսիլ ու անոր ճահիլ ուժերը կառավարել: Նոյնիսկ կ'ըսէին, որ Հաճի Մուսայի կուլը շատ սուղի պիտի նստէր հայ կռուողներուն, մանաւանդ Մարտիկին, եթէ Զէրթի Կիրոսի խորամանկութիւնը չըլլար:

Կիրոս Մարտիկի քովէն շատ չէր հեռանար, մանաւանդ երբ նկատեր էր որ Մարտիկ իմացեր էր Զէյնապի փախուստը: Կիրոս յաճախ կ'ուզէր խզել անոր լռութիւնը: Անոր կը խօսէր կռուի ճակատներէն, ժողովուրդէն, նոյնիսկ Հայոց հին պատմութենէն: Կը սիրէր աւելի շատ Մեծն Տիգրանէն խօսիլ, Թագաւոր Թագաւորաց: Կը խօսէր խալֆա Մակարէն, որովհետեւ նկատած էր, որ Մարտիկին համար հաճելի էր խօսիլ իր վարպետի մասին:

Կիրոս կը խօսէր օրուան կատակներէն, թէ ինչպէ՛ս կատակ մը ընելու համար տղաքը Ջորեպան Թաթոսէն կը գողնան ծին Տուրսունի գլուխը, որ հետզհետէ սկսած էր հոտիլ: Ջորեպան Թաթոսը երբ կը տեսնէ, որ չկայ գլուխը, կը հասկնայ որ տղոց խաղն է, սուրը ձեռքին կը սպառնայ՝ «Աստուած վկայ», ո՛վ գողցեր է, անոր գլուխը պիտի թըռցնեմ ու ձիուս վրայ պիտի կախեմ»:

Կիրոս կը պատմէր թէ ինչպէ՛ս տղաքները՝ այս որ կը լսեն, կը հրհռան, եւ բարկութենէն Թաթոսին ականջները աւելի կը կարմրին:

Կիրոս այդ խօսքերով կ'ուզէր Մարտիկը հեռացնել մենակութենէն ու լռութենէն, որուն մէջ ստորերկրեայ գետի մը աղմուկը կար: Կիրոս կը խօսէր շատ բաներու մասին, սակայն, օր մըն ալ խօսքը չէր ըներ Զէյնապին: Այնպէս կը խօսէր, որ կարծես լսած չէր անոր փախուստը:

(Շար. 465)

Այրի Տիկին Արշալոյս Քըլխեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Քըլխեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Քըլխեան եւ զաւակները, Պ. Ռընէ Թորոսեան եւ Տիկինը (ծնեալ Քըլխեան) եւ զաւակները, Այրի Տիկին Զարուհի Պետիկեան եւ աղջիկը, Օր. Զապէլ Երանոսեան, Այրի Տիկին Ա. Տակլճեան եւ զաւակները, Տատուր Տատուրեան, Յովհ. Տատուրեան եւ Յակոբ Տատուրեան ընտանիքները (Միացեալ - Նահանգներ) Բարգէն Քէշիշեան եւ ընտանիքը, Գուրգէն Քէշիշեան (Պոսթըն) ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, մօրեղբօր, քենեկալին, քեռիին, կնքահօր եւ ազգականին՝

ԼԵՒՈՆ ՔԸԼԽԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 18-ին, 79 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Դեկտ. 22, ժամը 13.45-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանթէօ - քոմիւնալի գերեզմանատուները, ժամը 15.15-ին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

×

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Այրի Տիկին Քըլխեանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ. Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները.— Այրի Տիկին Մարտիրոսեան Տիկին Զաքոյեան եւ Այրի Տիկին Տէստանեան 100-ական Ֆ.:

Մատաղօրհնութեան առթիւ.— Այրի Տիկին Ոսկերիչեան 250, Ղեւոնդ Յարութիւնեան եւ Այրի Տիկին Ծուհար Ագըլեան 200-ական, Տիկին Այալըեան 150, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Սօմունեան, Մաստիքեան ընտ., Ռոպէր Ստեփանեան, Այրի Տիկին Այվազեան եւ Այրի Տիկին Սառա Ագըլեան 100-ական, Այրի Տիկին Փէթրաքեան, Այրի Տիկին Զալըքեան 30-ական, Այրի Տիկին Մանուշակ Կարապետեան, Նուարդ Մատէսեան 20ական Ֆ:

×

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է, Հանգստեան Տուներ իր այցելութեան առթիւ, իբր քաջալերանք, հետեւեալ նուէրները.— Տէր եւ Տիկին Շ. Գալայճեան 200 Ֆ., փ.ծ.ի, Ա. Մեսումենցի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Մանասեան, Պասմաճեան Ս., Գարամանուկեան ընտ., Օ. Պասմաճեան, Արշալոյս Մանուկեան, Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Կիւլեան, Այրի Տիկին Առաւնալեան, Այրի Տիկին Խերոյեան, Այրի Տիկին Ս. Ճնտոյեան, Պաղտասարեան 100-ական, Այրի Տիկին Մարիամ Վարդուկեան, Այրի Տիկին Զպուքճեան 50-ական, Այրի Տիկին Սիրանոյշ Գարակէօզեան 30 Ֆ.:

« Le CLUB »

de L'Eglise Apostolique Arménienne d'Issy - les - Moulineaux

Ouvre ses portes aux Jeunes Arméniens les Dimanches, à 15 h.

Ambiance symphatique et amicale (Jeux, — Animations, — Projections)

VENEZ NOMBREUX!

Centre Culturel N. FRINGHIAN
6, Ave. Bourgain — ISSY

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՎԻԷՆ, ԼԻՈՆ, ՍԷՅՍԻՒԷԼ. - Ամէճեան եւ Քլօզէլ ընտանիքները, իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք ծաղկեպսակով, անձամբ, գրաւոր, ցաւակցութիւն յայտնեցին՝

ՊՕՂՈՍ ԱՄԷՃԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ԼԱ ԿԱՎՈԹ.- Պ. Նաճարեան 160 Ֆ.
ՓԱՐԻԶ. Պ. Ժորժ Շէրպէթճեան 150 Ֆ.
ՔԱՆՆ.- Տիկին Զ. Տողրամաճեան 100Ֆ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ՅԱՌԱՋ»

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐԸ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՆ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԳԻՐՔ ՆՈՒԻՐԵՑԷ՛Ք

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ
1958 - գին 60 Ֆ.

ԵՒՐՈՊԱՑԻ
ԲՈՒՌ ՄԸ ՏՈՄՍ
1963 - գին 35 Ֆ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ
1971 - գին 50 Ֆ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ
1973 - գին 50 Ֆ.
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ
վերհրատարակութիւն 1981 - գին 70 Ֆ.

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԻՆԵԱՆ
ԱՆԿԱՊ ԷՋԵՐ
1979 - գին 50 Ֆ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ
1980 - գին 70 Ֆ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ — 50»
Ծաղկաքաղ «Յառաջ»ի յիսնամեայ հաւաքածոներէն (1925 - 1975)
եւ վկայարան
ԿՈՂՔ՝ **ԳԱՌԶՈՒ**
1976 - գին 120 Ֆ.

ԴԻՄԵԼ՝ «ՅԱՌԱՋ»Ի
Թղթատարի ծախք՝ յաւելեալ 10 Ֆ.:

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

AMICALE - ESSAYAN
APPEL AU JEUNES
VENEZ NOMBREUX
Au Réveillon de Noël
JEUDI, 24 DECEMBRE
118, Rue de Courcelles, Paris 17ème
au Centre Culturel Alex Manoogian
de 23 h. à l'Aube
ENTRE 30 F.

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՏՕՆԱԾԱՌԸ

Սամուէլ - Մուրատեան Վարժարանի Տօնածառի տարեկան հանդէսը՝ Վարժարանի Պէշիկթաշլեան - Ալէմշահ սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 20, Կիրակի օր, երեկոյեան ժամը 5-ին:

26, Rue Troyon — SEVRES

1. - Վարժարանի քառաձայն երգչախումբը՝ Ծնունդի եւ ազգային երգեր, ղեկավարութեամբ՝ ԳԷՈՐԳ ԵԱՆԳԸԿԵԱՆԻ:

2. - Արտասանութիւններ՝ վարժարանի աշակերտներու կողմէն:

3. - ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑ՝ ծանօթ երգերով, նոր մշակումով, ընկերակցութեամբ՝ վարժարանի երգչախումբին եւ իր նուագախումբին:

4. - ՅՈՎՍԷՓ ՆԻՒՃԻՒՔԵԱՆ՝ իրեն յատուկ մենապարերով:

5. - Երգիչ ՆՈՐԱՅՐ՝ նոր ժամանած Միացեալ - Նահանգներէն:

6. - Անակնկալներ՝ վարժարանի փոքրերու կողմէն:

7. - ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՅԻ՝ նուէրներու բաշխում:

8. - ՆԱԽԱՍԱՐԴ պարախումբ:

9. - ՎԻԳԷՆ եւ ՍԻՄՈՆ՝ իրենց ջութակներով:

Հանդէսին ներկայ 'ըլլայ՝

ՇԱՐԼ ԱԶՆԱՒՈՒՐ

Կը հրաւիրուին Փարիզի բոլոր հայ մանուկները, Կաղանդ Պապայի իրենց նուէրները ստանալու:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

1982-Ի ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Համախարբերդցիական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի Կեդր. Վարչութիւնը, կը տեղեկացնէ թէ, Միութեանս 1982-ի օրացոյցը լոյս տեսաւ: Իւրաքանչիւր մասնաճիւղ կը ստանայ ծրար մը:

Ուզողները կրնան դիմել՝ տեղական մասնաճիւղերու վարչութեան անդամներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Ֆ. Տիկին Ազնիւ Մանուկեանէ, փոխան ծաղիկի, Աւետիս Պախչէճեանի մահուան առթիւ:

Restaurant
YORGANTZ

3 SOIRÉES EXCEPTIONELLES
LES 2 NOELS ET ST. SYLVESTRE
YORGANTZ « DINER - SHOW »
Avec: Robert HALLAKOU au piano
KALOUST à la guitare
MUSIQUE D'AMBIANCE JUSQU'A L'AUBE
MENU SPÉCIAL NOEL ET ST. SYLVESTRE
450 F. (T.T.C.)
CHAMPAGNE et VINS à VOLONTE

RESERVATIONS: 326. 20. 68

33, Rue de Bièvre — 52, Bd. St. Germain 75005 PARIS

LA CAPPADOCE

REVEILLONS
DANS UNE AMBIANCE GAIE DE NOEL
Le 24 DÉCEMBRE

BERNARD DEDEDJIAN
ANIMERA
LA DERNIÈRE NUIT DE L'ANNÉE
Le 31 DÉCEMBRE

RESERVEZ VOS TABLES!

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

tél. 375.05.30

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
22
MARDI
22 DÉCEMBRE
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.066
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
57e ANNÉE — No 15.066

ԼԵՀԱՍՏԱՆ

ԶՈՀԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ԿԸ ՄԵԾՆԱՅ

200 ՄԵՌԵԱԼ, 50 ՀԱԶԱՐ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼ

ԱՄԷՆԷՆ ԽԻՍՏԸ՝ ՊԷՌԼԻՆԿՈՒԷՌ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ԼԵՀ ԴԵՍՊԱՆԸ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՊԱՍՏԱՆ ՈՒԶԵՑ ԵՒ ՍՏԱՑԱՒ

Լուրերը միշտ դժուար կը հասնին Լեհաստանէն, որ կտրուած կը մնայ աշխարհէն: Հոս ու հոն հասնող ճամբորդներ քանի մը տեղեկութիւններ կը բերեն զորս սակայն կարելի չէ ստուգել: Այսպէս, ճամբորդ մը, Շաբաթ օր կ'ըսէր թէ Լէք Վալեզա սրտի տագնապ մը ունեցած է, լսելով եօթը ընկերներու մահը: Աւելի պաշտօնական աղբիւրներէ, ամէն պարագայի մէջ, հաստատուած է թէ Սոլիտառնօթէի հիմնադիր – ղեկավարը բանտարկուած է:

Շաբաթ օր, Մոսկուա հաւաքուած էին քոյր Պետութեանց ղեկավարները տօնելու համար Բրեժնեւի ծննդեան 75-ամեակը: Կը բացակայէր Լեհաստանի ղեկավարը՝ զօր. Ժարուժելսկի, որ սակայն շնորհաւորական հեռագիր մը ղրկած էր, ուր կ'ըսէր. – «Շնորհակալ ենք մեր երկրին դժուար եւ ողբերգական վիճակին հանդէպ ձեր ցոյց տուած հասկացողութեան համար: Լեհ ընկերութիւնը կրցաւ անգամ մը եւս համոզուիլ, որ դժուար պահերուն, կրնայ միշտ հաշուել խորհրդային իր բարեկամներուն վրայ»: Հաւանական չէ որ հեղինակ կամ ակամայ երգիծանք ըլլայ այս տողերուն մէջ:

Ցատկանշականն այն է, որ կատարուածը դատապարտողներու շարքին, ամէնէն խիստը եղած էր Իտալիոյ Համայնավար կուսակցութեան ղեկավարը՝ Պեռլինկուէռ, որու հակիրճ կերպով անդրադարձած էինք արդէն Դեկտ. 17-ի մեր թիւով: Այլապէս կարեւոր է սակայն, ելոյթին այն մասը, ուր Պէռլինկուէռ կը շեշտէ թէ այս դէպքերը կը կազմեն. – «Իրական ընկերվարութեան պատմական սնանկութիւնը եւ կը շեշտեն մաշումը Հոկտեմբերեան յեղափոխութեամբ ծնած շարժումին եւ անհրաժեշտութիւնը երրորդ ճամբայ մը գտնելու ընկերային – ժողովրդավարութեան (սոսիալ – տէմոքրասի) եւ արեւելեան երկիրներու տիպարին միջեւ»:

Հռոմի խորհրդային դեսպանը խորցաւ յայտնած է այս խօսքերուն առթիւ եւ ըսած. – «Մեր վարչակարգին դէմ եղած քննադատութիւնները օրինաւոր են եւ մենք ալ կ'ըսենք յաճախ, գլխաւորաբար տնտեսական մարզին մէջ բայց մեր ժողովուրդը հպարտ է մեր իրագործածէն եւ իր առջեւ կը տեսնէ լուսաւոր ապագայ մը»:

Հասած լուրերու համաձայն մեռեալներու թիւը 200-ը կ'անցնի եւ ասոնցմէ հարիւրը հանքագործներ են, որոնք մեռած են Սիլեզիա պատահած բախումներու ընթացքին: Այլ մեռեալներու մէջ, կը յիշուին Սոլիտառնօթէի շաբաթաթերթին խմբագրապետը՝ Մազովիէքի, 55 տարեկան, որու համար կ'ըսուի նոյնիսկ թէ անձնասպան եղած է, եւ 94 տարեկան պատմաբան՝ Սթրէյնովսկի, որ արգելափակուած էր: 50 հազարէ աւելի բանտարկեալներ կան եւ ասոնց մասին ալ կ'ըսուի թէ մաս մը արեւելեան այլ երկիրներ փոխադրուած է, նոյնիսկ Խորհ. Միութիւն:

Դեռ կայ ժողովուրդին տառապանքը սաստիկ ցուրտէն եւ վառելանիւթի պակասէն: Հակառակ այս պայմաններուն, կրաւորական դիմադրութիւնը չի տկարանար, ընդհակառակն կը կազմակերպուի օրէ օր: Կատովիչէի մէկ հանքին մէջ 1300 բանուորներ իրենք զիրենք պատած են եւ կը սպառնան օդը հանել տալ եթէ քաղաքազօրքը միջամտելու որեւէ փորձ ընէ:

× Վարշաւայի ձայնասփիւռը հաղորդած է թէ աշխատանքի նախարարը կ'ուսումնասիրէ օրը 12 ժամ, շաբաթը եօթը օր աշխատելու դրութեան կիրարկումը: Նոյն աղբիւրին համաձայն որոշուած է նախապատուութիւն տալ ուտեստեղէնի բաշխումին եւ վոտկայի:

× Շաբաթ օր, Պապը յատուկ բանագնաց մը ղրկեց Վարշաւա, յանձին գերպ. Լուիճճի Փոճիի:

× Ուաշինկթընի լեհ դեսպանը քաղաքական ապաստան ուզած է Միացեալ-Նահանգներէն եւ ստացած: Այդպէս կ'ուզէ յայտնել թէ Սոլիտառնօթէի կողքին է:

× Երկուշաբթի ժամը 11-էն 12 բացի Սի – Ժի – Թի-էն բոլորը մէկ ժամ կը դադրեցնէին աշխատանքը Ֆրանսայի մէջ եւ հրշէջներն իսկ կը հնչեցնէին իրենց շչակները:

× Լոնտոնի Պի – Պի – Սի-ին համաձայն 200 գործատուն գործադուլի մէջ են: Կտանսկի նաւաշինարանները բռնի պարպուելէ ետք, փակուած են մինչեւ Ծնունդ: Հոս, պաշտօնապէս իսկ յայտնըուած է թէ 300 վիրաւոր կայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԿԻՆ հաղորդած է ամերիկացի դեսպանին թէ իր երկիրը կը ջնջէ Միացեալ – Նահանգներու հետ ռազմագիտական համաձայնագիրը, ի պատասխան ամերիկեան որոշումին Իսրայէլի դէմ, Կոլանի կցումին հետեւանքով: Միթերան ալ կրնայ յետաձգել իր այցելութիւնը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԱԺԱԿԻ 6-ՐԴ ՄՐՑԱՇԱՐՔ

Հ. Մ. Ը. Մ. – ԱՐԾԻՒ ԿԸ ՊԱՐՏՈՒԻ ԱԺԱՔՍԻՕՅԷՆ

ՏԷՍԻՆԻ Հ. Մ. Ը. Մ.Ը ԿԸ ՅԱՂԹԷ ՔՈՒԻԶՈՅԻ

Ոտնագնդակի Ֆրանսայի բաժակի 64րդ աւարտական մրցաշարքին, Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ. – Արծիւը, Շաբաթ՝ Դեկտ. 19-ին, իր դաշտին վրայ պարտուեցաւ Աժաքսիօ խումբէն, որ կը պատկանի Ֆրանսայի ախոյենութեան երկրորդ դասակարգին, ինչ որ հինգ դասակարգի տարբերութիւն մը կը ներկայացնէ Հ. Մ. Ը. Մ. – Արծիւի բաղդատմամբ: Աւելի քան 2000 հոգիի հասնող բազմութիւն մը, մեծ մասամբ Հայեր, կը քաջալերէին խաղացողները: Առաջին կիսախաղը վերջացած է 0 – 0 արդիւնքով, իսկ երկրորդ կիսախաղի սկիզբէն իսկ Քորսիքացիները երկու կոլ նշանակած են, մինչ Հայերը տկար պաշտպանութիւն մը ցոյց կուտային ու նոյնիսկ փենալթի մը չյաջողեցան կոլի վերածել:

×

Տէսինի մարզադաշտին վրայ սակայն Հ. Մ. Ը. Մ. յաղթեց Քուիզոյի, որ 2րդ դասակարգի խումբ է: Խաղը վերջացած էր 0 – 0, բայց երկարաձգումներու ատեն, Հ. Մ. Ը. Մ. յաղթեց չորս փենալթիներով 3-ի դէմ եւ որակուեցաւ 7-րդ մրցաշարքին համար:

ԺԸՆԵՒԻ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ԽԻՍՏ ՎՃԻՌԸ

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԻ

15 ՏԱՐԻ ԱՐԳԵԼԱՓԱԿՄԱՆ ԵՒ 15 ՏԱՐԻ ԱՐՏԱՔՍՄԱՆ

Ժընեւի քանթոնի ոճրային ատեանին առջեւ է, որ Հինգշաբթի օր, Դեկտ. 17ին կը բացուէր Մարտիրոս Ժամկոչեանի դատավարութիւնը: Ծանօթ է, որ հայ երիտասարդին դէմ եղած ամբաստանութիւնն այն էր, որ Յունիս 9-ին սպաննած է Թրքական հիւպատոսարանի մէկ պաշտօնատարը՝ Մէհմէթ Եէրկիւզ: Անմիջապէս ձերբակալուած էր ականատեսներու վկայութեան վրայ եւ վրան գտնուած էին ատրճանակ մը, ձեռնառումբ մը և 33 փամփուշտ, ինչպէս կը գրեն Դեկտ. 18ի զուիցերական օրաթերթերը (Կազէթ – տը – Լօզանն, Թրիպիւն տը Ժընեւ): Նոյն աղբիւրները կ'ըսեն թէ Մարտիրոս Ժամկոչեան նախ ընդունած էր թէ ինք եղած է կրակողը եւ թէ գործած է Հայ Գաղտնի Բանակի հաշւոյն: Յետագային դրժած էր իր յայտարարութիւնները եւ ըսած է թէ տեղւոյն վրայ գտնուած էր, բուն կրակողին փախուստը ապահովելու համար: Ձերբակալուած ատենը, վրան թուղթ չէ գտնուած եւ յայտնելէ ետք թէ ծնած էր 1958 Յունիս 20-ին եւ ուրեմն 23 տարեկան էր, ինքնութեան հարցաքննութեան ատեն, ըսած էր թէ միայն 17 տարեկան է: Այս կէտը կարեւոր է, քանի եթէ 17 տարեկան է, կրնայ միայն ու միայն դատուիլ երիտասարդութեան դատարանին կողմէ, այն ալ իր երկրին – այս պարագային՝ Լիբանան – հաւանութեամբ: Պաշտպան երկու փաստաբանները՝ մէթր Պընուա եւ Փաթրիք Տէվէճեան իրրեւ փաստ կը հիմնուէին Մարտիրոս Ժամկոչեանի դաստակը կրած վէրքին վրայ, որ 1964 ցոյց կուտայ եւ Երուսաղէմի Հայոց պատրիարքը վկայած է, որ ըստ աւանդութեան փոքրիկ Հայերը կը մկրտուին ծնունդէն 40-րդ օրէն առաջ: Մէկ ու կէս ժամ խորհրդակցութենէ ետք, դատախազը չէ ընդունած այս առարկութիւնը, յայտնելով թէ Մ. Ժամկոչեան բազմիցս ինքնութիւն փոխած է բայց քննութեան սկիզբին միշտ ըսած է թէ 1959 կամ 1958-ին ծնած է ինչ որ ԱՍԱԼԱ-ն հաստատած է: Լիբանանեան ոստիկանութիւնն ալ, կ'ըսէ զուիցերական մամուլը, նամակով մը կը հաստատէ թէ ամբաստանեալը Մարտիրոս Ժամկոչեանն է, ծնած 1958-ին: Նախագահ Քիւրթէն ալ կը ճշդէ, որ քանի մը օր առաջ գացած տեսած է Մարտիրոս Ժամկոչեանը, պաշտպանին եւ գրագիրին ու թարգմանին հետ, ինչպէս սովորութիւն է Ոճրային Ատեանի նիստէն առաջ, հարցաքննելու համար ամբաստանեալը իր ինքնութեան շուրջ ու ան հաստատած է թէ ծնած է 1958 Յունիս 20-ին:

Այս «միջադէպէն» ետք, դատարանը լսած է նախ ամբաստանութեան վկաները, ականատեսներ: Նախագահը կը կարդայ նաեւ սպաննուած Թուրքին այրիին նամակը, որ կը գրէ ի մէջ այլոց. – «Նախորդ շաբաթավերջը հայ բարեկամի մը տունը անցուցած էինք: Տղոցս երբեք չըսի թէ Հայ մըն էր իրենց հայրը սպաննողը, որպէսզի ատելութիւնը սերմ չդնէ իրենց սրտին մէջ»:

Ականատեսներէն ոմանք «ճանչցած» են Մարտիրոս Ժամկոչեանը թէեւ պաշտպանութիւնը խնդրոյ առարկայ կ'ընէ այդ ճանաչումները: Ոչ մէկը նկատած է երկրորդ խմբակ մը, այսինքն երկու քոմանտոյի ներկայութիւնը, ինչպէս կ'ըսէ Ժամկոչեան:

×

Դատավարութիւնը տեւած է երեք օր եւ վճիռը կը տրուէր Շաբաթ իրիկուն:

Նախքան այդ, Ուրբաթ օր, լսուած էին բազմաթիւ վկաներ, զորս ներկայացուցած էր պաշտպանութիւնը: Կիրակի օր, ռատիօ – Ֆորմի վրայ Ազատ ռատիօն էր, որ կուտար հետեւեալ տեղեկութիւնները այդ մասին:

Դատավարութեան երկու ներկաներու վկայութեամբ առաջին նիստին, մթնոլորտը նպաստաւոր չէր եւ դատախազին կծու հեգնանքը կը ձգտէր վարկաբեկելու ամբաստանեալը: Երկրորդ օրը, Ուրբաթ, բազմաթիւ վկաներու ունկնդրութիւնը մասամբ միայն կը յաջողէր սրբելու նախորդ օրուան տպաւորութիւնը, բայց եւ այնպէս պիտի չբաւէր հարկ եղած ազդեցութիւնը գործելու 12 երդուեալներուն վրայ:

Պաշտպանութեան վկաները եղած են.- Տիկին Շմիթ, աքսորէն վերապրած Հայուհի մը, ամուսնացած Զուիցերացիի մը հետ, պատուելիներ Հէլվաճեան եւ Գարնուզեան, Մարտիրոս Ժամկոչեանի հայրը, որ նկարագրած է գաղթականի իրենց կեանքը եւ այն մթնոլորտը որու մէջ մեծցած է տղան եւ որու թելադրած է ըլլալ զինուոր մը հայ դատին համար, Մարտիրոսի մեծ – մայրիկը, որ լալով պաղատած է Աստուծմէ, որ փրկէ իր թոռը: Վկայած է նաեւ մէթր Վոլֆ, յիշատակելով ՄԱԿ-ի ծանօթ տեղեկագիրը (30-րդ յօդուած), Ժան – Մարի Գառզու, որ պատմական ակնարկ մը նետած է եւ Արա Թորանեան: Դատավարութեան ներկաները կը յայտնէին, «Ազատ – ռատիօ»էն թէ այս վերջինոյն մուտքը շատ բուռն հակազդեցութեան մը առիթ տուած է եւ նախագահը զինքը անմիջապէս հարցումներու տարափի տակ առած է՝ դո՞ւք էիք Զուիցերիոյ Արդարութեան պալատին ռումբդնողը, Քորնավանի կայանը եւ զուիցերական այս հաստատութիւններու եւլն. եւլն.: Արա Թորանեանի ինչպէս նաեւ զուիցերացի լրագրողի մը (որ տեսակցութիւն ունեցած էր Ասալայի հետ) հաստատումները թէ ԱՍԱԼԱ-ն ալ իր համամտութիւնը չի տար այդ արարքներուն չեն բաւած:

Շաբաթ օր, դատախազը «շատ վարպետ» ելոյթով մը մերժած է պատմական դատավարութեան մը բնոյթը տալ եղածին եւ յայտնած թէ Մարտիրոս Ժամկոչեան չի ներկայացներ Հայկ. դիմադրութիւնը եւ թէ հարցը, հո'ս, մարդու մը մահն է: Այս արարքը չի ծառայեր Հայ Դատին: Իր խօսքը տպաւորած է, կ'ըսեն ներկայ եղողները ու անկէ ետք պաշտպան փաստաբաններուն ալ պաշտպանողականները մեծ դեր չեն կրցած խաղալ:

Ի վերջոյ վճիռը կը տրուէր: – Նկատի առնելով որ ոճիր գործած է, կանխամըտածուած, կռնակէն կրակելով, ասիկա արտայայտութիւնն է վտանգաւոր մոլեռանդութեան մը: Կ'օգտագործուի ժողովուրդի մը տառապանքը ու երիտասարդը հոս հասած է հակակշռէ դուրս երկրի մը կացութենէն (իմա' Լիբանան), ունի սակայն անցեալի լաւ վարք, երիտասարդ է ու պէտք է որ ապագային խաղաղօրէն աշխատի Հայ Դատի համար, այդ պատճառով կը դատապարտուի 15 տարի արգելափակման եւ 15 տարի արտաքսման:

(Շար.ը կարդալ 4-րդ էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

«ԵՍ ԵՐԳԵԼՈՎ Կ'ՈՒԶԵՄ ՄԵՌՆԻԼ»

(ԹՈՒՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ)

Կոլպինօ կայարանում ենք: Մի խումբ պիոներներ ծաղիկներով այցի են եկել նրանց ովքեր իրենց հայրերի ու պապիկների հետ տարիներ առաջ կատաղի մարտեր են մղել Լադոգայի եւ Բալթիկայի ափերին, ովքեր ծանր վիրաւոր շարունակել են մարտնչել թշնամու դէմ՝ Նովգորոդի մատոյցներում, Լիւբանում, Տասնոյում, Կրասնոգվարդէյսկում, Ռոպշայում, Լենինգրադի մերձակայ այլ բնակավայրերում, բայց հիմա չկան, հանգչում են խաղաղ սօճիների եւ ակացիաների հովանու տակ: Լիւդմիլա Պլեխանովան յիշում է եղբայրական շիրիմում հանգչողների անունները, նրանց թւում եւ Թունիկ Յովհաննիսեանին:

Գուգարքի շրջսովետի կուլտուրայի բաժնի վարիչ Միհրան Բաղդասարեանի եւ ինձ Թունիկ Յովհաննիսեանի մասին աւելին իմանալու համար Լիւդմիլա Նիկոլայեւնան առաջարկում է գնալ Լենինգրադի պատմութեան պետական թանգարան:

Յաջորդ օրը թանգարանում ենք: Այստեղ հարիւրաւոր այցելուներ օրուայ ընթացքում դիտում են «Լենինգրադը բլոկադայում» եւ «Լենինգրադի ուսանողները՝ Լենինգրադի պաշտպան» ցուցահանդէսի վահանակները:

Թանգարանի առաջնորդին խնդրում եմ ծանօթացնել Թունիկի մասին եղած նիւթերին:

Ահա մի քանի դեղնած ու հնամաշ ազդագրեր: Քառասուն տարի առաջ, Մայիսի 21-ին կայացած Հայաստանի պատանի եւ երիտասարդ կոմպոզիտորների ստեղծագործութիւնների համերգի ազդագիրը: Ա. Բաբաջանեանը նուագել է իր ստեղծագործութիւններից «Շուրջպար»ը, «Անտանթէ»ն, «Սկերցոն», «Ութ վարիացիաներ»ը, Ալ. Յարութիւնեանը՝ «Քայլերգ սիւիթից», «Վարիացիաներ», «Զորս Փրելիւտ» եւ «Պար», Թ. Յովհաննիսեանը՝ «Վարիացիաներ», իսկ Գր. Ոսկանեանը՝ «Երգեր կլարնետի համար», «Երկու երգ» եւ «Կվարտետ՝ երկու ջութակի, ալտի եւ թաւջութակի համար» գործերը:

Յաջորդ համերգը կայացել է պետական ակադեմիական երգչախմբի դահլիճում:

Համերգից 36 օր յետոյ բռնկուեց Մեծ հայրենականը:

Լենինգրադի Երաժշտանոցի շրջանաւարտ Թունիկ Սարգսի Յովհաննիսեանը եւս նետուեց մարտի, դա 1941-ի Յուլիսին էր:

Նորից Կոլպինոյում ենք: Յուշասինին մօտ զբօսաշրջիկների նոր խումբ է հաւաքուել: Առաջնորդը այստեղ հանգչող իւրաքանչիւր զոհուածի մասին համառօտ տեղեկութիւն է հաղորդում. առանձնակի չեշտում Թ. Ս. Յովհաննիսեանի կենսագրականն ու սխրանքը: Կռահելով, որ խմբում Հայաստանցիներ շատ կանք, նա մեր սպասածից աւելի փաստեր է հաղորդում Թունիկի մասին, իսկ ես գրառում եմ. «Թունիկ Սարգսի Յովհաննիսեանը ծնուել է Վրացական ՍՍՀ Բոլնիս - Խաչէն գիւղում, 1908 թուականին: Ունեցել է զրկանքներով լի մանկութիւն: 1925 թուականին Թբիլիսիում աւարտել է հայկական միջնակարգ դպրոցներից մէկը: Դեռ վաղ պատանեկան տարիներին ուշիմ եւ ընդունակ տղան նուագել է մի քանի ժողովրդական գործիքներ, սիրել է նաեւ մաթեմատիկա, որը երեւացել է դպրոցն աւարտելուց յետոյ՝ Թբիլիսիում հաշուապահական դասընթացքներում սովորելու ժամանակ: Թունիկը, ինչպէս տեղեկացնում են նրա մասին պահպանուած նիւթերը, ուսուցիչ է եղել Ծալկայի շրջանի Դորոխով գիւղում, որտեղից էլ միջնորդագիր է ստացել ընդունուելու Երեւանի երաժշտական ուսումնարան»:

Կռահելով, որ մեզ հետ կլանուած լսում են բոլոր զբօսաշրջիկները, Լ. Պլեխանովան շարունակում է. «1928-ին Թունիկն ընդունւում է Երեւանի երաժշտական ուսումնարան: Նկատի ունենալով նրա ստեղծագործական առաջին յաջող քայլերը, 1933-ին Երեւանի երաժշտանոցը Թունիկին գործուղում է Լենինգրադ: Այստեղ նա ընդունւում է երաժշտանոցին կից երաժշտական ուսումնարան: Որպէս կոմպոզիտոր Յովհաննիսեանը ձեւաւորուեց եւ ճանաչում ստացաւ Լենինգրադում: Երբ թշնամին ներխուժեց յեղափոխութեան օրրանը, ինչպէս շատերը, Թունիկը եւս դուրս եկաւ թշնամու դէմ, նա կռւում էր Մերեցկովի հրամանատարութեամբ գործող բանակում: 1941-ի Դեկտեմբերի 24-ին նրան խոցեց թշնամու գնդակը՝ Եամ - Իժորա կայարանի մօտակայքում եւ թաղուել է Կոլպինոյում, Մգայից քիչ հեռու»:

Բաժանւում ենք Կոլպինոյից: Ուր որ է աւտոբուս ենք նստելու: Միջին տարիքի մի մարդ ծաղիկներ է դնում եղբայրական այն գերեզմանին, որի մարմարէ յուշասինին քանդակուած է. «Յաւերժ յիշատակ Լենինի քաղաքի պաշտպաններին, որոնք 1941 - 1945 թուականներին իրենց կեանքը տուեցին մեր հայրենիքի պատիւը, ազատութիւնն ու անկախութիւնը պահպանելու համար»:

Աւտոբուսը շարժւում է: Տեսադաշտից կամաց - կամաց հեռանում են մարմարէ յուշասինն ու նրա կողքին գլխիկոր կանգնած մարդը:

Լիւդմիլա Նիկոլայեւնան ասում է, որ ծաղիկներ դնողը հայ է, նկարիչ, անունը Գերաս, ապրում է Կոլպինոյում:

Անսովոր ցուրտը ստիպում է դեկտեմբերեան այդ երեկոն անցկացնել հիւրանոցում: Լենինգրադեան մարտերի մասնակից Պարգեւ Ղազարեանը պատմում է Գերմանացիների դաժանութիւնների մասին: Քնում եմ անհանգիստ: Ըստ պայմանաւորուածութեան Շաբաթ օրը գնում եմ Երաժշտանոց: Այստեղ, ինչպէս քաղաքի բազմաթիւ հիմնարկ - ձեռնարկութիւններում, յուշատախտակին երաժշտանոցից ռազմադաշտ մեկնած եւ չվերադարձած մանկավարժների եւ սաների անուններն են: Միայն երաժշտանոցից 200 մարդ կեանքի գնով պաշտպանել են իրենց սիրելի քաղաքը:

Ահա ուսանողական Մայր մատեանը: Թունիկ (Յարութիւն) Սարգսի Յովհաննիսեանի հասցէն է՝ Լենինգրադ, Մարատի փող. թիւ 8, բնակարան 6:

Այս փողոցը դժուարանում ենք գտնել:

– Եթէ չգտնես, փնտրիր կնոջը. անունը՝ Նինա է, ազգանունը՝ Մինկեւիչ, – նախօրօք պատուիրել էր բանաստեղծ Խ. Դաշտենցն ու աւելացրել, – ինձ եւ Տարոնցուն Զարենցն էր նրա հետ ծանօթացրել: Տաղանդաւոր, հոյակապ տղայ էր Թունիկը, շատ սրամիտ եւ հիւմորով, Ղազարոս Աղայեանի հեռաւոր ազգականն էր: 1937-ին Մոսկուա էր եկել, ուսանողական մեր հանրակացարանում «մի համերգ» տուեց ...

Իմանալով, որ Թունիկի «Մեր սարերը նորել են» երգի բնագրի հեղինակը Դաշտենցն է, խնդրում եմ բանաստեղծին իր այդ բանաստեղծութիւնը կարդալ:

– Թունիկի մասին լաւ գիտի Վարդանը, եթէ չեմ սխալւում միասին են սովորել:

Վարդան Տիգրանեանի տանն ենք:

– Աստուածային տղայ էր: Ափսոս, նրա կեանքն ու ստեղծագործութիւնը ընդհատուեցին: Ահա այս լուսանկարը, մէջտեղինը հայրս է՝ Արմէն Տիգրանեանը, ձախ կողմում Թունիկն է, աջում՝ ես: Այս խմբանկարն արդէն լենինգրադեան ծագում ունի: Շատ կազմակերպուած, լուրջ, սրամիտ եւ հայրենասէր տղայ էր: Կոմպոզիցիայից եւ հարմոնիայից միշտ «հինգ» էր ստանում, դեռ ուսանող, նա գրաւեց ոչ միայն Լենինգրադի Երաժշտանոցի դասախօսների, այլեւ երաժիշտների միութեան Լենինգրադի բաժանմունքի եւ Լենֆիլհարմոնիայի ուշադրութիւնը:

Զրուցակիցս իր ասածները հաստատելու համար յիշեցնում է, որ 1937-ին Լենինգրադի Երաժշտանոցի 75-ամեակի առթիւ Ռուբէր Անդրէասեանը կատարել է Թունիկի «Դաշնամուրային վարիացիաներ»ը, իսկ Խանջեանը «Օրօրոցային» եւ «Պար՝ գրուած դաշնամուրի եւ ջութակի համար» ստեղծագործութիւնները: Նոյն թուականի՝ 1937-ի Մայիսի 21-ին Թ. Յովհաննիսեանի «Վարիացիաներ»ը Մոսկուայում արժանանում են խստապահանջ ունկնդիրների բարձր գովեստներին: Թունիկի «Դաշնամուրային վարիացիաներ»ի մասին դրուատանքով է խօսել Լենինգրադում լոյս տեսնող «Մուզիկա» շաբաթաթերթը:

ՍԱՍՈՒՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

«ՄԵՆՔ ԱՄՊԻՆ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ»

Եղիա Տէմիրճիպաշեան, մեր տարաբախտ բանաստեղծը, իր սիրականին՝ Սրբուհիին ուղղեալ նամակներէն մէկը կը վերջացնէ սա ամենագեղեցիկ տողերով.

«... Յուսահատութեան վայրկեաններուս, երբ երկինք նայած եմ, կանչելով մահուան հրեշտակը, ի տես սեւ ահագին անբարբառ ամպ մը, ըսած եմ. «Գլխուս կը նմանի, վսեմ է այդ ամպը»: Ի՞նչ կը խորհիս: Թերեւս ամպ մըն ալ դուն կը դիտես այս պահուս երկնքի վրայ եւ գլխս կը յիշես թերեւս: Եւ թերեւս կ'ըսէք միաձայն. «Ամէն մարդ լուսինին կը նայի, մինչ ամպն աւելի յանկուցիչ չէ՞: Մարած հրաբուխներ միայն ունի պայծառ լուսինը: Իսկ սեւ ամպին ծոցին մէջ կը թաքչին հուր ու փոթորիկ ու սարսափ: Ամպը աւելի վսեմ է քան լուսինը: Մենք ամպին կը նայինք»: Գիշեր բարի, քեզ:

×

Ո՛վ գիտէ քանի սիրահարներ, իրարմէ հեռու, մէկզմէկու հանդէպ կարօտը իրենց սիրտերուն, զիրար տեսած են ամպերուն նայելով, իրարու հետ խօսած են ամպերուն խօսք ուղղելով: Ով գիտէ սիրոյ ու գեղեցկութեան սիրահար քանիներ իրենց երեւակայութիւնը յանձնած են մեր երկնակամարը լեցնող հեւքոտ ամպերուն եւ անոնց հետ գացած են հոն ուր երթալ կ'ուզէին կարօտով:

Ընդհանրապէս կը կարծուի որ բանաստեղծներու ներշնչման աղբիւրը լուսինն է: Մինչդեռ ի՞նչ կ'արժէ լուսինը, պաղ եւ անշարժ այդ լուսինը, երբ երկնակամարին վրայ կը մնայ առանձին, երբ ամպերը պար չեն բռներ անոր շուրջ, մերթ գան շրջապատելու համար հազար նազանքով, մերթ ալ գան լքելու համար քմայքոտ սիրուհիներու նման:

«Կը սիրեմ ամպերը ... ամպերը որոնք կ'անցնին ... հոն ... հոն ... հրաշալի ամպերը» կը գոչէր Շարլ Պօտլէր:

Ամպերը անտարակոյս գեղեցիկ են անոր համար որ քարացած չեն, միայնակ չեն, կուգան ու կ'երթան: Որքան ալ սեւ ըլլան անոնք, որքան ալ ամպրոպներու սպառնալիքներ բերեն իրենց հետ, որքան ալ ծածկեն լուսինն ու արեւը, մարդը գիտէ որ անոնք պիտի անցնին: Մարդը գիտէ որ լուսինը այնքան գեղեցիկ չէ իր յաւերժութեամբ, որքան ամպերը գեղեցիկ են իրենց անցաւորութեամբ:

Գեղեցիկը երբեք յաւերժական չէ եղած, ինչպէս որ յաւերժականն ալ միշտ շատ բան կորսնցուցած է իր գեղեցկութենէն: Եւ աշխարհի բոլոր բանաստեղծները, միանալով մեր անմրցելի Վահան Թէքէեանին, խոստովանած են քաղցր տրտմութեամբ.

– Ողուորն այն է յաւիտեան, որ օր մը անցաւ քովէդ:

×

Երբեմն կը նայիմ կապկապոյտ ու թափուր երկինքին ու հարց կուտամ ես ինծի: Որքա՜ն շատ ամպեր անցան ու գացին սա երկնակամարէս վրայէն, ինծի տրուած սա կեանքի տեւողութեան: Ո՞ւրկէ եկան այդ ամպերը, ո՞ւր գացին: Ո՞ր լեռներէն, ո՞ր բլուրներէն ծնունդ առին ու ո՞ր հողերուն վրայ իջան ջուր եւ անձրեւ դառնալով: Կը նայիմ լուսինին ու արեւին, կապոյտ ու անշարժ երկնակամարին, ու ես ինծի կ'ըսեմ թէ մենք լուսիններու եւ արեւներու ընտանիքին չենք պատկանիր, մենք կը պատկանինք ամպերու ցեղին: Ծնունդ կ'առնենք ամպի մը նման, միջոց մը կը քալենք այս հողաշերտին վրայ եւ յետոյ կրկին հողին կը վերադառնանք: Մենք ամպերուն նման վաղանցուկ ենք, բայց ամպերուն նման գեղեցիկ, յարաշարժ, կերպընկալ եւ ազատութեան սիրահար:

×

Բոլորս Եղիա Տէմիրճիպաշեանի չափ խելագար ու արտակեդրոն չենք որպէսզի բարձրաձայն խոստովանինք, բայց վստահ եմ որ գեղեցկութեան սիրահար ամէն մարդ ներքին ձայնով պիտի կրկնէր մեր խեղճ բանաստեղծին նման. «Վսեմ է սա ամպը, ինծի կը նմանի, գլխուս ու հոգիիս կը նմանի, կը քալէ ու կ'երթայ իր հետ տանելով բոլոր փոթորիկներն ու հուրերը»:

Բ. Հ.

ՊԱՏԿԵՐԻՆ ՏՂԱՆ

ԹԼԿԱՏԻՆՑԻ

Աչքս անոնց վրայ՝ կը մտածեմ, օրը Կիրակի չէ, բայց այս խաթունները իրենց գլխու շալերուն տակ բաւական մըն ալ լուրջ քալուածքով Կիրակէի աղօթաւորներու ձեւը ունէին: Հետերնին աղջիկ մըն ալ կայ, որ ճամբուն ու կնիկներուն ալ ճիշդ մէջտեղէն կը քալէ նազոտ ու քիչ մըն ալ թափթփուն, բոլորին գլուխը անոր կողմը շտկուած կ'երեւայ, ամէնքը անոր կը հետեւին, մէկը եթէ մայրն է, կը մտածես, միւսներն ալ անոր ազգականի պէս դէմքեր պիտի ըլլան անպատճառ:

Աղջիկը՝ խումբին թարմ ազնուութիւնը, պսակելո՞ւ կը տանին կ'ըսեմ, անգամ մըն ալ ես ինծի: Պատրաստ մտածութիւն մը, բայց չեմ ապահովուիր: Մէկը կը ճանչնամ քիչ մը, մեզի դրացի պիտի ըլլայ, երկայն հասակով, միջին տարիքով կնիկ մը, ու գուցէ ամէնքէն շատ դիւրամատչելին անկէ բան մը հասկընալու համար, կը հարցնեմ, ո՛ւր բարի այսպէս, խաթուն, բոլորը երեսնին իմ կողմը կը դարձնեն ու խօսողը այն մէկն է միայն, – ժամ, էֆ., աղջիկնիս կը խրկենք, հիմա ժամ կը տանինք որ հաղորդ առնէ, քիչ մը վերջն ալ առապաճիլին յանձնենք պիտի, բայց սպասել որ անձրեւը կտրէր գոնէ: Ան օրն ալ իրաւ որ երկինքը փլեր՝ վար կու գար:

Եկեղեցիին ճամբուն վրայ օդը կու լայ, կնիկները կու լան, արցունք մըն ալ այն աղջիկը կը քըմըռէ իր տրտմանուշ աչքերէն: Ես իմ ճամբուս կը հետեւիմ, այն մայրն ու այն ամէնքն ալ իրենց արցունքներուն մէջ, եկեղեցի կ'երթան: Դեռ կը նայիմ ետեւս, թող տուած են որ թափի ինչ որ կայ վրանին, այնպէս որ եթէ իրարու այնքան մօտիկ կամ կռթնած չի քալեն, ճամբուն լայնքին վրայ տակէն կորուած ծառներու պէս պիտի շրջուին մէյմէկ կողմ: Կը մոռնամ վայրկենապէս աղջիկն եկեղեցի առաջնորդող այն մայրն իր ցաւին ահագնութեանը մէջ, մինչդեռ շատ աւելի այն ճամբորդ աղջկան վրայ կը պահեմ: Ամերիկա խրկուելիք հարսնցու մըն է եղեր:

Կը հասկնամ վերջապէս թէ՝ այն աղջիկն ալ իր կարգին ոսկի կեռէ մը բռնուած ըլլալու դէպքովն է որ ճամբայ ելեր է ու կ'երթայ որ հոն անծանօթ հեռաւորութեան մը վրայ իր պատրանքին մէջ խեղդուի:

Ամիս մը, ամիս ու կէս անցնելէ ետքը, երբ լեռներուն չարքը հատնի, երբ իր 16 - 17 տարեկան աղջկայ ծիրանի անուրջներովը օրօրուն, կապոյտ ջուրերէն անդին, նոր եզերք մը կոխէ, երբ հոն երկինքէն նայի ու ալ իրենց երդիքին արեւն ալ չտեսնէ, խեղճ աղջիկը, մտածել վայրկեան մը թէ՝ ինչպէս յանկարծ ինքզինք իր ամբողջութեան մէջ չանթահարուած պիտի զգայ, հոն ծովափին վրայ մէկը տեսնելով որ իրեն ձեռք կը կարկառէ: Տարիքը քառասունի մօտ ձախաւեր դէմք մը, փոսն ինկած աչքերով, երիտասարդ մը որ ուղտի սապատ ունի, տասը տարի առաջ ծերացած ու մաշած գործաւոր մը, ու ոչինչ աւելի:

Ծովափը իր նշանածը դիմաւորելու եկած է: Աղջիկը իրմէ առաջ հասնող իր լուսանկարին իսկական նմանութիւնը՝ ճիշդ նոյն հրեշտակն է ապահովապէս որը դեռ կրնայ ծովերէն ծնած պաշտելի նայուածք մըն ալ ըսուիլ. անամօթը, ի՞նք հապա – Այն աղջիկն ալ հիմա իրաւունք չունէ՞ր որ բուն իսկ պատկերին տղան կամ անոր պէս մը որոշէր փնտռել:

1905

(Շար.— 3 եւ վերջ)

Սուրբ Նշանին Զօրութիւնը

Մայրս պատմած է ինծի որ 1894-ին, երբ իրենց անդրանիկ զաւկին Հայկանոյշի հետ կը գտնուէին եղեր Տիգրանակերտ, ուր հայրս կը պաշտօնավարէր իբր Առաջնորդարանի քարտուղար, առաւօտ մը, մեծ քոյրս Հայկանոյշ, հազիւ չորս տարեկան, գիշերանոցով եւ բոպիկ ոտքերով, օգտուելով մօրս մէկ անուշադիր րոպէէն, սանդուխներէն բարձրանալով, կ'ելլէ տանիք, կը հետեւի հայրիկիս որ ամէն օր այդ տանիքներու ճամբով կ'երթար Առաջնորդարան (Տիգրանակերտի տափարակ իրար կցուած տանիքները, կը ծառայէին նաեւ իբրեւ փողոց):

Հայրս գլուխը կախ, մտադրաղ, անցնելով տանիքներէն կ'անհետանայ Առաջնորդարանին բակին մէջ: Փոքրիկ Հայկանոյշ, քնաթաթախ աչքերով, մանր քայլերով, անձայն կը յառաջանայ, յանկարծ կորսնցնելով հետքը հայրիկիս, կը սկսի լալ ու հասնելով եկեղեցիին տանիքին եզրին, կը կենայ շուարած, կը ծռի, փնտռելով հայրիկը եւ գլխիվայր կ'իյնայ եկեղեցիին բակին մէջ...: Կը վազեն չորս կողմէն կը վերցնեն ուշաթափ եւ արիւնլուայ երեխան, որ հրաշքով կ'ազատի մահուընէ: Բոլորը, Ս. Նշան եկեղեցիին զօրութեան կը վերագրեն անոր ողջ մնալը:

Ուրիշ անգամ մը դարձեալ, փոքրիկ Հայկանոյշ, տունէն փախստական կ'իյնայ հօրը ետեւէն, կը կորսուի քաղաքին մէջ, – մեր տունը եւ Առաջնորդարան իրար կ'անցնին մունետիկներով փնտռտուքի կ'ելլեն, վերջապէս, մութը չկոխած, կը գտնեն զայն, Տիգրանակերտի պարիսպներէն դուրս, ուղտերու կարաւանի մը քով, նստած ուղտի մը ոտքերուն միջեւ:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ
«ՑԱՌԱՋ»
ՆՈՒԻՐԵՑԷ՛Ք

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ
ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴԵՂԱԲՈՅՍԵՐՈՒ ԱՌԱՏ ԲԵՐՔ

Այս տարի Հայաստանի անտառներն ու լեռնալանջերը, կիրճերն ու ալպիական մարգագետինները շռայլ եղած են դեղագործներու համար: Հաւաքուած է ամէնէն առատ բերքը՝ աւելի քան երկու հազար քիլօ դեղաբոյսեր՝ եղան լեզուի, եղինջի, երիցուկի, եղեսպակի, անանուխի, տասնեակ այլ բոյսերու տերեւներ ու ծաղիկներ, որոնք կը գործածուին բըժշկութեան մէջ: Ժողովուրդը «հրաշք ծաղիկ» կը կոչէ մասուրը: Հինէն ի վեր այս բոյսը գործածուած է ստամոքսի հիւանդութիւններ բուժելու եւ վէրք մը դարմանելու համար: Հայաստանի բնութեան յատկանիշները զայն դարձուցած են եզակի «կանաչ դեղարան» մը: Հայաստանի հողամասին վրայ կ'աճի Խորհ. Միութեան մէջ մթերուող դեղաբոյսերու երկու երրորդէն աւելին, իսկ շատեր կ'աճին միայն հոն: Տարուէ տարի կ'աճի բուժիչ խոտաբոյսերու բերքը: Զանոնք հայթայթելու համար Հայաստանի դեղաբաններու գլխաւոր վարչութիւնը կը կազմակերպէ յատուկ խմբակներ, որոնց կ'օգնեն լեռնային աւաններու բնակիչները եւ աշակերտները: Բոյսերէն դեղեր պատրաստելու առեն մասնագէտները կը դիմեն նաեւ միջնադարեան բժիշկներու աշխատութիւններուն՝ որոնք կը գտնուին Երեւանի Մատենադարանը:

×

ԱՐԱԲ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Արաբական Միջ – Խորհրդարանական Միութենէն պատուիրակութիւն մը այցելած է Հայաստան, Միութեան Ա. քարտուղար Ապտէլրահման Պուրավիի գըլխաւորութեամբ: Հիւրերը երկու օր մնացած են Երեւան, ծանօթացած են տեսարժան վայրերուն, այցելած են ժողովրդական տնտեսութեան նուաճումներու ցուցահանդէսը, Մատենադարան, Էջմիածին՝ ուր հանդիպում ունեցած են Վազգէն Ա.ի հետ: Պատուիրակութիւնը ընդունուած է Հայաստանի նախագահ Բագրէն Սարկիսովի կողմէ, որ խօսած է գիտութեան, մշակոյթի եւ տնտեսութեան մարզերու մէջ արձանագրուած նուաճումներու մասին: Գերագոյն Խորհուրդն ալ ճաշ մը տուած է ի պատիւ պատուիրակութեան:

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԿԱՐԱԿԵԱՑՆԵՐԸ

Բիւրական գիւղի բնակիչ Փառանձեմ Շահբազեան նոր անձնագիր ստացած է, 108 տարեկանին: Զաւակներով, թոռներով եւ ծոռներով շրջապատուած տատիկը տակաւին կը զբաղի տնային գործերով, լաւ յիշողութիւն եւ տեսողութիւն ունի: Շրջանին մէջ բացուած է երկարակեացներու ակումբ մը, որուն կրնան անդամագրուիլ 100 տարեկանէն վեր մարդիկ: Ըստ մարդահամարի տուեալներուն, Հայաստանի մէջ կան 6000 երկարակեացներ, որոնց մեծ մասը կ'ապրի լեռնային գիւղերու մէջ: Միայն Արտաշատի շրջանը կ'ապրին հարիւր տարիքը անցած աւելի քան տասը հոգի:

×

ԵՐԱԺԻՇՏ ԵՐՈՒԱՆԴ ԵՐԿԱՆԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳՈՐԾԸ

Երեւանի երաժշտասէրները ջերմ ընդունելութիւն ցոյց տուած են երիտասարդ երգահան Ե. Երկանեանի նոր գործին՝ «Երեք ռեսիթաթիւ սրինգի եւ դաշնակի համար»: Երաժիշտին հեղինակութիւնները հետզհետէ աւելի ժողովրդականութիւն կը շահին Խորհ. Միութեան մէջ եւ արտասահման: Իր դաշնակի սոնաթը եւ Պարոյր Սեւակի բառերով յօրինած երգերու շարքը հնչած են Պուէնոս Այրէսի երաժշտական փառատօնին: Արեւմտեան Գերմանիոյ «Հանս Սիկորսկի» ձեռնարկութիւնը սալի վերածած է Երուանդ Երկանեանի կարգ մը գործերը:

×

ՄԱՐԻԵՏԱ ՇԱՀԻՆԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Մարիետա Շահինեան տարիներ ուսումնասիրած է ադրբէջանցի բանաստեղծ Նիզամի Գեանջեւիի գործերը և հրատարակած է գիրք մըն ալ՝ «Էթիւտներ Նիզամիի մասին» խորագրով: Ի գընահատութիւն ադրբեջանական գրականութեան զարգացման իր բերած նպաստին, Մարիետա Շահինեանի շնորհուած է «Ադրբէջանի գիտութեան վաստակաւոր գործիչ»ի կոչում:

×

ՊՈՒԼԿԱՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը լոյս ընծայած է պուլկար գրողներ Անտանաս Վերժինովի «Անջրպետ» վիպակը եւ Անտոն Դոնչեւի «Ժամն ընտրութեան» վէպը: Վերջին երկու տարիներուն Երեւանի մէջ հրատարակուեցան պուլկար դասական գրողներէն Բոգումիլ Ռայնովի, Անդրէյ Գուլեաշկայի, Ելին – Պելինի եւ Դիմիտրի Դիմովի վէպերու, վիպակներու եւ պատմուածքներու հաւաքածոները, երիտասարդ գրողներու առանձին գործեր:

×

ՋՈԼԱՔԱՐ ԳԻՒՂԻ ԴՊՐՈՑԻ ՏՆՕՐԷՆԸ ՆԱԵՒ ՊԱՏՄԱԳԻՐ

Սեւանայ լիճի ափին գտնուող Ջոլաքար գիւղի բնակիչները նշած են գիւղի դըպրոցին տնօրէնին՝ Սարգիս Մխիթարեանի, մանկավարժական գործունէութեան 30-ամեակը: Դպրոցի գործերէն դուրս տնօրէնը կը զբաղի նաեւ գիւղի պատմութեան վերաբերեալ նիւթերու հաւաքումով: Ձեռք ձգած բազմաթիւ գիւանային փաստաթուղթերու մէջ կան հետաքրքրական տեղեկութիւններ, օրինակ, 152 տարի առաջ, Ալաշկերտէն եկած գաղթական 46 ընտանիքներ տուն շինած են Սեւանի ափին եւ անոնց շառաւիղները ներկայիս կ'ապրին հոն: Սարգիս Մխիթարեանի օգնութեամբ գիւղին աշակերտները ձեռնարկած են թանգարանի մը հիմնադրութեան:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ ՈՍԿԻ Է

Պրիմզպիի մէջ ոստիկաններ մարդ մը ձերբակալած են, իբրեւ կասկածելի: Կը շրջագայէր վաճառատան մը առջեւ: Կը հետազօտէ՞ր, թէ ինչպէս կարելի է կողոպտել վաճառատունը: Ցամենայն դէպս ձերբակալեալը մերժած է պատասխանել ոստիկաններուն եւ այդ իսկ ամբաստանութեամբ դատարան ղրկուած է: Դատաւորը Լորտ Փարքըր ազատ արձակած է հետեւեալ վճիռով. – Ամբաստանեալը կրնար սուտ խօսիլ եւ ըսել թէ գողութիւն կատարելու նպատակ ունէր: Ասիկա օրէնքով արգիլուած է: Կրնար, իբրեւ քաղաքացի չարտայայտուիլ եւ լռել: Քաղաքացիի այդ իրաւունքն է պաշտպանած:

Անգլիական Տէյլի Մէյլ օրաթերթին եզրակացութիւնը: Լռութիւնը ոսկի է, քանի ապացոյցն մէջտեղն է:

×

ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ...

Լիտերատուրնայա Գազետա, պաշտօնաթերթը Խորհ. Միութեան Գրողներու, ահազանգ հնչեցուցած է գրելով. – Ներկայիս Խորհ. Միութեան մէջ ոչ ոք կ'ուզէ գիրք գրել երախաներուն, պատանիներուն համար: Իշխանութիւնները վերջերս միջոցներ ձեռք առած են, որպէսզի գրագէտ թէ հոգեբան, ինչպէս նաեւ մանկավարժ ձեռք – ձեռքի տուած գիրքեր յօրինեն, սակայն ապարդիւն: Մանկա - պատանեկան գրականութիւնը երեսի վրայ ձգուած է: Գրական պաշտօնաթերթը ապա կ'աւելցնէ հեգնական ոճով. – Եթէ երախաներ չեն ուզեր ծնիլ (խօսքը ծնունդներու ցայտուն նուազումին մասին է Խորհ. Միութեան Եւրոպական ցամաքամասին մէջ) պատճառն այն է, որ կը վախնան ձանձրոյթէն, հրապարակին վրայ չգտնելով հետաքրքրական պատմութիւններ:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԴԱՍԱԼՔՈՒՄԸ

Կիրոս Մարտիկէն չէր հեռանար, մանաւանդ գիշեր ժամանակ: Զէյնապի փախուստէն յետոյ կարծես աւելի արկածախնդիր էր դարձեր: Կ'իջնար մինչեւ վարի հովիտները, հրաշքի յանդգնութիւնով մինչեւ բանակներուն կը մօտենար: Մարտիկ այդ շատ յանդուգն յայտնութիւններով էր որ թշնամիի աչքին դարձած էր անմարմին ու սարսափեցնող ուրուական մը:

Այդ թափառումներուն մէջ էր որ վերջ ի վերջոյ հանդիպեցաւ Հաճի Մուսային:

Մարտիկ միշտ վարերը, հեռուները, վարար գետի մը պէս տարածուելու մըղումն ունէր, եւ սակայն բան մը կար որ կը կեցնէր զայն: Վերը, տառապանքին մէջ մեծցած ու իմաստուն դարձած ժողովուրդը կար, որ լերան մէջ իսկ կը շինէր, կը տաշէր, քար քարի վրայ պատ կը պատէր, կոչնակ կը զարնէր, պատարագի կը կենար, երախայ կը մկրտէր ու տօն կը կատարէր:

Ժողովուրդը երբ իմացաւ Հաճի Մուսայի պարտութիւնը, նոյն գիշերը Նաճար Արթինի գլխաւորութեամբ, բոցերով, երգերով ու պարերով տօնեց յաղթանակը Սպիտակ Ձիաւորին: Այդ գիշեր Հայուն մէջ արթնցաւ հին հեթանոս հաւատքը: Խարոյկներու եւ բոցերու լոյսերուն տակ կ'ըսես ուրիշ ժողովուրդ էր որ կախարդանքի մը պէս լեռներէն դուրս եկած՝ կը տօնէր հեթանոսական անհասկընալի տօն մը:

Ցաղթանակի գինովութիւնը Նաճար Արթինի մէջ ստեղծած էր ինքնուրոյն հաճոյք մը: Ան այդ տօնին համար քուրջէ ու փայտէ շինած է Թրքաց Սուլթանի զաւեշտական մէկ նմանութիւնը: Ժողովուրդը խարոյկներու լոյսով, ատելութեան ժխորով Սուլթանի այդ նմանութիւնը ծառէն վար կախեց: Այդ ժխորին կը մասնակցէր Խուրշիտի հողերէն կարաւանին խառնուած Ջրաղացպան Ալի Պապան:

Արջ Սաքօն այն ատեն միայն ժողովուրդին կը մօտենար, երբ կը նկատէր մեղուներու պարսին մէջ ինկած հիւանդութեան պէս շուար բան մը: Ժողովուրդը պառաւներէն դէշ երազներ կ'առնէր, դէշ հետեւութիւններ կը հանէր եւ յաճախ Սպիտակ Ձիաւորի մասին հարցումներ կ'ընէր:

– Բան չկայ, բան չկայ...

Սաքօն նոյնիսկ կը խօսէր, որ վարը Թրքաց բանակի անօթի զօրքերը էշի մը վրայ յարձակած՝ ոտքի վրայ հում հում կերած են, ոսկորներուն հետ ձգելով չորս փայլուն պայտերը: Սաքօ յաճախ կը սիրէր այդ տեսակ հաճելի պատմութիւններ ընել, երբ կը տեսնէր որ այդ առաւօտ պառաւները լաւ երազներ չէին պատմեր:

Էհ, ժողովուրդը ինքն ալ կը զգար որ Արջ Սաքօն նախկին Սաքօն չէր: Կարոյի վախճանը ազդած էր այդ չէն ու լայն փետայու վրայ:

Արջ Սաքօն նոյնիսկ կը բարկանար ինքն իրեն, երբ կ'իմանար, որ Մարտիկ վարը հովիտներն իջած է: Սաքօ նոյնիսկ շատ չխանդավառուեցաւ Զրվէժի հովտի կռուէն:

Արջ Սաքօն, երբ Զէրչի Կիրոսը առանձին գտաւ, նոյնիսկ բարկացաւ աչքերը խոշորցնելով: Անոր այդ ձեւի բարկութիւնը այնքա՜ն արտայայտիչ էր, որ ոչ ոք կը նեղանար:

Կիրոսն ալ իրեն յատուկ հանդարտ ձեւով աւելի մօտեցաւ Սաքոյին ու ըսաւ կամաց.

– Սաքօ, ճանս, ճիշդ ես, ճիշդ, սակայն չգիտես, թէ ի՛նչ ուժ եւ ի՛նչ որստ է որ կայ էդ տղուն մէջ: Երախայ մը, եթէ խաղերով իր ուժերը չվատնէ, հիւանդ կ'ըլլայ: Էդպէս է, էդպէս: Մենք էնոր որոտը չենք լսեր: Ես հետն եմ գիշեր ցորեկ: Մանաւանդ Զէյնապի փախուստն իմանալէ յետոյ Մարտիկն աւելի անհանգիստ է դարձեր, – կ'ըսէր Զէրչի Կիրոս:

(Շար. 466)

(Շար. Ա. էջէն)

Խիստ ու անարդար է զուիցերական «արդարութեան» վճիռը, անկասկած։ ԱՀաւասիկ, Հայ երիտասարդ մը, որ դատապարտուած է իր կեանքէն տարիներ անցընելու զուիցերական խցիկներու մէջ, որովհետեւ տասնեակ տարիներու համակերպումի քաղաքականութիւնը եւ ապարդիւն դիմումները դէմ յանդիման աշխարհի «մե՛ծ» Պետութեանց ի՛նչ - ի՛նչ շահերուն, Մարտիրոսները բերած էին այն համոզումին — ճիշդ կամ սխալ — թէ «միայն զէնքով կայ Հայոց փրկութիւն»։

×

Յաջորդով կ'անդրադառնանք զուիցերական մամուլի արձագանգներուն։

× Երկուշաբթի առտու, Ֆիկառօ քանի մը տողով կուտար այս դատապարտումին լուրը, աւելցնելով թէ կիրակի օր, Պէյրութէն ԱՍԱԼԱ-ի բանբերը զեկոյց մը կարդացած է հեռաձայնելով եւ սպառացած զուիցերական կառավարութեան փոխ — վրէժի դիմել եթէ վճիռը մինչեւ մէկ շաբաթ չփոխուի։ «Մեր առաջին գործողութիւնը զուիցերացի դիւանագէտի մը դէմ կ'ըլլայ» աւելցուցեր է բանբերը։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Գայեանէ Թիրեաքեան, Տոքթ. Սեդա Թիրեաքեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թիրեաքեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Դեկտ. 27, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցիին մէջ, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՍՏԵՓԱՆ ԹԻՐԵԱՔԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ԾՆՆԴԵԱՆ ԳԻՇԵՐ

Համախարբերդցիական Միութեան Վալանսի մասնաճիւղը, սիրով կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները, իր կազմակերպած պարահանդէսին, Ծննդեան գիշերը, Հինգշաբթի, Դեկտ. 24, ժամը 21·30-էն մինչեւ առաւօտ, Վալանսի Փալէ տը լա Ֆուարի ճաշարանի սրահին մէջ։

Մասնակցութեամբ ԺԱՔ ԳՕԺԱՔԵԱՆԻ ժողովրդական նուագախումբին եւ ՎԱՐԴԳԷՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆի, Վալանսի ծանօթ երգիչին։

Հայրենակցական մթնոլորտ, ճոխ պիւֆէ անակնկալներ։ Ապահովել սեղանները, վարչութեան անդամներուն մօտ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Նոր Տարուան առթիւ, Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանը ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Տէր եւ Տիկին Ժաք Գազանճեան, Տէր եւ Տիկին Վաղինակ Երամեան 1·000-ական, Տիկին Արեգնազ Գէպէլեան 100 Ֆ.։

×

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի Խնամակալութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Տիկին Թ. Կէօվշէնեան 1·000 Ֆ. իր ամուսնոյն՝ Վ. Կէօվշէնեանի յիշատակին, Տիկին Մըսըրլը 100 Ֆ. Վ. Կէօվշէնեանի մահուան առթիւ։

Տօնական օրերու առթիւ.– Պ. Է. Պետրոսեան 1·500, Տէր եւ Տիկին Մ. Ծիհանեան, Տիկին Շ. Գալայճեան, Պ. Մնճուկեան, Պ. Փափազեան 100-ական Ֆ.։

×

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Տիկին Ճրճրեան 400, Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը իրենց ընկերուհիներու յիշատակին, Տիկին Ժաքլին Փաքէն Փերուզ Եղիշէեանի մահուան առթիւ, Մարտիրոս Քէօսէեան 300-ական, Նազարէթ Պետիկեան 200, Բ. Դէնէնեանի հոգեհանգստեան առթիւ.– Քօրազեան ընտ., Տիկին Ֆիլօր Ասատուրեան 100-ական, Վարդուհի Լափաճեանի մահուան քառասունքին առթիւ Պ. Նազարէթ Յակոբեան (Շթութկարտ) 100, Արմենակ Դալարի ամուսնութեան առթիւ Յակոբ Աշիկեան 100, Էլ Նաճար, Կիյոմ Քաթուքեան, Արեգնազ Գէպէլեան 50ական Ֆ.

Այրի Տիկին Ժոզէֆ Արապեան, Փաթրիք Արապեան, Օր. Օր. Լիտիա եւ Սիլվիա Արապեան, Այրի Տիկին Մարի Արապեան, Տէր եւ Տիկին Սերժ Արապեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մանուէլ Երեմեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները, խոր կսկիծով կը ծանուցանեն՝ իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին, եղբօր, հօրեղբօր եւ մօրեղբօր՝

ԺՈԶԷՖ ԱՐԱՊԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 17-ին, 59 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի՝ այս Երեքշաբթի, Դեկտ. 22, ժամը 10·30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի՝

Chevilly — Larue

գերեզմանատունը (ժամը 12·15-ին), ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

10, Rue Thuret;
94240 — L'HAY - LES - ROSES

Այրի Տիկին Արշալոյս Քըլխեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Քըլխեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Քըլխեան եւ զաւակները, Պ. Ռընէ Թորոսեան եւ Տիկինը (ծնեալ Քըլխեան) եւ զաւակները, Այրի Տիկին Զարուհի Պետիկեան եւ աղջիկը, Օր. Զապէլ Երանոսեան, Այրի Տիկին Ա. Տակըճեան եւ զաւակները, Տատուր Տատուրեան, Յովհ. Տատուրեան եւ Յակոբ Տատուրեան ընտանիքները (Միացեալ – Նահանգներ) Բարգէն Քէշիշեան եւ ընտանիքը, Գուրգէն Քէշիշեան (Պոսթըն) ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, մօրեղբօր, քենեկալին, քեռիին, կնքահօր եւ ազգականին՝

ԼԵՒՈՆ ՔԸԼԽԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 18-ին, 79 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Դեկտ. 22, ժամը 13·45-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանթէօ – քոմինալի գերեզմանատունը, ժամը 15·15-ին։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

CARZOU

Lithographies originales,dessins, huiles
du 15 Décembre au 15 Janvier
Galerie ANNE DE FRANCONY
16, Bd. Victor Hugo — 06000 NICE
Tél.: 88. 73. 64
La Galerie sera ouverte tous les jours
sauf le Dimanche, de 15 à 19h.30
et le matin sur rendez - vous.

Sté. TERMINAL

MEUBLES — MATERIELS
FOURNITURES DE BUREAU
ET INFORMATIQUE
20, Rue de l'Eglise - Paris 15°
RECHERCHE
CHAUFFEUR — LIVREUR
Ecrire ou Téléphoner
577. 13. 11

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ.– Տէր եւ Տիկին Դ. Փ. Մուրատեան, իրենց հօրեղբօր՝ Յովհան Մուրատեանի մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ՝ 100 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք

Պանդուխտի Մորմոքներ
1979

Վշտամատեան
1981

Գին.– «Վշտամատեան» 50 Ֆ.
(Թղթատարի ծախքով.– 60·70 Ֆ.)
«Պանդուխտի Մորմոքներ» 45 Ֆ.
(Թղթատարի ծախքով.– 55·70 Ֆ.)
Հեղինակ՝ ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ
Դիմել.–
DACHDJIAN Mardiros;
— Tél.: 91. 39. 20. 51 —
61, Rue Bernard du Bois
13001 — MARSEILLE

ԾՆՈՒՆԴ

ԼԻՈՆ

87, Rue Tronchet — LYON

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ Դեկտեմբեր 24, ժամը 23-ին Ծննդեան ճրագալոյց։

Ջայնաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ՝

ԳԷՈՐԳ ՎՐԴ. ՉԱՊԱՐԵԱՆ

×

ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտեմբեր 25, ժամը 10-ին Ծնունդ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ։

Ջայնաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ՎՐԴ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

×

ՎԻԷՆ

Chapelle St. THEODORE
Place St. Paul — VIENNE

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր24, Ծննդեան ճրագալոյց։

Ջայնաւոր պատարագ պիտի մատուցուի Վիէն, ժամը 20-ին։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԽԱՐԲԵՐԴԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

1982-Ի ՕՐԱՑՈՅՑԸ

Համախարբերդցիական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի կեդր. Վարչութիւնը, կը տեղեկացնէ թէ, Միութեանս 1982-ի օրացոյցը լոյս տեսաւ։ Իւրաքանչիւր մասնաճիւղ կը ստանայ ծրար մը։

Ուզողները կրնան դիմել՝ տեղական մասնաճիւղերու վարչութեան անդամներուն։

Ե. Հ. Ո. Մ.

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ – ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՁՄԵՌԱՅԻՆ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

Եւրոպայի Հայ Ուսանողական Միութեան Լոնտոնի մասնաճիւղը կը հաղորդէ որ, այս տարուան համար կազմակերպած է իր Ձմեռային Բանակումը, Անգլիոյ հիւսիսային Եորք քաղաքը, մէկ շաբաթ. Դեկտեմբեր 26-էն մինչեւ Յունուար 2 կը հրաւիրուին հայ ուսանողներն ու երիտասարդները, որ արձանագրուին բանակումին իրենց մասնակցութիւնը բերելու համար։

Ծախսերու մասնակցութիւն՝ 60 փաունտ

Արձանագրութիւն.–

Պր. Շ. Յարութիւնեան Լոնտոն 994 440 01 - Գ. Գրիգորեան, Լոնտոն 485 43 30

Հասցէ.–

The Racecource Centre, Racing Stable, Dringhouses, YORK, Y022QG
Tél.: (0904) 36553

Ամէն ջանք պիտի տարուի խանդավառ մթնոլորտ ստեղծելու համար՝ երգ, պար, ծանօթութիւն, զրոյց։

ԵՀՈՄ կը յուսայ, որ նախորդ տարիներու նման յիշատակելի օրեր ըլլան Եորքի օրերը։

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

« Le CLUB »

de L'Eglise Apostolique Arménienne
d'Issy - les - Moulineaux
Ouvre ses portes
aux Jeunes Arméniens
les Dimanches, à 15 H.
Ambiance symphatique et amicale
(Jeux, — Animations, — Projections)
VENEZ NOMBREUX!
Centre Culturel N. FRINGHIAN
6, Ave. Bourgain — ISSY

DISQUES VOGUE

Sous la Direction de ARA BARTEVIAN

MESSE ORATORIO en Fa Mineur
A la Mémoire des Victimes du Génocide Arménien de 1915
Enregistrement réalisé par RADIO - FRANCE
en 20 Parties, deux Disques Stéreo 80 F.

∅ CHANTS et DANSES FOLKLORIQUES, Chœurs et Orchestre.
N° 526 - 527 - 516 - 199 - 517 - 182
∅ 12 DANSES ARMENIENNES — N° 530211
∅ LEGENDES D'ARMENIE — N° 530240
∅ CHANTS ROMANTIQUES — N° 30152
∅ OEUVRES SYMPHONIQUES — N° 20176
∅ AU FIL DES SONGES — N° 714
∅ TRIOS — N° 790
∅ MESSES d'Après KOMITAS — N° 451
∅ EKMALIAN — N° 442
∅ TRESORS DE LA LITURGIE ARMENIENNE — N° 454 (Prix 40 F.)

En vente chez l'Auteur; 14,, Rue Petit - Paris — Tél.: 208. 99. 22
A Marseille: Centre Culturel; 14, Rue St. Basile et Eglise du Prado.
Envoi contre remboursement — Frais en sus

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՏԷՍԻՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԸ
կը ներկայացնէ՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷի
« ՆԱՄՈՒՍԸ »
Բեմադրութեամբ՝ Վահէ Զէքեանի
Տարազներ եւ յարդարում՝
Կապրիէլ տը Սորասի
Կիրակի, Յունուար 17, ժամը 15-ին
Վիլէօրպանի Մշակութային Կեդրոնին մէջ
Centre Culturel de Villeurbanne
234, Cours Emile Zola
Տոմսերը կը վաճառուին՝
Տէսին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։

×

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ի յարգանս՝
Երգահան Ա. ՄԵՍՈՒՄԵՆՑԻ
Մայիս 16-ին, Փարիզ, Սալ Կավօ

×

Մանուկներու Օրը՝ Յունուար 17-ին, Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարանի սրահին մէջ, նախաձեռնութեամբ Կապ. – Խաչի Շրջ. վարչութեան։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 23
MERCREDI 23 DÉCEMBRE 1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN
Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50
57ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.067
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
57e ANNÉE — No 15.067

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԵՀԱՍՏԱՆ

ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՉԻ ՏԿԱՐԱՆԱՐ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԴԱԴԱՐԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Ըստ կողմերուն, Երկուշաբթի առաւօտեան աշխատանքի մէկ ժամուան դադարը Ֆրանսայի մէջ, յաջողութիւն էր կամ ձախողութիւն:

Յաջողութիւն է կազմակերպողներուն համար, գլխաւորութեամբ Էտմոն Մէռի եւ ձախողութիւն չմասնակցողներուն համար, այսինքն Սէ - Ժէ - Թէ–ին: Ժորժ Մառշէ յայտարարած է արդէն այս առթիւ, որ՝ արկածախնդրութեան կողմնակիցները հաւանութիւն չգտան: Ամէն պարագայի մէջ, հոս ու հոն, այսինքն կարգ մը մարզերու մէջ, Սէ - Ժէ – Թէ-ի անդամները դադրեցուցած են աշխատանքը (մինչեւ իսկ Իւմանիթէի գրաշարներ) հակառակ սենտիքային հրահանգներուն: Նոյն ատեն Սէ – էֆ – Տէ - Թէ թռուցիկներ կը բաժնէր, ուր գրուած էր «Լեհաստանի մէջ, մարդիկ կը մեռնին արգելափակման կայաններու մէջ...: Մինչ սաստիկ ցուրտ մը կը տիրէ, մարդիկ, գիշերը, իրենց անկողինէն կը քաշուին եւ հապճեպով շինուած կայաններ կը փոխադրուին: Անօթութենէ եւ ցուրտէ կը մեռնին վրաններու տակ, խրցիկներու մէջ, ջարդուփշուր եղած ապակիներով, ուր ջուրը կը սառի: Ձերբակալութիւնները կը կատարուին ամիսներէ, նոյնիսկ տարիներէ ի վեր պատրաստուած ցանկերու հիման վրայ: Գաղտնի ոստիկանութեան հին դիւանները կ'օգտագործուին»: Ասիկա հատուած մըն է թռուցիկէն, զոր պատրաստած է Սոլիտառիթէ լեհ սենտիքային Փարիզի համադրութեան կոմիտէն:

Երեքշաբթի օր, Լիպերասիոն կը շարունակէր ամէնէն աւելի մանրամասնութիւններ տալ ներքին կացութեան մասին: Իր յատուկ թղթակցուհին յաջողած է Լեհաստան մտնել մարդասիրական օժանդակութեան մէկ բեռնատար կառքի մէջ:

Այն քանի մը անձերը որոնք կը յաջողին մտնել եւ մանաւանդ դուրս ելլել երկրէն, համաձայն են հաստատելու համար թէ յուսահատութիւն կը տիրէ եւ կացութիւնը ծանր է: Կ'ըսուի թէ ժողովուրդը թշնամական վերաբերում ունի քաղաքապահներէն (միլիցիա) հանդէպ մինչ ոչինչ ունի բանակին դէմ, ընդհակառակն:

Վիէննայի մէջ, ամէն օր կը սպասուի Շոփէն – Ճեպընթացին, ճամբորդէ մը լուր առնելու համար, բայց եւ այնպէս Աւստրիացիները շատ չեն հետաքրքրուած Լեհերու տագնապներով եւ կը պատրաստեն ծննդեան տօները:

Քոթիտիէն տը Փարի մէջ, Ժան Էլընշթայն եւ Ժան Քեհայեան կ'անդրադառնան կացութեան բայց Ֆրանսայի մէջ, ամէնէն յատկանշական ելոյթը, Երկուշաբթի օր, կատարեց Ազգ. Ժողովի նախագահը՝ Լուի Մէռմազ: Շեշտեց թէ պէտք է հասկցնել Խորհ. Միութեան որ զինքը պատասխանատու կը նկատենք Լեհաստանի անցուդարձին: Պէտք է որ կառավարութիւնն ու Հանրապետութեան նախագահը շարժեն Խորհ. Միութիւնը որ լեհական ողբերգութեան ետին է:

× Դիմադրութիւնը չի տկարանար, ամէն պարագայի մէջ, եւ կը թուի թէ ամէնէն բուռն է Սիլեզիա եւ Պալթեան ծովի նաւահանգիստները:

× Յիշենք նաեւ որ, ինչպէս ծանօթ է ոմանց դժբախտութիւնը ուրիշներու բախտը կը բանայ եւ այս պարագային՝ ամերիկացի դրամատուներուն, որոնք շատ գոհ են եղեր: Պետական հարուածները եւ ուրեմն բռնատէր կառավարութիւնները լաւ են եղեր, որովհետեւ կարգուկանոն կը բերեն: Յոյս կայ որ կռնակն ունենալով Խորհ. Միութիւնը Լեհաստան վճարէ 500 միլիոն տոլարի տոկոսը զոր կը պարտի արեւմտեան դրամատուներուն: Այս լուրերը կուտայ Ուոլ Սթրիթ Ճըրնըլը (Նիւ - Եորքի սակարանի) որ կ'ըսէ թէ դրամատուներուն համար գործը՝ գործ է...:

ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼ

«DIFFÉRENCES» ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

«Տիֆերանս», պարբերականը զոր կը հրատարակէ Մ. Ռ. Ա. Փ., իր վերջին թիւին մէջ (Դեկտ. 6) 11 լրիւ էջեր նուիրած է Հայերուն, ճոխացած նկարներով: Նախ թղթակցութիւն մը՝ Հայաստանի մասին, բաւական մանրամասն, զոր ստորագրած է Իվ Թորավալ: Ապա՝ Անիի եկեղեցիին նկարին վերեւ, պարզ խորագիր մը՝ «Հայկ. Ողբերգութիւնը», ուր կը տրուի Հայոց պատմութիւնը հինէն, առաւելաբար ծանրանալու համար ցեղասպանութեան վրայ: Երկու առանձին բաժիններ՝ «Ցեղասպանութեան մը հանգրուանները» եւ «Անժամանցելիութիւն եւ վերապրողներու իրաւունքներ» կ'ամփոփեն անցեալն ու ներկան, տալով բուն տուեալները: Նախ ցեղասպանութեան ժամանակացոյցը 1877 - 78–էն 1920 – 22, ապա այսօրուան պահանջները՝ «ցեղասպանութեան ճանաչում եւ ադտապարտում Թուրքիոյ կողմէ, ճանաչում Հայոց իրաւունքներուն իրենց հողերուն վրայ եւ սահմանում քաղաքական կառոյցի մը, որու ընդմէջէն Հայերը ներկայացուին միջազգային ատեաններու մօտ»: Թերթին թղթածրարին այս բաժինը զոր պատրաստած է «Փարիզի Հայերու Հաւաքական» մը, լայն մանրամասնութիւններով, քարտէզով, վկայութիւններով կը ջանայ լրիւ պատկերը տալ կացութեան մը, որ վերջին տարիներուն յանգած է «բարկութեան եւ դիմադրութեան պոռթկումներու»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ եղեռնափորձերու շարքը կը շարունակուի: Վերջին պայթումէ մը երկու հոգի մեռած է:

ԱՐԻԱՆՆ եւրոպական հրթիռը վերջապէս ճամբայ ելաւ, առանց որեւէ յապաղումի:

ԷՌ ՖՐԱՆՍԻ եւ Էռ Էնթէռի կարգ մը գիծեր չբանեցան Դեկտ. 22–ին եւ 23–ին թռչող – մեքենավարներու գործադուլի շարժումին հետեւանքով: Ծանօթ է որ 737 պօյինկի գնումն է, այս շարժումին պատճառը, այդ օդանաւերուն համար միայն երկու օդաչու հարկ է եւ երրորդը՝ մեքենավարը աւելորդ է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ կարգ մը շրջաններուն մեծ ողողումները կը շարունակեն աւեր գործել: Իր կարգին Սոն - եւ - Լուար հունէն ելած է եւ շրջանը աղէտալի կացութեան մէջ է: Շալոնի հիւանդանոցը հարկ եղած է ամբողջ պարպել: Փարիզեան շրջանն ալ Սէնը, Լուանը, Իէռը սկսած են բարձրանալ:

ԹԵՀՐԱՆԻ էթելաաթ օրաթերթը կը գրէ թէ «քրտական հակայեղափոխական շարժումներու» 22 անդամներ գնդակահարուած են Ուրմիա եւ երեք ուրիշ քաղաքներու մէջ:

Մ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Երէկուան մեր թիւով, առաջին առթիւ, տուած էինք ամփոփ պատկերը Մարտիրոս Ժամկոչեանի դատավարութեան, որ տեւած էր երեք օր, յանգելու համար ծանօթ վճիռին:

Այդ օրերու, զուիցերական թերթերը բաւական լայն տեղ տուած են դատավարութեան ընթացքին մասին:

Դեկտ. 18-ի իրենց թիւերէն ետք, ուր առաւելաբար կը պարզուէին ամբաստանութեան տուն տուող պարագաները եւ ամբաստանութեան ներկայացուցած վկաներուն յայտարարութիւնները, զուիցերական օրաթերթերը, Դեկտ. 19–ին, կ'արձագանգէին պաշտպանութեան վկաներուն ելոյթներուն եւ առկէ՝ Հայերու ցեղասպանութեան:

×

Թրիպիւն տը Ժընեւ, առանձին շրջանակի մէջ կը հրատարակէ Թալաթի ծանօթ հեռագիրը, զոր կարդացած է Ժան - Մառի Գառզու եւ կուտայ նիստին հակիրճ պատկերը: «Հարկ է փրկել հայկական յիշողութիւնը» նախադասութիւնով ամփոփուած կը նկատէ Ուրբաթ օրուան ունկնդրութիւնը: Կը վկայէ թէ ոճրային Ատեանին առջեւ ներկայացուած վկայութիւնները սրտաճմլիկ էին ու վերապրող ծերունիի մը՝ նախագահ Քիւրթէն կ'ըսէ «Ատեանը յարգանքով կը խոնարհի ձեր տառապանքին առջեւ»: Գառզու պատմականը կ'ընէ, կը ներկայանայ Մարտիրոսին մեծ – մայրը, որ միայն թրքերէն կը խօսի եւ կը պատմէ իր տեսածը երբ տասը տարու էր ու իր ամբողջ ընտանիքին ջարդին ականատես եղած է:

Ամբաստանեալին հայրն ալ կը յայտնէ թէ իրենց զաւակներուն կ'իյնայ հայ ժողովուրդին ջահը բարձր պահել: Կարգը կուգայ Թորանեանին, որ նախագահ Քիւրթէնի հարցումներուն հակազուիցերական արարքներու մասին կը յայտարարէ «նման չարագործութիւններ չենք գործած: Կը դատապարտենք որովհետեւ կոյր ոչնչապաշտութեան արարքներ են: Չենք կրնար մեր հողին վրայ կռուիլ, որովհետեւ քշուեցանք հոնկէ»:

Բազմիցս, կը գրէ թերթին թղթակիցը, նախագահ Քիւրթէն կը մեծարէ հայ ժողովուրդի արտակարգ քաջութիւնը բայց կը շեշտէ նաեւ. – «Հայաստանի պատմութիւնը լի է հերոսներով: Բայց տեղ չկայ մարդասպաններու համար»:

Առանձին խորագրով մը, թղթակիցը կ'անդրադառնայ ամբաստանութեան փաստաբանին ելոյթին: Մէթր Պոնան կը յայտարարէ. – «Օսմանեան կայսրութեան փաստաբանը չեմ: Մարտիրոս Ժ. Հայաստանի դատին - զոր նուիրական կը նկատեմ – խորհրդանիշը չէ: Պատմութեան դատարան մը չէք: Իմ դերս կը կայանայ պաշտպանելու մէջ Մէհմէթ Եէրկիւզի կինն ու երկու մանչերը»: Մանրամասնօրէն կը վերլուծէ ամբաստանեալին տուած երեք տարբեր մեկնութիւնները: Իր գլխաւոր նպատակն է քանդել ինչ որ ըսուած է եւ «հէքեաթ» կ'որակէ Եէրկիւզի Ս. – Ի. – Ա.ի գործակալի հանգամանքը: Արարքը հակոտնեայ կը նկատէ հայ դատին: Արդար դատի մը դատավարութիւնը չէ, իրեն համար, այլ ահաբեկչութեան եւ սպանութեան, զոր պէտք է դատապարտել:

Ժուռնալ տը Ժընեւ նաեւ կ'արձագանգէ «ժողովուրդի մը մարտիրոսութեան» տալով գրեթէ նոյն մանրամասնութիւնները Ուրբաթ օրուան նիստին շուրջ:

×

Թրիպիւն տը Ժընեւ, Դեկտ. 21–ի թիւով է որ կուտայ Շաբաթ օրուան նիստին եւ ուրեմն վճիռին մանրամասնութիւնները:

Դատախազին ամբաստանաճառով է, որ նիստը բացուած է «ժամերով, մահը դեգերած է թրքական հիւպատոսարանին շուրջ: Ի վերջոյ Մ. Ժամկոչեան Մէհմէթ Եէրկիւզն ընտրած է իբրեւ զոհ, որովհետեւ այդ պաշտօնեան պաշտպանուած չէր հետեւորդներով». դատախազը կ'ոգեկոչէ հայեւզուիցերական հին բարեկամութիւնը եւ այն ճիգերը զորս Զուիցերիա թափած է փրկելու համար Հայերն ու իրենց հողը, ու կը շարունակէ. – «Հայաստանի հերոսները պիտի արհամարհէին այս ահաբեկիչները, որոնք մահ կը ցանեն բարեկամ երկրի մը մէջ: ԱՍԱԼԱ-ն բանակ մը չէ, այլ մարդասպաններու եւ դահիճներու փոհմակ մը: Ահաբեկչական այս խմբակին համար, ցեղասպանութիւնը – զոր դատապարտած ենք շատ աւելի առաջ քան այս «գաղտնի բանակ»ի գոյութիւնը – պատրուակ մըն է: Իր բուն նպատակն է խախտել Արեւմուտքը, չեմ գիտեր ո՛ր բարբարոս կայսրութեան համար: Մեզի սպառնալով - տեւականօրէն, ռումբեր դնելով, որոնցմէ մէկը 22 տարեկան Ափէնզելլացիի (Զուիցերիոյ մէկ շրջանն է) մը մահը պատճառեց, Ասալա–ն ուզեց, որ մէկ կողմ դնենք մեր օրէնքները, արդարութեան եւ ժողովրդավարութեան մեր իտէալը: Չենք ենթարկուիր այդ ուճագներուն»: Եւ պ. Ֆեօքս, 20 տարի արգելափակում կ'ուզէ որպէս պատիժ:

Պաշտպան փաստաբան՝ մէթր Փաթրիք Տէվէճեան կը շեշտէ որ Թուրքիա զօրակոչի ենթարկած է բոլոր ուժերը, որպէսզի իր կատարած ցեղասպանութիւնը չճանչցուի ու կը բացատրէ. – «Օրինակ մը, ուրիշներու կարգին այդ Պետութիւնը (իմա՛ Թուրքիա) ձեռք ձգեց որ Սիւիսէռը վերցնէ յիշատակութիւն մը, որ կը վերաբերէր «հայկ. ափսէ»ի ծանուցումի մը մէջ եւ զայն փոխարինէ «Անատոլուի ափսէ» բացատրութեամբ: Հայկ. անցեալն ու ներկան ջնջելու կամքը կը գործադրուի գլխաւորաբար արտասահմանի թուրք դիւանագիտական ներկայացուցչութիւններուն կողմէ: Այս երկրին զինուորական կառավարութիւնը չարչարանք կը կիրարկէ, ոչ միայն Հայերուն վրայ, այլեւ թուրք ընդդիմադիրներուն. 30 հազար քաղաքական բանտարկեալներ կը փտին ներկայիս այդ մենատիրութեան բանտերուն մէջ: Երբ մէկը ամբողջատիրական Պետութեան մը դիւանագիտական գործավարն է, անանուն պաշտօնեայ մը չի կրնար ըլլալ: Պ. Եէրկիւզ զինուոր մըն էր որ սպաննուեցաւ ուրիշ զինուորի մը կողմէ: Ինչո՞ւ ԱՍԱԼԱ-ն Ժընեւն ընտրեց պատերազմական այս արարքը իրագործելու համար: Որովհետեւ երկու տարի առաջ, Միացեալ - Ազգերու մարդկային Իրաւանց ենթայանձնախումբը ընդունեցաւ, պարտադրանքի տակ, տեղեկագրէ մը ջնջել կարճ ակնարկ մը Հայերու ջարդերուն մասին: Արդ, ձեր քաղաքը ՄԱԿ-ի կեդրոնավայրն է Եւրոպայի համար: Ինչպէս կը շեշտէր յիմարաբոյժ – փորձագէտը, Ժամկոչեանի գործած արարքը ընական շարունակութիւնն է Թուրքիոյ կողմէ այդ ցեղասպանութեան դրժումին»:

×

Մեր յաջորդ թիւով, կուտանք վերջին մասը, Թրիպիւն տը Ժընեւի նոյն թիւին մէջ լոյս տեսած նիւթերուն, այս հարցի կապակցութեամբ:

«ԵՍ ԵՐԳԵԼՈՎ Կ'ՈՒԶԵՄ ՄԵՌՆԻԼ»

(ԹՈՒՆԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ)

(Բ. և վերջ)

Վարդան Տիգրանեանի հաղորդումները Թունիկի մասին ստիպում են հանրային գրադարանում թերթել 30-ական թուականների երաժշտական հայ մամուլը: Ուրախալի է. պարզւում է, որ պետհրատը 1932-ին լոյս է ընծայել սկսնակ եւ շնորհաշատ կոմպոզիտորի երկու մեներգը՝ «Բանակ գնացի» (խօսք՝ Ս. Տարօնցու) եւ «Մեր արտերում» (խօսք՝ Ն. Յարութիւնեանի) ստեղծագործութիւնները: «Խորհրդային արուեստ» ամսագրի 1938 թ. թիւ 6-ից իմանում ենք, որ Յունիսին գրողների տանը կայացել է Կարօ Զաքարեանի, Տէլեմաք Աւետիսեանի, Թունիկ Յովհաննիսեանի եւ Մարտին Մազմանեանի ստեղծագործական երեկոն, որտեղ կոմպոզիտորներ Ա. Տէր-Ղեւոնդեանը, Մ. Միրզոյեանը, երաժշտագէտներ Գ. Բուդաղեանն ու Ս. Գասպարեանը, գրող Դ. Դեմիրճեանը բարձր են գնահատել Թունիկի ստեղծագործական առաջին քայլերը: «Խորհրդային Հայաստան»ի մի համար տեղեկացնում է, որ Պախի, Մոցարթի, Տըպիսիի, Ոսկանեանի, Մազմանեանի, Աթայեանի ստեղծագործութիւնների հետ միասին Երեւանի Փիլհարմոնիայի դահլիճում կլարնետիստ Զաւէն Վարդանեանն ու ջութակահար Յակոբ Սեպուհը կատարել են նաեւ Լենինգրադի Երաժշտանոցի ուսանող Թունիկ Յովհաննիսեանի ստեղծագործութիւնները:

Թ. Յովհաննիսեանի գեղջկական նիւթով ստեղծագործութիւնը տեղ էր գտել Լենինգրադի Գլազունով լարաւոր քառեակի երկացանկում, 1939-ին հնչել երաժիշտների միութեան ստեղծագործական ստուգատեսին, խորհրդային երաժշտութեան տասնօրեակի բացմանն ու երաժիշտների միութեան լենինգրադեան պլենումում: Յետագայում հնչել է նաեւ Կոմիտաս քառեակի համերգային ծրագրում եւ պատերազմի յաղթական աւարտից մէկ ամիս անց՝ 1945-ի Յունիսին, ինչպէս վկայում է «Կոմունիստ» թերթը, Ա. Գաբրիէլեանի, Ն. Նալբանդեանի, Մ. Տէրեանի եւ Ս. Ասլամազեանի վարպետ կատարմամբ հիացրել հայ երաժշտասէրներին:

Թունիկի «Լարային կվարտետ»ի մասին «Լենինգրադեան պրավդա» թերթի 1939 թ. Յուլիսի 4-ի համարում դրուատանքի խօսքեր է գրել երաժշտագէտ Վ. Իոխելսոնը՝ «Նշանակալից երաժշտական ստեղծագործութիւն» խորագրով յօդուածում:

Որոնումները շարունակւում են:

– Թունիկի մասին նիւթեր էի հաւաքել, ուզում էի գրել, բայց չեմ հասցնում, – մեր հանդիպման ժամանակ ասում է Սամսոն Գասպարեանն ու խորհուրդ տալիս կարդալ Լիվշիցի գիրքը, Յարօ Ստեփանեանի փոքրիկ յօդուածը, «Պսակ» ժողովածուն, անպայման ձեռք բերել Վ. Ասաֆեւի «Ակնարկներ Հայաստանի մասին» 1958 թ. հրատարակուած գիրքը, որտեղ մեծանուն կոմպոզիտորն ու մանկավարժը անհուն սիրով է գրում աշակերտի՝ Թունիկի մասին: «...Ինձ համար պարզուեց, որ ես այնքան էլ վատ չեմ սովորեցրել նրան՝ պահպանել եւ զարգացնել իր ստեղծագործութիւններում հայկական ազգային երաժշտութեան տարրերը ... չպարտադրելով նրան եւրոպականը եւ ռուսականը որպէս հակադիր կաղապարներ»:

«Սովետսկայա մուզիկա» ամսագիրը գրում է. «...Սիմֆոնիան, որն ունի կամերային ժանրի տարրեր, խստաշունչ է եւ ազգային՝ իր լադային գունաւորումներով եւ հետաքրքիր ու սուր ռիթմիկ նմանութիւններով ... Զուսպ, հաւասարակշռուած երաժշտութիւնը իր ներքին բովանդակութեամբ խիստ էմոցիոնալ է: Սիմֆոնիայի առաջին մասը, գրուած սոնատային ալլեգրոյի ձեւով, լայնաշունչ է, երգային, բացայայտում է հեղինակի մասշտաբային մտածելակերպը: Երկրորդ մասը՝ հայկական նուրբ ու նազելի պարեղանակ է, որը գերում է իր քնքուշ կենսուրախութեամբ: Զարգացման ընթացքի որոշ ստատիկան բոլորովին չի նսեմացնում սիմֆոնիայից ստացած հիանալի տպաւորութիւնը»:

Բոլոր աղբիւրները վկայում են, որ չնայած երիտասարդ տարիքին, Թ. Յովհաննիսեանը ձեւաւորուած, ինքնատիպ երաժիշտ էր: Սակայն նրա ստեղծագործութիւնները դեռեւս անծանօթ են ունկնդրին: Տեղին է յիշեցնել երաժշտագէտ Էլլա Կարագիւլեանի դեռ 1974 թ. տպագրած խօսքը. «Թունիկ Յովհաննիսեանի հերոսական մահը Լենինգրադի մատոյցներում զրկեց նրան ունկնդիրների հետ հանդիպելու ցանկալի հաճոյքից: Բայց հանդիպումը նրա ստեղծագործութիւնների հետ որոշ չափով կը ծածկի կոմպոզիտորի հետ չկայացած հանդիպման բացը»:

Եղիշէ Չարենցի «Յիշո՞ւմ ես արդեօք» բանաստեղծութիւնը, որի համար երաժշտութիւն է գրել Թ. Յովհաննիսեանը, յուշում է մի հարց, ուղղուած մեր տարեց եւ երիտասարդ երաժիշտ կատարողներին.

– Յիշո՞ւմ էք, արդեօք, Թունիկ Յովհաննիսեանին, եթէ այո, ապա ինչո՞ւ չեն հնչում նրա ստեղծագործութիւնները:

ՍԱՍՈՒՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ԱՌԱՔԵԼ ԳԵՂԱՄԱՑԻ

ԺԶ. – ԺԷ. դարերու հայկական գրչութեան եւ մանրանկարչութեան անխոնջ ու համեստ մշակներու շարքին իր յատուկ եւ պատուոյ տեղը ունի Գեղամայ երկրի Վարգելի գիւղէն ծագող, Արղութեան (Արղութեցի) իշխանական տունէն սերող գրիչ – ծաղկող Առաքել: Ան առաւելաբար աշխատած է Կարին Գաւառի Սալաձոր եւ Թվանչ գիւղերը, իսկ գրչութեան ու մանրանկարչութեան արուեստը սորված է Կեչառիսի վանահայր ունին 400-է աւելի մանրանկարներ (ագի ծանօթ են 1576 – 1605 թուականներու ընթացքին Առաքելի ձեռքով գրուած եւ նկարազարդուած 16 ձեռագիրներ, որոնցմէ 10-ը կը գտնուին Մաշտոց Մատենադարանը, մէկական օրինակ կը պահպանուի Վենետիկի Մխիթարեաններու եւ Երուսաղէմի Ս. Յակոբեանց մատենադարաններու, ինչպէս նաեւ Հալէպի Ս. Քառասուն Մանկանց եկեղեցւոյ մէջ:

Առաքելի բոլոր ձեռագիրները միասին ունին 400-է աւելի մանրանկարներ (առանց հաշուելու լուսանցքի նկարները, զարդերը եւ կորսուած ձեռագիրներու մանրանկարները, որոնց քանակը յայտնի չէ): Հանրածանօթ ճշմարտութիւն է, որ Առաքելի ապրած ժամանակաշրջանը մեր մանրանկարչութեան աստիճանական անկումի շրջանն է, բայց անոր արուեստին վրայ ան այնքան ալ շատ չէ ազդած: Անոր նկարները ունին պատկերագրական բազմաթիւ աննախադէպ երեւոյթներ, գոյներու եւ արտայայտութեան հետաքրքրական լուծումներ, իսկ նկարներու շարքը բաւական հարուստ է եւ բազմազան:

Յիշատակութեան արժանի է Դաւիթ Վաղարշապատցի կաթողիկոսի պատուէրով 1595-ին ստեղծուած Սաղմոսարանը (ունի 35 սքանչելի մանրանկարներ): Յետագային ձեռագիրը դուրս ելած է Էջմիածինէն եւ ԺԷ. դարու կէսերուն դարձած պարոն Մանուէլ եւ Նուրայի անուններով անձերու սեփականութիւնը: 1669-ին ոմն Վարդան քահանայ այլ առարկաներու հետ զայն նուիրած է Սանահինի վանքին: Յաջորդ դարու վերջին, անուանի Յովսէփ կաթողիկոս Արղութեանի հրամանով բազմաթիւ այլ ձեռագիրներու հետ հանուած է վանքի մերձ Աչառանց քարանձաւէն, ուր թաքնուած էր ապստակութիւններէն վերծ պահելու համար: 1880-ական թուականներուն ձեռագիրը կրկին եւ այս անգամ վերջնապէս վերադարձած է Էջմիածին:

1587-ին Ծանախ (Կիմուշխանէ) գիւղաքաղաքին մէջ ծաղկած եւ Սալաձորի մէջ գրուած 67 մանրանկար ունեցող ձեռագիրը սկիզբը, հաւանաբար, դարձած է որեւէ Ծանախեցիի սեփականութիւն եւ մինչեւ Ա. Աշխարհամարտի սկիզբը գտնուած է Կիմուշխանէի Ս. Աստուածածին եկեղեցին: Եղեռնի տարիներուն հայ տարագիրներու խումբի մը հետ տարուած է Միացեալ – Նահանգներ, ուր տարիներ մաս կազմած է հնահաւաք Ռաֆայէլ Խմերեանի հաւաքածոյին: 1978-ի աշնան այս թանկագին մատեանը աճուրդի հանուեցաւ Փարիզ եւ Երեւանի Մատենադարանի վաղեմի բարեկամներ Կարպիս Ջրբաշեան ու Գուրգէն եւ Սուրէն Գործունեան եղբայրները գնելով զայն նուիրեցին Մաշտոց Մատենադարանին:

Առաքել Գեղամացիի ձեռագիրներու մեծ մասը Մատենադարան եկած է Կարինէն Վրաստան երթալէ եւ հոն բաւական երկար մնալէ ետք: Ընդհանրապէս անոնք կ'ուրուագծեն Կարնոյ Հայութեան տեղաշարժերու գլխաւոր ուղղութիւնները՝ ԺԷ. դարու սկիզբէն մինչեւ ԺԹ. դարու առաջին երեսնամեակ. մէկ մասը կ'երթայ հարաւ (Հալէպ, Երուսաղէմ) եւ արեւմուտք (Պոլիս, Վենետիկ, Միացեալ – Նահանգներ, Փարիզ), միւս մասը, երկու անգամով՝ ԺԷ. դարու սկիզբը եւ ԺԹ. դարու 30-ական թուականներուն, կը թեքի հիւսիս – արեւելք եւ երբեմն կը հասնի Պետերբուրգ կամ Մոսկուա, ապա, ի վերջոյ, մեծ մասամբ կուգայ Երեւան:

Գեղամացի վարպետի ձեռագիրներու յիշատակարանները, ժամանակի պատմութեան համար անգնահատելի գանձ ըլլալէ զատ, կարելիութիւն կուտան ճշդիւ կերպով վերարտադրելու անոր տոհմի երեք – չորս սերունդի տոհմածառը:

Առաքել վարպետի ժառանգութեան համակողմանի ուսումնասիրութիւնը հայագիտութեան առաջնակարգ հարցերէն է:

Յ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՄԵԾԵՐՈՒ ՏԱՐՕՐԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

ՉԱՅԿՈՎՍԿԻ

Անձնասպա՞ն Եղաւ Արդեօք

Ամէն մարդ ոստիկանական վէպ չի սիրեր: Բայց պատմական խորհրդաւոր դէպքերու հերոսները միշտ յատուկ հըմայք մը ունեցած են մարդոց վրայ: Եւ այս օրերուն երաժշտական շրջանակներ այսպիսի խորհրդաւոր դէպքի մը գաղտնիքը լուծել կ'աշխատին, մեծ հետաքրքրութիւն յառաջացնելով իրենց շուրջ: Ինչ որ խնդրոյ առարկայ է այստեղ, Փէթէր Իլիչ Չայքովսքիի կեանքի վերջին օրերն ու մահուան պարագաներն են:

Հարցը հետեւեալն է:

Ռուս երգահանը իսկապէս քոլերայէ՞ վարակուելով մեռաւ 1893-ին, այնպէս՝ ինչպէս կը պնդեն իր կենսագիրները: Այս պնդումը այսօր կասկածի տակ կը դրուի Չայքովսքիի քանի մը լուրջ աշակերտներուն կողմէ, որոնք կը պնդեն թէ ռուս երգահանը անձնասպան ըլլալ ստիպուեցաւ, ընթացք տալով Սէն Փէթէրսպուրկի իրաւաբանական վարժարանի իր քանի մը նախկին ընկերներէն կազմուած

(Տար. 1)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՒԱՏ

ՎԻԿՏՈՐ ԲԱԼԱՅԵԱՆ

– Որքա՞ն է ձեր ինստիտուտի աշխատավարձի ֆոնդը:

– Տասներեք հազար ռուբլի:

– Իսկ ինչո՞ւ է բանկից դուրս գրուել քսանչորս հազար:

– Մնացած տասնմէկ հազարը պարգեւատրումների գումարն էր: Նորարարական երեք առաջարկութիւն և եռամսեակի վերջի պարգեւատրումների գումարը:

– Ո՞ւմ էր յայտնի, որ հէնց այդ օրը բանկից պէտք է պարգեւատրումների գումար դուրս գրուէր:

– Եռամսեակի վերջն է, բոլորը գիտէին: Իսկ նորարարական առաջարկութիւնների համար նախատեսուած գումարի մասին գիտէինք ես, իմ տեղակալը՝ նա է ստորագրել բանկի չէկը, հաշուապահը եւ գանձապահը:

– Ի դէպ, գանձապահը որքա՞ն ժամանակ է, ինչ աշխատում ձեր ինստիտուտում:

– Արդէն վեցերորդ տարին է:

– Ի՞նչպիսի մարդ է:

– Բարեխիղճ, պարտաճանաչ: Ոչ մի թերացում աշխատանքում... Խեղճ մարդ: Չէ՞ որ կարող էին սպանել:

– Հարուածն այնքան ուժեղ չի եղել, որ վտանգ սպառնար կեանքին:

– Բայց կարող էր մեռնել:

– Ամէն ինչ կարող էր պատահել... Ես կարո՞ղ եմ զրուցել ձեր տեղակալի եւ հաշուապահի հետ: Յետոյ, խնդրում եմ թոյլատրէք քարտերի բաժնում ծանօթանալ մի քանի գործի հետ:

– Ի հարկէ, կարող էք... Ուրեմն մէկին կասկածո՞ւմ էք:

– Ոչ ոքի չեմ ճանաչում, ո՞ւմ պէտք է կասկածեմ: Այդ հարցում դո՛ւք պէտք է ինձ օգնէք:

– Ցաւօք, ես չեմ կարող օգտակար լինել ձեզ: Հսկայ գիտահետազօտական ինստիտուտ է, բոլորին հնարաւոր չէ մօտիկից ճանաչել:

– Աշխատողները գիտէի՞ն, որ պարգեւատրում են ստանալու:

– Մեզ մօտ ամէն եռամսեակ պլան չենք կատարում:

– Ուրեմն, ինստիտուտում ոչ բոլորը գիտէին, որ եռամսեակի վերջում պարգեւատրում են տալու:

– Ինչո՞ւ:

– Որովհետեւ, ինչպէս դուք ասացիք, ձեզ մօտ տրադիցիա չի եղել իւրաքանչիւր եռամսեակ պարգեւատրումներ տալը:

– Այո, դա այդպէս է, բայց դէ որ լինում է, իմանում են...

– Ես կարո՞ղ եմ հիմա քարտերի բաժին գնալ:

– Ի հարկէ: Ներեցէք, ի՞նչպէս էր ձեր ազգանունը:

– Դանիէլեան, մայոր Դանիէլեան:

Դիրեկտորը սեղմեց սեղանի կոճակը:

– Լսում եմ, Պալ Պալիչ:

– Հիմա ձեզ մօտ կը գայ ընկեր Դանիէլեանը, միլիցիայից: Ինչ փաստաթղթեր կ'ուզի, ցոյց տուէք:

– Լսում եմ Պալ Պալիչ:

– Շնորհակալութիւն, Պավէլ Պավլովիչ: Ներեցէք, որ ձեզ այնքան զբաղեցրի:

– Խնդրում եմ ինձ տեղեակ պահէք, եթէ կարելի է, ի հարկէ, գործի ընթացքի մասին:

– Անշուշտ:

Գիտահետազօտական ինստիտուտի դրամարկղի կողոպուտը յայտնաբերուելու պահից մի քանի ժամ անց քրէական-հետախուզական բաժնի օպերատիւ խումբը ի մի էր բերում տեղազննութեան արդիւնքները: Ի՞նչ էր յայտնի կողոպուտի մասին:

Յուլիսի 5-ի առաւօտեան, մօտաւորապէս ժամը 10-ին ինստիտուտի երիտասարդ աշխատակցուհի Աննա Սիմոնեանը դրամարկղի մօտով անցնելիս, նկատելով կիսաբաց դուռը, ներս է նայում ու, տեսնելով մէջքի վրայ փռուած գանձապահին, ճչում է, օգնութիւն կանչում: Հաւաքւում են մօտակայ սենեակների աշխատակիցները, փորձում ուշքի բերել գանձապահին: Դիրեկտորի տեղակալը գգուշացնում է, որ ոչ մի բանի ձեռք չտան եւ բոլորին դուրս է հանում սենեակից: Զանգահարում են շտապ օգնութիւն եւ միլիցիա:

Ուշագնաց գանձապահին տեղափոխում են հիւանդանոց: Նախորդ օրը բանկից ստացուած քսանչորս հազար ռուբլին չի յայտնաբերւում դրամարկղում:

Գանձապահը ուշքի է եկել, բայց բժիշկները առայժմ արգելում են նրան խօսել: Հիւանդանոցում հերթապահում է լեյտենանտ Սահակեանը...

(Տար. 1)

«Պատուոյ Առեան»ի մը թելադրութեան:

Չայքովսքի անձնասպան եղած կրնայ ըլլալ, վախնալով որ պիտի հրապարակուի այն ճշմարտութիւնը, թէ ինք միասեռական մըն էր եւ որ ի վերջոյ շնորհազուրկ պիտի ըլլային ինքն ալ, իր ընտանիքն ալ: Կրովի «Երաժշտութեան ու Երաժշտագէտներու Բառարան»ի 1954-ի տպագրութեան մէջ, ո՛չ մէկ յիշատակութիւն կայ միասեռականութեան կամ անձնասպանութեան մը հաւանականութեան մասին, թէեւ հոն տեղ գտած է հետեւեալ ակնարկութիւնը. «Երգահանին մահուան մասին բազմաթիւ գզայացունց զրոյցներ կը շրջէին, որոնց հաւատք ընծայուած էր, բայց...»:

Հիմա քանի մը տարիներէ ի վեր ընդունուած է այլեւս, որ Չայքովսքի միասեռական էր: Եւ տակաւ լոյս կը սփռէ նաեւ անձնասպանութեան հարցին վրայ, որովհետեւ անձնասպանութիւնն ալ այլեւս ընդունուած իրողութիւն մըն է: Արդարեւ, նոյն բառարանին նորագոյն տպագրութեան մէջ, բաւական ընդարձակուած յօդուածով մը, անգլիացի երաժշտագէտ Տէյվիտ Պրաուն կը գրէ հետեւեալը. «Թէ Չայքովսքի անձնասպան եղած է, այդ մասին ոչ մէկ կասկած, բայց ի՛նչ բանն էր որ զինք մղած էր այդ անձնասպանութեան, դեռ կարելի չէ եղած ստուգել»: Պրաուն կ՚աւելցնէ թէ Չայքովսքի վստահաբար մեռած է արսենիքի թունաւորումով: Այդ պնդումը՝ թէ առանց եռացնելու ջուր խմած ու քոլերայէ վարակուած է, ուղղակի չինծու է»:

×

ԲՈՂՈՔԻ ՆԱՄԱԿԸ

Պրաունի յօդուածը կը յիշատակէ Խորհ. Միութենէն արտագաղթած երաժշտագէտ Ալեքսանտրա Օրլովայի աշխատասիրութիւնները, որոնց համաձայն կը պնդուի թէ Չայքովսքի թոյնը կլլած էր, երբ իր նախկին ընկերներէն կազմուած «Պատուոյ Առեան» մը լսած էր որ Չայքովսքի յարաբերութիւններ ունէր ազնուականի մը զարմիկին հետ եւ այդ ազնուականը բողոքագիր մը ուղարկած էր Ցարին:

Օրլովայի տեսակէտը, որ նախապէս հրատարակուած էր Անգլիոյ մէջ, հոն ջերմ պաշտպան մը գտաւ յանձին Ճօէլ Սփիկէլմանի, յօրինումի դասախօս Սարա Լաւրէնս Քոլէճի մէջ, եւ ուսանող՝ ռուս եւ խորհրդային երաժշտութեան: Ճօէլ Սփիկէլման «Հայ Ֆիտէլիթի» (Օթ Ֆիտէլիթէ) պարբերաթերթի անցեալ Փետրուարի համարին մէջ վերհրատարակեց Օրլովայի պնդումները: Նոյն պարբերաթերթին 1981 Օգոստոսի թիւին մէջ ռուսական ու խորհրդային նիւթերու մասնագէտ երեք ակադեմականներ (Նինա Պէրպէրովա, Սիմոն Քարլինսքի ու Մալքոլմ Պրաուն) Օրլովայի տեսակէտին դէմ ելան նամակով մը: Իսկ Ցուլխի վերջերը Պրաուն, որ վերոյիշեալ երեք ակադեմականներէն միակ երաժշտագիտական մասնագէտն էր, հըրապարակային առուլիս մը ունեցած էր Սփիկէլմանի հետ, Հայթըն Սէնֆոնիի Չայքովսքիի փառատօնին առթիւ:

Օրլովայի պնդումներուն դէմ հիմնական առարկութիւնը կուգայ հետեւեալ կէտէն. Օրլովայի թէզին գլխաւոր վըկան, որու հետ ան տեսակցութիւն մը ունեցած է 1966-ին, մարդ մըն է որ այս պատմութիւնը 1913-ին լսած էր կնոջմէ մը, որուն տան մէջ չորս ժամուան խորհրդակցութիւն մը ըրած էր «Պատուոյ Առեանը» 1893-ին:

Բայց Օրլովայի թէզը միայն այս կնոջ այնքան վիճելի յուշերուն վրայ չէ որ յենած է: Օրլովա իր տեսութիւնը հաստատող զանազան իրողութիւններ քով քովի բերած է եւ ատոնց մէջ կարեւոր տեղ ունի Չայքովսքիի մահուան անկողնին շուրջ հաւաքուած զանազան անձերու ու բժիշկներու հակասական ու անհամապատասխան արտայայտութիւնները, արտայայտութիւններ՝ որոնք հրատարակուած էին Չայքովսքիի եղբօր Մոտէսթի կողմէ, նմանապէս միասեռական մը: Օրլովա կը հաւատայ, օրինակի համար, որ Չայքովսքիի մահէն անմիջապէս ետք գլխաւոր բժիշկին կողմէ Մոտէսթի ղըրկուած է նամակ մը, որու մէջ կ՚ուսուցուի թէ ինչպէս պէտք է նկարագրել քոլերայի պատճառած մահը:

Օրլովա գտած է տակաւին փաստեր, որոնք կը թելադրեն թէ Չայքովսքիի նախկին ընկերներէն իրաւագէտ Օկիւսթ Կէրք, «Պատուոյ Առեան»ի ժողովէն ետք այցելած էր Չայքովսքիի ու անոր ձեռքին մէջ դրած էր արսենիքը:

Օրլովա, որ ներկայիս Նիւ Ճըրզի կը բնակի, կը զարմանայ իր տեսակէտին դէմ եղած յարձակումներուն վրայ: Իր կարծիքով Չայքովսքի անձնասպանութեան թղթածրարը չէ փակուած տակաւին եւ նոր նիւթեր կրնան երեւան ելլել մօտիկ ապագայի մէջ: (Հաւանական է որ բազմաթիւ փաստաթուղթեր խնամքով պահուած են խորհրդային իշխանութիւններու կողմէ):

Հակառակ Օրլովայի դէմ կատարուած յարձակումներու, անոր տեսակէտն է որ աւելի հաւանական կը թուի, որովհետեւ Պէրպէրովա, Քարլինսքի ու Պրաուն կը խօսին առանց փաստի: Օրինակի համար անոնք կը պնդեն թէ 1893-ական թուականներու Ռուսիոյ մէջ Չայքովսքի պէտք չունէր անձնասպանութիւն գործելու, վախնալով միասեռական հռչակուելէ, քանի որ այդ թուականներուն այդ ախտը այլեւս մեծ առատ մը չէր նկատուեր եւ լայնօրէն ընդունուած է ր հանրային կեանքի վերին խաւերուն կողմէ:

Չայքովսքիի ժամանակակիցներէն շատերու համար այս պնդումը կրնայ ի զօրու ըլլալ: Բայց յստակ է որ նոյնիսկ եթէ բովանդակ Ռուսիա ընդունած ըլլար միասեռականութիւնը, Չայքովսքի երբեք պիտի չյօժարէր խոստովանելու իր այդ տկարութիւնը: Իր բազմաթիւ նամակները ցոյց կուտան թէ մեծ երաժիշտը աղաւոր տկարութիւն մը ու ամօթալի հիւանդութիւն մը կը նկատէր միասեռականութիւնը:

37 տարեկանին Չայքովսքի փորձեց ամուսնանալ (ինը օր ետք լքեց իր կինը եւ, ըստ Տէյվիտ Պրաունի, քանի մը ամիս յետոյ ալ անձնասպան ըլլալ փորձեց): Իր ամուսնութենէն ետք իր եղբօր Մոտէսթի նամակ մը գրեց ու խնդրեց որ ան ալ ժամ առաջ ամուսնանայ, փրկելու համար ընտանիքին պատիւը:

Այժմ վիճաբանութիւնը կը շարունակուի: Բնականաբար նոր ու անվիճելի փաստերու կարիքը կը զգացուի այս հարցին մէջ: Օրլովայի տեսակէտները 1982 Հոկտեմբերին Օգսֆորտ Համալսարանի կողմէ պիտի հրատարակուին Չայքովսքիի կենսագրութեան նուիրուած նոր հատորի մը մէջ: Այս հատորին հաւանաբար պիտի յաջորդեն բազմաթիւ գրութիւններ, որոնք հեքիաթը պիտի նախընտրեն իրողութիւններէն: Բայց ճշմարտութիւնը, ուշ կամ կանուխ, երեւան պիտի ելլէ անպայման:

Ք.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Հ. Բ. Ը. Մ.ի «Մարի Մանուկեան» կրթական հաստատութեան մէջ, Դեկտեմբեր 5-ին, տեղի ունեցած է վարժարանին ամավերջի հանդէսը: Աշակերտական երգչախումբը մեկնաբանած է հայերէն երգեր, ներկայացուցած է սպաներէն թատերախաղ մը եւ Հ. Բ. Ը. Մ.ի ողջոյնի խօսքը փոխանցած է Խուան Մաթէոսեան: Վկայականներու բաշխումէն ետք շրջանաւարտներ Ատրիանա Տէր-Մկրտիչեան եւ Ռոսալպա Սարաֆեան հրաժեշտի ուղերձներ կարդացած են: Խօսք առած են վարժարանին երկու տնօրէնները՝ Գէորգ Մարաշլեան եւ Ատոլֆօ Քուլթուճեան: Հուսկ բանքը արտասանած է Հայրապետական Պատուիրակ Դաւիթ Եպիսկ. Սահակեան:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Դեկտ. 1-ին, տեղի ունեցած է ճաշ մը, ի պատիւ Ցարութիւն Ծ. վրդ. Մուշեանի, քահանայութեան քառասնամեակին առթիւ: Եկեղեցւոյ Վարչութեան կողմէ խօսք առնելով Ճորճ Փուչիճեան շնորհաւորած է յոբելեարը, շեշտելով անոր ծառայութիւնը: Գրիգորիս վրդ. Բունիաթեան ծանրացած է հոգեւորականի մը զոհաբերումին վրայ: Ցարութիւն Ծ. վրդ. շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք իրեն հանդէպ եղած արտայայտութիւններուն համար, ըսած է, թէ իրաւ հոգեւորականներ եղած են անոնք՝ որոնք անցեալի մէջ ապրած են, պրկուած՝ արդի պայմաններուն ստեղծած դիւրութիւններէն: Դաւիթ Եպիսկ. գըուատած է յոբելեարին գործունէութիւնն ու նուիրումի ոգին:

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ

ՄՆՆԴԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՒ ԼԵԱՐԴԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Շատ են լեարդի հիւանդութիւնները, բայց քիչերը յաճախակի են, որոնք առընչութիւն ունին լեարդի բորբոքումին (էփաթիթ) կամ մաղձատար անցքերու խանգարումներուն հետ: Նկատի ունենալով, որ մաղձատար անցքերու հիւանդութիւնները երբեւ կարիք ունին քոլեսթերոլի չափազանցութիւնը, որ դուրս դուրս կ՚ելլէ մաղձին (լեղի) միջոցով, հարկ է մասնաւոր ուշադրութիւն ընծայել սննդառութեան: Առ այդ, պայքարը գիրութեան, նստակեցութեան դէմ, բանաւոր եւ առողջապահական սննդառութիւնը, միջոցներ են կանխարգիլելու նաեւ մաղձային ընդերաքարերը: Բացի ընդերաքարերէն, գոյութիւն ունին մաղձային անցքերու տառապանքներ, որոնք ցաւոտ տագնապներ կը պատճառեն, իբրեւ հետեւանք մաղձային անցքերու կըծկումին կամ ամբողջ մաղձային գործիքի խանգարումներուն: Անոնք մրցակիցներն են կեդրոնական ջղային դրութեան առողջական վիճակին, հետեւաբար, բարկութիւնները, ժխտական յուզումները, աղբիւրներն են ցաւալի տագնապներու սկիզբին մաղձային անցքերու մակարդակին:

Բացարձակապէս լեարդէն «կ՚անցնի» ամէն ինչ որ կը ճաշակենք, բայց անոր նիւթափոխութեան, վերամշակման եւ ապաթունաւորման կարողութիւնը սահմանափակ է: Երբ մարդ ալքոլ կը գործածէ, պէտք է նկատի ունենայ որ լեարդը միայն մաս մը կրնայ վերամշակել, իսկ երբ կը դիմէ դեղերու, մանաւանդ մեծ քանակութեամբ, անոնցմէ ալ մաս մը կ՚անցնի լեարդէն եւ լեարդը շատ փոքր մաս մը միայն կ՚ապաթունաւորէ: Առ այդ, խիստ կարեւոր է գիտնալ, թէ դեղերու չափազանցութիւնը կրնայ վընասել լեարդային բջիջին եւ, իբրեւ հետեւանք, նպաստել քրոնիկ լերդաբորբի երեւման կամ մաղձային անցքերու հիւանդացման:

Բժշկական բոյսերէ թէյեր, մէկ կամ մէկէ աւելի բոյսերու խառնուրդով, առաւօտուն մէջ ծանօթ «լեարդային թէյ» անունով յանձնարարելի են, մանաւանդ, մաղձային անցքերու հիւանդութեանց դարմանումին համար, լաւ արդիւնքներով: Կեղային խիթ մը, որ կը վնասէ լեարդին, կարելի չէ դարմանել թէյերով, բայց անանուխի, կանկառի (անկինառ) եւ այլ թէյեր ծանօթ են եւ իրենց գնահատելի օգտակարութիւնը ունին մաղձային անցքերու դարմանումին: Կանկառի թէյը կը նպաստէ մաղձի աւելի արագ, աւելի դիւրին եւ աւելի առատ արտահանումին եւ միանգամայն կը պայքարի ու կը կանխէ քոլեսթերոլի արիւնին մէջ կուտակումը: Պարագայէ պարագայ, դարմանումի մէջ բժիշկը կը դիմէ բոյսերու բուժումի առաքինութիւններուն, այն բնական ազդակներուն՝ որոնք անարդարօրէն անտեսուած, զանց առնուած են:

«Նոր Կեանք» Ա. Վ.

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԴԱՍԱԼՔՈՒՄԸ

Եւ սակայն երկուքն ալ չէին կրնար հասկնալ «քրտու աղջկան» էգ ուժը: Երկուքին համար ալ սէրը կնոջ հանդէպ աւելորդ զգայարանք մըն էր: Կար միայն մէկ սէր, մէկ տաճար, եւ այդ՝ հայ ժողովուրդն էր, Հայոց աշխարհը: Անոնք այդ տաճարին համար կ՚ապրէին՝ շղթուած իրենց հոգիին ու զգայարանքներուն հետ: Սաքօն կը շնչէր, կ՚ապրէր զոհաբերութեան հաճոյքին համար, իսկ Ջէրջի Կիրոսին այնպէս կը թուէր, որ եթէ այդ հաւատքը չըլլար, ինք գոյութեան չպիտի կանչուէր:

Մարտիկի սէրը Ջէյնապի հանդէպ տեսակ մը մոլուցքէ բռնուած հիւանդութիւն էր Սաքոյի ու Կիրոսի աչքին: Նըման այն հիւանդներուն, որոնք սուրբերու տաճարը կ՚երթան բժշկուելու:

– Էդպէս է, Կիրոս, էդպէս...

Ջրվէժի հովտի կռուէն յետոյ, Մարտիկ կը մտածէր քրտական դիրքերուն վրայ յարձակիլ: Այն դիրքերուն վրայ, որ Հաճի Մուսան դրաւած էր Փետայիներէն:

Մարտիկ կ՚ուզէր վար իջնել կռուով, արիւնով, մանաւանդ Հաճի Մուսայի պարտութենէն յետոյ այնպէս կը զգար որ Թրքաց բանակներուն ուժը կոտրուած էր եւ ինք տէրն էր տարածութեան այնպէս, ինչպէս վայրի ապառաժներուն վըրայ թառած արծիւ մը տէրն է ընդարձակ միջոցին եւ լայն հորիզոնին: Մարտիկ կ՚ուզէր յարաբերութեան մէջ մտնել դուրսի աշխարհին, Ջէյնապին հետ:

Կիրոս ինքն ալ կ՚ուզէր, որ գիւղին միջոց մը ստեղծուի՝ դուրսի աշխարհին հետ խօսելու համար: Մէկ շաբաթ առաջ իր ղրկած երկու մարդերէն լուր առած չէր, միշտ կը կասկածէր, որ բռնուեցան անոնք: Կիրոս նոյնիսկ կը վախնար, որ եթէ կռիւը մէկ ամիս եւս տեւէ՝ լերան ռազմամթերքը պիտի հատնի: Ինչո՞ւ չէ, նոյնիսկ պաշարը հատնելու վտանգը կար: Կիրոս ինքն ալ կ՚ուզէր որ Քիւրտերը աւելի վար քշուին մանաւանդ անոնց բռնած դիրքերը դիւրութիւն պիտի տային Սարը պինպաշու բանակին, որ հետզհետէ Զիաթօնուկին աւելի մօտենար: Դեռ երկու օր առաջ Կիրոս երկու հոգի եւս ճամբու դրած էր՝ Տոքթ. Նայիրեանի հետ յարաբերութեան մտնելու համար:

– Չէ, տղաս, լեռներուն մէջ յարձակումը միշտ ալ վտանգաւոր է, – յաճախ կը կրկնէր Կիրոս՝ կռահելով Մարտիկի վար իջնելու նպատակը:

Մարտիկ կ՚ուզէր վար, աւելի վար իջնել, աշխարհին ձայն ձգելու, կամուրջ մը Ջէյնապին համար:

Այդ օր իրիկնադէմին առաջին անգամ Կիրոսն իմացաւ, որ Սարը պինպաշին սպաննուած է իր վրանին տակ: Կիրոս շատ չհաւատաց, երբ ըսին որ զարնողը Սատօն է, թէեւ շատ լաւ գիտէր որ Սատօն եւ Սարը պինպաշին ատենօք իրարու դէմ կռիւ մղած էին: Կիրոս նոյնիսկ թուականներով կրնար յիշել անոնց կռիւները:

Լուրն անցած էր դիրքէ դիրք: Տեսնես՝ ուրիշ կարծիք մը արդէն որպէս իրողութիւն գոյն առած էր: Անտարակոյս, այդ ձեւի զրոյցները Ջորեպան Թաթօսին էին: Սարը պինպաշու սպանութեան լուրին հետ կար նաեւ այն, թէ անոր վրանին քով գտնուած է դնչու աղջկան մը մերկ դիակը: Թաթօս այս որ լսեց՝ իր յատուկ մտածումով լուծեց Սարը պինպաշու սպանութեան գաղտնիքը:

Թաթօս, որ կիներու անունները բնաւ չէր մոռնար, վստահ իր գիտէին՝ ըսաւ.

– Էն է, էն, Պապա Եուսուֆի Զուլֆան: Էն է, Սարը պինպաշուն սպաննողը...

Թաթօս այն հին օրերուն իմացեր էր Զուլֆայի ու Մարտիկի հանդիպումը: Իմացեր էր, որ Զուլֆան ուժեղ աղջիկ եղած է, Գարափունարի մէջ պարած է Սարը պինպաշուն համար:

(Շար. 467)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Արուսեակ Կոթողեան, Տէր եւ Տիկին Վահանիկ Կոթողեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կոթողեան եւ զաւակները, նաեւ բոլոր ազգականները, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան իրենց ամուսնոյն, հօր, կեսրայրին, մեծ հօր, եւ ազգականին՝

ՀՐԱՉ ԿՈԹՈՂԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 27-ին, Փարիզի Հայոց Եկեղեցին 15 ռիւ Ժան - Կուժոն:

Առ ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Գայեանէ Թիրեաքեան, Տոքթ. Սեդա Թիրեաքեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թիրեաքեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Դեկտ. 27, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին մէջ, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՍՏԵՓԱՆ ԹԻՐԵԱՔԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԾՆՆԴԵԱՆ ԳԻՇԵՐ

Համախարբերդցիական Միութեան Վալանսի մասնաճիւղը, սիրով կը հրաւիրէ բոլոր հայրենակիցները, իր կազմակերպած պարահանդէսին, Ծննդեան գիշերը, Հինգշաբթի, Դեկտ. 24, ժամը 21.30-էն մինչեւ առաւօտ, Վալանսի Փալէ տը լա Ֆուարի ճաշարանի սրահին մէջ:

Մասնակցութեամբ ԺԱՔ ԳՕԺԱՔԵԱՆԻ ժողովրդական նուագախումբին եւ ՎԱՐԴԳԷՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ, Վալանսի ծանօթ երգիչին:

Հայրենակցական մթնոլորտ, ճոխ պիւֆէ անակնկալներ: Ապահովել սեղանները, վարչութեան անդամներուն մօտ:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue de Perche — 75003 Paris

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտ. 24.—

Ճրագալոյց Ծննդեան

ժամը 17-ին Ժամերգութիւն,

ժամը 18-ին Պատարագ

ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտ. 25.—

Հայրապետական Պատարագ, ժամը 11-ին կը պատարագէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊՍ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

Առաջնորդ Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց

Réveillon Dansant

DE LA ST. SYLVESTRE

(31 *Décembre*)

Organisé par l'Association Arménienne Catholique de LYON

au Restaurant FARGE Saint Bernard — près d'Anse

Pour s'inscrire, s'adresser à M. SANDJIAN Nazareth au (7) 828. 08. 34

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՏՕՆԱԾԱՌԸ

Յունուար 10-ին

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris

Commission Paritaire: N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Ա. Յարութիւնեան, ի յիշատակ իր ամուսնոյն՝ Երուանդ Յարութիւնեանի եւ քրոջ՝ Սիրանոյշ - Գէորգ Զաքրեանի հետեւեալ նուէրները կ'ընէ.—

100-ական Ֆ. Սամուէլ - Մուրատեան Վարժ.ին, Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին, Որբերու Օգն. Մարմնին, Ուսանողներու Օգն. Միութեան (ստանալ՝ Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

A PARTIR DU NOUVEL AN

Ecoutez tous les Dimanches, à 20 н. 30

l'Emisson arménienne pour l'Europe.

MONTE - CARLO

Ondes moyennes 205

B. P. 141 — Monte - Carlo

Principauté de Monaco

ՆՈՐ ՏԱՐԻԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌԱՏԻՕԺԱՄ

Ամէն Կիրակի, ժամը 20.30-ին

ՄՕՆԹԷ - ԳԱՐԼՕ

Միջին - Ալիք 205 մեթր

ԾՆՈՒՆԴ

ԼԻՈՆ

87, Rue Tronchet — LYON

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ Դեկտեմբեր 24, ժամը 23-ին Ծննդեան Ճրագալոյց:

Ջայնաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ՝

ԳԷՈՐԳ ՎՐԴ. ՉԱՊԱՐԵԱՆ

×

ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտեմբեր 25, ժամը 10-ին Ծնունդ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ:

Ջայնաւոր պատարագ կը մատուցանէ ու կը քարոզէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ՎՐԴ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

×

ՎԻԷՆ

Chapelle St. THEODORE

Place St. Paul — VIENNE

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր24, Ծննդեան Ճրագալոյց:

Ջայնաւոր պատարագ պիտի մատուցուի Վիէն, ժամը 20-ին:

Երգիչ՝ ՊԵՏԻԿ Ձեզի կը սպասէ

ԻՐ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

ուր պիտի գտնէք լաւագոյն ճաշերը, լաւագոյն գինիներով եւ հայկ. ջերմ մթնոլորտի մը մէջ

Չորեքշաբթի՝ ՄԱՆԹԸ-ի օր:

BAR - RESTAURANT

SÉVAN / ՍԵՒԱՆ

SPÉCIALITÉS ARMENIENNES

Direction : M & Mme Bédikian

ՊԵՏԻԿ

Կ'երգէ Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը, նուագի ընկերակցութեամբ:

Պատրաստուեցէ՛ք ԱՄԱՆՈՐԻ եւ ՀԱՅԿ. ԾՆՈՒՆԴԻ Ցայգօնքներուն:

1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE

tél. 376 32 19 *Fermé le lundi*

OPTIMA Tours

Voyage en ARMÉNIE du 21 Avril au 5 Mai

Cérémonie du 24 AVRIL 1982

UNION DES ANCIENS ELEVES SAMUEL - MOORAT

Pour la première fois depuis sa création, l'Union des Anciens Elèves du Collège Samuel - Moorat, organise un voyage en Arménie.

Pour de multiples raisons, ce voyage sera exceptionnel. Le succès de cette entreprise permettra de faire un vol direct PARIS — EREVAN et simplifiera toutes les attentes ou formalités que nécessitera le passage par Moscou lors du retour.

Ce voyage est placé sous le signe de la rencontre, aussi tous les anciens du Collège, leur famille et leurs amis seront les bienvenus.

Compte tenu du nombre limité de places dont nous disposons,les inscriptions seront terminées courant Décembre et nous vous recommandons de vous inscrire au plus tôt

Départ pour le 24 AVRIL des Anciens Combattants

avec Banquet - Gala spécial offert le 25 Avril.

DU 21 AVRIL AU 5 MAI 1982

Renseignements et Inscriptions:

SONIA COUMRYANTZ

OPTIMA Tours

67-69 Rue Quincampoix (angle Rue Rambuteau) 75004 Paris — Tél.: 274 27 20

Métro : Rambuteau ou Etienne Marcel Telex : 211 324 F.

— Pour les ANCIENS COMBATTANTS: Monsieur KEHAYAN

124, Avenue Henri Barbusse — 92140 CLAMART; Tél. 642. 73. 10

Lic. A 946 (Agence Agréé INTOURIST)

Restaurant YORGANTZ

3 SOIRÉES EXCEPTIONELLES

LES 2 NOELS ET ST. SYLVESTRE

YORGANTZ « DINER - SHOW »

Avec: Robert HALLAKOU au piano

KALOUST à la guitare

MUSIQUE D'AMBIANCE JUSQU'A L'AUBE

MENU SPÉCIAL NOEL ET ST. SYLVESTRE

450 F. (T.T.C.)

CHAMPAGNE et VINS à VOLONTE

RESERVATIONS: 326. 20. 68

33, Rue de Bièvre — 52, Bd. St. Germain 75005 PARIS

LA CAPPADOCE

REVEILLONS

DANS UNE AMBIANCE GAIE DE NOEL

Le 24 DÉCEMBRE

BERNARD DEDEDJIAN

ANIMERA

LA DERNIÈRE NUIT DE L'ANNÉE

Le 31 DÉCEMBRE

RESERVEZ VOS TABLES!

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

tél. 375.05.30

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
24
JEUDI
24 DÉCEMBRE
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F. 50

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.068
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
57e ANNÉE — No 15.068

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԵՀԱՍՏԱՆ

ԱՄԷՆ ԻՆՉ ՉԷ «ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԱԾ»

ԴԻՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՏԵՂԻ ՉԻ ՏԱՐ

Զանազան եւ երբեմն հակասական լուրեր կը հասնին Լեհաստանի մասին : Թղթակիցներ այնքան հետամուտ են որեւէ տեղեկութիւն ձեռք ձգելու, որ կ'ըրնան նոյնիսկ խորհրդային «ծուղակ»ներ իյնալ, ինչպէս կը պատմէ Լիպերասիոնի Վիէննայի Թղթակիցը, նկարագրելով «ընկերվարական սլիփիկներու Մաթա - Հարի»ն : Ասկէ կը պարզուի, որ Շոփէն - ձեպընթացը երբեմն Վիէննա կը բերէ, առանձին գեղեցիկ լեհ տիկիններ, որոնք «չահեկան» եւ «գաղտնի» լուրեր կը փոխանցեն լուրի սովէ տարապող օտար Թղթակիցներուն :

Ինչ կը վերաբերի զօր. Ժարուզելսկիի, ընդհ. համոզումն այն է թէ ա՛երը չէ կացութեան, քանի որ «պատերազմական վիճակի» հաչակումէն տ ա ս ը օր ետք, դիմադրութիւնը, թէեւ կրաւորական, կը շարունակուի : Զորեքշաբթի օր, կարգ մը աղբիւրներու համաձայն, կը կարծուէր նոյնիսկ թէ Ժարուզելսկի «շնորհազրկուած» է Մոսկուա, որովհետեւ Բրեժնեւ քիչ մը երկար կը գտնէ Լեհաստանի «բնականոնացում»ը : Փարիզեան մամուլը իր խորագրերով մասնաւոր բարելաւում մը չի տեսներ, միայն Իւմանիթէն է որ «մեղմացման նշաններ» տեսեր է բայց եւ այնպէս կացութիւնը «դժուար» կը նկատէ Սիլեզիոյ մէջ :

✕ Ծնունդի առթիւ, լուսարգելը վերցուեցաւ 24 ժամուան համար, որպէսզի ժողովուրդը կարենայ կէս գիշերուան պատարագին երթալ :

✕ Զինեն տակ, բարձրախօսներէն հասնող Շոփէնի Փոլոնէզի մը հնչիւննեբով է որ թաղուած է Սոլիտառնոսթէի պաշտօնաթերթին խմբագրապետը, որ անձնապան եղած էր, անցեալ Շաբաթ գիշեր, զանգուածային ձերբակալութեանց օրը : Ոչ մէկ դամբանական, կին մը միայն կը համարձակի ըսել. - «Միայն Զելէնսկիի թաղումը չէ, այլեւ մեծ յոյսերուն» :

✕ Խորհ. Միութիւնը յայտնեց Ֆրանսայի որ իր գործով զբաղի, այսինքն չմիջամտէ «Լեհաստանի ներքին հարցերուն» ինչպէս կ'ըսէ : Ասիկա անուղղակի պատասխանն է Ֆրանսայի անցեալ շաբթուան մէկ նախաձեռնութեան : Արդարեւ, արեւելեան երկիրներու ֆրանսացի բոլոր դեսպանները հրահանգներ ստացած էին, որոնց մէջ կ'ըսուէր ; ի միջի այլոց, որ ֆրանսական կառավարութիւնը կը ցաւի ժողովրդավար վերածնունդի բիրտ դադրեցման առթիւ ու կ'ուզէ որ բոլոր արգելափակուածները ազատ արձակուին :

✕ Վարշաւայի ձայնասփիւռը յայտնեց թէ աբիւնը սկսած է պակսիլ երկրին մէջ :

✕ Փարիզի մէջ համայնավար 25 լրագրող գեկոյց մը հրապարակեցին յայտնելու համար թէ ցնցուած են Լեհաստանի վերջին դէպքերէն եւ ուրեմն համաձայն չեն կուսակցութեան ղեկավարութեան բռնած դիրքին հետ : 25 ստորագրութեանց մէջ՝ Ժան Թոռնիկեան :

ԻՐԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԱՐԳԻԼՄԱՆ ԵՒ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐՈՒ ԱԶԳԱՅՆԱՑՄԱՆ ՓՈՐՁԵՐԷՆ ԵՏՔ ԿՐՕՆԱՓՈԽՈՒԹԻ՞ՒՆ

Իրանի հայկական վարժարաններու մէջ հայերէնի արգիլման եւ մարզական ակումբներու ազգայնացման փորձերէն ետք, որոնք տակաւին լուծում մը չեն գտած, Հայոց կրօնքին դէմ առնուած քայլ մը նոր մտահոգութիւն ստեղծած է գաղութին մէջ :

Ի՞նչ է պատահածը : Դեկտ. 8-ին, Սպահանի մօտ գտնուող Շահինշահր քաղաքի հայկական վարժարանի պարսիկ ուսուցիչներէն մէկը հայ աշակերտներուն ըսած է, թէ ձեր կրօնքը թերի է, Աւետարանը աղաւաղուած է եւ հայ աշակերտը կրօնքի ընտրութեան մէջ աւելի ուշադիր պէտք է ըլլայ եւ ընտրէ կատարեալ կրօնքը : Դպրոցին մէջ աշակերտութենէն պահանջուած է նաեւ փոքու բունել սորվիլ, այսինքն՝ նամազէն առաջ կատարուող լուացուելու արարողութիւնը :

✕

«Ալիք» Դեկտ. 10-ի թիւով արձագանգելով յիշեալ լուրին կ'աւելցնէ, թէ վերջին շաբաթները նման անարգական արտայայտութիւններ շատ եղած են աշակերտներուն եւ վիրաւորած անոնց արժանապատուութիւնը : Ծնողքներ՝ իրազեկ կատարուածին՝ յաջորդ օրը գացած են դպրոց բողոքելու համար պարսիկ տնօրէնի ապօրինի ընթացքի դէմ : Շըրջանի կրթական վարիչը, տեղեկանալով դէպքի մասին, ներկայացուցիչ մը ղըրկած է դպրոց եւ հաւաքուած աւելի քան երկու հարիւր ծնողքներու բողոքն ու պահանջքները արդար գտնելով առաջարկած է անոնց, որպէսզի գրաւոր յայտնեն իրենց պահանջքը կրթական հիմնարկին : Հետեւաբար, ծնողքները Իրանահնդկաստանի Թեմի Թեմական Խորհուրդի եւ Սպահանի Կրթական Հիմնարկի միջեւ ստորագրուած համաձայնագրի գործադրութիւնը եւ իրենց կրօնքի յարգումը պահանջող բանաձեւ մը պատրաստելով հեռացած են դպրոցէն : Նոյն օրը Ծնողական Խորհուրդը եւ Շահինշահրի Հայոց Ազգային Վարչութիւնը խառն նիստ մը գումարած են եւ իրենց դժգոհութիւններն ու պահանջքները արտայայտող նամակ մը խմբագրած՝ Կրթական Հիմնարկին ղրկելու համար :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ զօրավարը, որ առեւանգուած էր անցեալ շաբթու Վեռոնա (Իտալիա) կրնայ սպաննուած ըլլալ եթէ իտալական մամուլի Ա. Ն. Ս. Ա. գործակալութեան Պէյրութի գրասենեակին եղած հեռաձայնը ճիշդ ըլլայ : Արդարեւ, արաբերէն խօսող մը ըսած է «կարմիր Զօրամասերը եւ Պատէր - Մայնհոֆ պատասխանատուութիւնը կը ստանձնեն զօր. Ճէյմս Տոզիէրի մահուան դատապարտումին եւ մահավճիռին գործադրութեան : Ժողովուրդին դատարանին կողմէ յանցաւոր հռչակուած էր : Այս աշխարհակալ խոզին դիակը կը գտնուի իտալական գիւղ մը» : Հռոմի մէջ ալ, նախագահ Փերթինի ամբաստանած է կարմիր Զօրամասերը, որոնք իրենց հրահանգները «միջազգային ահաբեկչական կեդրոն»էն կը ստանան :

ԻՐԱՆԻ մէջ տասնեւչորս միապետական գնդակահարուած են, որոնց մէջ երկու կին կայ ինչպէս նաեւ Պախթիարի մէկ մօտ բարեկամը՝ Մարզպան :

Մ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

Պաշտպան երկրորդ փաստաբանը՝ մէթր Ժերալտ Պընուա, իր կարգին կը շեշտէ.— «Ի՞նչ կը մնայ ժողովուրդի մը երբ, առանց արդիւնքի, սպառած է օրինաւոր բոլոր միջոցները իր ձայնը լսելի դարձնելու եւ իր արժանաւորութիւնը ճանչցնել տալու համար. — բիրտ ուժը : 23 տարու այս տղան մեծցած է լիբանանեան քաղաքացիական պատերազմին փոթորիկին եւ 1915-ի մէկ ու կէս միլիոն մեռած Հայերու յիշատակին մէջ : Իր ընտանիքէն եօթը հոգի արդէն սպաննուած են այդ ողբերգութեան ընթացքին : Ուրեմն մեր մոլորակէն ուրիշ մոլորակի մը վրայ կ'ապրի, կը գործէ բարոյական ուրիշ չափանիշներու, ուրիշ օրէնքներու համաձայն : Ասկէ կը խորհիմ որ իր պատասխանատուութիւնը սահմանափակուած է, նոյնիսկ եթէ փորձագէտ - յիմարաբոյժը կը հաստատէ որ Ժամկոչեան իր մտային առողջութեան մէջ, ոչ մէկ խանգարում կը տառապի» : Յաւելեալ, մէթր Պընուա կ'ուզէ որ Ժամկոչեան մեղցնելու (մէօրթր) յանցանքով դատուի եւ ոչ՝ սպանութեան (ասասինա, այս վերջինը՝ կանխամտածում կ'ենթադրէ) : Կ'առաջարկէ նաեւ երկու մեղմացուցիչ դէպք յանցանաց. դատակազմը համաձայն չէ բայց պաշտպանը ընդունիլ կուտայ սահմանափակ պատասխանատուութիւնը :

Դատավարութեան վերջաւորութեան, կը գրէ Թրիպիւն տը Ժընեւ Ժամկոչեանի ժպիտը անհետացած է եւ պրկուած դիմագիծով կը սպասէ վճիռին : Իր փաստաբաններուն պաշտպանողականին ատեն «գինուորը» (չակերտը՝ թերթինն է) խոցելի պատանիի մը վերածուած է : Խորհրդակցելէ առաջ, երդուեալ մը կը հարցնէ իրեն՝ «կրկին կը սպաննէի՞ք եթէ ԱՍԱԼԱ-ն ձեզի հրահանգ տար», պատասխանը կը ժայթքէ «ո՛չ, երբե՛ք» :

Վճիռին ընթերցումէն ետք, ներկայ երիտասարդ Հայերը թշնամական ձայներ կ'արձակեն՝ «Զուիցերացիներ, գողացէ՛ք», «Զուիցերացիները քար սիրտ են», յետոյ ոտքի կ'ելլեն, բռունցք ցոյց տալով եւ «Հայաստան, Հայաստան» պոռալով : Բազմաթիւ երիտասարդ աղջիկներ կուլան :

✕

Թերթը առանձին շրջանակով լոյս ընծայած է վճիռին բացատրողականը զոր կուտայ ատեանին նախագահը : Կ'ըսէ նոյնութեամբ.

«Մարտիրոս Ժամկոչեան, զուիցերական պատժական Գիրքին նախատեսած ամէնէն ծանրակշիռ ոճիրը գործած է : Երկարօրէն կանխամտածած է իր արարքը եւ զայն գործած վատօրէն, անգթօրէն (բուն բառը՝ ֆրուատըման) զարկած է իր զոհը, կռնակէն, երեք գնդակով, կուրօրէն, առանց զինքը ճանչնալու, չմտահոգուելով իսկ անոր իրական պաշտօնով, մտայնութեամբ կամ ընտանեկան կացութեամբ : Իր ոճիրը գործելու մղուած է միայն խօլ մոլեռանդութեամբ մը, մոլեռանդութիւն, որ Ժամկոչեանը կը դարձնէ վտանգաւոր անձ մը, այն պահէն, երբ կը հպարտանայ իր արարքով առանց ցուցաբերելու ոչ մէկ զղջում : Մոլեռանդութիւնը որ տուն դրած է Ժամկոչեանի մէջ կուգայ անկէ, որ ոմանք, բազմաթիւ ամիսներու ընթացքին, գիտցած են զինքը դաստիարակել, համոզել որ դատը, որու համար կանչուած էր մեռցնելու ծանօթ պայմաններու մէջ, կը կայանար արդարութեան մը իրագործումին մէջ, որու սուրը կը կրէր այլեւս : Անոնք որոնք ազդած են Ժամկոչեանի հոգիին վրայ օգտագործած են այն յենարանը որ կը կազմէ հայ ժողովուրդի անպատմելի տառապանքը, զոր Ժամկոչեան, ինչպէս ուրիշ որեւէ Հայ իր սրտին մէջ կը կրէ այսօր, տառապանք զոր ամէն մէկ ընտանիք իր զաւակներուն կը փոխանցէ այս ժողովուրդին մշակոյթին ուսուցմամբ եւ դաստիարակութեամբ :

«Պէտք է նկատել ուրեմն, որ Ժամկոչեան, իր գիտակցութեան մէջ խռովքի մը գերին է, քանի որ, գիտնալով հանդերձ թէ արարքը զոր իրագործելու կը մղէին զինք, դրժումն է ամէն բարոյականի, եւ սակայն այդ արարքը գործելու առընչութեամբ մինչեւ ծայրը գնաց՝ դրդուած իր իսկ մոլեռանդութենէն, այլեւս զսպուած չըլլալով որեւէ բարոյական սանձէ, որ պիտի յաջողէր առենին կլանել բնականօրէն հաւասարակշռուած ուեւէ մարդ : Նկատի առնուած է նաեւ այն իրողութիւնը եւս, որ Ժամկոչեան աւելի քան հինգ տարիէ կ'ապրի անիշխանական միջավայրի մը մէջ, ուր զօրաւորագոյնին օրէնքը միայն յարգուած է : Վերջապէս, պէտք է նկատի ունենալ նաեւ, ի նպաստ իրեն, որ անցեալի շատ լաւ վարք ունի, որ իր երիտասարդ տարիքը թոյլ կուտայ յուսալ, որ ապագային, կը վերահաստատէ իր մտքին մէջ արժէքներու առողջ չափանիշ մը եւ այն ատեն միայն, պիտի կարենայ արդիւնաւոր կերպով պայքարիլ իր ժողովուրդին համար՝ արժանաւորութեան եւ պատիւին մէջ» :

✕

Նոյն էջին վրայ, թերթը կ'արձագանգէ ԱՍԱԼԱյի սպառնալիքներուն ու առանձին կը հրատարակէ նաեւ դատավարութեան Թղթակիցին «տեսակէտը», խորագրըւած «զարհուրանքը չարդարացներ զարհուրանքը» : Կ'ըսէ սկիզբը. - «ԱՍԱԼԱ-ն ուզեց ստիպել Ժընեւի արդարութիւնը անյիշաչառութեան, ռումբ եւ սպառնալիք օգտագործելով : Այդ պայմաններուն մէջ, թէեւ պատիժ մը տալ Ժամկոչեանի, հաւանաբար մեզ կը տանէր աղէտի : Տեսնելով որ մեր երդուեալները կը տպաւորուին չանթաժէն, այս «գաղտնի բանակը» պիտի չքաշուէր բազմապատկելու ահաբեկչական իր արարքները մեր հողամասին վրայ :

Այս նախաբանէն ետք, սակայն, Ժան - Նոէլ Քիւէնօ կ'անդրադառնայ Հայերու իրաւունքին. — «Եթէ պէտք է անվերապահօրէն եւ առանց երկդիմութեան դատապարտել ԱՍԱԼԱյի ահաբեկչութիւնը, պէտք է նաեւ ընդունիլ Հայերու իրաւունքը ապրելու իրենց հողին վրայ, ազատօրէն եւ ինքնավարութեամբ : Ներկայիս, այդ երազը անիրական կը թուի.— Բայց, Իսրայէլացիները իրենց հայրենիքը գտան անկէ քշուելէն քանի մը դար ետք» :

«Հողին այս իրաւունքը» ճանչցուած է միջազգային հաւաքականութեան կողմէ արմատախիլ բազմաթիւ ժողովուրդներու : Ինչո՞ւ հոնկէ դուրս ձգել Հայերը : Յուսահատութեան մէջ պիտի ձգուի՞ն Լիբանանի եւ Իրանի հարիւր հազարաւոր Հայերը, որոնք ոչ մէկ ապագայ ունին այդ երկիրներուն մէջ : Միայն բիրտ ուժը պիտի մնայ իրենց, լսել տալու համար իրենց պահանջները :

Չմոռնանք, որ ահաբեկչութիւնը նաեւ տուրքն է աշխարհի մը, որ նախապատուութիւն կուտայ ուժին, որպէս միջոց արտայայտութեան» :

ՃՇԴՈՒՄ. — Դեկտ. 23-ի, այս շաբքին Բ. սիւնակ, նախավերջին պարբերութեան վերէն վարէն 9-րդ եւ 11-րդ տողերը կարդալ՝ «հայկ. բարձրաւանդակ» եւ «Անատոլուի բարձրաւանդակ» :

ԿՈՒԺԻ ՀՍԿԱՆ

«Իմ մասին խօսէ,
Այդ է զոր զիս կը հետաքրքրէ»

Կի Պէառի մէկ երգին առաջին տողերն են ասոնք, իսկ մենք երգած ենք զայն, իրմէ առաջ, տասնեակ տարիներէ ի վեր, փաթեթիքի հասնող հնչիւններով: Երբ որեւէ պաստառի վրայ շարուած անուններուն մէջ Հայու մը անունը կը նկատէինք, ըլլար ան չորրորդական կամ վարսայարդար, շոյուած կը զգայինք ազգային մեր հպարտութիւնը: Արդէն մեր մասին ըսուած խօսքերն ալ, երգերն ալ որոշ մակարդակէ մը աւելի չէին բարձրանար…

Ու յանկարծ հրաւառութիւն … Յանկարծ խրախճանք: Ամէն լեզուի վրայ է մեր անունը, ամէն գրչին տակ, ամէն մեքենայի դիմաց: Առանց նախազգուշական նախանշաններու, ամբողջ աշխարհ կը խօսի մեր մասին, կը բացուին լրագիրներուն, հեռատեսիլի կայաններուն, ձայնասփիւռներուն արխիւները, կը ըստեղծուին նոր նիւթեր, հին նկարներու հետ կը տպագրուին նորերը, կը կատարուին զրոյցներ: Լրագրողներու օգնութեան կը հասնի մինչեւ իսկ փափիէ տ'Արմենին:

Օ՛, հայկական ցեղասպանութի՞ւնը, … անշուշտ, անշուշտ, ո՛չ մէկ գիտակից խմբագիր, ո՛չ մէկ քաղաքագէտ, ո՛չ մէկ պատմաբան կ'ուրանայ անոր վաւերականութիւնը…: Հայ ժողովո՞ւրդը … աշխատասէր է, ձեռներէց, ամբասիր, վստահելի ու ասիկա Ազգային ժողովի ամպիոնէն … Ո՞վ կրնար երեւակայել, թէ այսքան կարճ ժամանակուան մէջ կարելի է աւելի բան ըսել մեր մասին՝ քան ինչ որ ըսին ամբողջ վաթսուն տարուան ընթացքին…:

Բայց ի՞նչ է պատահածը, ինչո՞ւ յանկարծական սա համակրանքը, ինչո՞ւ այս հետաքրքրութիւնը մեզի հանդէպ…:

Քանի մը օր է, մտածումիս մէջ կը յամենայ հէքեաթ մը: Տարիներ առաջ, անգլերէն դասագիրքի մը մէջ կարդացած պէտք է ըլլամ, իսկ հիմա չեմ յիշեր այլեւս մանրամասնութիւնները ոչ իսկ հեղինակին անունը: Յիշածս ան է միայն, թէ առուակի մը եզերքին, պտոյտի մը պահուն, մէկը կուժ մը կը նկատէ ջուրին մէջ ու շարժած հետաքրքրութեան գոհացում տալու համար, դուրս կը քաշէ զայն: Երբ կը վերցնէ կափարիչը, զարմանք, … կուժին մէջէն դուրս կը ցատկէ մանուկ մը…: Անցորդը կը սարսափի, ետ – ետ կուգայ ու զարմանքը ապշանքէն ետք կ'անցնի շշմանքի հանգրուանին, երբ մանուկը կ'աճի, կը շարունակէ ուռճանալ, մինչեւ որ կը վերածուի հսկայի մը, հսկայ մը, որ ըսպառնական է հիմա…: Ի՞նչ ընէ… : Փախչի՞ի, … անկարելի է: Մնա՞յ… : Հնարք մը կը փնտռէ, կը պրկէ ուղեղը ու կացութեան լարուածութիւնը գրգիռ կուտայ գիւտի հնարամտութեան:

– Բայց ուրկի՞ց եկար, – հարց կուտայ վերջապէս հսկային մեղմիւ:

– Կուժին մէջէն ելայ, – կը հպարտանայ հսկան:

– Այդ պզտիկ բանին մէջէ՞ն, – կը հետապնդէ մարդը:

– Այո, այդ պզտիկ բանին մէջէն:

– Անկարելի է, չեմ հաւատար…

– Ի՞նչպէս թէ չես հաւատար, – կը կարծրանայ հսկան:

– Եթէ ճշմարիտ է ըսածդ, փաստէ…

– Կը փաստեմ, – կը զայրանայ հսկան, կը սկսի փոքրանալ, կը փոքրանայ տակաւ, մինչեւ որ կը վերածուի սկզբնական մանուկին ու, ըսածին ճշմարտութիւնը լրիւ փաստելու համար, կը ցատկէ կուժին մէջ:

Վերջապէս…: Անցորդը անմիջապէս կը փակէ կուժը նոյն կափարիչով, կը հրէ առուակին մէջ ու երկար, շատ երկար շունչ մը կը քաշէ…

Քիչ մըն ալ իմ մասիս երգէ, զիս շատ կը գոհացնէ այդ…

Չէ, ամէն բան չափ ունի, սահման ունի: Երբ կռփամարտի մրցումը վերջ գտած է ու խաղադաշտը պարպուած, քանի մը ուղեկորոյս կատուներ կը շարունակեն մլաւել ու մըկտալ աթոռներուն տակ: Քիչ ետք լռութիւնը ամբողջական պիտի ըլլայ, պիտի մարին լոյսերը ու վերջին անգամ պիտի արձագանգէ փականքներուն աղմուկը…

Եթէ Մաքիավէլը մէկ է, անոր փոքօֆիլները յայտնուեցան քիչ մը ամէն տեղ, իրագործեցին նպատակին հասնելու միջոցները ու ամէն ինչ կարգին է հիմա: Չէ՞ որ մէկու մը համար իր ակռային ցաւը աւելի առաջնահերթ կարեւորութիւն ունի քան ամբողջ սով մը Չինաստանի մէջ, կ'ըսէ Տէյլ Քարնըճի իր գիրքերէն մէկուն մէջ:

Ուրե՞մն …

Մ. ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՔԱՂԱՔՆԵՐԸ

ՊԻԹԼԻՍ

Հին Հայաստանի այս քաղաքը ծանօթ էր նաեւ Բաղէշ Բաղաղէշ եւ այլ անուններով: Հին ժամանակներէն ի վեր Պիթլիսէն եւ նոյնանուն գետի հովիտէն կ'անցնէր Տրապիզոնէն ու Հայաստանի կեդրոնական նահանգներու մեծ քաղաքներէն՝ Արտաշատէն, Դուինէն, Կարսէն, Կարինէն դէպի Միջագետք երկարող կարեւորագոյն ճամբաներէն մէկը:

Պիթլիս կը գտնուի Վանայ լիճէն մօտ 25 քիլոմէթր հարաւ – արեւմուտք, Զորապահակ կոչուած լեռնանցքէն հարաւ, Ավեխու (Համեղաջուր), Խոսրովա (Ամըրդոլ) եւ այլ գետակներու միախառնումի տեղը, ուր Սկիզբ կ'առնէ Պիթլիսի գետը՝ Տիգրիսի վտակներէն մին: Քաղաքը փռուած է ոչ միայն այդ գետակներու գետաբերանները ընդգրկող կեդրոնական ձորին մէջ, այլեւ անոր յարակից զառիվեր ձորակողերուն՝ կազմելով հսկայ ամփիթատրոն մը: Եւ ի զուր չէ, որ ճամբորդները առանց բացառութեան հիացումով կը խօսին Պիթլիսի դիրքի ու անոր ընդհանուր համայնապատկերի գեղեցկութեան մասին: Անոր համայնապատկերը կ'ամբողջացնեն աջ ու ձախ մասերէն աղմուկ – աղաղակով հոսող գետակներն ու առուակները, յորդաբուխ պաղ աղբիւրները:

Քաղաքին բարձրութիւնը ծովու մակերեսէն շուրջ 1600 մեթր է, կլիման ցամաքային է՝ բաւական տաք ամառներով եւ ցուրտ ու տեւական (մինչեւ հինգ ամիս) ձմեռներով: Օդը մաքուր է ու առողջարար, ջուրերն առատ ու անուշահամ: Քաղաքին մէջ եւ շրջակայքը կ'աճին ծառերու տեսակներ՝ ուռենին ու կաղամախին, պտղատու ծառերէն՝ տանձենին, խնձորենին, սալորենին, ծիրանենին, նռնենին, կեռասենին, թզենին, խաղողը եւ այլն: Պիթլիս այդեշատ քաղաք է, ուր բոլոր բնակիչները ունեցած են իրենց այգիներն ու պարտէզները:

Հին քաղաք է Պիթլիս: Անոր հիմնադրութիւնը աւանդաբար վերագրած են Աղեքսանդր Մակեդոնացիի (4-րդ դար Ն. Ք.): Ըստ աւանդութեան, այդ քաղաքը Մակեդոնացիի յանձնարարութեամբ կառուցանած է զօրավար Լիս, որուն անունով ալ կոչուած է Պիթլիս («չար» Լիս) կամ Պետլիս: Ըստ ականատեսներու, բուն քաղաքի կեդրոնական մասը բխող աղբիւրը մինչեւ նոր ժամանակները կոչուած է Աղեքսանդրի անունով:

Պիթլիսի մասին մեզի ծանօթ են հայկական, արաբական, բիւզանդական, թրքական բազմաթիւ հեղինակներու վըկայութիւններ՝ որոնք թոյլ կուտան ուրուագծել անոր քաղաքական պատմութեան կարեւոր պահերն ու դրուագները: Հայկական մատենագրութեան մէջ զայն Բաղէշ անունով կը յիշատակէ Սեբէոս (Է. դար): Պատմագիրներէն ոմանք Պիթլիսը կը համարին Աղձնիքի Սալնաձոր գաւառի գլխաւոր քաղաքը, իսկ միւսները կը վերագրեն Տուրուբերան աշխարհի Բզնունիք գաւառին:

Պիթլիսի նահանգը ընդարձակ հողամաս էր: ԺԹ. դարու վերջերը եւ Ի. դարու սկիզբները անոր տարածութիւնը կը հասնէր աւելի քան 27 հազար քառակուսի քիլոմեթրի: 1878 – 1879 թուականներուն նահանգի բնակչութեան թիւը կը հասնէր մօտ 400 հազարի, որուն 250 հազարը Հայեր էին. ԺԹ. դարու վերջերուն նահանգի բնակչութիւնը 382 հազար էր, որուն 180 հազարը՝ Հայեր: Ա. Աշխարհամարտի տարիներուն նահանգին Հայերը ենթարկուեցան ցեղասպանութեան, մաս մը զոհ գնաց թրքական եաթաղանին:

Պիթլիսցի Հայերու վերջին խումբերը իրենց հայրենի քաղաքէն դուրս կ'ելլեն եւ 1916-ին կը դիմեն դէպի Արեւելեան Հայաստան, երբ ռուսական զօրքը եւ հայ կամաւորական ջոկատները թողլով քաղաքը՝ նահանջեցին:

Իր յարմար դիրքի շնորհիւ Բաղէշ Պիթլիս դարեր շարունակ եղած է առեւտուրի կեդրոն: Ի. դարու սկիզբները քաղաքը ունէր երեք շուկայ, մօտ 1200 խանութ ու կրպակ եւ կարգ մը իջեւանատուներ: Տեղական ապրանքներու առեւտուրը առաւելաբար կը գտնուէր Հայերու ձեռքը: Շուկաներու եւ խանութներու մէջ կը վաճառուէին գիւղատնտեսական մթերքներ՝ հացահատիկ, մրգեր, կաթնամթերքներ, միս, ինչպէս նաեւ անասուններ, արհեստաւորական զանազան արտադրութիւններ՝ հիւսուածքներ, գործիքներ, առտնին գործածութեան առարկաներ եւայլն: Մասնաւորաբար մեծ համբաւ ունէր տեղական «շիլա» կոչուած կարմիր կտորը, որ զգալի չափով կ'արտածուէր նաեւ զանազան տեղեր: Ըստ երեւոյթին Պիթլիսի առեւտրական դերը աւելի մեծ եղած է միջին դարերուն: Թովմա Արծրունի (Թ. դար) զայն ուղղակի կը կոչէ «շահաստան Բաղէշ»: Արհեստներով ալ գլխաւորաբար կը զբաղէին Հայերը: Քաղաքին զարգացած արհեստներէն էին կաշեգործութիւնը, մանածագործութիւնը, ջուլհակութիւնը, դերձակութիւնը, ներկարարութիւնը, դարբնութիւնը, զինեգործութիւնը եւ այլն: Իրենց նշանակութեամբ առեւտուրէն եւ արհեստներէն ետ չէին մնար գիւղատնտեսական զբաղումները՝ այգեգործութիւնը, երկրագործութիւնը եւ ծխախոտագործութիւնը: Պիթլիս ծանօթ էր իր ընտիր պտուղներով եւ խաղողով:

Ի. դարու սկիզբները Պիթլիսի մէջ կային չորս մենաստաններ (վանքեր), որոնք կարեւոր դեր ունեցած են հայ դըպրութեան պատմութեան մէջ: Անոնցմէ ամէնէն հռչակաւորն էր Ամրդոլու Յովհաննէս վանքը՝ Կարմրակ Ս. Նշան գըմբէթաւոր եկեղեցիով: Ամրդոլու վանքը յատկապէս մեծ դեր խաղացած է ԺԶ.–ԺԸ. դարերուն. դարձած էր հայկական մշակոյթի կարեւոր կեդրոն: Այս վանքի հետ կապուած է կարգ մը վարդապետ-գիտնականներու (Վարդան Բաղիշեցի, Յովհաննէս Կոլոտ, Գրիգոր Արճիշեցի եւ ուրիշներ) ուսումնասիրութիւնը կամ գործունէութիւնը: Քաղաքին շրջակայքը կը գտնուէին նաեւ միւս երեք վանքերը՝ Գոմանց Ս. Աստուածածինը, Ավեխու Ս. Աստուածածինը եւ խնդրակատար Ս. Աստուածածինը իրենց հոյակապ գմբէթաւոր եկեղեցիներով: Անոնք եւս ըղգալի հետք թողուցած են հայ գըրչութեան եւ դպրութեան պատմութեան մէջ:

Պիթլիսի մզկիթներու թիւը ԺԹ. դարու վերջերը կը հասնէր 15-ի: Իրենց հընութեամբ, մեծութեամբ ու կառուցուածքով համեմատաբար հռչակաւոր էին չորսը, որոնցմէ երկուքը՝ Կըըլ եւ Շէյխ մզկիթները, հին ատեն հայկական եկեղեցիներ էին եւ մզկիթի վերածուած էին քիւրտ տիրապետողներու շրջանին:

Պիթլիսի Հայութիւնը ունէր իր դըպրոցները: ԺԹ. դարու երկրորդ կէսին եւ Ի. դարու սկիզբները քաղաքին մէջ կային հայկական չորս արական եւ երեք աղջըկանց դպրոցներ: Դպրոցներ ունէին նաեւ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՒԱՏ

ՎԻԿՏՈՐ ԲԱԼԱՅԵԱՆ

– Մայոր Դանիէլեան:

– Լսում եմ, ընկեր գնդապետ:

– Չհրկիզուող պահարանը:

– Պահարանը բաց էր, բանալին վրան: Մատնահետքերը յանձնուած են լաբորատորիա:

– Գանձապահի դրասեղանի դարա՞կը:

– Դարակում չնչին քանակութեամբ դրամ էր…

– Որքա՞ն:

– 375 ռուբլի 66 կոպէկ:

– Այդ երբուանի՞ց է այդքան գումարը չնչին դարձել:

– Քսանչորս հազարի մօտ չնչին գումար է, ընկեր գնդապետ:

– Լաւ, մի փիլիսոփայիր… Չնչի՛ն քանակութեամբ… Շարունակիր:

– Պահակը պնդում է, որ այդ ժամանակամիջոցում ոչ մի օտար մարդ չի մտել ինստիտուտ եւ այնտեղից դուրս չի եկել: Ինստիտուտում անցագրային սիստեմ է…

– Մի հարց, մայոր Դանիէլեան:

– Լսում եմ ընկեր գնդապետ:

– Երիտասարդ աշխատակցուհին ներս մտե՞լ է, փորձե՞լ է օգնել գանձապահին:

– Ո՛չ:

– Ինչո՞ւ, գուցէ ուշաթափուել էր գանձապահը:

– Գանձապահի ճակատին արեան հետքեր կային: Մէջքի վրայ էր ընկած, ընկեր գնդապետ: Հարուածել են դիմացից:

– Ասացէք, ի՞նչպէս է երիտասարդ աշխատակցուհու անունը:

– Աննա… Սիմոնեան:

– Հանգամանօրէն զրուցե՞լ էք նրանով:

– Որոշեցի գանձապահի հետ զրուցելուց յետոյ:

– Ո՞ր մասում է գտնւում դրամարկղը:

– Երկրորդ յարկում: Ամենավերջին, միջանցքից մի քիչ ներս ընկած սենեակում է:

– Իսկ Աննա Սիմոնեանը ո՞ր սենեակում է աշխատում:

– Երրորդ յարկում, դրամարկղի վերեւի սենեակին կից սենեակում:

– Ինչո՞ւ էր իջել երկրորդ յարկ:

– Որովհետեւ ինստիտուտի պարէտը խիստ պարէտ է:

– Ի՞նչպէս հասկանալ:

– Բոլոր սենեակներից հաւաքել է պըլիտաները, միայն մի սենեակում է թողել՝ սուրճ եփելու համար:

– Հասկանալի է, այդ սենեակն էլ գտնըւում է դրամարկղի կողքին:

– Ոչ, ճիշդ հակառակ ծայրին:

– Իսկ ի՞նչ գործ ունէր այդ աղջիկը դրամարկղի մօտ:

– Միջանցքի ծայրում, այն մասում, որտեղ դրամարկղն է, լրացուցիչ աստիճաններ են՝ երրորդ յարկից երկրորդ յարկ իջնող: Այդ աստիճանները Աննա Սիմոնեանի աշխատասենեակին մօտ են:

– Պարզե՞լ էք, առհասարակ, ա՞յդ ժամին են սուրճ խմում:

– Աշխատասենեակում բացի Աննայից երեք հոգի էլ կան: Ճիշդն ասած, դեռ չեմ հասցրել ուսումնասիրել իւրաքանչիւրի ախորժակը… առանձին – առանձին:

– Վերջ տուր սրամտելուդ… Իբր թէ սրամտում է: Դու չգիտե՞ս, որ նման յանցագործութիւնների պատճառը մեծ մասամբ ախորժակն է լինում:

– Այո, յանցագործի ախորժակը եւ ոչ թէ գիտաշխատողի:

– Իսկ դու ի՞նչ գիտես, թէ այդ քո գիտաշխատողներից մէկը չի կողոպտել դրամարկղը: Քսանչորս հազարը մեծ ախորժակի գումար է, իսկ մեծ ախորժակի տէր յանցագործին դժուար է յայտնաբերելը: Փոքր ախորժակի տէր յանցագործների քարտարանը ձեռքիդ տակ է, մանաւանդ, երբ գիտես իւրաքանչիւրի «ձեռագիրը»: Մոռացե՞լ ես, թէ ինչ քաշեցինք, մինչեւ բացեցինք աղամանդների գործը: Երբ պէտք է կալանէինք այդ բանդայի գլխաւորին, չէիր համարձակւում: «Պատասխանատու աշխատող է, չի կարող պատահել», – ասում էիր…

Ի հարկէ հեշտ չէ աղամանդների հաւաքածոյի տիրոջ հետ մենամարտելը, մանաւանդ, երբ նա ոչ թէ սովորական, շարքային յանցագործ է, այլ պատասխանատու աշխատող, որը ամէն վայրկեան սպառնում է, թէ կաշիդ կը քերթի, կամ, լաւագոյն դէպքում, կ'ընկնես յիմար վիճակի մէջ՝ ամէն րոպէ ահը սրտումդ, սպասելով հարուածի թիկունքից: Դա նա զգացել էր տարիներ առաջ, երբ դեռ միլիցիայում չէր աշխատում, երբ երիտասարդ լրագրող էր ու արդարութեան մասին յօդուածներ, ֆէլիէտոններ էր գրում: Մի այդպիսի յօդուած էր գրել Հանրապետութեան խոշոր քաղաքներից մէկի մսի կոմբինատի դիրեկտորի մասին, որը Պետութեանը հասցրել էր մօտ հինգ հարիւր հազար ռուբլու վնաս:

(Շար. 2)

ԿԻՊՐՈՍ

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՈՒՄԸ

— ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ —

«Յառաջ»ի Դեկտ. 11-ի թիւով հաղորդած էինք Նիկոսիոյ նորակառոյց Հայկ. եկեղեցւոյ օծման լուրը: Այս առթիւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան հրատարակած հաղորդագրութենէն, կը քաղենք այլ մանրամասնութիւններ. —

Նոյ. 18-ին, Խորէն Ա. եւ Գարեգին Բ. Աթոռակից կաթողիկոսները, ընկերակցութեամբ Ներսէս Արք. Բախտիկեանի, վարուժան վրդ. Հերկելեանի, Ազգ. կեդր. Վարչութեան ատենապետ Վաչէ Սէթեանի եւ ատենադպիր Վարդգէս Տէր-Կարապետեանի, ժամանած են Լառնագայի օդակայանը, ուր դիմաւորուած են Թեմի առաջնորդ Զարեհ Եպիսկ. Ազնաւուրեանի եւ Ազգ. Իշխանութեանց ու կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներու կողմէ: Առաջնորդը, յանուն Կիպրահայութեան, բարի գալուստ մաղթած է Հայրապետներուն: Ապա առաջնորդուած են նորակառոյց եկեղեցին՝ ուր կատարուած կանոնական աղօթքէն ետք, ողջոյնի խօսք կարդացած է Խորէն Ա.: Երեկոյեան, Հիլթըն պանդոկին մէջ, ուր իջեւանած են Հայրապետները, հանդիպում մը տեղի ունեցած է Թեմական եւ Վարչական խառն ժողովի հետ:

Նոյ. 19-ի առաւօտեան, Հայրապետները այցելութիւն մը տուած են Կիպրոսի եկեղեցւոյ պետ Խրիսոսթոմոս Արք.ի: Զրոյցէն ետք Թեմին առաջնորդը՝ պաշտօնին կողմէ՝ արծաթեայ խաչ մը նուիրած է Արքեպիսկոպոսին, առ ի երախտագիտութիւն: Իր կարգին, Խրիսոսթոմոս Արք. Հայրապետներուն նուիրած է մակագրուած յիշատակի պնակներ: Նոյն օրը, Հայրապետները այցելած են Լիբանանեան դեսպանատուն:

Նոյ. 20-ի առաւօտեան ժամը 10-ին Հայրապետները, իրենց շքախումբով, այցելած են Ազգ. Նարեկ վարժարան, ուր աշակերտներ գործադրած են գեղարուեստական յայտագիր մը, խօսք առած է տնօրէնը՝ Վարդան Թաշճեան եւ Գարեգին Բ., պատգամ մը ուղղած է աշակերտութեան: Ժամը 11-ին այցելած են Մելքոնեան Կրթական Հաստատութիւն, ուր բարերար Գրիգոր եւ Կարապետ Մելքոնեան եղբայրներու կիսանդրիներուն առջեւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուելէ ետք՝ հաստատութեան սրահին մէջ, բարի գալուստի խօսք արտասանած է տնօրէնուհին՝ Տիկին Պետիկեան: Աշակերտական երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Սեպուհ Աբգարեանի, մեկնաբանած է չորս խմբերգներ: Օրհնութեան խօսք արտասանած է Խորէն Ա. Կաթողիկոս: Ապա տեղի ունեցած ճաշի ընթացքին խօսք առած են հաստատութեան հոգաբարձութեան ատենապետը՝ Արամ Գալայճեան եւ առաջնորդ Զարեհ Եպիսկոպոս: Ժամը 20ին Հայրապետները ներկայ եղած են Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ երգչախումբին տուած համերգին, ղեկավարութեամբ Հայրապետ Թորոսեանի:

Նոյ. 21-ին Խորէն Ա. եւ Գարեգին Բ. այցելած են Լիբանանեան դեսպանատուն եւ շնորհաւորած Լիբանանի անկախութեան տարեդարձը: Ժամը 16-ին ներկայ եղած են Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ նաւակատիքի արարողութեան: Ժամը 20.30-ին, Գարեգին Բ. եկեղեցւոյ մէջ դասախօսութիւն մը տուած է՝ «Հայց. Եկեղեցւոյ մշակութային առաքելութիւնը» նիւթին շուրջ:

Նոյ. 22-ի առաւօտեան կատարուած է նորակառոյց Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ օծումը, նախագահութեամբ զոյգ Հայրապետներուն: Պատարագած է Գարեգին Բ. Աթոռակից Կաթողիկոս: Հայերէն քարոզով մը Խորէն Ա. շեշտը դրած է դպրոցի, եկեղեցւոյ եւ ընտանիքի անաղարտ պահպանման վրայ: Գարեգին Բ. անգլերէն քարոզով մը բացատրած է օրուան խորհուրդը ներկայ օտար անձնաւորութիւններուն, որոնց կարգին՝ Խրիսոսթոմոս Արք., Կիպրոսի նախագահին կինը, կրթական նախարարը եւ պետական բարձրաստիճան պաշտօնատարներ: Ժամը 20-ին, Հիլթըն պանդոկին մէջ տեղի ունեցած է ճաշ մը, մասնակցութեամբ 400 հոգիի: Խօսք առած են առաջնորդը, զոյգ Հայրապետները եւ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ներկայացուցիչը: Եղած են սրտաբուխ նուէրներ եկեղեցւոյ: Այդ առթիւ Խորէն Ա. կատարած է կարգ մը շնորհաբաշխումներ: Այսպէս, աւագութեան տիտղոս շնորհած է Լառնագայի եւ Լիմասոլի հոգեւոր հովիւ Բաբգէն քահանային, «Կիլիկեան Իշխան» շքանշանով պատուած է Վէմթֆալիոյ եկեղեցւոյ հովիւ Վեր. Ալպըրթ Իւլէօը եւ Լառնագայէն Լեւոն Պօյաճեանը, իսկ «Կիլիկեան Ասպետ» շքանշանով պատուած է ճարտարապետ Գէորգ Էմմիեանը:

Նոյ. 23-ի առաւօտեան Հայրապետները այցելութիւն մը տուած են Կիպրոսի նախագահ Սփիրոս Կիփրիանուի, որուն հետ կէս ժամ մտերմիկ զրոյց մը ունեցած են:

Նոյ. 23-ին եւ 24-ին Հայրապետները այցելած են Լիմասոլի եւ Լառնագայի եկեղեցիներն ու դպրոցները:

Նոյ. 25-ին Գարեգին Բ. վերադարձած է Անթիլիաս, իսկ շաբաթ մը ետք՝ Խորէն Ա.:

բողոքական Հայերը:

Թիֆլիս ծնած են ԺԻ. դարու ժամանակագիր Դաւիթ Բաղիշեցի, անուանի դերասանուհի Զապէլ (Մարիամ, 1858-1926): Թիֆլիս նաեւ պատենական քաղաքն է Ուիլեըմ Սարոյեանի ծնողքներուն եւ պապերուն:

ԹԱԴԷՈՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ Շերըթըն Լա Կուարտիա պանդոկին մէջ, Նոյ. 1-ին, նշուած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Մուշեղ Աւ. քհնյ. Տէր-Գալուստեանի քահանայութեան 25-ամեակը: Առաւօտեան եկեղեցւոյ մէջ պատարագած է Մուշեղ Ա. քհնյ. եւ քարոզած է Խաժակ վրդ. Յակոբեան: Մեծարանքի ճաշին ներկայ եղած են 350 հոգի, որոնց մէջ հայ յարանուանութեանց հոգեւոր ներկայացուցիչներ: Սեղանը վարած է Տօքթ. Ծործ Տէր-Միսեան: Խօսք առած են՝ Հոգաբարձութեան կողմէ Աւետիս Ալաշայեան, Հայ կաթողիկէ համայնքի անունով Հ. Գրիգոր վրդ. Կերկերեան, Հայ Աւետարանական համայնքին կողմէ Վեր. Հերըլտ Հասէսեան, Նիւ Ճըրզիի եւ Պէյսայտ Լոնկ Այլընտի հոգեւոր հովիւները վեր առնելով Մուշեղ Աւ. քհնյ.ի տարիներու ծառայութիւնը: Օրուան բանախօսը՝ Տօքթ. Հրանդ Մարգարեան, անդրադարձած է մեծարեալին կեանքին, ընկերային եւ կրօնական գործունէութեան հիմնական գիծերուն: Ի գնահատութիւն Մուշեղ Աւ. քհնյ.ի ծառայութեանց կատարուած նուէրներէ ետք խօսք առնելով Թեմին առաջնորդը՝ Մեսրոպ Եպիսկ. Աշճեան, դրուատած է տէր Հօր նուիրումը: Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ Մուշեղ Աւ. քհնյ. իր անձին շնորհուած պատիւներուն իսկական տէրերը նկատած է իր ծնողքը, որոնք կազմաւորած էին իր անձնաւորութիւնը եւ իր հոգիին մէջ արմատաւորած էին իր ժողովուրդին ու եկեղեցիին սէրը:

×

ՊՈՒՔՐԷՇԻ «Կարապետ Իպըրլեանու» խմբակը, Դեկտ. 1-ի իր հաւաքոյթի ընթացքին քննարկած է հայկական ճարտարապետութիւնը: Ճարտ. Խաչիկ Թադէոսեան տեղեկութիւններ տուած է «Վարպետ Մանոլէ» ռումանական առասպելի եւ Քուրթիա տէ Արճէշ միջնադարեան վանքի մասին, շեշտելով անոնց կապակցութիւնները պալքանեան եւ կովկասեան (յատկապէս հայկական) բանահիւսութեան հետ, ինչպէս նաեւ հայկական ճարտարապետութեան ազդեցութիւնը ռումանական շինութիւններու վրայ: Ալիս Բամպուքճեան կարդացած է «Վարպետ Մանոլէ» առասպելը, իսկ Արամ Տէր-Գրիգորեան՝ «Սահակ Թաչունը» հայկական պատմուածքը, ռումաներէն թարգմանութեամբ: Հաւաքոյթի ընթացքին Խաչիկ Թադէոսեան՝ լուսապատկերներու միջոցով, ցոյց տուած է հայկական վանքերու եւ խաչքարերու եւ Քուրթիա տէ Արճէշ վանքի զարդաքանդակներու միջեւ գոյութիւն ունեցող առնչութիւնները:

×

ՌԻՅՍԻՈՆԻ մէջ (Միացեալ-Նահանգներ) մեռած է ընկ. Մկրտիչ Խամէրեան, 86 տարեկանին: Ծնած էր Տրապիզոնի գաւառներէն Քելքիտ Չիֆթլիք գիւղաքաղաքը: Մանկութիւնը անցուցած է հայ ժողովուրդի տագնապալից շրջանին մէջ եւ ենթակայ թրքական զուլումներու: Պատանի տարիքէն մտած է Հ. Յ. Դ. շարքերը եւ եղած է համեստ ու նուիրեալ զինուորը կազմակերպութեան: 1952-ին հրատարակած է իր յուշերը՝ «Աքսորի եւ պատերազմի կրակներուն մէջէն» խորագրին տակ:

×

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ Հայ կեդրոնին մէջ, Նոյ. 22-ին, տեղի ունեցած է գրական հաւաքոյթ մը, ի պատիւ չորս հեղինակներու, կազմակերպութեամբ Համազգայինի: Յայտագիրը վարած է Պերճուհի Պարսումեան: Բացումը կատարած է Համազգայինի ատենապետուհին՝ Նորեկ Ջեքովաքի: Վեհանոյշ Թեքեան-Փանոսեան ներկայացուցած է Յակոբ Կարապենց մարդը, գրագէտը եւ անոր վաստակը, Անասիկ Պոստաղեան խօսած է Արփինէ Աբրահամեանի գրականութեան մասին, Նորեկ Ստեփանեան ներկայացուցած է Լուսիկ Մելիքեանը եւ Արփի Սեւակ անդրադարձած է Ժիրայր Ալթարեանի կեանքին ու գործին: Ընթերցումներ կատարուած են մեծարեալ հեղինակներու գործերէն: Խօսք առած է Խաչիկ Թէօլէօլեան, որ Սփիւռքի նմանութեամբ օրինակ բերելով արմատախիլ ծառը, որ յաճախ, անխուսափելի կերպով դատապարտուած է մեռնելու, ինչպէս անհետացան մեր շատ մը գաղութները, ըսած է. «Եթէ արմատախիլ ծառը հաւատարիմ մնայ իր արմատներուն, լաւ խնամուի եւ եթէ ծառը առողջ է, անպայման կ՚աճի ու կը պտղաբերէ»: Այդիի օրինակով Խաչիկ Թէօլէօլեան ուզած է շեշտել, թէ ինչպէս ճերմակ խաղողէն կարելի չէ կարմիր գինի ակնկալել, այնպէս ալ Սփիւռքը պէտք ունի միշտ նորանոր պատուաստումներու: Օրուան նախագահը՝ Մինաս Թէօլէօլեան, նշելէ ետք հայկական տպագրութեան 470-ամեակը, ցաւ յայտնած է որ հայ ժողովուրդը ընթերցասէր չէ. մեր մամուլը հարիւրէն երկուքին կողմէ կը կարդացուի, իսկ գրականութիւնը՝ աւելի պակաս տոկոսով: «Սփիւռքը իր մեծագոյն ճըգնաժամը կ՚ապրի, — ըսած է Մ. Թէօլէօլեան: Որքան տանջուինք, մասնիկներու վերածուինք, մեր հաւաքական կեանքը մեծագոյն հարուածը կը ստանայ: Սփիւռքը պէտք է սկսի ազգային եւ եկեղեցական կազմակերպումի: Մեր եկեղեցին մեր ժողովուրդն է: Մենք կղերապետական չենք, հայ կղեր չկայ. հայ եկեղեցականութիւն կայ, հայ հոգեւորականութիւն»: Փակման իր խօսքին մէջ Մեսրոպ Եպիսկ. Աշճեան շեշտած է, թէ պէտք է ընթանալ մեր նախնեաց շաւիղէն, վերադառնալ մեր մշակոյթին, մեր եկեղեցիին, մեր ազգին:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԴԱՍԱԼՔՈՒՄԸ

Ինչքան ալ ճիշդ ըլլար լուրը, Թաթոսի համար գնչու աղջիկը Զուլֆան ըլլալէ չէր դադրեր: Թաթոս միշտ ալ Մարտիկի աշխարհին հետ էր: Կը մտածէր Ջէյնապի մասին: Երբ Ջէյնապի փախուստը իմացաւ, Թաթոս ինքզինք գանազան երեւակայութիւններու գարկաւ: Ձին հեծաւ ու իջաւ դաշտերը՝ Ջէյնապը Սպիտակ Ձիաւորին հասցնելու համար: Թաթոս ինչե՛ր երեւակայեց, ի՛նչ կռիւներ տարաւ, ի՛նչ պլուխներ ձիուն ետեւ կապեց: Փախցուց Ջէյնապը Քիւրտերէն, վրանններէն, բանակներէն: Ջէյնապը իր ձիուն ետեւ՝ գետերէն անցուց: Էհ, չգիտէ՞ք, Թաթոսն է, Սպիտակ Ձիաւորի խաս բարեկամը, ձին Տուրսունի գլուխը կտրողը:

Անտարակոյս Ջէյնապն ալ իմացեր էր անոր անունը: Թաթոս հէքեաթի ճամբան բռնած էր: Իրաւ, Կարմրէկի կռուէն յետոյ, եթէ մտիկ ընէին Թաթոսին, Հաճի Մուսայի գիւղէն ան վաղուց փախցուցած էր Ջէյնապը, մանաւանդ որ այն օրերուն Հաճի Մուսան Քնզօրի կողմերն էր:

Ջէյնապի փախուստը իմանալէ յետոյ, Թաթոս շատ էր մտածեր անոր մասին: Ջէնքը Թաթոսին ձեռքին այնպէս էր, ինչպէս սազը Աշուղ Նազարի ձեռքին: Երկուքն ալ կարծես հեռուէն կ՚առնէին Ջէյնապի ոտքերուն ձայնը: Իրարմէ անջատ երկուքն ալ Սպիտակ Ձիաւորը ու Ջէյնապը իրարու միացնելու աշխատանքին լծուած էին. հին լեկենդի նման երկինքն էր որ երկրին պիտի միանար...

Ջէյնապի փախուստէն յետոյ, Թաթոս երկու անգամ մօտեցած էր Կիրոսին: Կ՚ուզէր՝ մի քանի ձիաւորներու գլուխ անցած՝ վար իջնել: Ան վստահ էր, որ պիտի կրնար գտնել Ջէյնապը:

Թաթոս կը զարմանար, որ Կիրոսը բընաւ չէր հետաքրքրուեր Ջէյնապով: Օր մըն ալ Կիրոս նոյնիսկ ըսաւ Թաթոսին.

— Էս կռիւ է, Թաթոս. կը տեսնես որ ժողովուրդ մը բանակներու վտանգին տակ է:

— Բայց ժողովուրդը էգպէս կ՚ուզէ, Կիրոս:

Թաթոսին այնպէս կը թուէր, որ իր երեւակայութիւնով բռնուած էր ժողովուրդն ալ, բոլորը, բոլորը...

—Թաթոս, էս բաները Մարտիկի առջեւ չպէտք է խօսիս, — կ՚աւելցնէր Կիրոս:

Թաթոս չգիտէր իր ընելիքը: Ան յաճախ Մարտիկի կողքին եղած էր, անոր հետ վար իջած, անոր հետ տարած էր Հաճի Մուսայի դէմ եղած զարհուրելի կռիւը: Լսելու բան էր մանաւանդ, երբ այդ կռիւը Թաթոսը կը պատմէր:

Արեւը մարը չմտած՝ այդ օրը Կիրոս ստուգեց լուրերը, թէեւ կը պակսէին մանրամասնութիւնները: Ճիշդ էր որ Սարը պինպաշին սպաննուած էր, իսկ Սատօն՝ իրեններով Գարատաղի լեռները անցած: Կիրոս ինքն ալ այդ լուրերէն խանդավառուած՝ Մարտիկին համաձայն եղած էր, քրտական դիրքերուն վրայ յարձակելու համար: Այդ ձեւով ան կ՚ուզէր նաեւ քրտական դիրքերուն ուժը փորձել, քանի որ հեռացած էր Սատօն ու չկար Սարը պինպաշին:

Կէս գիշերն անց՝ սկսաւ յարձակումը: Կիրոս առաջին փորձով հասկցաւ որ Քիւրտերը ուժեղ դիմադրութիւն ցոյց չեն տար:

Քիւրտերու այդ պաշըպօզուք նահանջէն Կիրոս յաղթական հովեր և հռոմայեցի կեսարի լրջութիւն առաւ՝ քիթը թեթեւ մը վեր քաշելով: Ան նոյնիսկ մըտածեց, որ արդէն ջնջուած էին քրտական ուժերը, եւ իրենք հնարաւորութիւն պիտի ունենային կապ պահելու դուրսի աշխարհին՝ մանաւանդ Տօքթ. Նայիրեանին հետ: Ինչո՞ւ չէ, քրտական դիրքերը գրաւելու հեշտ վերելքին մէջ, Կիրոս աւելի համոզուեցաւ որ կրնար դըլուխ հանել նաեւ իր մեծ ծրագիրը, որ վաղուց կը դառնար իր գլխին մէջ եւ ոչ ոքի ըսած էր, նոյնիսկ խօսած չէր Վարդանին: Այդ՝ Թրքաց բանակներու ռազմամթերքը պայթեցնելու ծրագիրն էր:

(Շար. 468)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտ. 26.–
Տօն է Սրբոյն Ստեփաննոսի Նախավկային եւ Առաջին Մարտիրոսին:
Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդի – սաւոր Պատարագ կը մատուցուի՝ ժա – մը 10–ին:
Պատարագը քառաձայն կ'երգուի, Մայր Եկեղեցւոյ Երգչախումբին կողմէ:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, Rue de Perche — 75003 Paris
ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտ. 24.–
Ճրագալոյց Ծննդեան
ժամը 17–*ին Ժամերգութիւն,*
ժամը 18–*ին Պատարագ*
ՈՒՐԲԱԹ, Դեկտ. 25.–
Հայրապետական Պատարագ, ժամը 11–*ին կը պատարագէ՝*
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊՍ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ
Առաքելական Էքսարք
Ֆրանսայի Կաթողիկէ Հայոց

RESERVEZ VOTRE SOIREE
DU 13 MARS
AU CHATEAU DES FLEURS
MARSEILLE

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Գօմոնի մասնաճիւղը, իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկե- րուհի Վ. Մկրեանի, Տիկին Ժաքի Գր- րիգորեանի եւ զաւակներուն, նաեւ՝ ըն- տանեկան պարագաներուն, իրենց սիրեց- եալ ամուսնոյն, հօր եւ փեսային՝ Վռամ Գրիգորեանի *մահուան առթիւ:*

×

Կապոյտ Խաչի Գօմոնի մասնաճիւղը, իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկե- րուհի Մ. Թիւթիւնճեանի եւ զաւակնե – րուն, Պ. Ա. Պետիկեանի, ընկ. Լ. Պետիկ- եանի, Տէր և Տիկին Սարգիս Պետիկեանի և զաւակներուն և ընտանեկան բոլոր պա- րագաներուն, իրենց սիրեցեալ մօր, մեծ- մօր, կնոջ, հօրեղբօր կնոջ եւ ազգակա- նին՝ ընկերուհի Զապէլ Պետիկեանի *մահ- ուան առթիւ:*

×

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա–Քօլոմպի մասնաճիւղը, իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ՝ ընկերուհիներ Տիկին Անժէլ Թարտիճօի, Օր. Վարդուհի Տէր – Գրի- գորեանի եւ Տիկին Ժաքլին Պապիկեանի, իրենց սիրելի քրոջ՝ Օր. Ազատուհի Տէր- Գրիգորեանի *մահուան առթիւ:*

×

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Քաշանի մաս- նաճիւղը, իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Արշալոյս Քըխ- եանի, զաւակներուն եւ ընտանեկան բո- լոր պարագաներուն, Լեւոն Քըխեանի *մահուան առթիւ:*

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Սահակ Ալթունեան, մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր մեծ – մայրիկին՝ Տիկին Անահիտ Գաբիկեանի (Մարսէյլ):

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ՏՕՆԱԾԱՌԸ
Յունուար 10–*ին*

×

Տէսին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: կը ներկայացնէ՝
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ
ՏԷՍԻՆԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆԸ
«ՆԱՄՈՒՍԸ»
Բեմադրութեամբ՝ Վահէ Զէքեանի
Տարազներ եւ յարդարում՝
Կապրիէլ տը Սորասի
Կիրակի, Յունուար 17, ժամը 15-ին
Տոմսերը կը վաճառուին՝
Վիլէօրպանի Մշակութային Կեդրոնին մէջ
Centre Culturel de Villeurbanne
234, Cours Emile Zola

×

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
Ի յարգանս՝
Երգահան Ա. ՄԵՍՈՒՄԵՆՑԻ
Մայիս 16-ին, Փարիզ, Սալ Կավօ

Réveillon Dansant

DE LA ST. SYLVESTRE
(*31 Décembre*)
Organisé par
l'Association Arménienne Catholique de LYON
au Restaurant FARGE
Saint Bernard — près d'Anse
Pour s'inscrire, s'adresser à
M. SANDJIAN Nazareth
au (7) 828. 08. 34

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Անգամ մը եւս կը յիշեցնենք մեր ըն- թերցողներուն, որ «Յառաջ»ի խմբագը – րատունը բաց է ժամը 8 – 12.30 *եւ* 14 – 18.30: *Փակ է Շաբաթ, Կիրակի եւ տօնական օրերը:*
Կը խնդրենք որ «Յառաջ»ի անունով կամ չէք – փոսթալի թիւով չղրկուին նուէրները, որոնք կը կատարուին զա – նազան կազմակերպութեանց ի նպաստ:
«Յառաջ», դիւրութիւն տալու համար նուիրատուներուն եւ բարեսիրական հաս- տատութեանց, յաւելեալ աշխատանք կը տանի, բայց անհրաժեշտ է որ հաշուա- պահական բարդութիւններ չստեղծուին թերթիս, այդ առընչութեամբ:
Շնորհակալութեամբ,
Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

ՔԱՄՓԱՆԵԼ – ՖՐԷՋԻ ՍՈՒՐԲ ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

ՏՕՆԱԾԱՌԸ

×

Հ.Բ.Ը.Մ.-ի հովանաւորած Քամփանել Ֆրէզի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ միօրեայ հայկական դպրոցի հանդէսը՝ Շաբաթ, Յունուար 2–ին, ՎԱԶԳԷՆ Ա. սրահին մէջ, ժամը 14.30–*ին:*
Աշակերտներու կողմէ երգ, արտասա- նութիւն, պար եւ անակնկալներ:
Եկեղեցւոյ Տիկնանց Օժանդակ Միու – թիւնը, ներկաներու կը հրամցնէ ճոխ սե- ղաններ: Կաղանդ – Պապան նուէրներ կը բաշխէ աշակերտութեան:

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք

Պանդուխտի Մորմոքներ
1 9 7 9
Վշտամատեան
1 9 8 1
Գին.– «Վշտամատեան» 50 Ֆ.
(Թղթատարի ծախքով.– 60.70 Ֆ.)
«Պանդուխտի Մորմոքներ» 45 Ֆ.
(Թղթատարի ծախքով.– 55.70 Ֆ.)
Հեղինակ՝ ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ
Դիմել.–
DACHDJIAN Mardiros;
— *Tél.*: 91. 39. 20. 51 —
61, *Rue Bernard du Bois*
13001 — *MARSEILLE*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա–Քօլոմպի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստա - ցած է Տիկին Աւագեանէ 500 *Ֆ.:*

×

Սէն – Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թա- ղականութիւնը, շնորհակալութեամբ ըս – տացած է հետեւեալ նուէրները՝ Վերոն Ճամճեանի *մահուան առթիւ.– Բիւզանդ Մարգարեան, Յովհաննէսեան, Ճամ – ճեան, Կրուան եւ Նիքոլա ընտանիքներ* 300–*ական, Տէր եւ Տիկին Տամլամայեան* 200, *Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ճանիկեան, Սեպուհ Ճանիկեան, Հրանդ Ճանիկեան, Միլոր Պալաքեան, Զաքմաքճեան ընտ., Յակոբ Կէօնճեան, Օննիկ Կէօնճեան, Բարթող Տէրտէրեան, Թագուհի Գրիգոր- եան* 100–*ական, Լեւոն Պապիկեան, Շալ- ճեան ընտ., Կարօ Թապիպեան, Ժիրայր Մարգարեան, Մկրտիչ Պապուչեան, Է- նէջեան ընտ., Վերգին Փիլիկեան* 50 – *ական, Պարիս* 60, *Միսաք Եէմէնէճեան, Հռիփսիմէ Մարկոսեան, Հեղինէ Ալեք - սանեան, Պօղոս Պէրպէրեան* 30–*ական, Սիրանոյշ Գալուստեան, Նարդուհի Պա - պուչեան* 20–*ական Ֆ.:*
Նախապետ Նախապետեանի *մահուան առթիւ. Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Օհանեան* 100 Ֆ.:

RESTAURANT
EREVAN
ՀԱՅԱՍՏՈՒՆ
ԵՐԵՒԱՆ

Իր աւանդական ճաշացուցակով եւ սովորական հաճելի մթնոլորտով՝ կը սպասարկէ Ձեզի:
RESTAURANT EREVAN
26, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS
TÉL. 770. 85. 81

ՈՒՐԲԱԹ եւ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆՆԵՐԸ՝
Վ Ի Գ Է Ն
Ընկերակցութեամբ՝ ՍԻՄՈՆԻ
ժամը 21.30-էն սկսեալ կը ներկայանայ իր հայկ. ժողովրդական երգերով, զուարթացնելով ձեր երեկոյթը:
Fermé le Mardi — Փակ է Երեքշաբթի

TRAITEUR EREVAN
29, RUE BERGÈRE – 75009 PARIS
TÉL.: 523. 44. 73

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

DISQUES VOGUE

Sous la Direction de ARA BARTEVIAN

MESSE ORATORIO en Fa Mineur
A la Mémoire des Victimes du Génocide Arménien de 1915
Enregistrement réalisé par RADIO - FRANCE
en 20 Parties, deux Disques Stéréo 80 F.

- Ø *CHANTS et DANSES FOLKLORIQUES, Chœurs et Orchestre.* N° 526 - 527 - 516 - 199 - 517 - 182
- Ø *12 DANSES ARMENIENNES* — N° 530211
- Ø *LEGENDES D'ARMENIE* — N° 530240
- Ø *CHANTS ROMANTIQUES* — N° 30152
- Ø *OEUVRES SYMPHONIQUES* — N° 20176
- Ø *AU FIL DES SONGES* — N° 714
- Ø *TRIOS* — N° 790
- Ø *MESSES d'Après KOMITAS* — N° 451
- Ø *EKMALIAN* — N° 442
- Ø *TRESORS DE LA LITURGIE ARMENIENNE* — N° 454 (Prix 40 F.)

En vente chez l'Auteur; 14,, Rue Petit - Paris — Tél.: 208. 99. 22
A Marseille: Centre Culturel; 14, Rue St. Basile et Eglise du Prado.
Envoi contre remboursement — Frais en sus

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒՆ
ՁԵՐ ՀԱՐԱԶԱՏՆԵՐՈՒՆ, ՁԵՐ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ ՆՈՒԻՐԵՑԷ՛Ք

ՍԻՓԱՆ — ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ
ԿՈՄԻՏԱՍ-Ի
ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ԳԵՂՋՈՒԿ ԵՐԳԵՐՆ ՈՒ ՊԱՐԵՐԳՆԵՐԸ

իրենց մասնակցութիւնը բերած են՝
ՍՕՆԻԱ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ (*մեծծօ*), ՍԻՒԶԱՆՆԱ ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ (*տաւիղ*)
ՌԸՆԷ ՄԱՍԻՍ (*պարիթօն*)
ՍԻՓԱՆ – ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ
Իր մեներգողներով՝ Թէրէզ Քէչէճեան(*ալթօ*), Մկրտիչ Պօղոսեան եւ Ռընէ Մաքթայեան (*թէնօռ*)
Ղեկավարութեամբ ԿԱՐԳԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

En vente: Auprès des membres de la Chorale SIPAN — KOMITAS
Ainsi que:
Librairie Orientale, H. SAMUELIAN, 51, Rue Mr. le Prince, Paris 6e - 326.88.65
Librairie PALOUYAN, 9, Rue de Trévise Paris 9e - 523.24.97
Maison de la Culture Arménienne, 17, Rue Bleue, Paris 9e - 824.63.89
Maison de la Culture Arménienne, 9, Rue de Madrid, 94140, Alfortville - 376.55.89
Alimentation NIGOGHOSSIAN, 121. Av.H. Barbusse, 95400, Arnouville - 985.04.46
Télé - Condorcet, 175, Av. Jean-Jaurès, 92140, Clamart - 642.56. 17
Maison de la Culture Arménienne, 12, Rue St. Bazile, 13001, Marseille - 50.15.09
Maison de la Culture Arménienne, 15, Rue du 24 Avril 1915, 69150 Décines 49. 42. 97
Tissus André SEMERDJIAN, 53, Rue Mavier de Montjeau - 26000, Valence
Maison de la Culture Arménienne, 32, Rue Pourpery - 26500, Bourg-les-Valence
Maison Massis HOES - Mr. TACHDJIAN, 7, Bd. de la Libération - 26100, Romans
Librairie MASSIS - Mme. MARDIROSSIAN, 70, Cours Berriat, 38000, Grenoble 87. 45. 61

ՈՒՐԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
25-27
VEN. - DIMANCHE
25-27 DÉCEMBRE
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

57րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 15.069

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 15.069

EDITORIAL

Joyeux Noël

C'est la fête. Ce devrait être la fête, mais le cœur n'y est pas. Les vitrines de notre monde occidental peuvent être richement achalandées, mais cela n'empêchera pas, qu'ailleurs, d'innombrables enfants attendent vainement, que le Père Noël leur apporte un bout de pain. Des enfants ne vont venir au monde que pour y mourir, malgré tous les UNICEF. Mais heureusement qu'ils sont là pour donner bonne conscience à ceux, qui n'ont pas faim.

Noël, c'est la fête. Et pourtant, un certain malaise règne, un peu partout, même chez ceux à qui rien ne manque. La technologie avancée, les voyages dans l'espace, n'ont pas réussi à apporter, simplement, un peu de bonheur à l'humanité. Les progrès sont venus s'ajouter aux progrès, mais tous n'ont pas servi à assurer un bien - être à l'homme, témoin d'une vie humaine, de plus en plus déshumanisée. A force de remplacer l'homme, après l'avoir asservi, la machine est même parvenue, ça et là, à le rendre inutile.

A la recherche de la joie perdue, l'homme accueille Noël avec une certaine anxiété. Il se force à préparer la Fête.

L'Enfant, dont nous saluons la naissance devrait cependant nous mener à bannir tout pessimisme. Mais, comment pouvons-nous garder un brin d'optimisme dans un monde de goulags, d'oppression, d'atteinte quotidienne à la plus élémentaire des droits de l'homme: la liberté de s'exprimer.

Aujourd'hui la Pologne. Elle ne remuera pas longtemps la conscience des bonnes âmes.Il suffira que le temps passe un peu, et le temps passe si vite! D'ici peu on pourra ranger la Pologne aussi, dans les oubliettes de l'Histoire. Car, soyons réalistes, le Biafra, vous vous rappelez? Et le Viet - Nam, la Hongrie, la Tchécoslovaquie? Bien sûr le Salvador, le Chili, l'Afghanistan ne sont pas encore dans les archives classées, mais cela viendra aussi, comme cela est arrivé au douleureux problème arménien, encore qu'il refasse surface — épisodiquement — et occupe les média, en mal de sensationnel, à chaque fois que la violence, devenue l'expression des temps modernes, le «réactualise».

Joyeux Noël, Mesdames et Messieurs, la Pologne a froid dans sa chair et dans son âme.

Joyeux Noël, chers Arméniens, six desperados, symboles d'une jeunesse à la recherche de l'identité d'un peuple déraciné, sont au fond des prisons d'un Occident, qui n'a jamais cessé de préférer ses intérêts à toutes les causes des petits peuples spoliés.

Joyeux Noël, à notre Arménie lointaine. Là aussi, au fond de quelques noires cellules, restent enfermés d'autres desperados, connus et inconnus, symboles, eux, d'une jeunesse qui se veut maître dans sa propre maison, pour y vivre et y respirer en toute liberté.

Mais, en cette fête de la Nativité, faut-il encore que tout espoir ne soit pas perdu. Cherchons, alors, dans le sourire d'un enfant — car, n'est ce point dans l'innocence de ce regard que nous avons le plus de chance de rencontrer Dieu? — les raisons de croire, surtout aujourd'hui, que Demain sera un autre jour et que nous retrouverons notre joie perdue.

Joyeux Noël!

HARATCH

ԼԵՀԱՍՏԱՆ

ԵՐԲ ՄՈՍԿՈՒԱ ԵԱԼԹԱՅԻ Կ'ԱՊԱՒԻՆԻ

ԺՈՐԺ ՄԱՐՇԷ ԺԱՐՈՒԶԵԼՍԿԻԻ ԿԸ ԳՐԷ

Մամուլի խորհրդային գործակալութիւնը՝ ԹԱՍ կարգի կը հրաւիրէ Արեւմուտքը, որպէսզի յարգէ Եալթայի ժողովին որոշումները, ուր երկու մեծերը իրարու մէջ բաժնեցին աշխարհը: «Թաս» կը յիշեցնէ թէ «հակայեղափոխականները կ'ուզեն բարեփոխել Բ. աշխարհամարտէն ծնած՝ Եւրոպայի վիճակը»: Անդրադառնալով ՓՈԻՓ-ի (լեհ բանուորական կուսակցութիւն) մէկ յօդուածին խորհրդային գործակալութիւնը կը ճաղկէ.— «Ոճրային ծրագիրները հակայեղափոխութեան, որ ինքն իրեն նպատակ որւած է տապալել Լեհաստանի ընկերվարական վարչակարգը»: Ըստ ԹԱՍ-ի «սողացող հակայեղափոխութիւնը այն եզրակացութեան եկած է այս աշնան, որ Լեհաստանի կացութիւնը հասուն էր ճակատէն զարնելու համար Պետութեան իշխանութիւնը եւ վարչակարգը: Նոյնիսկ օրինաւոր կառավարութիւնը տապալելու թուականը որոշուած էր»: Այս բամբները հիմնաւորելու համար, Մոսկուա կ'ոգեկոչէ «հակապետական» կազմակերպութիւն մը, որու անունն է եղեր՝ «ինքնավարօրէն մատակարարուած Լեհաստանի Ակումբներ» եւ Սոլիտառիթէն կը միացընէ հակայեղափոխականներուն: Ցեաին նպատակն է եղեր հաստատել.— «Աջի ուժերու միակ իշխանութիւն մը» վերադարձովը քաղքենի քաղաքական կուսակցութեանց, երեք ուղղութեամբ՝ աջ, քրիստոնեայ կղերական եւ Պիլսուտսկի (ազգայնամոլ լեհ նախկին մենատէրին անունով): «Այլ խօսքով, կ'ըսէ միշտ ԹԱՍ, այս դիրքորոշումը դէմ էր Եալթայի ժողովին որոշումներուն, քանի որ կը նախատեսէր Եւրոպայի ուժերու - փոփոխութիւն մը եւ կը ձգտէր վերաքննելու Լեհաստանի արտաքին զինակցութիւնները»:

Մոսկուայի բամբը չատ յստակ է՝ Լեհաստանի հարցերը եթէ ուրիշին գործին խառնուիլ կը նշանակէ Արեւմուտքի համար, զուտ ներքին հարց է Խորհ. Միութեան համար: Միւս կողմէ Ժորժ Մարշէ նամակ մը գրած է Ժարուզելսկիի, յանուն Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան, որու մէջ ցաւ կը յայտնէ որ զօրավարը ստիպուած եղած ըլլայ պատերազմական վիճակ հռչակելու եւ առկէ առկախուին հանրային ազատութիւնները եւ ձերբակալութիւններ ու բանտարկութիւններ ըլլան: Այսուհանդերձ կը չեշտէ թէ Լեհերը պէտք է իրենք լուծեն իրենց հարցերը :

Փարիզի մէջ, նաեւ, Նախարարապետը ակնարկեց «խորհրդային միջամտութեան» Ազգ. Ժողովին առջեւ, չեշտելով, սակայն, Ֆրանսայի երեք հեռանըկարները այդ առընչութեամբ.— Լեհաստան ինք պէտք է լուծէ իր հարցերը առանց արտաքին միջամտութեան, վերջին ամիսներուն ձեռք ձգուած ընկերային յառաջդիմութիւնները չջնջուին եւ լեհ իշխանութիւնները հասկնան, որ հիմնական փոփոխութիւն մը իրենց վարուելակերպին մէջ, կրնայ առաջքն առնել վատթարագոյնին:

ՄԱԿ-ի առջեւ, Սոլիտառիթէի մէկ անդամը յայտարարած է թէ 100 հազար հոգի բանտարկուած են եւ Սոլիտառիթէի երեք անդամ ալ երեք տարուան բանտարկութեան դատապարտուած են:

× Ֆրանսայի բոլոր զանգակները Լեհաստանի համար պիտի ղօղանջեն Ծընունդի գիշերը:

× Մառք Ֆեռօ, պատմաբան, կը ճշդէ Լիպերասիոնի մէջ, որ Լեհաստան Եալթայի բաժանումին մաս չէր կազմեր եւ Արեւմտեաններն են, որոնք իրենց դիրքով ձգեցին որ Խորհ. Միութիւնը ձեռք դնէ Լեհաստանի:

Եղիցի Լոյս

ՅԱՐՈՒԹ ԿՈՆՍՏԱՆԴԵԱՆ

– Եղիցի՛ լոյս, եղիցի՛ լոյս հրակարմիր,
Ուր որ սէր է, ատելութիւն, անզօր ցասում,
Անզսպելի ցանկութիւն:
Ուր մրրիկն է՝ ալեծածան լիներ արեան,
Եւ մոլեգին եւ փաւաշոտ եւ վայրենի զուգաւորում,
Հզօր եւ ցոփ հառաչանքներ հնադարեան,
Ուր բոցակէզ դժոխքը հի՛ր՝
Պատրաստում է ջուրերի ջինջ արքայութիւն,
Ուր եռում են կույր ու կապար,
Շոգիանում են մտածո՜ւմ, արիւն եւ կի՛ր:
Եղիցի՛ լոյս, եղիցի՛ լոյս հրակարմիր:

.

Եղիցի՛ լոյս, եղիցի՛ լոյս ոսկեդեղին,
Ուր որ հոսում են հեզասահ երազների ջուրերը հին,
Ուր որ հեղուկ գեղգեղում է,
Երանելի ափսոսանքով երջանկանում,
Յուշերի դառն անբաւական մեղեդին,
Ուր սպասումն անվհատ, եւ անհամբեր սպասողն,
Եւ սպասուածն անդադար, –
Մարմինն է նոյն, նոյն մտածումն եւ նոյն հոգին,
Ուր որ հովեր խուլ եւ անդուլ հառաչում են,
Ուր որ դաշտեր բիլ խորութեամբ կանանչում են,
Ուր մոռացուած, անցած ձայներ
Կարօտագին դեռ կանչում են:
– Եղիցի՛ լոյս, եղիցի՛ լոյս ոսկեդեղին:

.

Եղիցի՛ լո՜յս, եղիցի՛ լոյս երկնակապոյտ,
Ուր որ պայթել են ժայռերը
Եւ ոսկեղէն երակներից ահեղահունչ
Բխել է ջինջ յակինթների արիւնը նո՛ւռ ...
Ուր որ նեղքուել են լեռները եւ խտացած խաւարներից
Շառաչելով ժայթքել է բորբ արեւների ցասումը հո՛ւր ...
Ուր որ մեծղի դղրդումով
Խորտակուել են պատ ու պատուար՝
Փոշիացել բուրգ ու պարիսպ ժանձրակո՛յտ.
Եւ մահացու մոռացութեան գիշերներից
Ձերբազատուած՝ բանտարկեալը շնչե՛լ է խոր Ազատութի՛ւն
Եւ արբել է՝ Ազատութեան Գլխապտոյտ:
Ուր որ պարում է թիթեռնիկն եւ հիւսում է սարդը ոստայն,
Ծփում են ո՛ւր, եւ ծածանւում ազատածին դաշտերը լա՜յն ...
Եւ հնչում է ծղրիթների բարձրը ու զիլ ծննդեան անփոյթ՝
Եղիցի՛ լո՜յս, եղիցի՛ լոյս երկնակապոյտ ...

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹԷՆՔԻ ԵՒ ԱՆԳԱՐԱՅԻ միջեւ մըթնոլորտը չատ լարուած է, վերջին օրերս: Ուլուսու ճառով մը խրատ կուտայ Փափանտրէուի, կը ճաղկէ անոր դիրքը ՕԹԱՆ-ի վերջին նիստին ու մինչեւ իսկ չի վարանիր ըսելու «Յունաստան վտանգաւոր քաղաքականութիւն կը վարէ Կիպրոս»: Միեւնոյն ատեն կ'ըսուի թէ Թուրքերը 4000 նոր զինուոր ղրկած են Կիպրոս եւ ռազմամթերք: Փափանտրէու պատասխանած է Թուրքիոյ վարչապետին, յիշեցնելով թրքական սպառնալիքները:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ կառավարութենէն չորս նախարարներ հրաժարած են, անոնք են՝ Ճարտարարուեստի նախարարը՝ Քոնաթափչու, Ուժանիւթի՝ Պինկէօլ, Մաքսի՝ Պաթիւրալփ եւ Առողջապահութեան՝ Այանօղլու: Անմիջապէս փոխարինուած են եւ իւրաքանչիւր նախարարութեան գըլուխը նշանակուած է՝ Թուրկութ, Իլքէլ, Պոզէր եւ Գըլըճ Թուրկայ: Հրաժարեալները չեն կրցեր հարկ եղած յառաջդիմութիւնները իրագործել իրենց մարզին մէջ:

ՏԸ ՊՐՕՅԼ դատավարութիւնը վերջ գտաւ «միջին – ճամբայի» վճիռներով, որոնք չատ դժգոհ ձգեցին պաչտպան փաստաբանները: Տասնական տարի արգելափակման դատապարտուեցան՝ Փիէր տը Վառկա, ոստիկանապետ Սիմոնէ եւ գործադրողը՝ Ֆրէչ եւ հինգ տարի թէաէտրի համար, որ մեղսակից է:

ՍՈՒՐԻԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ ՈՐՈՇԵՐ ԵՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ «ՍՐԲԱԳՐԵԼ»

Պոլսոյ թերթերէն կ'արտատպենք հետեւեալ լուրը.—

«Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ Դեկտ. 10-ին ստորագրուեցաւ մշակութային համաձայնութիւն մը, որով կողմերը համաձայն մնացին իրենց դասագիրքերուն մէջ մէկզմէկու դէմ գրութիւններ չտեղաւորելու ուղղութեամբ: Պիտի կազմուին լիազօր յանձնախումբեր, որոնք երկու երկիրներու դասագիրքերը պիտի քննեն եւ հոնկէ պիտի արտաքսեն մէկըզմէկու դէմ պարբերութիւններն ու մասերը: Այսուհետեւ թշնամական մասեր ունեցող գիրքերու հրատարակութիւնն ալ պիտի չարտօնուի»:

Այլ խօսքով՝ պատմութիւնը պիտի «սրբագրեն» իրարու սիրտ չկոտրելու համար:

ԾՆՈՒՆԴԻ առթիւ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Ուրբաթ (Դեկտ. 26-ի թիւ) եւ խմբագրատունը փակ է շաբաթավերջին: Մեր յաջորդ թիւը՝ Դեկտ. 29 :

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

Աղօթք

Աշխարհիս վրայ մարդիկ կան որ կը հաւատան, մարդիկ կան որ չեն հաւատար. ես անոնցմէ եմ որ կը հաւատան: Հիմա՞ միայն կը հաւատամ, եւ միթէ այսօ՞ր սկսայ աղօթել: Կրնամ ըսել թէ կեանքիս մէջ օր մը չէ եղած որ չաղօթեմ: Աշխարհիս մէջ այնքա՜ն անիրաւութիւններ կան, եւ այնքա՜ն խեղճ է մարդս որ, մեր ներսը գտնուող արդարութեան զգացումը եւ մենութեան զգացումը մեզի կը սորվեցնեն թէ այս աշխարհը անցք մըն է միայն, կամուրջ մը:

Անուրանալի է մարդկային բանականութեան համար որ ամէն արդիւնք պատճառ մը ունի: Երբ կը տեսնենք այս աշխարհը, եւ երբ մանաւանդ, գիտութեան աչքով կը տեսնենք այն աշխարհները որոնք անհունապէս կը մեծնան, եւ այն միւս աշխարհները որոնք անհունապէս կը փոքրանան, եւ կը կազմեն ինչ որ տիեզերք կը կոչենք, երբ կը տեսնենք այն զարմանալի ներդաշնակութիւնը եւ կարգը, որոնք կը վարեն այս տիեզերքը, նոյնիսկ մեր բանականութիւնը կը հրաշակէ մեզի թէ ամենակարող զօրութիւն մը կամ ամենապէտ իմացականութիւն մը այս մեծ շինուածին ճարտարապետը եղած է:

Այլ եթէ անտեսանելի ըլլայ այս տիեզերքը մեր պարզ աչքերուն ու մեր մտքի աչքերուն, եթէ չըլլայ այս տիեզերքը մեզի համար, կը բաւէ որ կայ ու կը լսենք ու կը զգանք ներքին ձայն մը որ կ'ըսէ, թէ «Այս բանը գէշ է, մի՛ ըներ, եւ այս աղէկ է, ըրէ՛»: ներքին ձայն մը որ կ'ըսէ մեզի թէ ստեղծող մը ունինք, եւ թէ դատող մը ունինք. եւ այն ձայնը մեզի կ'ըսէ. «Աղօթէ՛ ստեղծողիդ, եւ դատաւորիդ առջեւ սփռէ՛ քու խոստովանութիւններդ ու զղջումներդ»:

Ես այս ձայնը միշտ լսած եմ իմ ներսիդիս, եւ զօրաւորագոյն հնչած է իմ մէջս, ամէն անգամ երբ այնպիսի գործ մը կատարելու վրայ եղած եմ որ ծանր հետեւանք պիտի ունենար կեանքիս մէջ: Աւա՜ղ, միշտ չեմ հնազանդած այս ձայնին, եւ աղէտներս միշտ այդ անհնազանդութենէս առաջ եկած են:

Մարդիկ կան որ կը խեղդեն այս ձայնը իրենց սրտին մէջ, կամ կը գոցանեն իրենց ականջն ու սիրտը այս ձայնին դէմ: Ես բնաւ չեմ խեղդած զայն, եւ աստուածային արդարութեան ու գթութեան առջեւ՝ ա՛յս միայն իրաւունքս մնացած է:

Մարդս որ աշխարհիս մէջ կը թաւալի ու կեանքի պատերազմը կը մղէ, պիտի տեսնէ պայծառ ու զուարթ օրեր, այլեւ շատ անգամ՝ անձրեւոտ օրեր. հողմ ու փոթորիկ պիտի փչեն ու կայծակ պիտի գոռայ, ու սլաքներ ու ռումբեր պիտի գոռան չորս կողմը, եւ երբեմն ալ պիտի հարուածեն զինքը: Այս է բաժինը ամէն մարդու որ կ'ապրի: Կեանքը պատերազմ մըն է թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյապէս: Այլ այն մարդը որ միշտ լսած է իր ներսիդին Աստուծոյ ձայնը՝ եւ այն ձայնին միշտ հնազանդած, ան կը վայելէ ներքին երանութիւն մը որուն չեն հասնիր ու չեն ազդեր փոթորիկներն ու սլաքները. ան կը վայելէ խղճմտանքի զուարթութիւնը զոր ոչ ոք կրնայ կապտել իրմէ:

Մարդս այնքա՜ն վտանգներով շրջապատուած է, այնքա՜ն թշնամիներ ունի եւ իր ամէնէն մեծ թշնամին ինքն է, իր տկարութիւնները՝ իր մոլութիւններն են: Ինկալէն ետքը նորէն ո՞վ պիտի կանգնէ զինքը, եթէ ոչ աղօթքը:

Ուրեմն կ'աղօթեմ: Մեր հայրը մեզի սուրբ եւ անկապտելի ժառանգութիւն մը թողուց. հաւատքն ու բարեպաշտութիւնը, աղօթքը: Ուրիշ ի՛նչ ժառանգութիւն որ թողած ըլլար, մինչեւ հիմա վատնած էինք. այս ժառանգութիւնն ալ թէեւ կը վատնուի, այլ նորէն կը ստացուի:

ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐ, ԿՈԹՈՂՆԵՐ

Փարիզի Նոթր-Տամը

Համբաւաւոր 1492 տարուան ընթացքին, մինչ Քրիստափոր Կոլոմպոսի նաւատորմիղին երեք առագաստանաւերը կը խոյանային դէպի Արեւմուտք (դէպի Նոր Աշխարհը), Հայաստանէն եկած եպիսկոպոս մը Փարիզ այցելեց եւ զմայլեցաւ երկաշտարակ տաճարով, որ Սէն գետի մէկ կղզեակէն կը տիրապետէր քաղաքին:

Ընդարձակ եկեղեցին, այդ ժամանակ, արդէն 247 տարեկան էր: Հայ եպիսկոպոսը իր յուշագրութեան մէջ արձանագրած է թէ «անիկա այնքան հիանալի է որ մարդկային լեզուին համար անկարելի է նկարագրել զայն»: Այդ թուականէն ասդին, անհամար այցելուներ պաշտամունք կատարած են անոր կոթական կամարներուն ներքեւ, հիացքանչ դիտած են ծիածանի գոյներուն հրաշալիքը անոր ծաղկանման երեք պատուհաններուն, լուսանկարած են անոր բարձրաբերձ սիւները, եւ համակարծիք գտնուած են հայ եպիսկոպոսի ներբողին:

Կարգ մը անձեր կրնան նախընտրել Շարթրի եւ Ռէնսի տաճարներուն վեհանիստ կոթական ոճը, բայց շատերու համար՝ ոչինչ աւելի գերազանց է քան Փարիզի մայր տաճարին անտաշ ու անպաճոյճ մարդկայնութիւնը: Անիկա ձօնուած է Սուրբ Կոյսին եւ կը պատմէ Աստուածամօր կեանքին պատմութիւնը, քարեղէն ու փայտեղէն քանդակներով, գունաւոր ապակիներով, իւղանկարներով, գորգերով: Տաճարին զանգուածեղ պատերու ներսիդին, շինարար վարպետները՝ ռոման եկեղեցիներու ամբակերտ կլորութիւններէն՝ անցած են կոթական կամարներուն, շինութեան ընթացքին սորվելով նաեւ թէ ի՛նչպէս կարելի է կառուցանել աւելի բարձր, աւելի երկնամերձ եկեղեցիներ:

1163 թուականը պատեհ ժամանակ չէր Նոթր-Տամի նման խոշոր ձեռնարկի մը սկիզբ դնելու համար: Լուտովիկոս Եօթներորդ արդէն կորսնցուցած էր թագաւորութեան կէսը, զոր գրաւած էին Նորմանները. իսկ իր հողերուն փոքրուն մնացորդները սպառնալիքի ենթակայ էին, որովհետեւ անոնց վրայ աչք տնկած էր Ֆրետերիք Շիկամօրուսը՝ Հռենոսի հանդիպակաց ափէն: Սակայն արհամարհելով բոլոր արգելիչ պատճառները, թագաւորը եւ Փարիզի եպիսկոպոս Մօրիս տը Սիւլի միասնաբար վճռեցին ձեռնարկել կառուցումին:

Շինութիւնը յառաջ տարուեցաւ այն միեւնոյն հաստատամտութեամբ, որ դարեր առաջ կարելի դարձուցած էր Բուրգերուն եւ Պարթենոնին կառուցումը: Հազար հինգ հարիւր քարակոփներ, ատաղձագործներ, դարբիններ եւ ապակեգործներ միաժամանակ կ'աշխատէին ղեկավարութեանը ներքեւ շինարար վարպետներու, որոնք իրենց տրամադրութեան տակ չունենալով հանդերձ պողպատեայ բեռամբարձներ եւ ելեկտրոնիկ հաշուիչներ՝ գիտէին օգտագործել շեղակի վերելքը, լծակը եւ ճախարակը:

Լաւորակ կրաքարի վիթխարի կտորներ կը բերուէին, քարշ տրուելով եզներու կողմէ եւ երբեմն ալ բարեպաշտ ուխտաւորներու կողմէ, տասը մղոն հեռու գտնուող քարահանքերէն մինչեւ մայր տաճարին մերձակայքը: Որքան կառոյցը կը բարձրանար, նոյնքան այդ քարակտորները դէպի վեր կ'ամբարձուէին պարաններու միջոցով, որոնք կը փաթթուէին խոշոր տակառներու շուրջ տակառները կը դառնային շնորհիւ մարդերու, որոնք անոնց ներսիդին կը կատարէին շարունակ մագլցելու շարժումը: Շինութեան ընթացքին, եկեղեցիին ներքնամասը կը նմանէր տարօրինակ անտառի մը՝ ուր գերանները ամէն ուղղութեամբ կը խաչաձեւէին զիրար՝ նեցուկ ըլլալու համար կամարներուն՝ մինչեւ պորտաքարերուն տեղադրումը:

Անտարակոյս, զանգուածեղ տաճարը կառուցանելու որոշումը ցոլացումն էր Աստուծոյ հանդէպ հաւատքին, բայց միանգամայն անիկա ցուցաբերումն էր մարդու հանդէպ հաւատքին՝ դժուարին պայմաններու մէջ: Յաջորդ ութ դարերուն ընթացքին փաստուեցաւ թէ այդ հաւատքը իրաւացի էր, որովհետեւ Նոթր-Տամը անվթար դուրս եկաւ ութ հարիւր տարիներու հակամարտութիւններէն, պատերազմներէն, յեղափոխութիւններէն:

Երբ կը քալէք եկեղեցիի ճաճանչաւոր մթնաշաղին ընդմէջէն, կը զգաք թէ անիկա գործն է մարդուն եւ հոգիին: Հոս, պատմութեան մրմունջները լռութիւն կը պարտադրեն ձեզի: Արդեօ՞ք Լուտովիկոս Իններորդ Թագաւորը կանգ առած է քովը այս սիւնազարդ կոթողին, անոր գագաթին հաստատելով Քրիստոսի փշեպսակը զոր խաչակրութենէն իր վերադարձին բերաւ հոս, եւ որ տակաւին պահպանուած է Նոթր-Տամի գանձատան մէջ: Արդեօ՞ք վաթսունամեայ գեղջկուհի մը այս սիւնին կռթնեցաւ 1455 թուականին, երբ կը յառաջանար դէպի այն ատեանը որ անպարտ պիտի հռչակէր եւ ապա պիտի սրբացնէր իր աղջիկը՝ Ժան տ'Արքը: 1804 թուականին,, Առաջին Քոնսիւլը այս սիւնին առջեւ կեցաւ պահ մը այն արարողութեան ընթացքին, ուր թագը առաւ Հռոմէն կանչուած Պապին ձեռքէն եւ ինքզինք պսակեց կայսր Նափոլէոն Առաջին: Իսկ այն միւս սիւնին սպիները արդեօ՞ք արդիւնք են Գերմանացիներու կամ իրենց կողմնակիցներու կրակած փամփուշտներուն, այն գոհաբանական աղօթքին ժամանակ, որուն ներկայ էր Զօրավար Շարլ տը Կօլ 1944 թուականին:

Նոթր-Տամի տաճարը կառուցուեցաւ հարիւր տարիէն նուազ ժամանակի մէջ, եւ վերջին քարը հիւսիսային աշտարակին վրայ զետեղուեցաւ 1245 թուականին: Սակայն փոփոխութիւններ սկսան կատարուիլ անմիջապէս եւ յետագայ դարերու ընթացքին ալ: Ս. Լուտովիկոս Թագաւորին օրով, շինուեցաւ յաւելեալ դուռ մը (Կարմիր Դուռը):

Նոթր-Տամի տաճարը ամենայոռի անարգանքներու ենթարկուեցաւ Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութեան ընթացքին, երբ շքամուտքներուն շուրջ գտնուող արձանները վար առնուեցան յեղափոխականներուն կողմէ եւ գլխատուեցան: Անոնցմէ տասնըհինգ հատը վերագտնուեցան 1839-ին, երբ քաղաքապետութիւնը պեղումներ կ'ընէր Սէնի ձախ ափին: ԺԳ. դարու արձաններ էին անոնք:

Յեղափոխական ամբոխը տապալեց նաեւ տասը ոտք մեծութիւն ունեցող քսանեւութ արձանները, որոնք կը զարդարէին տաճարին ճակատը, գետնէն վաթսուն ոտք բարձրութեան վրայ. այդ քսանեւութ արձանները կը կազմէին Թագաւորներու Նրբանցքը: Բայց ամբոխը սխալած էր. անոնք ո՛չ թէ Ֆրանսայի թագաւորներուն, այլ Հրէաստանի թագաւորներուն արձաններն էին: Խորանին առջեւ գտնուող կոթական դուռները քանդեցին, անոնցմէ նիզակներ շինելու համար. եւ խոշորագոյն զանգէն զատ՝ բոլոր միւս զանգակները հալեցուցին թնդանօթներ եւ փամփուշտներ շինելու համար: 1793 թուականին, եկեղեցին լեցուած էր հարիւրաւոր գինետակառներով. եւ ծրագիր կար շէնքը ծախելու: Երբ Նափոլէոն 1802 թուականի Ապրիլին տաճարը վերադարձուց կրօնաւորներուն, Նոթր-Տամը կը գտնուէր ողբալի վիճակի մը մէջ, ո՛չ միայն յեղափոխականներու գործունէութեան իբր հետեւանք, այլեւ այն պատճառով որ տասնամեակներու ընթացքին անխնամ թողուած էր, կոթական ճարտարապետութիւնը նկատուած ըլլալով իբր բարբարոսական:

Իսկապէս, մայր տաճարը մինչեւ այ -

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՒԱՏ

ՎԻԿՏՈՐ ԲԱԼԱՅԵԱՆ

Ի՞նչ էր պահանջում յօդուածը. հատուցել Պետութեանը պատճառած վնասը: Ի՞նչ եղաւ արդիւնքը: Հանրապետական դատախազութիւնից խմբագրութեանը գրեցին, որ յօդուածագիրը խակ է, շտապել է, որ քրէական գործը դեռ աւարտուած չէ եւ որ մեղաւորները կը պատժուեն, ու այդ մասին տեղեակ կը պահուի խմբագրութիւնը: Անցել է տասնըհինգ տարի, մինչեւ օրս խմբագրութիւնը սպասում է մեղաւորներին պատժելու մասին նրանց պատասխանին:

Ինչո՞ւ հետեւողական չեղաւ: Որովհետեւ տեղափոխեցին այլ աշխատանքի, յետոյ՝ միլիցիա. աւելի շատ հոգսեր, աւելի վտանգաւոր յանցագործներ...

– Այդ ամէնին գումարած,– շարունակեց գնդապետը,– եթէ մեծ ախորժակի տէր պատասխանատու աշխատողը շատ է ուսեալ, գիտական կոչում ունի, ուրեմն, իմացիր, որ շատ աշխատանք ես կատարելու: Ի հարկէ, աղամանդների գործի հետ համեմատած, սա սովորական կողոպուտ է: Բայց այս մէկն աւելի դժուար է բացելը, եթէ, կրկնում եմ, ոչ սովորական յանցագործ է կողոպուտ կատարողը: Այնպէս որ, գուցէ հարկ լինի ծանօթանալ այդ ինստիտուտի որոշ աշխատողների ախորժակի հետ:

– Գուցէ դրա կարիքը չզգացուի, եթէ սկսի խօսել գանձապահը:

Բուժող բժիշկը ոչ մի կերպ չէր համաձայնում, ասելով, որ դա վտանգաւոր է գանձապահի կեանքի համար: Դանիէլեանի պնդումները կոտրեցին բժշկի յամառութիւնը:

– Լաւ, եթէ միայն մի հարց էք տալու, խնդրեմ:

– Առայժմ միայն մի հարց:

Գանձապահը բացեց աչքերը:

– Դուք գիտէ՞ք, թէ ով է ձեզ հարուածողը,– հարցրեց Դանիէլեանը:

Գանձապահը բացասաբար շարժեց գլուխը, ու Դանիէլեանը բժշկի հետ դուրս եկաւ սենեակից:

Դիրեկտորի տեղակալի շուրթերին բազմանշանակ հեգնական ժպիտ կար, որը կարծես ասում էր՝ «Ես գիտեմ, թէ ինչ պիտի հարցնես»:

– Լուկաշ Գրիգորիչ,– դիմեց նրան Դանիէլեանը,– գանձապահը բանկից գումարը ստացել է երէկ չէ առաջին օրը: Այդ օրը դրամ ստացողներ եղե՞լ են:

Դիրեկտորի տեղակալը վերցրեց ներքին հեռախօսի լսափողը:

– Աստուածատուրեան, երէկ չէ առաջին օրը Ավօն աշխատավարձ տուե՞լ է... Ոչ, չի տուել,– դրեց լսափողը: Դանիէլեանը նայեց նրա դէմքին ու նկատեց, որ հեգնական ժպիտը ժամանակաւորապէս լքել է նրան:

– Ինչո՞ւ:

Նորից վերցրեց լսափողը.

– Աստուածատուրեան, ինչո՞ւ... Չգիտե՞ս: Ես էլ չգիտեմ: Գուցէ ուշ է եկել բանկից:

– Ժամը 1-ից ուշ հօ չէր կարող գալ:

– Չգիտեմ, այդ արդէն ինքը կարող է ասել: Համ էլ մեզ մօտ երբեմն պատահել է, որ դրամ ստանալու յաջորդ օրն ենք աշխատավարձը բաժանել: Դրա մէջ ի՞նչ կայ որ:

– Ոչինչ, հէնց այդպէս հետաքրքրւում եմ:

– Լաւ, լաւ, ձեզ գիտենք, հէնց այնպէս հարց չէիք տայ: – Լուկաշ Գրիգորիչի շուրթերին նորից խաղաց ժպիտը,– երեխայ չենք, հասկանում ենք:

– Ի՞նչ էք հասկանում:

– Այն, որ մի բան կասկածում էք:

– Իսկ դուք չէ՞ք կասկածում:

– Ո՞ւմ:

– Ձեր ինստիտուտից ոեւէ մէկին:

– Ի՞նչ հարցում:

– Զարմանալի մարդ էք. եթէ ասեմ Պարսկաստանի շահին տապալելու հարցում՝ կը հաւատա՞ք: Ես ի՞նչ գործով եմ եկել ձեր ինստիտուտ:

– Չէ, այնպիսի բան էք ասում, որը շատ հեռու է մեզնից: Մեր ինստիտուտում բոլորն էլ հիանալի մարդիկ են: Կիրթ, միասնական, կուռ կոլեկտիւ է: Բոլորն էլ ազնիւ մարդիկ են, ի՞նչպէս կարող եմ կասկածել: Այ, եթէ մի երեք տարի առաջ գայիք, ուրիշ էր:

– Ի՞նչպէս:

– Շունը տիրոջը չէր ճանաչում: Այս մեր նոր դիրեկտորը ամէն ինչ կարգաւորեց, տեղը՝ տեղին, կարգապահութեան հարցում շատ խիստ է: Եւ կարեւորը՝ կարգին մարդ է, կիրթ, վերին աստիճանի հայրենասէր: Ինստիտուտն էլ ինստիտուտի նման է՝ կուռ, միասնական: Եւ դա գիտէ՞ք որու շնորհիւ: Ես նրան նշանակել տուի:

– Ի՞նչպէս թէ...

– Գնացի վերեւ եւ ուղղակի ասացի՝ նա պիտի մեր մօտ աշխատի...

(Շար. — 3)

սօր աւերակի վերածուած կ'ըլլար եթէ քաու մը արուեստագէտներ եւ գրողներ արթնցուցած չըլլային ազգին խիղճը: Անոնցմէ մէկն էր Վիքթոր Հիւկօ, որ 1831 թուականին լոյս ընծայեց իր նշանաւոր գիրքը՝ «Նոթր – Տամ տը Փարի»ն: Մէկ ուրիշն էր երիտասարդ ճարտարապետ Էօժէն Վիոլէ - Լը - Տիւք, որ յատկապէս կը հետաքրքրուէր կոթական արուեստով:

Երբ ֆրանսական կառավարութիւնը վերջապէս վարկ յատկացուց 1843-ին՝ նորոգելու համար Նոթր - Տամը, Վիոլէ - Լը – Տիւքի նախագիծերը ընդունուեցան: Յաջորդ տարիներուն այդ ճարտարապետը աշխատեցաւ մայր տաճարին վրայ, եւ ներկայիս գոյութիւն ունեցող արձաններուն մեծամասնութիւնը (նեռաւել Թագաւորներու Նրբանցքին բոլոր արձանները) իր ճիգերուն արդիւնքն են:

Վերանորոգուած տաճարը պաշտօնապէս բացուեցաւ 1864-ին: Առաջին Աշխարհամարտին, աւազապարկեր դիզեցին արեւմտեան շքամուտքերուն առջեւ, բայց Պերթա թնդանօթին ռումբերը երբեք չհարուածեցին այդ վայրը: Երկրորդ Աշխարհամարտին, գերմանական գրաւումին ժամանակ, Գերմանացիները հանգիստ ձգեցին Նոթր – Տամը, միայն երբեմն նուապահանդէսներ սարքելով հոն:

Ազատագրումի Օրը, տասներեք հազար հոգի լեցուած էր մեծ մայր տաճարին մէջ: Հռոմի Ս. Պետրոս տաճարը անոր կրկինէն աւելի մեծ է, բայց Նոթր - Տամի ծաւալը ամենեւին արհամարհելի չէ: Երկարութիւնը 130 մեթր է:

Սակայն Նոթր – Տամի իսկական էութիւնը ո՛չ թէ թուանշաններն են, այլ՝ հոգին: Զոյգ աշտարակներով ճակատը համեմատութիւններու խաղաղ ապահովութիւն մը ունի: Զարմանալի չէ որ 17-րդ դարէն ի վեր նկարիչներ հաճոյքով կը նկարեն մայր տաճարը:

Այն անձը, որ չարքաշութիւնն ունի մագլցելու ոլորուն եւ հետզհետէ նեղցող սանդուխներն ի վեր, մինչեւ աշտարակներուն գագաթը, կը վարձատրուի շլացուցիչ եւ խորհրդաւոր տեսարանի մը հանդիսատես ըլլալով: Հեռուն՝ վարը, կը գտնուի ա՛յն հրապարակը, ուրկէ միշտ կը հաշուեն Ֆրանսայի բոլոր քաղաքներուն հեռաւորութիւնը Փարիզէն: Ձախին կը ցցուի Էյֆէլի աշտարակը, իսկ աջին՝ հեռուէն կը շողշողայ Սաքրէ – Քէօր տաճարը, Մոնմարթի գրօսավայրերուն վերեւ: Իսկ դիմացը, Սէնի աջ ափի երկայնքին ձգուած է Լուվրը, իսկ հորիզոնին վրայ կը ծագի Յաղթանակի Կամարը Շան զէլիզէ'ի գագաթին:

Աշխարհի ամենատպաւորիչ տեսարաններէն մէկն է այդ, անտարակոյս: Մարդ կը զգաստանայ, սակայն, անդրադառնալով որ բոլոր այդ շինութիւններէն առա՛ջ է կառուցուած այն ամրակերտ կառոյցը, որուն գագաթին կանգնած ենք հիմա, կառոյց մը՝ որ կոթողն է մարդու հաւատքին՝ հանդէպ Աստուծոյ եւ հանդէպ մարդուն:

ՈՒԻԼԵԸՄ ՊԸՐՆԻ

ՏՈՄՍԵՐ

ՍՏԵՓԱՆՈՍՆ ՈՒ ՍԵՂՐՈՍԸ

– Դուն ալ շատ բարակը կը փնտռես... Եղբա՛յր, Քրիսմըսը Քրիսմըս է... Մերն է եղեր, «ասոնց»ն է եղեր, միեւնոյն բանն է: Երբ մերը շաբթու մէջ գայ, կը մոռցուի... Օգուտ մըն ալ չունի ո՛չ ինծի, ո՛չ քեզի, ո՛չ ալ մեր թաղականներուն պնակին... Նոր խնդիրներ մի հաներ, եղածները կը բաւեն... Այս երկիրներուն մէջ մեր երկրին հին ատենուան սովորութիւնները չեն անցնիր...

Ասիկա տեսակէտն է Անատոլուի Քերթենքելէ գիւղը ծնած եւ տասը տարիէ ի վեր այս երկիրը հաստատուած մեր Ստեփանոսին, որ հիմա կը կոչուի Սթիվըն Քերթըն:

×

– Չէ՛, աղբար, չէ՛... Աս մեր ըրածը չիտակ բան չէ... Քրիսմը՞սը ինչ է... Սուրբ ըսէք Ծնունդ... Նոր նոր բաներ իճատ մի՛ ընէք... Մեր Ծնունդը պաշխա բան է... Քառսուն տարի է կ'ըսեմ, ձանս լսող չկայ... Հա, իրաւ է, «ասոնք» ալ Յիսուսին կը հաւատան, «ասոնք» ալ Սուրբ Ծնունդը կը տօնեն, ամա, դուք ի՛նչ կ'ուզէք ըսէք, մեր Ծընունդին համը ուրիշ է... Իմացայ քի ինտոր քի ամէն տարի կ'ընեն, աս տարի ալ Ծնունդի Պատարագը Յունուար 12-ին պիտի ընեն եղեր, որովհետեւ Յունուար 6-ը Երկուշաբթի կ'իյնայ կոր եղեր... Թո՛ղ իյնայ... Իշքէ, ես ասանկ բաներ հիչ չեմ սիրեր... Ասոր համար չէ՞ քի Աստուած մեր երեսը չի նայիր կոր...

Ասիկա ալ տեսակէտն է Պոլսոյ Սամաթիոյ թաղը ծնած եւ յիսուն տարիէ ի վեր այս երկիրը հաստատուած մեր Սեղրոսին, որ մինչեւ այսօր ալ կը կոչուի Սեղրոս Թաթլըտիլեան...

×

Դժբախտաբար, մեր անմեղ Սեղրոսը պարտուած մէկն է: Իր ձայնը լսող չկայ: Չորս կողմէն կը պոռան իր երեսին.

– Ի՛նչ հին գլուխ մարդ ես, պէ... Յիսուն տարի է աստեղ ես, մարդ չես եղեր... Ժամանակները փոխուած են, աչքդ բա՛ց...

×

Եթէ միայն տօներու թուականները տեղափոխած ըլլայինք՝ մեր հարեւաններուն հետ միասին քալած ըլլալու համար, մեր աճապարանքը այնքան ալ վըտանգաւոր եղած պիտի չըլլար: Դժբախտաբար, թուականին հետ ոգին ու ազգային աւանդութիւններն ալ ծրարելու եւ դուրսը նետելու տրամադիր կ'երեւանք:

Այո՛, իբրեւ տեսութիւն, Ծնունդը Ծընունդ է... Մերն է եղեր, «անոնց»ն է եղեր, տարբերութիւն չըներ... Երկուքն ալ միեւնոյն Մեծութիւնն է որ կը պանծացնեն:

Բայց եւ այնպէս...

Կարծեմ, մեր Ծնունդը ազգային դրոշմ ալ կը կրէ՝ կրօնականին քովն ի վեր: «Անոնց»ը, ո՛չ: Մեր Զատիկն ալ ուրիշ համ, հոտ ունի: Մեր ամէն ինչը ուրիշ համ հոտ ունի:

Այդ համն ու հոտը պէտք է պահենք՝ ամէն երեւոյթի մէջ, որպէսզի չհալինք, չհատնինք, չսպառինք ու չկորսուինք:

Սեղրոսներու ոգին է, որ կանգուն պիտի պահէ մեր համրանքը այս հիւրընկալ հայրենիքներուն մէջ: Ստեփանոսներու – ներողութի՛ւն, Սթիվըններու – թացիկկութիւնը գահավէժին եզերքը կ'առաջնորդէ մեզ:

Մե՛ղք մեզի, եթէ երես տանք Ստեփանոսին ու խնդա՛նք Սեղրոսին վրայ...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

25 – 12 – 1959

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՇԷՆՔԵՐԸ

Շէնքերը մեծ տեղ ունին կեանքին մէջ: Այնքան մեծ՝ որքան քիչ անգամ կը պատկերացնենք: Խօսքը անշուշտ կը վերաբերի այն շէնքերուն որոնք անքակտելի կերպով կապուած են մեր կեանքին սա կամ նա շրջանին: Օրինակի համար, շէնքը, տունը՝ որուն մէջ ծնած ենք: Կամ շէնքը, յարկաբաժինը՝ որուն մէջ անցուցած ենք մեր մանկութեան ամէնէն երջանիկ օրերը: Ծովեզերեայ պանդոկ մը ուր ապրած ենք մեր մեղրալուսնի արեւոտ օրերը: Եւ դեռ շէնքեր ու շէնքեր: Խանութ մը, որուն ցուցափեղկին առջեւէն բաժնուիլ չէինք ուզած երբ երախայ էինք: Դպրոց մը, որուն մէջ առաջին անգամ գոգնոց հագանք ու դաս սերտեցինք: Շէնքե՜ր սիրելի, ահաւասիկ, այնքան սրտամօտիկ, որքան կրնար ըլլալ մեր ընտանիքին անդամներէն մէկը:

×

Ո՛չինչ կը յիշեմ Պագըրգիւղի այն տունէն, որուն մէջ աշխարհ եկած էի: Գրեթէ ոչինչ, եթէ ոչ փայտաշէն տան մը պատուհանը, որուն երկաթեայ վանդակին առջեւ կը կանգնեցնէին զիս, որպէսզի դուրսը դիտեմ ու բարի կենամ: Ասոր փոխարէն կը յիշեմ ուրիշ քարաշէն տուն մը, որ նախկինէն քանի մը քայլ անդին՝ ինծի գիրկ բացաւ երկար տարիներ, մանկութեանս առաջին շրջանին:

Մինչեւ մէկ քանի տարի առաջ, պարբերաբար առիթը կ'ունենայի արագօրէն անցնելու այդ շէնքին առջեւէն: Կեցած էր տակաւին, հին օրերու դրոշմով օծուն եւ յոգնած: Հիմա տարիներէ ի վեր չեմ անցնիր հոնկէ: Վստահ եմ որ գոյութիւն չունի այլեւս: Մեր աշխարհին մէջ տեղ չէ մնացած այդպիսի հին շէնքերու:

Սակայն ի՛նչպէս կը յուզուէի երբ կ'անցնէի անոր առջեւէն: Սիրտս կը բաբախէր կարծես յանկարծ հին ու միտքէ հանուած սիրուհի մը տեսած ըլլայի: Անբացատրելի թախիծ մը սիրտս կը սեղմէր:

Փլցուցին զայն: Եթէ անգամ մըն ալ անցնիմ, ամէն ինչ այնքան փոխուած պիտի ըլլայ, որ հաւանաբար տեղն անգամ պիտի չկարենամ ճշդել: Բայց տունը մտքիս մէջ յաւէտ դրոշմուած պիտի մընայ: Ո՞վ պիտի կարենայ զայն փլցնել յիշողութենէս...:

×

«Ծնիլ, ապրիլ եւ մեռնիլ նոյն տան մէջ» ըսած էր Սէնթ – Պէօվ: Այսօր, մեծ քաղաքներու մէջ արդեօք քանի՞ հոգի կրնաք գտնել, որ ծնած, ապրած ու մեռնելիք ըլլան նոյն տան մէջ: Երանելի հին օրեր, ուր մարդը եւ շէնքը միասին կը հիննային, միասին կը ծերանային: Այսօր, շատ մը հանդիպումներու նման, կարճատեւ դարձած է նաեւ հանդիպումը՝ մարդուն եւ շէնքին: Կամ մարդն է որ կ'երթայ, (եւ կ'երթայ ոչ միայն ուրիշ թաղ, ուրիշ քաղաք, այլ նաեւ ուրիշ երկիր, ովկիանոսներէ ալ հեռու), եւ կամ շէնքն է որ կ'երթայ: Եւ «երբ շէնքը կ'երթայ, ամէն ինչ միասին կ'երթայ» ինչպէս ըսեր է Մարթէն Նատօ: Հնամաշ կարասիներ, յոգնատանջ վառարան մը, խարխուլ բազկաթոռ մը որուն մէջ կը սիրէր մրափել մեծ հայրիկը, եւ մանաւանդ յիշատակներ, յիշատակներ... Ամէն ինչ կ'երթայ: Մարդուս կառոյցներուն մէջ շէնքեր ալ, շէնքերուն փայտերն ու քարերն ալ չունի՞ն իրենց սուրբ տեղը, ինչպէս կ'երգէ Համօ Սահեան.

Այն իմ տունն է հեռաւոր
Օտարն անգամ գիտէ, որ
Կապուած է յաւէտ
Մի յուշ, մի սէր, մի երազ
Մի թրթռուն սրտի մաս
Ամէն քարի հետ:

Անցեալ օր, երբ Բանկալթըէ կ'անցնէի, զարմանքով տեսայ որ անհետացեր է նաեւ «Իննի» շարժանկարի սրահը: Շէնքը կար, բայց կերպարանք փոխած էր: Իր տեղը թողած էր խանութներու: Ե՞րբ պատահած էր այդ կերպարանափոխումը, տունէս երկու քայլ անդին, որ չէի կրցած նշմարել ես:

«Վարձու խանութներ» գրուած էր մուտքին: Ի՛նչ յիշատակներ կապուած էին այդ սրահին: Տոհմիկ ի՛նչ հաւաքոյթներ կազմակերպուած էին անոր երդիքին տակ: Եւ ես յիշեցի այն վերջին անգամը, երբ ոտք դրած էի հոն: Հոյակապ հանդէս մըն էր: Այդ օրը հրաժեշտ կու տայինք աւելի քան յիսուն ուսուցիչ, ուսուցչուհիներու, որոնք հանգստեան կը կոչուէին: Կը ծափահարէինք, խենթի պէս կը ծափահարէինք, ամէն անգամ որ բեմ կուգար վաստակաւոր կրթական մըշակ մը եւ յուշանուէր մը կը ստանար: Խենթի պէս կը ծափահարէինք ուրեմն մեր անկումը, մեր նահանջը, մեր մահը, որովհետեւ հանգիստի կոչուած այդ ուսուցիչներուն տեղ նորեր չունէինք:

Ուրեմն հիմա հանգիստի կոչուեր է նաեւ սրահը: Առանց յուշանուէրի, առանց ծափահարութեան: Եւ այն թանկագին յուշերը, զորս ունէինք այդ սրահէն, վարձու տրուեր են խանութպաններու:

Շէնքերը, տուները որքա՜ն մեծ տեղ ունին մեր կեանքին մէջ: Բայց «մարդիկ, երկու հաւկիթ խաշելու համար կրնան կրակի տալ մեր տունը», ինչպէս ըսած էր Շամֆոր:

Ռ. Հ.

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԴԱՍԱԼՔՈՒՄԸ

Կիրօս նոյնիսկ մտքին մէջ ունէր մէկը, որ պիտի կրնար յաջողութեամբ ի գլուխ հանել այն: Այդ մէկը Նաճար Արթինն էր: Կիրօս զարմանքով տեսած էր թէ ան ինչպէս կռուի ընթացքին կրցած էր այրել Խուրշիտի մարագը:

Կիրօս այդ հաշիւներուն մէջ էր, երբ իմացաւ Նազարի բերած լուրը, թէ Զէյնապ Ջրաւանի մէջ է: Այդ լուրին վրայ Կիրօս ալ կարծես իր ծրագիրներուն հետ ցնցուեցաւ:

Վտանգաւոր էր լուրը, պէտք էր թակարդի մէջ պահել այն:

Աշուղ Նազարն ալ Թաթոսի պէս կըրցած չէր ըմբռնել Կիրօսի բաժններուն իմաստը ամէն անգամ, որ Զէյնապի խօսքը կ'ընէր:

– Չէ, չէ Մարտիկը չպէտք է իմանալ, – քիթը վեր քաշելով կը կրկնէր Կիրօս խորհրդաւոր շեշտով մը, երբ լուր բերին, որ Ջորեպան Թաթոս մի քանի ձիաւորներով ճամբայ ելած է Ջրաւան իջնելու համար:

Թաթոս իր հետ առած է Ջրաւանի շատ ծանօթ վարդաձորցի Գարիկը:

Կիրօս հաւանեցաւ, որ Թաթոս վար իջած էր մի քանի ձիաւորներով: Ան վերջին անգամ Մարտիկի մօտն էր: Եթէ Մարտիկ յանկարծ իմանար լուրը...

– Չէ, Մարտիկ տակաւին Արծուեսարին վրայ է - ըսաւ լրաբեր զինուորը:

Այլեւս վստահ որ ամէն բան լաւ կարգադրուած էր, Կիրօս վերադարձաւ Նազարին: Շատ անհամբեր էր կարգ մը կարեւոր բաներ հասկնալու համար: Նըկատած էր, որ Քիւրտերու ուժերուն մէջ դասալքում կար, որովհետեւ առանց կանոնաւոր դիմադրութեան, Հաճի Մուսայի գրաւած գիւղերը լքած ու հեռացած էին:

– Պատմէ, Նազար:

– Զէյնապը, Կիրօս, Զէյնապը Ուստա Ուսէփի տան մէջ շատ ալ ապահով չէ: Երբ Ջրաւանը ձգեցի, Ուստա Ուսէփ գընաց ինքզինքը ոստիկաններուն յանձնելու:

– Էդ կ'ըլլայ, Նազար: Թաթոսը մեր քաջերէն է: Էն սիրահար է թշնամու գըլուխներու: Տեսնես յանկարծ վեր կուգայ՝ ձիու վրայ տասներկու գլուխներ կախած ու Զէյնապ ձիուն ետեւ առած, – ըսաւ Կիրօս:

Նազար պատմեց Ջրաւանի մէջ անցած դարձածները, Խալիլի շարժումը, Սարը պինպաշու տուած ապտակը, ժանտարմին սպանութիւնը:

Կիրօս, ըստ իր բնաւորութեան, մանրամասն հարցումներ կ'ընէր: Սատոյի հեռանալէն ու Սարը պինպաշու սպանութենէն աւելի Կիրօսի համար էն կարեւորը Խալիլի շարժումն էր, քրտական շարժումը որ Տօքթ. Նայիրեանի հեռաւոր երազն էր եղած: Ինքը՝ Կիրօս, ինչքա՜ն աշխատած էր այդ տեսակ շարժման մը սկզբնաւորութեան համար: Ուզած էր նոյնիսկ դաւադրութեամբ մէջտեղ բերել զայն: Ուզած էր օգտագործել հակառակութիւնը Թուրք Մահմուտ փաշայի ու քիւրտ աշիրէթապետ Պէկոյի:

Կիրօս գիշերով վառել տուած էր Պէկոյի քէօշքը՝ երկու թշնամիներու միջեւ ատելութիւնը խորացնելու համար: Եւ յաջողած էր իր այդ դաւադրութեան մէջ: Երկու թշնամիներ իրարու բաւական վնասներ պատճառած էին: Քիւրտերու ատելութիւնը սկսած էր հետզհետէ ցեղային գոյն առնել, երբ Թրքաց կառավարութիւնը միջամտած եւ հաշտեցուցած էր զանոնք:

Նազարի պատմածներէն Կիրօս այնպէս զգաց, որ հեռաւոր երազ մը կ'իրականանար: Կիրօս հարցուփորձ շատ ըրաւ: Աշուղ Նազար Կիրօսի պահանջած մանրամասնութիւններուն շատ տեղեակ չէր, միայն գիտէր որ Խալիլ Տիարպէքիրի մէջ կախուող Շէյխ Սիւլէյմանի զաւակն է:

(Շար. 469)

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ
ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ – ՎԱԼԱՆՍ

Տիկնանց Օժանդակ Յանձնախումբի
կազմակերպութեամբ

ՇՔԵՂ ՃԱՇ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

Շաբաթ, Յունուար 9, ժամը 20.30ին

Միութեան Ե. Հիւսիսեան սրահին մէջ
6, *Ֆավանթին փողոց – Վալանս*

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 60 Ֆ.

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝ 43. 02. 53 – 43. 67. 66 *կամ* 44. 02. 75 *թիւերուն:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է.– Պ. Ալեքս Գույումճեանէ, փոխան ծաղկեպսակի, Ստեփան Թիրեաքեանի *մահուան առթիւ՝* 500 Ֆ.:

×

Տէսինի Եկեղեցւոյ վարչութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է, Ղեւոնդ Սիւզմէճեանի *մահուան քառասունքին առթիւ, Տիկին Կիւլիւմիա Ճիմպաշեանէ (Վալանս)* 300 Ֆ, *Սիւզմէճեան եւ Մնայեան ընտանիքներէ* 250 Ֆ., *Տիկին Մանուշակ Տէր – Սահակեանէ* 50 Ֆ.:

Յակոբ *եւ* Արշալոյս Իսկէնտէրեան *ամոլի յիշատակին՝ Իսկէնտէրեան ընտանիք* 200 Ֆ.:

Réveillon Dansant

DE LA ST. SYLVESTRE
(31 Décembre)

Organisé par
l'Association Arménienne Catholique de LYON

au Restaurant FARGE
Saint Bernard — près d'Anse

Pour s'inscrire, s'adresser à
M. SANDJIAN Nazareth
au (7) 828. 08. 34

« Le CLUB »

de L'Eglise Apostolique Arménienne d'Issy - les - Moulineaux

Ouvre ses portes
aux Jeunes Arméniens
les Dimanches, à 15 H.
Ambiance symphatique et amicale
(Jeux, — Animations, — Projections)
VENEZ NOMBREUX!
Centre Culturel N. FRINGHIAN
6, Ave. Bourgain — ISSY

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Սելթէքեան, ուխտի մը առթիւ, հետեւեալ նուէրները կ'ընեն.–

200-*ական Ֆ. Սամուէլ – Մուրատեան Վարժ.ին, Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն), Կապ. Խաչի Պանեէօ – Բաչանի մասնաճիւղին, Պանեէօ – Բաչանի հայկ. դպրոցին, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ եւ «Յառաջ»ին:*

×

Շաւիլէն պ. Գալուստ Մինասեան իր կնոջ՝ Թագուհի Մինասեանի վիրաբուժական բարդ գործողութեան բարւոք արդիւնքին ուրախ առթիւ, 100 *Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:*

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտ. 26.–

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախավկայի եւ Առաջին Մարտիրոսին:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր Պատարագ կը մատուցուի՝ ժամը 10-*ին:*

Պատարագը քառաձայն կ'երգուի, Մայր Եկեղեցւոյ Երգչախումբին կողմէ:

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՔԱՄՓԱՆԵԸ – ՖՐԷԶԻ
ՍՈՒՐԲ ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Հ.Բ.Ը.Մ.-ի հովանաւորած Քամփանեը Ֆրէզի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ միօրեայ հայկական դպրոցի հանդէսը՝ Շաբաթ, Յունուար 2-*ին, ՎԱԶԳԷՆ Ա. սրահին մէջ, ժամը* 14.30-*ին:*

Աշակերտներու կողմէ երգ, արտասանութիւն, պար եւ անակնկալներ:

Եկեղեցւոյ Տիկնանց Օժանդակ Միութիւնը, ներկաները կը հրամցնէ ճոխ սեղաններ: Կաղանդ – Պապան նուէրներ կը բաշխէ աշակերտութեան:

———×———

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը, Ծնունդի առթիւ կը կազմակերպէ Տօնածառի հանդէս մը, Կիրակի, Յունուար 3, *կէսօրէ ետք ժամը* 15-*ին,* Սալ տէ Ֆէթ-*ի մէջ, Վալանս:*

Կը հրաւիրուի Վալանսի Հայութիւնը, քաջալերելու Դաւիթեան դպրոցի աշակերտութիւնը:

OPTIMA Tours

Voyage en ARMÉNIE du 21 Avril au 5 Mai

Cérémonie du 24 AVRIL 1982
UNION DES ANCIENS ELEVES SAMUEL - MOORAT
Pour la première fois depuis sa création, l'Union des Anciens Elèves du Collège Samuel - Moorat, organise un voyage en Arménie.
Pour de multiples raisons, ce voyage sera exceptionnel. Le succès de cette entreprise permettra de faire un vol direct PARIS — EREVAN et simplifiera toutes les attentes ou formalités que nécessitera le passage par Moscou lors du retour.
Ce voyage est placé sous le signe de la rencontre, aussi tous les anciens du Collège, leur famille et leurs amis seront les bienvenus.
Compte tenu du nombre limité de places dont nous disposons, les inscriptions seront terminées courant Décembre et nous vous recommandons de vous inscrire au plus tôt

Départ pour le 24 AVRIL des Anciens Combattants

avec Banquet - Gala spécial offert le 25 Avril.
DU 21 AVRIL AU 5 MAI 1982

Renseignements et Inscriptions:

SONIA COUMRYANTZ
OPTIMA Tours

67-69 Rue Quincampoix (angle Rue Rambuteau) 75004 Paris — Tél.: 274 27 20
Métro : Rambuteau ou Etienne Marcel Telex : 211 324 F.

— Pour les ANCIENS COMBATTANTS: Monsieur KEHAYAN
124, Avenue Henri Barbusse — 92140 CLAMART; Tél. 642. 73. 10

Lic. A 946 (Agence Agréé INTOURIST)

U. G. A. B.

UNION GENERAL ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE — PARIS

Sous le haut patronage de
Monseigneur SEROPE MANOUKIAN
Délégue pour l'Europe du Catholicossat de tous les Arméniens

Sous la présidence de
Monsieur NAPOLEON BULLUKIAN
Président du Comité Régional de France de l'U.G.A.B.

et de
Monsieur NOURHAN FRINGHIAN
Président d'Honneur du Comité Régional de France de l'U.G.A.B.

DINER TRADITIONNEL

Organisé par la Section des Dames à l'occasion du NOEL ARMENIEN

Le Mercredi, 6 Janvier, à 20 H. 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, Rue de Courcelles, Paris 17e

Frais de participation: 200 F.

Réservation — U. G. A. B.
11, Square Alboni — Paris 16e
Tél.: 520. 03. 18

INSTITUT des LANGUES ORIENTALES

Université Paris III

Cours de Littérature Arménienne

1981 — 1982
Par K. BELEDIAN

- **Lundi, 4 Janvier**
 ***H. Ochagan* (Dzag Bedougue)**
- **Lundi, 18 Janvier**
 ***H. Ochagan* (idem)**
- **Lundi, 1er Février**
 ***H. Ochagan* (idem)**
- **Lundi, 22 Février**
 ***N. Sarafian* (Méditerranée)**
- **Lundi, 8 Mars**
 ***N. Sarafian* (idem)**
- **Lundi, 22 Mars**
 ***N. Sarafian* (idem)**
- **Lundi, 19 Avril**
 ***Z. Vorpouni* (Asphalte)**
- **Lundi, 3 Mai**
 ***Z. Vorpouni* (Asphalte)**
- **Lundi, 17 Mai**
 ***Z. Vorpouni* (Asphalte)**

Les cours ont lieu les Lundis de 17.15 à 19.15 à la salle B. 107, 1er étage, au Centre Dauphine - M° Porte Dauphine

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

Restaurant YORGANTZ

2 SOIRÉES EXCEPTIONELLES

ST. SYLVESTRE ET LA NOEL ARMENIENNE
YORGANTZ « DINER - SHOW »
Avec: Robert HALLAKOU au piano
KALOUST à la guitare
MUSIQUE D'AMBIANCE JUSQU'A L'AUBE
MENU SPÉCIAL NOEL ET ST. SYLVESTRE
450 F. (T.T.C.)
CHAMPAGNE et VINS à VOLONTE

RESERVATIONS: 326. 20. 68

33. Rue de Bièvre — 52, Bd. St. Germain 75005 PARIS

LA CAPPADOCE

REVEILLON

BERNARD DEDEDJIAN
ANIMERA
LA DERNIÈRE NUIT DE L'ANNÉE
Le 31 DÉCEMBRE

RESERVEZ VOS TABLES!

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

tél. 375.05.30

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
29
MARDI
29 DÉCEMBRE
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.070 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 57e ANNÉE — No 15.070

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Էճեւիթի պատիժը՝ 4-էն 3 ամիսի իջաւ

ՏԻՍՔԻ 52 ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Զինուորական բեկանիչ Ատեանը, Դեկտ. 25-ին փոխեց Էճէվիտի պատիժը, զայն 4-էն երեք ամիսի իջեցնելով: Ծանօթ է, որ Հալքի նախկին ղեկավարը չորս ամիս բանտարկութեան դատապարտուած էր քաղաքական յայտարարութեան մը պատճառով, ինչ որ պաշարման վիճակի հաստատած կանոններուն համաձայն, բացարձակապէս արգիլուած է: Դեկտ. 3-ին Էճէվիտ բանտ փոխադրուած էր արդէն: Բեկանիչ Ատեանը կը գտնէ որ զինուորական դատարանը սխալ մեկնաբանած էր օրէնքին տրամադրութիւնները, մէկ ամիսով ծանրացնելով նախատեսուած պատիժը: Ուրեմն, կրկին երեք ամիսի իջեցուց եւ որովհետեւ դատապարտեալները մէկ երրորդ զեղչի ալ իրաւունք ունին երբ լաւ ապրելակերպ ցոյց տուած են, հաւանական կը նկատուի որ նախկին վարչապետը 60 օրով ազատի եւ Փետր. 1-ին ազատ արձակուի:

Անկէ զատ սակայն, աւելի կարեւոր կը նկատուի, այս միջոցին, ՏԻՍՔ-ի ազգային եւ շրջանային 52 ղեկավարներու դատավարութիւնը, որ առաջին օրուան նիստին իսկ, միջադէպերու առիթ տուած է: Արդարեւ, Դեկտ. 24-ին երբ դատավարութիւնը կը բացուէր, դատարանի վերածուած մարզական սրահի մը մէջ, ամբաստանեալներուն պաշտպան 75 փաստաբանները կը ձգէին ու դուրս կ'ելլէին: Ի՞նչ էր պատճառը:

Դատախազը կը գտնէր որ փաստաբաններու այդքան մեծ թիւ մը աւելորդ տեղը, պիտի երկարաձգէ դատավարութիւնը եւ ուրեմն կ'ուզէր գործադրութիւնը բացառիկ միջոցի մը, ծանօթ՝ «պատերազմի վիճակի տրամադրութիւն» անունին տակ եւ որ թոյլ կուտայ դատարաններուն զեղչել պաշտպաններու թիւը: Պոլսոյ փաստաբանական կաճառին նախագահին՝ Ափայտընի բողոքներուն լ տես, զինուորական դատաւորը իր արտաքսումը պահանջելով, մթնոլորտը ալ աւելի լարուած է եւ 75 փաստաբանները ձգած ելած են, ցուցական ձեւով: Խորհրդակցութենէ մը ետք, դատաւորներն ու դատախազը որոշած են, որ իւրաքանչիւր ամբաստանեալ ունենայ իր ընտրած փաստաբանը, պայմանաւ որ ամէն մէկ նիստի, ներկայ փաստաբաններու թիւը ամբաստանեալներու թիւէն աւելի չըլլայ, այլ խօսքով միայն՝ 52:

Ապա, ընթերցումը կատարուած է 117 էջնոց ամբաստանագրին: Ամփոփ ձեւով, այս 52 ամբաստանեալները, կրնան մահուան դատապարտուիլ այն յանձանքով որ. - «Փորձած են պրոլետարիատի մենատիրութիւն հաստատել, տապալելով սահմանադրական կարգը յեղափոխական մեթոտներով, որպէս անդամ մարքս-լենինեան կազմակերպութեան մը»:

Կիրակնօրեայ (Դեկտ. 27) իր թիւին մէջ, Լը Մոնտ առաջին էջի արտասահմանեան իր քրոնիքն ալ կը նուիրէր Թուրքիոյ: Անդրադառնալով որ Էմնեսթի Ինթէրնէշընըլ, քանի մը շաբաթ առաջ, կը գտնէր որ շուրջ 2000 մահապատիժ ուզուած է եւ կ'ուզուի Թուրքիոյ դատախազներուն կողմէ, կը քննէր կայութիւնը զինուորական պետական հարուածէն ի վեր, որոշ չափով ալ զայն «արդարացնելով», քանի կ'ըսէր. - «Որքան ալ որ հաստատուած զսպումի վարչակարգը խիստ ըլլայ, անգութ մանաւանդ՝ քրնութեան ձեւերը - չարչարանքը ընթացիկ կերպով կը գործադրուի - կարելի չէ մոռնալ որ անոնց գործադրութիւնը պատասխան մըն է, վերջին վեց տարիներու ահաբեկչութեան զարգացումին»:

Միւս կողմէ, կը պարզուի որ դատավարութեան առենագրութիւններէն անհետացած են չարչարանքի վերաբերեալ բոլոր բողոքները: 52 ամբաստանեալներէն 30-ը՝ չարչարանքի բողոք ներկայացուցած էին բայց անգլիական Սընտէյ Թայմզը, հիմնուելով պաշտպան փաստաբաններուն յայտարարութեանց վրայ, կը գրէր Դեկտ. 27-ին, որ այդ բոլոր բողոքները անհետացած են: Օրինակ, ՏԻՍՔ-ի նախագահ՝ Ապտուլլահ Պաշթիւրք յայտարարած էր թէ հարցաքննութեան առեն, բազմիցս, գլխուն հարուածներ կերած էր, աչքերն ալ կապուած:

×

ԼԵՀԱՍՏԱՆ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ ԿԸ ՊԱԿՍԻՆ
ՊԱՊԻՆ ԲԱՆԱԳՆԱՑԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Ծննդեան իր Պատգամին մէջ, Պապը շեշտը դրաւ, անշուշտ, Լեհաստանի վրայ. - «Այնքան մարդիկ աշխարհի մէջ, կ'աղօթեն Լեհաստանի համար: Իրենց հետ, ամբողջ Եկեղեցւոյ հետ, ձեզի կը խօսիմ, զանազան ժողովուրդներու լեզուով արտասանուած մաղթանքներու այս ժամուն, ու կ'ըսեմ մեր լեզուով, ձեռքդ վեր առ մանուկ Յիսուս եւ օրհնութիւն տուր: Դուն որ ճամբան ցոյց տուիր Բեթղեհէմի հովիւներուն եւ մոգերուն, ցոյց տուր ճամբան լեհ հողին տղոց ու աղջիկներուն դէպի լաւագոյն ապագայ մը հայրենիքին, խաղաղութեան, արդարութեան եւ ազատութեան մէջ»:

Կիրակի օր, Հռոմ կը վերադառնար Պապին բանագնացը՝ դերպ. Փոճճի եւ կը հաստատէր որ Լէխ Վալեզա բանտը չէ այլ հսկողութեան տակ բնակութեան մէջ եւ կրնայ պատարագի ներկայ ըլլալ: Ըստ նոյն աղբիւրին ձերբակալութեանց թիւը 8-էն 10 հազար է: Գործադուլները զգալապէս պակսած են եւ միայն Սիլեզիոյ մէկ հանքին մէջ է, որ դեռ շարժում մը կայ:

Մոսկուա սկսած է որոշ գոհունակութիւն մը ցոյց տալ, ի տես Լեհաստանի «բնականոնացման»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ «կարմիր Զօկատները» դեկոյց մը հրապարակած են, որուն կցած են առեւանգուած ամերիկացի զօրավարին նկարը եւ ուր կ'ըսեն թէ դատավարութիւնը սկսած է ու կը շեշտեն թէ «դրամատիրութեան ոճիրը աշխարհակալ պատերազմ կը ստեղծէ, միայն հակաշ-խարհակալ քաղաքացիական պատերազմ մը կրնայ վերջ տալ պատերազմին»:

ՌՈՒՍԱՍԻ մէջ է, որ ֆրանսական ոստիկանութիւնը ձեռք դրած է Թմրեցուցիչի առուծախի չինական ցանցի մը վրայ, գրաւած տասը քիլօ հեռոյին եւ ձերբակալած ինը Չինացի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ արտաքին Յարաբերութեանց Նախարարը շրջապտոյտի մը ձեռնարկեց, որ զինքը, յաջորդաբար պիտի տանի Յունաստան, Եգիպտոս եւ Եթովպիա:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ մէջ ազատ արձակուած են մահմետական եղբայրներու երեսուն անդամներ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԴԵԿՏ. 15 - 23)

«ԱՐԱՐԱՏԻ ՆՈՐ ՄԱՐԶԻՉԸ՝
ԱՐԿԱԴԻ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Հայաստանի կառավարութեան առընթեր մարզական կոմիտէն՝ Իոսիֆ Բեցայի փոխարէն՝ «Արարատ»ի գլխաւոր մարզիչ նշանակած է Արկադի Անդրէասեանը: 34-ամեայ մարզիչը ծանօթ է տանդնդակի սիրահարներուն իր ինքնատիպ ոճով, գնդակին տիրապետելու եզակի վարպետութեամբ, «ոսկերչական» ճըշգրտութեամբ կատարած փոխանցումներով, անակնկալ պոռթկումներով: Ան «Արարատ»ի խումբին մաս կազմելով դարձած է Խորհ. Միութեան բաժակակիր 1973-ին եւ 1975-ին, իսկ 1973-ին՝ նաեւ Խորհ. Միութեան ախոյեան: Իբրեւ մարզիչ Ակադի Անդրէասեան ունի յաջողութիւններով լեցուն անցեալ մը: Ծանօթ է, որ անցեալ երեք տարիներուն ան գլխաւոր մարզիչն էր Բ. դասակարգին հանդէս եկող Աբովեանի «Կոտայք» խումբին, որ վերջին մրցաշրջանին իր խմբակին առաջնութիւնը շահեցաւ: Աբովեանցիները թէեւ վերջին վճռական խաղին պարտուելով Ռիգայի «Դաուգավա» խումբէն չկրցան Ա. դասակարգ անցնիլ, այսուհանդերձ, շնորհիւ իրենց մարզիչին ցոյց տուին աքանչելի խաղարկութիւն մը եւ վարպետութիւն: Խօսելով ֆութպոլի իր «հաւատամք»ի մասին, Անդրէասեան դիտել տուած է, թէ ինք կողմնակից է յարձակողական ֆութպոլի, որ հիմնուած ըլլայ բոլոր խաղացողներու վարպետ գործողութիւններու վրայ: Իր կարծիքով, մարզիկներու վարպետութեան աստիճանական բարձրացումը կը յանգեցնէ պաշտպաններու եւ յարձակողներու միջեւ գոյութիւն ունեցող սահմանի վերացումին եւ ֆութպոլը կը դառնայ աւելի մտաւոր, արագ, այսինքն կը քալէ ժամանակին հետ: Այդ մասին «Արարատ»ի նախկին մարզիչներէն Արտեմ Ֆալեան ըսած էր՝ «ֆութպոլ կը խաղան ոչ թէ ոտքով, այլ գըլխով...»: Ներկայիս «Արարատ»ի տղաքը կը մարզուին Ջերմուկի մէջ, ապա կ'անցնին Ծաղկաձոր, իսկ Յունուարի կէսին՝ Սեւ ծովու ափը, Գագրա, ուր կ'ունենան քանի մը խաղեր եւ կը պատրաստուին Փետրուարի կէսերուն սկսող Խորհ. Միութեան բաժակի մրցաշարքին համար: Մարզասէրներ մեծ յոյսեր կը կապեն Արկադի Անդրէասեանի, որ կարենայ «Արարատ»ը հասցնել 70-ական թուականներու բարձրութեան:

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅԹ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ՝
ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ

Հայաստանի Գրողներու Տունը տեղի ունեցած է յուշի երեկոյթ մը, նուիրուած՝ արձակագիր եւ թարգմանիչ Գրիգոր Քէշիշեանի: Բացումը կատարած է Սաղաթէլ Յարութիւնեան անդրադառնալով գրագէտին կեանքին ու գործին: Յուշեր պատմած են Կարպիս Սուրէնեան, Նորայր Ադալեան, Շաքէ Վարսեան եւ Սեւակ Արզումանեան: Ցուցադրուած է Գրիգոր Քէշիշեանի մէկ պատմուածքին հիման վրայ պատրաստուած կարճ ժապաւէն մը:

×

ՀԱՅ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ
ԵՒ
ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ
«ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆ»Ի
5-ՐԴ ՀԱՏՈՐԻՆ ՄԷՋ

Մոսկուա լոյս տեսած է «Երաժշտական Հանրագիտարան»ի 5-րդ հատորը, որուն մէջ՝ ինչպէս նախորդներուն, տեղ յատկացուած է հայկական երաժշտական մըշակոյթին, երաժիշտներուն, երգիչներուն: Ընդարձակ յօդուած մը նուիրուած է Արամ Խաչատրեանի, վեր առնելով անոր յիսնամեայ վաստակը, «Գայեանէ» եւ «Սպարտակ» բեմապարերու արժէքը, ինչպէս նաեւ 2-րդ համանուագը, դաշնակի, ջութակի եւ թաւջութակի քոնչերթօները: Յօդուածով մը շեշտուած է Ալեքսանդր Սպենդիարեանի դերը հայ ազգային երաժշտագիտական դպրոցի ըստեղծման եւ անոր գեղագիտական սկըզբունքներու եւ ոճական յատկանիշներու ձեւաւորման մէջ: Առանձին յօդուածներ նուիրուած են Յարօ Ստեփանեանի, ղեկավար Ռուբէն Ստեփանեանի, Միքայէլ Թաւրիզեանի, երգիչ Շարա Տալեանի եւ այլոց: Խորհ. Միութեան ժողովրդական արուեստագիտուհի Թամարա Խանումի (Թամարա Պետրոսեան) նուիրուած յօդուածէն կ'իմանանք, թէ անոր «Խորհ. Միութեան ժողովուրդներու երգեր ու պարեր» եւ «Աշխարհի ժողովուրդներու երգեր ու պարեր» համերգներու յայտագիրները կ'ընդգրկեն 80 լեզուներով շուրջ 500 երգեր: Հանրագիտարանը ներկայացուցած է նաեւ Պոլսոյ հայ երաժիշտ Նիկողայոս Թաշճեանը, ինչպէս նաեւ Ռուբէն Թէրլէմէզեանը եւ Անուշաւան Տէր-Ղեւոնդեանը: Արմէն Տիգրանեանի նուիրուած յօդուածով շեշտը դրուած է «Անոյշ» օփերայի հեղինակին ունեցած դերին վրայ հայ ազգային օփերայի զարգացման մէջ:

×

ՄԱՐԶԻՉ ԼԵՒՈՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ
ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Խորհ. Միութեան մարզանքի կոմիտէն Խորհ. Միութեան վաստակաւոր մարզիչի կոչում շնորհած է Լեւոն Հայրապետեանի, որ վերջերս արժանացած էր նաեւ բարձրագոյն կարգի միջազգային իրաւարարի կոչումին: Տասը տարի է որ մարզիչ է Լեւոն Հայրապետեան, որուն սաները կարեւոր յաջողութիւններու հասած են Միջազգային շախմատով: Այսպէս, Գառնիկ Յովհաննիսեան այս տարի Մատրիտի մէջ ըմբշամարտի աշխարհի ախոյեան հանդիսացած է, Սերգէյ Առաքելեան՝ Խորհ. Միութեան ախոյեան, իսկ Հրաչիկ Խաչատրեան եւ Մարկոս Շիրինեան՝ Խորհ. Միութեան 7-րդ սպարտակիադի պրոնզէ մետալակիրներ:

×

«ՀԱՅԷԼԵԿՏՐԱԼՈՅՍ»
ԳՈՐԾԱՏԱՆ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Հայէլեկտրալոյս» գործատան մէջ սկսած է «Գայեանէ» անունը կրող բիւրեղապակիէ ջահերու արտադրութիւնը: Անոնք աչքի կը զարնեն իրենց գեղեցկութեամբ եւ իրենց մէջ կը զուգորդեն արդի պահանջներն ու ազգային աւանդութիւնները: Անոնց պատրաստութեան մէջ լայնօրէն կ'օգտագործուին հայկական բիւրեղապակիի տարբեր տեսակներ: «Հայէլեկտրալոյս»ը Հայաստանի արդիւնաբերութեան կարեւոր ձեռնարկութիւններէն մէկն է, որ կ'արտադրէ 300 տեսակ ապրանքներ՝ ճողաջահեր, լուսամփոփներ, աշտանակներ, սեղանի լամպեր եւ այլն, որոնք կը ղրկուին նաեւ 45 երկիրներ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ

Հայկական ՍՍՀ Տասներորդ Գումարման Գերագոյն Սովետի չորրորդ նստաշրջանին բացումը կատարուած է Դեկտ. 3–ին, օրակարգի ութ կէտերով: Արձանագրենք ներկայ գրութեան տուն տուող կէտը. – 11–րդ, այսինքն՝ 1981 – 1985 հնգամեակի տնտեսական – ընկերային զարգացման ծրագիրը, որ իբրեւ հիմնական ուղղութիւն, Խորհ. Միութեան համապատասխան ծրագիրին շրջագիծին մէջ, ներկայացուած էր Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան 27-րդ Համագումարին, Յունուարին:

Զեկուցաբերն է եղած Պետպլանի նախագահ Հրանդ Սագոյեան: Ստորեւ կարգ մը հիմնական առաջադրութիւններ եւ բաղդատութիւններ տարեսկիզբէն եւ տարեվերջին ներկայացուած ծրագիրներուն միջեւ (Կուսակցութեան Համագումար եւ Գերագոյն Խորհուրդի նստաշրջան):

Տարեսկիզբէն ծայր տուած եւ մինչեւ 1985 երկարող նոր հնգամեակին արդիւնաբերութեան աճ սահմանուած է 31 տոկոս: Նախորդինը, 10րդ հնգամեակինը՝ 46 տոկոս էր: Տուեալ ծիրին մէջ Ա. ճիւղինը, ծանր. ճարտարարուեստ, կ'ապահովէ 30,6 տոկոսի յաւելում, իսկ Բ. խումբինը, թեթեւ ճարտարարուեստ, 31,6: Կը հետեւի, ուրեմն, թէ ծրագիրով կը նախատեսուի որոշ աստիճանով առաւել մղում տալ երկրորդ ճիւղին, որ կ'ապահովէ բնակչութեան առօրեային ծառայող ապրանքներուն, արտադրութիւններուն յաւելումը, քանի անոնց պահանջը նկատելի կը մնայ:

Ազգային եկամուտին աճը նոյնպէս նոյն տոկոսը պէտք է ապահովէ, այսինքն՝ 31: Գիւղատնտեսութեան համախառն արտադրութիւնը (բոլոր տեսակները) տարեկան միջին հաշուով 11 տոկոս յաւելում: Ասիկա կը համապատասխանէ Խորհ. Միութեան ընդհ. ծրագիրին Հայաստանի յատկացուած առաջադրութիւններուն, սակայն ետ կը մնայ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Համագումարին ընթացքին յայտարարուած սահմանումէն՝ նուազագոյն 12, առաւելագոյն՝ 14: Յիշատակենք գլխաւորները: Հացահատիկի տարեկան միջին արտադրութիւն՝ 310.000 թոն, խաղող՝ 240–էն 260.000 թոն, բանջարեղէն՝ 400–էն 430.000 թոն, միս՝ 95.000 թոն, կաթ՝ 520.000 թոն եւայլն.: Նկատելի կէտն այն է, որ գիւղատնտեսութեան համախառն արտադրութեան ճշդուած յաւելումի տոկոսը նախորդին բաղդատմամբ, 10-րդին, կէս առ կէսի, նոյնիսկ աւելիով, նուազ է: Եթէ նկատի առնուի բնակչութեան թիւին աճը եւ ատոր պահանջին առաւել քանակը, առաջադրուած ցուցանիշերը բաւարար չեն կրնար ըլլալ:

Ծրագիրով հիմնական նպատակ մը կը հետապնդուի. – բնական աղբիւրներու եւ վառելանիւթի խնայողութիւն, քանի առաջին պարագային մեր Հանրապետութեան աղբիւրները սահմանափակ են, իսկ երկրորդ պարագային՝ անգոյ (ներածումը կը մնայ միակ միջոցը): Որով անհրաժեշտ է զարկ տալ արդիւնաբերութեան աշխատարար (նկատի կ'առնուի աշխատուժի տարրին բարձր յաւելումը, խորհրդային միջինէն շատ առաւել), նուազ նիւթատար (նկատի կ'առնուի բնական հարստութիւններու սահմանափակ պատկերը) եւ, վերջապէս, նուազ էներգատար (վառելանիւթ – ելեկտրուժ) արտադրութիւններուն ծաւալումը: Կը նախատեսուի ելեկտրուժին արտադրութիւնը աւելցնել, պահանջին համապատասխան, 17 տոկոսէն քիչ մը աւելի:

Որոշուած է յատուկ զարկ տալ մեքենաշինութեան, ատոր արտադրութեան ծաւալը 1980–ի բաղդատմամբ աւելցնելով 58,6 տոկոս: Հոս շատ կարեւոր կէտ մը. – ապակեդրոնացման սկզբունքին կիրարկումը՝ առաւել աստիճանով: Մեքենաշինութիւն թէ այլ ճիւղեր հաստատել փոքր քաղաքներու, քաղաքատիպ աւաններու եւ գիւղական կեդրոններու մէջ: Այսպէս է, որ կը նախատեսուի նոր ձեռնարկութիւններուն երկու երրորդը հիմնել նմանօրինակ վայրերու մէջ: Ինչ կը վերաբերի Երեւանի, Լենինականի, Կիրովականի՝ ընդլայնել, ընդարձակել եւ ժամանակակից մակարդակին հասցնել տեղւոյն գործատունները, իսկ նորերն ալ ստեղծել արտադրութեան ոլորտը նկատի առնելով: Վերոյիշեալ ծրագիրէն պիտի օգտուին յատկապէս Հրազդան, Չարենցաւան, Էջմիածին, (հոս նոր ճիւղ մը պիտի հաստատուի՝ օծանելիք - կոսմետիկ) Մասիս, Մարտունի եւայլն.: Ծրագիրը շատ կարեւոր է յատկապէս Հայաստանի համար: Գլխաւորաբար այն իմաստով, որ երիտասարդները տեղւոյն վրայ մասնագիտական աշխատանքներ ճարեն եւ, հետեւաբար, չխուժեն արդէն իսկ գեր – խիտ դարձած քաղաքները:

Կուսակցութեան Համագումարին, Յունուար, աշխատավարձքին յաւելումը ամսական միջինի հաշուով 13–էն 16 ճշդուած էր, 1985–ին հասնելու համար 190 – 195 ռուբլիի բանուորներուն եւ պաշտօնեաներուն համար: Գալով կոլտնտեսականներուն եկամուտներուն՝ յաւելումը 20 – 22 սահմանուած էր: Այժմ առաջիններուն պարագային նուազագոյնէն քիչ պակաս է, այսինքն՝ 12,8, իսկ սահմանուած միջինն ալ 190 – 195-ի փոխարէն 183 ռուբլի հնգամեակի վերջաւորութեան: Գալով կոլտնտեսականներուն՝ աշխատանքի վարձատրութեան աւելացում միջին հաշուով 6,5 տոկոսով:

Շինարարութեան արդիւնաբերութիւնը պէտք է ամբողջովին ապահովէ տեղական պահանջները: Խօսքը՝ շինանիւթերու մասին է եւ յաւելումն ալ գրեթէ 19 տոկոս սահմանուած է: Այս ուղղութեամբ մէկ քանի թիւեր. - 1981–էն 1985 պիտի շինուին 5.382.000 քառ. մեթր ընդհ. մակերեսով բնակելի շէնքեր: Ասիկա հնարաւորութիւն պիտի տայ բարելաւելու աւելի քան կէս միլիոն հոգիի բնակութեան պայմանները: Քաղաքային մէկ բնակչի ապահովուածութեան գետնով բնակարանի ընդհ. մակերեսով հնգամեակի վերջում կը հասնի 12 քառ. մետրի: Ասիկա գոհացուցիչ չէ եւ խորհրդային միջինէն ցած կը մնայ, ինչպէս ներկայիս: Հիւանդանոցներու մահճակալներուն թիւը պիտի հասնի 33.000–էն քիչ մը աւելիի. նոյնպէս՝ քիչ: Նախադպրոցական հիմնարկութիւններ, այսինքն, մանկամսուր եւ մանկապարտէզ՝ գրեթէ 35.000 երախաներու համար, անոնց թիւը հասցնելով 169.000–ի: Նոյնպէս քիչ:

Կրթական պատկերը, ինչպէս միշտ կը մնայ փայլուն: Ընդհանուր եւ միջնակարգ կրթութեան սկզբունքին առաւել իրագործումով կարելի պիտի դառնայ առաջին դասարանը վերածել եօթնէն վեց տարեկաններուն: 1985 – 86 ուսումնական տարեշրջանին դպրոցականներուն, ուսանողներուն թիւը պիտի հասնի, ըստ նախատեսութիւններուն, գ ր ե թ է 583.000–ի: Պրոֆեսիոնալ – տեխնիկական ուսումնարաններում կը պատրաստուեն 136.000 որակեալ բանուորներ: Բարձրագոյն եւ միջնակարգ մասնագիտական կրթութեամբ շրջանաւարտների թիւը կը կազմի 130.000 մարդ:

Այլ առիթով՝ այլ թիւեր:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԳԱՆԱՏԱՅԻ
ԵՒ
ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ

ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՀԱՅՈՑ ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՕԾՈՒՄԸ
ՖԻԼԱՏԵԼՖԻՈՅ ՄԷՋ

Յովհաննէս – Պօղոս Բ. Քահանայապետը, 1981 Յուլիս 3 թուակիր կոնդակով՝ Համի Լեւոնեան վարժարանի տեսուչ՝ Ներսէս Ծ. Վրդ. Սեթեանը կը կարգէր Առաքելական Առաջնորդ Գանատայի եւ Միացեալ - Նահանգներու հայ կաթողիկէ հաւատացեալներուն, զայն անուանելով՝ տիտղոսաւոր եպիսկոպոս Գաղատիոյ Հայոց:

Շաբաթ, Դեկտ. 5, յետմիջօրեայ ժամը 2.30-ին, Ֆիլատելֆիոյ Ս. Պետրոս – Ս. Պօղոս կաթ. Աթոռանիստ տաճարին մէջ կը կատարուէր եպիսկոպոսական օծումը ձեռամբ Հմայեակ – Պետրոս ԺԸ. Կէտիկեան Կաթողիկոս – Պատրիարքին, ձեռնադրակից երկու եպիսկոպոսներով՝ որոնք էին Պօղոս Արք. Գուսան, եւ Անդրէաս Եպիսկ. Պետողլեան:

Արարողութեան ներկայ էին Ֆիլատելֆիոյ Առաջնորդ Արքեպիսկոպոսը՝ Կարդինալ Քռօլ իր շքախումբով, տեղացի եւ արեւելցի եպիսկոպոսներ, Մեսրոպ Եպիսկ. Աշճեան, եւ զանազան համայնքներու եւ ծէսերու ներկայացուցիչները: Ծիսակատարութեան շքեղութեան յատուկ փայլ մը տուին իրենց մասնակցութեամբը՝ Վիեննայի Մխիթարեան Միաբանութեան Աբբահայր՝ Հ. Գրիգորիս Ծ. Վրդ. Մանեան, Ընդհանուր մատակարար՝ Հայր Օգոստինոս Վրդ. Սեքուլեան, Զմմառեան Միաբանութեան Պատրիարքական փոխանորդ՝ Մանուէլ Ծ. Վրդ. Պաթագեան, Համի Լեւոնեան վարժարանի նորընտիր տեսուչ՝ Գրիգոր Վրդ. Պոյման, ինչպէս նաեւ հիւսիսային Ամերիկայի եւ Գանատայի հայ կաթ. բոլոր ժողովրդապետները որոնց կ'ընկերանային աշխարհականներու դասին ներկայացուցիչներ: Հոն կը գտնուէին նաեւ Փարիզի եւ Լիոնի ժողովրդապետները:

Շուրջ 800 հայ հաւատացեալներ մեծ գոհունակութեամբ եւ խոր յուզումով հետեւեցան հոգեզմայլ արարողութեան որով կ'իրականանար իրենց երազը տեսնելու հայ կաթ. համայնքին կազմաւորումը ամերիկեան հողին վրայ եւս:

Երգեցողութիւնը կատարեց ընտիր երգիչներէ եւ մեներգիչներէ կազմուած երկսեռ երգչախումբ մը, ղեկավարութեամբ Տիկին Ֆլորանս Մարտիրոսեանի:

Յընթացս արարողութեան՝ կարդացուեցաւ Պապին լատիներէն շարադրուած կոնդակին հայերէն, ապա անգլերէն թարգմանութիւնը:

Յետ Ս. Աւետարանի ընթերցումին, խօսք առաւ Կարդինալ Քռօլ, նախ՝ բարի գալուստ մաղթելու հոգեւոր Տիրոջ ապա՝ ողջունելու նորօծ Առաջնորդը «որուն առաքելութիւնը – ըսաւ ան – մեծապէս կարեւոր է իրենց հայրենիքէն արմատախիլ եղած ու գաղթականութեան մէջ աճած հայ ազգի զաւակներու միասնականութեան եւ անոնց հոգիներու փրկութեան համար»: Ֆիլատելֆիոյ Արքեպիսկոպոսը շնորհաւորեց Սեթեան Գերապայծառը, իր օգնութիւնը եւ համագործակցութիւնը ապահովեց անոր, ինչպէս նաեւ յաջողութիւն մաղթեց անոր առաքելութեան:

Պատարագի աւարտին, նորընտիր հովիւը, իր եպիսկոպոսական տարազով ու Առաջնորդի հանգամանքով՝ հոգեշունչ քարոզ մը ուղղեց ներկայ հաւատացեալ ժողովուրդին, քարոզ մը որուն խորիմաստ եւ բարձրորակ բովանդակութիւնը կը բխէր ամրակուռ համոզումներէ՝ հիմնուած Աստուծոյ, Եկեղեցւոյ եւ ազգի երրեակ սիրոյն վրայ: «Կը փափաքիմ ընթանալ – յարեց ան – այն ուղիէն որմէ անցան մեր մշակոյթի հիմնադիրները՝ Ս. Սահակ ու Ս. Մեսրոպ, եւ դարեր յետոյ՝ Մխիթար Աբբահայրը, Հայր Ալիշանը ինչպէս նաեւ Կարդինալ Ագաճան-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՒԱՏ

ՎԻԿՏՈՐ ԲԱԼԱՅԵԱՆ

– Իսկ ինստիտուտում ի՞նչպէս ընդունեցին նրան:

– Ինստիտուտն ի՞նչ. ես եմ այստեղ եղանակ ստեղծում: Ասում եմ՝ էսպէս պիտի լինի, եւ դա բոլորին համար օրէնք է:

- Իսկ ի՞նչ կարծիքի էք Աննայի մասին:

Դիրեկտորի տեղակալի շուրթներին թաքնուած ժպիտը պայծառացաւ:

- Հը, չլինի՞ դուրդ եկել է: Շատ լաւ աղջիկ է, հիանալի, բարոյապէս ամուր, պինդ, ամէն ինչ երեսին ասող, ներքին մեծ կուլտուրայով, խսկական զինուորական է, հայրենասէր...

– Ինստիտուտում ո՞ւմ հետ է ամէնից շատ մտերմութիւն անում:

– Ի՞նչ իմաստով:

– Մտերմութիւն, իսկական ընկերութիւն:

- Բոլորի, բոլորն էլ նրան յարգում եւ սիրում են... Իսկ ինչո՞ւ է նա ձեզ հետաքրքրում:

– Առաջինը նա է տեսել ուշաթափուած զանձապահին:

– Հա՛, – հա՛ – հա՛ ,- Լուկաշ Գրիգորիչի զրնգուն ծիծաղը լցրեց սենեակը,– ի՞նչ կոչում ունես, ախպերս:

Դանիէլեանը զգաց, որ այդ կարճ ժամանակամիջոցում արդէն ախպերացել է դիրեկտորի տեղակալի հետ ոչ միայն այն բանի համար, որ վերջինս իր հետ ըսկսեց առաջին դէմքով խօսել, այլեւ մի առանձին ջերմութիւն, վստահութիւն զգաց նրա վերաբերմունքի մէջ:

– Մայոր եմ...

– Ասա՛...

– Աննան իր մտերմի հետ որոշում է կողոպտել ինստիտուտի դրամարկղը: Այդ մտերմին անուանենք իքս: Աննան հետեւում է որ միջանցքում մարդ չլինի: Յարմար պահին նշան է անում իքսին: Իքսը մտնում է դրամարկղին ու ծեծում դուռը: «Ո՞վ է»: «Ես եմ, Աւօ, դուռը մի րոպէով բացիր»: Գանձապահը հէնց բացում է դուռը՝ իքսը հարուածում է նրան, մաքրագործում դրամարկղը եւ անհետանում: Աննան մտնում է դրամարկղին եւ օգնութիւն կանչում: Այդպէս է վարւում, որպէսզի ոչ ոք չկասկածի իր վրայ...

– Ջեղաւ, այդպէս չեղաւ: Չէ որ Աւօն չի մեռել, կարող է ճանաչել իքսին:

– Չի կարող, որովհետեւ իքսը դէմքին կանացի գուլպայ է հագցրել, Աւօյին դիմելիս ձայնը կեղծել է:

– Միամիտ է, շատ է միամիտ:

– Ի հարկէ, միամիտ է, բայց դա քո վերսիան է եւ ոչ թէ իմ:

– Իսկ ինչո՞ւ չի կարող քոնը լինել:

– Այն պարզ պատճառով, որ ես այստեղ դիրեկտորի տեղակալ եմ, շատ լաւ եմ ճանաչում Աննային եւ ամենակարեւորը՝ մեր ինստիտուտում ոչ իքս կայ, ոչ իկրէք եւ ոչ էլ զէթ: Բոլորին ափիս մէջ տեսնում եմ, բոլորին հինգ մատերիս պէս գիտեմ:

– Բայց հինգ մատերը իրար հաւասար չեն. մէկը կարճ է, միւսը՝ երկար:

– Հա՛ – հա՛ – հա՛ –, համա թէ տէտէքթիւ ես... Կարճն ու երկարն էլ ենք իրարից տարբերում, էլ ինչո՞ւ ենք դիրեկտորի տեղակալ...

– Լուկաշ Գրիգորիչ, սուրճ կը խմէ՞ք: Դրան արանքում երեւաց մի սիրունիկ գլուխ:

– Երկու բաժակ:

– Երկուսն էլ բերել ենք:

– Բերէք:

Կիսաբաց դուռը բացուեց, ներս մտան երկու սիրունիկ աղջիկներ:

– Աղջիկներ, ծանօթացէք, ընկերս է:

– Մատլէն:

– Էլիս:

– Ուրախ եմ, Գրիշա:

– Չէ, չէ, մի՛ նստէք, հիմա զբաղուած եմ, քիչ յետոյ կը գաք:

– Լաւն էին, չէ՞, Գրիշա ջան:

– Գեղեցիկ աղջիկներ էին:

– Իսկ Աննայի հետ ո՞նց են:

– Էլ՛ Աննան... Ախպերս, մոքիցդ հանիր այս վերսիան: Աննան ազնիւ մարդ է՝ պարզ, շիտակ: Անցեալ տարի կուսակցական կազմակերպութեան քարտուղարի տեղակալ ենք ընտրել:

– Իսկ քարտուղարն ո՞վ է:

– Դաղեանը, բաժնի վարիչ է:

– Լեւո՞նը:

– Ճանաչո՞ւմ ես:

– Այո, շատ լաւ, երրուանի՞ց է ձեզ մօտ աշխատում:

– Արդէն վեցերորդ տարին է:

– Ես կարո՞ղ եմ նրա հետ խօսել:

– Ի հարկէ, կանչե՞մ ինձ մօտ:

– Չէ ,ինքս կը գնամ նրա մօտ: Շնորհակալ եմ հետաքրքիր զրոյցի եւ...

– Լաւ, լաւ, ձեռ մի առ...

– Սուրճն էլ շատ համեղ էր:

– Հա, դրան չեմ կարող առարկել:

- Եթէ պէտք լինի նորից կ'անհանգըստացնեմ:

Դպրոցական ընկերները գրկախառնուեցին:

(Շար. 4)

Փոքրիկ Հայուհիի մը Բացառիկ Յաջողութիւնը

Օպանըէն (Պուշ – տիւ – Ռոն) Սիլվի Գաբրիէլեան, 5–ուկէս տարեկան, գծագրութեան եւ խաղանրկի մանկապարտէզներու մրցումին առաջին մրցանակին արժանացած է:

Այս մրցումը, որու տասնամեակն է, վերապահուած է մանկապարտէզներու աշակերտներուն: Այս անգամուան թեման եղած է «Ճամբորդութիւնները երիտասարդութիւնը կը կազմեն»: Մասնակցողները կը պատկանէին շրջանի եօթը նահանգներուն, եղած է 918 հաւաքական եւ 3120 անհատական առաքում:

Սիլվի կը յաճախէ Օպանըի լէ Փասոն մանկապարտէզը: Տեղւոյն օրաթերթերը հրատարակած են նաեւ աղջնակին նկարը:

եանը: Պէտք ջանամ անոնց գործը շարունակել առանց մոլեռանդութեան, ժամանակավրէպ կրօնամոլութեան անզիջող ազգամոլութեան, եւ անոնց պէս, աշխատիլ ի նպաստ մեր հայ ժողովուրդի հոգեւոր, մշակութային ու քաղաքացիական յառաջդիմութեան, օգտուելով Քրիստոսի Ս. Եկեղեցւոյ երկհազարամեայ բարոյական եւ կրօնական թանկագին ժառանգութենէն»:

Սեթեան Գերպ.ը երախտապարտ ըղձացումներով շնորհակալ եղաւ Յովհաննէս – Պօղոս Բ.ին, որուն հաճութեամբ եպիսկոպոսական պատիւին բարձրացաւ, հոգեւոր Տիրոջ, որու ձեռքով քահանայութեան լրումը ընդունեցաւ, Կարդ. Քռօլին, շնորհիւ որու՝ օծման արարողութիւնը Ֆիլատելֆիոյ Աթոռանիստ եկեղեցիին մէջ կատարուեցաւ, հո՛ն զըտնուող եպիսկոպոսներուն, քահանաներուն, Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերուն, եւ հայ հաւատացեալներուն՝ իրենց սիրալիր ու աղօթող ներկայութեան համար: Յուսկ, օրհնեց կազմակերպիչ յանձնախումբը, որ Պ. Սիմոն Ուլուհոճեանի գլխաւորութեամբ, ողի ի բռին աշխատեցաւ լաւագոյնս պատրաստելու օծման արարողութեան յարակից բոլոր հանդիսութիւնները եւ ընդունելութիւնները:

Իր հայրապետական օրհնութիւնը տալէ յետոյ՝ Նորօծ Առաջնորդը ընդունեցաւ ներկաներուն շնորհաւորութիւնները՝ հոգեւորականներէն սկսեալ մինչեւ ամէնէն փոքրիկ մասնակցողը օծման արարողութեան:

Պայծին յորդորն է – որով կ'եզրափակէր իր Կոնդակը – որ Նորընտիր Առաջնորդին «հոգեւոր զաւակները զինք ընկալեն, պատուեն, յարգեն, եւ սիրով վերաբերին անոր հետ»: Արդարեւ սէրը կը շինէ, իսկ տարակարծութիւնը կը քանդէ:

Գ. Զ.

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Ի՞ՆՉ ԵՂԱՒ ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆԸ

Տարօն Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութիւնը կազմուեցաւ 1925–ին եւ առաջին յանձնախումբը բաղկացած էր հետեւեալներէ՝ Տիգրան Տէրոյեան, Առաքել Զաքրեան, Պետրոս Վարդանեան, Պօղոս Վարդանեան, Սամսոն Ալեքսանեան, Սեդրակ Սասունի եւ Յաբէթ Յարութիւնեան: Դիւանի ընտրութիւնը տուած էր հետեւեալ պատկերը՝ Պօղոս Վարդանեան նախագահ, Պետրոս Վարդանեան՝ քարտուղար, Տիգրան Տէրոյեան՝ գանձապահ: Պատուոյ նախագահ ընտրուած էր Սեդրակ Սասունի, իսկ Յաբէթ Յարութիւնեան՝ անոր քարտուղարը:

Ու այսպէս, նորընտիր վարչութիւնը կ'անցնէր աշխատանքի: Առաքել Զաքըրեան կը խոստանար պատրաստել Միութեան ծրագիր – կանոնագիրը: Բազմաթիւ հայրենակիցներ կը միանային Միութեան, անոր անդամներուն թիւը հասցնելով 60-ի: Առաջին ձեռնարկը տեղի կ'ունենար Պուլվար Պէլվիլ, նախագահութեամբ Աւետիս Ահարոնեանի: Երկրդը՝ թատերական երեկոյթ մըն էր՝ Տարօնի աւանդական հարսանիքը, Փարիզ, ապա երեք հանդէսներ տեղի կ'ունենային Արժանթէօյի անտառը, նախագահութեամբ Շաւարշ Միսաքեանի, Սեդրակ Սասունիի եւ Խաչիկ Մկրտիչեանի:

Ի դէպ, 1926-ին Լեւոն Տօնիկեան Յունաստանէն Փարիզ կուգար: Մինչ այդ Միութեան նախագահը մեռած էր եւ հարկ էր նոր նախագահ մը ընտրել: Լեւոն Տօնիկեան կը դառնար նախագահ: Շատ չանցած, քարտուղար Պետրոս Վարդանեանի Մարօք մեկնումով, անհրաժեշտ կը դառնար դարձեալ ընդհանուր ժողով գումարել եւ նոր վարչութիւն մը ընտրել, նկատի ունենալով, որ մեռած էր նաեւ Սեդրակ Սասունի:

Նոր Վարչութիւնը կը պարզէր հետեւեալ պատկերը՝ Խաչիկ Մկրտիչեան նախագահ, Լեւոն Տօնիկեան՝ քարտուղար, Յաբէթ Յարութիւնեան՝ գանձապահ: Այս կազմը շարունակեց աշխատանքները մինչեւ 1939, Բ. Աշխարհամարտի սկիզբը:

1945-ի Զինադադարէն ետք Հայրենակցական Միութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէր իր անդամները, վերսկսելու համար աշխատանքները: Կ'ընտրուէր նոր Վարչութիւն մը:

Այս նոր մարմնի կազմակերպած առաջին հանդէսը տեղի կ'ունենար Ռօպէնսոնի անտառը, նախագահութեամբ Արշակ Զօպանեանի, երկրորդը՝ Փարիզ, յունական սրահի մը մէջ, նախագահութեամբ Նշան Պէշիկթաշլեանի:

Վերջին տարիները Վարչութեան անդամները, յատկապէս նախագահը՝ տարիքի բերումով չկարենալով անհրաժեշտ աշխատանքները տանիլ, նոր վարչութիւն մը կ'ընտրուէր առաւելաբար հոս ծնած երիտասարդ տարրերով, Միութիւնը աւելի կենսունակ դարձնելու նպատակով: Դժբախտաբար, վեց տարի է, որ ոչ մէկ գործունէութիւն ցոյց կը տրուի եւ ոչ իսկ ընդհանուր ժողով կը գումարուի:

Արդ, իբրեւ հիմնադիր անդամ այս Միութեան, պիտի առաջարկէի լուծում մը այս կացութեան, այն է՝ որ կա՛մ Վարչութիւնը շարժի ու վերսկսի աշխատանքները, կա՛մ ալ ընդհանուր ժողով մը գումարելով լուծել Տարօն Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութիւնը եւ գանձին մէջ մնացած գումարը բաժնել մեր զոյգ վարժարաններուն:

ՅԱԲԷԹ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ՇԱՔԱՐԸ ԵՒ ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԸ

Բաղդատմամբ ուրիշ սննդեղէններուն, շաքարը շատ աւելի դիւրին կը ծծուի աղիքներէն, արագօրէն անցնելով արիւնին մէջ, անմիջապէս կը պատճառէ արիւնի մէջ լիւքոզի աճը (կլիսեմի), խթանելով, այսպէս, ինսուլինի հիւթահոսումը:

Երբ չափազանց սպառուած է, մարմնի պահանջներէն աւելի, ինսուլինի աւելորդ հիւթահոսումը շաքարը կը վերածէ ճարպերու, հիւսուածքներուն մէջ:

Այլապէս, շաքարի եւ շաքարեղէններու սպառումը կը պատճառեն սննդառութեան խանգարումներ – մարմինի աղքատացումը ՊԷ խումբի եւ մասնաւորապէս ՊԷ – 1 կենսանիւթերէ:

Այս խանգարումները կը տկարացնեն ջղային դրութեան գործելակերպը, յառաջացնելով ջղախտը:

Շաքարի չափազանցումը կը տանի, նոյնպէս, ինսուլինի հիւթահոսումին, խառնափնթ հիւթահոսում, որ կրկնութեանց պարագային տեղի կուտայ շաքարախտի:

Այլապէս, չափազանց շաքարը, անհրաժեշտէն աւելին, ճարպերու ձեւին տակ կը տեղադրուի մարմնին մէջ, նըպաստելով գիրութեան, իր բոլոր աննըպաստ հետեւանքներովը:

Շաքարի սպառման ուղղակի դժբախտ հետեւանքներէն մէկն է նաեւ շաքարախտը:

Շաքարային շաքարախտը հիւանդութիւն մըն է, որուն կը հանդիպինք հետզհետէ աւելի յաճախ շաքարի սպառումի աճման զուգընթաց:

Ամերիկայի Միացեալ – Նահանգներու, Ֆրանսայի, Անգլիոյ մէջ, այսօր, շաքարախտը կը տարբերի 5 – 6 առ հարիւր եւ 3.1 – 3.5 առ հարիւր Ռումանիոյ մէջ:

Այսուհանդերձ, իրողութիւն մըն է որ, իւրաքանչիւր տասնէն տասնըհինգ տարին, նոր յայտնուած շաքարախտաւորներու թիւը կը կրկնապատկուի: Հետեւաբար, եթէ կանխարգելիչ միջոցներ ձեռք չառնուին, 1990 - 2000 տարիներուն, երկրագունտի ժողովուրդներուն աւելի քան քսան առ հարիւրը պիտի ըլլան շաքարախտաւորներ:

Բացի այս, ապացուցուած է որ քսանըհինգ անգամ աւելի շատ կուրացումներ կը պատահին շաքարախտաւորներու մօտ, քան ոչ – շաքարախտաւորներու, տասնըեօթը անգամ աւելի շատ երիկամային հիւանդութիւններ, հինգ անգամ աւելի շատ երակային հիւանդութիւններ, ընկերացած քաղցկեղի, երկու անգամ աւելի շատ պսակաձեւ երակներու հիւանդութիւններ եւ հինգ անգամ աւելի շատ ուղեղային արիւնահոսումներ:

Վերջապէս, կանխարգիլումը պարտադրող ուրիշ պարագայ մըն է այն որ շաքարախտը ոչ թէ «ծերութեան հիւանդութիւն» մըն է, ինչպէս կը կարծեն, այլ յաճախ ի յայտ կուգայ համեմատաբար երիտասարդ եւ քառասունէն վաթսուն տարեկան անձերու մօտ:

Այս մարզի բոլոր մասնագէտները համաձայն են որ շաքարախտը կարելի է եւ պէտք է կանխարգիլել:

Այսօր, յայտնի են շաքարախտի շատ մը պատճառները:

Այսպէս, Պուքրէշի սնունդի եւ մեթապոլիկական կեդրոնին մէջ արձանագրուած շաքարախտաւորներուն 85 առ հարիւրը գէր անձեր են – գիրութիւնը, ուր շաքարի սպառումը գլխաւոր դեր մը կը կատարէ, նկատուած է շաքարախտի ուղղակի պատճառը:

Շաքարի չափազանց սպառման իբրեւ հետեւանք, ատամնափտութիւնը մեր օրերուն դարձած է յաճախակի հիւանդութիւն մը ըլլալով ամէնէն շատ տարածուածը, մանաւանդ արդիւնաբերական եւ բարձր կենսամակարդակով երկիրներու մէջ:

Վիճակագրական տուեալները ցոյց կուտան թէ՝ այս հաւաքականութեանց մէջ ատամնափտութիւնը յաճախակի է չափահասներու մօտ եւ կը հասնի մինչեւ հարիւր առ հարիւրի:

Ա. Վ.

«Նոր Կեանք»

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՌՈՄԻ ԼԵՒՈՆԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՆՈՐ ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ

Հռոմի Լեւոնեան Վարժարանի Տեսուչ անուանուեցաւ Պոլսոյ հայ կաթողիկէ թեմէն՝ Գրիգոր վրդ. Պոյման, որ ցարդ կը վարէր նոյն վարժարանի փոխ – տեսուչի պաշտօնը: Իսկ փոխ – տեսուչ նշանակուեցաւ, Զմմառեան Միաբանութենէն Գէորգ վարդապետ Զապարեան, ցարդ՝ տնօրէն Սէն Միրի Նարեկեան վարժարանի, եւ ժողովրդապետ Լիոնի ու Վիէնի Կաթ. Հայոց:

Զապարեան վրդ. կը ստանձնէ նաեւ Վատիկանեան Ձայնասփիւռի հայերէն հաղորդումներու բաժնի պատասխանատուութիւնը:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԴԱՍԱԼՔՈՒՄԸ

Կիրոս շատ կը զարմանար, որ առաջ բնաւ իմացած չէր այդ սպայի մասին: Թէ ո՞ւր ապրած էր, քանի՞ տարեկան էր, կը հասկնա՞ր գրել, թուղթէ: Թէ ուրիշ որո՞նք կային էդ շարժման եաեւ: Կիրոսի համար նոր հորիզոն ճեղքուած էր: Միայն թէ լուր տար հեռաւոր ընկերներուն, որ կերպով մը յարաբերութեան մէջ մտնէին Խալիլի հետ:

Այդ երեւակայութիւններով յափշտակուած՝ Կիրոս ինչե՛ր, ինչե՛ր մտածեց: Պահ մը կարծես հաւատաց, որ յաղթանակը իրենցն էր, ժողովուրդինը, Սպիտակ Ձիաւորինը: Հաւատաց, որ մօտ էր յաղթանակը մարդկային իտէալներուն, որ շաղուած էր հողիով, կատարելագործուած արիւնով, իմաստուն դարձած քրտինքով ու աշխատանքով: Անտարակոյս, պիտի յաղթանակէին մարդկային սկզբունքները, որոնց համար անզօր դարձան գեղակերտ տաճարները, երկինքները եւ որոնք ցրտահար, դողահար որբի մը պէս նոյնիսկ դուրս քշուեցան տաճարներէն: Այդ՝ հայ ժողովուրդի իրաւունքն էր աւելի արդար, քան նոյն ինքն իրաւունքը եւ աւելի տիեզերական՝ քան երկինքը: Հայ ժողովուրդը դարձած էր ինքն իր մէջ տաճար, ինքն իր մէջ երկինք. տանջանքէն դուրս եկած լաւագոյն ստեղծագործութիւնը:

Այդ իտէալներու յաղթանակին համար կարծես Զէրչի Կիրոսի դէմքը երկնցած պղնձի գոյն առած էր: Աչքերը մի քիչ փոքրացած էին՝ խորամանկութիւնները ծածկելու համար, եւ ապրած էր հոյակապ դիւցազներգութիւն մը չէրչիի սընտուկով:

Վերը՝ Սպիտակ Ձիաւորն էր, վարը՝ քիւրտ ժողովուրդը կ'արթննար հողին մէջ ինկած սերմերուն պէս օր մը պայթելու աղաղակով:

Կիրոս, իր երեւակայութեան մէջ երախայի մը պէս խանդավառ կը զգար, որ յաղթանակը Վարդաձորինն էր: Ան իր պահանջները պիտի ներկայացնէր թըրքաց Սուլթանին, որ պահանջն էր նոյնպէս եղիտին, քիւրտին, ասորիին: Կիրոս մտածեց իր անմիջական պահանջներուն մասին՝ դադրեցնելու համար Վարդաձորի յաղթական կռիւը: Օհ, շատ են այդ պահանջները, ուրկէ պիտի յորդէր առատութիւնը ջուրերու, հունձքի, պիտի յորդէր երգը ու աշխատութիւնը, պիտի բացուէին ջրանցքներ, պիտի փորուէին հանքեր, պիտի շինուէին կամուրջներ, ջրաղացներ, պիտի յուռէր մուրճերու ձայն՝ քարերու եւ պղինձի վրայ:

Ան իր սեփական արիւնով պիտի գրէր ու պիտի պահանջէր ապահովութիւն կեանքի, ինչքի, ազատութիւն մտածումի, խղճի ու աշխատանքի...

Կիրոս պիտի պահանջէր այդ բոլորը մարդոց ոսկորներուն վրայ քանդակուած ճշմարտութեան մը պէս: Անոր երեւակայութեան մէջ Հայոց աշխարհը կը սահմանագծուէր, երբ զինուոր մը լուր բերաւ որ Սպիտակ Ձիաւորը Արծուեսարէն դէպի վարի հովիտները կը շարժի:

Հը, Նազար զգաց որ Զէրչի Կիրոս հեռացաւ իր քովէն՝ առանց խօսք մը ըսելու, կարծես այդ լուրին մէջ վտանգ մը ըլլար:

Նազար մինակ մնաց իր զաւկին՝ Վարդանին հետ: Կը լսէր լեռներուն վրայէն անցնող դոփիւնները երկաթէ: Բոլոր շուրջի տարրերը կ'ըսես յանկարծ խըռովքի մէջ ինկան: Անտարակոյս, Սպիտակ Ձիաւորն էր որ կ'անցնէր: Նազար ինչքա՜ն կ'ուզէր հեղ մը խօսիլ Մարտիկի հետ, լսել անոր ձայնը:

Նազարին ըսին որ Մարտիկը դէպի Զրվէժի հովիտը կը յառաջանայ: Հեռուէն հրացանի ձայներ կուգային, եւ ձիաւորներու երկաթէ աղմուկները կ'ըսես Աշունին մէջ կ'արձագանգէին հզօր երգի մը չափով:

Սպիտակ Ձիաւորը աւելի վարերը կը յառաջանար: Կիրոս զօրքերու մօտ հասած էր: Մարտիկի այդ շարժումը անոր մէջ շուար վիճակ մը ստեղծեց յանկարծ, կասկածը իր մէջ թափ կ'առնէր սալի վըրայ զարնուող մուրճի մը պէս:

(Շար. 470)

Տէր եւ Տիկին Միշել Ծատուրօֆ եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Հանրի Թրէմոնթոն եւ զաւակը Տէլֆին, Այրի Տիկին Լուիզէթ Ծատուրօֆ, Պր. Ժան - Լիւք Ծատուրօֆ, Տէր եւ Տիկին Էքիֆիէ, Տէր եւ Տիկին Ցէնէշ եւ զաւակը՝ Ակաթ, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Խաչերեան, Տիկին Մէսճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ղուկասեան, Տէր եւ Տիկին Սէրժ Տընիզէնքօ, սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ - մօր, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

Այրի Տիկին ԻՍԿՈՒՀԻ ԾԱՏՈՒՐՕՖԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 26-ին 91 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի Դեկտ. 29-ին ժամը 13.45ին Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Նանթէրի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Տէր եւ Տիկին Վարուժան Պատեմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արտաշ Պատեմեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Պատեմեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ - հօր, եղբօր եւ հօրեղբօր՝

ՍԱՐԳԻՍ ՊԱՏԵՄԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 25-ին, 76 տարեկանին:

Թաղումը կը կատարուի, Երեքշաբթի, Դեկտ. 29-ին, ժամը 16-ին Սեվրանի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ՃԱՇ

«ՄԵՐԻՏԻԷՆ»ի Սրահներուն մէջ

BAL ANNUEL

des Anciens du Lycée Guetronagan

Le Samedi, 23 Janvier, de 20 H. 30 à l'aube

*Dans les Salons de l'Hôtel «MERIDIEN»*81, Bd. Gouvion St. Cyr — 75017 PARIS

Animé par:

** ARMENIAN - SUNSHINE, dirigé par ROBERT PAPAZIAN*

** PAUL TOSCANO, violoniste, et son Ensemble du Cabaret RASPOUTINE*

et

LIZ SARIAN

Accompagnée par son Orchestre

SURPRISES — COTILLONS

Tenue de Soirée Souhaitée

Réservation, téléphoner à:

DJEZVEDJIAN (Berluc) 236. 54.48 (poste 15) — AZNAVUR(Maran) 535. 85. 26

MARTEN YORGANTZ 326. 20. 68

ENTREE (Diner compris) 300 F.

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Commission paritaire : N° 55935

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ «ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Օր. Էվըլին Տիրատուրեան, վեցամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ իր մօրաքրոջ՝ Օր. Ազատուհի Պէրպէրեանի (Թառատ):

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՏՕՆԱԾԱՌԸ

Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 15-էն սկսեալ

Հովանաւորութեամբ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Կաթ. Պատ. Եւրոպայի Հայոց

Աշակերտութեան կողմէ երգ, պար, արտասանութիւն եւ զաւեշտ:

ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ

Մուտքը ազատ է

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժէռոմի մասնաճիւղը, իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Մլքէ Թիւթիւնճեանի, իր մօր՝ Զապէլ Պետիկեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժէռոմի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է Աբրահամ Պէյլէրեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ.- Այրի Տիկին Շաքէ Պէյլէրեան 100, Տէր և Տիկին Կարապետ Յարութիւնեան 50, Մկրտիչ Պիւլկիւլեան 25 Ֆ.

LA CAPPADOCE

SAINT-SYLVESTRE

Dîner - Spectacle Dansant

Orchestre du Cappadoce, avec ARSEN

Célèbre Tzigane **MINAS**

Groupe Folklorique **CAPPADOCE**

DOV

la Chanteuse connue **EVELYNE ALTOUNIAN**

la charmante Danseuse **AIDA**

Meilleur Bouzouki à Paris **PARASKEVAS GRECIS**

les sympatiques Chanteurs grecs **HARRIS LASKARIS et MANOLIS**

ET

BERNARD DEDEDJIAN

NOEL ARMÉNIEN animé par **ADISS HARMANDIAN**

RESERVEZ VOS TABLES!

67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140

tél. 375.05.30

Restaurant YORGANTZ

2 SOIRÉES EXCEPTIONELLES

ST. SYLVESTRE ET LA NOEL ARMENIENNE

YORGANTZ « DINER - SHOW »

Avec: Robert HALLAKOU au piano

KALOUST à la guitare

MUSIQUE D'AMBIANCE JUSQU'A L'AUBE

MENU SPÉCIAL NOEL ET ST. SYLVESTRE

450 F. (T.T.C.)

CHAMPAGNE et VINS à VOLONTE

RESERVATIONS: 326. 20. 68

33, Rue de Bièvre — 52, Bd. St. Germain 75005 PARIS

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլ.- Վասպուրականի Հայր. Միութեան կեդր. վարչութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Վարդան Պանտիկեանէ, իր Թոռնիկին՝ Րաֆֆի Փափազեանի հոգեհանգստեան առթիւ 500 Ֆ

ՏՕՆԱԾԱՌԸ

ՔԱՄՓԱՆԵԸ - ՖՐԷԶԻ

ՍՈՒՐԲ ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

Հ.Բ.Ը.Մ.-ի հովանաւորած Քամփանեը Ֆրէզի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ միօրեայ հայկական դպրոցի հանդէսը՝ Շաբաթ, Յունուար 2-ին, ՎԱԶԳԷՆ Ա. սրահին մէջ, ժամը 14.30-ին:

Աշակերտներու կողմէ երգ, արտասանութիւն, պար եւ անակնկալներ:

Եկեղեցւոյ Տիկնանց Օժանդակ Միութիւնը, ներկաներու կը հրամցնէ ճոխ սեղաններ: Կաղանդ - Պապան նուէրներ կը բաշխէ աշակերտութեան:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, Ծնունդի առթիւ կը կազմակերպէ Տօնածառի հանդէս մը, Կիրակի, Յունուար 3, կէսօրէ ետք ժամը 15-ին, Սալ տէ Ֆէթ-ի մէջ, Վալանս:

Կը հրաւիրուի Վալանսի Հայութիւնը, քաջալերելու Դաւիթեան դպրոցի աշխատութիւնը:

DISQUES VOGUE

Sous la Direction de ARA BARTEVIAN

MESSE ORATORIO en Fa Mineur

A la Mémoire des Victimes du Génocide Arménien de 1915

Enregistrement réalisé par RADIO - FRANCE en 20 Parties, deux Disques Stéreo 80 F.

- Ø *CHANTS et DANSES FOLKLORIQUES, Chœurs et Orchestre.* N° 526 - 527 - 516 - 199 - 517 - 182
- Ø *12 DANSES ARMENIENNES* — N° 530211
- Ø *LEGENDES D'ARMENIE* — N° 530240
- Ø *CHANTS ROMANTIQUES* — N° 30152
- Ø *OEUVRES SYMPHONIQUES* — N° 20176
- Ø *AU FIL DES SONGES* — N° 714
- Ø *TRIOS* — N° 790
- Ø *MESSES d'Après KOMITAS* — N° 451
- Ø *EKMALIAN* — N° 442
- Ø *TRESORS DE LA LITURGIE ARMENIENNE* — N° 454 (Prix 40 F.)

En vente chez l'Auteur; 14,, Rue Petit - Paris — Tél.: 208. 99. 22

A Marseille: Centre Culturel; 14, Rue St. Basile et Eglise du Prado.

Envoi contre remboursement — Frais en sus

Venez REVEILLONER

avec le HOMENETMEN — FRANCE

et

ADISS HARMANDIAN

à LA CAPPADOCE — ALFORTVILLE

Le Vendredi, 15 Janvier, à 20 H.

Places limitées, pour les réservations s'adresser à M. Baghdassarian:

261. 51. 13 (toute la journée)

Réveillon Dansant

DE LA ST. SYLVESTRE

(31 Décembre)

Organisé par l'Association Arménienne Catholique de LYON

au Restaurant FARGE Saint Bernard — près d'Anse

Pour s'inscrire, s'adresser à M. SANDJIAN Nazareth au (7) 828. 08. 34

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
30
MERCREDI
30 DÉCEMBRE
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

LE NUMERO 2 F. 50

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

57ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.071 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 57e ANNÉE — No 15.071

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ

Հանդիսաւոր շուքով, Դեկտեմբերին, յիշատակուած է Երեւանի Պետական Համալսարանին 60-ամեակը, Երեւան: Խօսք առած են Ակադ. Վ. Համբարձումեան, կ. Դեմիրճեան եւ ուրիշներ:

Յոբելենական հանդիսութիւնը կատարուած է տարուան մը ուշացումով, եթէ նկատի առնենք խորհրդային պատմագրութեան սահմանած թուականը, իբրեւ հիմնադրութիւն. – 1920 Դեկտեմբեր:

Աւելի, բնականաբար, չի համապատասխաներ պատմական իրականութեան: Հայաստանի պետական Համալսարանը հիմնադրուած է 1920 Յունուար 31-ին, Ալեքսանդրապոլ, ապա՝ փոխադրուած է Երեւան:

Աւելի քան տասնամեակ մը առաջ այս իրողութեան անուղղակի վկայութիւնը կուտար Ակադ. Մկրտիչ Ներսիսեան, ան որ 11 տարիներ շարունակ ձեռնհաս ռեկտորը հանդիսացաւ Երեւանի Համալսարանին: Ցայտարարութիւնն ու գրութիւնը յստակ էին. –

Ցարական ինքնակալութեան տապալումից եւ մասնաւորապէս Հոկտեմբերեան սոցիալիստական մեծ յեղափոխութիւնից յետոյ Կովկասում ազգային Համալսարաններ ստեղծելու հարցը գործնական դարձաւ: 1918 թուականին Թիֆլիսում հիմնուեց վրացական Համալսարանը, իսկ 1919 թուականին Բաքւում՝ ադրբեջանականը: Նոյն, 1919 թուականին մի խումբ հայ մտաւորականների նախաձեռնութեամբ, նրանց առաջարկով, հայկական Համալսարան կազմակերպելու հարցը դարձաւ յատուկ քննարկման առարկայ: 1920 թուականի Յունուարին Ալեքսանդրապոլում, այժմ Լենինական, բացուեց Համալսարան, որը, սակայն երկրում տիրող տնտեսական ու քաղաքական ծանր ժամանակի հետեւանքով, գոյութիւն ունեցաւ շատ կարճ ժամանակ: *Հաստատեց նաեւ, թէ Համալսարանը փոխադրուած է Երեւան: Թրքական արշաւանքը արգելք հանդիսացած է անոր կանոնաւոր գոյատեւումին:*

Արդէն յստակ էր խորհրդայնացումէն ետք Հայաստանի Լուսաւորութեան Ժողովրդական Կոմիսարիատին տուած անդրանիկ որոշումը, 1920 Դեկտ. 17-ին. – Երեւանի Համալսարանը վերակազմւում է եւ վերակոչւում Երեւանի ժողովրդական Համալսարան: *Ուրեմն, խօսքը ոչ թէ հիմնադրումի, այլ վերանուանումի մասին եղած է: Վերակազմութիւն իբրեւ պետական Համալսարանին: Նախկին դասախօսներու եւ նորերու պաշտօնավարութեամբ:*

Այսքանը, իբրեւ պատմական ճշդում:

Երեւանի պետական Համալսարանը, որ երկար ժամանակ կրեց Վ. Մ. Մոլոտովի անունը, կրթական եւ գիտական մայր երակը հանդիսացաւ Հայաստանի մէջ: Միայն դասախօսներուն անուններուն յիշատակումը պատկառազդու պատկեր կը պարզէ. – Յ. Մանանդեան, Մ. Աբեղեան, Հ. Աճառեան, Ա. Տէրտէրեան, Ալ. Թամանեան, Թ. Թորամանեան եւ այսպէս տասնեակներով, սկիզբէն ցայսօր:

Պատկերը աւելի ցայտուն դարձնելու համար կը բաւէ արձանագրել, թէ առաջին օրերու 255 ուսանողներու եւ 23 դասախօսներուն փոխարէն ներկայիս ուսանողութեան թիւը ութ հազարի կը հասնի: Առանց հաշուելու գիտութեան թեկնածուները: Միայն ակադեմականներուն եւ Ակադեմիայի թղթակից անդամներուն թիւը երկու տասնեակէն աւելի են. եւ դեռ հարիւրի հասնող տոքթէօր – փրոֆէսէօրներ եւ շարքը կարելի է երկարել «հաշուեցուցակ» մը ներկայացնելով:

Այլ թիւ մը, իբր վկայագիր արձանագրուած նուաճումներուն: Վեց տասնամեակներու «բերքը»՝ 40.000 որակաւոր մասնագէտ, բոլոր ճիւղերուն համար: Շրջանաւարտ եւ երկրին զարկերը վառ պահող համալսարանաւարտներ: Գիտութիւն, մշակոյթ, կրթական եւայլն:

Համալսարանին ոլորտը կը ծաւալի 16 ֆաքիւլթէններու. – լսարաններ. . 87 ամպիոններու եւ 13 գիտական այլազան բնոյթի տարրալուծարաններու վրայ:

Համալսարանը, փաստօրէն, ներկայիս, Հայաստանի երկրորդ մեծագոյն գիտական կեդրոնը կը հանդիսանայ, Գիտութիւններու Ակադեմիայէն ետք: Մնաց որ ասոր եւ գրեթէ բոլոր բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններուն առանցքը կազմեց: Ձեւով մը՝ սերմնացանը, հիմնադիրը:

Հինէն, անցեալէն, պատմութեան էջերէն մինչեւ ներկայ ժամանակները, Հայ միտքը ոստումներ կատարած է: Նոյնիսկ տաժանելի պայմաններու մէջ: Բայց միշտ յառաջընթացով: Միշտ ի խնդիր լոյսին, գիտութեան ջահին արծարծումին:

Իրաւունք չունի՞ արդեօք կ. Դեմիրճեան, երբ յոբելենական հանդիսութեան ընթացքին սա հաստատումը կը կատարէ. – թէ այսօրուան համախմբումը այլ խորհուրդ մը եւս ունի՝ Յառաջիկայում մենք նշելու ենք 700–ամեակը Գլաձորի Համալսարանի, որը Անիի եւ Տաթեւի Համալսարանների հետ հումատեղ նշանաւորեց գիտութեան եւ բարձրագոյն կրթութեան համալսարանական կազմակերպման սկզբնաւորումը մեզանում, գործ, որը դժբախտաբար մարեց մեր ժողովրդի ողբերգական ճակատագրի կեռմաններում:

Երէկէն այսօր նոյն ձգտումը՝ ոստումներ գիտութեան բոլոր բնագաւառներուն մէջ, հակառակ դաժան հարուածներուն:

Այս եղած է ու կը մնայ մեր ժողովուրդին լուսաւոր գիծը. անոր մայր երակին արտայայտութիւնը:

Ժ. Մ.

ՀԱՅՑ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

ԼԻՈՆԻ ՆՈՐ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵԱՆ

Լիոնէն կը հաղորդեն թէ Շաբաթ, Դեկտ. 19-ին, տեղւոյն Մայր Տաճարին մէջ տեղի ունեցած է Նոր Արքեպիսկոպոս՝ Գերպ. Ալպէռ Տըքուրթրէի գահակալութեան արարողութիւնը, ներկայութեամբ Լիոնի նահանգապետին, քաղաքապետին, զինուորական կառավարիչին, զանազան համայնքներու եւ Եկեղեցիներու՝ անկլիքան, յոյն օրթոտոքս, բողոքական, լուտերական ներկայացուցիչներուն: Հայց. Եկեղեցին ներկայացուցած են Հայրապետական պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան եւ Լիոնի ու շրջակայից հոգեւոր հովիւ Նորվան վրդ. Զաքարեան:

Արարողութեան ընթացքին արտասանած իր քարոզին մէջ Գերպ. Տըքուրթրէ դրուատած է իր նախորդին՝ կարդինալ Ռընարի գործունէութիւնը եւ շեշտը դրած Եկեղեցւոյ անբաժանելիութեան եւ անոր հանդէպ հաւատարիմ մնալու անհրաժեշտութեան վրայ:

Նոյն օրը երեկոյեան, հեռատեսիլի երրորդ կայանը պատկերներ սփռելով արարողութենէն կը յիշատակէր Հայց. եկեղեցւոյ ներկայութիւնը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի որոշումով արդիւնաբերութեան մէջ աշխատանքները անվտանգ կատարելու հսկողութեան եւ լեռնային հսկողութեան պետական կոմիտէի նախագահ նշանակուած է Ալեոշա Արշակի Յակոբեան (նախկինը՝ Լեւոն Ալավերդեան):

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԵՀԱՍՏԱՆ

Մոսկուայի եւ Վարշաւայի միջեւ՝ Վատիկան

Ըստ Իւմանիթէի *Լեհաստանի մէջ աշխատանքը այլեւս վերսկսած է ամէն տեղ: Վերջին բանթողները Փիասթ հանքէն դուրս ելած են հաղորդեց արդէն Վարշաւայի ձայնասփիւռը բայց դեռ հակասական լուրեր կան Լէք Վալեզայի մասին: Ըստ աղբիւրներուն կամաւոր ծոմի դիմած է, կամ՝ ընդհակառակն դադրեցնել տուած է ուրիշներու կամաւոր ծոմը: Ամէն պարագայի մէջ, կասկած չկայ որ Պապին բանագնացը որոշ դեր մը խաղացած է կամ խոստումներ առած է իշխանութիւններէն: Եկեղեցին թէեւ խոհեմ կը մնայ, կը գրէ* Լիպերասիոն *եւ Պապը պայմաններ դրած է, որոնց առաջինը՝ պատերազմական վիճակին վերնալն է եւ հակառակ որոշ լաւատեսութեան մը, ամէն բան այնքան ալ յստակ չէ: Ամէն ձեւով, Եկեղեցին, որուն դերը Լեհաստանի մէջ, երբեք չէ տկարացած, կ'ուզէ դիւանագիտական ճամբով լուծումներ գտնել եւ կը թուի որ Մոսկուա դէմ չէ, որպէսզի Վատիկան շարունակէ երաշխաւորել Հելսինքիի համաձայնագրերը:*

Մոսկուա գոհ է նաեւ Եւրոպացիներէն, որոնք չմիացան ամերիկեան դատապարտումին: ԹԱՍ գործակալութիւնը կը շեշտէ արդէն. – «ամերիկեան կառավարութեան ջանքերը արեւմտեան – եւրոպական Պետութիւնները իր կառքին լծելու կը բախին այս երկիրներուն բուռն ընդդիմութեան: Յատկապէս զօրաւոր ճնշում մը գործուեցաւ արեւմտեան Գերմանիոյ վրայ, որպէսզի հաւանութիւնը տայ ամերիկեան տնտեսական սեղմումներուն Վարշաւայի նկատմամբ, բայց Պոնի մէջ է, որ Ամերիկացիք ամէնէն աւելի յուսախաբ եղան»:

Եթէ նոյնիսկ այն տպաւորութիւնը ընկլուած է տիրել թէ զօր. Ժարուզելսկի յաջողած է հարցը կարգադրել առանց արտաքին միջամտութեան, այսուհանդերձ մաքրագործումները անխուսափելի կը նկատուին: Արդէն իսկ դատապարտումները սկսած են հրապարակուիլ: Վարշաւայի ձայնասփիւռը կը հաղորդէր առաջին դատապարտութիւնները սենտիքայի անդամներուն՝ 3 տարի բանտարկութիւն երբ գործադուլի դիմած են պատերազմական վիճակի հռչակումէն ետք:

× *Ընկերվարական Միջազգայինի պրեզիտիոմը արտակարգ նիստ կը գումարէր Երեքշաբթի օր Փարիզ, բայց ներքին տարակարծութիւնները, լեհական տագնապին շուրջ, չեն հարթուած: Ժողովը կը գումարուի ֆրանսական նախաձեռնութեամբ եւ Վիլի Պրանտ չի մասնակցիր:*

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԵՍԱՐԻՈՅ մէջ ձերբակալուած են 67 հոգի, որոնց դէմ կասկած կայ թէ կը պատկանին «Տեւ – Եոլ» (յեղափոխական Ուղի), շարժումին: Ըստ Թրքական աղբիւրներուն սանոնք ամբաստանուած են որ «բնակչութիւնը կը զինէին մարքս – լենինեան պետական հարուածի մը համար»:

ԹԵՀՐԱՆԻ կեդրոնը, իր կառքին մէջ իսկ սպաննուած է Սեմիրանի երեսփոխանը: Իրանեան Փարս գործակալութեան համաձայն երեսփոխանը սպաննած են «Ամերիկայի գործակալները»: Միւս կողմէ, 60-էն 80 տարեկան Պարսիկներու խումբ մը առաջարկած է Իրան – Իրաք սահմանը երթալ, ականուած դաշտերուն վրայ իրենց կեանքը նուիրելու համար «որպէսզի աւելի մատչելի ըլլայ դաշտը Իսլամի մարտիկներուն յարձակումներուն»:

ԱԹԼԱՆԹԱՅԻ մէջ բացուեցաւ Ուայն Ուիլլըմսի դատավարութիւնը: Ենթական ամբաստանուած է երկու ոճիրէ սեւ երախաներու վրայ: Ծանօթ է որ 28 սեւ երախաներ սպաննուած են ամերիկեան այդ քաղաքին մէջ սարսափ եւ խուճապ ստեղծելով: Լուսարդել կայ միշտ ժամը 19-էն 6, 16 տարեկանէն վար տղոց համար: Ուիլլըմս չընդունիր իր յանցանքը բայց իր ձերբակալութենէն ի վեր նոր ոճիր չէ գործուած:

ՊՐԱՄ ՎԱՆ ՎԵԼՏԷ նկարիչը, մեռաւ առջի օր, 86 տարեկանին, Վառի նահանգը: Հոլանտա ծնած, 1925-ին հաստատուած էր Փարիզ եւ յաջորդ տարին կը մասնակցէր Անկախներու ցուցահանդէսին:

ՓԱՐԻԶԻ Հալերու Ֆորոմին գիշերապահները ցմահ ծեծած են դատարկապորտ մը, որ հաշմանդամ ալ էր: Եօթը գիշերապահները, որոնց պաշտօնն էր հսկել Ֆորոմին տօնական այս շրջանին ձերբակալուած են:

ԽՍԱՆՍԸ կրկին կը սղէ Ֆրանսայի մէջ, ուր Յունուարէն սկսեալ «գեր»ը (սփուփէռ) *4 Ֆ. 12-էն 4.31-ի կ'անցնի:*

ՏՈՄՍ

ՏԱԳՆԱՊ

*Վերջին գիրը կարմիր Ջոկատներուն, որոնք միշտ կ'արդելափակեն ամերիկացի զօրավարը, պատերազմական սա յայտարարութիւնը կը բովանդակէ. – «*դրամատիրութեան տագնապը աշխարհակալ պատերազմին տուն կուտայ: Միայն հակաշխարհակալ քաղաքացիական պատերազմը կրնայ թաղել պատերազմը*»:*

Ի դէպ, երբ խօսք կայ հակաշխարհակալ քաղաքացիական պատերազմի մասին, հարց կը ծագի որ ի՞նչ բան կ'արգիլէ «կարմիր Ջոկատներուն» Լեհաստան ալ գործի անցնիլ: Ըստ երեւոյթին վերլուծումի թերութիւն մը՝ ընկերվարական տագնապին մասին:

ՊՐԻՒՆՕ ՖՐԱՓԱ

Լը Մոնտ, Դեկտ. 29

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԴԵԿՏ. 15 – 23)

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը լոյս կ'ընծայէ հունգար բանաստեղծ Էնդրէ Ադիի քերթուածներու հաւաքածոն՝ հայերէն, թարգմանուած Արամայիս Սահակեանի կողմէ: Հատորին մէջ տեղ կը գտնեն նաեւ ամսաթերթերու մէջ անցեալին լոյս տեսած թարգմանութիւնները: Արամայիս Սահակեան, որ երեք տարի առաջ Պուտափեշտ տեղի ունեցած բանաստեղծին հարիւրամեակի յոբելենական հանդիսութիւններու ընթացքին արժանացած էր Հունգարիոյ Մշակոյթի Նախարարութեան «Էնդրէ Ադիի յիշատակին» շքանշանին, կը թարգմանէ նաեւ չեխ, պուլկար եւ վիէթնամցի բանաստեղծներու գործերը: Ան հեղինակն է Երեւան եւ Մոսկուա լոյս տեսած աւելի քան տասը գիրքերու:

ՐԱՖՖԻ
ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՈՒ ԵՐԵՒԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Դժուար բնաւ չի մոռնար, որ Աբովեան ուսանած է հոն: Գիւմրեցիները առիթը չեն փախցներ ըսելու, որ իրենց քաղաքէն անցած է Էրզրում գացող Պուշկինը ... Մի՞թէ Երեւանցիները չեն կըրնար հպարտանալ, որ շուրջ հարիւր տարի առաջ Րաֆֆի բազմիցս գտնուած է Երեւան, մտահոգուած է Երեւանցիներու ճակատագրով, սերտ կապերու մէջ եղած է տեղւոյն մտաւորականութեան հետ, այցելած է աղջկանց ու տղոց դպրոցը եւն.:

Յակոբ Մելիք — Յակոբեան, յետագային ծանօթ Րաֆֆի, առաջին անգամ Երեւան գտնուած է 1847–ի ամառուան վերջերը: երբ տակաւին գիւղացի փոքր պատանի մըն էր եւ ազգականներէն մէկուն ուղեկցութեամբ իր ծննդավայր Փայաջուկէն կ'երթար Թիֆլիս՝ կրթութիւն ստանալու:

Րաֆֆիի կենսագրութենէն ծանօթ է, որ 1856–ին հօր՝ Մելիք Միրզայի պահանջով, ան կիսատ կը թողու ուսումը եւ կը վերադառնայ Պարսկաստան: Տրամաբանական է, Յակոբի վերադարձի ճամբան եւս պէտք է անցնէր Երեւանի մէջէն: Այդպէս ալ եղաւ: 1856-ի ամառը ան Երեւանէն կը մեկնի Վաղարշապատ, ապա նորէն կու գայ Երեւան եւ կ'ուղեւորուի Պարսկաստան:

1858–ի Գարնան վերջերը հօր առեւտրական տան գործերու բերումով Րաֆֆի Թաւրիզէն կ'անցնի Թիֆլիս: Այս ուղեւորութիւնը նշանակալից է անով, որ երիտասարդ հայրենասէրը Թիֆլիսի մէջ (Մանգլիս) առիթ կ'ունենայ կարդալու Խաչատուր Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի» վէպը: Թիֆլիսէն Թաւրիզ մեկնող Րաֆֆի իրեն հետ կը տանէր Աբովեանի վէպը՝ «էրուած, կրակուած» անոր գաղափարներով: Րաֆֆիի ճամբան կ'անցնէր Քանաքեռ գիւղէն. ան կամայ թէ ակամայ պէտք է անցնէր նաեւ «փէշերը լէն փռած Երեւանու բերդ»ի կողքէն, այն բերդի՝ որ մեծ վիշտ ու հոգ պատճառած էր քանաքեռցի Աղասիի եւ «Վէրք»ի հեղինակին:

Շուրջ տասնամեայ ընդմիջումէ ետք, 1868–ի ամառը Րաֆֆի դարձեալ կու գայ Երեւան եւ ապա կը մեկնի Թիֆլիս: Թէ ան ե՞րբ եւ ի՞նչ պարագաներու մէջ Երեւան վերադարձած է, այդ մասին տեղեկութիւններ չունինք, սակայն ծանօթ է, որ 1869 Յունուար 5-ին Երեւանի «Ղանթար» կոչուող շուկային մէջ Րաֆֆի կը հանդիպի Թիֆլիսէն իր մտերիմներէն մէկուն՝ գրաշար Մովսէս Վարդանեանի: Վերջինս տեղեկանալով, որ Ղազարոս Աղայեան Երեւան կը գտնուի, Րաֆֆի զինքը ճաշի կը հրաւիրէ, իր հեռաւոր բարեկամներէն մէկուն՝ Սալմաստցոնց Մկրտիչի տունը:

Ու այսպէս Երեւանի մէջ Աղայեան ու Րաֆֆի կը ծանօթանան իրարու: Շատ կողմերով հետաքրքրական հանդիպում մը՝ որ իր մանրամասնութիւններով տեղ գտած է Ղազարոս Աղայեանի «Իմ կեանքի գլխաւոր դէպքերը» խորագրով յուշագրութեան մէջ: Այդ շրջանին Աղայեան արդէն հրատարակած էր իր «Արութին եւ Մանուէլ» վէպը եւ անուն ունէր իբրեւ գրող, իսկ Րաֆֆի տակաւին անծանօթ էր գրական լայն շրջաններու, ուստի միանգամայն հասկնալի է Ղ. Աղայեանի ուսուցողական շեշտը: «Մելիք — Յակոբեանը, — կը գրէ ան, — խօսում էր ժամանակակից գրականութեան վրայ: Նա քիչ բան էր ասում եւ շատ բան էր հարցնում, որ իմ կարծիքս իմանայ եւ մի բան սովորի»: Այս հանդիպումի ընթացքին է, որ երիտասարդ Րաֆֆի կ'ընէ իր արժէքաւոր խոստովանութիւններէն մէկը. «Ես Նալբանդեանի ուղղութիւնն եմ համակրում, — կ'ըսէ ան, — իմ կարծիքով միակ ուղիղ ճանապարհը նրա քարոզածն է ... Ամէնից առաջ պէտք է լուսաւորել ժողովրդին, պէտք է ազատել նրան շատ նախապաշարմունքներից, եւ ես, եթէ դէպքը բերի, ամենայն ուրախութեամբ յանձն կ'առնեմ վարժապետ լինել»:

Րաֆֆիի հօր՝ Մելիք Միրզայի կողմէ ժառանգութիւն մնացած առեւտրական տունը փոխանակութեան կապեր ունէր Երեւանի վաճառականներու հետ: Հետեւաբար հասկնալի է, թէ ինչու սնանկ յայտարարուելէ ետք վաճառական Յակոբ Մելիք — Յակոբեան 1869 — 1870 եւ 1871 թուականներու ընթացքին անվերջ կը գտնուէր Երեւան եւ Թիֆլիս, որպէսզի կարենայ հաշիւ պահանջել իրենց խաբեբայ ու խարդախ գործակատարներէն: Այս փաստերու վրայ թերեւս հարկ չըլլար կանգ առնել, եթէ այդ օրերուն Երեւանի վաշխառուական աշխարհի հետ Րաֆֆիի ունեցած դժուար բախումները, հաւաքած ու ամբարած նիւթերը սերտօրէն կապուած չըլլային յետագային անոր գրելիք «Ոսկի աքաղաղ» վէպի պատմութեան հետ: Ինչպէս առեւտրական Մասիսեանի, այնպէս ալ փաստաբան Սիմոն Եագորիչի եւ խեղճ ու կրակ Կալոյի նախատիպերուն Րաֆֆի հանդիպած էր Երեւանի մէջ, իր ունեցած փոխյարաբերութիւններու ընթացքին, թերեւս նոյն Ղանթար շուկան:

1875–ին Րաֆֆի կը հրաւիրուի Թաւրիզ, տեղւոյն ազգային երկսեռ վարժարանին մէջ պաշտօնավարելու համար իբրեւ Հայոց լեզուի ու պատմութեան ուսուցիչ: Ընդունելով հրաւէրը, նոյն տարուան Յունիսի կէսերուն ան Թիֆլիսէն կը մեկնի Թաւրիզ: Ճամբուն վրայ, կարճ ժամանակ մը կը կենայ Երեւան, ուր կը ծանօթանայ տղոց վարժարանի ուսման եղանակին:

1877 Յունիսի կէսերուն Թաւրիզի մէջ իր հակառակորդներուն կողմէ հալածուող Րաֆֆի շուրջ երկու ամիս դադար կ'առնէ Երեւան: Ինչպէս ծանօթ է, այդ օրերուն բուռն կռիւներ կը մղուէին Արեւմտեան Հայաստանի մէջ, Թուրքերու լուծէն ազատագրուելու համար: Ծանօթ է նաեւ, որ Ռուսերու կողմէ ազատագրուած Բայազէտ քաղաքը Յունիսի ընթացքին դարձեալ կ'իյնայ թշնամիի ձեռքը եւ թուրք ու քիւրտ բաշիբոզուկները կը սկսին անխնայ կոտորել քաղաքի անզէն բնակիչները: Ճիշդ այդ օրերուն Րաֆֆի կը գտնուէր Երեւան. «Ինձ պատահեց, — կը գրէ ան, Յունիս ամսում գտնուել Երեւանում ... Բայազէտի աղետալի լուրը նոր էր հասել այդ քաղաքը: Գիշերը Իգդիրից վերադարձող նահանգապետը յայտնել էր, թէ Թուրքերի կողմից վտանգ է սպառնում Երեւանին: Սոդոմի ու Գոմորի կործանման գիշերը այնքան սարսափելի չէր կարող լինել, որպէս այն գիշերը Երեւանցուց համար: Մի քանի րոպէում քաղաքը լցուեցաւ ողբով, աղաղակներով: Ընդհանուր խռովութիւնը տիրեց ամէն տեղ: Փոքրիկ տների դերդաստանները փախչում էին մեծ տներում, հարուստների մօտ պատսպարան գտնելու ... Ամէն րոպէ սպասում էր թէ քանի հազար քրտի ձիաւորները կը լցուեն քաղաքը եւ ... Հայերին կը կոտորեն, կը թալանեն...»:

1877-ի Հոկտեմբերի սկիզբը Րաֆֆի պէտք է Թիֆլիսէն մեկնէր Ագուլիս՝ տեղւոյն դպրոցին մէջ պաշտօնավարելու: Ան նոյն ատեն «Փորձ»ի խմբագիր Աբգար Յովհաննիսեանէն յանձնարարութիւն ունէր լուսաբանելու Ալաշկերտի հովիտի հայ գաղթականներու վիճակը, գաղթականներ՝ որոնք ռուս — թրքական պատերազմի հետեւանքով բնաւեր դարձած էին եւ կը թափառէին Երեւան նահանգի զանազան գիւղերու մէջ:

Թիֆլիսէն դուրս ելլելով Րաֆֆի Դիլիջանի, Սեւանի ու Ախտայի վրայով Հոկտեմբերին կը հասնի Երեւան ու ապա կը մեկնի Վաղարշապատ: Ծանօթանալով արեւմտահայ գաղթականութեան օգնութիւն ցոյց տուող յանձնաժողովի գործունէութեան, Րաֆֆի անմիջապէս կը վերադառնայ Երեւան՝ ուսումնասիրելու համար նաեւ հոն տարուող աշխատանքները: Հայ գաղթականութեան կեանքով խորապէս ապրող գրողը, իր քաղած տեղեկութիւնները եւ ստացած տպաւորութիւնները կ'ամփոփէ «Ճանապարհորդութիւն Թիֆլիսից մինչեւ Ագուլիս» աշխատութեան մէջ եւ լոյս կ'ընծայէ «Փորձ» ամսագրին մէջ: Այս ակնարկը կարդացողը առաջին իսկ հայեացքէն կրնայ նկատել, թէ վիպասանը որքան դժգոհ եղած է Էջմիածնի վերաբերումէն եւ հոն տարուող աշխատանքներէն: Հակառակ ատոր, Րաֆֆի բոլորովին այլ վերաբերում կը տեսնէ Երեւանի յանձնաժողովի գործունէութեան մէջ: Խօսելով յանձնաժողովի անդամ Վասիլ Եղիազարեանի մասին, Րաֆֆի կը գրէ. «Նա բաւական լաւ ուսումնասիրած է գաղթականների վիճակը եւ նրանց անհրաժեշտ պէտքերը»: Ուղեգրութեան հեղինակը թէեւ յարմար չի նկատեր հրապարակել իրենց միջեւ եղած յատուկ խօսակցութիւնը, այսուհանդերձ կ'աւելցնէ. «... Որպէս ինքը պարոնը, նոյնպէս եւ իր պաշտօնակիցները այնքան ծանօթ են մեր ամէնիս եւ այնքան արժանաւոր անձիք են, որ կարելի է ամէն կերպ վստահանալ նրանց բարեկամութեանը»:

ԽԱՉԻԿ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳԻՐՔ ԵՒ ՋԱՄԲԻՒՂ

Ա.

Եւ քանի որ խօսքը բացուած էր գիրքէ եւ ընթերցասէրներու սակաւութենէ, գրասէր բարեկամներէս մէկը պատմեց հետեւեալը.

«Դեռ պատանի էի, երբ ընկերոջ մը տան սեղանին վրայ տեսայ Զաւէն Պիպէռեանի մէկ վէպը, «Լկրտածը»: Այդ օրերուն շատ կը խօսուէր այդ վէպին մասին, մանաւանդ այն քանի մը վրանբաց էջերուն համար, զոր կը բովանդակէր ան: Բայց զարմանքով տեսայ որ գիրքին էջերը չէին բացուած: Ամօթեցի: Ինչո՞ւ էջերն անգամ չես բացած, հարցուցի: Ընկերս ականջիս մօտեցաւ. «Մայրս պիտի չուզէր որ այս վէպը կարդայի, բայց ես ծայրէ ի ծայր զայն կարդացի առանց էջերը կտրելու» պատասխանեց: Քանի մը օրուան համար փոխ առի զայն եւ ես ալ կարդացի նոյն ձեւով: Ընկերոջս մայրը երբեք չգիտցաւ որ այդ գիրքը կարդացած էինք»:

Եւ բարեկամս աւելցուց.

— Երբ պատանի էինք, այսքան ընթերցասէր էինք ահաւասիկ, հիմա ո՞ր երիտասարդը կ'ընէ այն ինչ որ մենք ըրինք անցեալի մէջ:

×

Չեմ դադրած հաւատալէ որ միշտ պիտի գտնուին անցեալի մէջ անոնց ըրածը նոյնութեամբ կրկնող քանի մը հոգի: Եւ բոլոր հայերէն գիրքերը պիտի գրուին ու պիտի հրատարակուին այդ քանի մը հոգիին համար:

Եւ քանի որ այս է վիճակը, անհաւանական չէ որ օր մը պզտիկ մը խունկ ալ վառենք այդ սակաւաթիւ ընթերցողներուն առ ի երախտագիտութիւն, սրբացնենք զանոնք Մաշտոցեան մեր պաշտամունքին մէջ: Մեր սքանչելի Արեւմտահայերէնը, որ մնացած է անպաշտպան, որ անխղճօրէն լքուած է իր բախտին, եթէ քիչ մը աւելի երկար պիտի կարենայ դիմադրել, պիտի դիմադրէ այն քանի մը ընթերցողներուն շնորհիւ: Այդ քանի մը ընթերցողներուն շնորհիւ է որ դեռ քիչ մը ատեն մութին մէջ կոյրերու նման զիրար պիտի փնտռեն ընթերցող եւ գրող, առանց թերեւս զիրար տեսնելու...:

×

Երբ տպուեցաւ առաջին գիրքերէս մէկը, թեւիս տակ դրի տասը օրինակներ եւ գացի քաղաքիս Հայ գրավաճառին: Որքան ամօթով էի երբ հարց տուի իրեն թէ կ'ուզէ՞ր արդեօք ծախել այդ գիրքերը: Գրավաճառը շատ անտարբեր ոճով մը «հարկաւ» պատասխանեց ու գինը հարցուց: Գինը գիտցուցի, գիրքերը ձգելով հեռացայ, յաջորդ օր ալ թերթին մէջ ծանուցում մը հրատարակեցի: Ամօթէս երկար ու երկար ամիսներ անգամ մըն ալ չկրցայ հոն հանդիպիլ, զրկուեցայ նաեւ հոն գիրքեր փնտռելու եւ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՒԱՏ

ՎԻԿՏՈՐ ԲԱԼԱՅԵԱՆ

— Այ տղայ, ամօթ է, ամօթ: Եթէ այդ կողոպուտը չլինէր, երեւի մի եօթը տարի էլ իրար երես չտեսնէինք: Ապրում ենք իրար կողքի, մի քաղաքում ու տարիներով իրար երես չենք տեսնում:

— Մեղաւորը դու ես, Գրիգոր, հետախոյզ ես իբր թէ, ընկերներիդ դու պիտի գտնես, մի տեղ հաւաքես:

— Էլ ընկեր մնա՞ց. կամաց — կամաց մեր շարքերը նօսրանում են. Վախթանգը, Ռաֆիկը, Մխիթարը, Ցօլակը, Մարլէնը... Հերթը շուտով մեզ կը հասնի:

— Դու էլ ե՞ս իմ օրին, այ տղայ:

— Լեւոն ջան, նրանք շատ ջահել հեռացան մեզնից: Երբ ջահել ընկեր, բարեկամ ես կորցնում, կարծես մէջդ մի բան կոտրւում, տարիքդ կրկնապատկւում է: Իմ մէջ այդ կոտրուածներից փլատակների կոյտ է առաջացել:

— Գիտես, Գրիգոր, քաղաքն էլ կարծես այն չէ: Երբեմն դուրս եմ գալիս Աբովեան փողոց՝ ոնց որ օտար քաղաքում լինեմ: Առաջ «Մոսկուա» կինոթատրոնից մինչեւ հրապարակ էի իջնում, վիզս ցաւում էր աջ ու ձախ գլխով ծանօթներին բարեւելուց: Հիմա իջնում եմ, բարձրանում՝ ոչ ոք չի բարեւում, ոնց որ օտարների մէջ լինեմ: Այն օրը գերեզմանատուն էի գնացել: Ծառուղիներով քայլելիս մի գիւտ արեցի ինձ համար ու սարսռեցի. գերեզմանատանը աւելի շատ ընկերներ ունեմ, քան կեանքում...

— Այդ նրանից է, որ կեանքում ողջ մնացած ընկերներիդ քիչ ես հանդիպում: Կարո՞ղ է ինձ էլ էիր թաղել, այ տղայ:

— Դու չես պատկերացնի, թէ դա ինչ դաժան բան է... Յիշո՞ւմ ես բժշկական ինստիտուտի առաջին կուրսում սովորող այն աղջկան՝ Նէլլին:

— Չէ, չեմ յիշում, բայց գիտեմ, որ բժշկականից մէկի համար խելքդ թռցրել էիր:

— Մերժեց ինձ, երկու տարի յետոյ ամուսնացաւ: Մի անգամ հանդիպեցի փողոցում, ասաց, որ երեխայ ունի: Պատկերացնո՞ւմ ես, իմ մէջ ոչ չարութիւն եւ ոչ էլ նախանձ կար: Ես ուրախ էի, որ նա կայ, որ ապրում է, երջանիկ է: Գրեթէ քսան տարի էլ չհանդիպեցի նրան, բայց յաճախ էի յիշում նրան, մտովի զրուցում, ինքս ինձ հարցնում. տեսնես հիմա ի՞նչ է անում նա: Վերջերս հանդիպեցի նրա քրոջը: Մինչ այդ էլ շատ էի տեսնում նրան, բարեւում էի, անցնում: Այս անգամ, չգիտեմ ինչու, ցանկացայ խօսել հետը: Միմեանց հետ սովորական հարցեր փոխանակելուց յետոյ հարցրի. «Ի՞նչպէս է Նէլլին»... Նա լայն — լայն բացեց աչքերը. «Դու չգիտե՞ս»: «Ի՞նչը»: «Նէլլին չկայ, մահացել է... տասնվեց տարի առաջ: Երեխային ես եմ պահում: Մեծ տղայ է դարձել արդէն»:

Պատկերացնո՞ւմ ես ինչ դաժան բան է. մարդը չկայ տասնվեց տարի եւ դու այդ տարիներին միշտ սպասել ես՝ հանդիպելու, տեսնելու նրան, միշտ հայեացքով փնտռել ես թատրոնում... փողոցում...

— Պառաւում ենք, Լեւոն ջան, պառաւում:

— Դու ինձնից մէկ տարով փոքր ես:

— Ի՞նչ նշանակութիւն ունի, շուտով թոշակի կ'անցնեմ:

— Յիսունմէկ տարեկան ես, թոշակի դեռ շատ ժամանակ ունես:

— Մեր բնագաւառի մարդկանց շուտ են թոշակի ուղարկում, Լեւոն ջան, իսկ եթէ դու ինձ չօգնես՝ աւելի շուտ կ'ուղարկեն:

Ո՞նց թէ:

— Եթէ այս գործը չբացեմ, կ'ասեն՝ թոշակի անցնելու ժամանակդ է:

— Այ տղայ, Գրիգոր, դու լուրջ գործով ես եկել, իսկ ես սարսաղ — մարսաղ դուրս եմ տալիս: Կողոպուտի գործով ես եկել, չէ՞:

— Այո:

— Ինչո՞վ կարող եմ օգտակար լինել:

— Ձեր ինստիտուտում ո՞վ կարող էր այդ քայլին դիմել:

— Դժուար հարց ես տալիս: Չեմ կարող հոգուս մեղք անել եւ ասել՝ սա: Համ էլ ի՞նչ գիտես, թէ ինստիտուտի աշխատողներից են արել: Գուցէ դրսի մարդ է:

— Պահակը հաստատ պնդում է, թէ ոչ մի օտար մարդ ներս չի մտել:

— Գուցէ նախորդ օրն է ներս մտել ու գիշերը մնացել ինստիտուտում:

— Հաւաքարարներն ասում են, որ, ինչպէս միշտ, այդ օրն էլ մաքրել են բոլոր սենեակներն ու ոչ մէկին չեն տեսել: Իսկ ուրիշ տեղ հնարաւո՞ր էր թաքնուել, ի՞նչ է:

— Զուգարանում, դահլիճում:

— Քո ասածը ճշմարտութեանը մօտ կը լինէր, եթէ դրամարկղը գիշերը կողոպտած լինէին:

(Տար. 5)

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ԸՆԴՄԷՋԷՆ

ՄԻՋԻՆ-ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ՝ ՆՈՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՄԸ ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻ՞ Է...

Իսրայէլ – Սուրիա սահմանագլուխին վրայ գտնուող եւ ՄԱԿ-ի կողմէ չէզոք շրջան համարուած՝ Կոլանի բարձունքներուն, անակնկալօրէն տրուած որոշումով մը՝ հրէական հողամասին կցումը, ամերիկեան դիւանագիտական շրջանակներու եւ ՕԹԱՆ-ի առընթեր ռազմագիտական մասնագէտներու համաձայն՝ Միջին-Արեւելքի մէջ հինգերորդ պատերազմի մը սերմերը ցանած է արդէն:

Սուրիա, որ երկրամասային իր դիրքաւորման պատճառով՝ հողամասի այս նոր փոփոխութենէն ամէնէն աւելի շահագրգռուողն է, ըստ՝ միեւնոյն ռազմագիտական շրջանակներուն, նոր պատերազմի մը փափաք չունենալով հանդերձ, վատթարագոյն պարագային եւ նման հաւանականութիւն մը չանտեսելով՝ դրեթէ կազմ ու պատրաստ է, նոր ճակատամարտ մը մղելու համար:

Արդարեւ, Իսրայէլի կառավարութեան կողմէ տրուած, եւ Միացեալ-Նահանգներն ալ ներառեալ՝ ՄԱԿ-ի անդամ անխտիր բոլոր երկիրներու կողմէ դատապարտուած միակողմանի այս որոշումէն ետք, Իսրայէլ – Սուրիա սահմանագլուխին վրայ, սուրիական կարգ մը զօրագունդերու կարեւոր տեղափոխութիւններ նըշմարուած են, որոնք արդէն դժուար հակակշռելի այս շրջանին մէջ, նոր բորբոքումներ ստեղծելու հակամէտ են, եւ՝ լուրջ մտահոգութիւններու պատճառ:

Այսուհանդերձ, եւ բարեբախտաբար նոր պատերազմ մը՝ գոնէ առայժմ բոլորովին անխուսափելի չի թուիր, եւ այս՝ քանի մը պատճառներով: Նախ եւ առաջ, սուրիական բանակի կարեւոր եւ ընտիր մէկ մասը, այսինքն՝ հինգ զօրագունդերէ բաղկացած 35 հազար զինուոր, որոշ ժամանակէ մը ի վեր, Լիբանանը «պաշտպանելու» առաքելութեամբ՝ այս երկրին մէջ տեղաւորուած են: Դիւրին է գուշակել, թէ՝ եթէ Սուրիա վճռած ըլլար Իսրայէլի դէմ պատերազմիլ, ուրեմն, հարկ պիտի ըլլար՝ Լիբանան գտնուող իր զօրագունդերը ետ քաշել: Սակայն, առ այժմ նման ոչ մէկ բան կատարուած է, ինչ որ կը նշանակէ, թերեւս, թէ հարցը քաղաքական ճամբով լուծելու յոյսերը դեռ բոլորովին չեն ըսպառած:

Երկրորդ, Իսրայէլի ռազմավարական կարողութիւնն ու զօրութիւնը, գերակայ է սուրիական ուժերու դէմ: Վերջին տարիներուն, ռազմավարական գետնի վրայ կատարած իր հսկայ յառաջդիմութիւնով հանդերձ, Իսրայէլի դէմ նոր պատերազմ մը մղելու, եւ մանաւանդ՝ դրական արդիւնք մը ձեռք ձգելու համար, Սուրիա ճակատագրականօրէն պէտք ունի շրջանի արաբ պետութիւններու, այսինքն՝ Յորդանանի, Իրաքի, Սաուտի – Արաբիոյ եւ Լիբիոյ գործակցութեան: Եւ սակայն, գաղտնիք մը չէ նաեւ, որ արաբական աշխարհը աւելի քան երբեք պառակտուած է, եւ միջ-արաբական յարաբերութիւնները՝ աւելի քան անհաշտ: Բացի Լիբիայէն, որ ինքզինք՝ Իսրայէլի երդուեալ թշնամին հռչակած է, ներկայ պայմաններու մէջ, Սուրիոյ համար՝ դժուար է արաբական երկիրներու օժանդակութիւնը յուսալ: Արդարեւ, այս թշնամի – եղբայր արաբական երկիրները, բոլորովին տարակարծիք են Սուրիոյ ծայրայեղ իշխանութեան հետ, որ շրջանի արաբ պահպանողական վարչակարգերուն դէմ սպառնալիք մը կը համարուի, դեռ կան նաեւ՝ դաւանանքի եւ աղանդապաշտութեան վերաբերող տարակարծութիւններ:

Իսկ գալով, Սուրիոյ մեծ բարեկամին եւ դաշնակիցին՝ Խորհ. Միութեան, ան, Աֆղանիստանէն ետք Լեհաստանի ալ ձեռք նետած ըլլալով, այս օրերս խիստ նեղ կացութեան մէջ կը գտնուի, եւ հաւանաբար՝ մերժէ նոր ընդհարումի մը միջամուխ ըլլալ, համաշխարհային կարծիքին առջեւ ալ աւելի չվարկաբեկելու համար իր համբաւը:

Ահաւասիկ, այս անորոշ ու անապահով կացութիւնն է, թերեւս, Սուրիան կասեցնողն եւ նոր պատերազմ մը մղելէ տարհամոզողը, որ, ամէն պարագայի՝ շատ սուղ կրնայ արժել:

Պէտք է յուսալ որ արկածախնդիրներէն ցանուած գրգռութեան այս սերմերը, անգամ մը համար՝ ամուլ մնան, վասնզի, անոր հետեւանքը անխուսափելի կերպով՝ նոր արիւնահեղութիւն, նոր պատերազմ եւ մանաւանդ՝ նոր աղէտ մը կրնան ըլլալ միայն ... երկու կողմերուն համար ալ:

Թ. Ա. Թ.

Թղթատելու հաճոյքէն: Մօտաւորապէս տարի մը վերջ գացի ու սկսայ աչք նետել գիրքերու վրայ: Կ'ամչնայի հարցնելու թէ գիրքերս ծախուա՞ծ էին, բայց գիրքերս չկային: Ի վերջոյ, ուրիշ գիրքեր թղթատելու ատեն, եւ իբրեւ թէ շատ անշահախնդիր ոճով, հարցուցի թէ ծախուա՞ծ էին գիրքերս:

– Հարկաւ, հարկաւ ծախուեցան, պատասխանեց գրավաճառը եւ շարունակեց իր գործով զբաղիլ:

Ես քիչ մը եւս սպասեցի յուսալով որ ծախուած գիրքերուն փոխարժէքը պիտի վճարէր: Չվճարեց: Չկրցայ հարցընել: Ամօթ չէ՞ր հայ հեղինակի մը համար հարցնել իր գիրքերուն փոխարժէքը:

Իմ առաջին գիրքիս տասը ծախուած օրինակներուն փոխարժէքը մնաց գրավաճառին դրպանին մէջ եւ ես նորէն երախտապարտ մնացի անոր, իմ տասը գիրքերս ծախած ըլլալուն համար:

Այսօր մինչ կը խորհիմ, ո՞ւր են, որո՞ւ մօտ են արդեօք այդ տասը գիրքերը: Կը կենա՞ն, թէ ոչ վաղուց զամբիւղ նետուեցան:

Ռ. Հ.

IMAGES D'ARMÉNIE

Դեկտեմբեր 12 Շաբաթ կէսօրէ վերջ տեղի ունեցաւ հետաքրքրական ցերեկոյթ մը, Փալէ տը Շայոյի շքեղ սրահներէն մէկուն մէջ, հայ եւ օտար հասարակութեան մը ներկայութեան: Տիկին Պէաթրիս եւ պր. Ժագ Պրիքօ գեղեցիկ գաղափարը ունեցած էին Հայաստան երթալ, նկարել հին ու նոր եկեղեցիները եւ վանքերը, տեղեկութիւններ տալ մեզի անոնց անցեալէն ու ներկայէն: Շփման մէջ մտնել հայ գիւղացիին հետ. ուսումնասիրել բարքերը եւ սովորութիւնները: Լաւ կամ գէշ, հաճելի կամ անհաճոյ, ու ներկայացնել պաստառի վրայ: Շատ պարզ էր, որ մեծ աշխատանք տարուած էր, այդ բոլորը դասաւորելու եւ ներկայացնելու համար Փարիզի հայ կամ տեղացի ժողովուրդին: Վանքերու եւ եկեղեցիներու ցուցադրումը լաւ էր: Բնական է կ'երեւէր որ սիրողներու (ամաթէօր) աշխատանքի արդիւնք էր: Կը պակսէր լուսաւորութիւնը: Շատ տեսարաններ մութին մէջ կը մնային, ու հարկ էր երեւակայութեան ուժ տալ զանազանելու համար եկեղեցիի մը ներքին մասը ... խոր վիրապէն: Այդ չէ ամենակարեւորը: Ներկաները անհամբերութեամբ կը սպասէին տեսնել 1981-ի Հայաստանը իր նուաճումներով: Իր գեղեցիկ պողոտաներով, իր նորակառոյց արդիական շէնքերով, իր հանրային պարտէզներով, զարդարուած՝ գոյնզգոյն ծաղիկներով ու ցայտաղբիւրներով, եւ մանաւա՛նդ համբաւաւոր աստղադիտարանով, գեղեցիկ Օփէրայով, համալսարաններով ու դպրոցներով: Խանդավառ ուսանողներ եւ դպրոցականներ, հասած՝ արդէն եւրոպական մակարդակին:

Յուսախաբութիւն ...

Անոր փոխարէն կը լսէինք հայ գիւղացիներու ռամիկ հայերէնով ու անհաճոյ ձայներով խօսակցութիւնները ...: Տեսանք մկրտութիւն մը գիւղական, դարձեա՛լ անճաշակ ու աղքատիկ զգեստներով: Հարսանիք մը նոյնքա՛ն անճաշակ:

Եւ մանաւա՛նդ, մանաւա՛նդ մատաղի համար մորթուած երկու ոչխարներու եւ հաւերու վայրագ տեսարանը: Կը կտրէին խեղճ կենդանիներու վիզերը, արիւնը Ջրվէժի նման կը հոսի, մարմինները կը գալարուէին տակաւին: Շուրջը, ամէն տարիքի կիները ամենայն անտարբերութեամբ իրենց մատը կը թացնեն հոսող արեան մէջ, ու իրենց եւ իրենց երախաներու ճակտին խաչեր կը շինեն: Հեթանոսական եւ քրիստոնէական բարքերու միախառնում: Ներկաները հայ թէ օտար, ընդվզեցան, պահեր կային ուր կը ստիպուէինք փակել մեր աչքերը ...: «Ի՞նչ վայրենի ժողովուրդ» ըսողներ ալ եղան: Չենք կասկածիր բնաւ այդ դէպքերու վաւերականութեան մասին, բայց պիտի մաղթէինք որ եթէ նոյն փոյթը կամ ուրիշներ, դարձեալ առիթը ունենան երթալու մեր սիրելի հայրենիքը, բերեն մեզի գեղեցիկը, պատուաբերը, քաղաքակրթուած երկրի մը տեսարանները եւ կենցաղը, որպէսզի տեղացիները, եւ մեր երիտասարդ սերունդը կարենան գնահատել Հայաստան երկիրը իր նուաճումներով. հակառակ բազմատեսակ դժուարութիւններու:

Այնուհետեւ Տիկին Պրիքօ յայտնեց թէ պատրաստ էր սիրով պատասխանելու ներկաներու հարցումներուն: Երկար պիտի ըլլար անդրադառնալ բոլորին:

Միակ ուշագրաւ հարցումը որուն վըրայ երկար կանգ առնուեցաւ, հետեւեալն էր, «Հայերը այնտեղ ի՞նչ վերաբերում ունին դէպի կրօնքը, մի՞շտ անհաւա՞տ կը մնան»: Տիկինը պատասխանեց. «Ո՛չ, մտայնութիւնները փոխուած են հիմա, ապացոյց, հարսանիքը եւ մկրտութիւնը, զոր տեսաք այստեղ ձեր աչքերով»: Իսկ ես, պիտի աւելցնէի որ ամենալաւ ապացոյցը Վեհափառ Կաթողիկոսին խօսքերն են, զոր արտասանեց Փարիզ իր այցելութեան առթիւ, «Հայերը հաւատացեալ են, կը սիրեն եկեղեցին, մեծ թիւով հարսանիքներ եւ մկրտութիւններ կը կատարենք այժմ»:

Պէտք չէ անգիտանալ որ Վազգէն Ա. մեծ դեր կատարած է այդ տեսակէտով: Խելացի, ճկուն լեզու գտած է պետական իշխանութիւններու հետ, միաժամանակ սիրուած ու յարգուած է ժողովուրդէն:

Մեր Վեհափառ Հայրապետը նախախնամական դեր խաղացած է մեր հայրենիքին մէջ:

ԵՒԳԻՆԷ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՈՒՌԿԱՆԻՆ ՄԷՋ ԳԱՆՁ ...

Լիպրը Պելժիք օրաթերթը հաղորդած է, թէ Ճափոնի մէջ 51 տարեկան ձկնորս մը իր երկու զաւակներով, օրինական կարգով տէր դարձած են 46 քիլօ ոսկիի: Զայն գտած են բաց ծովուն մէջ՝ ձըկնորսութեան ժամանակ: Գտնուածին արժէքն է այժմու գինով շուրջ 4 միլիոն ֆրանսական ֆրանք: Ձուլածոյ ոսկին ծովուն վրայ կը ծփար օդով ուռած պարկերու մէջ:

Ոստիկանութեան կարծիքով ասիկա մաքսանենգներու գործը եղած է, հաւանաբար Հար. Քորէայէն, որ 200 քիլոմեթր հեռու է Ճափոնի ցամաքամասէն: Օրէնքին տրամադրութեամբ գտնողները, այսինքն՝ ձկնորսները, երեք տարուան ժամանակամիջոց ունէին տէր դառնալու համար գանձին:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆ
Աշխարհաբար թարգմանութիւն
Հեղինակ՝ ՄԵՍՐՈՊ ՎՐԴ. ՃՈՒՐԵԱՆ
Միաբան Զմմառու
Պէյրութ, 1981

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐՐՈՐԴ

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԴԱՍԱԼՔՈՒՄԸ

Ի՞նչ, Մարտիկ արդեօ՞ք իմացեր էր որ Զէյնապը Զրաւնի մէջ է:

Կիրօս, ինքն ալ այդ հոսանքէն քըշուած, Մարտիկի ձիաւորներուն կողմը կ'երթար՝ եղածը հասկնալու համար:

Ըսին, որ Մարտիկ դէպի Ջրվէժի հովիտը կը քալէ: Կիրօս աւելի սարսափեցաւ կարծես: Այո՛, այո՛, Մարտիկ այնքան վստահ էր իր յաղթանակին, որ կըրնար բանակ մը ճեղքել Զէյնապին հասնելու համար:

Կիրօս դէպի Ջրվէժի հովիտը կ'աճապարէր: Լուսնկան հետզհետէ կը մթնէր, դրեթէ մօտ էր լուսնալու:

– Հէյ, Կրպօ, Մարտիկը ո՞ւր հասած է, – հարցուց Կիրօսը:

Հեռուէն, մօտէն ձայն տուին, որ Մարտիկ Ջրվէժի հովիտէն վար կ'իջնէ:

Կիրօս կ'ուզէր հովերու թեւերով հասնիլ Մարտիկին: Այդ պահուն միայն ըզգաց իր մարմնի եւ քայլերու ծանրութիւնը: Ի՞նչ, մի՞թէ ծերացեր էր:

Կիրօս վարէն՝ Զէյնապի կանչէն կը վախնար:

– Կրպօ, տղաս, շուտ հասիր Մարտիկին, ըսէ որ սպասէ ինծի, թող Ջրվէժի հովիտը չմտնէ:

Միայն թէ ան չիմանար, չիմանար որ Զէյնապը Զրաւնի մէջ է...

Կիրօս ապառաժներուն մէջէն վար կ'իջնէր փութկոտ քայլերով, մինչ աղօթակողմը հետզհետէ կը բացուէր, եւ հեռուէն հրացանի ձայներ կուգային:

ԶԷՅՆԱՊ ԹԱԹՈՍԻ ՀԵՏ

Թրքաց բանակը մէկ թեւը կորուած ձիաւոր կռուողի մը երեւոյթն առած էր: Սարը պինպաշին սպաննուեցաւ: Չկար նաեւ Հաճի Մուսան, եւ քրտական ուժերը հետզհետէ կը քայքայուէին:

Հազարապետի սպանութեան օրը Սէլիմ պինպաշին աւելի վճռական էր դարձեր: Թերեւս երկիւղն էր որ անոր դէմքին տուած էր սառն ու գորշ արտայայտութիւն: Սարը պինպաշու դիակը տեսնելէ ու տեղեկագիրը պատրաստելէ յետոյ, Սէլիմ պինպաշին իր վրանին տակ ուզեց առանձնանալ: Այդ առանձնութեան մէջ ան ինքն ալ առաջին անգամ նկատեց որ անհանգիստ էր ու կ'ուզէր իր պեխերուն ծայրը խածնել:

Զինուորներուն մէջ խօսուած Սպիտակ Ձիաւորի առասպելները սկսած էին զինքը աւելի անհանգիստ ընել: Սէլիմ պինպաշին չհաւատաց այն զրոյցին, թէ Սպիտակ Ձիաւորը, Հաճի Մուսայի դէմ մըղած կռուէն յետոյ, կամուրջին մօտ տեսնըւած է: Ան չհաւատաց այդ զրոյցներուն եւ նոյնիսկ խարազանի ուժեղ հարուածներ տուաւ այն զինուորի կռնակին՝ որ պատմած էր, թէ ինչպէ՛ս տեսած էր Սպիտակ Ձիաւորի Վարդաձորի չայէն անցնիլը ու վանքի աւերակներուն մէջ կորսուիլը: Ինչքա՛ն ալ չհաւատար, սակայն կը զգար, որ այդ զրոյցները իր գլուխը կը բռնէին խեչափառի ճանկերուն նման:

Հաճի Մուսայի պարտութենէն յետոյ մանաւանդ, Սպիտակ Ձիաւորի շուրջ շատցեր էին առասպելական զրոյցները:

Երկիւղը Սէլիմ պինպաշուն մէջ արթընցուցած էր բանակային ու անգութ զինուորականը: Եւ, սակայն, չգիտես ինչո՛ւ, թերեւս տկարութիւնն էր անոր մէջ, որ կ'ուզէր մտիկ ընել այդ առասպելներուն եւ մտքին մէջ պահել նոյնիսկ երբեմն անպէտ մանրամասնութիւններ: Նոր բան չէր. պինպաշին այդ տըկարութիւնն ունեցած էր յաճախ: Տեսնես՝ Թնդանօթի ահաւոր գոռոցին, արիւնին, բանակի ուժին դիմաց, չգիտես ինչպէս, օդաքարի մը պէս իր երեւակայութեան մէջ կ'իյնար Մարտիկի ականջին կապոյտ յուլունքը:

Երբ առաջին անգամ Սարը պինպաշու դիակը տեսաւ, վախցաւ: Զգաց, որ իր շուրջն ալ անտես ձեռքեր կան, Սատոյի նման: Վերը Սպիտակ Ձիաւորն էր, իսկ վարը՝ Քիւրտերը, որոնք հսկայ կորիլլաներու պէս խոշոր դանակներ բռնած՝ իր ալ կուրծքին կը սպառնային:

(Շար. 471)

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՓԱՐԻԶ

Ուրբաթ, Յունուար 1.– ԿԱՂԱՆԴ
Տարեմուտ: Գ. Օր Ծննդեան Պահոց:
– *Ժամը 10–ին Պատարագ կը մատուցուի*
Կիրակի, Յունուար 3.–
Է. ԿԻՐԱԿԻ ՑԻՍՆԱԿԱՑ
– *Ժամը 10–ին Պատարագ կը մատուցուի*
Երեքշաբթի, Յունուար 5.–
ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:
– *Ժամը 4.30–ին՝ սկիզբ Երեկոյեան Ժամերգութեանց:*
– *Ժամը 5.30–ին՝ Ճրագալոյցի Պատարագ կը պատարագէ՝*
ԳԻՒՏ ԵՊՍ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

×

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ուրբաթ, Յունուար 1.– ԿԱՂԱՆԴ
– *Ժամը 10.30–ին Պատարագ կը մատուցուի:*

×

ՍԷՆԹ՝ ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Կիրակի, Յունուար 3.–
– *Ժամերգութիւն՝ Ժամը 9.30–ին:*

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՏՕՆԱԾԱՌԸ

———×———

Կիրակի, Յունուար 10,
ժամը 15–էն սկսեալ

Հովանաւորութեամբ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Կաթ. Պատ. Եւրոպայի Հայոց

Աշակերտութեան կողմէ երգ, պար, արտասանութիւն եւ զաւեշտ:

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ

Մուտքը ազատ է

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Լեւոն Քըխեանի *մահուան առթիւ, պ. Նուպար Նիկողոսեան փոխան ծաղիկի կը նուիրէ 250 Ֆ. Կապոյտ Խաչի Պանչեօ–Քաշար մասնաճիւղին եւ 250 Ֆ. Մարսէյլի Մշակոյթի Տան (տանկալ «Յառաջ»էն):*

Venez
REVEILLONER
avec le
HOMENETMEN — FRANCE
et
ADISS HARMANDIAN
à LA CAPPADOCE — ALFORTVILLE
Le Vendredi, 15 Janvier, à 20 H.
Places limitées, pour les réservations s'adresser à M. Baghdassarian;
261. 51. 13 (*toute la journée*)

ՎՐԻՊԱԿ

Այսօրուան թիւին, Գ. էջ «Միջին Արեւելքի մէջ» յօդուածին Ա. սիւնակին՝ 3րդ պարբերութեան, 3–րդ տողը «ներածող» պէտք է ըլլայ ներառեալ *եւ Բ. սիւնակին վերջին պարբերութեան Ա. տողը՝ «արկածախնդիրներէն» կարդալ՝* արկածախնդրօրէն :

REPORTEE AU 7 FEVRIER
Ecoutez tous les Dimanches,
à 20 H. 30
l'Emisson arménienne
pour l'Europe.
MONTE - CARLO
Ondes moyennes 205
B. P. 141 — Monte - Carlo
Principauté de Monaco

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ ՓԵՏՐ. 7ԻՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՌԱՏԻՕԺԱՄ
Ամէն Կիրակի, ժամը 20.30–ին
ՄՕՆԹԷ - ԳԱՐԼՕ
Միջին - Ալիք 205 մեթր

ARMÉNIE

Départ de PARIS, LYON et MARSEILLE

Un Voyage
EXCEPTIONNEL

DU 8 AU 16 FÉVRIER

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
tél. 261 - 51 - 13
M° Pyramides

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ – ՎԱԼԱՆՍ

Տիկնանց Օժանդակ Յանձնախումբի կազմակերպութեամբ

ՇՔԵՂ ՃԱՇ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

Շաբաթ, Յունուար 9, ժամը 20.30ին

Միութեան Ե. Հիւսիսեան սրահին մէ 6, Ֆավանթին փողոց – Վալանս

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 60 Ֆ.

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝ 43. 02. 53 – 43. 67. 66 *կամ* 44. 02. 75 *թիւերուն:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Աղքատախնամի Ընկերակցութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւն 1.000, Տիկին Մալվինա Խապալեան՝ կայծիկ Պետրոսեանի *մահուան առթիւ 500, Տիկին Վարսենիկ Մանուկեան եւ Տէր եւ Տիկին Ժամկոչեան՝* Ս. Մանուկեանի *թաղման առթիւ, փ.ծ.ի 500–ական, Պ. Երուանդ Ճորոյեան 200, Տիկին Ալիս Քիւլար (Արթինեան)* Ռէփեկա Անէմեանի *մահուան առթիւ* 150 Ֆ.:

U. G. A. B.

UNION GENERAL ARMENIENNE DE BIENFAISANCE — PARIS

Sous le haut patronage de
Monseigneur SEROPE MANOUKIAN
Délégue pour l'Europe du Catholicossat de tous les Arméniens
Sous la présidence de
Monsieur NAPOLEON BULLUKIAN
Président du Comité Régional de France de l'U.G.A.B.
et de
Monsieur NOURHAN FRINGHIAN
Président d'Honneur du Comité Régional de France de l'U.G.A.B.

DINER TRADITIONNEL

Organisé par la Section des Dames à l'occasion du NOEL ARMENIEN

Le Mercredi, 6 Janvier, à 20 H. 30
au Centre Culturel Alex Manoogian 118, Rue de Courcelles, Paris 17e

Frais de participation: 200 F.
Réservation — U. G. A. B.
11, Square Alboni — Paris 16°
Tél.: 520. 03. 18

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ՃԱՇ

«ՄԷՐԻՏԻԷՆ»ի Սրահներուն մէջ

BAL ANNUEL

des Anciens du Lycée Guetronagan

Le Samedi, 23 Janvier, de 20 H. 30 à l'aube

*Dans les Salons de l'Hôtel «MERIDIEN»*81, Bd. Gouvion St. Cyr — 75017 PARIS
Animé par:
* *ARMENIAN - SUNSHINE, dirigé par ROBERT PAPAZIAN*
* *PAUL TOSCANO, violoniste, et son Ensemble du Cabaret RASPOUTINE*

et

LIZ SARIAN
Accompagnée par son Orchestre

SURPRISES — COTILLONS
Tenue de Soirée Souhaitée

Réservation, téléphoner à:
DJEZVEDJIAN (Berluc) 236. 54.48 (poste 15) — AZNAVUR(Maran) 535. 85. 26
MARTEN YORGANTZ 326. 20. 68

ENTREE (Dîner compris) 300 F.

LA CAPPADOCE

SAINT-SYLVESTRE

Dîner - Spectacle Dansant

Orchestre du Cappadoce, avec ARSEN

Célèbre Tzigane **MINAS**
Groupe Folklorique **CAPPADOCE**
DOV
la Chanteuse connue **EVELYNE ALTOUNIAN**
la charmante Danseuse **AIDA**
Meilleur Bouzouki à Paris **PARASKEVAS GRECIS**
les sympatiques Chanteurs grecs **HARRIS LASKARIS et MANOLIS**

ET

BERNARD DEDEDJIAN

NOEL ARMÉNIEN animé par
ADISS HARMANDIAN
RESERVEZ VOS TABLES!
67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140
tél. 375.05.30

ՏՕՆԱԾԱՌԸ

ՔԱՄՓԱՆԵԸ – ՖՐԷԶԻ ՍՈՒՐԲ ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Հ.Բ.Ը.Մ.–ի հովանաւորած Քամփանեը Ֆրէզի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ միօրեայ հայկական դպրոցի հանդէսը՝ Շաբաթ, Յունուար 2–ին, ՎԱՁԳԷՆ Ա. սրահին մէջ, ժամը 14.30–ին:

Աշակերտներու կողմէ երգ, արտասանութիւն, պար եւ անակնկալներ:

Եկեղեցւոյ Տիկնանց Օժանդակ Միութիւնը, ներկաներու կը հրամցնէ ճոխ սեղաններ: Կաղանդ – Պապան նուէրներ կը բաշխէ աշակերտութեան:

———×———

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, Ծնունդի առթիւ կը կազմակերպէ Տօնածառի հանդէս մը, Կիրակի, Յունուար 3, կէսօրէ ետք ժամը 15–ին, Սալ տէ Ֆէթ–*ի մէջ, Վալանս:*

Կը հրաւիրուի Վալանսի Հայութիւնը, քաջալերելու Դաւիթեան դպրոցի աշակերտութիւնը:

RESERVEZ VOTRE SOIREE
DU 13 MARS
AU CHATEAU DES FLEURS
MARSEILLE

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ
31
JEUDI
31 DÉCEMBRE
1981

LE NUMERO 2 F. 50

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 340 Ֆ. - Վեցամսեայ : 180 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 400 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ. 50

57րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 15.072

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

57e ANNÉE — No 15.072

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԼԵՀԱՍՏԱՆ

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽԻՍՏ ՍԵՂՄՈՒՄՆԵՐՈՒ ԿԸ ԴԻՄԵՆ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԸ ԽՍՏՕՐԷՆ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒԱԾԸ

Առջի օր, Լոս Անճելըսի մէջ, Նախագահ Ռեկըն տնտեսական խիստ միջոցներ ձեռք կ'առնէր Խորհ. Միութեան դէմ: Տնտեսական այս սեղմումներու շարքը, բաղկացած եօթը կէտերէ, պարզ խորհրդանշական քայլէ մը դուրս կու գայ, վտանգելով յատկապէս երկու երկիրներուն վաճառականական յարաբերութիւնները: Ռեկըն կ'որոշէր, -

1) Ընդհատել, առաջին առիթով, արտածումը ելեկտրոնիք ապրանքներու եւ մասնագիտական կազմածներու:

2) Յետաձգել բանակցութիւնները՝ որոնց հիման վրայ Միացեալ - Նահանգներ երկար ժամանակաշրջանի մը համար հացահատիկ պիտի հայթայթէին Խորհ. Միութեան:

3) Զնորոգել ուժանիւթի, գիտական եւ մասնագիտական համաձայնութիւնները, որոնց ժամանակաշրջանը կը լրանայ:

4) Առկախել Միացեալ - Նահանգներու վրայ Խորհ. Աէրոֆլոթ ընկերութեան թռիչքները:

5) Փակել Միացեալ - Նահանգներու մէջ Խորհրդային Միութեան առուծախի կեդրոնը:

6) Ընդհատել ծովային համաձայնութեան մը վերանորոգման բանակցութիւնները, որոնք թոյլ պիտի տան խորհրդային նաւերուն մուտք գործել ամերիկեան նաւահանգիստներուն մէջ:

7) Ընդհատել քարիւղի կազմածներու վերաբերեալ արտածումներու արտօնութիւնը:

Նախագահ Ռեկըն կը սպառնայ տակաւին «ամբողջութեամբ վերաքննութեան ենթարկել» Միացեալ - Նահանգներու եւ Խորհ. Միութեան միջեւ գոյացած միւս բոլոր համաձայնութիւնները: «Կրնան անհրաժեշտ նկատուիլ ուրիշ միջոցներ եւս, զորս պատրաստ ենք ձեռք առնելու»: Ամերիկեան միջոցները պիտի պայմանաւորուին խորհրդային արարքներէն», կը յայտարարէ Ռեկըն, տրուած որոշումները յայտնելէ ետք: Ամերիկայի Նախագահը բսած է նաեւ թէ Արտաքին նախարար Հէյկ տեղեակ պահած է Միացեալ - Նահանգներու դաշնակիցները «ձեռք առած մեր միջոցներուն մասին, բացատրելով իրենց թէ ինչո՛ւ մենք կը մտածենք թէ նման քայլեր անհրաժեշտ են այս վայրկեանին»: Ռեկըն շեշտած է սակայն թէ Միացեալ - Նահանգները կը փափաքին շինիչ եւ փոխադարձաբար օգտակար յարաբերութիւններ պահել» Խորհ. Միութեան հետ: «Բարձր աստիճանի խօսակցութիւն մը պահելու մտադրութիւնը ունինք», - յայտարարած է Ռեկըն, աւելցնելով՝ թէ «պատրաստ ենք յառաջդիմելու բոլոր ուղղութիւններուն մէջ որ Խորհ. Միութիւնը կը մաղթէ, ըլլա՛յ դէպի փոխադարձ համագործակցութեան կամ մեղմացման մը առաւելութիւնը, կամ ըլլա՛յ, ընդհակառակն, դէպի աւելի կարծր եւ նուազ գոհացուցիչ ճամբայ մը»:

Ռեկըն կը յուսայ թէ Արեւմտեան պետութիւնները եւս, հակառակ իրենց տնտեսական շահերուն, պիտի հետեւին Միացեալ - Նահանգներու օրինակին, որովհետեւ, ըստ իրեն, «Արեւմուտքի ճնշումները կրնան որոշ ազդեցութիւն մը ունենալ Լեհաստանի կացութեան, թէ յատկապէս Խորհ. Միութեան վրայ»:

×

Ընկերվարական Միջազգայինի ղեկավարները, կազմակերպութեամբ Ֆրանսայի Ընկերվարական Կուսակցութեան, Երեքշաբթի արտակարգ նիստ մը կը գումարէին Փարիզ, Լեհաստանի տագնապին շուրջ համաձայնաբար յայտարարութիւն մը խմբագրելով. յայտարարութիւն մը՝ որ շատ աւելի խիստ էր քան Միջազգայինին նախագահ Վիլլի Պրանտի առաջին յայտարարութիւնները՝ խստօրէն քննադատուած բազմաթիւ ընկերվարական կուսակցութիւններու՝ յատկապէս Իտալացիներուն եւ Ֆրանսացիներուն կողմէ: Համաձայնաբար յայտարարութեան կարեւոր մասերն են. - «Ընկերվարական Միջազգայինը կը դատապարտէ Լեհաստանի իշխանութեան տիրացումը զինուորականներուն կողմէ եւ ատոր հետեւանք քաղաքացիական իրաւունքներու վրայ - բաց զսպումը: Ը. Մ.ը կը պահանջէ որ ձերբակալուած եւ բանտարկուած բոլոր անձերը անմիջապէս ազատ արձակուին, որ Սոլիտարնոշչ աշխատաւորական ազատ ընկերակցութիւնը կարենայ ազատօրէն գործել, եւ որ ճնշումն ու պաշարման վիճակը վերջ գտնէ: Ը. Մ.ը պնդելով կը նշէ թէ լեհ ժողովուրդը իր հարցերը լուծելու իրաւունքը ունի առանց արտաքին միջամտութեան: Ասիկա ի զօրու է, այլ օրինակներու կողքին, Լեհաստանի, Թուրքիոյ, Աֆղանիստանի թէ Սալվատորի համար: Մենք կը մնանք լեհ ժողովուրդի կողքին, եւ կը պահանջենք ազդու մասնակցութիւն մը՝ թեթեւցնելու համար լեհ ժողովուրդին տառապանքը՝ յատկապէս դեղօրայքի եւ սննդեղէնի մարզերուն մէջ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹԷՆՔԻ մէջ Ֆրանսայի արտաքին Յարաբերութեանց նախարարը՝ Քլօտ Շէյսոն, հանդիպումներ ունեցած է նախագահին, վարչապետին եւ Արտաքին նախարարին հետ: Խօսակցութեանց առանցքը դարձած են Միջին Արեւելքի խաղաղութեան, Եւրոպայի Համաձայնակցութեան, ՕԹԱՆ-ի վերաբերող հարցեր: Յոյն Արտաքին նախարարը՝ Խարալամպոփուլոս, անգամ մը եւս դիտել տուած է, թէ ՕԹԱՆ ոչ մէկ ապահովութիւն կու տայ Յունաստանի՝ թրքական յարձակումի մը պարագային: Սակայն գլխաւոր մտահոգութիւնը յոյն կառավարութեան կը մնայ Կիպրոսի հարցը: Քլօտ Շէյսոն այդ մասին ըսած է. «Եւրոպայի Համաձայնակցութիւնը եւ Ֆրանսական կառավարութիւնը կը փափաքին մեկնումը թրքական ուժերուն: Մեր կարծիքով երկու համայնքները կրնան համաձայնութեան մը յանգիլ, եթէ օտար միջամտութիւն չըլլայ»:

ՔՈՒՊԱՅԻ Ազգային Ժողովը պետական Խորհուրդի նախագահ վերընտրած է Ֆիտել Քասթրօն:

ԻՐԱՔԻ ծրագրի նախարարը՝ Թահա Իպրահիմ Ալ Ապտալլա, պաշտօնանկ եղած է: Այդ պաշտօնը առժամապէս յանձնուած է տնտեսութեան նախարար Թամէր Ռազուքիի:

ՊՈԼՍՈՅ եւ երկու գիւղերու մէջ ձերբակալուած են 165 ձախ - ծայրայեղականներ, այսպէսով 1980 Սեպտ. 12-ի պետական զինուորական հարուածէն ի վեր ձերբակալուածներու թիւը կ'անցնի 35 հազարը: Միւս կողմէ, Տիսք-ի 52 պատասխանատուներու դատավարութեան առթիւ Ֆրանսա իր խիստ մտահոգութիւնը յայտնած է թրքական իշխանութեանց: Արտաքին Յարաբերութեանց Նախարարութեան բանբերը՝ հաղորդագրութեամբ մը, շեշտած է. «Փարիզի մէջ Թուրք դեսպանին բացակայութեան, դեսպանատան խորհրդականը կանչուեցաւ Քէ տ'Օրսէ, ուր իրեն յայտնուեցաւ ֆրանսական իշխանութեանց խիստ մտահոգութիւնը Տիսքի 52 պատասխանատուներու դատավարութեան առթիւ»: Սէ. - Ժէ. - Թէ. իր կարգին դիմած է արտաքին Յարաբերութեանց նախարարին ,որպէսզի միջամտէ:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ մէջ չեն դադրիր գրնդակահարութիւնները: Վերջին շրջանին բուռն հալածանքներ շղթայազերծուած են Պահայի կրօնական համայնքին դէմ, որուն պատասխանատու անդամներէն հինգ հոգի գնդակահարուած են «Իսրայէլի եւ Միացեալ - Նահանգներու ի նպաստ լրտեսութեան» ամբաստանութեամբ: Պահայիներու սրբատեղիներ եւ գերեզմանոցներ հիմնայատակ քանդուած են: Պարսկական Խորհրդարանի Նախագահը՝ Այաթոլա Ռաֆսանճանի յայտարարած է, թէ «իսլամական յեղափոխութիւնը միայն բուռն եւ արիւնալի մաքրագործումը ունի իբրեւ միջոց՝ ահաբեկումներու պատասխանատու ընդդիմադրութեան դէմ դնելու»:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԴԵԿՏ. 15 - 23)

ԵՐԵՒԱՆԻ ԳԵՂԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԸ ԲԱՑՈՒԱԾ

Հայաստանի Լուսաւորութեան Նախարարութեան աշխատաւորական ծնողներու երախաներու եւ պատանիներու գեղագիտական դաստիարակութեան կեդրոնը ընդունած է առաջին աշակերտները: Կեդրոնը, որ ցայժմ միակն է Խորհ. Միութեան մէջ, հիմնըւած է Հայաստանի կառավարութեան որոշումով՝ Երեւանի հանրածանօթ Մանկական Պատկերասրահի հիման վրայ: Կեդրոնի աշխատանքներու կազմակերպման համար նկատի առնուած են զանազան մասնագիտութիւններու տէր մարդիկ: Ընկերաբաններ, փիլիսոփաներ, ճարտարապետներ, բեմադիրներ եւ երաժիշտներ որոշած են երախաներու հետ շփման լաւագոյն ձեւերը, կազմած դասախօսութիւններու եւ գործնական աշխատանքներու ծրագիրներ: Աշակերտներու գեղագիտական դաստիարակութեան կը նպաստեն կեդրոնի զանազան բաժինները՝ կերպարուեստի թանգարանը, որ ունի միջազգային եւ համամիութենական բաժիններ, Ֆիլհարմոնիան ու գրադարանը, թատերական, ճարտարապետական արուեստանոցները եւ շարժանըկարի արուեստանոցը եւ այլն:

×

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԱՅՍՕՐ» ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԼԵՆԻՆԳՐԱԴԻ ՄԷՋ

Լենինգրադի Ազգագրութեան Պետական Թանգարանին մէջ Խորհ. Միութեան 15 հանրապետութիւններու արուեստին ու մշակոյթին նուիրուած ցուցահանդէսներու շարքին բացումը վստահուած է Հայաստանի: «Հայաստանը այսօր» ցուցահանդէսը պատրաստած են թանգարանին մասնագէտները: Ներկայացուած են ժամանակակից հայկական յարդարական - կիրառական արուեստը՝ բիւրեղապակիէ եւ գունաւոր ապակիէ նուրբ սկահակներ, կաւէ յարդարական քանդակներ, փայտէ ու մետաղէ զանազան աշխատանքներ, արծաթագործութեան նըմոյշներ, կոպըլէններ, հագուստներ, ժողովրդական նուագարաններ: Ցուցադրուած գունաւոր լուսանկարներ կը ներկայացնեն Հայաստանի ներկան, պատմական - ճարտարապետական յուշարձանները, կը ցոլացնեն արուեստի, մշակոյթի եւ գիտութեան մարզերու մէջ հայ ժողովուրդի ձեռք ձգած նուաճումները:

×

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի Լրագրողներու Տունը բացուած է լիբանահայ նկարիչներու ցուցահանդէսը: Պաշտօնական բացման օրը ներկայ եղած են ու խօսք առած՝ Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի նախագահ Վարդգէս Համազասպեան, Հայաստանի Նկարիչներու Միութեան քարտուղար Գրիգոր Աղասեան, Վահան Յարութիւնեան եւ ուրիշներ, նշելով որ ներկայացուած 11 նկարիչներու գործերը յստակ պատկերացում մը կու տան լիբանահայ կերպարուեստի մասին: Գործեր ցուցադրուած են Փօլ Կիրակոսեանէն, Յարութիւն Թորոսեանէն, Ասատուր Պզտիկեանէն, Տիգրան Տատուրեանէն, Ճօն Կիւվէլէքեանէն, Սեդա Մանուկեանէն, Թորոս Տէր - Յակոբեանէն, Թէրէզ Գասպարեանէն եւ այլ նկարիչներէ: Այս առթիւ հրատարակուած է նաեւ ալպոմ մը, ուր տեղ գտած են 11 նկարիչներու գործերէն վերարտադրութիւններ եւ յօդուած մը՝ Վահան Յարութիւնեանէն:

×

ՍՈՒՐԷՆ ՍԱՖԱՐԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ԴԱՄԱՍԿՈՍ

Դամասկոսի մէջ բացուած է հայրենի նկարիչ Սուրէն Սաֆարեանի ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են յիսունէ աւելի գործեր: Պաշտօնական բացման ներկայ եղած է Սուրիոյ Մշակոյթի նախարարը, որ խօսք առնելով դրուատած է հայ նկարիչին արուեստը եւ անոր մօտեցումը արդի հարցերուն:

×

«ԿՈՄԻՏԱՍ» ՔԱՌԵԱԿԻ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ ՄՈԶԱՄՊԻՔ ՎԵՐՋ ԳՏԱԾ Է

Մապութոյի «Ավենիտա» սրահին մէջ Մոզամպիքի խորհրդարանականներուն համար տրուած նուագահանդէսով աւարտած է իր շրջապտոյտը Հայաստանի «Կոմիտաս» պետական քառեակը: Պէյրա, Շոկուա, Կէշմի, Նամաչա քաղաքներու մէջ տեղի ունեցած նուագահանդէսներու մասին տեղական մամուլը բարձր գնահատանքով արտայայտուած է:

ՐԱՖՖԻ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՈՒ ԵՐԵՒԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

(Բ. և վերջ)

Երեք օր մնալով Երեւան, Րաֆֆի ժամանակ կը գտնէ եւ կ՚այցելէ տղոց թեմական դպրոցը: Քանի մը տարի առաջ արդէն գտնուած էր այս դպրոցը եւ զայն տեսած թշուառ վիճակի մէջ: Այս անգամ, շնորհիւ նոր տնօրէն Սարգիս Բէկնազարեանի, դպրոցը կը գտնուէր բարեկարգ վիճակի մէջ, վիճակ մը՝ որ փորձառու մանկավարժին «յառաջդիմութեան մեծ յոյս էր տալիս, մանաւանդ երբ պ. Բէկնազարեանը ունեցաւ պ. Աղայեանի նման մի լաւ պաշտօնակից»: Րաֆֆիի վերաբերումը պէտք չէ շփոթել Երեւանէն անցնող զբօսաշրջիկներու մօտեցումին հետ: Ան ժամանակ կը յատկացնէ ու կը լսէ Ս. Բէկնազարեանի տարրական բնագիտութեան եւ Ղազարոս Աղայեանի Հայոց պատմութեան դասերը եւ երկուքն ալ կը գտնէ «գոհացուցիչ»:

Այդ ընթացքին Րաֆֆի կ՚այցելէ նաեւ Գայեանեան աղջկանց վարժարան, կը լսէ «կրօնուսոյց տէր Հօր դասերը» եւ կ՚ընէ մանկավարժական առումով բաւական խիստ դիտողութիւններ:

«Ճանապարհորդութիւն Թիֆլիսից մինչեւ Ագուլիս» ուղեգրութեան մէջ Րաֆֆի կ՚անդրադառնայ Երեւանի վաճառականութեան բնոյթին, գիւղատնտեսական բերքի արդիւնագործութեան ու արտադրութեան հարցերուն: Րաֆֆի կը խօսի նաեւ Երեւանի հնութիւններու՝ աւերակ դարձած բերդի, սարդարի այգիի եւ բարձր ու գեղեցիկ մինարէթի մասին: Ան կը խօսի քաղաքային պարտէզի եւ այդ օրուան Երեւանի համար այնքան բնորոշ փոշիի մասին: Ակնարկի շարունակութեան մէջ Րաֆֆի դառն քննադատութեան եւ սուր ծաղրի կ՚ենթարկէ Երեւանի մէջ վխտացող մանր պաշտօնեաները՝ Միրզա Թաթոս կոչուող «չինովնիկները»: «Ոչինչ բան այնքան անտանելի չէ, - կը գրէ ան, - որպէս այդ միրզա թաթոսները, նրանց հանդիպում է մարդ կլուբում, կանաչ սեղանի շուրջ նստած ... դատարանների սառը գրասեղանների մօտ ... փոստային իջեւաններում, որպէս վերակացու, ուր ժամերով, օրերով պահում են ճանապարհորդին մի բան պոկելու համար»: Յատկանշական է Րաֆֆիի քննադատութեան վերջին մասը՝ «Միրզա Թաթոսը, - կը գրէ ան, - ութն դեղին կոճակ կուրծքի վերայ շարած, մի աւերուած տիպ է, որ իւր նմանը չունի մարդկային հասարակութեան մէջ»: Միրզա Թաթոս կոչուող մանր չինովնիկի արգահատելի կերպարին յետագային հայ գրողներէն շատեր անդրադարձած են, բայց անոր յայտնաբերման առաջնութիւնը, մեր իրականութեան մէջ, կը պատկանի Րաֆֆիի:

Շուրջ երկու տարի ետք՝ 1879-ի Յունիսին, Ագուլիսէն Թիֆլիս մեկնող Րաֆֆի դարձեալ կանգ կ՚առնէ Երեւան: Իր բարեկամ Սալմաստցոնց Մկրտիչի հետ ան կ՚այցելէ ծանօթ մտաւորական՝ դեռասան, մանկավարժ Ղեւոնդ Աթանիսեանի: Երեւանի Զորագիւղ կոչուող թաղամասի իր տունը Ղեւոնդ Աթանիսեան կ՚ընդունի պատուարժան հիւրը: Հրազդանի ձորին մէջ, ծառերու հովանիին տակ, բոլորուած թէյասեղանի շուրջ, անոնք երկար կը զրուցեն աշխարհի գործերու եւ հայ մարդու ճակատագրի մասին:

1879-ին «Մշակ»ի մէջ պարբերաբար լոյս կը տեսնէ Րաֆֆիի «Ոսկի աքաղաղ» վէպը: Շուրջ երկու տարի ետք անիկա կը տպագրուի նաեւ առանձին գիրքով: Առեւտրական քաղքենիութեան ընկերային - տնտեսական էութիւնը մերկացնող այս վէպին մէջ Րաֆֆի խտացուցած ու ամբողջացուցած է այն ամէնը, ինչ որ տարիներու ընթացքին տեսած ու զգացած էր Երեւանի առեւտրա - վաշխառուական աշխարհին մէջ: Մենք արդէն տեսանք, թէ ան ուր եւ ինչ պայմաններու մէջ ծանօթացած էր վէպի նախատիպերու հետ: «Ոսկի աքաղաղ»ը գրելու ընթացքին այդ մարդիկը իրենց միջավայրին հետ կը վերակենդանանան Րաֆֆիի գրիչին տակ: Ան կը քննադատէ ու կը մերկացնէ հարստահարիչ վաճառականներու եւ վաշխառուներու «այն մռայլ դասակարգը, որ խաւարի մէջ կեղեքում է իւր զոհերին եւ անյագ վամպիրի նման ծծում նրանց արիւնը»:

«Ոսկի աքաղաղ»ին մէջ Րաֆֆի առատօրէն օգտագործած է Երեւանցիի բառն ու բանը, կենցաղն ու ապրելակերպը, խօսուածքն ու ոճի յատկանիշները: «Երեւանը, - կը գրէ ան, - այն քաղաքներից մէկն է, որ ի սպառ չէ թօթափել իրենից պարսկական փոշին ... որտեղ կնիկները իրենց ծամերը ներկում են հինայով, իսկ տղամարդիկ նեղ պանտալոնի հետ քոշեր են հագնում»:

1879 - 1883 թուականներու ընթացքին աւելի ջերմ ու բարեկամական կը դառնան Րաֆֆիի և Երեւանի մտաւորականութեան փոխյարաբերութիւնները: Վերջինս նամակագրական սերտ կապերու մէջ էր Արեւմտահայերու ազատագրութեան աջակցող «հայասէր - ազգասէր» անունով գաղտնի կազմակերպութեան անդամներ Ռուբէն Հասան - Ջալալեանի, Վասիլ Եղիազարեանի, Ստեփան Ջելինսկիի, Սարգիս Բէկնազարեանի, Տիգրան Նաւասարդեանի, Լեւոն Տիգրանեանի եւ այլոց հետ:

1883-ի Ապրիլին քաղաքադորքի վարչութեան խուզարկութիւնները Երեւանի մէջ Ռուբէն Հասան - Ջալալեանի բնակարանէն կը յայտնաբերեն Րաֆֆիի յանձնարարական նամակը, որով ան կը խնդրէր օգնութիւն ցոյց տալ Կ. Պոլսոյ «Արարատեան» ընկերութեան անդամ, ցարդ անծանօթ ծրագրով Անդրկովկաս եկած Յովհաննէս Շահնազարեանի: Րաֆֆիի նամակը եւ անձնական կապերը առիթ կը դառնան, որ խուզարկութիւններ կատարուին նաեւ «Մշակ»ի խմբագրատունը եւ Րաֆֆիի բնակարանը:

Արտաքին ու ներքին ոչ մէկ հանգամանք կ՚աղարտէ Երեւանի մտաւորականաց Րաֆֆի իր նոր լոյս տեսած «Սամուէլ» վէպէն օրինակ մը՝ «Յարգելի բարեկամ Վասիլ Եղիազարեանին» մակագրութեամբ, կը ղրկէ Երեւան՝ իբրեւ նուէր: Այդ օրինակը ներկայիս կը գտնուի ողբացեալ բանաստեղծ Սողոմոն Տարօնցիի անձնական գրադարանին մէջ:

1888-ի Ապրիլ 24-ին կը մեռնի Րաֆֆի: Երեւանի հասարակութիւնը յատուկ պատուիրակութեան միջոցով Թիֆլիսի մէջ ծաղկեպսակ մը կը դնէ «վաղաժամ մեռած Թանկագին հեղինակ - բանաստեղծ»ի աճիւնին, ծունկի գալով ու գլուխ խոնարհելով անոր թարմ շիրիմին առջեւ:

ԽԱՉԻԿ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ

Ընկերաբանական գիտութեանց փրոֆէսէօր, Լէ զ՚Աննալ պարբերականի տնօրէններէն մին՝ պատմագէտ Մառք - Ֆէռօ պատմա - համեմատական ուսումնասիրութիւն մը հրատարակած է վերի խորագրով (*), ուր կարեւոր գլուխ մը յատկացուցած է Հայոց պատմութեան՝ Քլէռ Մուրատեանի աշխատակցութեամբ: Ֆէռօ կը քննարկէ յարափոփոխ ռէժիմներու ընթացքին, վարձկան պատմագէտներու կողմէ, ապսպրանքի վրայ պատրաստուած ազգային պատմութեան ելեւէջները. ասոնց նպատակն է այս կամ այն թագաւորական ընտանիքներու, կամ այսինչ կամ այնինչ վարչակարգի շրջանին փառաբանութիւնը, անշուշտ մէկ կողմ ձգելով կամ «մոռնալով» դրուագներ, եւ յաճախ նոյն իսկ դարաւոր պատմութեան շրջան մը, որոնք իշխանութեան ներկայի նպատակներուն հետ խոտոր կը համեմատին: Այսպէս, պարագաներու կամ վարչակարգերու փոփոխութեան առընթեր, ի յայտ կուգան կրկին ու կրկին վերամշակուած ազգային պատմութիւններ՝ մասնաւորաբար վարի դասարաններու աշակերտութեան համար: Ասոր նպատակը հասկնալի է, նորակազմ վարչակարգը կամ թագաւորութիւնը կը ջանայ իր հարազատութիւնը հիմնաւորել, վարկաբեկելով նախորդ շրջանը, «մոռնալով» անոր դրական կողմերն ու յաջողութիւնները եւլն. եւլն.: Նոր եկողը, իր հիմերը զօրացնելու կամ իր ծրագիրները իրագործելու եւ կամ այլ նպատակներու ակնկալութեամբ, կը ջանայ նոր սերունդ մը կազմել եւ հլու - հնազանդ շարքայիններ պատրաստել: Այսպէս, ըստ պարագայի, շատ մը պատմութիւններու ընթացքն ու տրամաբանութիւնը կը շեղին իրականութենէն:

Ռազմունակ ժողովուրդներու մօտ շատ յաճախ կը հանդիպինք ազգայնամոլական թռիչքներու, աշխարհակալական «արդար» զգացումներու փառաբանութեան, վրէժխնդրական պոռթկումներու, ընդդէմ երկրին սպառնացող բարբարոս ու թերաճ յաւիտենական թշնամիին. անշուշտ այս բոլորը քաղաքակրթութեան անունով. երբեմն ալ միաձոյլ եւ հպարտ ժողովուրդ մը կազմելու մտադրութեամբ, այդ դասագիրքերուն մէջ կը հանդիպինք յաղթանակներու, որոնք իրականին մէջ պարտութիւններ են եւ կամ գոյութիւն չեն ունեցած, կ՚իմանանք որ անցեալին տէր եղած ենք հսկայ հողամասերու, որ գրաւուած կը մնան անարդ թշնամիէն եւլն. եւլն.. եւ ի՜նչ կայ տղու մը մտքին մէջ աւելի մնայուն, քան ա՛յն՝ ինչ որ պատմութեան գիրքերը կը թխեն, իր նորակազմ, սպունգանման ուղեղին մէջ. յետագային նոյն այդ տղան, եթէ նոյնիսկ զարգացման տիրանայ, դժուար է իր մտքէն վանել աթէռէօթիփ դարձած «պատմական ճշմարտութիւնները»:

Այսօր բոլոր ազգերուն համար պատմութեան բազմատեսակ դասագիրքեր գոյութիւն ունին, ասոնց բովանդակութիւնն ու փիլիսոփայութիւնը՝ տուեալ շրջանի մը համար, պարզապէս պարագայական են: Բազմաթիւ օրինակներու կարգին, Ֆէռօ կը նշէ նաեւ հայկականը: «Օրինակի համար առնենք Հայ ժողովուրդի պատմութիւնը, ա՛յն ինչ որ տղաք կը սորվին խորհ. Հայաստանի մէջ, ա՛յն ինչ որ Սփիւռքի երախաները կը սորվին քիչ մը ամէն տեղ. (այս երկրորդ պատմութիւնը, Հայաստանի մանուկներն ալ որոշ չափով կը սորվին, բայց միայն գլուխները, իրենց մեծ հայրերէն), եւ ա՛յն ինչ որ ընդհանրապէս, համաշխարհային պատմութեան մէջ, ընդունուած է, իբրեւ համեմատաբար իրականութեան մօտ: Այս երրեակ պատմութիւնները, նոյն պատմութեան երեք տարբերակներն են, եւ կարելի չէ պնդել թէ այս վերջինը միւս երկուքէն աւելի իրական է կամ հարազատ, բայց հոս կամ հոն, շատ մը մոռցուած կամ աւելցուած բաներ կան»:

Խորհրդային Միութեան դպրոցներու վարի դասարաններուն համար պատրաստուած դասագիրքերուն մէջ, կը գրէ Ֆէռօ, Հայաստանը հազիւ մէկ քանի նշումներով կը զանազանուի, կովկասեան միւս ժողովուրդներէն, կարծես Վրաստան կամ Ատրբէջան պատմութեան նոյն բովէն անցած ըլլային, Հայերու հնադարեան պատմութիւնը, Արեւելքի առաջին քրիստոնէական քաղաքակրթութիւնը հազիւ թէ յիշուած են, իսկ չորրորդ դասարանի դասագիրքերուն մէջ, իբրեւ հնութիւն կը նշուի միայն Երեւանի Կարմիր բլուրը եւ մէկ - երկու հպանցիկ յի-

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՒԱՏ

ՎԻԿՏՈՐ ԲԱԼԱՅԵԱՆ

– Ուրեմն, ցերեկն են մտել, դուցէ պահակը չի նկատել: Չեմ կարծում, որ մեր ինստիտուտից արած լինեն: Չէ որ պահակը կը ճանաչէր նրան: Եւ յետոյ... ի՞նչ ես պատէպատ ընկնում: Ասում են գանձապահն ապաքինւում է, շուտով կը խօսի, ամէն ինչ կ՚ասի:

– Գանձապահը յանցագործին ճանաչում:

– Արդէն խօսո՞ւմ է, ի՞նչքն է ասել:

– Այո, ինքն ասաց, չնայած դեռ չի խօսում:

– Ուրեմն, ես ճիշդ եմ, յանցագործը դրսից է:

– Ձեր դիրեկտորի տեղակալն էլ է այդպէս ասում:

– Արդէն զրուցե՞լ ես նրա հետ:

– Նա ինձ հետ շատ շուտ մտերմացաւ, սուրճ հիւրասիրեց. Մասլէնն ու էլխան էին եկել...

– Զհրաւիրե՞ց իր ամառանոցը, չասա՞ց ուզում ես նրանց վերցնենք, գնանք, ժամանակ անցկացնենք:

– Չէ, չասաց... Յաճա՞խ է հիւրասիրում:

– Նրա մէջ եթէ մի լաւ բան կայ՝ հիւրասիրութիւնն է:

– Իսկ որ բամբասում էր նախկին դիրեկտորին, դրա մասին ի՞նչ կ՚ասես:

– Չի բամբասել, նրա մասին ինչ ասել է՝ զուտ ճշմարտութիւն է: Ես գիտեմ, որ ոչ մի դրական բան ասած չի լինի: Բայց գիտե՞ս, թէ առաջ ինչպիսի յարաբերութիւնների մէջ էր նախկին դիրեկտորի հետ... Նրա աջ թեւն էր, հարազատ եղբայրը եւ խորհրդատուն: Ես նոր էի ընդունուել այս ինստիտուտը: Մի տարի անցաւ, ընտրեցին կուսկազմակերպութեան քարտուղար: Ինստիտուտը երկու մասի էր բաժանուած, երկու բանակի: Իրար մէջ էին ուտում, բամբասում միմեանց: Նոր մարդ էի, ուզեցին իրենց բանակը քաշել: Այն ժամանակ Լուկաշը բաժնի վարիչ էր... Ասենք, ինչո՞ւ եմ այս մասին պատմում, որոնք քեզ չեն հետաքրքրի, դու...

– Ոչ, ոչ, Լեւոն ջան, հետաքրքիր է, շարունակիր: Դու չգիտե՞ս, ինչ է, որ իմ պրոֆէսիայի մարդիկ եթէ զբաղւում են որեւէ հիմնարկով, պէտք է ամէն ինչ իմանան այդ հիմնարկի մասին: Շարունակիր:

– Կազմակերպութեան հաշուետու ժողովում բիւրոյի կազմում առաջադրեցին ինստիտուտի լաւագոյն աշխատողներից մէկի թեկնածութիւնը: Ղազար է անունը, հիմա էլ աշխատում է: Ճշմարտախօս տղայ է, ամէն ինչ երեսին ասող, շիտակ, պարզ: Իմ սովորութեան համաձայն, առանց կարդալու ծալեցի պիւլեթէնը եւ ուզում էի մօտենալ քուէատուփին, երբ Լուկաշը ձայն տուեց. «Այդ ի՞նչ ես անում, այ տղայ, մի արի այստեղ»: Մօտեցայ իրեն եւ դիրեկտորին: «Էդ Ղազարի անունը ջնջիր, անպէտք մարդ է, դու դեռ նրան լաւ չես ճանաչում»,– ասաց Լուկաշը: «Ես կեանքումս դեռ ոչ մէկին ջնջած չկամ»– պատասխանեցի: «Այ տղայ, դու հասկանո՞ւմ ես, թէ ինչ ես անում,– միջամտեց դիրեկտորը,– դա որ անցաւ՝ հանգիստ չենք ունենայ, ջնջիր»: «Ջնջիր, ջնջիր, քո գործը չէ»,– վրայ տուեին ուժեղ բանակի կողմից: Ինձնից անկախ գիծ քաշեցի Ղազարի անուան վրայ: Լաւ չէի զգում, խիղճս տանջում էր: Ժողովում ձեռք էի բարձրացրել, որ կողմ եմ Ղազարի թեկնածութեանը, իսկ հիմա ջնջեցի: Չէի կարող ուղիղ նայել նրա աչքերին: Մօտեցայ եւ ասացի. «Ղազար ջան, ես քեզ ջնջեցի»: Էլ ուրիշ բան չըկարողացայ աւելացնել:

Երկրորդ դէպքը աւելի լուրջ էր եւ դաս եղաւ ինձ՝ մարդկանց ճանաչելու համար: Կրտսեր գիտաշխատողներից մէկը մի լուրջ գաղափարական սխալ էր թոյլ տուել, որի համար դիրեկտորը խիստ նկատողութիւն էր յայտարարել: Շրջկոմից յանձնարարել էին, որ քննենք նրա կուսակցական հարցը: Դիրեկտորը նախապէս բիւրոյի անդամներին կանչեց իր մօտ: «Հարկաւոր է դնել Համբարեանին կուսակցութիւնից վտարելու հարցը»,– ասաց դիրեկտորը: «Անպայման, նա այդ գաղափարով չի կարող կուսակցութեան մէջ լինել»,– աւելացրեց Լուկաշը: Ես դէմ էի: Նորից յարձակուեցին վրաս, ասելով, թէ նոր աշխատող եմ, դեռ չեմ ճանաչել մարդկանց:

(Շար. 6)

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ «ՅԱՌԱՋ» ՆՈՒԻՐԵՑԷ՛Ք

շատակութիւններ Հայոց պատմութեան մասին եւ անմիապէս կը հասնինք ԺԸ. դար եւ Հայերու օգնութեան կանչը ռուս մեծ ժողովուրդին ... այստեղ ռուս աշակերտներուն համար, Հայերն ու կովկասեան միւս ժողովուրդները կը միաձուլին:

Անշուշտ, խորհ. Հայաստանի մէջ շատ աւելի կը խօսուի հնադարեան պատմութեան, հայ մշակոյթին, եւ Հայաստանի կազմութեան մասին, բայց ի վերջոյ դպրոցէն դուրս է որ հայ մանուկները, ըլլայ Հայաստան, ըլլայ Սփիւռքի մէջ, կ'ընտելանան իրենց դարաւոր յուշադրութեան եւ տոհմիկ սովորութիւններուն: Աշուղներ, փիլիսոփաներ, ազգային գործիչներ, եւ մանաւանդ Հայկ. վերածնունդի ռահվիրայ Մխիթարեան հայրերը, մթութենէն դուրս հանած ու կերտած են Հայոց պատմութիւնը, անոնց հիմնական նպատակը եղած է, անցեալի պահպանումն ու փառաբանութիւնը, ի տես զոյատեւման եւ ապագայ անկախութեան:

Ըստ Ֆէռոյի «ազգային պատմութեան Հայերու տեսլականը՝ պարզ եւ յստակ է, հոն կան բարիներ եւ չարեր, հերոսներ եւ դաւաճաններ». արշաւանքներու եւ նուաճումներու ենթարկուած, կողոպտուած ու կեղեքուած ժողովուրդ մը, որ մարտիրոսութեան պսակը կը կրէ, բայց կը մերժէ ստրկութիւնը, այլ կերպ չէր կրնար խորհիլ, եւ այսպէս, երբ հակադրութիւն իր ողբերգական ճակատագրին՝ հայկական աւանդութեան մէջ կը փնտռէն հզօր հսկաներ, Հէրակլէսներ, որոնք հսկայ ցուլեր կը տապալեն, առիւծներ կը զգետնեն Հայկէն, Վահագնէն սկսած, մինչեւ Տորք – Անգեղ, Սասունցի Դաւիթ, Թաթուլ եւ Անդրանիկ: Այսպէս կարդալով Մխիթարեաններու Հայոց պատմութիւնը, կը գրէ Ֆէռօ, դժուար է գիտնալ թէ ե՞րբ իսկապէս անկախ եւ ե՞րբ իսկապէս օտար լուծի տակ դրուած է հայ ժողովուրդը:

Մառք Ֆէռօ, Հայոց պատմութեան բաղդատականը կ'ընէ սկսելով Հայկէն, մինչեւ երկրին մէկ փոքր մասին՝ համայնավար Ռուսիոյ կցումը: Վաղանցուկ անկախութիւններու եւ Պարսիկներու հարկատուութեան շրջանէն վերջ, կը նըշէ Հայերու առաջին անկախութիւնը Ք. Ա. 189-էն 66, երբ Հռովմայեցիներու դաշնակից բայց հարկատու է Հայաստանը, այնինքն կիսանկախ. բազմաթիւ վերիվայրումներէ ետք՝ երկրորդ անկախութիւն, 885-էն 1048, երրորդ անկախութիւն, Կիլիկեան Հարստութիւն 1081–էն 1375, չորրորդ՝ վաղանցուկ անկախութիւն 1918–էն 1920, երբ կոտորուած ու բազմաչարչար ժողովուրդի մը մնացորդացը, կը տեղաւորուի կոտորակուած Հայաստանի մնացորդին մէջ: Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, Սփիւռքի որդոց բոլոր դասագիրքերուն մէջ իր առաջնակարգ տեղը ունի, մեծ Հայաստանի քարտէսը՝ այն որ կը տարածուի Կասպից ծովէն Փոքր Ասիոյ արեւելեան նահանգները ... այսօր աշխարհի մէջ չկայ Հայ մը, որ առանց յուզումի կարենայ դիտել այդ քարտէսը...:

Երբ ԺԹ. դարուն հայ ժողովուրդը հիմը կը դնէր իր ազգային վերածնունդին, երբ ժամանակակից բանաստեղծը կ'աղաղակէ «կա՛նք, պիտի լինե՛նք ու դեռ ... շատանանք», միշտ նո՛յն նպատակին համար է...:

ԴՐ. ՏԱՐՕՆԵԱՆ

(*) « Comment on raconte l'Histoire aux enfants ». Ed. Payot, Paris.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳԻՐՔ ԵՒ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

Բ.

Հայերէն գիրքի մը կամ անգլերէն գիրքի մը միջեւ գլխաւոր տարբերութիւնը այն է, որ երկրորդը դրամով կը ծախուի: Եւ թէ սուղ կը ծախուի: Պիտի վըճարես, որպէսզի կարդաս ու գրադարանիդ մէջ դնես: Ատոր համար ալ գրադարանին մէջ այդ գիրքին շահած տեղը սուրբ է, անձեռնմխելի է: Ձես կրնար զամբիւղ նետել: Պիտի պահես, նոյնիսկ պիտի ուզես թողուլ զաւակներուդ: Արժէքաւոր է, դրամ վճարած ես անոր:

Ես կ'ըսեմ որ եթէ մեր պատմութեան ու մեր գրադարաններուն մէջ Հայերէն գիրքը այսքան համեստ տեղ մը ունեցած է, պատճառը այն է որ այդ գիրքին հեղինակները դրամ չեն շահած զայն գըրի առնելով: Հայոց դարաւոր պատմութեան մէջ կարելի՞ է արդեօք գտնել մէկ հատ իսկ գրագէտ, որ հայերէն գիրք գրելով մարդավայել կեանք մը ապրած, յարկարաժին մը դնած ու իր զաւակներուն ալ ժառանգութիւն մը թողած ըլլայ: Կարելի չէ գտնել: Ֆրանսերէն կամ անգլերէն լեզուներով գրած եւ այդ բանը ընել յաջողած քանի մը դէմքեր կան անտարակոյս, բայց հայերէնով ոչ:

Հայերէն գիրքին դժբախտութիւնը հոս է արդէն: Հայ հեղինակը տպարանատէրին, կազմարարին, թղթավաճառին, գրավաճառին եւ վերջապէս քիլոյով թուղթ գնող հնահաւաքներուն դրամ շահեցուցած է միշտ, բայց ի՛նք չէ շահած երբեք: Եւ քանի որ ինք իր արտադրած ապրանքով դրամ չէ շահած բնաւ, իր արտադրած այդ ապրանքն ալ, նիւթական յաւելուածարար, բարոյական վարկ ալ չէ վայելած մեր ընկերութեան մէջ, մնացած է ամաթէօրեան զբաղումներու կալուածին մէջ:

Ոմանց տարօրինակ պիտի թուի թեբեւս, բայց ես հայերէն գիրքը միշտ նըմանցուցած են այն տուփի մը չաքարին, որ հրաւիրեալներուն կը նուիրուի նշանախօսութեան կամ Ս. Պսակի մը արարողութենէն վերջ: Հրաւիրեալները ժըպտելով, շնորհակալութեամբ կ'ընդունին զայն, բայց անոնցմէ շատեր տուն երթալէ վերջ անարժէք առարկայի մը նըման անկիւն մը կը շպրտեն այն տուփը, որուն համար այնքան դրամ ծախսած է նշանախօսութեան կամ հարսանեկան արարողութեան տէրը:

×

Բայց որքան ալ տխուր ըլլայ հայերէն գիրքին պարզած անխառունակ այս պատկերը մեր իրականութեան մէջ, ուժ մը կայ որ կը յայտնուի այդ պատկերէն: Գիրքը, ցորենի այն ափ մը հունտին նըման իր աշխատասէր հողագործին կողմէ կը ցանուի հողին մէջ, օր մը անպայման իր գլուխը պիտի ցցէ հողէն դուրս: Հոս ու հոն ցանուած այդ սերմերէն եթէ մէկ հատն իսկ ծիլ արձակէ, ընձիւղի, հողին արմատ նետէ, սերմնացանը իր նպատակին հասած պիտի ըլլայ: Գիրքի մը հարիւրաւոր օրինակները կրնան արհամարհուիլ, կրնան զամբիւղ նետուիլ կամ քիլոյով ծախուիլ, կրնան կրակի բոցին կամ ծովու ջուրերուն զոհ երթալ, բայց այդ նոյն գիրքէն մէկ կամ երկու օրինակներ անպայման պիտի տոկան ժամանակին դէմ, պիտի պահուին զուրգուրոտ ձեռքի մը կողմէ որ նոյնինքն Պատմութիւնն է, եւ օր մը անցեալէն վկայութիւն պիտի բերեն լուսաւորելով յիշատակը սերմնացանին:

Ամէն գիրք անպայման իր տեղը ունի իրեն յատուկ թանգարանի մը մէջ:

×

Հայերէն գիրքի մը եւ անգլերէն գիրքի մը միջեւ գլխաւոր ուրիշ տարբերութիւն մըն ալ այն է, որ երկրորդը քսան, երեսուն տարի անհամար ընթերցողներու կողմէ կարդացուելէ վերջ թանգարան պիտի երթայ, մինչ հայերէն գիրքը սկըսած է թանգարան ուղարկուիլ տպարանէն ելած օրն իսկ:

Ռ. Հ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՄԱՍԻՆ

«Սովետական Գրող» հրատարակչականը լոյս ընծայած է հաւաքածոյ մը, ուր տեղ գտած են Հայաստանի մէջ իրենց ունեցած հանդիպումներէն ստացած տպաւորութեան տակ խորհրդային բանաստեղծներու գրած գործերը: «Եղբայրութեան գիրք» խորագրով ծաղկաքաղին մէջ առնուած են տասնեակ ռուս հեղինակներէ բանաստեղծութիւններ, ինչպէս նաեւ Ուկրանիոյ, Բելոռուսիոյ, Անդրկովկասի եւ այլ հանրապետութիւններու ծանօթ բանաստեղծներէ գործեր: Հաւաքածոյի խմբագիրն ու թարգմանիչն է Վրոյր Բալասան:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՓՂՈՍԿՐԻ ՎԱՃԱՌՔԸ

Լը Մոնտ իր կիրակնօրեայ թիւերէն էջ մը նուիրած է այս հարցին: Կը քաղենք հիմնական տուեալները:

Ամէն տարի աւելի քան հազար թոն փղոսկր շրջանառութեան կը դրուի աշխարհի մէջ: Հոնքկոնք առաջին տեղը կը գրաւէ այսպէս անուանուած «սպիտակ ոսկի»ին մէջ: 1976-ին 710 թոն ներածուած էր հոն. ասիկա կը նշանակէր ըդգետնուած 71.000 փիղ: Ասոր 80 տոկոսը կուգար Արեւելեան Ափրիկէէն, բնականաբար, ապօրէն ճամբով:

Եւրոպայի մէջ Պրիւսէլն է, որ առաջին գիծը կը ներկայացնէ: Պաշտօնապէս 180 թոն ներածուած էր 1977-ին: Իսկ անպաշտօ՞նը, այն որ մաքսատունէն առանց յայտարարուելու անցած է: Ասիկա կը մնայ ենթադրութեանց սահմաններուն մէջ:

Տարին հարիւր հազարէն հարիւր յիսուն հազար փիղ կը զգետնուի: Պաշտօնական վիճակագրութեան մը համաձայն ներկայիս 1.300.000 փիղ գոյութիւն ունի Ափրիկէի մէջ: Ցրուած՝ 35 երկիրներ: Անշուշտ գոյութիւն ունի միջազգային համաձայնագիր մը՝ ստորագրուած 60 երկիրներու կողմէ: Պահպանել կենդանական եւ բուսական աշխարհները: Կը կոչուի Ուաշինկթընի համաձայնագիր: Ստորագրող Պետութիւններէն շատեր նըկատի իսկ չեն առներ պայմանագիրը:

Արեւմտեան եւ Կեդրոնական Ափրիկէի շրջագօտիին մէջ, Զայիր, որ համաձայնագիրը ստորագրած է 1978-ին, գլխաւոր հայթայթողը կը մնայ փղոսկրին: Ոքասայի ժամանակ, Կեդր. Ափրիկէն էր, որ փղոսկրի արտածումին մրցանիշը կը հաստատէր: Այժմ, Զայիրն է անփառունակ այս մրցանիշը հաստատող: Զայիրի մէջ 377.000 փիղ մնացած է:

Փղոսկրը դուրս կ'ելլէ երկրէն մաքսանենգութեան ուղիով, կեղծ վկայագիրներով: Շատ յաճախ փիղ չունեցող երկիրներու ճամբով, ինչպէս Պուրունտի: Ամէն շաբաթ Սապենան՝ Պելժիան օդանաւային ընկերութիւնը, թոներով փղոսկր կը տեղափոխէ դէպի Պրիւսէլ: Հոնկէ, կանոնաւոր պաշտօնաթուղթերով այլ երկիրներ կը ճամբուին:

×

ՏՈՒՐՔԻ ՄՆԱՑՈՒՆ ՁԵՂՉՈՒՄ

Շուէտի տուրքի պրասենեակը անցեալ տարի մօտաւորապէս 25 միլիառ Քուրոն (համապատասխան արժէքով Ֆրանսական ֆրանք) կորսնցուցած է տուրքերու յայտարարութիւններուն վրայ կատարուած զեղծումներուն հետեւանքով: Այս հաշուեցոյցը քննութեան մը արդիւնքն եղած է: Այլ խօսքով իւրաքանչիւր Շուէտացի, միջին հաշւով, յաջողած է վճարելի 3.000 Քուրոնի համարժէք չհեր ծածկել Պետութենէն:

Այսպէս ըլլալով հանդերձ, քննութիւնը ցոյց տուած է, թէ 1970-էն ցայսօր աւելցած չէ տուրքի յայտարարութեանց զեղծումը:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԽՐՐՈՐԴ

ՁԷՅՆԱՊ ԹԱԹՈՍԻ ՀԵՏ

Մարդիկ վախի ազդեցութեան տակ յաճախ կը դառնան աւելի բռնակալ ու աւելի նենգ: Սէլիմ պինպաշին իր այդ օրուան առանձնութեան մէջ կը կերպարանափոխուէր կարծես միջատի մը պէս: Ինքն իր համար բերդ կը շինէր, ինքնապաշտպանութեան զրահ կը հագնէր Քիւրտերուն դէմ՝ բայց ինչպէ՞ս պիտի պաշտպանուէր Սպիտակ Ձիաւորին դէմ, որ կ'ըսես լուծուած էր միջոցին մէջ ու պիտի երեւար յանկարծակի յայտնուող ոգիի մը պէս:

Այդ օրը պինպաշին իր վրաններուն համար պահակներ աւելցուց ու ճակատ դրկեց այն բոլոր Քիւրտերը, որոնք իր ծառայութեան մէջ էին:

Լուրեր կը հասնէին, որ դաշտերուն մէջ, ճամբաներուն վրայ, կռուի դաշտէն հեռացող քիւրտ զօլամները թուրք ժանտարմներու հետ կռուի կը բռնուին, որ Քիւրտերը նոյնիսկ հեռաւոր ճամբաներէն անցնող թուրք ճամբորդներու վըրայ կը յարձակին, որ Խալիլը աւազակ Զագրի մօտ ապաստան գտած է, որ, հետզհետէ կ'աւելնան Խալիլի զինուորները:

Պինպաշին ուրիշ կռիւներ ալ վարած էր, արեան կարմիրով ներկուած սարսափելի տեսարաններ տեսած էր: Տեսած էր, թէ ինչպէս կռուի դաշտին մէջ զինուոր մը ակռաներով քարը խածած էր, երբ գիտակցեր էր որ կը հեռանար կեանքէն: Այդ բոլորը Սէլիմ պինպաշուն համար այնքան սովորական թուած էր որքան ձիու սմբակներու տակ ճզմուած ծաղիկ մը: Սարը պինպաշու դիակին առջեւ կեցաւ երկար ու վախ մը զգաց եւ այդ վախի ազդեցութեան տակ կարծես առաջին անգամ ըլլալով՝ կեանքին գիտակցեցաւ:

×

Կէս օրը անց էր, երբ Սարը պինպաշու բանակէն եկող հարիւրապետ մը պատմեց, որ Ջիաթխանուկի գիւղերը բռնող զինուորներուն մէջ աննպատակ շարժում մը ինկած է ու Ահմէտ Նուրի անունով թուրք յիւզպաշի մը նոյնիսկ ուզած է իր մարդերով բանակի Քիւրտերուն վրայ յարձակիլ:

«Ձեզ ալ Հայերու վիճակին պիտի հասցնենք», Ահմէտ Նուրի պոռացեր էր քիւրտ զինուորականի մը երեսին:

Այդ միջադէպէն մի քանի ժամ յետոյ, ապառաժի մը տակ գտած էին թուրք յիւզպաշիին դիակը:

Պինպաշին աչքերը քիչ մը փոքրացուց եւ ուզեց պեխին ծայրը խածնել:

Հարիւրապետը պատմեց, որ քիւրտ ու թուրք զինուորներուն մէջ ատելութիւնը հետզհետէ կը սաստկանայ, եւ Քիւրտերը յամառ տենդով մը բռնուած՝ կը փախչին բանակէն: Պատմեց, որ Սարը պինպաշու սպանութենէն յետոյ թոյլ են նաեւ Ջիաթխանուկի կարեւոր գիւղերը: Պատմեց, որ թուրք զինուորներ գաղտուկ կը հեռանան գիւղերէն եւ Ախուռի եզերքին վրայ շատցած գնչուներու վըրանները կ'իջնեն, հոն գնչու սազանտարներով, պորտ նետող կիներով ու աղջիկներով սադուռնական գիշեր կը սարքեն: Պատմեց, վերջապէս, որ նոյն վրաններուն մէջ երէկ գիշեր կռիւ եղած է քիւրտ եւ թուրք զինուորներու միջեւ, որ ըսպաննուած են երկու թուրք զինուորներ եւ դանակով վիրաւորուած է գնչու կին մը:

Սէլիմ պինպաշին այս որ լսեց՝ փոթորկի աղմուկով, երեսուն թիկնապահներով դէպի Ջիաթխանուկի բանակը սլացաւ:

Հեռուէն զինուորները երբ տեսան Սէլիմ պինպաշուն մօտենալը, հեռաւոր ու մօտաւոր բլուրներէն հնչեցուցին փողերը: Զինուորներու շարք մը բարեւի կեցան իրենց հարիւրապետներով:

– Էդ ի՞նչ խումբ է, – հարցուց Սէլիմ պինպաշին, երբ տեսաւ մի քանի զինուորներու հսկողութեան տակ առնուած անզէն զինուորներու խումբ մը:

(Շար. 472)

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

ՏՕՆ
ԾՆՆԴԵԱՆ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ
ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Երեքշաբթի, Յունուար 5.– ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ

Չորեքշաբթի, Յունուար 6–. Ս. ԾՆՈՒՆԴ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Յունուար 3.–
Է. ԿԻՐԱԿԻ ՅԻՍՆԱԿԱՑ
– *Ժամը 10–ին Պատարագ կը մատուցուի*
Երեքշաբթի, Յունուար 5.–
ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի :
– *Ժամը 4.30–ին՝ սկիզբ Երեկոյեան Ժամերգութեանց :*
– *Ժամը 5.30–ին՝ Ճրագալոյցի Պատարագ կը պատարագէ՝*
ԳԻՒՏ ԵՊՍ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Չորեքշաբթի, Յունուար 6.–
- *Ժամը 8.30–ին սկիզբ Ժամերգութեանց*
- *Ժամը 10–ին՝ Հանդիսաւոր Պատարագ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝*
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Կաթ. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց
Եկմալեանի քառաձայն պատարագը կ'երգէ՝ Մայր Եկեղեցւոյ Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Կոմիտաս Գէորգեանի – Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք *կը կատարուի :*

×

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

Երեքշաբթի, Յունուար 5.–
- *Ճրագալոյց* 16–ին
- *Պատարագ* 17–ին

Չորեքշաբթի, Յունուար 6.–
- *Ժամերգութիւն* 9–ին
- *Քառաձայն Պատարագ ժամը* 10.30*ին ղեկավարութեամբ՝ Աստղիկ Տէտէեանի : Կը պատարագէ՝* Ղեւոնդ Քհնյ. Սոմունճեան :

×

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Ուրբաթ, Յունուար 1.– ԿԱՂԱՆԴ
– *Ժամը 10.30–ին Պատարագ կը մատուցուի :*

Երեքշաբթի, Յունուար 5.–
- *Երեկոյեան Ժամերգութիւն՝* 16.30ին
- *Ճրագալոյցի Պատարագ՝* 17.30ին

Չորեքշաբթի, Յունուար 6.–
- *Առաւօտեան Ժամերգութիւն՝* 9–ին
- *Պատարագ* 10–ին
- *Ջրօրհնէք* 11.30–ին

×

ՄԱՐՍԷՅԼ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ

Երեքշաբթի, Յունուար 5.–
- *Սկիզբ Ժամերգութեան՝* 8.30–ին
- *Ընթերցուածք* 17.30–ին
- *Ճրագալոյցի Պատարագ* 18.15–ին

ձեռամբ՝ ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԵՔՃԵԱՆԻ

Չորեքշաբթի, Յունուար 6.–
- *Սկիզբ Ժամերգութեան՝* 8.30–ին
- *Պատարագ* 10–ին

Կը պատարագէ՝ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ :
- *Ս. Ծննդեան պատգամ* 11.15–ին
- *Ջրօրհնէք* 11.45–ին

Ս. Ծննդեան Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին՝ Սահակ–Մեսրոպ Երգչախումբին կողմէ, առաջնորդութեամբ՝ խմբավար ԽԱՉԻԿ ԵԸԼՄԱՋԵԱՆԻ :

×

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

Կիրակի, Յունուար 3.–
– *Ժամերգութիւն՝ ժամը 9.30–ին :*

Երեքշաբթի, Յունուար 5.–
- *Սկիզբ Ժամերգութեան՝* 17.30ին
- *Ընթերցուածք* 18–ին
- *Պատարագ* 18.30–ին

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ Եկեղեցւոյս Հոգ. Հովիւ՝ Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան :

Չորեքշաբթի, Յունուար 6.–
– *Առաւօտեան Ժամերգութիւն՝* 9.30ին
Առաւօտեան Ս. Հաղորդութիւն փոքրիկներու :

×

ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

Երեքշաբթի, Յունուար 5.–
- *Սկիզբ Ժամերգութեան՝* 17.30ին
- *Ընթերցուածք* 18ին
- *Ճրագալոյցի Պատարագ* 18.30ին

Չորեքշաբթի, Յունուար 6.–
- *Սկիզբ Ժամերգութեան* 8.30ին
- *Հանդիսաւոր Պատարագ* 10ին

×

ՊՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Երեքշաբթի, Յունուար 5.–
- *Սկիզբ Ժամերգութեան* 16.30ին
- *Պատարագ* 17.30ին

Չորեքշաբթի, Յունուար 6.–
- *Սկիզբ Ժամերգութեան* 8.30ին
- *Պատարագ* 10ին
- *Քարոզ* 11.30ին
- *Ջրօրհնէք* 12ին

×

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Երեքշաբթի, Յունուար 5.–
- *Երեկոյեան Ժամերգութիւն* 16.30ին
- *Ընթերցուածք* 17–ին
- *Պատարագ* 17.30ին

Չորեքշաբթի, Յունուար 6.–
- *Առաւօտեան Ժամերգութիւն* 8.30ին
- *Պատարագ* 10ին

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ՎՐԴ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Յաւարտ Պատարագի, կը կատարուի՝ Ջրօրհնէքի *արարողութիւն : Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Եկեղեցւոյս «Կոմիտաս» Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պր. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ :*

Հինգշաբթի, Յունուար 7.–
ՅԻՇԱՏԱԿ Է ՄԵՌԵԼՈՑ
– *Առաւօտեան Հոգեհանգիստ* 11–ին

ՍԻԼՎԱ ԴԻԱՐԲԷՔԻՐԵԱՆ
եւ
ՄԱՔՍ - ՆԱԶԱՐԷԹ ՍԱՀԱԹՃԵԱՆ
Նշանուած
Փարիզ, 27 Դեկտեմբեր, 1981

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ՏՕՆԱԾԱՌ

Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 15–էն սկսեալ

Հովանաւորութեամբ՝
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Կաթ. Պատ. Եւրոպայի Հայոց
Աշակերտութեան կողմէ երգ, պար, արտասանութիւն եւ զաւեշտ :
ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ
Մուտքը ազատ է

Եղիշ ՊԵՏԻԿ Ձեզի կը սպասէ
ԻՐ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

SÉVAN / ՍԵՒԱՆ

SPÉCIALITÉS ARMENIENNES

Direction : M & Mme Bédikian

REVEILLONS
31 DÉCEMBRE et 5 JANVIER
280 F.

ՊԵՏԻԿ
Կ'երգէ Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը, նուագի ընկերակցութեամբ :
1, bd. Carnot — 17, quai J.-B. Clément, 94140 ALFORTVILLE
tél. 376 32 19 *Fermé le lundi*

LA CAPPADOCE
SAINT-SYLVESTRE
Dîner - Spectacle Dansant

Orchestre du Cappadoce, avec ARSEN

Célèbre Tzigane **MINAS**
Groupe Folklorique **CAPPADOCE** **DOV**
la Chanteuse connue **EVELYNE ALTOUNIAN**
la charmante Danseuse **AIDA**
Meilleur Bouzouki à Paris **PARASKEVAS GRECIS**
les sympathiques Chanteurs grecs **HARRIS LASKARIS et MANOLIS**
ET
BERNARD DEDEDJIAN

NOEL ARMÉNIEN animé par ADISS HARMANDIAN
RESERVEZ VOS TABLES!
67bis, QUAI BLANQUI, ALFORTVILLE 94140
tél. 375.05.30

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

Հ. Բ. Ը. Մ.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ – ՎԱԼԱՆՍ
Տիկնանց Օժանդակ Յանձնախումբի կազմակերպութեամբ
ՇՔԵՂ ՃԱՇ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ

Շաբաթ, Յունուար 9, ժամը 20.30ի
Միութեան Ե. Հիւսիսեան սրահին մէ[ջ] 6, *Ֆավանթին փողոց – Վալանս*
Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 60 Ֆ.
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝ 43. 02. 53 – 43. 67. 6[6] *կամ* 44. 02. 75 *թիւերուն :*

ՏՕՆԱԾԱՌ
ՔԱՄՓԱՆԵԸ – ՖՐԷՋԻ ՍՈՒՐԲ ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Հ.Բ.Ը.Մ.–ի հովանաւորած Քամփանեը Ֆրէզի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ միօրեայ հայկական դպրոցի հանդէսը՝ Շաբաթ, Յունուար 2–ին, ՎԱԶԳԷՆ Ա. սրահին մէջ, ժամը 14.30–ին :

Աշակերտներու կողմէ երգ, արտասանութիւն, պար եւ անակնկալներ :

Եկեղեցւոյ Տիկնանց Օժանդակ Միութիւնը, ներկաներու կը հրամցնէ ճոխ սեղաններ : Կաղանդ – Պապան նուէրներ կը բաշխէ աշակերտութեան :

U. G. A. B.
UNION GENERAL ARMENIENNE DE BIENFAISANCE — PARIS

Sous le haut patronage de
Monseigneur SEROPE MANOUKIAN
Délégue pour l'Europe du Catholicossat de tous les Arméniens

Sous la présidence de
Monsieur NAPOLEON BULLUKIAN
Président du Comité Régional de France de l'U.G.A.B.

et de
Monsieur NOURHAN FRINGHIAN
Président d'Honneur du Comité Régional de France de l'U.G.A.B.

DINER TRADITIONNEL
Organisé par la Section des Dames à l'occasion du NOEL ARMENIEN

Le Mercredi, 6 Janvier, à 20 h. 30
au Centre Culturel Alex Manoogian 118, Rue de Courcelles, Paris 17e

Frais de participation: 200 F.
Réservation — U. G. A. B.
11, Square Alboni — Paris 16e
Tél.: 520. 03. 18

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ԱՄԱՆՈՐԻ
ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ՄՈՄԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ ԵՒ
ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 16–ին
Կը նախագահէ՝ բանաստեղծուհի
ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ԱԹՄԱՃԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին.– Միհրան Էլմայեան, Արաքսի Գմբէթեան, Վեհանոյշ Պասմաճեան, Ռոզա Նաւասարդեան, Կաբրիէլը Սարաֆեան, Ռուբինա Ազարեան :
Ֆիլմ մը՝ Գրիգորէ, Հայաստանի վրայ՝ Արդուին, Կարս, Էրզրում, Տըրապիզոն, Խարբերդ, Տիգրանակերտ, Կեսարիա, եւայլն :
Տիփոզիթիւ՝
Տոքթ. Գէորգ Մոստիչեան
Մասնակցութիւն՝ 20 Ֆ. :
6, Cité Wauxhall — 75010 PARIS
Տեղերը ապահովել.–
887. 99. 06 –– 780. 82. 58

RESERVEZ VOTRE SOIREE
DU 13 MARS
AU CHATEAU DES FLEURS MARSEILLE